

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ
ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ,
ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΤΟΜ. ΚΒ ΑΘΗΝΩΝ
(ΕΤΗ 1969 - 1972)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1973

ACADÉMIE D'ATHÈNES

ANNUAIRE DU CENTRE DE RECHERCHES
DU FOLKLORE HELLENIQUE

DIRECTEUR : DR STEPHANOS IMELLOS

TOM. XXII (1969 - 72)

AKAΔHMIA

ATHÈNES 1973

ΑΘΗΝΩΝ

Adresse:

Centre de Recherches du Folklore Hellénique,
rue Anagnostopoulou 14
Athènes, 136. Grèce.

ΟΝΟΣ, ΑΙΞ ΚΑΙ ΚΛΑΔΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΑΜΠΕΛΟΥ

ΥΠΟ

ΣΤΕΦ. Δ. ΗΜΕΛΛΟΥ

Ἡ ἄμπελος, τῆς ὁποίας ἡ καλλιέργεια εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον τοποθετεῖται εἰς τοὺς προϊστορικοὺς ἤδη χρόνους¹, ἀποτελεῖ θέμα πλὴν ἄλλων καὶ ποικίλων δημωδῶν μνημείων τοῦ λόγου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὡς λ. χ. ᾠσμάτων, παροιμιῶν, μύθων καὶ παραδόσεων.

Εἰδικώτερον εἰς τὰς λαϊκὰς παραδόσεις γίνεται λόγος περὶ τῆς σχέσεως τοῦ φυτοῦ τούτου πρὸς τὸν θεὸν Διόνυσον, περὶ τῆς φυτεύσεως καὶ τῆς θαυμασίας αὐξήσεώς του, περὶ τοῦ παραγομένου ἐκ τῶν σταφυλῶν οἴνου καὶ τῶν ἐκ τῆς καλῆς ἢ κακῆς χρησιμοποίησέως του προκυπτουσῶν ἀντιστοίχως συνεπειῶν κ.ἄ.²

Ὑποκείμενον τῆς παρούσης ἐργασίας εἶναι ἡ ἐξέτασις δημωδῶν παραδόσεων καὶ δοξασιῶν, ἀναφερομένων ἰδίᾳ εἰς τὴν κλάδευσιν τῆς ἀμπέλου, αἱ ὁποῖαι ἄλλωστε δὲν ἐτυχον μέχρι τοῦδε τῆς προσοχῆς τῶν ἐρευνητῶν.

Εἰς τοιαύτην παράδοσιν ἐκ τῆς νήσου Νάξου, γνωστῆς ἐκ τῆς Ἀρχαιότητος διὰ τὴν ἐν αὐτῇ καλλιέργειαν τοῦ φυτοῦ καὶ τὸν παραγόμενον ἐξάριτον οἶνον³, καταγραφεῖσαν καὶ δημοσιευθεῖσαν ὑπ' ἐμοῦ⁴, ἀναφέρεται ὅτι τὸ κλῆμα μετεφέρθη ἐκ Θράκης καὶ ἐφυτεύθη ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῆς ἀμπέλου, ὅνος τις ὅμως κατέφαγεν αὐτὸ κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον. Τοῦτο ὑπελήφθη ὑπὸ τῶν κατοίκων ὡς ὅλο-

1. Ἴδὲ σχετικῶς Β α σ. Χ. Λ ο γ ο θ έ τ ο υ, Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀμπέλου καὶ τῆς ἀμπελοουργίας εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τῆς περιοχῆς, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 3 κέξ., ἐνθα καὶ προγενεστέρα βιβλιογραφία.

2. Ἴδὲ κυρίως Δ η μ. Β. Ο ἰ κ ο ν ο μ ῖ δ ο υ, Ὁ Διόνυσος καὶ ἡ ἄμπελος ἐν Νάξῳ κατὰ τὰς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας παραδόσεις, *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier* 2, Ἀθήναι 1953, σ. 186 κέξ. (ἀνάτ., σ. 9 κέξ.), τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Νάξια καὶ παραδόσεις, *Λαογρ.* 17 (1957), σ. 52 - 53, ἀρ. 56 - 58 καὶ σ. 70, Ν. Γ. Π ο λ ῖ τ ο υ, Παραδόσεις 1, Ἀθήναι 1904, σ. 98 - 99, ἀρ. 175, σ. 623, ἀρ. 1002, 2, σ. 778 - 782 καὶ Σ τ ε φ. Δ. Ἡ μ έ λ λ ο υ, Δημῶδεις παραδόσεις ἐκ Νάξου, Ἐπετηρὶς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου 11 - 12 (1958 - 59), ἐν Ἀθήναις 1960, σ. 223 - 224, τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Παραλλαγαὶ παραδόσεων ἐξ Ἀμοργοῦ, εἰς Μιχαήλ Π. Στεφάνου, *Κυκλαδικὸν Ἡμερολόγιον*, 1965, σ. 28 - 31.

3. Ἴδὲ Δ η μ. Β. Ο ἰ κ ο ν ο μ ῖ δ η ν, ἐνθ' ἄνωτ.

4. Ἴδὲ Σ τ ε φ. Δ. Ἡ μ έ λ λ ο υ, Δημῶδεις παραδόσεις ἐκ Νάξου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 223.

σχερῆς καταστροφή του «ἀλλ' ἤρθεν ἡ ἀνοιξι κ' ἤβγαλενε βλαστάρι πιὸ χοντρὸ καὶ ζωηρὸ ἀπὸ τὸ πρῶτο. Ἀπὸ τότες ἄρχισαν νὰ κλαδεύουν τ' ἀμπέλια. Καὶ γι' αὐτὸ ἅμα φάη γάδαρος τ' ἀμπέλι, δὲν καταστρέφεται, ἐνῶ ἅμα τὸ φάη κατσίκαι», καταστρέφεται ὁλοσχερῶς.

Ἐξ ἀναζητήσεως συναφοῦς ὕλικου διεπίστωσα ὅτι τὰ περὶ τοῦ ὄνου καὶ τοῦ κλήματος ὡς ἄνω ἀναφερόμενα ἀποτελοῦν τὸ θέμα παραδόσεως εὐρύτερον διαδομένης ἀνὰ τὸν ἐλληνικὸν χῶρον. Αἱ παραλλαγὰι τῆς παραδόσεως ταύτης προέρχονται εἰδικώτερον ἐκ Κρανέας Ἐλασσόνος¹, ἐξ Ἐλασσόνος², ἐκ Τσαριτσάνης Ἐλασσόνος³, ἐκ Βατσουνιᾶς Καρδίτσης⁴, ἐκ Φαναρίου Καρδίτσης⁵, ἐκ Θερινοῦ (Γλογοβίτσας) Καρδίτσης⁶, ἐκ Πύλης Τρικάλων⁷, ἐκ Καλογήρων Τρικάλων⁸, ἐκ Πεύκης Καλαμπάκας⁹, ἐκ Νιγρίτης¹⁰, ἐξ Ἀχαΐας¹¹, ἐκ Λίμνης Ἀρκαδίας¹², ἐκ Μεγάλου Βάλτου καὶ Λαλιωτίου Κορινθίας¹³, ἐκ Σοφικοῦ Κορινθίας¹⁴, ἐκ Κορινθίας¹⁵, ἐκ Καλαμαύκας Ἱεραπέτρας Λασιθίου¹⁶, ἐκ Φουρνοφαράγγου Μονοφατσίου Ἡρακλείου¹⁷, ἐκ Καστελλίου Πεδιάδος Ἡρακλείου¹⁸, ἐξ Ἀρδάκτου Ρεθύμνης¹⁹, ἐκ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

1. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 450. 2. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 450. 3. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 450. 4. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 450. 5. ΚΛ, χφ. 2960, σ. 393. 6. ΚΛ, χφ. 3026, σ. 18. 7. ΚΛ, χφ. 3212, σ. 31. 8. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 162. 9. ΚΛ, χφ. 3522, σ. 20. 10. ΚΛ, χφ. 3643, σ. 1 - 2. 11. ΚΛ, χφ. 2268, σ. 1166 - 1167. 12. Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ γραφέως τοῦ Κέντρου Λαογραφίας διδασκάλου Γρηγορίου Δημητροπούλου. 13. ΚΛ, χφ. 3602, σ. 5 - 6. 14. ΚΛ, χφ. 3616, σ. 11. 15. ΚΛ, χφ. 3612, σ. 18. 16. ΚΛ, χφ. 2804, σ. 22 - 23. 17. ΚΛ, χφ. 2857, σ. 9. 18. ΚΛ, χφ. 2863, σ. 11. 19. ΚΛ, χφ. 2845, σ. 9.

ΑΘΗΝΩΝ

Καμπανοῦ Χανίων¹, ἐκ Νικειῶν Νισύρου², ἐκ Παλαιοχωρίου Λέσβου³, ἐξ Ἰμβρου⁴, ἐκ Καλλιθέας Λήμνου⁵, ἐκ Κάσπακα Λήμνου⁶, ἐκ Γιάλτρων Εὐβοίας⁷ καὶ ἐξ Ἰκαρίας⁸.

Κατὰ τὰς ἀνωτέρω δηλ. παραλλαγὰς οἱ ἄνθρωποι ἐμιμήθησαν τὸν ὄνον κατακόπτοντα, διὰ τὴν κορέσῃ τὴν πείναν του, τὰ κλήματα τῆς ἀμπέλου, παρατηρήσαντες ὅτι κατὰ τὴν ἀνοιξιν ἀνέδιδον ταῦτα βλαστοὺς πλήρεις σταφυλῶν καὶ οὕτως ἐδιδάχθησαν τὴν κλάδευσιν τοῦ φυτοῦ. Αἱ παραλλαγὰὶ διαφέρουν μόνον εἰς ἀσημάντους λεπτομερείας, ὡς π.χ. ὅτι ἡ ὥς ἄνω ἐνέργεια τοῦ ὄνου ἦτο τυχαία, ὅτι κακὸς γείτων κινήθεις ἐκ ζηλοτυπίας ἐξώθησεν εἰς τὴν πρᾶξιν του τὸν ὄνον κ.ἄ.

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος διήγησις φαίνεται νεωτέρα αἰτιολογική, διαπλασθεῖσα ἐκ σχετικῆς ἐμπειρικῆς παρατηρήσεως τοῦ λαοῦ. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐπικρατεῖ πράγματι ἡ δοξασία ὅτι τὰ δένδρα γενικώτερον, ἀλλὰ καὶ τὰ κλήματα εἰδικώτερον, κατατρωγόμενα ὑπὸ τοῦ ὄνου δὲν καταστρέφονται. Οὕτω π.χ. ἐν Ἀγίᾳ Παρασκευῇ Λέσβου πιστεύεται ὅτι «τὸ δόντι τοῦ γαϊδάρου δὲν φαρμακώνει. Ὅ,τι φάει ὁ γάϊδαρος ἀναμένεται, ξαναβλασταίνει»⁹.

Ἡ ἀνωτέρω δοξασία δὲν τυγχάνει πάντως, ὡς φαίνεται, καθολικῆς παραδοχῆς, ὡς δύνανται εἶς πολλὰ μέρη τὸν λαὸν νὰ πομπεύσῃ ἐκ τῆς εὐσεφείας ἀπὸ τὸ πανελληνίον διαδεδομένης παροιμίας «ἤτανε στραβὸ τὸ κῆμα, τό 'φαγε καὶ τὸ γαϊδοῦρι καὶ ἀποστράβωσε»¹⁰ ἢ «ἤτονε στραβὸ τὸ κῆμα, ἤφαε ντο κι ὁ 'άδαρος»¹¹, λεγομένης, ὅταν πρόσθετος αἰτία καθιστᾷ χεῖρονα τὰ ἤδη κακῶς ἔχοντα.

1. ΚΛ, χφ. 2798, σ. 183.

2. ΚΛ, χφ. 2892, σ. 278 - 279.

3. ΚΛ, χφ. 3637, σ. 328.

4. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 330.

5. Ἐνθ' ἄνωτ.

6. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 331.

7. ΚΛ, χφ. 2744, σ. 12 - 13, 118 καὶ 174 - 175.

8. Γ. Κ. Σπυριδάκης, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Ἰκαρίαν, Ἐπετ. Κέντρ. Ἑρευν. Ἑλλ. Λαογρ. 15 - 16 (1962 - 63), ἐν Ἀθήναις 1964, σ. 240.

9. ΚΛ, χφ. 3637, σ. 332.

10. Ἀγῆς. Συγούριτσα, Γνωμικὰ ἐν Βασσαρά, Μαλεβός 3 (1923), ἀρ. 23, σ. 65. Πρβλ. καὶ παραλλαγὰς τοῦ τύπου τῆς παροιμίας ταύτης: Ἐπετ. Βουρβούρων 1 (1924), σ. 148, Ξενοφ. Ἀναγνωστοπούλου, Λαογραφικὰ Ρούμελης, Ἀθήναι 1955, σ. 70, Π. Παπαζαφειροπούλου, Περισυναγωγὴ γλωσσικῆς ὕλης καὶ ἐθίμων τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ἐν Πάτραις 1887, σ. 242, ἀρ. 352.

11. Διαλεχτῆς Ζευγώλη - Γλέζου, Παροιμίες ἀπὸ τὴν Ἀπείρανθο τῆς Νά-

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῆς ἐν ὄλῳ ἢ ἐν μέρει ὀρθότητος τῆς δοξασίας ταύτης ἡ ἐξεταζομένη παράδοσις περὶ τοῦ ὄνου ἦτο γνωστὴ ἐν Ἑλλάδι ἤδη κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ὡς ἀναφέρει ὁ Πausanias, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ναυπλίας ὑπῆρχε πηγὴ καλουμένη Κανάθος, ἐνθα, ὡς ἰσχυρίζοντο οἱ Ἀργεῖοι, λουομένη κατ' ἔτος ἡ Ἥρα ἐγένετο παρθένος. «Τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ἐν Ναυπλίᾳ λεγόμενα ἐς τὸν ὄνον», ἐπάγεται ὁ ἀρχαῖος περιηγητής, «ὡς ἐπιφαγὼν ἀμπέλου κλῆμα ἀφθονώτερον ἐς τὸ μέλλον ἀπέφηνε τὸν καρπὸν, καὶ ὄνος σφίσιν ἐν πέτρᾳ πεποιημένος διὰ τοῦτό ἐστιν ἅτε ἀμπέλων διδάξας τομὴν, παρήμι οὐκ ἀξιόλογα ἡγούμενος»¹.

Τὸ κείμενον οὐδεμίαν ἀφίνει ἀμφιβολίαν ὅτι ἡ ἀρχαία παράδοσις εἶναι ἀκριβῶς ὁμοία πρὸς τὴν σημερινήν, μὲ τὴν προσθήκην ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ναυπλίας ὑπῆρχε καὶ «ὄνος... ἐν πέτρᾳ πεποιημένος» διὰ τὴν ὑπηρεσίαν, τὴν ὁποίαν, ὑποτίθεται, παρέσχε τὸ ζῶον εἰς τοὺς Ναυπλιεῖς, διδάξαν αὐτοὺς τὴν κλάδευσιν τῆς ἀμπέλου.

Ἡ ἀρχαία αὕτη παράδοσις ἀπησχόλησε τοὺς ἐρευνητάς, οἱ ὅποιοι προσεπάθησαν νὰ ἐρμηνεύσουν αὐτὴν ποικιλοτρόπως.

Ἐκ τῶν ἐρευνητῶν τούτων—ἐν αὐτῇ γίνεται λόγος μόνον περὶ τῶν σημαντικωτέρων—ὁ Γεωργιὸς Οἰκονόμος θεωρεῖ αὐτὴν ὡς μεταγενέστερον δημουργημα, ὡς παράδοσιν δηλ. αἰτιολογικὴν, πλασθεῖσαν πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἐπὶ λίθου παραστάσεως τοῦ ὄνου, τὴν ὁποίαν εἶδεν ὁ Πausanias. Ἡ ἀληθὴς ὅμως κατ' αὐτὸν σημασία τῆς παραστάσεως γίνεται ἀντιληπτὴ, ἔαν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι αὕτη ἔκειτο πλησίον τῆς πηγῆς Κανάθου καὶ ὅτι ἡ τελευταία εἶχεν ἰδιόζουσαν σημασίαν εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἥρας, ἡ ὁποία, ὡς ἀνεφέρθη, λουομένη κατ' ἔτος ἐν αὐτῇ ἐγένετο παρθένος. Ὁ «ὄνος... ἐν πέτρᾳ πεποιημένος» ἀνήκει, ὡς φαίνεται, εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ζῶον ἐθεωρεῖτο σύμβολον ἢ μᾶλλον θεῖκον ὃν τῆς γενεσιουργοῦ δυνάμεως καὶ ἔνεκα τούτου ἀπέλαυνεν ἴσως λατρείας. Ἡ ἐξήγησις αὕτη, κατὰ τὸν Οἰκο-

ξου, Ἀθῆναι 1963, σ. 282. Πρβλ. καὶ παραλλαγὰς τοῦ τύπου τῆς παροιμίας Νί κ. Πέ ρ δ ι κ α, Σικῦρος 2, 1943, σ. 78, ἀρ. 1604, ἐφημ. Σιφναϊκὴ φωνὴ 8, ἀρ. φύλλ. 93 (1972), σ. 2. Παραλλαγὰς τῆς παροιμίας εἰς τὰς ἀνεκδότους συλλογὰς τῶν Κέντρων Λαογραφίας καὶ Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης φέρονται πολλαί, ἐκ τῆς ἐρεῦνης ὅμως τὴν ὁποίαν διενήργησα διεπίστωσα ὅτι αὕτη ἀπαντᾷ κατὰ κανόνα ὑπὸ τοὺς ὡς ἄνω δύο τύπους μὲ ὀλίγας μόνον ἐξαιρέσεις. Οὕτω π.χ. ἐν τῇ περιοχῇ Βοῖου Κοζάνης φέρεται αὕτη ὑπὸ τὴν παραλλαγὴν «ἦταν στραβὸ τὸ κλῆμα, τό 'φαγε καὶ τὸ γαϊδούρι καὶ ξεράθηκεν ἀπὸ τῆ ρίζας» (ΚΛ, χφ. 2499, σ. 19). Πρβλ. Ἱστ. Λεξ. χφ. 787, σ. 447 (Ἰθάκη) καὶ ΚΛ, χφ. 2276, σ. 202Δ' (Μεγανῆσι Λευκάδος). Σημειωτέον ὅτι καὶ αἱ ἐκ Καμπανοῦ Χανίων ἐκφράσεις «τὸ κλάδεψε σὰν τὸν γάδαρο» (ἐνν. τὸ κλῆμα) καὶ «ἔκοβε τὸ κλαδευτήρι σὰν τοῦ γαδάρου μας τὰ δόντια» (ΚΛ, χφ. 2798, σ. 183), λεγόμενα ἐπὶ ἀτέχνου κλαδεύσεως τῆς ἀμπέλου.

νόμον, οὐδαμοῦ προσκρούει, δοθέντος ὅτι ἀκριβῶς ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου ἢ ἐκ τῆς παρ' αὐτὸν περιοχῆς κατέχομεν μυκηναϊκὴν παράστασιν ὄνων, ἣ ὁποία βεβαίως δὲν ἐστὲρ εἶτο θρησκευτικῆς σημασίας ¹.

Τὴν ἐρμηνεῖαν ταύτην τοῦ Οἰκονόμου ἀναπτύσσων ἐκτενέστερον ἀκολουθεῖ βασικῶς καὶ ὁ W. Deonna. Καὶ οὗτος δηλ. δέχεται ὅτι ἡ παράστασις τοῦ ὄνου ὀφείλει νὰ ἔχῃ θρησκευτικὸν χαρακτήρα, ὡς ἀνήκουσα εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ζῶον τοῦτο ἦτο ἀντικείμενον σεβασμοῦ καὶ λατρείας ὡς σύμβολον τῆς γονιμοποιητικῆς δυνάμεως. Ἡ παρὰ τὴν παράστασιν πηγὴ Κάναθος εἶχε προφανῶς συνάφειαν πρὸς αὐτήν. Συνδεόμενος ὁ ὄνος πρὸς τὰ ὕδατα, τὰς πηγὰς, τοὺς ποταμούς καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν θάλασσαν, ἀποτελεῖ πνεῦμα τῶν ὑδάτων, τὰ ὁποῖα δίδουν τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν στεῖρον ἡμίονον, συνεχίζει ὁ Deonna, ὁ ὄνος εἶναι δύναμις γονιμότητος καὶ ὑπ' αὐτὴν τὴν ιδιότητά του συνδέεται πρὸς τοὺς θεοὺς τῆς βλαστήσεως καὶ τῆς γονιμότητος Διόνυσον, Σιληγούς, Μίδαν, Πρίαπον κτλ. Ἡ λαγνεία δὲ καὶ ὁ φαλλικὸς χαρακτήρ τοῦ ζώου ἐξηγοῦν ἀκριβῶς τὴν σχέσιν του πρὸς τὰς ὡς ἄνω θεότητες τῆς φύσεως καὶ ἄλλα φαλλικά ὄντα ².

Αἱ ἀπόψεις αὗται, ἐπιδοκιμαζόμεναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καὶ ὑπ' ἄλλων ἐπιστημόνων, περὶ τῶν ὁποίων κατατρεφόμενοι ὄρθαι, τὴν ἐξεταζομένην ὁμῶς παραδόσιν περὶ τοῦ τροπικοῦ καὶ ὄν ἐμαθόν οἱ ἡμετέροι ἐπὶ κλάδου τῆς ἀμπελῆς ἀναφέρει περαιτέρω καὶ ὁ Λατῖνος μυθολογὸς Ὑγίνος ἢ μᾶλλον τὸ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενον μεταγενέστερον αὐτοῦ μυθολογικὸν ἔγχειρίδιον. Ἡ παρ' Ὑγίνου παράδοσις παραλλάσσει τῆς παρὰ Πausanias μόνον κατὰ τὸ ὅτι ὄχι ὁ ὄνος, ὁ ὁποῖος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ὑγίνου ἄλλως συνδέεται πρὸς τὴν ἀμπελον, ἀλλ' ἡ αἰξ ἦτο ἡ περιφωγοῦσα τὸ κλῆμα, τὸ ὁποῖον παρήγαγεν εἶτα ἀφθονώτερον καρπὸν, καὶ ἡ διδάξασα οὕτω τοὺς ἀνθρώπους τὴν κλάδου αὐτοῦ. Εἰς τὸ κείμενον τοῦ Ὑγίνου ἀναφέρεται : «Antiqui autem nostri in lectis tricliniaribus in fulcris capita asellorum vite alligata habuerunt, significantes eum vini svavitatem invenisse. caper autem vitem quam praeroserat plenius fructum protulit, unde etiam putationem invenerunt» ³.

Ὁ G. Lafaye, ἀσχοληθεὶς εἰς εἰδικὴν μελέτην του μὲ τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ ὡς

1. Georg. P. Oikonomos, Bronzen von Pella, Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athenische Abteilung, 51(1926), σ. 83 - 84. Αὐτόθι καὶ παλαιότερα βιβλιογραφία.

2. Idem W. Deonna, Laus asini, Revue Belge de Philologie et d' Histoire 34 (1956), σ. 37 κέξ., σ. 636 κέξ. Ἐν σ. 37, σημ. 9, παρατίθενται καὶ οἱ τίτλοι τῶν κυριωτέρων ἐργασιῶν, εἰς τὰς ὁποίας γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἐξεταζομένου ἐνταῦθα θέματος.

3. Hygin., Fab. 274, 1 (Rose).

ἄνω κειμένου τοῦ Λατίνου συγγραφέως¹, ἰδίᾳ μάλιστα μετὰ τὴν τοῦ πρώτου μέρους αὐτοῦ, ἥτοι τοῦ εἰς τὸν ὄνον ἀναφερομένου², ὑποστηρίζει ὅτι εἶναι ἐντελῶς ἀπίθανον ὁ τοπικὸς μῦθος περὶ τοῦ ὄνου, τὸν ὁποῖον κατέγραψεν ἐν Ἀργολίδι ὁ Πausanias, νὰ ἔχη σχέσιν πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ὑγίνου, ὡς καὶ τοῦ Ἰουβενάλη, περιγραφομένην ρωμαϊκὴν ἢ ἰταλικὴν συνήθειαν³. Ὁ μῦθος τοῦ ὄνου ἐπλάσθη πρὸς ἐξήγησιν παλαιότερας συνηθείας, τῆς ὁποίας δὲν γνωρίζομεν πλέον οὔτε τὴν σημασίαν οὔτε τὴν ἀρχήν. Ὑπῆρξε ρωμαϊκὸν ἔθιμον νὰ στεφανώνουν μετὰ ἄνθη τοὺς ὄνους καὶ τοὺς ἡμιόβους κατὰ διαφόρους περιοδικὰς ἐορτάς πρὸς τιμὴν τῆς Ἑστίας κ.ἄ. Εἶναι προφανές, ἐπάγεται ὁ Lafaye, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι ἐστεφάνωνον τοὺς ὄνους των μετὰ φύλλα ἀμπέλου κατὰ τὸν τρυγητόν, ἐπειδὴ ἀκριβῶς οὗτοι ἐχρησιμοποιοῦντο κατ' αὐτὸν ὡς μεταφορικὰ μέσα⁴.

Τὴν τελευταίαν ταύτην ἐρμηνείαν τῆς προελεύσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ ἐθίμου ἀποκρούει, καὶ δικαίως, ὁ Radermacher. Οὗτος, παρατηρῶν ὅτι ὁ ἰθυφαλλικὸς χαρακτήρ τοῦ ὄνου καὶ ἄλλα ἔτι στοιχεῖα ἐπιτρέπουν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ ζῷον ἐνεσάρκωνεν ἀρχικῶς δαίμονα τῆς βλαστήσεως καὶ ὅτι ἡ στενὴ σύνδεσις του πρὸς τὸν Διόνυσον καθιστᾷ πιθανὴν τὴν εἰκασίαν ὅτι οἱ καὶ εὐδοκίμησις τῆς ἀμπέλου ὀφείλουν νὰ εὐραίσκωνται εἰς τινὰς σχέσιν, στρέφει τὴν ὁπσάν του ἐπὶ τῆς ἀμέσως ἀκολουθοῦσης διηγήσεως περὶ τῆς αἰγὸς καὶ τοῦ κλέματος. Αὕτη διατυπωμένη, κατὰ τὸν συγγραφέα, συντόμως καὶ ἐκφραστικῶς ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενον παραδόσεως, ἡ ὁποία δίδει τὸ «αἷτιον» τῆς ἀρχῆς τῆς καλλιέργειας τῆς ἀμπέλου. Ὁ Radermacher παραθέτει ἐν συνεχείᾳ τὴν παρὰ Pausanias ὡς ἄνω μνημονευθεῖσαν παράδοσιν περὶ τοῦ ὄνου, τὴν ὁποίαν ὀρθῶς θεωρεῖ ὁμοίαν πρὸς τὴν παρ' Ὑγίνῳ μετὰ μόνην τὴν μνημονευθεῖσαν διαφορὰν εἰς τοὺς πρωταγωνιστάς (ὄνος - αἶξ)⁵.

Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς εἶναι ὁ μόνος, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζω, ὁ ὁποῖος ἔθιξε καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐπιβιώσεως τῆς παραδόσεως περὶ τοῦ ὄνου, τὸ ὁποῖον εἶναι λίαν διαφωτιστικὸν ἐν προκειμένῳ καὶ τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει βασικῶς τὴν παροῦσαν ἔρευναν. Οὗτος παραθέτει συγκεκριμένως παράδοσιν ἐκ τῆς περιοχῆς Unterwallis τῆς Ἑλβετίας, δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ Jegerlehner (Sagen aus dem Unterwallis,

1. Georges Lafaye, L'âne et la vigne, Revue de Philologie 38 (1914), σ. 174 - 181.

2. "Ὁμοια περὶ τῶν περιβαλλομένων διὰ κλήματος κεφαλῶν τῶν ὄνων ἐπὶ τῶν στηριγμάτων τῶν δειπνητικῶν κλινῶν ἄλλ' ἄνευ μνείας τῆς αἰτίας τῆς τοιαύτης παραστάσεως ἀναφέρει ὁ Ἰουβενάλης (11, 96 - 98).

3. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 174.

4. Αὐτόθι, σ. 178.

5. L. Radermacher, ἐν Wiener Studien 36 (1914), σ. 320 - 321.

σ. 118, ἀρ. 18) ¹, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς ἀπόδειξιν τῆς πίστεως, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς διαφυλάττει τὰς παλαιὰς του παραδόσεις. Αὕτη ἔχει ὡς ἐξῆς : «Jadis on ne taillait pas la vigne. Nos ancêtres vigneronns lui consacraient bien moins de travail, ils la laissaient croître à volonté. On peut facilement se représenter combien les sarments buissoneux étaient peu productifs. Un jour, un âne — oh, l'utile animal — passant près d'une vigne en rompit une pousse d'un coup de dent clandestin. On crut la branche perdue. Tout au contraire! Quand vint l'automne ce fut celle-là qui donna le plus de raisins. C'est depuis lors que l'on prit l'habitude de tailler la vigne au commencement du printemps. L'on s'en trouva bien. Voici comment l'âne fut le premier «tailleur» de vignes» ².

Ἐὰν κατὰ τὸν Radermacher ἡ ὑπαρξίς τῆς παραδόσεως ταύτης ἀπετέλει ἀπλὴν σύμπτωσιν, κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῆς περιοχῆς, τοῦλάχιστον ὡς οὗτος ἐμφανίζεται εἰς τοὺς μύθους της, θὰ ἀνέμενέ τις ἀπὸ τῶν βοῶν, πρόβατον ἢ αἶγα ἀντὶ τοῦ μνημονευομένου ὄνου. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου καὶ ἐκ τῆς μνείας τῆς παραδόσεως παρὰ Πausanίᾳ ἄγεται ὁ συγγρ. νὰ πιστεῦσῃ ὅτι ὡς ἀπὸ προέκειται ἐνταῦθα περὶ ἀρχαίας ἀναμνήσεως, ἀν καὶ δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι τοιαῦτα οὐδὲν ἔφθασεν ἰσχυρὰ παραδόσεις μέχρι τῆς περιοχῆς Unterwallis. Τελικῶς πεῖναι οὗτος νὰ δεχθῇ τὴν ἐξῆς ἁποψίν. Ἐὰν ἡ παράδοσις ἔχῃ διασωθῇ, εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἀργολίδα καὶ τὴν μνημονευθεῖσαν σημερινὴν περιοχὴν τῆς Ἑλβετίας, ἴσως δὲν ἐπρόκειτο περὶ ἀρχαίας καθαρῶς τοπικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ περὶ παραδόσεως εὐρύτερον διαδεδομένης κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα, διότι τοῦλάχιστον πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι διὰ τῶν Ρωμαίων μετεφέρθη εἰς Wallis εἴτε διὰ τῆς προφορικῆς ὁδοῦ εἴτε διὰ τῆς γραπτῆς λατινικῆς παραδόσεως. Ἰσως θὰ πρέπει νὰ εὐρεθῇ μία ἄλλη ἐνδεχομένως λογοτεχνικὴ πηγὴ, ἡ ὁποία νὰ ἐχρησίμευσεν ὡς ἐνδιάμεσος τῆς προφορικῆς καὶ τῆς παραδόσεως τῆς Ἀργολίδος, ὡς αὕτη διεσώθη ὑπὸ τοῦ Πausανίου ³.

Αἱ ἀπόψεις αὗται τοῦ σοφοῦ ἐρευνητοῦ εἶναι βασικῶς ὀρθαί, θὰ ἡδύναντο ὅμως νὰ εἶναι εἰς τινὰ σημεῖα καὶ διάφοροι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, καὶ πάντως καλὺτερον τεκμηριωμένοι, ἐὰν οὗτος εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ εὐρὺ ὕλικόν τῶν ἑλληνικῶν παραδόσεων.

Κατ' ἀρχὴν ὀφείλει τις νὰ σημειώσῃ ὅτι ἡ σύγκρισις τῆς ἀρχαίας παραδόσεως πρὸς νεωτέραν μεμονωμένην, ὡς ἐκείνη τῆς περιοχῆς Unterwallis, πρὸς ἀπό-

1. Ἡ παραπομπὴ ἐλήφθη ἐκ τῆς μελέτης τοῦ Radermacher, σ. 321.

2. Ἐνθ' ἀνωτ.

3. Αὐτόθι, σ. 321 - 322.

δειξιν τῆς ἱστορικῆς της συνεχείας εἶναι παρακεκινδυνευμένη, δυναμένη νὰ ὀδηγήσῃ καὶ εἰς ἐσφαλμένα συμπεράσματα. Ἡ ὀρθὴ μεθοδολογικὴ ἀρχὴ ἀπαιτεῖ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τὴν σύγκρισιν τοῦ ἀρχαίου πρὸς τὸ νεώτερον ὑλικόν, ἐὰν βεβαίως τὸ τελευταῖον ὑπάρχῃ, ἐφ' ὅσον τὸ νεώτερον τοῦτο εἶναι ὄχι μεμονωμένον, ἀλλ' εὐρέως κατὰ τὸ δυνατόν διαδεδομένον, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ ἐν ἐκ τῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον χαρακτηριστικῶν τῆς δημῶδους προελεύσεώς του. Τοιοῦτο ὑλικόν εἶναι ἐν προκειμένῳ τὸ ἐλληνικόν, ὡς παρετέθη ἀνωτέρω, τὸ ὁποῖον πιστοποιοῦν πλὴν ἄλλων τὴν διάδοσιν τῆς ἀρχαίας παραδόσεως εἰς τὸν σημερινὸν ἐλληνικὸν χῶρον ἀξιολογεῖ καὶ τὴν σύγχρονον ἐλβετικὴν.

Ἐκ τῶν νεοελληνικῶν παραδόσεων, κυρίως εἰπεῖν παραλλαγῶν, μία προέρχεται ἐκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς ἐξ ἧς καὶ ἡ ἀρχαία καὶ παρουσιάζει περισσότερα πάσης ἄλλης κοινὰ στοιχεῖα πρὸς αὐτήν, ἀφοῦ γίνεται λόγος ἐν αὐτῇ καὶ περὶ «μαρμαρίνου ἀγάλματος» τοῦ ὄνου, κατασκευασθέντος πρὸς τιμὴν τοῦ ὑπὸ τῶν εὐεργετηθέντων ὑπ' αὐτοῦ. Τὴν παράδοσιν ταύτην περιέλαβε τὸ 1926 εἰς τὰς συλλογὰς του ὁ ἀκάματος συλλογεὺς λαογραφικοῦ ὑλικοῦ Χ. Κασάλης καὶ ἔχει ὡς ἐξῆς : «Ὁ γαῖδαρος ἐδίδαξεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ ἀλάδωμα τῶν ἀμπέλων, διόπερ καὶ οἱ πρῶτοι διδασκόμενοι Ναυπλιεῖς ἔστησαν αὐτῷ ἐν τῇ πόλει τῶν μαρμαρίνων ἀγάλματι οὐκ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ. Ὁ γαῖδαρος ἀπένειμε ἐλευθέρως νὰ βοσκήσῃ εἰς τὸ Ἀργολικὸν πεδῖον, ἐν μέσῳ τῶν ἀμπέλων αὐτοῦ, δὲν ἐκλαδεύοντο καὶ διὰ τοῦτο εἶχον βλαστοὺς μεγάλους, αὐτὸς ἔτρωγε τὰ προσφύλα αὐτῶ κλήματα, ἀφίνων τὰ πρὸς τὸν κορμὸν (πρέμνον) τμήματα ἀφάγωτα, διότι ἦσαν χονδρὰ καὶ δύσπεπτα. Οἱ Ναυπλιεῖς παρετήρησαν κατὰ τὴν ἐπερχομένην ἀνοιξιν ὅτι τὰ λείψανα ταῦτα τοῦ γεύματος τοῦ γαϊδάρου ἀνέδιδον βλαστοὺς οὐ μόνον ζωηροὺς ἀλλὰ καὶ πλήρεις σταφυλῶν. Μιμηθέντες οὖν αὐτόν, ἐκοψαν τοὺς κλάδους τῶν κλημάτων κατὰ τὸν χειμῶνα ὅπως καὶ ὁ γαῖδαρος, ἀφίνοντες μόνον τὰ πρὸς τὸ κούρβουλον τμήματα τῶν κλημάτων μετὰ δύο ἢ τρεῖς ὀφθαλμοὺς (μάτια) καὶ οὕτως ἐγέμισε τὸ Ναύπλιον ἀπὸ σταφύλια»¹.

Δὲν εἶναι βέβαιον, ἂν ἡ παράδοσις αὕτη κατεγράφη ὡς ἔχει κατὰ τὸ περιεχόμενον παρὰ τινος ἀπαιδευτοῦ πληροφοριοδότου ἢ ἂν ὁ συλλογεὺς μετεσχημάτισεν αὐτήν, μάλιστα κατὰ τὸ πρῶτον αὐτῆς μέρος, προσθέσας τὰ περὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦ ὄνου ἐξ ἀναγνώσεως τοῦ σχετικοῦ χωρίου τοῦ Πausaniou ἢ ἐξ εἰδήσεως προερχομένης ἐξ ἄλλου πεπαιδευμένου, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τὸ σχετικὸν καίμενον ἢ ἐνδεχομένως ἄλλην ἐνδιάμεσον πηγὴν. Ἡ παράθεσις τῆς παραδόσεως εἰς λογίαν γλῶσσαν καθιστᾷ περισσότερον ἀσαφές τὸ πρᾶγμα. Διότι ἐὰν βεβαίως κατεγράφετο αὕτη εἰς τὴν δημῶδη γλῶσσαν καὶ παρείχοντο ὑπὸ τοῦ συλλογέως πληροφορίαι περὶ τῶν γραμ-

ματικῶν γνώσεων, τῆς ἡλικίας, τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἔμαθεν αὐτὴν ὁ ὑπαγορεύσας κ.ἄ., τοῦθ' ὅπερ ἀπαιτεῖ ἡ αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴ μέθοδος καταγραφῆς τῶν μνημείων τοῦ λόγου τοῦ λαοῦ, θὰ ἦτο ἰδιαιτέρως πολὺτιμος, διότι θὰ παρεῖχε τὴν ἰσχυρὰν ἔνδειξιν ὅτι εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ἔχει διασωθῇ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων αὐτουσία μεταδιδομένη ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἢ παράδοσις, ὡς τοῦλάχιστον ἀπαντᾷ αὕτη παρὰ Πausanias. Ὅπως δὲ ἢ παρὰδοσις, καὶ ὡς παρέχεται ὑπὸ τοῦ Κορύλλου, εἶναι κατὰ τὰ λοιπὰ τοῦλάχιστον ἀναμφισβητήτως δημώδης, ἀποτελοῦσα ἀπλὴν παραλλαγὴν τῶν ἄλλων, αἱ ὅποιαι, ὡς εἶδομεν, προέρχονται ἐκ διαφόρων διαμερισμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου.

Αἱ παραδόσεις αὗται πάλιν, τοῦλάχιστον αἱ περισσότεραι, ὁμοιάζουν καὶ εἰς αὐτὰς ἐνίοτε τὰς λεπτομερείας πρὸς τὴν παρατεθεῖσαν ἐλβετικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς εἶδομεν, γίνεται ἐπίσης λόγος περὶ ὄνου καὶ ὄχι περὶ αἰγός. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ὑπαρξίς τῶν δημῶδων τούτων παραδόσεων εἰς δύο τόσον ἀπομεμακρυσμένας χώρας — ἴσως ὑπάρχουν καὶ ἀλλαχοῦ ἀλλὰ δὲν καταγράφησαν ἢ ἂν ἔχουν καταγραφῇ τὸ πρᾶγμα παραμένει εἰς ἐμὲ τοῦλάχιστον ἀγνωστον — τόσον στενῶς συνδεδεμένων πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἀποκλείει μᾶλλον τὴν δυνατότητα τυχαίας δημιουργίας, ἢτοι δημιουργίας συγχρόνῳ ἀνεξαρτήτου τῆς τῆς ἀρχαίας ἀπογραφῆς. Αἱ παραδόσεις ἐπεὶ οὕτως αὗται ἀποτελοῦν ἀναμνήσεις τῆς ἀρχαίας ἀρχολικῆς, ἡ ὁποία, ὡς εἶκασε καὶ ὁ Radtzevich, δὲν θὰ ἦτο τοπικὴ παράδοσις, ἀλλ' εὐρύτερον ἀνὰ τὸν ἑλληνορωμαϊκὸν κόσμον διαδεδομένη. Ὅτι βεβαίως ἡ τελευταία δὲν διεσώθη ὑπ' ἄλλου συγγραφέως δὲν ἀποτελεῖ ἰσχυρὸν λόγον νὰ ἀμφιβάλλωμεν περὶ αὐτοῦ. Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Ἀρχαῖοι, ἰδίᾳ μάλιστα τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, δὲν ἀπέδιδον συνήθως σημασίαν εἰς τὰ δημιουργήματα ἀφελῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ, ἐξ οὗ καὶ πλεῖστοι δημῶδεις παραδόσεις, ἄσματα καὶ ἄλλα μνημεῖα τοῦ λόγου, τὰ ὅποια θὰ ἦσαν ἀναμφιβόλως εὐρέως γνωστὰ εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν, μὴ καταγραφέντα ὡς ἀσήμαντα παρέμειναν καὶ θὰ παραμείνουν ἴσως διὰ παντὸς ἀγνωστα. Καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ Pausanias, ζῶν εἰς ἐποχὴν καταπτώσεως καὶ μαρασμοῦ τῆς ὑψηλῆς πνευματικῆς δημιουργίας, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μαγεία καὶ ἡ δεισιδαιμονία καὶ ἄλλα ἀποβλαστήματα τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς διανοίας ἦσαν στοιχεῖα κυριαρχοῦντα εἰς τὴν ζωὴν, ἐκδηλώνει τὴν περιφρόνησίν του πρὸς τὰ δημιουργήματα ταῦτα, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν λόγων, τοὺς ὁποίους ἐπισυνάπτει εἰς τὴν καταγεγραμμένην παράδοσιν περὶ τοῦ ὄνου (παρήμυι οὐκ ἀξιόλογα ἠγούμενος).

Τὴν ἔλλειψιν ἢ τὴν σπάνιν γραπτῶν πηγῶν ἀναπληρῶναι ἢ συμπληρῶναι πολὺ λάχις ἢ προφορικὴ παράδοσις. Ἐν προκειμένῳ ἡ τόσον εὐρεῖα διάδοσις τῆς περὶ ἧς πρόκειται παραδόσεως εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον καὶ ἡ καταγραφὴ αὐτῆς ἐξ ἄλλης ἀπομεμακρυσμένης χώρας ὑπὸ τὴν αὐτὴν βασικῶς μορφήν ἐνισχύουν τὴν γνώμην

ὅτι αὕτη, ὅφ' ἦν μορφὴν παραδίδεται ὑπὸ τοῦ Παισανίου, θὰ ἦτο εὐρύτερον διαδομένη εἰς τὸν ἑλληνορρωμαϊκὸν κόσμον, ὥς ἤδη ἐλέχθη.

Εἰς τὸν νεώτερον ἑλληνικὸν λαὸν ἐγένετο αὕτη γνωστὴ ἐκ τῆς Ἀρχαιότητος, παραδιδόμενη ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, χωρὶς νὰ ἀποκλείεται καὶ ἡ παρεμβολὴ ἄλλης γραπτῆς πηγῆς, εἰς δὲ τὴν μνημονευθεῖσαν περιοχὴν τῆς Ἑλβετίας ἐγένετο γνωστὴ ἐκ τῆς λατινικῆς γραμματείας διὰ τῆς προφορικῆς ὁδοῦ ἢ τῇ παρεμβολῇ ἴσως καὶ γραπτῆς πηγῆς, ὥς εἶκασεν ὁ Radermacher. Κατ' ἐμὲ κριτὴν ἡ παράδοσις τοῦ Ὑγίνου εἶναι πιθανώτατα αὕτη αὕτη ἡ παράδοσις τοῦ Παισανίου, ἡ ὁποία βεβαίως θὰ εἶχε πλασθῇ πολὺ παλαιότερον τῶν χρόνων καταγραφῆς τῆς, δοθέντος μάλιστα ὅτι οἱ Ἀρχαῖοι ἐγνώριζον ἤδη πρὸ πολλοῦ τὴν κλάδυσιν τῆς ἀμπέλου¹. Ὁ ὄνος, συνδεδεμένος, ὥς ἐλέχθη, πρὸς τὸν Διόνυσον, ἦτο εὐκόλον νὰ ὑποκατασταθῇ ὑπὸ τῆς αἰγός, τῆς ὁποίας ἡ σχέσις ἐπίσης πρὸς τὸν Διόνυσον καὶ τὴν ἀμπελον εἶναι, ὥς γνωστόν, στενοτάτη. Ἀρχαῖοι μάλιστα μῦθοι, ὥς ὁ μῦθος τοῦ Ἰκαρίου καὶ τῆς Ἡριγόνης² καὶ ἄλλοι παραδιδόμενοι ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων³, ἔχουν ἀκριβῶς ὡς θέμα τὸ φάγωμα τῆς ἀμπέλου ὑπὸ τῆς αἰγός, κυρίως εἰπεῖν ὑπὸ τοῦ τράγου, ἔνεκα τοῦ ὁποίου ἡ τελευταῖος θυσιάζεται εἰς τὸν θεόν.

Ἀλλ' εἰς τοὺς μῦθους τούτους γίνεται κατὰ καταστροφὴν τὴν ὁποίαν προκαλεῖ εἰς τὴν ἀμπελον ἡ αἰγὴ, ἡ μάλιστα ὁ τράγος, ὃς λόγος δ' οὗτος καθίσταται πρόξενος τῆς θυσίας του (αἰτιολογικὸν προφανῶς καὶ οὗτοι μῦθοι σχετιζόμενοι πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου).

Εἰς τοὺς αἰτιολογικοὺς τούτους μῦθους οὐδαμοῦ, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζω, γίνεται ὑπαινιγμὸς ὅτι τὸ φάγωμα τῆς ἀμπέλου ὑπὸ αἰγός ἀποδεικνύεται τελικῶς εὐεργετικόν, διδασκομένου οὕτω τοῦ ἀνθρώπου τὴν κλάδυσιν τοῦ φυτοῦ. Ἀντιθέτως ἀναφέρεται ὅτι τὸ ζῶον τοῦτο εἶναι ἐχθρὸς τῆς ἀμπέλου⁴.

1. Ἰδὲ Verg., Georg. 2, 403 κέξ., Columella 4, 9-10. Πρβλ. καὶ Γεωπονικά 5, 23 (ἐκ τοῦ Παμφίλου).

2. Κυρία πηγὴ διὰ τὸν μῦθον τοῦτον ὁ Ὑγίνος (Astron. 2, 4)

3. Ἰδὲ δείγματος χάριν τοὺς μῦθους Ἀφθονίου, ἐν Corpus Fabularum Aesopiarum, ἐκδ. Hausrath - Hunger, 1, 2, ἀρ. 327, σ. 150, καὶ Βαβρίου, ἀρ. 181 (ἐκδ. Crusius), ἐνθα καὶ παραπομπαὶ εἰς τὰς ἀρχαίας πηγάς. Πρβλ. περὶ τοῦ θέματος γενικώτερον W. Ehlers, Oscilla, RE XVIII, 2 (1942), στ. 1570-1571, Karl Meuli, Altrömischer Maskenbrauch, Museum Helveticum 12 (1955), σ. 206 κέξ. καὶ Will Richter, Ziege, RE XA (1972), στ. 422 κέξ.

4. Πρβλ. Σοῦδα ἐν λ. ἀσκός ἐν πάχνη... «δοκεῖ δὲ ἐχθρὸν εἶναι τῇ ἀμπέλῳ τὸ ζῶον», Varro, R. r. 1, 2, 18. Κατὰ τὰ Γεωπονικά (4, 2 ἐκ τοῦ Ἀφρικανοῦ) ἀποβαίνει συντελεστικὴ πλουσίας καρποφορίας ἡ κατάχωσις περὶ τὸ κλῆμα ὀρθίων τριῶν κεράτων αἰγός οὕτως, ὥστε νὰ κατέρχεται δι' αὐτῶν πρὸς τὰ κάτω τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, ἀλλ' ἡ συνταγὴ αὕτη εἶναι μα-

Ἐξ ἄλλου ἐκ τῆς ἐρεῦνης τὴν ὁποίαν διενήργησα δὲν ἡδυνήθην νὰ ἀνέυρω νεοελληνικὴν παράδοσιν, συναφῇ πρὸς τὴν παρ' Ὑγίνῳ. Εἰς τὴν παρατεθεῖσαν ὡς ἄνω ἐκ Νάξου γίνεται ἀντιθέτως λόγος περὶ τῆς αἰγός, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸν ὄνον, ὡς καταστροφέως τῆς ἀμπέλου. Ἐπίσης εἰς παραλλαγὰς τῆς ἀνωτέρω συζητηθείσης παροιμίας μὲ θέμα τὴν καταστροφὴν τῆς ἀμπέλου ὑπὸ τοῦ ὄνου ἀναφέρεται ἀντὶ τοῦ τελευταίου ἐκ τῶν ζώων μόνον αἷξ. Οὕτως εἰς Μανιάκι εἶναι γνωστὴ ἡ παροιμία «ἤτανε στραβὸ τὸ κλῆμα τό 'φαγε καὶ τὸ κατσίκι»¹, εἰς τὴν Σάμον «ἤταν στραβὸ τὸ κλῆμα, τό 'φε κ' ἡ γίδα»², ἀλλαχοῦ «ἤτανε στραβὸ τὸ κλῆμα, τό 'φαγε κ' ἡ κατσίκα κι ἀπόγινε»³, λίαν δὲ χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ κυπριακὴ παροιμία «τ' ἀμπέλιν ἄκουσεν τοῦ τσακκαροῦ (δηλ. τοῦ κουδουνιοῦ τὸ ὅποῖον ἀναρτοῦν εἰς τὸν λαιμὸν τῆς αἰγός) τζαὶ βούρησεν τζαὶ χάθην»⁴, τῆς αἰγός θεωρουμένης καὶ ἐνταῦθα μεγάλου ἐχθροῦ τῆς ἀμπέλου, ὡς σημειώνει καὶ ὁ δημοσιεύσας τὴν παροιμίαν.

Ἐν Ἀγίᾳ Παρασκευῇ Λέσβου ὑπάρχει ἡ δοξασία ὅτι «τὸ δόντι τῆς κατσίκας εἶναι φαρμακερὸ κι ὅ,τι τρώει δὲν γίνεται κερκὶς τὰ κλήματα τῶν ἀμπελιῶν»⁵.

Ἐξ ἄλλου κατὰ διαδεδομένην ἐν Ἀρκαδίᾳ πεθερωτικὰ καὶ ἀλλαχοῦ) δημώδη αἰτιολογικὴν παράδοσιν, τὴν ὅτι μὲν καταστροφὰς καὶ τὴν διάρκειαν προσφάτου ἀποσταλῆς μου εἰς τὴν νῆσον (Σεπτέμβριος 1973), ἡ αἷξ ἐκ λόγων αὐτοσυντηρήσεως κατατρώγει τοὺς τὸ πρῶτον ἐμφανιζομένους τρυφεροὺς βλαστοὺς τῆς ἀμπέλου, ἐπιδιώκουσα ὅπως οὕτως ἀποφύγῃ τὴν σφαγὴν τῆς πρὸς κατασκευὴν ἐκ τοῦ δέρματός της, μόνου καταλλήλου ἐκ τῶν δερμάτων τῶν ζώων, ἀσκού διὰ τὴν μεταφορὰν ἐντὸς αὐτοῦ εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἀμπελουργῶν τοῦ παραχθισομένου οἴνου⁶.

γικοῦ χαρακτῆρος, μὴ προδίδουσα συνάφειαν πρὸς οἰανδήποτε ἀντίληψιν περὶ σχέσεως τοῦ ζώου πρὸς τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ φυτοῦ (πρβλ. καὶ Richter, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 430).

1. ΚΛ, χφ. 1508, σ. 101.

2. Ἀρχεῖον Σάμου 3 (1948 - 54), σ. 139.

3. Ἀνθίμου Α. Παπαδοπούλου, Φρασεολογικά, Λεξικογραφικὸν Δελτίον 7 (1955), σ. 55 (δὲν σημειοῦται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ὁ τόπος προελεύσεως τῆς παροιμίας).

4. Ἀ. Παναρέτου, Κυπριακὴ γεωργικὴ λαογραφία, Λευκωσία 1967, σ. 132, ἀρ. 61.

5. ΚΛ, χφ. 3637, σ. 332. Ἡ δοξασία αὕτη εἶναι γνωστὴ γενικώτερον καὶ παρ' Ἀρχαίους. Πρβλ. Verg., Georg., 2, 374 - 375 καὶ Varr., ἐνθ' ἄνωτ.

6. ΚΛ, χφ. 3669, σ. 7, 14, 16 καὶ 123. Κατὰ παραλλαγὴν τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος μύθου τοῦ Ἰκαρίου καὶ τῆς Ἡριγόνης, σχετιζομένην πρὸς τὴν γινομένην διασκέδασιν τοῦ ἀσκολιασμοῦ κατὰ διαφόρους ἐορτὰς πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου, ὁ Ἰκάριος θυμωθεὶς φονεύει τράγον, ἐπειδὴ ὁ τελευταῖος κατέτρωγε τοὺς τρυφεροὺς βλαστοὺς τῆς ἀμπέλου, τὴν καλλιέργειαν τῆς ὁποίας εἶχεν ὀρίσθῃ ὑπὸ τοῦ Διονύσου ὅπως διδάξῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐκ τοῦ δέρματος τοῦ ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης τιμωρηθέντος ζώου ὁ ἥρως κατασκευάζει ἀσκόν, πληροὶ αὐτὸν δι' ἀέρος καὶ ἐξαναγκά-

Ἔτι περαιτέρω, ὡς εἶναι γνωστόν, τὸ ζῶον τοῦτο θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ἄλλα καὶ ὑπ' ἄλλων λαῶν δημιούργημα τοῦ διαβόλου, κατηραμένον ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ κ.τ.τ.¹ Ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἀποδίδονται εἰς αὐτό, ἐν ἀντιθέσει μάλιστα πρὸς τὸ πρόβατον ἢ καὶ ἄλλα ζῶα, πολλαὶ κακαὶ ιδιότητες, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ νὰ καταστρέφῃ τὰ δένδρα καὶ τὰ φυτά, τοῦτο δὲ καὶ ἐκ τῆς λαϊκῆς ἐμπειρικῆς παρατηρήσεως ὅτι ἡ αἰξ ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῶν φυτῶν κατατρῶγουσα τοὺς μόλις ἐμφανισθέντας τρυφεροὺς βλαστοὺς αὐτῶν². Εἰδικώτερον ὅμως αἱ ἀντιλήψεις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ σήμερον περὶ τῆς αἰγὸς καὶ τῆς ἀμπέλου, ἐκφραζόμεναι εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὰς παροιμίας του, συνεχίζονται ἀπὸ τῆς Ἀρχαιότητος. Χαρακτηριστικὰ τῆς σχέσεως τῶν νεωτέρων πρὸς τὰ ἀρχαῖα παράλληλα εἶναι ὅσα παραδίδει πάλιν ὁ Πausanias περὶ τοῦ λόγου ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἀπέλαυε τιμῆς «αἰξ χαλκῇ», εὕρισκομένη ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς τῆς πόλεως Φλιοῦντος. α' *Ἀνάκειται δὲ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς αἰξ χαλκῇ, τὰ πολλὰ ἐπὶ χρυσοῦ· παρὰ δὲ Φλιασίοις τιμὰς ἐπὶ τῷδε εἴληφε. τὸ ἄστρον ἦν ὀνομάζουσιν αἶγα ἀνατέλλουσα τὰς ἀμπέλους λυμαίνεται συνεχῶς· ἵνα δὲ ἄχαρι μὴδὲν ἀπ' αὐτῆς γένηται, οἱ δὲ τὴν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς χαλκῇν αἶγα ἄλλοις τε τιμῶσι καὶ χρυσῷ τὸ ἄγαλμα ἐπικοσμοῦντες*³.

Ἄρα, ὅτι τέλος ἡ παράδοσις περὶ τοῦ ὄντος καὶ τῆς κληδεύσεως τῆς ἀμπέλου ἀπὸ τῆς αἰγῆς ἐκ πραγματικοῦ συμβάντος εἶναι λίαν πιθανόν, ἐν καὶ, ὡς ὀρθῶς σημειώνει περαιτέρω ὁ Eisler, τοιαύτη ἀποκοπὴ τοῦ κλήματος εἰς τὸ δάσος ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ παρατήρησις ἐν συνεχείᾳ ὅτι τοῦτο ἀπέδωσε πλείονα καρπὸν τῶν ἀλωβήτων παραμεινάντων κλημάτων θὰ ἡδύνато ἐπίσης νὰ ἀποτελέσῃ τὴν ἀφετηρίαν δημιουργίας τῆς παραδόσεως⁴.

Ζεῖ τοὺς συντρόφους του νὰ χορεύουν περὶ αὐτόν. Πρόκειται προφανῶς ἐνταῦθα περὶ μεταγενεστέρου αἰτιολογικοῦ μύθου. Περὶ αὐτοῦ ἰδὲ Ὑ γ ῖ ν ο ν, ἐνθ' ἄνωτ. Πρβλ. γενικώτερον Heeg, Ikarios, ἐν RE IX1 (1914), στ. 975, Meuli, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 211, Richter, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 429 κ.ξ.

1. Ἰδὲ Oskar Dähnhardt, *Natursagen* 1, 1907, σ. 153 - 154, 164 - 166, 174, 187, 195, 346 καὶ 56 - 58, Δ η μ. Β. Οἰκονομίδου, Ἀνέκδοτοι διῴστικαὶ παραδόσεις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, Ἐπετ. τοῦ Λογογρ. Ἀρχείου 17 (1964), ἐν Ἀθήναις 1965, σ. 15 - 17 καὶ 34 - 35.

2. Πρβλ. Varro, ἐνθ' ἄνωτ. (Eae (ἐνν. caprae) enim omnia novella sata carpendo corrumpunt, non minimum vites atque oleas).

3. Παυσ. 2, 13, 6. Ὁ Frazer (*The Golden Bough*³, part v, *Spirits of the corn and of the wild*, vol. I, 1936, σ. 18) ὑποστηρίζει ὅτι ἡ χαλκῇ αἰξ παριστάνει αὐτὸν τὸν θεὸν τοῦ οἴνου, ὅπερ ὅμως ἐλλείπει ἀρχαιολογικῶν παραλλήλων θεωρεῖ ἐντελῶς ἀυθαίρετον ὁ Richter, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 422).

4. Robert Eisler, *Orphisch - dionysische Mysteriengedanken in der christlichen Antike*, Leipzig und Berlin 1925 (φωτ. ἀνατ. 1966), σ. 232, σ η μ. 4.

RÉSUMÉ

L' âne, la chèvre et la taille de la vigne

par Steph. D. Imellos

L' auteur de la présente étude traite d' une légende néohellénique largement répandue, et dont le contenu est le suivant. Un âne dévore une vigne; les hommes remarquent que celle - ci, au lieu d' en souffrir, donne des sarments plus vivaces, produisant plus de fruits que les autres, et apprennent ainsi à tailler la plante.

Cette légende relative à l' âne a déjà été recueillie par Pausanias (2, 38, 2) en Argolide; Hyginus en mentionne toutefois une semblable, à cette différence près que dans sa version c' est une chèvre et non un âne qui mange la vigne.

Toutes les variantes grecques récentes, ainsi qu' une variante de la région de l' Unterwallis en Suisse, parlent d' un âne et non d' une chèvre, laquelle est considérée comme un ennemi de la vigne.

A propos de la légende suisse, Radermacher a soutenu qu' elle n' est pas apparue par hasard, mais qu' elle constitue un souvenir de la légende antique d' Argolide, qui devait avoir une diffusion plus vaste, et qu' elle a été apportée en Unterwallis par les Romains (par voie orale, ou même littéraire).

L' auteur de la présente étude, estimant que les variantes néohelléniques de la légende de l' âne, qu' ignorait Radermacher, constituent un matériau précieux qui permet d' aboutir à des conclusions sur les rapports entre éléments antiques et modernes, admet que les légendes récentes proviennent de la légende ancienne, et ont été selon toute vraisemblance conservées par voie orale. La légende antique devait être, selon l' auteur, non pas locale mais largement connue dans le monde gréco - romain. Comme en outre, dans l' Antiquité aussi bien qu' à l' époque moderne, la chèvre est considérée comme destructrice de la vigne, l' auteur pense que la version mentionnée par Hyginus est une variante latine de la légende grecque, à ceci près que, du fait d' une confusion, Hyginus mentionne la chèvre à la place de l' âne. Cette confusion pouvait aisément se produire, étant donné que la

chèvre (ou plus précisément le bouc) aussi bien que l' âne, sont liés au dieu de la vigne, Dionysos.

L' auteur remarque enfin que les conceptions actuelles du peuple grec sur la chèvre destructrice de la vigne sont parentes des conceptions de l' Antiquité sur le même sujet (cf. Pausanias 2, 13, 6), qui se sont conservées jusqu' à nos jours.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

KURZER KOMMENTAR ZU DEN JAHRESFEUERN UND DEM HÖLZERNEN PFLUG DES ATLASSES DER GRIECHISCHEN VOLKSKUNDE (AHL)

VON
STEPH. D. IMELLOS

A'. JAHRESFEUER

Die vorliegende griechische volkskundliche Karte über die Jahresfeuer ist die erste endgültige Karte dieser Art, die von dem Institut für Volkskunde der Athener Akademie herausgegeben wird.

Sie enthält nicht nur die griechischen Gebiete innerhalb der heutigen politischen Grenzen, sondern auch die ehemals von Griechen bewohnten (Ostthrazien, Kleinasien, Pontos usw.) wie auch Zypern und Nordepirus, wo heute viele Griechen wohnen, und hat sich auf Material gestützt, das zusammengetragen ist: a) aus gedruckten Quellen jeder Art, die von dem vorigen Jahrhundert bis heute erschienen sind b) aus verschiedenen handschriftlichen Quellen, die sich im Institut für Volkskunde wie auch zum Teil in dem von Frau Merlié gegründeten Κέντρον Μικρασιατικών Σπουδών (Centre des Etudes d' Asie Mineure) befinden c) aus einem speziellen Fragebogen, den unser Institut hat drucken lassen.

Von Oktober 1967 bis März 1968 wurde im Institut für Volkskunde der Athener Akademie aus den oben erwähnten gedruckten Quellen wie auch aus seinen 3200 Sammlungen das Volksgut über die Jahresfeuer gesammelt. Aus diesem Material wurden zwei vorläufige Karten und zwar eine für das heutige Griechenland und eine andere für die früheren griechischen Gebiete zusammengestellt, die in der oben erwähnten Zeit an die Organisationskommission für den Volkskundeatlas Europas und seiner Nachbarländer übersandt wurden.

Dieses Material aber war zu dürftig um die tatsächliche Verbreitung wie die Häufigkeit des Brauches zu zeigen. Deswegen war es nötig, möglichst schnell neues Material zur Ergänzung des früheren zusammenzutragen. Zu

diesem Zweck hatte unser Institut bereits im Jahre 1967 gemäss den Beschlüssen der Internationalen Arbeitskonferenz über die Ethnologische Kartographie in Zagreb (8. - 10. Febr. 1966) und nach dem Studium der betreffenden Bibliographie einen Fragebogen für folgende Themen aufgestellt: a) die bäuerliche Arbeit (Pfluggeräte und Handgeräte zur Bodenbearbeitung, Getreideschnitt und Dreschen b) Jahresfeuer (s. G. K. Spyridakis, Bericht über die Arbeit am Griechischen Volkskundeatlas, Zweite Arbeitskonferenz der Organisationskommission für den Volkskundeatlas Europas und seiner Nachbarländer, Bonn 1970, S. 55).

Gegen Ende 1968 wurden 4500 Exemplare des Fragebogens in Druck gegeben, von denen fast 4000 im folgenden Jahr 1969 an die Volksschullehrer des Landes versandt wurden. Die Fragebogen begleiteten Rundschreiben sowohl der Akademie als auch des Instituts über die Art und Weise der Sammlung des Materials.

Die Volksschullehrer hielten wir in diesem Fall für die zu diesem Zweck relativ am besten geeigneten und zwar wegen ihres Berufs, ihrer engen Beziehungen zu den Bauern, und in manchen Fällen wegen ihrer Erfahrung aus früheren volkskundlichen und sprachlichen Sammlungen.

Seit der Mitte Februar 1970 werden aus fast allen Teilen des Landes die Fragebogen ausgefüllt zurückgesandt, ihre Zahl beträgt bis heute 3200.

Aufgrund des früher aus den erwähnten Quellen gesammelten Volksgutes wie auch diesbezüglicher mehrerer hundert Fragebogen entstand eine neue vorläufige Karte über die Jahresfeuer, die Prof. Dr. Megas, Mitglied der Athener Akademie, der in Helsinki abgehaltenen Arbeitskonferenz für den Volkskundeatlas Europas (13.- 20. Mai 1970) vorgelegt hat.

Die meisten dieser Fragebogen sind ausführlich genug und präzise, so dass sie uns in der Regel ein klares Bild des Brauches gewähren. Nur in wenigen Fällen scheinen die Antworten unklar. Einige der Exploratoren (ca. 190) schreiben z. B., dass der Brauch der Jahresfeuer allgemein während des Faschings vorkommt oder früher vorkam, ohne den genauen Termin zu definieren. Schuld daran aber sind manchmal nicht die Bearbeiter, sondern das schwache Gedächtnis der Gewährsleute, wenn die letzteren besonders in Gebieten wohnen, wo der Brauch heute verschwunden ist. Nicht selten sind diese Nachrichten richtig, denn wirklich wurden Feuer während der drei Wochen des Faschings, und zwar an den drei Sonntagen, in etlichen Gegenden entzündet.

Wir haben noch in mehreren Fällen negative Antworten gehabt, wie z. B. «hier gab es niemals ein Jahresfeuer». Dass aber früher auch hier Feuer entzündet wurden, ist nicht ganz auszuschliessen. Schliesslich sind die Antworten etlicher Fragebogen, deren Material von Dörfern Makedoniens und Westthraziens kommt, wo viele Flüchtlinge wohnen, nicht ganz klar, weil die Volksschullehrer nicht angeben, ob die Feuer vor 1922 in ihren früheren Gebieten oder in dem Gebiet, wo sie heute wohnen, entzündet werden. Es ist aber hier zu bemerken, dass wir aus dem parallelen Material, das aus den anderen Quellen vorhanden ist, und noch aus unserer Erfahrung heraus sehr oft die Richtigkeit der Antworten dieser Art kontrollieren können.

Was den Raum Kleinasiens angeht, und zwar die Gebiete von Pontos und Kappadokien, wo, wie bekannt, vor der Kriegskatastrophe Griechenlands 1922 und dem Bevölkerungsaustausch seit altersher Griechen wohnten, kommt das betreffende Material grösstenteils aus den freundlichst zu unserer Verfügung gestellten oben genannten Sammlungen des Κέντρον Μικρασιατικῶν Σπουδῶν.

Die verschiedenen Schwierigkeiten auf die man bei der Sammlung dieses Materials stösst, und zwar wegen der Zerstreuung der griechischen Bevölkerung Kleinasiens, erklären gut den auf dem entsprechenden Teil der Karte hie und da auftretenden Mangel an Zeichen im Vergleich zu seiner Häufigkeit auf der Karte des heutigen Griechenlands.

Schliesslich überreichte uns das Κέντρον Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν Κύπρου (Cyprus Research Centre) 33 Fragebogen, deren Material einer von seinen Mitarbeitern in 33 repräsentativen Dörfern der Insel neuerdings zusammentrug.

Kurz gesagt, es ist unserem Institut gelungen, durch die Fragebogen neues interessantes Material zusammenzutragen, dadurch das frühere stark zu vergrössern, und in den meisten Fällen zu verifizieren, sodass die Karte auf möglichst sicherem Material fussen kann.

Von dem heutigen Griechenland sind wirklich nur sehr wenige Gebiete unerforscht geblieben, und das, weil alle an die Volksschullehrer versandten Fragebogen noch nicht eingesandt worden sind. Daher haben wir sie, d. h. die unerforschten Gebiete, auf der Karte nicht bezeichnet.

Weiter ist zum richtigen Verständnis und zur Erklärung der Karte zu bemerken, dass das durch ein Zeichen auf sie eingetragene Jahresfeuer nicht

nur für das Dorf oder die Stadt, auf die es eingetragen ist, gilt, sondern oftmals für die ihnen benachbarten Dörfer des ganzen Gebietes.

Das gilt auch besonders für Zypern, wo das durch Fragebogen gesammelte Material, wie schon bemerkt, von den am meisten repräsentativen Dörfern der Insel stammt.

Grössere Lücken erscheinen in dem heute nicht griechischen Raum Thraziens und Kleinasien, für den das Material zum grössten Teil nicht durch Fragebogen, sondern aus verschiedenen älteren volkskundlichen Sammlungen zusammengetragen ist.

Schliesslich sind die betreffenden Auskünfte aus den unteritalienischen Gebieten von Apulia und Kalabria, wo sich noch heute die griechische Sprache und viele griechische Bräuche und Sitten erhalten haben, wenigstens zur Zeit sehr gering.

Wie die Karte verfasst ist, wird dadurch ohne Unterschied der Stand des Brauches für die Gegenwart und die nächste Vergangenheit gezeigt, ohne dass genau bestimmt wird, welche Erscheinungen alt und welche jung sind, wo der Brauch noch lebendig bleibt und wo er verschwunden ist usw.; Dies werden Themen anderer spezieller Karten und dazugehöriger Kommentare sein.

Es ist natürlich selbstverständlich, dass die Angaben der Flüchtlinge sich auch auf die Zeitperiode vor 1922 beziehen, wo der Brauch in den Gebieten, aus denen die Gewährsleute stammen, existierte. Das bedeutet aber nicht, dass er in den von ihnen bewohnten Gebieten Griechenlands verschwunden ist, im Gegenteil, er bleibt noch heute oft bei Flüchtlingen lebendig.

Es ist jedenfalls ganz sicher, dass die meisten Jahresfeuerbräuche, insbesondere die in Griechenland weitverbreiteten, Erscheinungen der Bräuche der Periode vor 1922 sind. Belege dafür besonders für die Johannesfeuer (24. Juni), die Feuer im Fasching und zu Ostern, findet man in gedruckten Quellen (Bücher, Zeitschriften, Zeitungen) des 19. Jahrhunderts. Diese Tatsache erfährt man auch aus der mündlichen Überlieferung der älteren Gewährsleute, die sich daran erinnern oder erinnerten, dass der Brauch damals bestand.

Es ist nicht sehr einfach zu sagen, wie und wo der Brauch bis heute existiert oder abgegangen ist. Von den auf der Karte notierten Jahresfeuerbräuchen überleben viele bis zur Gegenwart. In den Städten von Athen und Piräus z. B., deren Bevölkerung aus verschiedenen Gegenden Griechenlands

stammt, werden die Johannesfeuer entzündet; andere Feuer sind noch vielerorts auf dem Land üblich, wie z. B. die Osterfeuer (Judasverbrennung) (diesen Brauch haben wir vor wenigen Jahren verfilmt), aber anderswo verschwunden oder fast verschwunden.

Eine spezielle Bestimmung des Ortes, der Zeit und der Umstände, unter denen der Feuerbrauch sich erhalten hat oder verschwunden ist oder sich gewandelt hat, würde vielleicht eine tiefere Untersuchung und lange Besprechung erfordern. In einer solchen Behandlung des Themas hätte die Erwähnung der byzantinischen und altgriechischen Quellen über den Brauch der Jahresfeuer seinen Platz, damit sein Anfang und seine spätere Entwicklung bei Griechen gezeigt werde.

Auf der Karte sind durch ein gemeinsames Zeichen die vereinzelter Feuer dargestellt. Sie sind oder waren mit dem Vorabend oder dem Feiertag lokal hochverehrter Heiliger oder noch mit anderen Tagen verknüpft, und zwar wie folgt:

1) 7. Januar, heiliger Johannes 2) 30. Januar, Kirchenväter Basileios, Johannes Chrysostomos und Gregorios 3) 31. Mai 4) 26. Juli, heilige Paraskevi 5) 27. Juli, heiliger Panteleimon 6) 31. Juli 7) 6. August, Verkündigung Christi 8) 1. September 9) 24. September 10) 26. September 11) während des ganzen Septembers 12) während des ganzen Septembers und Oktobers ausser Samstagen 13) 29. November, heiliger Andreas, Vorabend 14) 11. Dezember, heiliger Spyridon, Vorabend 15) 18. Dezember. Ein vereinzelter Jahresfeuer findet noch am 7. Juli (heilige Kyriaki) statt. Das ist auf der Karte durch das entsprechende europäische Zeichen notiert.

Für das unter Nr. 5 oben angeführte Abbrennen des Jahresfeuers, das auf der Insel Telos (Dodekanes) am 27. Juli stattfindet, wissen wir nach einer lokalen Untersuchung, dass es vor fast 10 Jahren als Brauch aufgetaucht ist. Dieser Brauch ersetzt allmählich den älteren Brauch am 20. Juli (Prophet Ilias). Der Brauch nämlich des Feuers des 20. Juli wird mit der Zeit vergessen und es entwickelt sich parallel das Feuer des heiligen Panteleimon. Auf dem Feuer des 31. Mai, wie oben Nr. 3, wird der Maikranz verbrannt. Anderswo findet der Brauch am 23. Juni, Vorabend des Johannestags, statt. Über die Zeit, in der die übrigen vereinzelter Jahresfeuer aufgekommen sind, haben wir zur Zeit keine Nachweise.

Eine grössere Arbeit über die Jahresfeuer, wie in Deutschland (Freudenthal), in Frankreich (van Gennep), in Finnland (v. Talve), ist in Grie-

chenland nicht erschienen. Die Volkskundler haben sich mit diesem Thema nur gelegentlich beschäftigt. Wichtig für den Gebrauch altgriechischer, byzantinischer, nachbyzantinischer und moderner Quellen, wie auch für den Versuch einer geschichtlichen Interpretation des Brauches, sind in Griechenland folgende Arbeiten:

1. Ν. Γ. Πολίτης, Λαογραφικά Σύμμεικτα, Bd. 1, SS. 86-88 (über die Johannesfeuer).
2. Κωνστ. Ἀθ. Ρωμαῖος, Λαϊκὲς λατρεῖες τῆς Θράκης, Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, Bd. 11(1944 - 45), SS. 63-80 (=C. A. R o m a i o s, Cultes populaires de la Thrace (Institut Français d'Athènes, Nr. 18), Athènes 1949, SS. 94 - 118).
3. Φαίδων Κουκουλές, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, Bd. ΑΠ, ἐν Ἀθήναις 1948, SS. 271 - 274.
4. Κ. Τσοῦρκας-Στίλπ. Π. Κυριακίδης, Ἡ ἀποκριὰ στὸ Βογατσικό, Μακεδονικά, Bd. 3 (1956), SS. 382 - 402.

B'. HÖLZERNE PFLUG

Nach der ersten volkskundlichen Karte über die Jahresfeuer hat das Institut für Volkskunde der Athener Akademie die Karte Nr. 2 herausgegeben, auf der die Arten des hölzernen Pfluges und ihre geographische Verbreitung verzeichnet sind.

Wie bei der Karte Nr. 1 stützt sich ebenfalls das Material der vorliegenden Karte auf gedruckte Arbeiten oder Materialsammlungen, auf ungedruckte handgeschriebene Sammlungen, hauptsächlich jedoch auf den oben erwähnten speziellen Fragebogen, dessen 4000 ausgefüllte Exemplare mit sehr reichhaltigem Material das Institut für Volkskunde inzwischen besitzt.

Es ist heutzutage oft schwer über den hölzernen Pflug Auskunft zu bekommen, da dieses primitive Landgerät vielerorts, und zwar besonders nach dem zweiten Weltkrieg, durch den eisernen oder durch Landmaschinen verdrängt worden ist. Aber auch da wo dieser primitive Pflug noch vorhanden ist, ist es notwendig, dass den diesbezüglichen Beschreibungen auch Aufnahmen oder Zeichnungen zugefügt werden. Denn, wie bekannt, handelt es sich um ein aus verschiedenen Teilen zusammengesetztes Landgerät, sodass auch die beste Beschreibung ohne Bildmaterial unvollständig ist.

Zum Glück haben die meisten unserer Sammler die Anweisungen des Fragebogens berücksichtigt, sodass wir auch über reichhaltiges Bildmaterial verfügen. Ausserdem haben viele unserer Exploratoren ein grosses Interesse

über die im Fragebogen verlangten Auskünfte gezeigt. Sie haben aus eigenem Antrieb gearbeitet und uns gesonderte Manuskripte geschickt, in denen sie über die Konstruktion des Pfluges, seinen Gebrauch je nach der Art des Erdbodens (felsig, flach, sandig) usw. berichten. Grössere Kommentare werden in Zukunft alle diese Angaben enthalten.

Auf der Karte ist der gegenwärtige Raum im ganzen gut vertreten, wie man es aus den darauf verzeichneten Zeichnungen ansehen kann.

Dagegen war es schwieriger reichhaltiges Material aus den vormals griechischen Gegenden zu bekommen. Man konnte sich verständlicherweise nicht auf das Gedächtnis und die Beschreibung der Einwohner dieser Gebiete mit Sicherheit stützen; denn nach der griechischen Katastrophe 1922 siedelten sie sich als Flüchtlinge überall in Griechenland an und zwar in grösseren oder kleineren Städten und führten seitdem meistens ihre vormals bäuerliche Lebensweise nicht mehr.

Eine Ausnahme bilden vielleicht die Flüchtlinge aus Ostthrazien, wie es auch auf der Karte ersichtlich ist. Die Einwohner dieser Gegend wurden nach dem 1922 erfolgten Bevölkerungsaustausch grösstenteils in Westthrazien und Makedonien angesiedelt, wo sie gleiche Lebensbedingungen fanden und die Erde wie früher bebauen konnten.

Das Material, das von diesen Flüchtlingen stammt, ist auf der Karte in Ostthrazien verzeichnet.

Ebenfalls stammt von Flüchtlingen das Material, das auf der Karte in Nordepirus, sowie Kleinasien, Pontos usw. vermerkt wird. Ausserdem haben wir aus den griechischsprechenden Gegenden Süditaliens die Zeichnung einer Art von Pflug sowie Auskünfte darüber. Es ist zu bemerken, dass der hölzerne Pflug bei uns noch nicht ein Museumstück geworden ist. In der kleinen Sammlung des Instituts für Volkskunde befinden sich, unter anderem, zwei Pflüge von verschiedenem Typ und noch weitere 10 Typen in stark verkleinertem Masstab. Alle diese Pflugtypen stammen aus verschiedenen Gegenden Griechenlands.

Die auf der Karte verzeichneten Pflugtypen sind in grösseren Bezirken vertreten, da, wenn Dörfer in kleiner Entfernung von einander liegen, der Pflug von Dorf zu Dorf keine oder fast keine Unterschiede aufweisen kann. Seinen Pflug machte der Bauer selbst, doch hat es in vielen Fällen spezialisierte Handwerker gegeben, die Pflüge herstellten und von denen die Bauern des Dorfes und der Nachbardörfer ihre Pflüge bezogen. Aus diesem Grunde

kann man sagen, dass die Gebiete des heutigen griechischen Raums keine Lücken aufweisen. Das gesammelte Material ist reichhaltig genug, um ein vollkommenes Bild der vorhandenen Pflugtypen und ihrer geographischen Verbreitung zu geben.

Auf Grund dieses Materials konnten 47 Pflugtypen festgestellt werden. Der Reihe nach werden zuerst die nachweislich primitiveren Pflüge vermerkt, es folgen dann die einigermaßen besser entwickelten Formen.

Es ist oft schwer zu sagen, welcher Pflugtyp zeitlich vorangegangen ist. Sicher ist, dass, unter den verzeichneten Typen, diejenigen welche einen kurzen Pflugbaum haben und sich nur durch die Länge dieses Pflugbaumes von den anderen unterscheiden, in viel späterer Zeit in Erscheinung getreten sind, nämlich erst seit den Anfängen unseres Jahrhunderts. Diese Pflüge sind für Maultiere, Esel oder Pferde bestimmt, die die Bauern seit eben dieser letzten Zeit in einigen Gegenden für das Pflügen zu benutzen angefangen hatten. Vorher wurden nur Ochsen benutzt, deren Joch einen Pflug mit einem längeren Pflugbaum benötigte. Es wurden noch manchmal in der gleichen Gegend oder sogar im gleichen Dorf mehrere Pflugtypen verzeichnet, sowohl primitive, als auch einigermaßen besser entwickelte. Dies bedeutet die Koexistenz dieser verschiedenen Typen. Es könnte aber sein, dass von unseren Exploratoren der eine den vorher in Gebrauch gewesenen Pflug beschrieb, den er in einem Schuppen gefunden hatte, während der andere die Beschreibung des späteren Typs, der noch gebraucht wird, machte.

Jedenfalls besteht kein Zweifel darüber, dass sämtliche Pflugtypen in die Zeit vor 1922 gehören. Der hölzerne Pflug bleibt im Grunde seit der ältesten Zeit der gleiche und wie ihn Hesiod beschrieb (*Ἔργα καὶ Ἡμέραι* 427 ff.).

Es muss noch bemerkt werden, dass in einigen Bezirken oder in vereinzelt Dörfern der hölzerne Pflug noch heute gebraucht wird. In anderen Orten gebrauchen oder gebrauchten ihn bis vor kurzem einige der alten Tradition treue Bauern, während die anderen, der neueren Zeit angepasst, dem eisernen Pflug oder der Landmaschine den Vorzug gaben. In anderen Gegenden haben die neueren Pfluggeräte und -Mittel den hölzernen Pflug völlig verdrängt.

In wenigen Fällen haben wir Pflüge, welche sehr wenig verbreitet oder auch vereinzelt vorkommen, wie z. B. die unter Nr. 43, 44, 45, 46 und 47.

Eine Abhandlung ausschliesslich über den hölzernen Pflug, wie z. B. die letzte von K u s t a a V i l k u n a (Die Pfluggeräte Finnlands, Studia Fennica 16, 1971, S. 5 ff.), gibt es bei uns nicht. Nützliche Berichte, Bilder, Zeichnungen und Auskünfte über den Pflug findet man in verschiedenen Arbeiten über das ländliche Leben im allgemeinen, die in Zeitschriften erschienen sind, oder in Büchern, die allgemeine volkskundliche Themen behandeln.

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

Βραχὺ υπόμνημα περὶ τῶν περιοδικῶν πυρῶν καὶ τοῦ ξυλίνου ἀρότρου τοῦ Ἑλλαντος τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας (ΑΕΛ)

ὑπὸ Στεφ. Δ. Ἡμέλλου

"Ὅσα ἀνωτέρω ἐκτίθενται ἀποτελοῦν συντομώτατον υπόμνημα περὶ τῶν περιοδικῶν πυρῶν καὶ τοῦ ξυλίνου ἀρότρου θεμάτων τῶν ἐκδοθέντων μέχρι τοῦδε ἀπὸ τοῦ Κέντρου Λαογραφίας ὑπ' ἀρ. 1 καὶ 2 χαρτῶν τοῦ Ἑλλαντος τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας.

Ἀναφέρεται ὅτι τὸ σχετικὸν ὕλικον τῶν ἐν λόγῳ χαρτῶν προέρχεται ἐκ διαφόρων πάσης κατηγορίας ἐντύπων, ἐξ ἀδηραιοτέρων χειρογράφων συλλογῶν τοῦ Κέντρου καὶ ἰδίᾳ ἐξ εἰδικῶς διὰ τὸν ὡς ἄνω σκοπὸν συνταχθέντος καὶ ἐκτυπωθέντος ἐρωτηματολογίου. Τοῦ τελευταίου ἀπεστάλησαν μερίμνη τοῦ Κέντρου 4000 περίπου ἀντίτυπα εἰς τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς κυρίως λειτουργοὺς τῆς χώρας, τὰ ὅποια ἐπεστράφησαν συμπεπληρωμένα εἰς αὐτό.

Ἐκ τοῦ συλλεχθέντος ὕλικου ἐξ ὅλων τῶν διαμερισμάτων ὅχι μόνον τοῦ ἐντὸς τῶν σημερινῶν πολιτικῶν συνόρων περικλειομένου ἑλληνικοῦ χώρου ἀλλὰ καὶ τῶν πρῶην ἑλληνικῶν περιοχῶν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τοῦ Πόντου κ.τ.λ., ὡς καὶ ἐκ τῆς Κύπρου καὶ τῆς Βορείου Ἡπείρου, κατέστη ἐφικτόν, κατὰ τὸν συγγρ., νὰ σχηματίσῃ τις πλήρη κατὰ τὸ δυνατόν εἰκόνα τῶν μνημονευθέντων θεμάτων, τῶν ὁποίων αἱ παραλλαγὰι καὶ ἡ γεωγραφικὴ διάδοσις ἔχουν σημειωθῇ ἐπὶ τῶν ἀντιστοίχων χαρτῶν.

Αἱ ἐνδείξεις τῶν χαρτῶν τούτων ἰσχύουν διὰ τὴν πρὸ τοῦ 1922 χρονικὴν περίοδον, ἥτοι διὰ τὴν περίοδον πρὸ τῆς ἐπισυμβάσης Μικρασιατικῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν — τοῦ ἔτους 1922 τεθέντος ὡς τελευταίου χρονικοῦ ὁρίου διὰ τὸν Ἑλληνικὸν Λαογραφικὸν Ἑλλαντα γενικώτερον — χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ βεβαίως ὅτι τόσον ἡ ἄσκησις τοῦ ἐθίμου τῶν περιοδικῶν

πυρῶν ὅσον καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ξυλίνου ἀρότρου εἰς τὰς γεωργικὰς ἐργασίας ἔχουν σήμερον ἐντελῶς ἐκλείψει. Ἀντιθέτως μάλιστα εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα, μὴ ἐξαιρουμένων οὐδὲ τῶν μεγάλων πόλεων, συνεχίζεται εἰσέτι τὸ ἔθιμον τῆς ἀφῆς πυρῶν κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου (24 Ἰουνίου), εἰς τινὰς δὲ τόπους ἀνάπτονται μέχρι σήμερον πυραὶ καὶ κατ' ἄλλας ἡμερομηνίας, ἐνῶ καὶ τὸ ξύλινον ἄροτρον ἐξακολουθεῖ νὰ χρησιμοποιοῖται ἔστω καὶ εἰς λίαν περιορισμένην κλίμακα.

Ἐν τέλει παρατίθεται καὶ σχετικὴ πρὸς τὰ ἐν λόγῳ θέματα ἐλληνικὴ βιβλιογραφία.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΤΑ “ΚΑΜΑΡΟΣΠΙΤΑ,, ΤΟΥ ΚΑΡΥΔΙΟΥ ΣΗΤΕΙΑΣ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΗΝ ΤΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΟΙΚΙΑΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓ. Ν. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΟΥ

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς Κρήτης, 25 χιλ. ΝΑ τῆς πόλεως Σητείας, ἐπὶ ὄρεινῃς (ὕψ. 750 μ.), γυμνῇς καὶ ἀγόνου περιοχῇς κεῖται τὸ Καρύδι, ἐκ τῶν πτωχοτέρων χωρίων τῆς νήσου.

Ἡ περὶ τοῦ συνοικισμοῦ τούτου παλαιότερα γνωστὴ εἰς ἡμᾶς μνεῖα εἶναι τοῦ ἔτους 1471. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸ Καρύδι μετ' ἄλλων χωρίων τῆς περιοχῆς ἐλεηλατήθη ὑπὸ Τούρκων πειρατῶν καὶ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν διασωθέντων ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας κατοίκων τῶν οἱ ὅποιοι ἀνεσττήσαν ἀλλοχρῶν καὶ εἰς τὴν Χάνδακα (*Ηράκλειον)—ἀσφαλεστέραν διαμονήν.¹

Εἰς τὴν γενικὴν ἀπογραφὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης τοῦ ἔτους 1577 ὁ συνοικισμὸς τοῦ Καρυδίου δὲν ἀνεφέρεται², ἐπίσης δὲ δὲν γίνεται μνεῖα τούτου εἰς τὴν ἐν ἔτει 1630 συνταχθεῖσαν ἐκθεσιν περὶ Κρήτης ὑπὸ τοῦ Ἐνετοῦ Francesco Basilicata³. Εἰς ἀπογραφὴν τοῦ ἔτους 1671 τὸ χωρίον φέρεται κα-

1. H. Noiret, Documents inédits pour servir à l'histoire de la domination Vénitienne en Crète de 1380 à 1485, Paris 1892, σ. 520 - 21. Βλ. καὶ Ἐμμ. Ἀγγελάκι, Σητειακά, τ. Α', Ἀθήναι 1935, σ. 16 - 17 κ.ά. Πρβλ. καὶ δημῶδη παράδοσιν ἐκ Καρυδίου περὶ ἐξουδετερώσεως Τούρκων πειρατῶν διὰ τεχνάσματος ποιμένος (ΚΛ, χφ. 3205, σ. 306 - 7). Περὶ τῶν παραδόσεων τῆς μορφῆς ταύτης βλ. εἰς Στ. Δ. Ἡμέλλου, Ἡ περὶ πειρατῶν λαϊκὴ παράδοσις, ἐν Ἀθήναις 1968, σ. 21 κέξ. Σημειωτέον ἔτι ὅτι ὁλόκληρος ἡ ἐπαρχία εὕρισκετο διαρκῶς ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῶν πειρατῶν, ἰδίᾳ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ φρουρίου Σητείας ὑπὸ τοῦ Βαρβάρου (*Αγαθ. Ξηροχάκη, Ἡ Βενετοκρατουμένη Ἀνατολή, Ἀθήνησι 1934, σ. 21-22).

2. Ἐμμ. Ἀγγελάκι, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 10 - 12.

3. Βλ. Στ. Σπανάκη, Μνημεῖα τῆς Κρητικῆς Ἱστορίας, τ. 5, Ἡράκλειο 1969, σ. 114.

τοικούμενον ὑπὸ 17 οἰκογενειῶν¹, κατὰ δὲ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁλόκληρος ὁ πληθυσμός του ἀνήρχετο εἰς 57 χριστιανικὰς οἰκογενείας καὶ ἀπετέλει ἔδραν ὁμωνύμου δήμου².

Σήμερον τὸ Καρύδι, τὸ ὁποῖον διακρίνεται εἰς *Πῶδε Καρύδι* καὶ εἰς *Πέρα Καρύδι*, ἦτοι εἰς τὸν παλαιόν, ἀρχικὸν συνοικισμὸν καὶ εἰς τὸν ἐν συνεχείᾳ καὶ νοτιώτερον αὐτοῦ ἐκτεινόμενον νεώτερον, ἀποτελεῖ ἔδραν κοινότητος, οἱ δὲ κάτοικοί του, γεωργοὶ ἐν τῷ συνόλῳ των, ἀνέρχονται εἰς 250 περίπου.

Ἡ περιοχὴ, πληττομένη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους καὶ δὴ κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον ὑπὸ σφοδροτάτων βορείων ἀνέμων³, πετρώδης δὲ καὶ ἄγονος ὡς ἀνεφέρθη⁴, εἰς οὐδεμίαν καλλιέργειαν προσφέρεται. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἐλαχίστη ἔκτασις παρὰ τὰς νοτίους παρυφὰς τοῦ χωρίου, ἣ ὁποία ἔχει φυτευθῇ δι' ἀμπέλων.

Οἱ ὀλίγοι κληροὶ τῶν κατοίκων, ἐλαιαγροὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, εὐρίσκονται νοτιώτερον, παρὰ τοὺς συνοικισμοὺς Ἀζοκέραμος, Χοχλακιές, Παλαίκαστρον καὶ Λαγκάδα, ὅπου καὶ ἐγκαθίστανται οἱ κάτοικοι κατὰ τὴν περίοδον τῆς συλλογῆς τοῦ ἐλαιοκάρπου.

Δέον νὰ σημειωθῇ ἔτι ὅτι ἡ ἀ-
 νικῶς δὲ ἡ οἰκονομία του εὐρίσκεται εἰς τὴν χαμηλὴν στάθμην.

Λόγῳ τῆς θέσεως τοῦ χωρίου, ἀλλὰ καὶ τῆς συντηρητικότητος τῶν κατοίκων του, εἰς τὸ Καρύδι διασώζονται πολλὰ στοιχεῖα τοῦ κατὰ παράδοσιν λαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν αἱ εἰς Πῶδε Καρύδι παλαιαὶ οἰκίαι, γνωστὰ ὡς *καμαρόσπιτα*, ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς εἰς αὐτὰς λιθίνου τόξου — *καμάρας* —, αἱ ὁποῖαι διασώζουν ἀπλοῦν τύπον λαϊκῆς οἰκίας καὶ ἀποτελοῦν χαρακτηριστικὰ δείγματα τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς περιοχῆς γενικώτερον.

1. Ἐγγραφα ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου Ἡρακλείου, περ. Μύσων 3 (1934), σ. 15 - 16.

2. Ν. Σ τ α υ ρ ά κ η, Στατιστικὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης... Ἀθήνησι 1890, μέρ. Β', σ. 64, ἀρ. 1043, σ. 139, πίν. 13. Βλ. καὶ Ν ι κ ο σ τ ρ. Κ α λ ο μ ε ν ο π ο ὐ λ ο υ, Κρητικά, ἦτοι τοπογραφία καὶ ὁδοιπορικὰ τῆς νήσου Κρήτης, ἐν Ἀθήναις 1894, σ. 83.

3. Ἐνεκα τούτου οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου πιστεύουν ὅτι «βγάλανε Καρύδι τὸ χωριὸ γιατί, ἐπειδὴ πιάνει πολλὴ κρυγιάδα τὸ χειμῶνα, ἐλέγανε πὼς τότε θέλει καρύδι ὁποῦ δὰ κάτση ἐπαδέ, δηλαδὴ πρέπει νὰ 'ναι σφιχτός, γερός σάν τὸ καρύδι». Κατ' ἄλλην δημῶδη τοπικὴν ἐτυμολογίαν τὸ χωρίον ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν του ἐκ τῆς μικρᾶς ἐκτάσεώς του, ἐπειδὴ δηλ. «εἶναι μικρὸ σάν καρύδι».

4. Βλ. καὶ Λ ε ω ν. Χ α λ κ ι ο π ο ὐ λ ο υ, Γεωλογικὴ μελέτη τῆς Σητείας, Μύσων 7 (1938), σ. 13 κ.ά. καὶ Ἐ λ. Κ. Π λ α τ ά κ η, Σπηλαιολογικαὶ ἔρευναι εἰς Σητεῖαν, Κρητ. Πρωτοχρ. 1964, σ. 242.

Ταύτας εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσω κατὰ Σεπτέμβριον 1967 καὶ Ἰούλιον 1969, ἐν τῷ πλασιῳ ἱσαρίθμων λαογραφικῶν ἀποστολῶν μου εἰς τὸν νομὸν Λασιθίου¹.

Αἱ οἰκίαι αὗται εἶναι ἐκτισμέναι ἢ μία παρὰ τὴν ἄλλην, μὲ σιμισακοὺς τοίχους (μεσοτοιχίας), περιβαλλόμεναι ὑπὸ ἐφαπτομένων κτηρίων, συνήθως ἄνευ αὐλῆς καὶ ἐκατέρωθεν λιθοστρώτων ὁδῶν στενῶν καὶ δυσβάτων (καλλιτριμιῶν)². Οὕτω παρουσιάζονται σχεδὸν ὡς ἐν ἐνιαῖον κτηριακὸν συγκρότημα ἄνευ σαφοῦς διακρίσεως ὁρίων καὶ ἐπὶ μέρους ἰδιοκτησίας. Τινὲς τούτων, κατὰ σχετικὰς προφορικὰς διηγήσεις τῶν κατοίκων, ἐπεκοινώνουν παλαιότερον μεταξὺ των διὰ μικρῶν θυρῶν, διὰ νὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ διαφυγὴ δι' αὐτῶν καταδιωκομένων ὑπὸ τῶν Τούρκων Χριστιανῶν.

Σήμερον τὴν ἀρχικὴν μορφήν των διατηροῦν περὶ τὰς δέκα οἰκίαι, ἐξ ὧν τρεῖς ἢ τέσσαρες χρησιμοποιοῦνται εἰσέτι πρὸς στέγασιν οἰκογενειῶν, αἱ δ' ἄλλαι πρὸς σταβλισμὸν ζώων ἢ ὡς ἀποθήκαι. Αἱ ὑπόλοιποι ἢ κεῖνται εἰς ἐρείπια ἢ ἔχουν κατεδαφισθῇ καὶ ἐπὶ τοῦ οἰκοπεδικοῦ χώρου των ἔχουν ἀνεγερθῇ πλέον σύγχρονοι κατοικίαι.

Διὰ τὸν βραχὺ χρόνον τοῦ ἐδάφους ἢ θεμελίωσις τῶν καμαρόσπιτων ἐγένετο συνήθως ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ βράχου. Ὅσκις διηνοίγοντο θεμέλια, ταῦτα ἦσαν μικροῦ βάθους, ἢ δὲ τοιχοποιία τῆς θεμελίωσεως ἦτο τοῦ αὐτοῦ περίπου πάχους τῆς ἀνωδομῆς, ἥτοι περὶ τὰ 0,40 - 0,50 μ.³

Βασικὰ δομικὰ ὑλικά ἦσαν ὁ ἄφθονος ἀργὸς λίθος τῆς περιοχῆς⁴ καὶ ἀπλοῦς ἐκ χώματος πηλός, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, χρησιμοποιεῖται μᾶλλον διὰ ἐλαστικότητα ἢ ὡς συνδετικὸν ὑλικόν⁵.

1. ΚΛ, χφ. 3205, σ. 159 κέξ., καὶ 3467, σ. 107 κέξ.

2. Πρβλ. καὶ Δ. Τριποδάκη, Ἱστορικὴ θεώρηση τῆς ἐξελιξέως τῶν οἰκισμῶν καὶ τῆς χωρικῆς κατοικίας στὴν Κρήτη, Ἀρχιτεκτονικὴ 10(1966), ἀρ. 58, σ. 45.

3. Κατὰ τὴν θεμελίωσιν ἐτελεῖτο ἁγιασμὸς καὶ ὁ ἱερεὺς «ἐβαζε τὴν πρώτη πέτρα», ἐθυσιάζετο δὲ κατὰ τὸ γνωστὸν ἔθιμον πετεινὸς πρὸς στερέωσιν τῆς οἰκίας (Γ. Α. Μέγα, Τὸ τραγοῦδι τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἀρτας, Λαογραφία 27, 1971, σ. 33 κέξ.). Ἐθάπτοντο ἐπίσης καὶ νομίσματα εἰς τὴν πρώτην γωνίαν (τὸν πρώτο ρούκονα).

4. Οὗτος μετεφέρετο κυρίως ἀπὸ τὰς τοποθεσίας Τσῆ χωράφας ἢ κεφάλαι καὶ Λαγγούφια, κειμένας ΒΑ καὶ ΝΔ τοῦ χωρίου ἀντιστοιχῶς, εἰς ἀπόστασιν 300 μ. περίπου ἐξ αὐτοῦ.

5. Βλ. Ἀθ. Σοφιανόπουλου, Τεχνολογία τῶν δομισμῶν καὶ φυσικῶν λίθων, Ἀθῆναι 1932, σ. 99, τοῦ αὐτοῦ, Τεχνολογία τῶν κοινῶν καὶ τεχνικῶν λίθων, Ἀθῆναι 1934, σ. 6. Γενικῶς «τὸ χτίσιμο τῆς νησιώτικης τοιχοποιίας στηρίζεται λιγότερο στὸ κονίαμα καὶ περισ-

Ἐπίχρισμα τῶν τοίχων ἐγένετο μόνον ἐσωτερικῶς, διὰ μείγματος ἀσβέστου, «παρτσελώνας»¹, — εἶδος θηραϊκῆς γῆς—, καὶ τριχῶν αἰγὸς «για νὰ μο- νοιάζῃ ὁ πηλός».

Ἡ στέγη, τὸ οὐσιῶδες τοῦτο καὶ πρωταρχικὸν στοιχεῖον τῆς οἰκίας, κατε- σκευάζετο καὶ ἐνταῦθα ἐπίπεδος καὶ ἀπετέλει τὸ γνωστὸν δῶμα, τὸ κύριον χαρ- ακτηριστικὸν τῶν νησιωτικῶν οἰκήσεων².

Διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ φέροντος ὀργανισμοῦ τοῦ δώματος ἐχρησιμοποιοῦν- το μισοδόκια καὶ δοκάρια, ἥτοι κορμοὶ καὶ κλάδοι ἀγριοξύλων, ἀκανονίστου διατο- μῆς καὶ διαφόρου μήκους, τὰ ὅποια ἐκόπτοντο «τοῦ Γενάρη καὶ τ' Αὐγούστου τῇ λί- γωσι»³.

Τὰ μισοδόκια ἐτοποθετοῦντο κατὰ τρόπον, ὥστε τὰ ἄκρα των νὰ εἰσέρχων- ται καὶ στηρίζωνται εἰς εἰδικὰς πρὸς τοῦτο ἐντομάς —μισοδοκιές— ἐπὶ τῆς ἐσωτε- ρικῆς παρειᾶς τῶν τοίχων καὶ ἐτίθεντο παραλλήλως μεταξύ των εἰς ἀπόστασιν συνήθως 0,30 - 0,40μ. τὸ ἐν ἀπὸ τοῦ ἄλλου ἀνάλογως πρὸς τὴν διατομὴν των καὶ πρὸς τὴν ἀπόστασιν τῶν τοίχων, τὴν ὅποιαν ἐνεργῶν.

Ἐπάνω εἰς τὰ μισοδόκια ἐτοποθετοῦντο τὰ δοκάρια, μετ' ὀλίγην ἢ πολλὴν καλαιοῦσθαι, ἐπὶ πρῶτον δ' ἐν συνεχείᾳ τὰ φειαζώματα, ἥτοι διαφορεθῆ μνηοί, καλούμενοι γενικῶς ἀχιμάδες⁴. (Εἰκ. 1). Τὰ φειαζώματα ἐκαλύπτοντο διὰ στρώ- ματος πηλοῦ περιέχοντος ὀλίγα ἄχυρα. Τὸ πηλῶδες τοῦτο στρώμα, πάχους περὶ

σώτερο στὸ τεχνικὸ συνταίριασμα τῆς πέτρας, μετ' ὅμοιοι αὐτουνοῦ ποὺ εἶχε στὰ σπλάγχνα τοῦ σχιστολιθικοῦ πετρώματος, ἀπ' ὅπου βγῆκε» (Γ. Α. Υ. Γ. Ο. Υ., Ἑλληνικὴ νησιώτικη ἀρχιτε- κτονική, Ἀθῆναι 1944, σ. 119. Βλ. καὶ Α. Π. Α. Σ. Δ. Ι. Ο. Υ., Ἡ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Ἰμ- βρου, Ἀθῆναι 1973, σ. 30).

1. Ἐξωρύσσετο εἰς τὴν θέσιν Ζυμωτάρι ἢ Πόρος, νοτίως τοῦ χωρίου, περὶ τὰ 500 μ. ἐξ αὐτοῦ.

2. Βλ. Γ. Α. Μ. Ε. Υ. Α., Ἡ ἑλληνικὴ οἰκία. Ἱστορικὴ αὐτῆς ἐξέλιξις καὶ σχέσις πρὸς τὴν οἰκοδομίαν τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς, Λαογραφία 26 (1969), σ. 305. Βλ. καὶ Δ. Β. Α. Σ. Ι. Ε. Ι. Α. - Δ. Η., Εἰσαγωγὴ στὴν αἰγαιοπελαγίτικη λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ, Ἀθῆνα 1955, σ. 41.

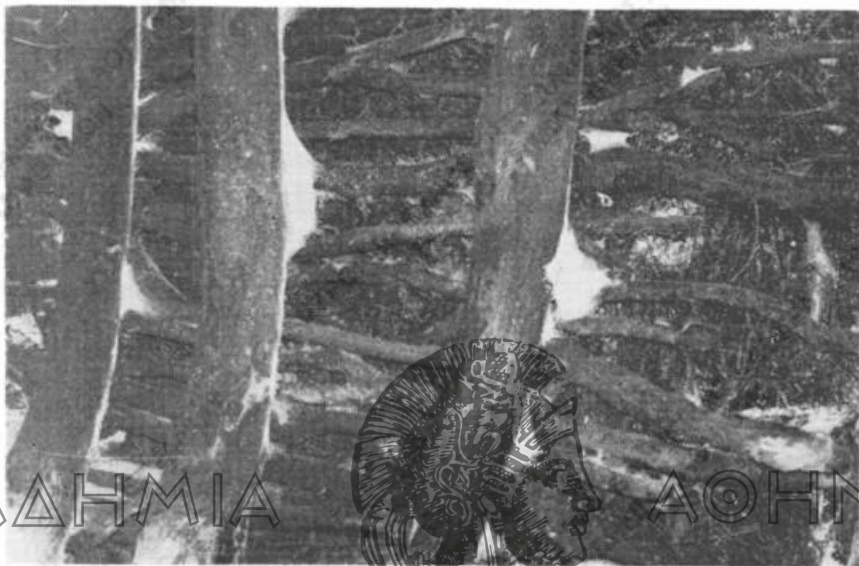
3. Τὰ ξύλα αὐτὰ λέγονται λιγοσάτικα καὶ πιστεύεται ὅτι δὲν σήπονται. Πρβλ. Ἀ. Υ. Α. Π. Ι. Ο. Υ. Μ. Ο. Ν. Α. Χ. Ο. Υ. Τ. Ο. Υ. Κ. Ρ. Η. Τ. Ο. Σ., Γεωπονικόν, Βενετία 1884, σ. 23 - 24: «Ὅσα ξύλα κόψης τὴν γέμωσιν τῆς Σελήνης σαπίζουν ὀγλίγωρα... ὁμοίως καὶ ὅσα κοποῦσι τὴν ἄνοιξιν... λοι- πὸν ἄλλοι τὰ κόπτουσι τὸ φθινόπωρον καὶ ἄλλοι τὸν μῆνα Ἰανουάριον, καὶ τότε εἶναι καλλίτερα· ὅτι ὅσα ξύλα κόψεις αὐτὸν τὸν μῆνα τὴν ὕστερην τοῦ Φεγγαρίου, ποτὲ τοὺς δὲν σήπονται, ἀλλὰ μένουσιν παρ' ὀλίγον ἀήττητα».

4. Βλ. Ε. Υ. Α. Υ. Γ. Ε. Λ. Ι. Α. Σ. Φ. Ρ. Α. Υ. Κ. Ι., Συμβολὴ εἰς τὴν δημώδη ὀρολογίαν τῶν φυ- τῶν (Φυτὰ τῆς Κρήτης...), Ἀθῆναι 1969, σ. 64 - 65, ἐν λ. ἀχιμάδα.

τὰ 0,05μ., ἐκαλεῖτο *πηλορόδωμα* ἢ δ' ἐργασία *ρόδωμα*¹. Ἐπὶ τούτου ἐστρώνετο ἐν συνεχείᾳ ἀργιλῶδες θερμομονωτικὸν καὶ στεγανὸν χῶμα, τὸ *πηργιαικόχωμα* ἢ *δωματόχωμα*², τὸ ὁποῖον ἐκονιοποιεῖτο μὲ εἰδικὰ κόπανα (*δωματοκόπανα*).

Τὸ χῶμα τοῦτο πολλάκις ἐλαμβάνετο ἐκ ἰῆς ἐκσκαφῆς τοῦ ἐδάφους πρὸς κατασκευὴν τῆς οἰκίας. Ἡ ἐκσκαφή ἐγίνετο διὰ νὰ λάβῃ ἡ οἰκία ὅσον τὸ δυνατόν

Εἰκ. 1. Στέγασις μὲ μισοδόκια, *δοκάρια* καὶ φειαλώματα.

μικρὸν ὕψος ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, διὰ λόγους ἀσφαλείας προφανῶς, ἀλλὰ καὶ προφυλάξεως αὐτῆς ἐκ τοῦ μαστίζοντος τὸ χωρίον ἰσχυροῦ βορείου ἀνέμου³.

Ἐπειδὴ τὸ *πηλορόδωμα* ἀπετέλει ἰσοπεδικὴν στρώσιν πρὸς ἐξάλειψιν τῶν μεγάλων ἀνωμαλιῶν τῆς ξυλίνης ἐπιφανείας, ἔπρεπε πρὸς ἐπίτευξιν ὁμοειδοῦς καὶ

1. Στ. Ξανθοῦ διδου, Γλωσσικαὶ ἐκλογαί, Ἀθηνᾶ 28(1916), Λεξ. Ἀρχ. Γ', σ. 130 - 32.

2. Βλ. Κ. Ἀμάντου, Γλωσσικὰ μελετήματα, ἐν Ἀθήναις 1964, σ. 232. Βλ. καὶ Β. Φάβη, Μεταθέσεις καὶ ἀντιμεταθέσεις φθόγγων, Λεξικογρ. Δελτίον 1 (1939), σ. 115, ἐν λ. πηρωλύκι.

3. Πρβλ. Γ. Α. Μέγα, Θρακικαὶ οἰκήσεις, Λαογραφία 26 (1969), σ. 33. Κατὰ σχετικὰς πληροφορίας κατοίκων τοῦ Καρυδίου «τὰ σπίτια τὰ κάνανε μέσα στὴ γῆ... δὲ θέλανε νὰ παίρουνε ὕψος πρὸς τὰ ἄπάνω, γι' αὐτὸ ἔναι χαμηλωμένα πρὸς τὰ κάτω...», «τὰ σπίτια ἔσανε βαθειά, χαμόσπιτα» (Κλ, χφ. 3205, σ. 573, χφ. 3467, σ. 101, 128). Διὰ τοῦτο τὸ δάπεδον τῶν περισσοτέρων καμαρόσπιτων εὐρίσκετο εἰς στάθμην χαμηλοτέραν τῆς ὁδοῦ, τὸ δὲ καθαρὸν (ἐσωτερικὸν) ὕψος των ἐκυμαίνετο μεταξὺ 2,40 καὶ 3 μ., ἀπὸ δαπέδου μέχρις ὀροφῆς.

συμπαγοῦς συνόλου νὰ συντελεσθῇ ἄνευ διακοπῆς ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος. Ἐτελεῖτο λοιπὸν ἡ ἐργασία αὕτη κατὰ Κυριακὴν ἢ ἄλλην ἑορταστικὴν ἡμέραν, ἀλλὰ «σὲ λίγῳσι, γιὰ νὰ μὴ στάζῃ τὸ δῶμα», τῇ συνδρομῇ φίλων καὶ συγγενῶν ἀμισθί ¹.

Μετὰ τὴν ὥς ἀνωτέρω κατασκευὴν τοῦ δώματος ² ἐτοποθετεῖτο ἐπ' αὐτοῦ

Εἰκ. 2. Δῶμα. Διακρίνονται οἱ ἀκροδοῦχοι καὶ ὁ ἀνηφορᾶς (καπνοδόχος).

περιμετρικῶς σειρὰ ἀπὸ ἀργοὺς λίθους στέψεως, οἱ ὅποιοι ἐκαλοῦντο ἀκροδοῦχοι καὶ ἀπετέλουν τὴν πρὸς τὰ ἄνω ἀπόληξιν τῆς ἐξωτερικῆς παρειάς τῶν τοίχων. (Εἰκ. 2). Δι' αὐτῶν ἐσχηματίζετο τὸ σεπέρι ³, ἥτοι χαμηλὸν στηθαῖον, πρὸς συγκράτησιν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, τὰ ὅποια συνεκεντρώνοντο εἰς τὴν ξυλίνην συνήθως κουτσουνάρα ⁴, ὡς ὀνομάζεται ἡ ὑδρορρόη.

Πρὸς διατήρησιν τῆς στεγανότητος τοῦ δώματος ἀπηρεῖτο τακτικὴ ἐτησίᾳ

1. Πρβλ. Δ. Π ε τ ρ ο π ο ὕ λ ο υ, "Ἐθιμα συνεργασίας καὶ ἀλληλοβοηθείας, Ε.Λ.Α., ἔτ. Ε' - Στ' (1943-44), σ. 69. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ ροδώματος ὁ ἰδιοκτήτης τῆς οἰκίας παρέθετε γεῦμα εἰς ὅσους ἐβοήθησαν, ἐπηκολούθει δὲ χορὸς καὶ διασκέδασις.

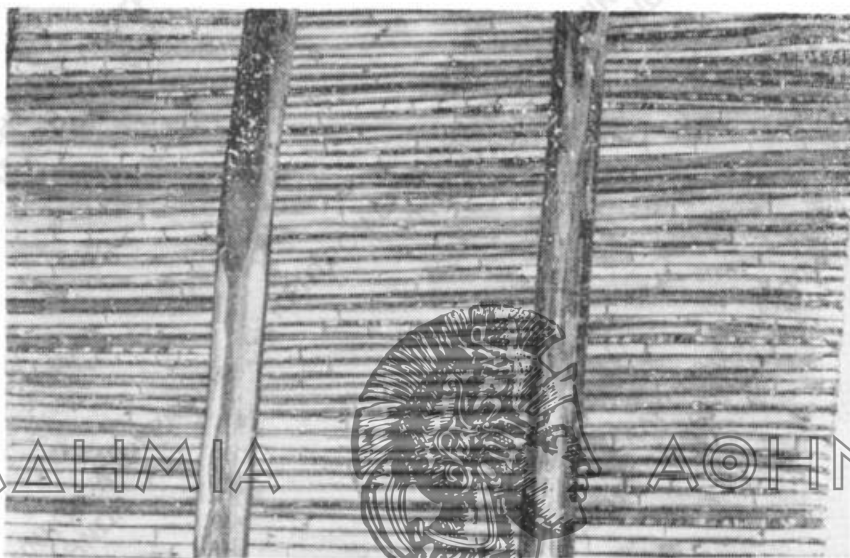
2. Περὶ ὁμοίας κατασκευῆς αὐτοῦ ἐν Δωδεκανήσῳ καὶ Κύπρῳ, βλ. Γ. Μ έ γ α, 'Ἡ λαϊκὴ κατοικία Δωδεκανήσου, Λαογραφία 26 (1969), σ. 210 κέξ., Κ. Γ ε ω ρ γ ι ά δ ο υ, Τὸ ἀγροτικὸ σπίτι Κυρηνείας Κύπρου, Λαογραφία 15 (1953), σ. 112 - 13.

3. τουρκ. seper = κάνιστρον.

4. Βλ. σχετικῶς Σ τ. Σ π α ν ά κ η, Τὰ Μπουτσουνάρια, περ. Ἀμάθεια, τεύχ. 3 (1970), σ. 107 - 108.

συντήρησις. Πρὸς τοῦτο ἐπεστρώνετο τὸ δῶμα περὶ τὸ τέλος τοῦ θέρους διὰ νέου στρώματος ἀργιλικῆς γῆς, ἀφοῦ πρῶτον ἐξερρίζωνοντο τὰ ἐπ' αὐτοῦ ἀναφυόμενα ἀγριοβότανα. Ἀνὰ τριετίαν ἢ τετραετίαν ἐπεβάλλετο ἡ ἀντικατάστασις μέρους τοῦ ἐπιφανειακοῦ χρώματος διὰ νέου, ἐπειδὴ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἐξησθένουν τὰ κολοειδῆ συστατικὰ τῆς ἀργίλου καὶ ἐδημιουργεῖτο ἀνώμαλος ἐπιφάνεια, ἡ ὁποία συνεκράτει καὶ ἀπερρόφει τὰ ὕμβρια ὕδατα, μὲ συνέπειαν τὴν ἀπώλειαν τῆς στεγανότητος τοῦ δώματος.

Εἰκ. 3. Στέγασμα ἐκ καλάμιας.

τῆτος τοῦ δώματος. Διὰ τῆς κατ' ἔτος ὅμως προσθήκης χρώματος τὸ βάρος τοῦ δώματος καθίστατο δυσβάστακτον διὰ πολλὰ μισοδόκια, τὰ ὁποῖα («ἐκάναν κοιλιά»), ἦτοι ἐλύγιζον. Πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς κάμψεως αὐτῆς ἐτίθετο κατακόρυφος στῦλος ὑπὸ τὸ μισοδόκι.

Μετὰ πάροδον ἐτῶν ἀπὸ τοῦ ροδώματος τοῦ καμαρόσπιτου ἐγίνετο ξερόδωμα αὐτοῦ, ἦτοι ἀφαίρεσις τῆς στέγης λόγῳ φθορᾶς τοῦ φέροντος μέρους αὐτῆς καὶ κατασκευὴ ἐξ ἀρχῆς ταύτης. Κατὰ διαστήματα ἐγίνετο καὶ ἀντικατάστασις τῶν ἐφθαρμένων δοκαριῶν καὶ φειαλωμάτων.

Κατὰ τὰς νεωτέρας ἐπισκευὰς τὰ δοκάρια ἀντικατεστάθησαν ἀπὸ καλάμια¹, ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ καὶ μισοδόκια μικροτέρας διατομῆς καὶ ἀποφλοιωμένα. Οὕτως ἡ στεγὴ, ἡ ὀροφή, παρουσιάζεται αἰσθητικῶς καλυτέρα καὶ συγχρόνως ἐμποδίζεται ἡ πτώσις χρώματος ἐντὸς τῆς οἰκίας. (Εἰκ. 3). Λόγῳ τῶν ἐξαιρετικῶν

1. Πρβλ. τοὺς «λειμωνόθεν ὀρόφους» παρὰ Βυζαντινοῖς (Φ. Κουκουλέ, Β.Β.Π. 4, σ. 273 - 75. Βλ. καὶ Γ. Μέρλα, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 210).

ἀποτελεσμάτων ἐξ ἐπόψεως μονώσεως κατὰ τοῦ ψύχους καὶ τῆς θερμότητος, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ἡ διὰ τῶν ξύλων καὶ δὴ τῶν καλάμων στέγασις¹, ὁ τρόπος οὗτος ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰς συγχρόνους οἰκοδομὰς τοῦ χωρίου, ἀλλὰ τὸ πηλορόδωμα καὶ τὸ δωματοχώμα ἀντικατεστάθησαν ἀπὸ λεπτὸν στρώμα σκυροδέματος (ψευδοταράτσα). Τὸ αὐτὸ σύστημα στεγάσεως ἐφηρμόσθη καὶ κατὰ τὰς νεωτέρας ἐπισκευὰς τῶν καμαρόσπιτων, πρὸς ἀποφυγὴν ἐπιχωματώσεων τοῦ δώ-

Εἰκ. 4. Καμάρα.

Εἰκ. 5. Ἡ στήριξις τῶν μισοδοκίων ἐπὶ τῆς καμάρας.

ματος καὶ ἀποτελεσματικωτέραν στεγανότητά αὐτοῦ. Οὕτως ἡ χωματίνη μορφή τοῦ δώματος σπανιώτατα ἀνευρίσκεται σήμερον.

Κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν ἐξεταζομένων οἰκιῶν ἀποτελεῖ, ὡς ἐλέχθη, ἡ καμάρα (εἰκ. 4), ἥτοι ἡμικυκλικὸν λίθινον τόξον, ἀρχιτεκτονικὸν στοιχεῖον λίαν δεδομένον εἰς τὰς ἐλληνικὰς νήσους².

Κατὰ πληροφoρίας παλαιῶν οἰκοδόμων τοῦ Καρυδίου «τὴν καμάρα τὴν ἐκάνανε στὸν πάτο πρῶτα καὶ ἐπελεκούσανε τὰ πέτρες καὶ τσ' ἀριθμούσανε, τὰ σημαδεύανε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά πρὸς τὴν ἄλλη μέχρι τὴν μέση, ποὺ τὴν ἐλέγανε κλειδί· κλειδί εἶναι ἡ μεσαία πέτρα, ἀπὸ τὴν ἔχουνε κάνει ἀπὸ τὴν πάνω μερὰ πλατειά καὶ ἀπὸ τὴν κάτω στενὴ, σὰ σφήνα, καὶ τήνε χτυποῦνε μὲ τὴ βαρὰ καὶ σφίγγει ἡ

1. Βλ. σχετικῶς Σ. Κυδωνιάτου, 'Αγροτικὰ κατασκευαὶ καὶ ἐγκαταστάσεις, 'Αθῆναι 1947, σ. 44, Γ. Λυγίζου, 'Ἡ διεθνὴς καὶ ἡ τοπικὴ ἀρχιτεκτονικὴ, τέχνη καὶ κλῆμα, 'Αθῆναι 1967, σ. 179.

2. Γ. Μέγα, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 315 (περὶ τῆς προελεύσεως καὶ χρήσεως τῆς καμάρας αὐτόθι, σ. 261 - 63), Δ. Βασιλειάδου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 59 - 62, Γ. Χ. Παπαχαράλαμπος, 'Ἡ Κυπριακὴ οἰκία, Λευκωσία 1968, σ. 28 - 29. Βλ. καὶ Κ. Γεωργιάδου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 125.

καμάρα' τήνε σάζουνε λοιπόν πρώτα κάτω, σημαδεύουνε τσί πέτρες καί μετὰ τήνε στένουν άπάνω. Χτίζεται ή καμάρα μαζί με τ' άλλο σπίτι συνέχεια. Για νά στερεώνεται, όσο τήν έχτιζαν, έκαναν με πέτρες καί ξύλα τò καλούπι τσῆ καμάρας, πού στήριζε τσί πέτρες μέχρι νά κλειδώσουν άπό πάνω καί μετὰ ξεκαλουπιάζανε μόλις βάζανε τò κλειδί» (χφ. 3467, σ. 128). Είναι δέ τοσοῦτον άνθεκτική, ώστε «άμα γίνεται σεισμός, σταματοῦνε κάτω άπό τήν καμάρα, γιατί δέ πέφτει ποτέ. Μπορεῖ νά χαλάση τò άλλο σπίτι καί ή καμάρα στέκει» (χφ. 3205, σ. 572).

Πράγματι, εις πολλές έρειπωμένες σήμεραν οίκοδομάς ή καμάρα άποτελει τò μόνον στατικόν στοιχείον, τò όποιον παραμένει όρθιον παρά τόν χρόνον καί τήν έγκατάλειψιν.

Διά τῆς έφαρμογῆς τῆς καμάρας ό λαϊκός τεχνίτης έπέτυχε νά διαμοιράση τόν πρòς στέγασιν χῶρον, ώστε νά είναι δυνατή ή χρησιμοποίησις πρòς στέγασίν του ξύλων έφικτῆς διατομῆς καί μήκους. (Είκ. 5). «Τήν καμάρα τήν έκάνανε, γιατί δέν είχανε ξύλα νά βάλουνε άπό τῆ μιὰ άπάντα στήν άλλη» (χφ. 3467, σ. 101 - 102)¹.

Πέρα τούτου όμως, διά τῆς κατασκευῆς τῆς καμάρας ή οίκία χωρίζεται εις δύο μέρη. Ταυόμενα ένταῦθα πρώτη σπάλλα καί μέσα σπάλλα. Έκαστον τούτων έχει εις τὰ πλάγια δύο διακεκρίμενους χώρους ως κόγχας, οί όποιοι χρησιμεύουν διά τὰς ανάγκας τῆς χωρικῆς οίκογενείας. Είς τò καρυδιανόν καμαρόσπιτο ή πρώτη σπάλλα, ή πρòς τήν είσοδον, χρησιμεύεται συνήθως ως μαγερειό καί ως άργαστηρόσπιτο, δηλ. ως χῶρος πρòς έγκατάστασιν τοῦ οίκιακοῦ ύφαντικοῦ ίστοῦ (άργαστηριοῦ), εις δέ τήν μέσα σπάλλα τοποθετεῖται σχεδόν κατὰ κανόνα τò ταβλάδο (κρεβάτι)² καί ένίοτε τò πατητήρι (ληνός).

Οὕτω διά τῆς παρεμβολῆς τῆς καμάρας όχι μόνον έπετεύχθη ή λύσις τοῦ στατικοῦ προβλήματος³, αλλά καί ή δημιουργία διά διαχωρισμοῦ τοῦ έσωτερικοῦ τῆς οίκίας άνευ διασπάσεώς του ιδιαιτέρων χώρων, έκαστος τῶν όποίων έχει λειτουργικὴν αὐτονομίαν. Οί χῶροι οὔτοι καί εξασφαλίζουν τήν όρθήν έκμετάλλευσιν τοῦ οικήματος καί αφαιροῦν τήν μονοτονίαν, τήν έπικρατοῦσαν εις τήν άπλήν, άνευ καμάρας, αἴθουσαν⁴.

1. Πρβλ. Δ. Τριποδάκη, 'Η χωρική κατοικία στο Λασιθί, Τεχνικά Χρονικά, τεῦχ. 169 - 70 (1946), άνάτυπον, σ. 5.

2. τò ταβλάδο ή ό ταβλάδος' οὕτως όνομάζεται, άν είναι κατεσκευασμένον εκ ξύλου' άν είναι πέτρινον, δίκην μικροῦ τοιχείου, όνομάζεται πεζούλα.

3. Βλ. Σοφ. Δεβλέτογλου, Τὰ σπίτια τῆς Κριτσᾶς, εις έκδ. Ε. Μ. Πολυτεχνείου: Τò έλληνικό λαϊκό σπίτι, 'Αθήναι 1960, σ. 73.

4. Βλ. Κ. Λασσιθιωτάκη, Σφακιανὰ σπίτια, Κρητ. Χρονικά 11 (1957), σ. 117 (άνάτυπον, 'Ηράκλειον 1958, σ. 16), Γ. Μέγα, ένθ' άνωτ., σ. 225.

Ἡ πρόσοψις τῆς εἰσόδου τῶν καμαρόσπιτων παρουσιάζει ὑπέρθυρον εὐθύγραμμον ἢ καμπυλωτὸν (καμαρωτὸ - καμαρόπορτα) (εἰκ. 6), ἡ δ' ἐσωτερικὴ ὄψις αὐτῆς εἶναι εὐθύγραμμος. Τὸ σύνηθες μέγιστον ὕψος εἰς τὸ μέσον τῆς προσόψεως κυμαίνεται περὶ τὰ 1.80μ., αἱ δὲ παραστάδες, τὸ ὑπέρθυρον καὶ τὸ κατώφλιον εἶναι ἀπὸ σχιστολιθικᾶς πλάκας (πελέκια).

Ἡ πόρτα —ἀπλῇ, ξυλίνη, μονόφυλλος καὶ ὀρθογώνιος— σχηματίζεται ἐκ

Εἰκ. 6. Καμαρόπορτα
(ἀνοικτὸν τὸ πανωπόρτι).

Εἰκ. 7. Πόρτα. Διακρίνεται, ἄνω δεξιά,
τὸ πανωπόρτι.

κατακορύφων σανίδων, συνδεομένων δι' ἄλλων μικροτέρων «για νὰ πιάνη σίγουρα ἡ πόρτα». Ἀνοίγει πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, στηριζομένη ἐπὶ δύο σιδηρῶν ἢ ξυλίνων στοιχείων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται στρούφιγγες. Τὸ ἄνω ἥμισυ τμήμα τῆς πόρτας δύναται νὰ ἀνοίγῃ κεχωρισμένως, δίκην μικροῦ παραθύρου, καὶ καλεῖται πανωπόρτι. Τοῦτο χρησιμεύει δι' ἀερισμὸν καὶ φωτισμὸν τῆς οἰκίας, ἐνῶ συγχρόνως, παραμένοντος κλειστοῦ τοῦ ὑπολοίπου τμήματος, ἐμποδίζονται τὰ κατοικίδια ζῶα νὰ εἰσέλθουν ἐντὸς αὐτῆς. Διὰ νὰ παραμένῃ ἀνοικτὸν τὸ πανωπόρτι χρησιμοποιεῖται ὁ μπεράτης. Ἡ θύρα ἀσφαλίζεται διὰ τοῦ μαντάλου, εἵδους ξυλίνου μοχλοῦ. (Εἰκ. 7).

Παράθυρα οὐδόλως ὑπῆρχον εἰς τὰ ἐξεταζόμενα καμαρόσπιτα¹. Μόνη εἴσοδος φωτὸς καὶ ἀέρος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν ἦτο ἡ θύρα, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐν φωτιστικὸν ἄνοιγμα ἐπὶ τοῦ δώματος, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο ἀνηφορᾶς² (εἰκ. 8).

Τὸ δάπεδον εἶναι χωμάτινον³, συνήθως ἐπιστρωμένον διὰ μείγματος ἐκ διαλελυμένης ἀργιλικῆς γῆς καὶ κόπρου βοῶν (βουτσᾶς) «για νὰ μὴ βγάζη σκόνη»⁴. Ἐνίοτε τοῦτο ἐκαλύπτετο καὶ μὲ ἀσβεστοταράτσα, κατασκευαζομένην ἀπὸ ἄσβε-

Εἰκ. 8. Ἀνηφορᾶς (φωτιστικὸν ἄνοιγμα).

Εἰκ. 9. Παρασιτιά.

στον, συλλεκτὴν ἄμμον καὶ παρτσελώνα. Εἰς τὸ μαγερειὸ εὐρίσκεται ἡ ἐστία (παρασιτιά)⁵ (εἰκ. 9), τῆς ὁποίας αἱ πλευραὶ (πυρομάχοι) κατασκευάζονται ἀπὸ πυρίμαχον χῶμα (κοκκινόχωμα), εἰς τὸ ὁποῖον προστίθενται χονδρὰ ἄχυρα (κόντυλοι).

Ὁ καπνὸς ἐξέρχεται ἐκ τῆς καπνοδόχου (καμινάδας), ἡ ὁποία σχηματίζεται κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἐντὸς τοῦ τοίχου καὶ καταλήγει εἰς τὸν ἀνηφορᾶ

1. Ἡ ἔλλειψις αὐτῆς τῶν παραθύρων, μέγα μειονέκτημα τῆς χωρικῆς κατοικίας (βλ. Β. Βαλαώρα, Ἡ ὑγιεινὴ τοῦ χωριοῦ, Ἀθῆναι 1945, σ. 52) παρατηρεῖται πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὀφείλεται δὲ εἰς λόγους ἀσφαλείας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τῶν πειρατῶν, εἰς λόγους κλιματικoὺς, τεχνικοὺς κ.ἄ. (βλ. Δ. Βασιλειάδης, Ἡ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Αἰγίνης, Λαογραφία 17, 1958, σ. 216, ὑποσ. 1, ἐνθα καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία).

2. Ἐδημιουργεῖτο διὰ τῆς «φυτεύσεως» ἐπὶ τοῦ δώματος τοῦ ἄνω τμήματος ἀχρήστου πίθου ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν «κάπνην» τῶν Βυζαντινῶν (Φ. Κουκουλέ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 276-77).

3. Ὀνομάζεται «πάτος τοῦ σπιτιοῦ» (πρβλ. Φ. Κουκουλέ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 78).

4. Κόπρος καὶ αἷμα βοῶς χρησιμοποιοῦνται πολλαχοῦ, κυρίως πρὸς ἐπίστρωσιν χώρων μὴ διαβρεχομένων (Σ. Κυδωνιάτου, Ἀγροτικαὶ κατασκευαί, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 65).

5. Πρὸς τὴν βλ. εἰς Γ. Ν. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2, σ. 313.

(βλ. εἰκ. 2). Οὗτος εἶναι συνήθως εἷς ἀχρηστευμένος πίθος (σπασοπίθαρο), ὡς καὶ τὸ ὁμώνυμον φωτιστικὸν ἀνοιγμα ἐπὶ τοῦ δώματος, ἢ σχηματίζεται ἀπὸ δύο σχιστολιθικὰς πλάκας τοποθετημένας ἐν εἴδει **Λ**.

Εἰς τὸ μαγερεῖο εὐρίσκεται καὶ ὁ σταμνοτάτης, κοίλωμα, συνήθως ἐπὶ τοῦ τοίχου, πρὸς ἐναπόθεσιν τοῦ σταμνιοῦ. Ἐντὸς αὐτοῦ τοποθετεῖται ἀστοιβίδα ¹ ἢ ἀνωρίδα ² ἢ «κουλούρα ἀπὸ πλεχτὴ τοῦ κρομμυδιοῦ» πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ σταμνιοῦ. Εἰς τὸ στόμιον (μπούκα) τοῦ σταμνιοῦ τίθεται τεμάχιον ἀπὸ σταμναγκάθι ³, διὰ νὰ ἐμποδίζωνται τὰ μικρὰ ἔρπετά καὶ ζυφύφια νὰ μολύνουν τὸ νερόν ⁴. Ἐπὶ τῶν τοίχων ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ παραθύρες, «τυφλὰ» ἀνοίγματα πρὸς ἐναπόθεσιν ποικίλων μικροαντικειμένων.

Εἰς τὰ ἐξεταζόμενα καμαρόσπιτα ἀπαντᾷται ἐν εὐρείᾳ χρήσει ἡ πεζούλα, ἥτοι κτιστόν, λίαν χαμηλὸν καὶ πλατὺ τοιχίον κατασκευαζόμενον ἐκ σχιστολιθικῶν πλακῶν. Αὕτη ἀναπληροῖ πολλάκις τὸ κρεββάτι καὶ τὰ καθίσματα, κυρίως ὅμως χρησιμεύει διὰ τὴν ἐπ' αὐτῆς ἀσφαλῆ τοποθέτησιν τῶν διαφόρων πιθαριῶν, τὰ ὅποια, ἀναλόγως τῆς χρήσεώς των, διακρίνονται εἰς *καδοπίθαρα*, *κρασοπίθαρα* κ.ἄ. ⁵

Ἐκ τῆς ὀροφῆς ἐξαρτᾷται διὰ σχοινίων ἡ *καλαμωτή*, πλέγμα ἐκ καλάμων πρὸς ἐναπόθεσιν κυρίως τοῦ τυροῦ ⁶. Κατὰ δὲ τὴν περίοδον τοῦ γάμου καὶ τῆς κοιτάδας, μακρὺν ζυγόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου «σταβρίζουν τὰ προικία», ἥτοι ἐκθέτουν τὴν προίκα τῆς νύμφης ⁷.

Ὁ ληνὸς (*πατητήρι*) ἀνευρίσκεται εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ καμαρόσπιτα, εἶναι δὲ αἱ διαστάσεις του ἀνάλογοι πρὸς τὸν διὰ τὴν κατασκευὴν του διαθέσιμον χώρον. Οὗτος χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς κρεββάτι καὶ ὡς χώρος ἀποθηκεύσεως τῶν πλέον ἑτεροκλίτων ἀντικειμένων.

1. ποτήριον τὸ ἀκανθῶδες (Εὐαγγ. Φραγκάκι, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 60, ἐν λ.).

2. ὀνωνίς ἢ ἀρχαία (ἔνθ' ἀνωτ., σ. 50, ἐν λ.).

3. Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 177 - 78, ἐν λ. ροδίκιον.

4. Τὸ χωρίον παλαιότερον ὑδρεύετο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ πηγὴν εὐρισκομένην εἰς θέσιν *Λογαρά*, 200 μ. ΒΔ αὐτοῦ, ἐξ οὗ μετεφέρετο τὸ νερόν εἰς τὰς οἰκίας μὲ τὰ σταμνιά. Σήμερον ἡ ὑδρευσις γίνεται καὶ ἀπὸ κοινοτικὰς κρήνας εἰς διάφορα σημεῖα ἐντὸς τοῦ συνοικισμοῦ εὐρισκόμενας.

5. Βλ. Γ. Ν. Αἰκατερινίδου, Τὰ πιθάρια τῆς Κρήτης, Ἡώς, ἀρ. 110 (1969), σ. 11.

6. Παλαιότερον εἰς καλαμωτάς, ἐπικεχρισμένας μὲ κόπρον βοῶν, ἐτοποθέτουν καὶ τὸ μεταξοριό, ἥτοι τοὺς μεταξοσκώληκας.

7. Ἡ προίξ, κυρίως ἐξ ὑφαντῶν ἀποτελουμένη, παραμένει εἰς κοινὴν θέαν δέκα πέντε ἡμέρας ἀπὸ τοῦ γάμου καὶ ἐν συνεχείᾳ καταβιβάζεται καὶ φυλάττεται, «κατεβάζουν τσι κοντάδες», ὡς λέγουν.

Ἡ αὐλή τῆς παλαιᾶς οἰκίας τοῦ Καρυδίου εἶναι ὑποτυπώδης, ἥ καὶ ἐλλείπει ἐντελῶς. Χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ ἡ ἐλλείψις τοῦ στάβλου ὡς ὀργανικοῦ τμήματος τῆς οἰκίας. Πρὸς σταβλισμὸν τῶν ὀλίγων ζώων, ἀροτριώντων καὶ μεταφορικῶν, ἐκτίζοντο μικρὰ καταλύματα, ὅπου ἐλεύθερος χῶρος μεταξὺ τῶν οἰκιῶν ἐπέτρεπεν ἡ καὶ μακρὰν αὐτῶν¹. Κατὰ σχετικὰς πληροφορίας «ὅπου βρίσκανε οἱ παλαιοὶ ἓνα γωνιδάκι (ὑπήνεμον μέρος) κάνανε στάβλο γιὰ τὰ ὄζα» (χφ. 3467, σ. 104). Οὕτως ἀπεφεύγετο ὁ συναγελασμὸς ἀνθρώπων καὶ ζώων². Ἀπαραιτήτως ὅμως ἐχωρίζετο διὰ κλάδων ἢ ἄλλως πὺς τμήμα τοῦ καμαρόσπιτου, πρὸς τὸ βάθος αὐτοῦ, καὶ μετετρέπετο εἰς ἀχυρῶνα (ἀχειρῶνα). Εἰς τὸ ἀντίστοιχον τμήμα τοῦ δώματος ἠνοίγετο ὁ ἀχερονοίχτης, ἥτοι στρογγύλον ἄνοιγμα, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐρρίπτετο τὸ ἄχυρον εἰς τὸν ἀχυρῶνα καὶ τὸ ὅποῖον ἀκολούθως ἐφράσσετο διὰ ξύλων καὶ χύματος πρὸς προφύλαξιν τοῦ ἀχύρου ἐκ τῆς βροχῆς³.

Ὁ φοῦρνος ἐπίσης δὲν ἀπετέλει αὐτόθι ἀπαραίτητον ἐξάρτημα τῆς χωρικῆς οἰκίας. Τρεῖς ἢ τέσσαρες φοῦρνοι ἤρκουν διὰ τὰ ἀνάγκας τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου. Ὁ ἐπὶ τρίμηνον ἡ καὶ μεγαλύτερον χρονικὴν διάστημα ἀναγκαῖος δι' ἐκάστην οἰκογένειαν ἄρτος ἐξυμῶνετο, ἐψήνετο ὡς καὶ ὡς διπλοῖτης πλέον ἐφυλάσσετο εἰς πύρρον (ψυρομυθῶνα) καὶ εἰς μεγάλα πλῆθος καυστῶν (καφινῶες). Ἡ προσεφεύκτης διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ φοῦρνου καθιερώετο ἀπὸ τὴν σειρὰν παραλαβῆς τοῦ προζυμιοῦ ἐκ τοῦ ἰδιοκτήτου του. Εἰς αὐτὴν, ὡς δικαίωμα διὰ τὴν χρῆσιν, ἐδίδοντο μία ἢ δύο «κουλοῦρες», συνήθως ἐκ κριθῆς (κριθαροκουλοῦρες), ἢ ἐκ μείγματος κριθῆς καὶ σίτου ἢ βρώμης (μυγαδερὸ ψωμί)⁴.

Ἡ οἰκοσκευὴ τοῦ καρυδιανοῦ καμαρόσπιτου ἦτο ἀπλῆ καὶ λιτή, ἀπετέλουν

1. Οἱ περισσότεροι στάβλοι παλαιότερον εὐρίσκοντο εἰς τὴν θέσιν *Κεφάλι*, εἰς τὰς νοτίους παρυφὰς τοῦ τότε συνοικισμοῦ.

2. Ὡς συνηθίζετο πολλοῦ· βλ. προχείρως Δ. Τριποδάκη, Ἡ χωρικὴ κατοικία στὸ Λασιθί, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 4, Γ. Ψυχουντάκη, Ἀητοφωλιές στὴν Κρήτη, Χανιά 1962, σ. 10, Ἀ. Βρόντη, Τὰ παλιὰ σπίτια τῆς Ρόδου, Ρόδος 1950, σ. 23 - 24, Γ. Μέγα, Ἡ ἐλληνικὴ οἰκία, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 307, Γ. Παπαχαράλαμπος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 50, Μ. Ἰωαννίδου - Μπαρμπάργου, Οἰκίαι Ἀγίας Ἀννης Εὐβοίας, Λαογραφία 14 (1952), σ. 135.

3. Περιγραφὴν τῆς ἀποθηκεύσεως τοῦ ἀχύρου εἰς Ἀνατ. Κρήτην βλ. εἰς Εὐαγγ. Φραγκάκι, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 64 (λ. ἄχερα).

4. Ἰδιαιτέρος ἄρτος ἐξυμῶνετο διὰ τὰ παιδιά τοῦ χωρίου, τὰ ὅποια ἔσπευδον εἰς τὸν φοῦρνον «νὰ πάρουνε τὴν κομμάτα» (βλ. καὶ Εἰρήνης Παπαδάκη, Λαογραφικὰ σύμμεικτα Σητείας, Ε.Ε.Κρ.Σπ. 2, 1939, σ. 401). Τεμάχιον ἐπίσης ἄρτου, ἡ ξεφουρνιά, προσεφέρετο καὶ εἰς τοὺς διερχομένους ἐκ τοῦ φοῦρνου καθ' ὃν χρόνον ἐξήγετο τὸ ψωμί, ἐθεωρεῖτο δὲ ὡς ἀμαρτάνουσα ἢ παραμελοῦσα ἢ ἀδιαφοροῦσα νὰ προσφέρῃ ξεφουρνιά.

δὲ ταύτην: τὸ ταβλάδο ¹ ἢ ἡ πεζούλα διὰ τὸν ὕπνον· ὁ σοφρᾶς, μικρά, χαμηλή καὶ στρογγύλη τράπεζα διὰ φαγητόν· τὰ σκαμνιά καὶ τὰ κουτσούρια —ἀπλᾶ τεμάχια κορμοῦ δένδρου— ὡς καθίσματα· τὸ βερνεγάδι ἢ ὁ βερνεγάς ², δοχεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἐτίθετο τὸ φαγητόν καὶ ἔτρωγεν ἐξ αὐτοῦ ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια ἀπὸ κοινοῦ· μία ἢ δύο καθέγλες (μικροῦ ὕψους καθίσματα) διὰ τοὺς ἐπισκέπτας· ἡ κασέλα, κυρίως διὰ τὴν φύλαξιν τῶν προυκιῶν.

Εἰς τὸ μαγερεῖο καὶ παρὰ τὸν σταμνοτάτην εὐρίσκετο πάντοτε τὸ προσώμι, «ὕφαντό πολύχρωμο, πλουμιστό στὸ ἀργαστήρι, ποὺ τὸ βάζανε στὸν ὄμο οἱ γυναῖκες καὶ φέρνανε τὸ νερό», πλησίον δὲ τῆς ἐστίας τὸ ἀλατσερό, «ἓνα φλασκὶ (κολοκύνθη λαγηνόφορος) κομμένο, ποὺ βάζανε τὸ ἀλάτσι, γιὰ νὰ μὴν ἀνεδίδῃ (ὕγραίνεται)», ἐπίσης δὲ καὶ ἡ κουταλοθήκη, συνήθως ξυλίνη.

Ἀπαραιτήτως ὑπῆρχε τὸ ἀργαστήρι, διὰ τὴν ὕφανσιν τῶν προυκιῶν καὶ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν περισσοτέρων εἰς ρουχισμόν ἀναγκῶν τῆς οἰκογενείας. Τὴν οἰκοσκευὴν συνεπλήρωνον ὁ καντηλιέρης, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον ἐστερεώοντο ὁ λύχνος, τὸ πετροχάβαρο, μεγάλον λίθινον ἰγδίον πρὸς ἔκπληξιν τοῦ ἄλατος, καὶ ὁ χερόμυλος πρὸς ἄλλεσιν σίτου καὶ παρασκευὴν χόρτου χρησιμεύοντος ἀντὶ ὀρύζης.

Πολύχρωμα ὕφαντὰ κλινოსκατάματα· **ματανιές** ³, **πατηιές** ⁴, **χιράμια** ⁵, **καφάιτες** ⁶· ἡ ἀπομαχτοκρέμηση ἢ ἀδραχτέρη ⁷ καὶ ἡ χτενοπήχη ⁸ ἐπὶ τοῦ ταίχου, τέλος δὲ ὁ καοφύχτης ⁹, μὲ πληθὺς χαρτολίστας (cartes postales) καὶ διαφόρους

1. Ὁ ὑποκάτω αὐτοῦ χώρος ἐλέγετο κιβατός καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο κυρίως πρὸς ἀποθήκευσιν γεωμήλων.

2. Βλ. Γ. Παγιάλου, Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Κρήτης, τ. 3 (1960), σ. 227, ἐν λ. βερνεγάδος. Παλαιότερον τὸ δοχεῖον τοῦτο ἦτο κατεσκευασμένον ἀπὸ κορμὸν δένδρου (ΚΑ, χφ. 3506, σ. 59, Μυρσίνη Σητείας).

3. «ὕφαντό πλουμιστό γιὰ λοῦσο» (βλ. καὶ Ἰ. Χαβάκη, Ὁ κρητικὸς ἀργαλειός, Ἡράκλειον 1955, σ. 39).

4. «χοντρὸ ὕφαντό· τὴν ἐφαίνανε καὶ μετὰ τὴν ἐποδοπατοῦσανε σὲ ξύλινη σκάφη, ἀφοῦ τὴν ἐβρέχανε» (βλ. καὶ Σωσὼς Λογιάδου-Πλάτωνος, Ἡ ὕφαντική στὴν Κρήτη, Ἡώς, ἀρ. 76 - 85 (1964), σ. 224, Ἰ. Χαβάκη, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 37).

5. «σκέτο ὕφαντό μὲ δυὸ πατητῆρες καὶ μὲ λουριά χρωματιστὰ» (βλ. καὶ Ἰ. Χαβάκη, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 38).

6. «ὕφαντό μὲ λουριά χρωματιστὰ γιὰ τὸ κρεββάτι» (βλ. καὶ ἔνθ' ἄνωτ., σ. 50, ἀρ. 13).

7. «ἓνα κομματάκι ὕφαντό χρωματιστό, ποὺ τὸ ράβουνε σὰ νὰ 'ναι παντόφλα ἀνάποδη καὶ κρεμοῦνε τὸ ἀδράχτι».

8. Ὑφαντὴ θήκη διὰ τὴν φύλαξιν τῶν κτενιῶν. Ἐχρησίμευε πολλάκις καὶ ὡς ἀδραχτερή.

9. καθρέπτης· περὶ τῆς λ. βλ. Β. Φάβη, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 113.

φωτογραφίας ἐπ' αὐτοῦ, ἀπετέλουν τὰ διακοσμητικὰ στοιχεῖα τῆς παλαιᾶς — ἐν μέρει δὲ καὶ τῆς συγχρόνου — καρυδιανῆς οἰκίας.

Τὴν ἀπλουστέραν μορφήν καμαρόσπιτου παρέχει τὸ εἰς θέσιν «Μεσακὸ στενό», ιδιοκτησίας κληρονόμων Β. Φωτεινάκη, κείμενον, τὸ ὁποῖον σήμερον χρησιμοποιεῖται ὡς ἀποθήκη. (Εἰκ. 10 - 11¹).

Τὸ καθαρὸν ὕψος του εἶναι 2,40 μ., τὸ μέγιστον δ' ὕψος τῆς καμάρας 2,10 μ. Τὸ δάπεδον εὐρίσκεται χαμηλότερον τῆς στάθμης τῆς ὁδοῦ. Τὸ κτίσμα διατηρεῖ

Εἰκ. 10. Καμαρόσπιτο Φωτεινάκη. Πρόσοψις.

τὴν ἀρχικὴν μορφήν του, μὲ μόνην μεταβολὴν τὴν διάνοιξιν μικροῦ παραθύρου εἰς τὸ δεξιὸν τμήμα τῆς προσόψεως πρὸς πληρέστερον φωτισμὸν καὶ ἀερισμὸν του.

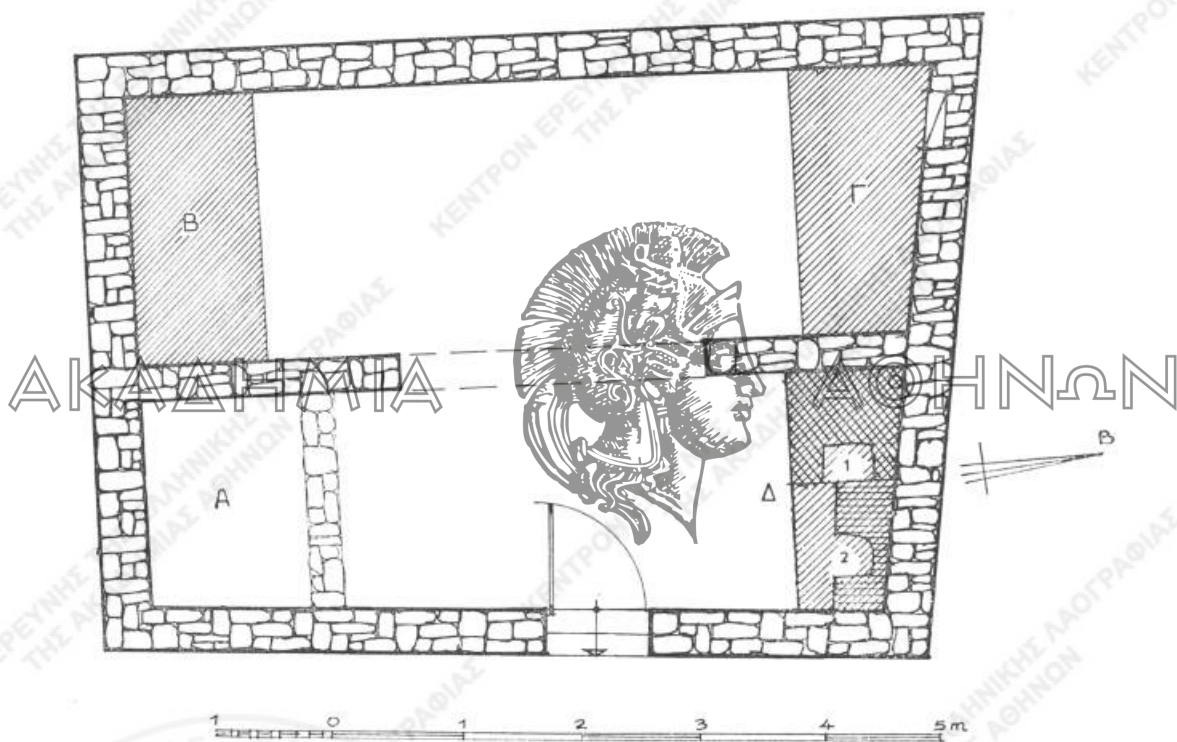
Τῆς αὐτῆς μορφῆς καὶ τῶν αὐτῶν σχεδὸν διαστάσεων πρὸς τὸ προηγούμενον εἶναι καὶ τὸ καμαρόσπιτο τὸ ἀνῆκον εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ Ἑμμ. Ἀρετάκη ἢ «Ἀναθρεφτοῦ», ὅστις ἀπεβίωσε τὸ 1968 εἰς ἡλικίαν 98 ἐτῶν.

Τοῦτο κεῖται εἰς θέσιν «Κάτω γειτονιά», εἰς τὸ κέντρον τοῦ παλαιοῦ συνοικισμοῦ, καὶ σήμερον χρησιμοποιεῖται ὡς ἀποθήκη. Τὸ καθαρὸν ὕψος του εἶναι 2,40 μ., τὸ δὲ μέγιστον ὕψος τῆς καμάρας 2,18 μ. Τὸ δάπεδον εὐρίσκεται εἰς στάθμην ὑψηλότεραν τῆς ὁδοῦ, τοῦτο δὲ «ἐπεὶδὴ εἶναι ἀπάνω στὸ βράχο χτισμένο, γι' αὐτὸ δὲν ἐπῆε κάτω ἀπὸ τὴ γῆ. Ἀνὲ μπορούσανε νὰ τὸ σκάψουνε θὰ τὸ κατεβάζανε κι αὐτὸ ὅπως τ' ἄλλα σπίτια» (χφ. 3467, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 127 - 28).

1. Τὰ δημοσιευόμενα σχέδια κατεσκευάσθησαν ἀπὸ τὴν κ. Χρυσούλαν Βανταράκη, σχεδιάστριαν, ἐπὶ τῇ βάσει ἡμετέρων καταμετρήσεων καὶ προχειρῶν σχεδίων.

Ἡ κατασκευὴ τοῦ μαγειρείου —εἰς τὸ δεξιὸν τῆς πρώτης σπάλλας— εἶχε γίνῃ μετ' ἰδιαίτερας φροντίδος, εἶχε δὲ προβλεφθῇ χώρος πρὸς ἀποθήκευσιν καυσοξύλων καὶ παραμονὴν τῆς οἰκογενείας παρὰ τὴν ἐστίαν διὰ θέρμανσιν. (Εἰκ. 12-13).

Εἰς ἄλλα καμαρόσπιτα παρατηρεῖται διεύρυνσις τοῦ ἀπλοῦ, ὡς ἀνωτέρω, κτίσματος, διὰ δημιουργίας χώρου χρησιμοποιουμένου ὡς ἀποθήκης καὶ ἀχυρῶνος. Οὕτω τὸ κυρίως καμαρόσπιτο ἀπελευθερώνεται καὶ διατίθεται διὰ τὴν ἀνετωτέραν διαμονὴν τῆς οἰκογενείας. Εἰς τὸν τύπον τοῦτον διακρίνονται δύο τμήματα: τὸ ὄξω

Εἰκ. 11. Καμαρόσπιτο Φωτεινάκη. Κάτωψις.

Α : πατητήρι, Β : ἀποθήκη, Γ : ταβλάδο, Δ : μαγειρεῖο (1 : χώρος ἀποθηκεύσεως μαγειρικῶν σκευῶν (τσουκαλιῶν), 2 : παρασιτιά).

σπίτι, ἥτοι τὸ κυρίως καμαρόσπιτο, καὶ τὸ μέσα σπίτι, ἥτοι τὸ συμπληρωματικὸν κτίσμα, τὸ ὁποῖον ἀπομονώνεται τοῦ λοιποῦ χώρου διὰ διαχωριστικοῦ τοίχου καὶ στεγάζεται ἐπίσης διὰ δώματος.

Ὁ τύπος οὗτος τοῦ διηρυσμένου καμαρόσπιτου εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐπιχωριάζων ἐνταῦθα.

Οὕτως εἰς τὸ καμαρόσπιτο τοῦ Ἑμμ. Ζωγραφίνης, εἰς θέσιν «Μεσακὸ στενόν», χρησιμοποιούμενον σήμερον ὡς ἀποθήκη, ἐκτείνεται ἐν συνεχείᾳ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τῆς μέσα σπάλλας μικρὸς χώρος, διαστάσεων 2μ. × 2μ. καὶ καθαροῦ ὕψους 2,50 μ.,

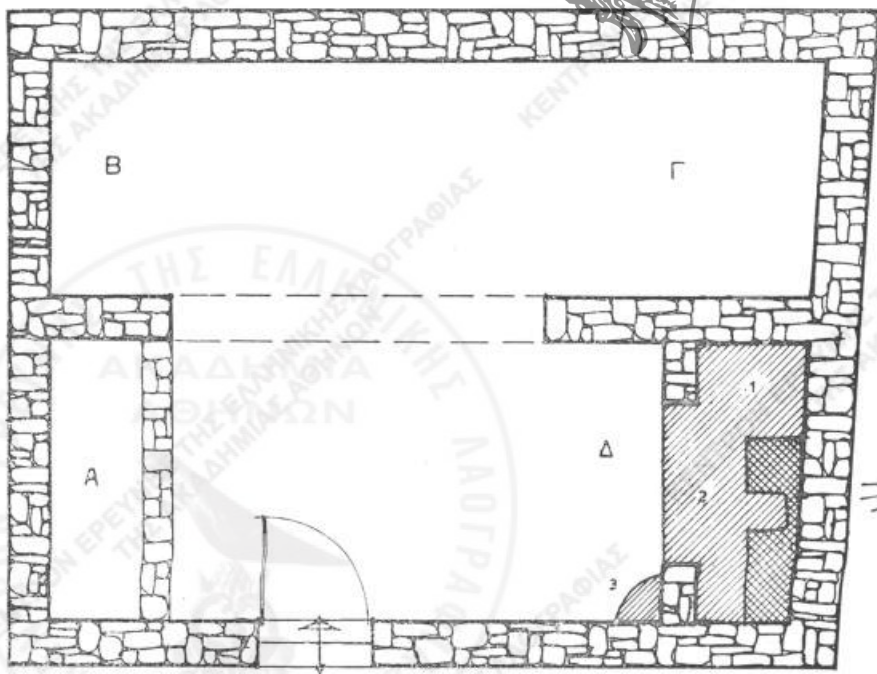

← Είχ. 12.
Καμαρόσπιτο
«Αναθρεφτοῦ».
Πρόσοψις.

Είχ. 13. Καμαρόσπιτο
«Αναθρεφτοῦ». Κάτοψις.

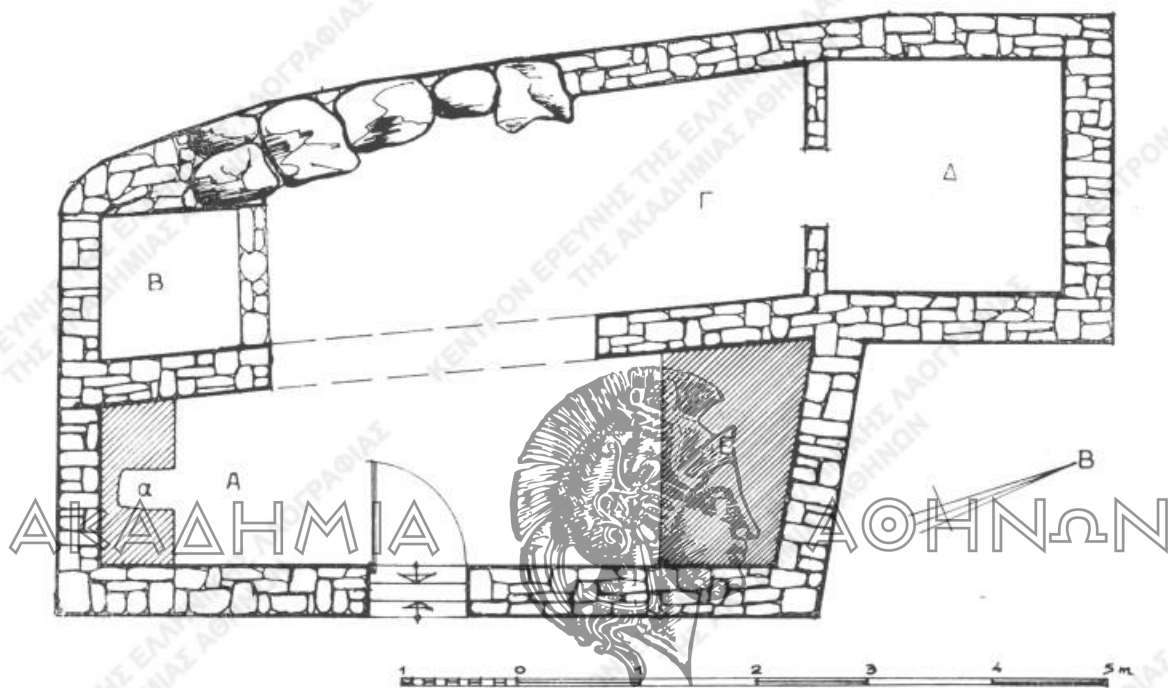
Α : πατητήρι, Β : ταβλά-
δο, Γ : ἀργαστηρόσπιτο
καὶ ἀποθήκη πιθαριῶν,
μαγερειό (1 : χώρος
ἀποθηκεύσεως καυσοξύλων,
2 : χώρος παραμονῆς τῆς
ἀναγενεῖας διὰ θέρμανσιν,
3 : τὴν παρυσία, 5
σταμνοτάτης).

1 0 1 2 3 4 5

χρησιμοποιούμενος ως άχυρών. Ἡ επέκτασις ἐγένετο πρὸς τὰ πλάγια, διότι τὸ ἔδαφος πρὸς τὴν μακρὰν πλευρὰν εἶναι βραχυῶδες καὶ δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐκσκαφὴν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν. (Εἰκ. 14).

Διεύρυνσις πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς μέσα σπάλλας παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸ καμαρόσπιτο τῆς Εἰρήνης χήρας Δ. Καναράκη, γνωστῆς ὡς «τὸ Ρηνιὸ τοῦ Κακουρῆ»,

Εἰκ. 14. Καμαρόσπιτο Ἑμμ. Ζωγραφίνης. Κάτοψις.

Α : μαγερεῖο (α : παρασιτιά), Β : πατητήρι, Γ : ἀποθήκη, Δ : ἀχειριώνας, Ε : ταβλάδο.

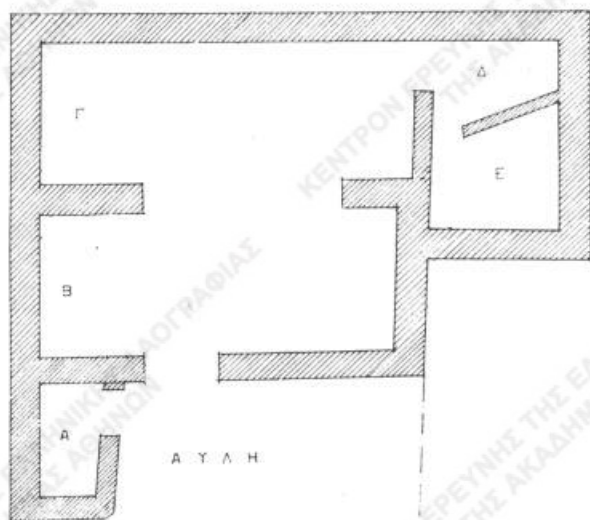
εἰς θέσιν «Μεσογειτονιά». Ἡ επέκτασις ἔχει διαστάσεις περὶ τὰ 3 μ. × 2 μ. καὶ χωρίζεται διὰ τοίχου — μὴ καθέτου ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου —, εἰς ἀποθήκην καὶ άχυρῶνα.

Τὸ καμαρόσπιτο τοῦτο εἶχε παλαιότερον καὶ αὐλήν, εἰς τὸ ἀριστερὸν τμήμα τῆς ὁποίας ὑπῆρχε μικρῶν διαστάσεων στάβλος. (Εἰκ. 15-16).

Ὡς διηγεῖται ἡ νῦν κάτοχος καὶ κάτοικός του «ὁ πατέρας μου τὸ ἤσαξε καὶ ἄνοιξε τὸ μαγερεῖο καὶ ἐβάλαμε κ' ἓναν τοῖχο δίπλα στὴν καμάρα καὶ μεγάλωσαμε τὸ σταβλάκι· τὴ μισὴ σπάλλα τὴν ἐκάμαμε ἓνα μὲ τὸ σταβλάκι. Τὸ καμαρόσπιτο τὸ ἔχαμε σὰ παράσπιτο (βοηθητικὸν) καὶ σὰν ἐπαντρεύτηκα ἐγὼ μοῦ τὸ ἔδωκε ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας μου...» (χφ. 2467, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 118).

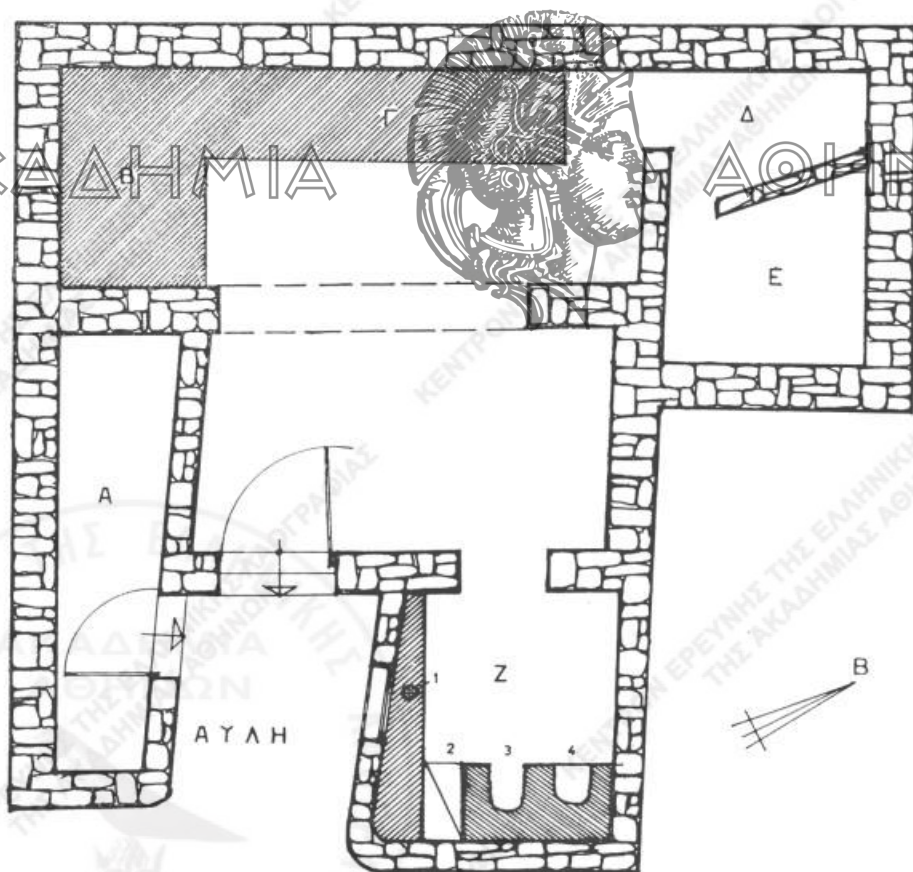
Εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Ἑμμ. Μοσχάκη, εἰς θέσιν «Γειτονιά Κλεάνθης», τὸ μέσα σπίτι ἀποτελεῖται ἀπὸ χώρον διαστάσεων 4,40 μ. × 2,80 μ. ἐν συνεχείᾳ

Εἰκ. 15. Ἀρχικὴ μορφή καμαρόσπιτου Εἰρήνης Καναράκη.

Α : στάβλος, Β : ἀργαστηρόσπιτο, Γ : ταβλάδο, Δ : ἀποθήκη, Ε : ἀχειριώνας.

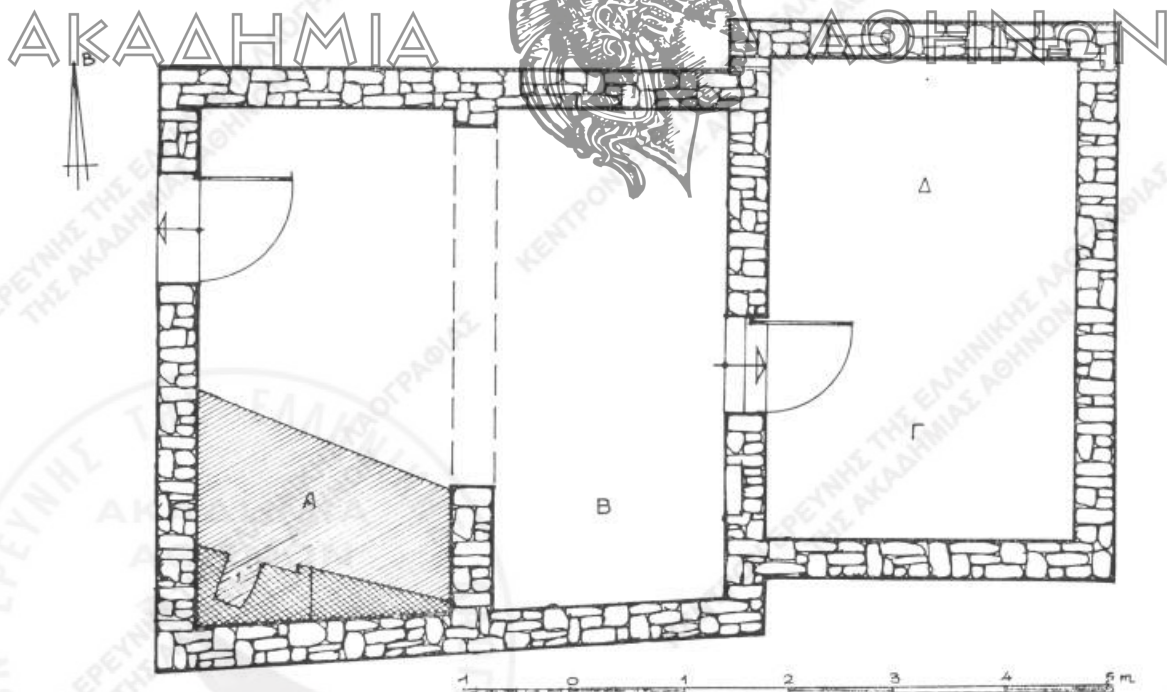
Εἰκ. 16. Καμαρόσπιτο Εἰρήνης Καναράκη. Κάτοψις (μετὰ τὰς γενομένας τροποποιήσεις).

Α : στάβλος, Β : κτιστὸ κρεβάτι, Γ : ἀποθήκη πιθαριῶν, Δ : ἀποθήκη, Ε : ἀχειριώνας, Ζ : μαγερειὸ (1 : σταμνοτάτης, 2 : παραθύρα, 3 - 4 : παραστιές).

πρὸς τὴν μέσα σπάλλα, τὸ δὲ δάπεδόν του εὐρίσκεται κατὰ 0,40 μ. ὑψηλότερον τῆς στάθμης τοῦ δαπέδου τοῦ ὅξω σπιτιοῦ, τὸ ὁποῖον πάλιν κεῖται 0,40 μ. χαμη-

Εἰκ. 17. Καμαρόσπιτο Μοσχάκη. Τὸ μαγερεῖο (παραστιὰ, καμινάδα, σταμνοτάτης).

Εἰκ. 18. Καμαρόσπιτο Μοσχάκη. Κάτοψις.

Α : μαγερεῖο (1 : παραστιὰ), Β : ταβλάδο, Γ : ἀποθήκη, Δ : ἀχειρώνας.

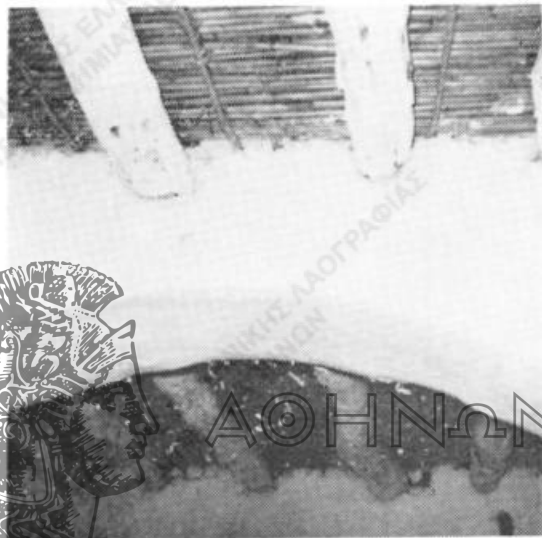
λότερον τῆς στάθμης τῆς ὁδοῦ. Ἡ παραστιὰ εὐρίσκεται ἐπὶ πεζούλας ἐκτεινομένης ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας τῆς δεξιᾶς κόγχης τῆς πρώτης σπάλλας. (Εἰκ. 17 - 18).

Τὸ «κλειδί» τῆς καμάρας ἀπέχει ἐκ τῆς ὁροφῆς περὶ τὰ 0,50 μ.

Τὸ εὐρύτερον καμαρόσπιτο εὐρίσκεται εἰς τὴν θέσιν «Λιβάδι», ἀνήκει δὲ εἰς τὸν Γρηγ. Ζωγραφίνην. Διατηρεῖται εἰσέτι ἐν καλῇ καταστάσει καὶ κατοικεῖται ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτῆτου του. (Εἰκ. 19 - 23).

Ἐπειδὴ ὑπῆρχεν ἐλεύθερος οἰκοπεδικὸς χῶρος λίαν ἐκτεταμένος, τὸ κυρίως καμαρόσπιτο, διαστάσεων περ. 7 μ. X 5,50 μ., ὑπέστη συμπληρώσεις καὶ προσθήκας, ὥστε τελικῶς νὰ προκύψῃ μία κατοικία ἀρκούντως ἄνετος. Οὕτως ἐδημιουργήθη μαγερεῖο διαστάσεων 1,80 μ. X 2,10 μ. ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς

Εἰκ. 19. Καμαρόσπιτο Γρηγ. Ζωγραφίνη.
Πρόσοψις.

Εἰκ. 20. Καμαρόσπιτο Γρηγ. Ζωγραφίνη.
Ἡ στεγὴ.

πρώτης σπάλλας, παραπλευρῶς δ' αὐτοῦ κατεσκευάσθη μικρὸς στάβλος μὲ εἴσοδον ἀπὸ τὴν αὐλὴν. Κλιμαῖ ἐξ ὀκτῶ λιθίνων βαθμίδων, διερχομένη ὑπεράνω τῆς εἰσόδου τοῦ στάβλου, ὁδηγεῖ εἰς τὰ δώματα, τὰ ὅποια λόγῳ κατασκευῆς των εἰς διαφόρους χρόνους εὐρίσκονται εἰς διαφορετικὴν πρὸς ἄλληλα στάθμην.

Τελευταία προσθήκη εἰς τὸ ἐξεταζόμενον καμαρόσπιτο ἦτο ἡ δημιουργία φούρνου ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὸν στάβλον, μὲ εἴσοδον ἐκ τῆς αὐλῆς. Ἐσχάτως ὅμως κατεσκευάσθη νέα εἰσόδος ἐκ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς αὐτοῦ, οὕτω δὲ ὁ φούρνος ἀπεμονώθη τοῦ λοιποῦ κτηριακοῦ συνόλου. Τὸ μέσα σπίτι ἐκτείνεται ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὴν μέσα σπάλλα καὶ διαχωρίζεται εἰς ἀποθήκην καὶ ἀχυρῶνα.

Τὸ καμαρόσπιτο τοῦτο λόγῳ τῆς εὐρύτητός του ἀπετέλει τὸ «χορόσπιτο τοῦ χωριοῦ», τὸν χῶρον δηλ. συγκεντρώσεως καὶ διασκεδάσεως τῶν χωρικῶν, κατὰ τὰς ἐορτάς καὶ δὴ τὰς Ἀπόκριας, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν τὰ καφενεῖα ἦσαν εἰσέτι ἄγνωστα εἰς τὴν μικρὰν κοινωνίαν τοῦ Καρυδίου.

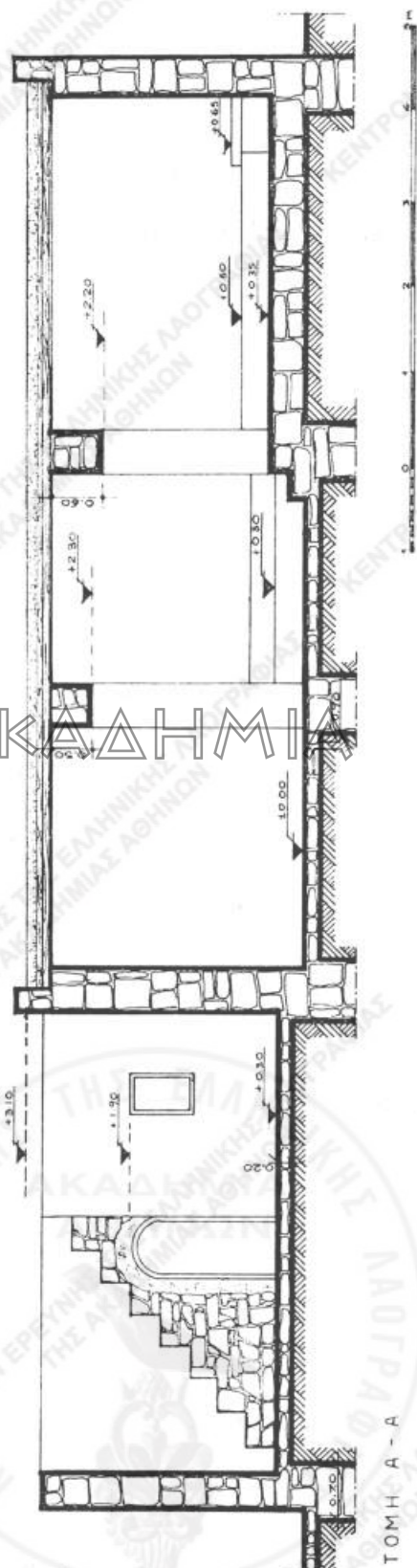
ΑΚΑΔΗΜΙΑ

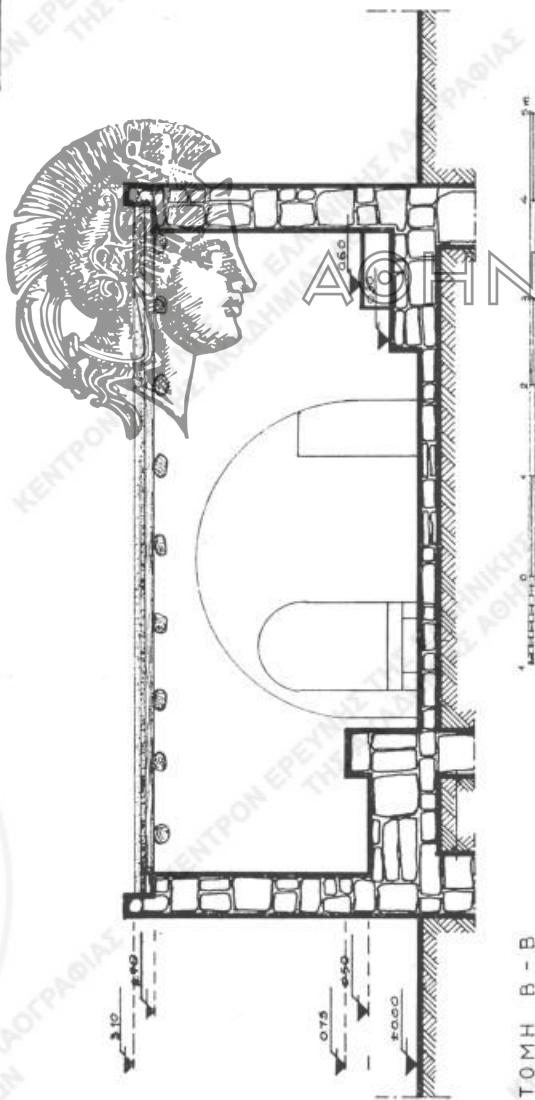
ΑΘΗΝΩΝ

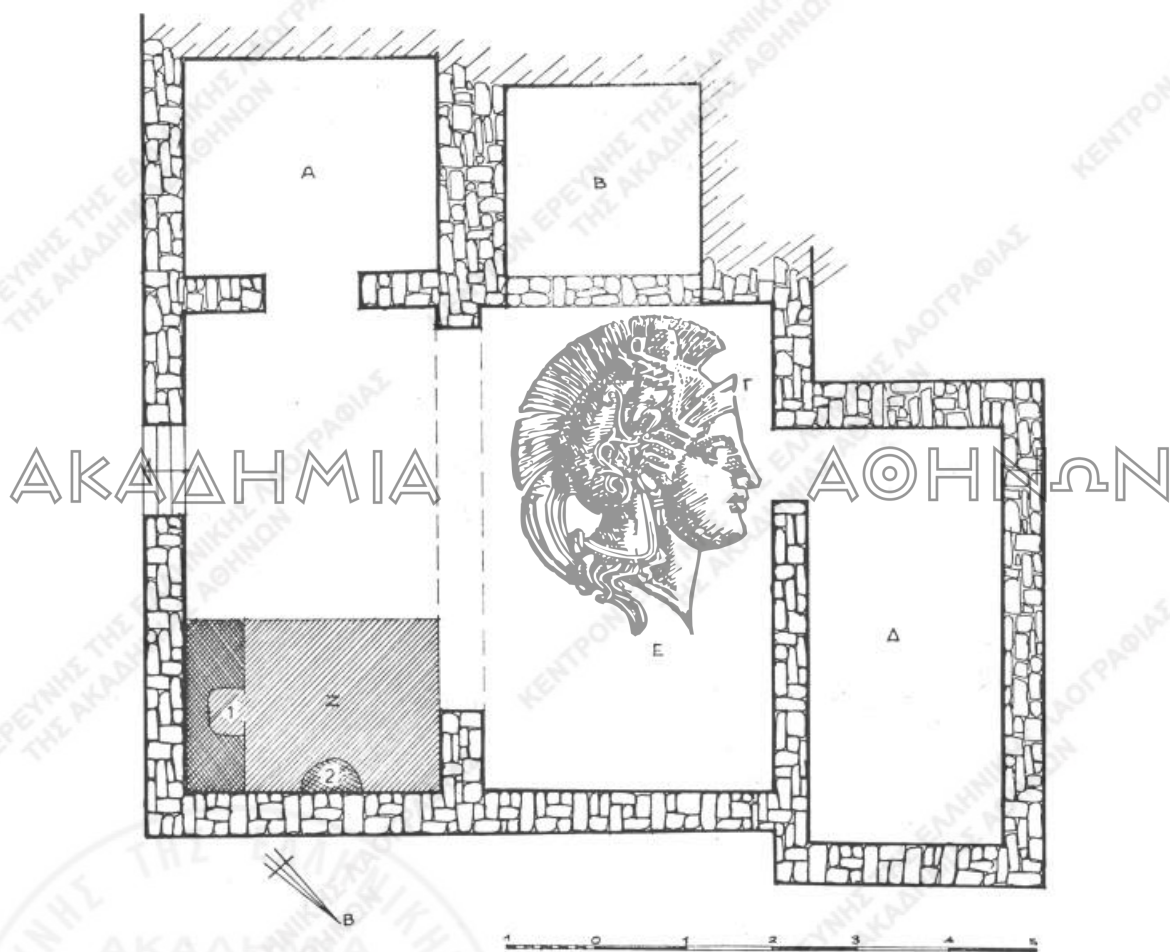
Είχ. 22 - 23. Καμαρόσπιτο Γρηγ. Ζωγραφίνη. Τομά Α-Α και Β-Β.

TOMH E - B

Ἐντοιχισμένη ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου πλάξ ἐκ πωρολίθου καθαριθεῖσα ἀπεκάλυψε τὴν χρονολογίαν 1844, ἡ ὁποία ὅμως κατὰ τὴν ζῶσαν τοπικὴν παράδοσιν φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ ἔτος ἐπισκευῆς καὶ οὐχὶ οἰκοδομήσεως τοῦ καμαρόσπιτου, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται πολὺ παλαιότερον.

Τὸ ὥς ἀποθήκη καὶ στάβλος χρησιμοποιούμενον σήμερον καμαρόσπιτο ιδιοκτησίας Κων. Σφακιανᾶκη, εἰς θέσιν «Γειτονιά Τσαντομανώλη», ἐπεξετάθη

Εἰκ. 24. Καμαρόσπιτο Σφακιανᾶκη. Κάτοψις (ἀρχικὴ μορφή).

Α: ἀχειρίωνας, Β: πατητήρι, Γ: ἀργαστηρόσπιστο, Δ: ἀποθήκη, Ε: ταβλάδο,
Ζ: μαγερεῖο (1: παρασιτιά, 2: σταμνοτάτης).

κατὰ μῆκος καὶ πλάτος: ἐν συνεχείᾳ δηλ. τῆς μέσα σπάλλας εὐρίσκεται τὸ μέσα σπῖτι, διαστάσεων 2,10 μ. × 4,80 μ., πρὸς τὴν ἀριστερὰν δὲ πλευρὰν ἀμφοτέρων τῶν σπαλλῶν διηνοίχθησαν δι' ἐκσκαφῆς τοῦ ἐδάφους δύο χῶροι διαστάσεων 2,50 μ. × 2,80 μ. καὶ 2,10 μ. × 2,10 μ. ἀποτελέσαντες τὸν ἀχυρῶνα καὶ τὸν ληνὸν ἀντιστοιχῶς (εἰκ. 24).

Τὸ δάπεδον τοῦ κυρίως καμαρόσπιτου εὑρίσκεται χαμηλότερον τῆς στάθμης τῆς ὁδοῦ κατὰ 0,50 μ., τὸ δὲ καθαρὸν ὕψος αὐτοῦ εἶναι 2,65 μ. Ἡδη ἡ καμάρα ἔχει κατεδαφισθῇ —λίαν εὐκρινῇ ὅμως ἔχνη αὐτῆς εἰς τοὺς τοίχους καὶ τὴν ὀροφὴν καθορίζουν τὴν θέσιν της—, τὸ δὲ κτήριο ἐχωρίσθη διὰ τοίχου καθέτου πρὸς τὴν θέσιν τῆς καμάρας εἰς δύο τμήματα, ἐξ ὧν τὸ δεξιὸν ἀποτελεῖ νῦν στάβλον καὶ τὸ

Εἰκ. 25. Καμαρόσπιτο Μουσάκη.
Πρόσοψις. Διακρίνεται καὶ ἡ μικρὰς
ἐκτάσεως αὐλή.

Εἰκ. 26. Καμαρόσπιτο Μουσάκη.
Τμήμα τῆς μέσα καμάρας.

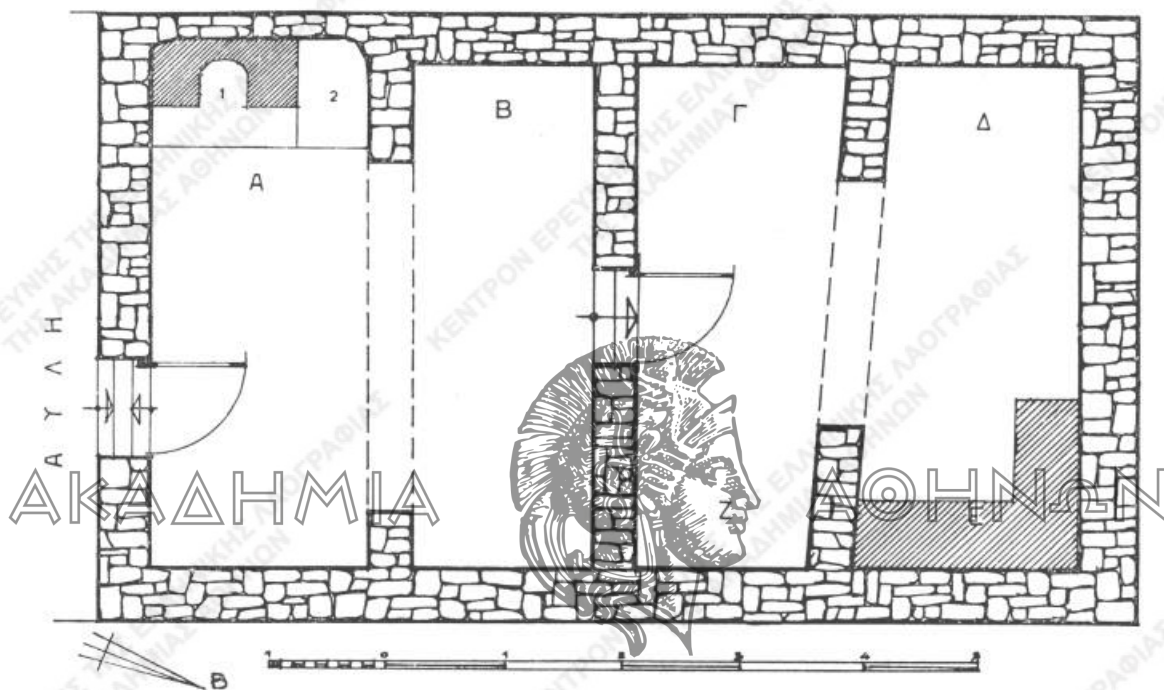
ἀριστερὸν ἀποθήκην. Ὁ ἀχυρὼν, ὁ ὁποῖος προηγουμένως κατεῖχε τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς ἀποθήκης, μετεφέρθη εἰς τὸ βάθος τοῦ κτίσματος, διηνοίχθη δὲ καὶ μικρὰ θύρα πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ στάβλου.

Τὸ καμαρόσπιτο τοῦτο θεωρεῖται ἀπὸ τὰ παλαιότερα τοῦ χωρίου, χρονολογούμενον —κατὰ λαϊκὴν ἔκφρασιν— «ἀπὸ κτίσεως κόσμου».

Εἰς τὸ εἰς θέσιν «Κάτω γειτονιά» καμαρόσπιτο ἰδιοκτησίας καὶ διαμονῆς σήμερον τοῦ Γεωργ. Μουσάκη ἀπαντᾶται ἡ χρῆσις δύο καμαρῶν —μέσα καμάρας καὶ ὄξω καμάρας—, οὐχὶ παραλλήλων πρὸς ἀλλήλας. Ὁ μεταξὺ τῶν καμαρῶν χώρος χωρίζεται εἰς δύο τμήματα διὰ τοίχου παραλλήλου πρὸς τὴν ὄξω καμάρα, πὺν πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς (Εἰκ. 25, 27).

Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον παρουσιάζεται διπλασιασμός τῆς κατόψεως τοῦ βασικοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τύπου καὶ δημιουργοῦνται τέσσαρες σπάλλες. Ἐξ αὐτῶν ἡ τρίτη καὶ τετάρτη κατὰ σειράν, αἱ πρὸς τὸ βάθος, ἀποτελοῦν τὸ μέσα σπῖτι, τοῦ ὁποίου τὸ δάπεδον εὐρίσκεται περίπου 0,30 μ. ὑψηλότερον τῆς στάθμης τοῦ δαπέδου τῆς λοιπῆς οἰκίας.

Ἡ χρῆσις δύο ἢ περισσοτέρων καμαρῶν φαίνεται ὅτι ἦτο συνήθης καὶ ἐν-

Εἰκ. 27. Καμαρόσπιτο Μουσάκη. Κάτοψις.

Α: μαγειρεῖο (1: παρασιτιά, 2: σταμνοτάτης), Β: ἀργαστηρόσπιτο. Γ: ταβλάδο, Δ: ἀχειρώνας, Ε: ἀποθήκη πιθαριῶν, Ζ: ἀποθήκη. Πρὸ τῆς εἰσόδου, μικρῶν διαστάσεων αὐλή.

ταῦθα, ὡς ἐκ σχετικῶν πληροφοριῶν καὶ ἐξ ἡρειπωμένων καμαρόσπιτων συνάγεται, ἀπαντᾷται δέ, ὡς γνωστόν, καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Κρήτης¹, ἐπίσης εἰς τὰς Κυκλάδας καὶ ἀλλαχοῦ².

Παρέκκλινειν ἐκ τοῦ παραδεδομένου εἰς τὸ χωρίον τύπου λαϊκῆς κατοικίας φαίνεται νὰ παρουσιάζῃ ἡ εἰς θέσιν «Μεσογειτιονιά» διώροφος οἰκία ἰδιοκτησίας Γεωργ. Κριτσωτάκη, λόγῳ τῆς ἐμφανιζομένης προσθήκης ἑνὸς ὀρόφου (ὄντᾱ). Αὕτη ὅμως εἶναι κατὰ πολὺ μεταγενεστέρα τοῦ ἀρχικοῦ κτίσματος, τὸ ὁποῖον ἦτο

1. Δ. Τριποδάκη, Ἡ χωρική κατοικία στὸ Λασιθί, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 293, σχ. 3.

2. Δ. Βασιλειάδης, Εἰσαγωγή στὴν αἰγιοπελαγίτικη λαϊκὴ ἀρχιτεκτονική, ἐνθα ἄνωτ., σ. 60.

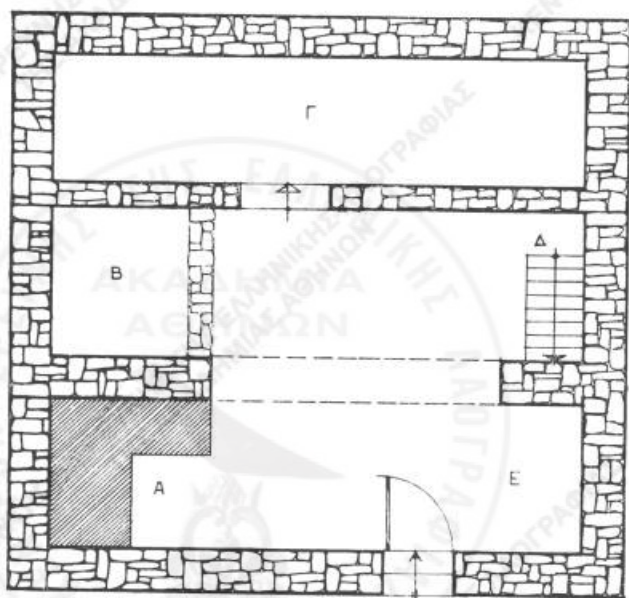
ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Εικ. 28. Καμαρόσπιτο Κριτσωτάκη.
Πρόσοψις. Διακρίνεται, αριστερά της εισόδου,
ή κατεδαφισμένη έξωτερική κλίμαξ.

Εικ. 29. Καμαρόσπιτο Κριτσωτάκη.
Ἡ ἐσωτερικὴ κλίμαξ.

Εικ. 30. Καμαρόσπιτο Κριτσω-
τάκη. Κάτοψις.

Α : ἀποθήκη πιθαριῶν, Β : πατη-
τήρι, Γ : ἀχειριῶνας καὶ ἀποθήκη,
Δ : ἀποθήκη καὶ λιθινὴ κλίμαξ,
Ε : ἀργαστηρόσπιτο καὶ χώρος
φαγητοῦ. Τὸ μαγερεῖο καὶ τὸ τα-
βλάδο εἰς τὸν ὄντα.

ἐν σύννηθες διηυρημένον καμαρόσπιτο διαστάσεων 5,50 μ. × 6 μ. περ. καὶ καθαροῦ ὕψους 2,55 μ.

Ἡ ἐπικοινωνία ἰσογείου - ὄντᾶ ἐγένετο ἀρχικῶς διὰ λιθίνης ἐξωτερικῆς κλίμακος καὶ μικροῦ ἐξώστου.

Πρὸς πληρέστερον ἀερισμὸν καὶ φωτισμὸν τοῦ ὄντᾶ, πλὴν τῆς πρὸς τὸν ἐξώστην θύρας, εἶχε διανοιγῇ καὶ μικρὸν βορεινὸν παράθυρον. Μεταγενεστέρως ἡνοί-

Εἰκ. 31. Καμαρόσπιτο Ἀρετάκη.

Ἡ ἐξωτερικὴ λιθινὴ κλίμαξ καὶ ἡ λοντζέτα.

Εἰκ. 32. Καμαρόσπιτο Ἀρετάκη.

Ἡ ἐσωτερικὴ ξυλινὴ κλίμαξ καὶ ἡ τράπολα.

χθησαν δύο ἀκόμη παράθυρα ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ ὄντᾶ, ἐκατέρωθεν τοῦ ἐξώστου. Ἀργότερον ὁ ἐξώστης κατηδαφίσθη, ἡ δὲ ἐξωτερικὴ λιθινὴ κλίμαξ ἡχρηστεύθη καὶ ἀντικατεστάθη δι' ἐτέρας ἐσωτερικῆς, ἐπίσης λιθίνης, μὲ καταπακτὴν θύραν (τράπολα) εἰς τὸ ἄκρον αὐτῆς. (Εἰκ. 28 - 30).

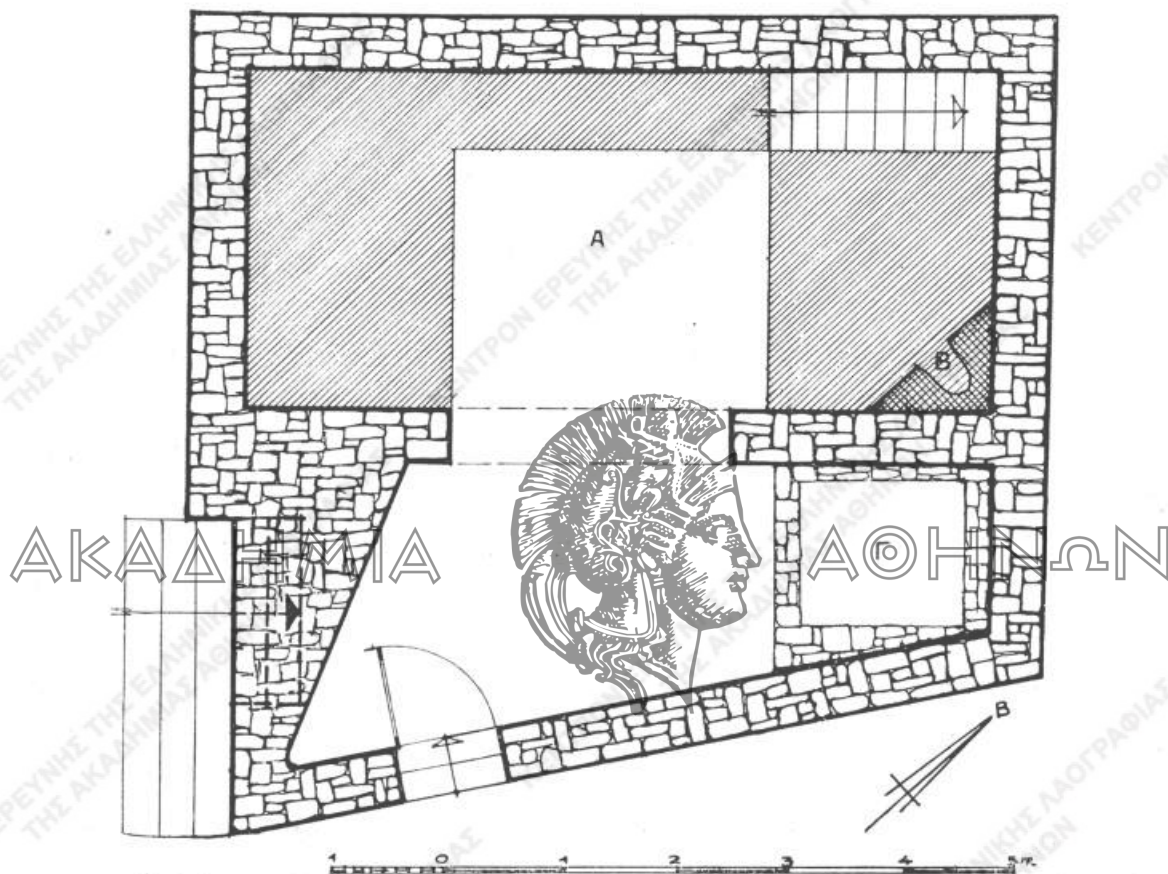
Προσθήκη ὄντᾶ ἐγένετο μεταγενεστέρως καὶ εἰς τὸ εἰς θέσιν «Πίσω γειτονιά» ἀπλοῦν καμαρόσπιτο, ἔνθα σήμερον στεγάζεται ἡ οἰκογένεια Ἑμμ. Ἀρετάκη.

Τὸ ἀρχικὸν κτίσμα παρουσιάζει κάτοψιν τραπεζοειδῇ μὲ λίαν περιωρισμένον τὸν ὠφέλιμον χώρον τῆς πρώτης σπάλλας λόγῳ τῆς μορφῆς τοῦ οἰκοπέδου. Ὁ

χώρος οὗτος διετέθη διὰ τὸν ληνόν, ὁ δὲ χώρος τῆς μέσα σπάλλας διὰ τὸ ταβλάδο καὶ τὸ μαγερείο.

Ἡ πρὸς τὸν ὄντᾶ ἄνοδος ἐπιτυγχάνεται ἐσωτερικῶς μὲν διὰ ξυλίνης κλίμα-

Εἰκ. 33. Καμαρόσπιτο Ἀρετάκη. Κάτοψις.

Α: ἀποθήκη, Β: παρασιτιά, Γ: πατητήρι.

κος, μὲ καταπακτὴν θύραν (τράπολα), ἐξωτερικῶς δὲ διὰ λιθίνης κλίμακος μέσω τοῦ ἐλευθέρου ἀριστεροῦ τμήματος τοῦ δώματος (λοντζέτας). (Εἰκ. 31 - 33).

Σήμερον ἡ καμάρα ἔχει κτισθῇ καὶ ἔχει ἀνοιχθῇ μικρὰ θύρα διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν πρώτης καὶ μέσα σπάλλας, ὁ χώρος τοῦ ταβλάδου χρησιμοποιεῖται ὡς ἀποθήκη, ἡ δὲ ἐστία ἔχει ἀχρηστευθῇ καὶ ἀντικατασταθῇ διὰ συγχρόνου μεγειρικῆς συσκευῆς ὑγραερίου, τοποθετημένης ἐπὶ τοῦ καταλλήλως πρὸς τοῦτο διαμορφωθέντος ληνοῦ.

Ἐκ τῆς, ὡς ἀνωτέρω, ἐξετάσεως τῶν σπιτιῶν τοῦ Καρυδίου προκύπτει ὅτι καὶ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν τῆς Ἀνατ. Κρήτης ἐπεκράτει παλαιότερον ὁ ἀρχιτεκτονικὸς τύπος τοῦ σπιτιοῦ μὲ καμάρα (καμαρόσπιτο), ὁ ὁποῖος ἀπαντᾷ βασικῶς πολλαχοῦ τῆς νήσου¹, μὲ παραλλαγὰς δὲ καὶ εἰς τὰς Κυκλάδας², τὴν Δωδεκάνησον³ καὶ τὴν Κύπρον⁴.

RÉSUMÉ

Les «kamarospita» de Karydion Sitia

par Georges N. Aikaterinidis

L'auteur étudie les anciennes maisons du village de Karydion Sitia en Crète que l'on nomme «kamarospita» par référence à l'arc de pierre appelé «kamara» qui constitue un élément caractéristique des demeures insulaires de Grèce.

Au début de cet essai, il est question de l'environnement naturel du village, aride et montagneux et, pour cette raison, voué à l'économie fermée de faible rendement. Ensuite sont étudiés en détail la manière de construire les «kamarospita», les coutumes qui s'y rapportent, les matériaux utilisés, l'usage fonctionnel qui est fait de chaque partie de la maison et les différents meubles de celle-ci.

Ensuite sont examinés en particulier dix «kamarospita» qui ont pu être conservés jusqu'à présent et dont on donne en regard les plans.

De cette étude des maisons de Karydion il ressort que dans cette région de l'Est de la Crète prédominait le style d'architecture de maison avec arc (kamarospito) que l'on rencontre toujours principalement dans toute l'île, avec des versions qui apparaissent dans les Cyclades, le Dodécanèse et à Chypre.

1. Δ. Τριποδάκης, Ἱστορικὴ θεώρηση..., ἐνθ' ἀνωτ., σ. 54, Κ. Λασιθιωτᾶκης, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 14.

2. Δ. Βασιλειάδης, Εἰσαγωγὴ στὴν αἰγαιοπελαγίτικη λαϊκὴ ἀρχιτεκτονική, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 59 κέξ.

3. Γ. Μέγας, Ἡ λαϊκὴ κατοικία τῆς Δωδεκανήσου, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 224 κ. ἄ.

4. Γ. Παπαχαράλαμπος, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 28.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ Α.ΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

ΥΠΟ
ΜΕΝΕΛΑΟΥ Α. ΤΟΥΡΤΟΓΛΟΥ

Εἰς τὸν πέμπτον τόμον (1945-49) τῆς Ἑπετηρίδος τοῦ Κέντρου Λαογραφίας εἶχε δημοσιευθῇ μελέτη μου ἀφορῶσα εἰς τὴν νομικὴν ἐξερεῦνησιν παροιμιῶν καὶ ᾠσμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἅτινα ἐνεφάνιζον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐπιστήμην τοῦ δικαίου ἰδίᾳ ἀπὸ φιλοσοφικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀπόψεως.

Περὶ τῆς σημασίας τὴν ὁποίαν ἐνέχει ἡ ἔρευνα, εἰς τὸ καθόλου δίκαιον, τῶν δημῶδων μνημείων τοῦ λόγου γίνεται λόγος ἐν τῇ προταχθείσῃ εἰσαγωγῇ τῆς ἐργασίας ταύτης. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐν αὐτῇ περιεχόμενη ἐξέτασις παροιμιῶν καὶ ᾠσμάτων περιωρίσθη εἰς τὰ ἀναφερόμενα μόνον εἰς θέματα Ποινικοῦ δικαίου καὶ Ἑγκληματολογίας, διὰ τοῦτο, ὡς συνέχεια τῆς ἐργασίας ἐκείνης, ἐπιχειρεῖται ἐν ταῖς ἐπομένοις ἡ συστηματικὴ κατὰ τάξιν καὶ κριτικὴ ἐπεξεργασία παροιμιῶν καὶ δημῶδων ᾠσμάτων ἀναφερομένων εἰς τὸ Οἰκογενειακὸν δίκαιον καὶ εἰδικώτερον εἰς τὸν γάμον καὶ τὸ διαζύγιον.

Γ Α Μ Ο Σ

Ὅροι πρὸς σύναψιν

Ἡ δημῶδης δογματολογία διὰ πλείστων παροιμιῶν ἀναφέρεται εἰς τὰ περὶ τῆς καταλλήλου ἡλικίας τῶν μελλόντων νὰ συνάψουν γάμον. Ἐν πλήρει ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἰσχυρὸν δίκαιον, ὅπερ οὐδένα φραγμὸν θέτει εἰς τὴν σύναψιν γάμων μεταξὺ ἀτόμων μεγάλης ἡλικίας¹, εὐρίσκεται ἡ λαϊκὴ συνείδησις, ἥτις οὐδαμῶς εὐνοεῖ τοὺς γάμους τούτους², διὸ καὶ συμβουλεύει:

1. Βλ. ἀρθρ. 1350 Α.Κ.

2. Ἄξιον μνηεῖς εἶναι ὅτι διὰ τοῦ νόμου Ἰουλίου Παπίου Ποππαίου ἀπηγορεύθη ὁ γάμος τῶν ὑπερβάντων τὸ ἐξήκοστόν ἔτος ἀρρένων, τῶν δὲ γυναικῶν τὸ πεντηκοστὸν (Ἄντ. Μομφερράτου, Ἑγχειρίδιον τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου, τ. Β', Ἀθῆναι 1930, σ. 32). Τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην ἤρε μεταγενεστέρως διάταξις τοῦ Ἰουστινιανοῦ (Cod. 5.4.27). Βραδύτερον οἱ Μακε-

Ἡ μικρὸς μικρὸς παντρέψον
ἢ μικρὸς καλοερέψον¹.

Ὅποιος γοργοφάη καὶ γοργοπαντρευτῇ δὲν τὸ μεταγνώθει².

Ἐξ ἄλλου καὶ δι' ἄλλων σχετικῶν παροιμιῶν ἐκδηλοῦται ἡ λαϊκὴ ἀποδοκιμασία:

Γάμος στὰ γέρατα,
ἢ σταυρὸς ἢ κέρατα³.

Ἀντρας γέρος, γυναῖκες νιές,
κάνουν πάντα κακὲς δουλειές⁴.

δόνες περιέλαβον μὲν ἐν τῇ νομοθεσίᾳ τὴν ἐν λόγῳ διάταξιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὑπὸ τὴν ἀξιοσημείωτον ὅμως διαφορὰν ὅτι ἡ ἄρσις τῆς ἀπαγορεύσεως ἀφεώρα μόνον εἰς τοὺς ἀνδρας καὶ οὐχὶ εἰς τὰς γυναῖκας. «Ἡ διάταξις ἐπιτρέπει τὸν μείζονα τῶν ἐξήκοντα ἐνιαυτῶν συνάπτεσθαι τῇ ἐλάττωι τῶν πενήκοντα ἐνιαυτῶν» (Βασ. 28.4.99).

1. Διαλεχτῆς Ζευγώλη - Τζέζου. Παροιμίες ἀπὸ τὴν Ἀπείρανθο τῆς Νάξου, Ἀθήναι 1963, σ. 235. Πρβλ. Ν. Δημητρίου καὶ Α. Πούλου, Τὸ δίκαιον ἐν ταῖς παροιμίαις, Νομικαὶ Ἑκαστολήσεις, τ. Β' (ἔδ. 240 ἐν Ἀθήναις 1925, σ. 132, σημ. 1. Βλ. παροιμίες παλαινοῦ καὶ εἰς τραγωδίαν τοῦ Εὐριπίδου) (Δανάη).

«καὶ νῦν παροικῶσι τοῖς νεωτέροις
μὴ πρὸς τὸ γῆραι ἀναβλάς ποιουμένους
σχολῇ τεκνοῦσθαι παῖδας· οὐ γὰρ ἡδονή,
γυναικί τ' ἐχθρὸν χοῖμα πρεσβύτης ἀνὴρ·
ἀλλ' ὥς τάχιστα, καὶ γὰρ ἐκτροφαι καλάι
καὶ συννεάζων ἡδὺ παῖς νέφ πατρί».

(Εὐριπ., fragm. 317 [σ. 454] Nauck²).

2. Ν. Γ. Πολίτου, Παροιμιαί, τ. Δ', σ. 90 (ἐφεξῆς βραχυγραφικῶς Π.Π. Τὸ ἀνέκδοτον μέρος τῆς συλλογῆς Πολίτου [στοιχεῖα Ε - Ω] εὐρίσκεται κατατεθειμένον εἰς τὸ Κέντρον Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας [ἐφεξῆς βραχυγραφικῶς ΚΛ]. Ἡ παραπομπὴ εἰς τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο μέρος ἐμφαίνεται μόνον ἐκ τοῦ λήμματος, ἀρχομένου ἀπὸ τινος τῶν μετὰ τὸ Ε [ἐλπίς] στοιχείων).

3. Π.Π., τ. Γ', σ. 555. Ἡ δὲ παροιμία «Μὲ γριὰ κάνεις; / τὸ σπόρο σου τὸν χάνεις» (Π.Π., τ. Δ', σ. 148) ἐπισημαίνει τὴν ἀδυναμίαν τεκνοποιίας εἰς τοὺς μετὰ γυναικῶν προχωρημένης ἡλικίας συναπτομένους γάμους. Παρομοίας ἐννοίας εἶναι καὶ αἱ παροιμιαί: «Ὅντες νὰ σαρανταρέψης, / τότες ἀντρα μὴ γυρέψης» (Π.Π., τ. Β', σ. 240), καὶ «Ἡ ρκὰ ἔτσι κατασεῖμονα τ' ἀγγούριν ἀθθυμήθην» (Ν. Γ. Κυριαζῆ, Κυπριακαὶ Παροιμιαί, ἐν Λάρνακι 1940, σ. 141, 6).

4. Π.Π., τ. Β', σ. 221,16. Παρεμφερῆς ἔννοια ἐκφράζεται καὶ διὰ τοῦ ἀκολοῦθου σκωπτικοῦ ἀσματίου:

Ὅλον πίκρες καὶ φαρμάκια
εἶν' τοῦ γέρου τὰ κανάκια

Ἵποια πάρη παλληκάρι,
 ξαναγιώνει σὰ φεγγάρι
 κι ὅποια πάρη γέρον ἄντρα,
 τ' ὦχον¹ δὲν τσῆ λείπει πάντα².

Ἵλλ' ἡ λαϊκὴ προτροπὴ πρὸς σύναψιν γάμου εἰς νεαράν ἡλικίαν δὲν ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἐπιδοκιμάζεται ὁ γάμος ἀνήβων. Ἡ εἰρωνικὴ διατύπωσης:

Ἵκόμη δὲ βγῆκε ἀπ' τ' αὐγὸ καὶ παντρεῖα γυρεύει³

ἐκφράζει παραστατικώτατα τὴν δημῶδη ἀντίληψιν ὅτι οἱ μελλόγαμοι πρέπει νὰ ἔχουν ἀρμόζουσαν ἡλικίαν, τῆς ὁποίας τὰ ὅρια καθορίζονται διὰ τῆς συνηθέστατα ἀκουομένης παροιμίας:

Δώδεκα χρονῶν κορίτσι δεκοχτὼ παλληκαράκι⁴.

καὶ τοῦ γέρον τὰ χαδάκια
 σὰν νερόβραστα σπανάκια.

(ΚΑ, χφ. 1357B, σ. 19, Ἵ. Ἵωαννίδης, Ἵμος/δς 1876). Πρβλ. καὶ τὸ «Περὶ γέροντος» μεσαιωνικὸν ποίημα, ἐν ὧ ἡ ὑπανδρευθεῖσα λέγει τοῦ παύσαντος τοῦ γέροντα μετανοεῖ πικρῶς διὰ τοῦτο:

Ἵμοιός καὶ λέγει μέσα της ἀναπονεμένη ὅπου καὶ
 τί τό'θελα τ' ἀντίπροικο καὶ τὰ πολλὰ τὰ ροῦχα;»
 εἶτε κι ἂν ἔναι φρόνιμη, με τοῦ γέροντος τὸ θάρρος
 καὶ λέγει πάντα μέσα της «μῆνα τὸν πάση ὁ Χάρος,
 καὶ τότε με τὰ ροῦχά του καὶ με τὰ ἐδικά μου
 νὰ πάρω ἕναν νεοῦτσικον εἰς τὸ πλευρὸν κοντά μου».

(C. Wagner, Carmina graeca medii aevi, Lipsiae 1874, σ. 108, 71 - 76).

1. τ' ὦχον = ἡ λύπη, ἡ στενοχώρια.

2. Δ η μ. Λ ο υ κ ἄ τ ο υ, Κεφαλονίτικα γνωμικά, ἽΑθῆναι 1952, σ. 48, ἀρ. 291.

3. Π.Π., τ. Β', σ. 592 (αὐγὸ, 2β).

4. ΚΑ, χφ. 319, σ. 12, ἀρ. 121. Πρβλ. καὶ τὸ ἄρθρον 1350 Α.Κ., καθ' ὃ πρὸς σύναψιν γάμου ἀπαιτεῖται νὰ ἔξη συμπεπληρωμένον ὁ μὲν ἀνὴρ τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος, ἡ δὲ γυνὴ τὸ δέκατον τέταρτον. Σημειωθῆτω ὅτι ὠριμος πρὸς γάμον ἡλικία ὠρίζετο ὁμοίως τὸ δωδέκατον ἔτος διὰ τὰς γυναῖκας ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν νομοθετικῶν κειμένων, ἐνῶ διὰ τοὺς ἄνδρας τὸ δέκατον τέταρτον: «... Δεῖ δὲ τοὺς μὲν ἄρρενας ἐφήβους εἶναι, τὰς δὲ θηλείας ἀνδρὸς δεκτικὰς, τουτέστι τοὺς μὲν ὑπερβεβηκέναι τὸν ἰδ' ἡρόνον, τὰς δὲ μερίζοντας εἶναι τῶν ἰβ' ἐνιαυτῶν...» (Πρόχειρος Νόμος, τίτλ. 4, γ'. Ζέπων J.G-R, τ. 2, σ. 125. Ὅμοιος Ἵπαναγωγή, τίτλ. 16, β'. Ζέπων J.G-R, τ. 2, σ. 275. Ἵρμενόπουλος 4.4.2, Βασ. 28.4.3). Πρβλ. καὶ Π. Ζέπου, Μιχ. Φωτεινοπούλου Νομικὸν Πρόχειρον, Ἵρχεῖον Ἵδιωτικοῦ Δικαίου, τ. ΙΖ' (1954-1959), σ. 75, γ'. Κατὰ δὲ τὴν Ἵκλογὴν τῶν Ἵσχύρων ἡ «ἡρμοσμένη» πρὸς γάμον ἡλικία ἦτο τῶν μὲν ἀνδρῶν ἀπὸ τοῦ 15ου τῶν δὲ γυναικῶν ἀπὸ τοῦ 13ου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῶν (Ἵκλογὴ Νόμων, 2.1. Ζέπων J. G-R, τ. 2, σ. 18-19).

Τὴν κατὰ τὴν ἱερολογίαν τοῦ γάμου ἀπαιτουμένην αὐτοπρόσωπον παράστα-
σιν τῶν μελλονύμφων δηλοῖ διὰ βραχυλόγου ἐκφραστικότητος ἡ παροιμία :

*Κανεῖς στεφάνι δὲ βάνει μὲ κανέναρε*¹

συμπίπτουσα πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἰσχύοντος δικαίου², καθ' ἃς ἡ συναίνεσις τῶν
εἰς γάμον συνερχομένων³ δηλοῦται αὐτοπροσώπως.

Συγγενοῦς πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐννοίας εἶναι καὶ ἡ παροιμιακὴ φράσις :

*Χωρὶς γαμπρὸ γάμος δὲ γίνεται*⁴,

τῆς ὁποίας ὅμως ἡ ἐγγυτέρα ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν ἐξέτασις παρουσιάζει ἐνδιαφέ-
ρον διὰ τὸν μελετῶντα τὴν δημώδη περὶ δικαίου συνείδησιν νομικόν. Καὶ τοῦτο, διότι
ὑποδηλοῖ τὴν λαϊκὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, περιληφθεῖ-
σαν καὶ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ τῶν Βυζαντινῶν, καθ' ἣν ἡ γυνὴ ἡδύνατο νὰ συζευχθῇ
μετ' ἀπόντος δι' ἐπιστολῶν αὐτοῦ ἢ δι' ἀγγέλου⁵.

Ἰκανότης.

Ἡ ὑπὸ τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου ἀρριθούμενος ἀποκλειστικῶς πνευματικῶς
νοσοῦντων ἀπὸ τῆς δυνατότητος νὰ συναφῶν γάμον⁶, περὶ οὗ διαλαμβάνουν καὶ
αἱ διατάξεις τοῦ ἰσχύοντος δικαίου⁷, εὐρίσκει σύμφωνον τὴν λαϊκὴν συνείδησιν.
Οὕτως ὁ λαὸς διὰ τοῦ εἰς τὰς παροιμίας ἐκδηλουμένου δικαίου δογματολογεῖ ὅτι:

*Ὅλα τοῦ πρέπουν τοῦ ζουρλοῦ, παντρεῖά δὲν τοῦ πρόπει*⁸.

1. Π.Π. στεφάνι.

2. Ἀρθρ. 1350 Α.Κ.

3. Ὅτι, κατὰ τὴν λαϊκὴν συνείδησιν, ἀναγκαῖα εἶναι ἡ συναίνεσις τῶν μελλογάμων δεῖ-
κνῶν καὶ οἱ στίχοι τοῦ ἀκολουθοῦ γαμηλίου ἔσματος:

Τ' ἔχεις, κόρη μ', καὶ φλίβεσαι καὶ χύνεις μαῦρο δάκρυ;

Μήνα στανιὸ σ' ἀγάπησα, μήνα ζορπᾶ σὲ πῆρα;

Μὲ θέλημα τῆς μάννας σου, μὲ θέλημα δικό σου.

(Χ α ρ. Ρ ε μ π έ λ η, Κονιτσιώτικα, [Ἀθῆναι] 1953, σ. 93, ἀρ. 9).

4. Π.Π., τ. Γ', σ. 412, ἀρ. 69.

5. Dig. 23. 2. 5. Βασ. 28. 4. 4.

6. «Ἡ μανία ἐμποδίζει τῷ γάμῳ οὐ μὴν καὶ διαλύει τὸν ὀρθῶς συστάνα» (Βασ.
28.5.16). Πρβλ. Dig. 23.2.16. § 2.— Ἐπιτομὴ νόμων XXIII, 25. Ζέπων J. G-R, τ. 4,
σ. 413.

7. Βλ. ἀρθρ. 1351 Α.Κ. ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ ἀρθρα 128 καὶ 1686 Α.Κ.

8. Π.Π. τρελλός.

Ἐξ ἄλλου διὰ τῆς παροιμίας

Σὰ θέλῃ ἡ νύφη κι ὁ γαμπρός,
τύφλες νά 'χῃ ὁ πεθερός ¹

ἀποδοκιμάζει ἐντόνως τὴν ἐν τῷ βυζαντινῷ δικαίῳ δεσπόζουσαν ἀρχήν ², τὴν διατηρηθεῖσαν καὶ ἐν τῷ ἰσχύοντι δικαίῳ ³, καθ' ἣν ὡς θετική προϋπόθεσις πρὸς σύναψιν ἐγκύρου γάμου ἐπὶ ἀνηλίκου ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχῃ ἡ συναίνεσις τοῦ ἀσκοῦντος τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν ⁴. Τὸ ἀξιοσημεῖωτον δὲ εἶναι ὅτι καὶ ἡ δημώδης μοῦσα ἀπορρίπτει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς συναίνεσεως ταύτης. Χαρακτηριστικοὶ ἐν προκειμένῳ εἶναι οἱ ἀκόλουθοι στίχοι δημῶδους ἄσματος:

Τύφλα στὸν περιοριστή, ὅπου μᾶς περιορίζει!
θέλεις ἐσύ, θέλω κ' ἐγώ, κανεῖς δὲν μᾶς ὀρίζει ⁵.

Τὴν ἰδίαν ἀντίληψιν ἀνευρίσκει τις, ἂν καὶ δὲν γίνεται εἰδικῶς λόγος περὶ συγκαταθέσεως τοῦ πατρός, εἰς τὴν παροιμίαν,

Ἄντρας μὴ μ'στάκια κὶ γυναῖκα μὴ βέτα ὁρμήγεια δὲν θέλουν ⁶,
ἣτις θεωρεῖ περιττὴν τὴν συμβουλὴν αὐτοῦ τότε εἰς τοὺς ἔχοντας ὠριμότητα πρὸς γάμον.

Ἡ ἀρχικὴ προέλευσις τῶν μνημονευθεισῶν παροιμιῶν καὶ ἡ δι' αὐτῶν ἐκφραζομένη πλήρης ἀντίθεσις πρὸς τὸ ἰσχύσαν καὶ ἰσχύον δίκαιον ὀφείλεται προφανῶς εἰς ἐθιμικοὺς κανόνας ἰσχύσαντας ἐπὶ τουρκοκρατίας, καθ' οὓς δὲν ἀπητεῖτο συναίνεσις τοῦ ἀσκοῦντος τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν διὰ τὴν ἐγκυρον τέλεσιν γάμου ⁷. Ζῶσαι ὅμως αἱ παροιμίαι αὗται ἔτι καὶ σήμερον εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ εἶναι καταφανῶς ἐνδεικτικά, τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως ἀποδοκιμαζούσης τὰς ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἀντιθέτους διατάξεις τῆς ἰσχύουσης νομοθεσίας.

1. Π.Π., τ. Γ', σ. 408, ἀρ. 55.

2. Βασ. 28. 4. 35. Cod. 5. 4. 20. «Χρὴ γὰρ κατὰ νόμους καὶ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν τοὺς γονεῖς αἰτῆσαι, καὶ μετὰ τῆς αὐτῶν βουλῆς τοὺς γάμους πράττειν» (Βασ. 60. 58. 1 σχόλιον).

3. Ἀρθρ. 1352 Α.Κ.

4. Πρβλ. καὶ Ν. Δημητράκου, ἐνθ' ἀν., σ. 132.

5. Π.Π., τ. Γ', σ. 408.

6. Π.Π. ὁρμήγεια.

7. Βλ. σχετικῶς τὴν ὑπ' ἀριθ. 1009/1910 ἀπόφασιν τοῦ Ἐφετείου Ἀθηνῶν (Θέμις XXII, 444-445).

Κώλυμα ἐκ διαφορᾶς θρησκείας.

Ἡ ἀπαγόρευσις τελέσεως γάμου χριστιανῶν μετ' ἄλλοθρήσκων ἀπασχολεῖ ζωηρῶς τὰ δημῶδη μνημεῖα τοῦ λόγου. Ἡ ὕλη ἰδίᾳ τῶν παροιμιῶν καὶ τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἶναι πλουσία, στρεφομένη ὅμως μόνον, ὡς ἄλλως τε εἶναι εὐνόητον, περὶ τὰς δύο κατηγορίας ἄλλοθρήσκων, τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Μωαμεθανῶν, τῶν ὁποίων ἡ παρουσία κατέστη αἰσθητὴ εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον.

Οὕτως ἡ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ τῶν Βυζαντινῶν ἀπαντῶσα ἀπαγόρευσις τοῦ γάμου Χριστιανῶν μετ' Ἰουδαίων¹, ἀποτελοῦσα καὶ ὑπὸ τὸ ἰσχυὸν δίκαιον² κώλυμα γάμου, δὲν ἀφίνει ἀδιάφορον τὴν λαϊκὴν παροιμιολογίαν, ἥτις οὐδόλως εὐνοεῖ οἶαν-δήποτε μετ' Ἰουδαίων συνάφειαν. Διὸ καὶ συμβουλεύει:

Ἀλάργα ἀπὸ Βριὸ κι ἀπὸ σκυλί.³

Ἀφ' ἐτέρου διὰ τῆς παροιμίας

Ὁ βραῖος βραγιάζει

πετὰ κοπανίζει⁴

ἡ λαϊκὴ ἀντίληψις θεωρεῖ ὅλως ματαίαν καὶ τὴν βραγιάειν ἐπὶ Ἰουδαίῳ διότι, κατ' αὐτήν, οὗτος οὐδέποτε πρόκειται νὰ μεταβλήθῃ εἰς Χριστιανόν. Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἄξιον μνείας εἶναι ὅτι καὶ ἡ τὸ πρῶτον ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἐν ἔτει 339, ἐκδοθεῖσα διάταξις⁵, δι' ἧς ἀπηγορεύθη ἐπὶ ποινῇ θανάτου ὁ μετ' Ἰουδαίων γάμος, ὑπηγορεύθη ἐκ τοῦ φόβου, παρὰ τὴν ἀρχικῶς ἐπικρατήσασαν ἀντίθετον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γνώμην⁶, ὅτι συνάπτοντες οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ χριστιανῶν γάμους,

1. «[Ἰουδαίους] χριστιανοὶ πρὸς γάμον μὴ συνεχέσθωσαν, τὸ περὶ μοιχείας ἐντεῦθεν ὑφορούμενοι δημόσιον ἐγκλημα». (Βασ. 1. 1. 38). Cod. 1. 9. 6. Πρβλ. καὶ Μ α τ θ. Β λ ά σ τ α ρ η, Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον Γ' κεφ. IB', ἐν Γ. Ρ ά λ λ η καὶ Μ. Π ο τ λ η, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, ἐν Ἀθήναις 1859, τ. 6, σ. 175.

2. Ἀρθρ. 1353 Α.Κ.

3. Π.Π., τ. Δ', σ. 635 (Ἐβραῖος, 1). «Νὰ καὴ Ἐβριὸς τσαὶ τὸ μάλιν του» (Π.Π., τ. Δ', σ. 637, ἀρ. 10).

4. Π.Π., τ. Δ', σ. 637, ἀρ. 11.

5. Cod. Theod. 16. 8. 6.

6. «ἀδελφοί, εἴ τις ἀδελφὸς γυναῖκα ἔχει ἄπιστον, καὶ αὐτὴ συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτήν» καὶ γυνή, ἥτις ἔχει ἄνδρα ἄπιστον, καὶ αὐτὸς συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω αὐτόν. Ἠγίασαι γάρ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικί· καὶ γὰρ ἡγίασαι ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀνδρὶ. (Π α Ὡ λ ο ς πρὸς Κορινθίους Α', κεφ. Ζ', 12-14).

λόγω τῆς ἐμμονῆς αὐτῶν εἰς τὰ ἀρχαῖα ἦθη, ἀντὶ νὰ προσηλυτισθοῦν ἠδύναντο νὰ παρορμοῦν τὸ χριστιανικὸν μέλος εἰς ἀποστασίαν¹.

Ἄλλὰ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῶν, ἐμφανίζονται εἰς τὴν δημῶδη μοῦσαν ὡς ἀντιτιθέμενοι ὁμοίως πρὸς τοὺς μετὰ Χριστιανῶν γάμους. Χαρακτηριστικοὶ ἐν προκειμένῳ εἶναι οἱ ἀκόλουθοι στίχοι ἐπυλλίου δημοτικοῦ ᾄσματος:

- Μάννα, Ρωμῖος μὲ λέει νὰ γίνω Χριστιανή
καὶ νὰ μεταλαβαίνω τὸ Πάσχα καὶ Λαμπρὴ.
- Κάλλιὰ ἔχω νὰ σὲ κόψη τοῦ Τούρκου τὸ σπαθὶ
παρὰ Ρωμῖο νὰ πάρης νὰ γένης Χριστιανή².

Ἡ ἀπαγόρευσις ὁμοίως τοῦ μετὰ Μωαμεθανῶν γάμου ἀποτελεῖ τὸ θέμα πλείστων δημοτικῶν ᾄσμάτων. Οἱ στίχοι τῶν ᾄσμάτων τούτων μορφωθέντων, προφανῶς, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας ἀπεπνεύουν ἅμα καὶ τὸ ἐθνικὸν μῖσος κατὰ τοῦ κατακτητοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀποστεργεῖται οἰαδήποτε γαμικὴ σχέσις.

- Λουλοῦδα μ', πιάσε τὴν ἀλῆν, Λουλοῦδα μ', καβαλλίκα,
τὶ θέλει πᾶμεν στὴν Τουρκίαν, νὰ γένῃ Τουρκοπούλα.
Πρὸ Τούρκου δὲ γίνομαι καὶ Τούρκ' ἄνδρα δὲ παίρω.
- Πάψε, Λουλοῦδα, τὰς φωνὰς, ἰσοῦ κόψτω τὸ κεφάλι.
- Κόψε με, βρὲ βρωμότατο, σκόψε μαγαρισμένε,
ἔγὼ Τούρκισσα δὲν γίνομαι, κομμάτια κἂν μὲ κάμης³.

- Ποῦ πᾶς ψηλὴ, ποῦ πᾶς λιχνή, ποῦ πᾶς καμαρωμένη;
- Στὴ Λάρσα πάνω, Χρῖστο μου, Τούρκα γιὰ νὰ μὲ κάνουν
κ' ἐγὼ Τούρκα δὲ γένομαι, τζιαμὶ δὲμ προσκυνάω⁴.

Ὑφιστάμενος γάμος — Προϋπάρξας τρίτος γάμος.

Τὴν μονογαμίαν, ὡς θεμελιώδη ἀρχὴν τοῦ γάμου, ἥτις ἀπετέλεσε θεσμόν

1. Ν. κ. Μίλας, Τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (μετάφρ. Μελ. Ἀποστολοπούλου), ἐν Ἀθήναις 1906, σ. 884-885.

2. Π. Γνευτοῦ, Τραγούδια δημοτικὰ τῆς Ρόδου, Ἀλεξάνδρει 1926, σ. 51. Πρβλ. Α. Passow, Τραγούδια ρωμαίικα, Lipsiae 1860, σ. 442, ἀρ. 589. Κ. Κασιμάτη, Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐξ Ἴου, Λαογρ. 2 (1910), σ. 600, ἀρ. 10. Μ. Γ. Μιχαηλίδου-Νοῦ-άρου, Δημοτικὰ τραγούδια Καρπάθου, Ἀθῆναι 1928, σ. 112. Α. Jeannarakī, ᾄσματα Κρητικὰ . . . Leipzig 1876, σ. 131, ἀρ. 132.

3. Ἀ. Ἰατρίδου, Συλλογὴ δημοτικῶν ᾄσμάτων... ἐν Ἀθήναις 1859, σ. 54.

4. Χαρ. Ρεμπέλη, ἐνθ' ἄν., σ. 51, ἀρ. 91.

δημοσίας τάξεως ἐν τῷ βυζαντινῷ δικαίῳ¹, ἐκφράζει μετὰ βραχυλόγου σαφηνείας ἡ παροιμία:

*Μιά φορὰ παντρεύονται καὶ μιὰ φορὰ πεθαίνουν*².

Συνέπεια τῆς μονογαμίας εἶναι ἡ καὶ ἐν τῷ ἰσχύοντι δικαίῳ³ ἀπαγόρευσις συνάψεως δευτέρου γάμου πρὶν ἢ λυθῇ ὁ ἤδη ὑπάρχων. Ἡ ἀπαγόρευσις δὲ αὕτη ἔχει ἐπηρεάσει καὶ τὴν δημώδη ποίησιν. Ἀπόδειξιν τούτου ἀποτελοῦν οἱ ἀκόλουθοι στίχοι δημοτικοῦ ἔσματος, ὅπου νέα ἐμφανίζεται κατεχομένη ἐκ τοῦ φόβου μήπως ὁ ὑποψήφιος σύζυγός της εἶναι ἤδη νυμφευμένος.

*Φοοῦμαι σε, καλέ μου νεέ, μὴν εἶσαι πανδρεμένος,
μὴν ἔχῃς εὐλοητικὰ κ' ἔχῃς ἄλλου ὕναϊκα*⁴.

Τὴν δυσμενῆ θέσιν τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν διαδοχικὴν πολυγαμίαν καὶ τὰς ἐπελθούσας διακυμάνσεις ἐν τῇ βυζαντινῇ νομοθεσίᾳ, φαίνεται ὅτι ἀπηχεῖ τὸ δίκαιον τῶν παροιμιῶν. Αἱ παροιμίαι

*Τὸ πρῶτο μου στεφάνι
στὸν κόσμον δὲν εἶδαν*

*Ἀνάθεμά τον ποὺ στέση ὁσὶλον καζάνι*⁵.

*Τὸ φρεσινὸ μαγέρεμα τὸ ξαναπατρεμένο
ἔτσι εἶναι καὶ τ' ἀντρόγενο τὸ ξαναπαντρεμένο*⁷

εἶναι σαφῶς ἐνδεικτικαὶ τῆς λαϊκῆς ἀποστροφῆς διὰ τοὺς συνάπτοντας δεύτερον γάμον.

Εἰς ἄλλας ὅμως παροιμίας ὁ δεύτερος γάμος θεωρεῖται συγγνωστὸς διὰ

1. «Οὐδένα, ὅστις ὑπὸ τὴν πολιτείαν ἐστὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ ὀνόματος, δύο γαμετὰς δύνασθαι ἔχειν» (Βασ. 28. 5. 35).

2. Π.Π., παντρεύω.

3. Ἀρθρ. 1354 Α.Κ.

4. Μ. Γ. Μιχαηλίδου-Νουάρου, Δημοτικὰ τραγούδια Καρπάθου, ἐνθ' ἀν., σ. 69, 1(α).

5. Π.Π., στεφάνι. Ν. Δημητρακοπούλου, ἐνθ' ἀν., σ. 134.

6. Κωνστ. Κανελλάκη, Χιακὰ ἀνάλεκτα, ἐν Ἀθήναις 1890, σ. 230, ἀρ. 124.

7. Π.Π., τ. Β', σ. 329 (ἀντρόγενο, 2). Ὁμοίως «Τὸν ὄχτρό σου νὰ τὸν καταραστῇς ἀπὸ ζῶ σὲ ζῶ, κι ἀπὸ γυναῖκα σὲ γυναῖκα». «Ἡ πρώτη βοῦκκα βοῦκκα εἶναι, κ' ἡ δεύτερη φαρμάκι» (Π.Π., τ. Δ', σ. 245, ἀρ. 116γ, καὶ τ. Γ', σ. 213, βοῦκκα, 2).

λόγους ἐπεικειάς καὶ σκοπιμότητος («οἰκονομία»), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν τρίτον ὅστις χαρακτηρίζεται ὡς «πορνεία».

Ὁ πρῶτος γάμος εἶναι ἀπὸ τὸ Θεό,
ὁ δεύτερος εἶναι γιὰ οἰκονομία,
ὁ τρίτος εἶναι γιὰ πορνεία ¹.

Ὁ πρῶτος γάμος τοῦ Θεοῦ,
ὁ δεύτερος τοῦν ἀνθρώπων
καὶ ὁ τρίτος τοῦ δαιμόνου ².

Τὸ διὰ τῶν ἀνωτέρω παροιμιῶν ἐκδηλούμενον δίκαιον ἐκφράζει ἀναντιρρήτως διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ἣν ὁ μὲν δεύτερος γάμος ἐθεωρεῖτο ὡς οἰκονομία διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν καὶ ἀκρασίαν ³, ὁ δὲ τρίτος «ρύπασμα τῆς ἐκκλησίας» καὶ «κεκολασμένη πορνεία» ⁴.

Συγγένεια ἐν γένει.

Τὸ διὰ τῶν παροιμιῶν ἐκπεφρασμένον δίκαιον ἀποδίδει σαφῆσιν ἰδίαις εἰς τὴν ἐξ αἵματος συγγένειαν ⁵. Συνέπεια τούτου εἶναι ὅτι καὶ τὰ διὰ τῶν παροιμιῶν δηλούμενα, λόγῳ συγγενείας, κωλύματα γάμου ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐξ αἵματος τοιαύτην. Καὶ διὰ μὲν τοὺς ἐξ αἵματος συγγένειας κατ' εὐθείαν γραμμὴν κωλύεται ὁ γάμος, κατὰ τὴν συμπίπτουσαν πρὸς τὸ ἰσχύον δίκαιον ⁶ λαϊκὴν συνείδησιν, ἀπεριόριστως ⁷, ἐκ πλαγίου δὲ μέχρι τοῦ ἐβδόμου βαθμοῦ.

1. Π. Παπαζαφειροπούλου, Περισυναγωγή γλωσσικῆς ὕλης καὶ ἐθίμων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἰδίαις τοῦ τῆς Πελοποννήσου, ἐν Πάτραις 1887, σ. 55.

2. Π. Π., τ. Γ', σ. 385, ἀρ. 63.

3. Βλ. Jos. Zhisman, Τὸ δίκαιον τοῦ γάμου τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (μετ. Μελ. Ἀποστολοπούλου), τ. 2, ἐν Ἀθήναις 1913, σ. 61, σημ. 10. Νικοδ. Μίλας, ἐνθ' ἀν., σ. 914.

4. Ὁνομάζουσι δὲ (οἱ Πατέρες) τὸ τοιοῦτον οὐκ ἔτι γάμον, ἀλλὰ πολυγαμίαν, μᾶλλον δὲ πορνείαν κεκολασμένην». «Τριγαμίας νόμος οὐκ ἔστιν ὥστε νόμῳ γάμος τρίτος οὐκ ἄγεται. Τὰ μέντοι τοιαῦτα, ὡς ρυπάσματα τῆς ἐκκλησίας ὀρωμεν δημοσίαις δὲ καταδίκαις οὐχ ὑποβάλλομεν, ὡς ἐκ τῆς ἀνειμένης πορνείας αἰρετώτερα». (Κανόνες Δ' καὶ Ν' τοῦ Μ. Βασιλείου, ἐν Γ. Ράλλη καὶ Μ. Πουτλῆ, Σύνταγμα κλπ., ἐνθ' ἀν., τ. Δ', σ. 102 καὶ 203).

5. Πρβλ. Ν. Δημητρακόπουλον, ἐνθ' ἀν., σ. 130.

6. Ἀρθρ. 1356 Α.Κ.

7. Βλ. Ν. Δημητρακόπουλον, ἐνθ' ἀν., σ. 130.

Σχετική πρὸς τὴν ἀπαγόρευσιν γάμου μεταξὺ δισεξαδέλφων, ἥτοι ἔκτου βαθμοῦ, εἶναι ἡ παροιμία :

*Τὸ δεύτερό σου ἀξάδελφο
συμπέθερο μὰ μὴ γαμπρό¹,*

ἥτις ἀπηχεῖ τὸ προῖσχῦσαν τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος δίκαιον².

Πέραν τοῦ ἐβδόμου βαθμοῦ ἡ λαϊκὴ ἀντίληψις οὐχὶ μόνον οὐδὲν κώλυμα γάμου ἀναγνώριζει

Τὸν τρίτον μου ἀξάερπον τῆς κόρης μου τὸν παίρω³

Στὸ τρίτο τρίχα δὲ χωρεῖ⁴

ἀλλὰ καὶ θεωρεῖ σχεδὸν ἀνύπαρκτον τὸν συγγενικὸν δεσμόν. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐννοίαν φέρεται παρὰ τῷ λαῷ ἡ παροιμία :

*Τρίτα πέταρον⁵
πάρα πταχὺν⁶*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Κληρικὸι καὶ μοναχοί.

ΑΘΗΝΩΝ

Ἐν τῇ παροιμίᾳ :

Βαριὰ τὸ λείψανον⁷ παπαδιᾶς⁸

διαφαίνεται τὸ κατὰ τὸ βυζαντινὸν ἐκκλησιαστικὸν καὶ αὐτοκρατορικὸν δίκαιον ἰσχύσαν ἀνατρεπτικὸν κώλυμα γάμου διὰ τοὺς κληρικοὺς⁸, ὅπερ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Ἀστικὸς Κώδιξ⁹.

1. ΚΑ, χφ. 447, σ. 60 (Κρήτη).

2. Βλ. Π. Καλλιγᾶ, Σύστημα Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, τ. Δ', Ἀθῆναι 1930, σ. 22. Ἀντ. Μομφερράτου, Ἑγχειρίδιον τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου, τ. Β', Ἀθῆναι 1930, σ. 46.

3. Π.Π., ἐξάδερφος.

4. Διαλεχτῆς Ζευγώλη - Γλέζου, ἐνθ' ἀν., σ. 296 (τρίχα, 1).

5. Τοῦτέστιν ἐξαδέλφοι ὀγδόου καὶ δεκάτου βαθμοῦ.

6. Π.Π., τρίτος.

7. Π.Π., λείψανον.

8. Ἀναστ. Χριστοφίλοπούλου, Ἑλληνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον (ἐκδ. δευτέρα), Ἀθῆναι 1965, σ. 221-222.

9. «Κωλύεται ὁ γάμος κληρικῶν παντὸς βαθμοῦ καὶ μοναχῶν τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας» (Ἀρθρ. 1364).

Κατὰ τὴν παροιμίαν ταύτην ὁ ἀμερίμῳως θάπτων τόσους νεκροὺς ἱερεὺς βαρύντατα φέρει τὸν θάνατον τῆς ἰδίας συζύγου, καὶ τοῦτο, διότι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τοῦτον νὰ νυμφευθῇ ἐκ νέου. Ἡ παροιμία βεβαίως αὕτη μεταβαλοῦσα σημασίαν λέγεται σήμερον διὰ τοὺς ἀδιαφοροῦντας πρὸς ἀλλότρια ἀτυχήματα ἐνῶ βαθύτατα αἰσθάνονται τὰ ἴδια, ἀλλ' ὁ ἀρχικὸς αὐτῆς σχηματισμὸς ἀναντιρρήτως ὑποδηλοῖ τὸ ὑφιστάμενον διὰ τοὺς κληρικοὺς κώλυμα γάμου¹.

Τὸ κώλυμα γάμου τῶν κληρικῶν ὑπεμφαίνει ὁμοίως ἡ Κεφαλληνιακὴ παροιμία:

Τὴν ἔχει σὰν παπαδιά²,

ἥτις παρομοιάζει τὴν ἐπιδεικνυομένην ὑπὸ τινος ὑπερβολικὴν φροντίδα εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ πρὸς ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐπιδαψιλεύει ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν «παπαδιάν». Τοῦτο δὲ διότι ἐν περιπτώσει θανάτου τῆς ἀδυνατεῖ νὰ συνάψῃ νέον γάμον, λόγῳ τοῦ ἀνατρεπτικοῦ κωλύματος³.

Ἐξ ἄλλου τὸ κώλυμα γάμου τῶν κληρικῶν ἔχει ἀπασχολήσει καὶ τὴν δημόδη ποίησιν. Ἐνδεικτικοὶ ἐν προκειμένῳ εἰσὶν οἱ ἐπόμενοι στίχοι ἐπυλλίου δημοτικοῦ ἄσματος, δι' ὧν ἡ κόρη προτρέπει κληρικὸν νὰ ξυρίσῃ τὴν γενειάδα του, ἵνα δυνάθῃ ἀκωλύτως νὰ τελέσῃ μετ' αὐτοῦ γάμον.

*μόν' θέλω νὰ μπαρμπαρισθῇς, τὰ κόφῃς καὶ τὰ γένεια,
γιατὶ ἐσένανε ἀγαπῶ, αὐτὸς νὰ νὰ σε πάρω⁴.*

Κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν βεβαίως δίκαιον ἡ ἰδιότης τοῦ κληρικοῦ δὲν ἀποβάλλεται δι' οἰκιοθελοῦς παραιτήσεως ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς ποινῆς τῆς καθαιρέσεως, ἐπιβαλλομένης διὰ τελεσιδίκου καταδίκης ὑπὸ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου⁵. Ἡ ἀποκοπή ὅμως ὑπὸ τοῦ κληρικοῦ τῆς γενειάδος τοῦ ἀποτελεῖ, κατὰ τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν,

1. Τὸ κώλυμα γάμου τῶν κληρικῶν ἔχει ὑπ' ὄψει ἡ παροιμία:

*Σφάκελά της π' ἀγαπᾷ
παντρεμένον ἢ παπᾶ,*

ἥτις ἀποδοκιμάζει τὴν ἀγαπῶσαν ἐγγαμὸν ἢ ἱερωμένον, ἐφ' ὅσον εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις δὲν εἶναι ἐπιτρεπτός ὁ γάμος. (Π.Π., τ. Α', σ. 196, ἀρ. 59).

2. Π.Π., παπαδιά.

3. Συναφὴς εἶναι καὶ ἡ Κυπριακὴ παροιμία:

Ἀγαπᾷ με σγιάν ἀγαπᾷ ὁ παπᾶς τὴμ παπαδιάν του

(Ν. Γ. Κυριαζῆ, Κυπριακαὶ παροιμίαι, ἐνθ' ἀν., σ. 5, ἀρ. 1).

4. ΚΛ, χφ. 694, σ. 244 (Γορτυνία).

5. Ἀναστ. Χριστοφίλοπούλου, Ἑλληνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον, ἐνθ' ἀν., σ. 151-152.

παράπτωμα ἐπισῦρον τὴν ποινὴν τῆς καθαιρέσεως. Συνέπεια δὲ ταύτης εἶναι ὅτι ὁ καθαιρεθεὶς δύναται νὰ συνάψῃ ἐλευθέρως γάμον οὐδαμῶς δεσμευόμενος ἐκ τοῦ ἐκ τῆς ἱερωσύνης γαμικοῦ κωλύματος ¹.

Τὸ ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πηγῶν ἔτι δὲ καὶ ἐκ τῆς νομολογίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ² μαρτυρούμενον ἔθιμον, καθ' ὃ τὸ ἐκ τῆς ἱερωσύνης κώλυμα τοῦ κληρικοῦ ἐπεξετείνετο καὶ εἰς τὴν σύζυγόν του, ἀπετέλεσε τὴν ἀρχὴν τῆς παροιμιώδους σκωπτικῆς ἐκφράσεως

Γιὰ καλὸν καὶ γιὰ κακὸ
θάψετε τὸν λαϊκὸ ³.

Ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι, κατὰ τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν, τὸ κώλυμα γάμου διὰ τὴν χηρεύσασαν σύζυγον πρεσβυτέρου ὑφίστατο μόνον ἐφ' ὅσον ὁ ἀποβιώσας σύζυγος αὐτῆς ἐνεταφιάζετο ὡς κληρικός. Ἐν ἐνστάτῃ περιπτώσει ἡ χήρα ἀδεσμεύτως ἠδύνατο νὰ προσέλθῃ εἰς νέον γάμον. Ταῦτο ἔνεκα ἡ χήρα ἀποθανόντος κληρικοῦ, ἐρωτηθεῖσα κατὰ ποῖον τρόπον ἐπεθύμει νὰ γίνῃ ἡ ταφή τοῦ συζύγου τῆς, ἐν ἄλλοις λόγοις ἂν εἶχε κατὰ νοῦν νὰ ἀποθανεῖται ἐκ γένου, ἔδωσε τὴν ὡς ἀνωτέρω ἀπάντησιν ἧτις καὶ παρέμεινε παροιμιώδης.

Ἡ παροιμία αὕτη μεταβαλλοῦσα πρᾶκτος τοῦ χρόνου σημασίαν ἔχει σήμερον τὴν ἔννοιαν ὅτι προτιμότερα ἐπιλογή εἶναι ἡ ἐξασφαλίζουσά τινα ἔναντι οἰασδήποτε καταστάσεως. Ἡ ὑπὸ ἱστορικῶν ὁρῶς ἐποψιν ἔρευνα αὐτῆς ἀποκαλύπτει νομικὸν ἔθιμον ἐκλιπόν, τοῦ ὁποῦ ἡ παροιμία παρίσταται ὁ ἀψευδὴς φορεὺς.

Κώλυμα τοῦ πενθίμου χρόνου.

Πρὸς τὸ ἀναβλητικὸν κώλυμα τοῦ πενθίμου χρόνου, καθ' ὃ δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὴν γυναῖκα ἡ σύναψις γάμου πρὸ τῆς παρελεύσεως δέκα μηνῶν ἀπὸ τῆς ἀμετακλήτου λύσεως ἢ ἀκυρώσεως τοῦ προτέρου γάμου αὐτῆς⁴, συνδέεται ἡ παροιμία:

Στὶς ὀχτῶ τοῦ μακαρίτη,
ἄλλος μπαίνει μέσ' στὸ σπίτι ⁵.

1. Ἀναστ. Χριστοφιλοπούλου, ἐνθ' ἀν., σ. 153.

2. Βλ. Ἀναστ. Χριστοφιλοπούλου, Βυζαντινὸν καὶ μεταβυζαντινὸν δίκαιον εἰς τὰ διηγήματα τοῦ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, ΕΕΒΣ, τ. ΚΣΤ' (1956), σ. 327-328, ὡς καὶ τὰς ἐν αὐτῷ βιβλιογραφικὰς παραπομπάς.

3. ΚΛ, χφ. 1357Α', σ. 41 (Ἐ. Ἰωαννίδης, Ἀμοργὸς 1876).

4. Βλ. ἄρθρον 1365 Α.Κ.

5. Π.Π., τ. Α', σ. 569, ἀρ. 177.

Διὰ τῆς διαχύτου εἰρωνείας εἰς τὴν παροιμίαν ταύτην ἀποδοκιμάζεται ἡ χήρα ἢ ἐπιδεικνύουσα σπουδὴν πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποθανόντος συζύγου τῆς. Εἰς ἄλλας παραλλαγὰς τῆς αὐτῆς παροιμίας παρὰ τὸ ὅτι ὁ χρόνος τῶν ὀκτῶ ἡμερῶν καθίσταται μακρότερος ἢ λαϊκὴ ἀντίληψις ἀποστέργει ὁμοίως τὴν συμπεριφορὰν ταύτην τῆς χηρευσάσης ὡς μὴ εὐπρεπῇ.

Στοὶ σαράντα τοῦ πισοίτη
μπαίνει ἄλλος μέσ' στοὶ σπίτι¹.

Στὰ τριμῆνια τοῦ πισοίτη
ἄλλον εἴχαμε στοὶ σπίτι².

Ἄξιον μνείας εἶναι ὅτι τὴν ἔννοιαν ταύτην ἀνευρίσκομεν εἰς τὰς βυζαντινὰς νομικὰς πηγὰς, καθ' ἃς καὶ τεκοῦσαι αἱ γυναῖκες τῶν «ἀξίων» ἀνδρῶν ἐκωλύοντο νὰ συνάψουν γάμον ἐντὸς τοῦ πενθίμου χρόνου «διὰ τὴν ὀφειλομένην αἰδῶ καὶ τιμὴν τῷ ἀνδρί»³.

Τύπος τελέσεως τοῦ γάμου.

Τὴν ἱερωσύνην, ἥτις τόσον ὑπὸ τοῦ προσχυσματος⁴ ὥσον καὶ ὑπὸ τοῦ κρατύντος δικαιίου⁵ ὀρίζεται ὡς ὁ ἀποκαταστατικὸς τύπος τελέσεως τοῦ γάμου, ἀνευ δὲ αὐτῆς ὁ γάμος λογίζεται αὐτοδικαίως ὡς μηδέποτε ὑπάρξας, θεωρεῖ ὁμοίως τὸ διὰ τῶν παροιμιῶν καὶ τῶν δημωδῶν ἀσμάτων ἐκδηλούμενον δίκαιον ὡς ἀπολύτως ὑποχρεωτικὴν διὰ τὴν ὑπόστασιν τοῦ γάμου.

Τὴν ἔννοιαν ἀκριβῶς ταύτην ἐκφράζει ἡ παροιμία:

Γάμος χωρὶς παπᾶ, χέσ' τονε⁶.

Ἀλλὰ καὶ εἰς δημοτικὸν ἄσμα ἐν ᾧ νέος ζητεῖ νὰ νυμφευθῇ κόρην «μὲ τοῦ Θεοῦ τὸν ὀρισμό», ἡ νέα δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν ἀόριστον ταύτην διαβεβαίωσιν, ἀλλὰ

1. Π.Π., τ. Α', σ. 569, ἀρ. 178.

2. Ἐνθ' ἀν., ἀρ. 176.

3. Ἀρμενόπουλος 4. 7. 32 (σχόλιον). Πείρα ΜΘ', κγ'. Ζέπων J. G-R, τ. 4, σ. 203. Πρβλ. καὶ Βασ. 21. 2. 11 (σχόλιον). Μ. Βλάσταρη, Σύντ., στ. Β', κεφ. Η', ἐν Γ. Ράλλη καὶ Μ. Πουτλῆ, ἔνθ' ἀν., τ. 6, σ. 140. Ἀλλοίκα ὅμως εἶναι ἡ διδομένη σήμερον ὑπὸ τοῦ Α.Κ. ρύθμισις, ὀρίζοντος, ἐν ἄρθρῳ 1365, ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις τῆς συνάψεως γάμου κατὰ τὸν πένθιμον χρόνον, «δὲν ἰσχύει, ἂν ἡ γυνὴ ἔτεκε πρὸ τῆς παρελεύσεως τῶν δέκα μηνῶν».

4. Νεαρά 89 Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (P. Noailles et A. Dain, Les Nouvelles de Léon VI le Sage, Paris 1944, σ. 295-296.

5. Ἄρθρον 1367 Α.Κ.

6. Π.Π., τ. Γ', σ. 374, ἀρ. 17α.

καθιστᾷ εἰς αὐτὸν σαφές ὅτι στέργει ἐφ' ὅσον τηρηθῶν πιστῶς αἱ διὰ τὴν ἱερολογίαν ἐπιταγαὶ τοῦ νόμου, αἱ συμπίπτουσιν πρὸς τοὺς ὁρισμοὺς τῆς ἐκκλησίας.

Σὰθ θέλῃς νὰ μὲ βλοηθῇς καθὼς τὸ γράφ' ὁ νόμος,
καθὼς διατάσ' ἡ ἐκκλησιὰ καὶ τ' ἅγιον Εὐαγγέλιο¹.

Κατὰ τὴν λαϊκὴν συνείδησιν ἡ παλλακεία οὐδαμῶς εἶναι ἀνεκτὴ. Χαρακτηριστικοὶ ἐν προκειμένῳ εἶναι οἱ στίχοι δημοτικοῦ ᾠσματος ἐκ Μάνης, διὰ τῶν ὁποίων καθίσταται ἐμφανὴς ἡ λαϊκὴ ἀποστροφή καὶ περιφρόνησις πρὸς τὴν ἐν παλλακείᾳ ζῶσαν.

Φτύστε τη καὶ ρομπώστε τη
καὶ ρομπωμένη² πέστε τη,
πού 'ρετε στὸ σπῖτι ἀβλόγητη,
δίχως κουμπάρο καὶ παπᾶ,
δίχως τὰ στεφανόχαρτα³.

Ἄξιος ἰδιαίτερας σημειώσεως εἶναι ὁ στίχος «δίχως κουμπάρο καὶ παπᾶ». Καὶ τοῦτο, διότι, κατὰ τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν, ὁ δὲ ἱερολογίας τελοῦμενος γάμος δεόν νὰ γίνεταί οὐχὶ ἐν μυστικότητι ἀλλὰ ἐπὶ παρόντι τριῶν. Τοῦτο ἄλλως τε δεῖται καὶ ἡ παροιμία:

Γάμος χωρὶς κουμπάρο δὲν γίνεται⁴.

Ἡ οὕτω διὰ τῶν δημοδῶν μνημεῖον τοῦ λόγου ἐκδηλουμένη ἀντίληψις δὲν εἶναι νέα. Ἐχει τὰς ρίζας τῆς εἰς διατάξεις τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου καὶ εἰδικώτερον τῆς νομοθεσίας τῶν Μακεδόνων. Οὕτως εἰς τὸν Πρόχειρον Νόμον ἀπαντᾷ διάταξις ἀπαγορεύουσα τὸ μυστικὸν στεφάνωμα⁵. Τὴν διάταξιν δὲ ταύτην ἐπαναλαμβάνει καὶ ἡ Ἐξάβιβλος τοῦ Ἀρμενοπούλου⁶, ἥτις ἀπετέλεσε πηγὴν τοῦ μεταβυζαντινοῦ δικαίου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ ἀνωτέρω δημῶδη μνημεῖα τοῦ λόγου ἀποτελοῦν μαρτύρια κοινῆς συνειδήσεως, μορφωθείσης εἰς παρωχημένην ἐποχὴν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς μνημονευθείσης βυζαντινῆς διατάξεως.

1. Μ. Γ. Μιχαηλίδου - Νουάρου, ἐνθ' ἀν., σ. 170.

2. ρομπωμένη = ντροπιασμένη.

3. Κ. Πασαγιάνη, Μανιάτικα μοιρολόγια καὶ τραγούδια, ἐν Ἀθήναις 1928, σ. 142, 198.

4. Π.Π. κουμπάρος.

5. «Μηδεὶς μυστικῶς στεφανοῦσθω, ἀλλὰ παρόντων πλειόνων . . .» (Πρόχειρος Νόμος 4.27).

6. 4.4.26.

ΔΙΑΖΥΓΙΟΝ

Ἡ λαϊκὴ συνείδησις δυσμενέστατα διάκειται πρὸς τὸ διαζύγιον. Ὁ γάμος, κατ' αὐτήν, εἶναι δεσμός ισόβιος καὶ ἀδιάλυτος. Τὴν ἀντίληψιν δὲ ταύτην ἐκφράζει διὰ τῆς χαρακτηριστικῆς παροιμίας:

*Ρωμαϊκὴ παντρεῖα καὶ τούρκικα γένεια*¹.

Ἐν τῇ παροιμίᾳ ταύτῃ ἵνα τονισθῇ ἡ μονιμότης τοῦ ἐλληνικοῦ γάμου, παρομοιάζεται οὗτος πρὸς τὰ «τούρκικα γένεια». Ὅπως δηλαδή κατὰ τὸν ἱερὸν νόμον, ὅταν ὁθωμανὸς ἀφήσῃ ἅπαξ τὴν γενειάδα, δὲν ἐπιτρέπεται πλέον νὰ ξυρισθῇ καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ ταύτης, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἶναι ἀδύνατος ἡ ἀπαλλαγή τινος τῶν συζύγων ἐκ τῶν δεσμῶν τοῦ γάμου.

Τὴν ἰδίαν λαϊκὴν ἀντίληψιν ἐκφράζουν καὶ αἱ παροιμίαι:

Ἡ παντρεῖα δὲν εἶναι μπάλωμα νὰν τὸ ξηλώσῃς

*Ἡ παντρεῖα εἶναι σιδερένιο ποικάμισο*².

Τοιαύτας ἐκφράζουσα ἀπόψεις, ἐπὶ τῆς στρεφότητος τοῦ θεσμοῦ τοῦ γάμου, ἡ λαϊκὴ παροιμιολογία εἶναι ἐπόμενον νὰ θεωρῇ λυπηρὰν καὶ φευκτέαν τὴν διάζευξιν τῶν συζύγων.

Τοῦτο δηλοῖ παραστατικώτατα διὰ τῆς παροιμίας:

*Ἀπού 'τυχε, ἄς μὴν ἐτύχαινε,
τσ' ἀπού 'λαχε, ἄς ἤθελε μὴ λάχῃ,
σὲ ἀντροῦνον χωρισιὰ τσαὶ σ' ἐρημιὰ πραμάτου*³.

Κατ' αὐτήν δύο γεγονότα θεωροῦνται ὡς ἐξαιρετικῶς λυπηρά. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ διάζευξις τοῦ ἀνδρογύνου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐγκατάλειψις καὶ ἐρήμωσις πατρικοῦ κτήματος.

Ὁ χωρισμός ὅμως τῶν συζύγων δὲν ἔχει ἀφήσει ἀδιάφορον καὶ τὴν δημοτικὴν μοῦσαν, ἥτις διὰ ζωηρῶν ποιητικῶν εἰκόνων ἐκφράζει τὴν πικρίαν τῆς δι' αὐτόν.

1. Π.Π., ρωμαίικος.

2. Ν. Δημητρακοπούλου, Νομικαὶ ἐνασχολήσεις, τ. 2, ἐν Ἀθήναις 1925, σ. 133.

3. Μ. Γ. Μιχαηλίδου Νουάρου, Λαογρ. Σύμμεικτα Καρπάθου Α', Ἀθῆναι 1932, σ. 370, ἀρ. 14. Μετὰ μεγαλυτέρας δὲ ἐμφάσεως ἐκφράζεται ἡ βαθεῖα διὰ τὸ διαζύγιον λύπη διὰ τῆς παροιμίας: «Ὅντες χωρίζῃ ἀντρόγυνο καὶ τὰ βονὰ ραῖζουν». Π.Π., τ. Β', σ. 328. Πρβλ. καὶ Ν. Δημητρακοπούλου, ἔνθ' ἀν., σ. 134.

Οὕτως εἰς τοὺς ἐπομένους στίχους δημοτικοῦ ἄσματος ἐκ Κρήτης ἀναφέρεται:

— ντά ῥχεις, μηλιά δροσομηλιά, κ' ἐψύγης κ' ἐμαράθης;
 Κοντὸ τὰ μῆλα σὲ βαροῦ γῆ τὸ νερὸ σοῦ λείπει;
 — Μούδε τὰ μῆλα μὲ βαροῦ, μούδε νερὸ μοῦ λείπει
 ἀντρόννο βλοήσανε στὴ ρίζα μ' ἀποκάτω,
 κ' ἐδὰ τὸ ξεχωρίσανε καὶ κυτρινοφυλλιάζω¹.

Εἶναι ὅμως ἀξιοσημεῖωτον ὅτι ὁ παροιμιαζόμενος λαὸς παρὰ τὴν δυσμενῆ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ διαζυγίου θέσιν, διευκρινίζει ὅτι

*Ἡ παντρεῖα εἶναι ἄκοπον γκαρπούζι*²

καὶ ὥς ἐκ τούτου δύο τινὰ εἶναι δυνατόν νὰ συμβοῦν. Ἡ πλήρης θὰ εἶναι ἡ ταύτισις τῶν χαρακτήρων τῶν εἰς γάμον ἐλθόντων, ὅποτε ὁ δεσμὸς τοῦ γάμου ἐνισχυόμενος ὑπὸ τῆς συζυγικῆς ἀγάπης, εἶναι ἱερὸς καὶ ἄρρηκτος,

*Ἄντρα μοι, γυναῖκα μου,
 καὶ ἂν μπορέσῃς, χάσω τους*³

ἢ ἀντίθετως πλήρης θὰ εἶναι ἡ ἀσυμφωνία τῶν δεχογνώμονων συζύγων, ὅποτε θὰ καθίσταται ἀδύνατος ἡ συνέχισις τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως.

Τοιαύτην ἀντίθετον ἔννοιαν ἐκφράζει ἡ παροιμία

*Γι' ἄντρας λὲ λιμόνια,
 ἢ γυναῖκα τ' λὲ πεπόνια*⁴

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι ἄξιον προσοχῆς ὅτι ἡ λαϊκὴ δογματολογία, δίδουσα τόσῃν μεγάλῃν βαρύτητα εἰς τὴν ἀσυμφωνίαν χαρακτήρων τῶν συζύγων, φαίνεται διευρύνουσα κατὰ πολὺ τὸν κύκλον τῶν περιπτώσεων, ἃς δέχεται ἡ μέχρι σήμερον ἀναπτυχθεῖσα νομολογία τῶν δικαστηρίων ὡς ὑπαγομένης εἰς τὸ ἄρθρον 1442 Α.Κ., ὅπερ δίδει τὴν δυνατότητα διαζεύξεως ἐν περιπτώσει ἰσχυροῦ κλονισμοῦ, ἐπελθόντος εἰς τὴν ἐγγαμον σχέσιν.

Ἀξία μνείας ὡς σχετικὴ πρὸς τὴν ἀνωτέρω παροιμίαν εἶναι καὶ ἡ γνωστὴ παροιμιώδης φράσις:

1. ΚΛ., χφ. 1381 Α, σ. 175-6, (Μ. Λιουδάκη, Λασιθί [Ἔξω Ποτάμοι] 1939).

2. ΚΛ., χφ. 1568, σ. 21 (Χ. Παπαχριστοδούλου, Ρόδος 1932).

3. Π.Π., τ. Β', σ. 220, ἀρ. 14.

4. Π.Π., τ. Δ', σ. 193, ἀρ. 18.

Δὲν ἔσμιξαν τ' ἄστρο των ¹

σημαίνουσα ὅτι δὲν συμφωνοῦν οἱ σύζυγοι ἔνεκα διαφορᾶς χαρακτήρων. Τοῦτο δὲ ἀποδίδεται, κατ' ἀστρολογικὰς δοξασίας, εἰς ἀσυμφωνίαν τῶν ἀστέρων, ὧν ἡ τάξις κατὰ τὴν γέννησιν ἐκάστου ἐπιστεύετο ὅτι ρυθμίζει τὸν βίον καὶ τὸ ἦθος αὐτοῦ.

Μεγίστην σημασίαν ἀποδίδει ὁ λαὸς εἰς τὴν ἠθικὴν τῶν γυναικῶν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν διαφύλαξιν τῆς τιμῆς αὐτῶν, ἣν θεωρεῖ ὡς τὸ πολυτιμότερον ἀγαθόν. Διὰ τοῦτο δογματολογεῖ ὅτι

Ἀπὸ στόμα κι ἀπὸ μύτη κόρη δὲν ἐψεγαδιάσθη ²

θεωρῶν ὅτι ἀνεξάλειπτος κηλὶς διὰ τὴν γυναῖκα εἶναι ἢ μὴ διαφύλαξις τῆς τιμῆς αὐτῆς, οὐχὶ δὲ ἡ φυσικὴ τυχὸν δυσμορφία. Ἰδιαιτέρως ὅμως αὐστηρὰ εἶναι ἡ λαϊκὴ ἀντίληψις διὰ τὰς ἐγγάμους γυναῖκας, τὰς παραβαινούσας τὴν περὶ τὸν γάμον πίστιν. Ἀξίον δὲ μνείας εἶναι ὅτι ὁ λόγος τῆς μοιχείας ἀποτελεῖ τὴν μόνην ἐξαίρεσιν, ἣν δέχεται ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὴν καθιερωθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ἀρχὴν τοῦ ἀδιαλύτου τῆς γαμικῆς συμβιώσεως ³.

Πλεῖστα εἶναι τὰ δημοτικὰ ἄσματα τὰ ἐχόντα ὡς θέμα τὴν μοιχείαν γυναικός. Ἐκ τούτων τὰ μὲν ἀναγόμενα εἰς χρονικὴν περίοδον παλαιότεραν ἐκφράζουν τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν περὶ ἐπιβαλλομένης αὐτοδυνάμου ἐκδικήσεως διὰ τοῦ φόνου τῆς μοιχαλίδος ὑπὸ τοῦ προσβληθέντος συζύγου. Ἀντιθέτως τὰ ἀναγόμενα εἰς χρονικὴν περίοδον νεωτέραν δημοτικὰ ἄσματα παρουσιάζουν, ὑπὸ τὴν πνοὴν νεωτέρων ἀντιλήψεων δικαίου, μεταστροφὴν τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως ὡς πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ αὐτοδυνάμου ὑπὸ τοῦ συζύγου κολασμοῦ τῆς μοιχείας. Ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὰ ἄσματα ταῦτα ἡ μοιχεία ἀντιμετωπίζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς ἀδίκημα ὑποκείμενον εἰς τὴν ποινικὴν κρίσιν τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποτελεῖ αὕτη καὶ λόγον διαζεύξεως ⁴.

1. Π.Π., τ. Β', σ. 577, ἀρ. 3.

2. Κ. Κανελάκη, Χιακὰ Ἀνάλεκτα, ἐνθ' ἀν., σ. 218, ἀρ. 25. Παρεμφερῆ ἔννοιαν ἐκφράζει καὶ ἡ Κυπριακὴ παροιμία:

Ἄς εἶναι μαύρη τζ' ἄνοστη, τζ' ἄς ἔχω τὴν τιμὴν μου
τζαὶ νά'χω τὰ μαντήλια μου ψηλὰ στὴν τζεφαλήμ μου

(Ν. Γ. Κυριαζῆ, ἐνθ' ἀν., σ. 181, 8).

3. Ἀναστ. Χριστοφιλοπούλου, Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ τὸ διαζύγιον, ἐν «Δίκαιον καὶ Ἱστορία», Ἀθῆναι 1973, σ. 224.

4. Βλ. Μ. Τουρτόγλου, Στοιχεῖα Ποινικοῦ δικαίου καὶ Ἑγκληματολογίας εἰς τὰς παροιμίας καὶ τὰ ἄσματα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, Ἐπετηρὶς Λαογρ. Ἀρχείου, τ. 5 (1945-1949), σ. 141 ἐπ.

RÉSUMÉ

**Éléments de droit civil contenus dans les proverbes
et les chansons populaires**

par M. Tourtoglou

Dans cette étude, qui fait suite à une précédente également publiée dans la Revue du Centre de Folklore (tom. 5, 1945 - 49, pp. 126 - 158), sont examinés des proverbes et des chansons populaires, qui présentent, pour la science du droit, un intérêt surtout du point de vue philosophique et historique.

De cette manière, l'auteur procède à la classification systématique et à l'élaboration critique des proverbes et des chansons populaires, se rapportant au droit civil et plus spécialement au mariage et au divorce.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ ΚΑΤΑ ΤΙΝΑ ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

ΥΠΟ

ΔΗΜ. Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

Ἡ σχέσις τῆς Ἑλληνίδος πρὸς τὸν σύζυγον καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογενείας της, ἡ ἐν γένει κοινωνικὴ θέσις της ὡς ἀγάμου ἢ ἐγγάμου ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ οἴκου ἐναργῶς ἀντικατοπτρίζεται, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, εἰς τὰ σχετικὰ ἔθιμα τοῦ λαοῦ μας. Ταῦτα ἀψευδέστερον ἄλλων μαρτυριῶν μᾶς πληροφοροῦν περὶ τῶν θεμάτων τούτων τοῦ λαϊκοῦ κοινωνικοῦ βίου. Ἐκ τῆς συγκριτικῆς δ' ἐξετάσεως τῶν σημερινῶν πρὸς τὰ παλαιότερον ἰσχύοντα ἢ ἀναγρὰς ἐρευνητῆς θὰ δυνηθῇ νὰ σχηματίσῃ πληρεστέραν πῶς καὶ σαφεστέραν καὶ χρονικῶς εἰκόνα τοῦ λίαν ἐνδιαφέροντος τούτου ζητήματος τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ μας. Εἶτα ποτὶς ὁλοκληρώσιν τῆς μελέτης του οὗτος δύναται νὰ προβῇ εἰς τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἐρμηνείαν τῶν ἐν λόγῳ ἐθίμων καὶ τὴν συνάσει τῶν σχετικῶν πορισμάτων.

Εἶναι φυσικόν, καὶ ὁ κοινωνιολόγος, ὁ ὁποῖος πιθανῶς θεωρεῖ ὡς ἀποκλειστικὰ τῆς ἐπιστήμης του προβλήματα καὶ θέματα τὰ ὡς ἄνω ζητήματα, νὰ στηριχθῇ βασικῶς εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ λαογράφου.

Τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν θέμα μας εἶναι προφανῶς εὐρύτατον, διότι δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τὰς δοξασίας καὶ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ λαοῦ, τὰς ὑπαγομένας εἰς τὴν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς συνδεομένας μὲ τὴν γέννησιν, τὸ λαϊκὸν ἔθιμον δίκαιον, τὸν γάμον καὶ εἴ τι ἄλλο. Εἰς τὴν μελέτην ταύτην περιορίζομαι νὰ ἐξετάσω ὀλίγα ἐκ τῶν ἐν λόγῳ ἐθίμων καὶ δὴ τ' ἀφορῶντα πρῶτον μὲν εἰς τὰ περὶ θηλυγονίας, δεύτερον δ' εἰς τὰ περὶ τῆς θέσεως τῆς κόρης ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῆς νύμφης ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γαμβροῦ.

Α'. ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΑΛΗΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΘΗΛΥΓΟΝΙΑΣ

Εἰς τὰ περισσότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος μεγίστη εὐτυχία ἐθεωρεῖτο παλαιότερον τῆς ἐποχῆς τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου καὶ θεωρεῖται εἰσέτι ὑπὸ πολλῶν ἡ ἀπόκτησις ἄρρενος τέκνου, τὸ ὅποῖον συνεχίζει τρόπον τινὰ τὴν διαιώνισιν τοῦ πατρικοῦ γένους καὶ κρατεῖ ἄσβεστον τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας.

Ἐν Μάνη ἐπὶ τῇ γεννήσει ἄρρενος «ὁ πατὴρ πυροβολεῖ πολλάκις ἐκ τοῦ παρθύρου καὶ ὅλοι οἱ φίλοι καὶ οἱ συγγενεῖς εἰς ἔνδειξιν χαρᾶς ἐκκενοῦσιν ὄπλα ἐκ τῶν οἰκιῶν των»¹. Ἡ χαρὰ αὕτη ἔχει καθαρῶς τοπικὰ ἱστορικὰ αἰτία. Ὅπως εἶναι γνωστόν, εἰς τὴν Μάνην κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας ἐκάστη οἰκογένεια εἶχε νὰ παλαίσῃ οὐ μόνον πρὸς τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἀντιπάλους οἰκογενείας. Ὅθεν ἡ ἀπόκτησις ἄρρενος ἠϋξανε τὰς δυνάμεις τῆς δι' ἄμυναν κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, δι' ἀντιμετώπισιν ἀντιπάλων οἰκογενειῶν καὶ δι' ἐκλογὴν καπετάνιου ἐκ τῶν κόλπων αὐτῆς.

Ὁ ἐκ Μάνης ἐρευνητὴς Π. Π. Καλονάρος γράφει σχετικῶς: «Μέσα σ' ἓνα περιβάλλον διαρκῶν πολέμων γιὰ νὰ ζήσῃ κανεὶς δὲν ἀρκοῦσε μόνο νὰ ἔχῃ περιουσία. Ἐπρεπε νὰ ἔχῃ καὶ προσωπικὴ παλληκαριά, ἀλλὰ κυρίως νὰ εἶναι ἀπὸ μεγάλη γενιά, γιατί ὁλόκληρῃ ἡ γενιά πιανότανε στίς ἐχθρες. Ἡ γενιά ἦταν τόσο μεγάλη ὅσο πιὸ πολλὰ ντουφέκια εἶχε. Ἐλογάριαζαν δηλαδὴ τοὺς σερνικοὺς. Γιὰ νὰ εἶναι λοιπὸν κανεὶς ὑπολογίσιμος καὶ στοὺς ἐχθρούς καὶ στοὺς φίλους ἀκόμη, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ πατέρα καὶ μπαρμπάδες καὶ ὁ ἴδιος νὰ εἴχῃ καὶ σερνικά παιδιὰ δικὰ του, γιὰ τὴ γενιά. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ γέννησις σερνικῶν παιδιῶν ἦταν ἀνέκαθεν στὴν Μάνη ἀληθινὸ πανηγύρι. Αὐτὸ ἀναφέρεται ἀκόμη καὶ στὸν παραλόχου Νηφάκου τὸ ποίημα, μὲ πολλὰ σατυρικὰ περιγραφὰ τῆς Μάνης».

Γιὰ τὰ παιδιὰ τὰ σερνικά ἀπὸ τὴν γεννηθῆναι,

χυλόπητες μοιράζουσι γιὰ νὰ τὰ εὐχηθῶσι.

Στὴν πόρτα ὅλοι τρέχουσι καὶ ντουφεκιὰς βαροῦσι

καὶ ὅλοι τοὺς φωνάζουσι: Καλὼς ἦρθε, νὰ ζήσῃ,

καλὸς νὰ γίνῃ στ' ἄρματα καὶ τοὺς ὀχτροὺς νὰ σβήσῃ².

Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς Π. Καλονάρος προσθέτει: «Παλαιότερα... κάθε κορίτσι ἀπὸ 16 ἕως 22 τὸ πολὺ χρόνων ἔπρεπε νὰ παντρευτῇ καὶ δὲν ἔμειναν στὸ ράφι παρὰ ἐλάχιστες. Ὁ προορισμὸς τοῦ Μανιάτη ἦταν κι αὐτοῦ νὰ παντρευτῇ τὸ γρηγορώτερο, νὰ κάμῃ πολλοὺς σερνικοὺς γιὰ τὴ γενιά... Προεῖχεν... ἡ ἀπόκτησις σερνικῶν κι αὐτὰ ἦσαν ἡ πιὸ μεγάλη περιουσία. Ἐτσι ἡ ζήτησις κοριτσιῶν ἦταν ἐξ ἴσου μεγάλη μὲ τὴν προσφορὰ νέων»³. Ἐν γένει ἐν Μάνη «ὁ σερνικὸς εἶναι τὸ ἄλφα

1. Dino et Nicolo Stephanopoli, Voyage en Grèce..., τόμ. I, 1800, σ. 293, κεφ. XXXII. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, τόμ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1931, σ. 210. Σημειωτέον ὅμως ὅτι «οἱ πυροβολισμοὶ ἀρχικῶς ἐρρίπτοντο πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν πονηρῶν πνευμάτων, βραδύτερον δέ, λησμονηθείσης τῆς ἀρχικῆς αἰτίας, ἐρρίπτοντο εἰς ἔνδειξιν χαρᾶς». Φ. Ἰ. Κοκουλέ, Βυζαντ. βίος καὶ πολιτισμὸς, τόμ. Δ', ἐν Ἀθήναις 1951, σ. 14, σημ. 7.

2. Π. Π. Καλονάρου, Ἠθογραφικὰ Μάνης, 1934, σ. 29 - 30.

3. Ἐνθ' ἄν., σ. 33 - 34.

και τὸ ὠμέγα τῆς γενιᾶς, ἡ ἐλπίδα, ὁ θησαυρὸς τοῦ σπιτιοῦ, ὁ ἀφέντης τοῦ σπιτιοῦ, και ὁ ιδιοκτήτης τῆς οἰκογενειακῆς περιουσίας»¹. Εἰς τὴν περίπτωσιν θανάτου τοῦ συζύγου, ἂν ἡ χήρα «ἦταν γκαστρωμένη, ἐπερίμενε μετὰ τὴν ἐλπίδα νὰ κάμῃ σερνικό. Κι ἂν εἶχε ἢ ἔκανε σερνικό, ἔμενε πιά ἐκεῖ (δηλαδὴ εἰς τὸ σπίτι τοῦ συζύγου), ἂν ὄχι, τότε ἔφευγε εἰς τοὺς ἀλλοινοῦν της, δηλαδὴ εἰς τὸν πατέρα της»². Ἡ ἀπόκτησις ἄρρενος ἄλλως τε «παρεῖχεν εἰς τὴν οἰκογένειαν ἀσυγκρίτως ὀλιγωτέρας φροντίδας, λόγῳ τῶν κοινωνικῶν ἐθίμων. Ἀπὸ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας τὸ ἄρρεν δὲν ἐνοχλεῖ πλέον εἰς τίποτε τὴν οἰκογένειαν. Τοῦναντίον τῆς εἶναι χρήσιμον. Ἄν δὲν ἔχῃ περιουσίαν, ξενοδουλεῖ. Ἀντιθέτως, τὸ κορίτσι ἔχει ἀνάγκην διαρκοῦς ἐπιβλέψεως διὰ νὰ μὴ παρπατήσῃ και μεγάλην οἰκονομικὴν θυσίαν, διὰ νὰ εὑρεθῇ γαμβρὸς και μὴ μείνῃ γεροντοκόρη, πρᾶγμα ἐπίσης ταπεινωτικὸν δι' οἰκογένειαν Μανιατῶν»³.

Παρά ταῦτα ἡ γέννησις θήλεος ἐν Μάνῃ δὲν εἶναι ἀφορμὴ λύπης. Ἀπεναντίας ἔχομεν τὴν μανιάτικην παροιμίαν «στοῦ καλόμοιρου τὴν πόρτα / φηλυκὸ γεννιέται πρῶτα», μετὰ τὴν παρακλήσιν ὁμοίως νὰ πῇ ἐξακολουθήσῃ ἡ «φηλυκοπαραγωγή» ἐπ' ἄπειρον. «Γιὰ τὸ κορίτσι λοιπὸν, ἅμα γεννηθῇ, δὲν ρίχνουν βέβαια ντουφέκια, οὔτε και καμμιὰ γιορτὴ γίνεται, ὑπάρχοντες σὺν θείᾳ νὰ εὐχωνται και γιὰ τὰ κορίτσια και μάλιστα τὰ παιδάκια πρὸ γέννησιν και μετὰ. Καλὸς ἦτοῦ ἡ νύκ, νὰ ἴσῃ, νὰ σούρῃ κι ἄλλους σερνικοὺς»⁴.

Παλαιότερον, συμφώνως πρὸς δεισιδαιμονίας ἀντιλήψεις τῆς ἀναλογικῆς μαγείας, ὅταν ἐγεννᾶτο ἄρρεν, ἐτίθετο εἰς κόσκινον, «γιὰ νὰ γεννηθοῦνε τόσα σερνικά, ὅσες εἶναι οἱ τροῦπες τοῦ κόσκινου». Τὸ θῆλυ, ἀντιθέτως, ἐτίθετο ἐντὸς σκάφης»⁵.

Ἐν Ἀχαῖα και Ἡλιδι, κατὰ τὸν Χ. Κορύλλον, «ὅταν γεννηθῇ τὸ παιδί, τὸ ἀσημώνουν οἱ πάπποι, ἐὰν ἐπιζῶσι, ὡς και οἱ στενοὶ συγγενεῖς και τοῦ βάνουν στὴ φασκιὰ τοῦ ἀργυρᾶ ἢ και χρυσᾶ νομίσματα, ἰδίως ἐὰν εἶναι σερνικό»⁶. Εἰς τὸ Μανιάκι, «ἅμα γεννηθῇ σερνικὸ παιδί, γελᾶνε και τὰ κεραμίδια γλέπεις, φτειάνουνε

1. Π. Π. Καλονάροῦ, ἐνθ' ἄν., σ. 46.

2. Ἐνθ' ἄν., σ. 46 - 47.

3. Ἀποστ. Δασκαλάκη, Ἡ γυναῖκα εἰς τὴν Μάνην, Νέα Ἑστία, τόμ. 23, 1938, σ. 345 - 6.

4. Π. Π. Καλονάροῦ, ἐνθ' ἄν., σ. 30.

5. Γ. Μανολάκου, Τὰ ἔθιμα κατὰ τὴν γέννησιν και τὴν βάπτισιν ἐν Μάνῃ, Λαογραφία, τόμ. Ε', 1915/16, σ. 401. Βλ. και ΚΛ (=Κέντρον Ἑρεῦνης τῆς Ἑλλήν. Λαογρ.), ἀρ. 334, σ. 37 (Κ. Νεστορίδου, Ὁ ἐν Μάνῃ ἰδιωτικὸς βίος, 1921).

6. ΚΛ, ἀρ. 2268, σ. 770 (συλλογὴ Χ. Κορύλλου, Ἀχαῖα - Ἡλιδι, 1926;).

γλυκά, δίπλες, νά διπλώνουνε τὰ σερνικά¹ κι ἂν εἶναι κορίτσι, χαλβά· στὸ σερνικό τραγοῦδια, ντουφεκιές, στὸ κορίτσι μουσκλώνουν· χωρὶς τὸ κορίτσι δὲ γεννιῶνται καὶ τὰ σερνικά, ἀλλὰ τί νὰ εἰπῆς...»². 'Εν Σπάρτῃ, «ἂν ἡ γυναῖκα γεννήσῃ ἀγόρι, τῆς στέλνουν δίπλες, γιὰ νὰ διπλώσουν τ' ἀγόρια, νὰ κάμῃ κι ἄλλα· ἅμα εἶναι κορίτσι, τῆς στέλνουν κουραμπιέδες»³. 'Εν Λέρῳ, «ἅμα μιὰ γυναῖκα γεννήσῃ τὸ πρῶτο τῆς παιδί, ἂν εἶναι ἀγόρι, τὸ γεγονὸς τοῦ τοκετοῦ ἀναγγέλλεται στὴν πόλι διὰ τριῶν πυροβολισμῶν»⁴. Εἰς τὸ Βασιλίτσι Πυλίας, «νά 'ναι πρωτάρα καὶ νὰ κάνῃ σερνικό ἢ λεχώνα, ρίχνουνε συμπάρα»⁵. 'Εν 'Απειράνθῳ Νάξου, «ὅταν γεννηθῇ κανένα ἀγόρι κ' οἱ γονεῖς του ἔχουνε κι ἄλλο ἀγόρι, λένε πὼς μάκρυνε τὸ πόδι του· θὰ βρῇ βοήθεια δηλαδὴ τὸ μεγάλο ἀγόρι. —Μουρέ, μὰ ἔννησεν ἡ μάνα σου ; —Καλέ, ναί. —Κ' εἰντά 'καμε; —'Ενα γοπελλάκι. —Χμ! ἐμάκρυνε λοιπὸ τὸ ποδάρι σου. Γιὰ τὰ κορίτσια λένε πὼς ἐκόντυνε τὸ πόδι»⁶. Εἰς δὲ τὴν Αἰδηψόν, «ὅταν γεννηθῇ τὸ παιδί, ἂν εἶναι θηλυκὸ, συνηθίζουν νὰ δένουν στὸ ἐξωτερικὸ μέρος τῆς θύρας μιὰ κλωστή κόκκινη. Αὐτὸ φανερώνει ὅτι τὸ παιδί, ὡς θηλυκὸ, ἀπαιτεῖ φροντίδες διὰ τὴν προετοιμασίαν προικός»⁷. Εἰς τὰ Κατσανοχώρια τῆς 'Ηπείρου, «ἅμα γεννηθῇ κοπέλλα, λέν : μαυρίζ'ν τὰ καταχτὰ (τὰ ἐλκυστὰ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ σκεπὴ τῆς οἰκίας). "Αν γενν'θῇ παιδί, φκειαν'ν τὴν γυναικα τῆς μαυροκοπέλλας δὲν φκειαν'ν»⁸. Εἰς τὸ Βραχώρι τῆς 'Ηπείρου, «ἅμα γεννῆσῃ κανεὶς κορίτσι, λυποῦνται παλὺ, γιατί τὸ κορίτσι εἶναι βασανισμένο. —"Ωραὺ, μωρὴ γέ μου! λέγουν, πέσαν τὰ κεραμίδια καὶ μᾶς πλακώσανε, ἔκαμε τσούπρα ! "Εναι, καὶ κάνῃ ἀγόρι, θὰβάλουν τὸ τηγάνι, θὰ κάμουν τηγανίτες. "Ολοι χαρές, γέλια, καὶ οἱ γονεῖς καὶ τ' ἀδέρφια καὶ οἱ βάβες καὶ ὅλοι. —Καλὰ 'κανε καὶ πέθανε, μὴ σοῦ κακοφαίνεται, τὴν ἐβγαλες μὲ δυὸ πῆχες πανί. Τὸ λένε, ὅταν πεθάνῃ κάποιο κορίτσι μικρό»⁹. Καὶ εἰς τὰς 'Αθήνας ἐπὶ "Οθωνος, γράφει ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης, «ἓνα μικρὸ ἔπεσε μιὰ μέρα στὴ μικρὴ στέρνα τοῦ κήπου τῆς βασίλισσας (σημερινὸς κήπος τοῦ Κλαυθμῶνος) καὶ πνίγηκε. Περαιστικὴ μιὰ γριὰ ρώτησε κ' ἔμαθε τὸ κακό. —Μὴν τὸ λυπᾶστε, παιδιά μου, καλὰ ἔκα-

1. Προφανὲς εἶναι ἐνταῦθα ἡ σχέσις τῶν «διπλῶν» πρὸς παναρχαίαν δοξασίαν τῆς ὁμοιοπαθητικῆς μαγείας.

2. ΚΛ, ἀρ. 1566, σ. 17 (συλλ. Μαγδαληνῆς Τσάκωνα, Μανιάκι, 1944).

3. ΚΛ, ἀρ. 1372, σ. 200 - 201 (συλλ. Μαρίας Λιουδάκη, Σπάρτη, 1939).

4. Περιοδ. «Μπουκέτο», ἔτ. Γ', ἀρ. 91, 'Αθήναι 17 'Ιανουαρίου 1926, σ. 47α.

5. ΚΛ, ἀρ. 1481, σ. 7 (συλλ. Γεωργίας Ταρσούλη, Βασιλίτσι Πυλίας, 1940).

6. ΚΛ, ἀρ. 1524, σ. 191 - 192 (συλλ. Διαλεχτῆς Ζευγώλη, 'Απειράνθος, 1929).

7. ΚΛ, ἀρ. 1560, σ. 49 (συλλ. Μ. Κοντοστόνου, Αἰδηψός, 1930).

8. ΚΛ, ἀρ. 2382, σ. 205 (Δημ. Β. Οἰκονομίδου, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς τὰ Κατσανοχώρια τῆς 'Ηπείρου, 1961).

9. ΚΛ, ἀρ. 1432, σ. 395 (συλλ. Μαρίας Λιουδάκη, Βραχώρι 'Ηπείρου, 1940).

με και πνίγηκε, είπε»¹. 'Εν Λέσβω, «ὅταν ἡ μάνα γεννήσῃ κορίτσι, λένε : ἀπόμ'νε ἡ μάνα τζάβα, δηλαδή κρῖμα στὴν ἐγκυμοσύνη της»². 'Εν Λήμνῳ, «μόλις φύγουν ἀπὸ τὴ λεχοῦσα, τίς ρωτᾶνε οἱ γειτόνισσες : —Τί παιδιὰ κάματε ; —'Απ' τὰ καλὰ, ἂν εἶναι ἀγόρι. Κοριτσουδ', ἂν εἶναι κορίτσι»³. 'Εν τῇ αὐτῇ νήσῳ, «ἅμα ἰδοῦν καὶ κάμ' κορίτσ, ἂν εἶναι νὰ φᾶν' τὴ μαμμὴ. Σὰν νὰ κάμ' ἡ μαμμὴ τὸ παιδί...Τὰ κορίτσια τὰ καημένα εἶναι βαριά. 'Αμὰ καὶ χωρὶς τὰ κορίτσια δὲ βορεῖτε νὰ κάνετε...»⁴. Καὶ ἐν 'Αγίᾳ Ἄννῃ Εὐβοίας «τὰ κορίτσια δὲν τὰ θέλουν»⁵. 'Ενταῦθα λέγουν ὅτι «τ' ἀγόρι, ὄντες γεννηθῇ, εἶναι χαρούμενο ! τὸ κορίτσ' εἶναι βαρύν»⁶. 'Εν 'Αλμαλὶ Μαλγάρων Θράκης, «πολλοὶ ἐμαστιγῶνον πολλάκις τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, διότι ἐγένων θήλεα»⁷.

Πολλοχοῦ τῆς 'Ελλάδος χαρακτηρίζουν τὸ θῆλυ ὡς «ἀδύνατο μέρος». Οὕτω π.χ. εἰς τὸ Νησί Μεσσηνίας λέγουν : «—Δὲν κοιτᾷς ποὺ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος κάνει οὐλο ἀδύνατα, δηλαδή θήλεα»⁸. Καὶ ἐν Τρικάλαις τῆς Κορινθίας συνηθίζεται ἡ ἔκφρασις «ἔχω μονάχα ἀδύνατο μέρος», δηλαδή πόρος⁹. 'Ομοίως ἐν 'Αραχόβῃ Παρνασσίδος ἡ θέσις τῆς γυναικὸς εἶναι μειονετική, μολονότι αὕτη εἶναι καὶ οἰκονομικὸς παράγων σπουδαῖος, διότι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐργάζεται εἰς τὸ σπίτι καὶ εἰς τὰ κτήματα, κερδίζει καὶ ἀρκετὰ χρήματα ὑφαινούσα διαρκῶς πωλόνες τους λένε ὅτι εἶναι τὸ ἀδύνατο μέρος, ἐνδὲ πάλιν αὐτ' ἑτέρου περιπαλοῦντα τοῦτο ἄνδρες π.χ. ἂν ἔχουν μόνο ἓνα κραββάτι στὸ σπίτι, θὰ κοιμηθοῦν σ' αὐτὴν ἡ ἀρσενικά, οἱ δὲ κοπέλλες θὰ στρώσουν χάμω, γιατί αὐτὲς εἶναι σκληραγωγημένες καὶ γιὰ τιμὴ στὸν ἄντρα»¹⁰.

Εἰς ὀλιγώτερα μέρη τοῦ 'Ελληνισμοῦ εὐχαριστοῦνται, ὅταν τὸ πρῶτον τέκνον τῆς οἰκογενείας γεννηθῇ θῆλυ καὶ τοῦτο ὅμως προφανῶς ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ μήτηρ ὑπολογίζει νὰ τὸ ἔχῃ βοηθὸν εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ οἴκου. Οὕτω π.χ. ἐν 'Ανατολικῇ Θράκῃ, «ὅταν τῆς πρωτάρας τὸ παιδί γεννιοῦνταν κορίτσι, τὸ χαίρουνταν, γιατί ἡ μητέρα θὰ τὸ εἶχε βοηθὸ στὶς δουλειὰς τοῦ σπιτιοῦ καὶ στὸ μεγάλωμα τῶν

1. Γιάννη Βλαχογιάννη, "Ενας ἄγραφος γυναικεῖος νόμος καὶ ἡ «Φόνισσα» τοῦ Παπαδιαμάντη, Νέα Ἑστία, τόμ. 23, 1938, σ. 9, σημ. 1.

2. ΚΛ, ἀρ. 1446 Α', σ. 132 (συλλ. Δημ. Λουκάτου, Λέσβος [Πετρί], 1940).

3. ΚΛ, ἀρ. 1160 Α', σ. 149 (συλλ. Γ. 'Α. Μέγα, Βάρος Λήμνου, 1938).

4. ΚΛ, ἀρ. 1160 Δ', σ. 5, 8, 9 (συλλ. Γ. 'Α. Μέγα, Κάσπακας Λήμνου, 1938).

5. ΚΛ, ἀρ. 1479 Β', σ. 37 (συλλ. Μαρίας 'Ιωαννίδου, 'Αγία Ἄννα Εὐβοίας, 1942).

6. ΚΛ, ἀρ. 1479 Γ', σ. 46 (συλλ. Μαρίας 'Ιωαννίδου, 'Αγία Ἄννα Εὐβοίας, 1942).

7. Φ. 'Ι. Κουκουλέ, ἐνθ' ἄν., σ. 15.

8. ΚΛ, ἀρ. 1142, σ. 41 (συλλ. 'Ι. Θ. Κακριδῆ, Νησί Μεσσηνίας, 1925).

9. ΚΛ, ἀρ. 1098, σ. 155 (συλλ. 'Ι. Θ. Κακριδῆ, Κορινθία [Τρίκαλα], 1924).

10. ΚΛ, ἀρ. 1153 Β', σ. 124 (συλλ. Μαρίας 'Ιωαννίδου, 'Αράχοβα, 1938).

άλλων παιδιῶν»¹. Εἰς ὑπολογισμὸν διὰ τὴν βοήθειαν ἀρσενικοῦ, τὴν φορὰν αὐτὴν εἰς τὸ κτηνοτροφικὸν ἔργον, ὀφείλεται καὶ ἡ ἀσεβὴς ἐκδήλωσις ποιμένος ἐν Ἀπειράνθῳ Νάξου, ὀνομαζομένου Κουντούρη, ὁ ὁποῖος, «ὅταν πρωτογέννησε ἡ γυναῖκα του κ' ἔκαμε κοριτσάκι, βγῆκε καὶ μούτζωσε τὸ Θεό, πῶς δὲν ἔκαμε ἀγόρι, γιὰ νὰ 'χῃ γρήγορα βοήθεια στὴ μάντρα»².

Ἐν Μεσοχωρίῳ Πυλίας, «ὅταν γεννηθῇ κορίτσι, δὲν τὸ χολιάζουν. Λένε μόνο νὰ εἶναι σάικο, δηλαδὴ νὰ εἶναι γερό, νὰ μὴν τοῦ λείπη πόδι, χέρι»³. Εἰς δὲ τὰ Σβέρδια (νῦν Δάφνη) Λήμνου λέγουν: «Ὁ γονεὺς πῶχ' κορίτσα καταστρέφεται. Τὸ ἓνα κορίτσι τὸ θέλουνε μέσ' στὸ σπίτ' πάντα, γιὰτὶ ἀπομέν' μέσ' στὸ σπίτι, βοηθάει τὴ μητέρα, ἅμα μεγαλώσ'». Ἀμα ἔρθουν δυὸ καὶ τρία, εἶναι δυσάρεστο»⁴. Ἐν Ἑρμιονίδι ἡ ἀπόκτησις θήλεος τέκνου, «ὅταν δὲν ἔχῃ ἡ οἰκοκυρά κόρας ἀλλὰ ὅλο ἀγόρια ἢ ἔχῃ ὀλίγα κορίτσια, θεωρεῖται εὐτυχία. Ὅταν ὅμως ἡ οἰκογένεια ἔχῃ πολλὰς κόρας καὶ εἶναι φτωχιά, δὲν θεωρεῖται τόσον εὐχάριστος»⁵. Διὰ τὴν χρησιμότητα καὶ τὴν βοήθειαν, ποὺ παρέχει τὸ πρῶτον θηλυκὸν τὴν οἰκίαν τέκνον, λέγεται καὶ ἡ κοινὴ παροιμία: «τῆς καλομάννας τὸ παιδί, τὸ πρῶτο καὶ τὸ κορίτσι». Τὸ θέλουν λοιπὸν οἱ γονεῖς ὅχι δι' ἄλλους λόγους παρὰ μόνον διὰ νὰ ἔχῃ ἡ μήτηρ βοηθὸν καὶ συνυπηρέτην ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων τῆς οἰκοκυράς καὶ διὰ νὰ συμβάλῃ τοῦτο εἰς τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὸ «μεγάλωμα» τῶν ὑπολοίπων τέκνων τῆς οἰκογενείας.

Μεγάλῃ δυστυχίᾳ ἐν τῇ ἐλληνικῇ οἰκογενεῇ θεωρεῖτο παλαιότερον καὶ θεωρεῖται ἀκόμη ἡ κατὰ σειρὰν ἀπόκτησις θηλέων τέκνων, διότι καὶ τότε, ὡς καὶ σήμερον, ὑπῆρχεν ἔθιμον νὰ δίδουν προῖκα εἰς μετοχή, ζῶα καὶ ἀκίνητα, ἐκτὸς τῶν ἐπίπλων καὶ τοῦ ρουχισμοῦ. Ἐπειτα, διότι ἡ γυνὴ ὑπανδρευομένη ὑπέφερε πολὺ καὶ ἦτο σχεδὸν δούλῃ τῆς πενθερᾶς της, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν.

Τὰς διαφορὰς περὶ τῆς μιᾶς ἢ τῶν περισσοτέρων θυγατέρων ἀντιλήψεις ἐκφράζουν καὶ τινες παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Οὕτω π.χ. λέγουν: ἐν Κεφαλληνίᾳ: «Ὅταν γεννιέται θηλυκὸ παιδί, τρίζουν οἱ τέσσαρες ἀγκωνεὶς τοῦ σπιτιοῦ» καὶ «Τσῆ καλομάννας τὸ παιδί, τὸ πρῶτο τέκνο θηλυκὸ καὶ νὰ 'ναι πεθαμένο». Ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ ἀπαντῶσιν ὡσαύτως αἱ παροιμιώδεις ἐκφράσεις: «Θηλυκὸ γεννήθηκε», «Ἐτσι εἶναι βουβό, εἶναι θηλυκὸ» ἢ «Τὸ θη-

1. Ἐλ πινί κ ης Σ τ α μ ο ὕ λ η - Σ α ρ α ν τ ῆ, Ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη. Ἡ Σηλυβρία μὲ τὰ γύρω της χωριά, Α', Ἀθῆναι 1956, σ. 60.

2. ΚΛ, ἀρ. 1459 Α', σ. 392 (συλλ. Διαλεχτῆς Ζευγώλη, Ἀπειράνθος Νάξου, 1928).

3. ΚΛ, ἀρ. 1378 Γ', σ. 10 (συλλ. Γεωργίας Ταρσούλη, Μεσοχωρί Πυλίας, 1939).

4. ΚΛ, ἀρ. 1160, σ. 71 (συλλ. Γ. Ἀ. Μέγα, Σβέρδια Λήμνου, 1938).

5. ΚΛ, ἀρ. 1898, σ. 7 - 8 (συλλ. Δήμητρας Μερεμέτη, Ἐπαρχία Ἑρμιονίδος, 1953).

λυκὸ παιδὶ γεννιέται βουβόν»¹. Ἐν δὲ τῇ Λευκάδι λέγουν : «Τὰ θηλυκὰ παιδιὰ τὰ τρανοῦν ὄχ τὰ μαλλιά» καὶ ἀλλαχοῦ παρατηροῦν ὅτι «Τὸ ἀρσενικὸ εἶναι ντου-βάρι καὶ τὸ θηλυκὸ αὐγόν» (δηλ. ὅ,τι γίνη, ξεσπᾷ στὸ θηλυκὸ) καὶ «Τοῦ θηλυκοῦ πρέπει νὰ δέρνεται κι ὁ τόπος ὅπου κάθεται»². Ἐν Ἡπείρῳ, ἔνθα ἡ περιφρόνησις καὶ ἀποστροφὴ πρὸς τὰ θήλεα εἶναι εἰσέτι λίαν ἔντονος καὶ διαδεδομένη, ἀπαντῶσιν αἱ ἐξῆς ἀξιολόγου διαφέροντος διὰ τὸ θέμα μας παροιμίαι καὶ γνωμικαὶ ἐκφράσεις : «Ἐννὰ καὶ μία δέκα ν' ἀκούς καὶ τῇ γυναῖκα»³. «Εἶναι γλυκεῖα ἢ ἀλφὴ τ' θανάτ' τῶν κοριτσιῶν (τσουπριῶν) ἢ θηλυκῶν», διότι, «γιά νὰ βγῇ μιὰ τσιούπρα ἀπὸ τὸ σπῖτι (δηλ. νὰ παντρευτῇ) θὰ ἀναταράξῃ ὅλα τὰ θεμέλια». «Καλότρυχη ποὺ τὴν πάντρεψες μὲ μιὰ πῆχνη πανὶ μονάχα» (ἐπὶ τῶν κοριτσιῶν, ποὺ ἀποθνήσκουν εἰς νηπιακὴν ἡλικίαν). («Ἡ τσιούπρα εἶναι ξένος ἄνθρωπος»). («Ὅποιος δὲν πάντρεψε κοπέλλα καὶ δὲν ἔφκειασε σπῖτι, δὲν ξέρει τί καιρὸς περνάει», διότι εἶναι δύσκολος ἡ ἀποκατάστασις τῶν κοριτσιῶν. Αἱ φράσεις ἐπίσης : «Ὅταν γενιοῦνται, νὰ τς κόφτουν τὸν ὄφθαλὸ στὴ ρίζα» ἢ «νὰ τς στραγγαλίζουν τὸ λαιμό» ἢ «νὰ τς ἀποκοπιάζουν» ἢ «νὰ τς πατοῦν στὸ λαιμό» λέγονται ὑπὸ πολυπαθοῦς μητρός, διότι αἱ θυγατέρες κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῶν παρέχουν πράγματα εἰς τοὺς γονεῖς. Ἐπίσης ἡ φράσις : «Δὲν τ' βαρὺ τ' ἀνθρώπ' τί δίν' ἀλλὰ τί θὰ βοῇ» (ἢ θὰ ντᾶ) λέγεται ὑπὸ τῶν καταστάσεων γυναικῶν, ὅταν ὑπανδρεύουν τὰς θυγατέρας τῶν⁴, αἱ ὁποῖαι εἶναι «ἀδύνατο μένος».

Αἱ ὡς ἄνω παροιμίαι καὶ ἐκφράσεις ἀναφέρονται κυρίως εἰς τὰ κορίτσια, τὰ ὁποῖα ὑπανδρευόμενα μεταβάλλονται εἰς ὑπερστρίας ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γαμβροῦ. Ἄλλ' εἰς τινα μέρη ἡ ἐκτίμησις τοῦ λαοῦ διὰ τὸ πρόσωπον, τὸ ὅποιον ἡ γυνὴ διαδραματίζει ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, εἶναι ἡ πρέπουσα. Οὕτω π.χ. ἐν Θράκῃ καὶ ἀλλαχοῦ λέγεται ὅτι «τὸ θηλυκὸ πουλὶ στηνεὶ τὴ φωλιά» ἢ «τὴ φωλιά χτίζει τὸ θηλυκὸ πουλί», δηλαδὴ ὅτι τὴν οἰκογένειαν δημιουργεῖ ἡ γυναῖκα⁵.

Ὁ ἐλληνικὸς λαὸς πρὸς ἀποφυγὴν τῆς γεννήσεως θηλέων, ἐκτὸς τῶν κατὰ βούλησιν φυσιολογικῶν προσπαθειῶν, καταφεύγει καὶ εἰς διαφόρους μαγικὰς πράξεις. Οὕτως ἐν Μεσολογίᾳ αἱ γυναῖκες κορφώνουν τρία καρφιά εἰς τὸν τοῖχον λέ-

1. Δ η μ. Σ. Λ ο υ κ ᾶ τ ο υ, Κεφαλονίτικα γνωμικά, Ἀθήναι 1952, σ. 64.

2. Βλ. ἀνέκδοτον συλλογὴν παροιμιῶν Ν. Γ. Π ο λ ῖ τ ο υ, Θηλυκὸ, 3.

3. Ἡ παροιμία δημοτὶ ἀνυποληψίαν διὰ τὴν γνώμην τῆς γυναικός. ΚΑ, ἀρ. 2740, σ. 8 (Βασίλ. Παυλίδου, Παροιμίαι ἐκ Παραμυθιάς τῆς Ἡπείρου, 1963).

4. ΚΑ, ἀρ. 51, σ. 7, 69 (Ἀνανύμου, Δημοτικά. Ἡπειρος, 1919).

5. Ἐ λ π ι ν ῖ κ η ς Σ τ α μ ο ὕ λ η - Σ α ρ α ν τ ῆ, ἔνθ' ἀν., σ. 291. Πρὸς ὀρθοπόδησιν τῆς οἰκογενείας ὁ σύζυγος ἔχει ἀνάγκην καλῆς γυναικός, καλοῦ κτήματος, δηλαδὴ φορτηγοῦ ζώου, καὶ καλῶν βοῶν, ὡς λέγουν ἐν Κρήτῃ.

γουςαι : «καρφώνω τὶς τσοῦπρες καὶ κάνω ἀρσενικά»¹. Ἐν Κρήτῃ συνηθίζουν νὰ δίδουν εἰς μαῦρον πετεινὸν (νὰ φάῃ τὸ 'φάλι θηλυκοῦ παιδιοῦ, διὰ νὰ γίνη τὸ ἐπόμε-
νο παιδί ἀγόριον)². Ὁφείλω νὰ σημειώσω ἀκόμη ὅτι ἐν Ἡπείρῳ κάμνουν μαγγανείας, διὰ νὰ γεννήσῃ πολλὰ θήλεα ἢ ἐχθρά των³, καὶ ἐν Καρατσὸλ Τιρνάβου φθονεραὶ γει-
τόνισσαι προσφεύγουν εἰς μάγισσαν, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν γέννησιν ἀρσενικοῦ, συχνὰ δ' αἱ ἐπίτοκοι προσφεύγουν εἰς τὰς μαῖας ἢ τὰς Ἀθιγγανίδας, διὰ ν' ἀποτρέ-
ψουν τὰ κωλύματα πρὸς γέννησιν ἄρρενος τέκνου⁴. Ἐν Ἡπείρῳ ὡσαύτως «πολλές, ποὺ κάνουν ὅλο κοπέλλες, βαφτίζουν σερικὰ (ἀρσενικά) παιδιὰ, γιὰ ν' ἀποχτήσουν
κι αὐτές»⁵. Ἐπίσης εἰς τὰ Χουλιαροχώρια Ἡπείρου «ἡ λεχώνα ὡς τὶς σαράντα μέ-
ρες φακὲς δὲν τρώει, γιὰ νὰ μὴν 'ποχτήσ' κοπέλλα»⁶. Εἰς δὲ τὸ Μανιάκι τῆς Πε-
λοποννήσου «ὄγοια κάνει οὐλο κορίτσια καὶ δὲ θέλει, βάνει ἅμα γεννήσῃ ἓνα κλειδὶ
ἀπουκάτω στὸ προσκέφαλό της, νὰ κλειδωθοῦνε καὶ νὰ μὴ μεταβγοῦνε»⁷. Πρὸς τού-
τοις εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα πιστεύεται ὅτι, διὰ ν' ἀποφύγουν τὴν συνε-
χῇ γέννησιν θηλέων τέκνων, πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν ὠρισμένα εὐχετικά ὀνόματα,
τὰ ὁποῖα ἔχουν τὴν δύναμιν τῆς ἀποστολῆς τοῦ κακοῦ⁸. Οὕτω π.χ. ἐν Ἡπείρῳ τὰ
τέκνα, πρὸ τῶν ὁποίων πολλὰ θήλεα γεννιέσθαι, εἴνα σταματήσῃ ἡ γέννησις καὶ
ἄλλων, καλοῦνται Σ τ α μ ἄ τ η ς⁹, Σ τ α θ ῆ ς (Πόρθητος), Σ τ α μ ἄ τ ω, Σ α -
μ ἄ τ α, Σ τ α ς, ν ῆ κ τ α¹⁰. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μαλακασίου τῆς Ἡπείρου εἶναι ἐν πολλῇ
χρῆσει τὸ θηλυκὸν ὄνομα Δ ι ὠ χ ν ω, προσκθὺν κατὰ παρετυμολογίαν ἐκ τοῦ ρή-
ματος δι ὠ κ ω. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι προφανῶς εὐχετικόν, διδόμενον μετὰ τὴν
γέννησιν κατὰ σειρὰν θηλέων τέκνων, ὅπως ἐπ' αὐτῷ τρόπῳ τινὰ δίδωξις αὐτῶν ἡ γεν-

1. Γ. Ἀ. Μέγα, Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, τευχ. Α', Ἀθῆναι 1939, σ. 25.

2. Εὐαγγέλιας Φραγκάκι, Συμβολὴ στὰ λαογραφικὰ τῆς Κρήτης, Ἀθῆνα 1949, σ. 32, 67.

3. Ζωγράφειος Ἀγών, τόμ. Α', Κωνσταντινούπολις 1891, σ. 16, ια'.

4. Ν. Γ. Πολίτου, ἐνθ' ἄν., σ. 211.

5. ΚΑ, ἀρ. 36, σ. 296, 85 (Δ. Σάρρου, Ἡπείρου δημοτικὰ ποιήματα, 1888/93).

6. ΚΑ, ἀρ. 2302, σ. 183 (Δ. Β. Οἰκονομίδου, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς τὰ χωρία τῆς πρῶν ἐπαρχίας Μαλακασίου Ἡπείρου, 1959).

7. ΚΑ, ἀρ. 1566, σ. 2 (συλλ. Μαγδαληνῆς Τσάκωνα, Μανιάκι, 1944).

8. Δ. Β. Οἰκονομίδου, Ὄνομα καὶ ὀνοματοθεσία εἰς τὰς δοξασίας καὶ συνηθείας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, Λαογραφία, τόμ. Κ', 1962, σ. 492.

9. Ἰ. Σ τ α μ ν ο π ο ὐ λ ο υ, Βόλτες ὀνοματολογικῆς, Ἀθῆνα 1929, σ. 34.

10. Γ. Ζηκίδου, Ἔθιμα παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν, Ἐβδομάς, ἔτ. Γ', 1886, σ. 268 - 9. Βλ. καὶ Κ. Ζησιόου, Γυναικεῖα ὀνόματα κύρια ἐν Κυνουρίᾳ. Ἐπετηρίς Παρνασσοῦ, τόμ. 6, 1902, σ. 236.

νήση ἢ μήτηρ ἄρρενα πλέον¹. Ἐν Ζαγορίῳ τῆς Ἡπείρου, ὅταν γεννῶνται κατὰ σειρὰν δύο θήλεα, ἐπακολουθήσῃ δὲ καὶ τρίτον, «τὸ ρίχνουν στὸ σταυροδρόμι» καί, ὅποιος τὸ εὑρῇ πρῶτος, γίνεται κουμπάρος, τὸ βαπτίζει, ἀλλ' εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τοῦ δώσῃ ὠρισμένον ὄνομα, «γιὰ νὰ σταματήσῃ» ἢ γέννησις θηλέων, ὡς π.χ. Σταμάτα, Ἀρσινόη, Σταυρούλα². Εἰς τὴν Τσαμουριὰν Θεσπρωτίας «τὰ παιδιὰ τὰ βαπτίζει ὁ νουνός, ποὺ στεφάνωσε τοὺς γονεῖς των. Ἐὰν ὅμως κάνουν συνέχεια κορίτσια, τότε ἀλλάζουν νουνό, γιὰ ν' ἀλλάξῃ τὸ γούρι καὶ νὰ κάνουν ἀγόρια»³. Εἰς δὲ τὸ Μανιάκι «βγάνουνε κι ὄνομα Σ τ α μ á τ α, Σ τ α θ í α, νὰ σταματᾶνε τὰ κορίτσια, μὰ γιὰ σοῦ λέω τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ νὰ μὴν τὸ κυνηγᾷς. Εἶναι κακὸ καὶ σὲ κακὸ βγάνει. Εἴτε δὲν ἔχεις παιδί εἴτε οὐλο κορίτσια κάνεις, νὰ μὴ βαρυγομᾷς. Ὁ Θεὸς ἔχει γραμμένη τὴν πλάση, ποὺ θὰ γένη⁴». Ἐν Φθιώτιδι οἱ γονεῖς παρακαλοῦν πολλάκις τὸν ἀνάδοχον νὰ ὀνομάσῃ Ἀ γ ό ρ ω ἢ Ἀ γ ο ρ í τ σ α ν τὸ κορίτσι, διὰ νὰ γεννηθῇ τὸ μετέπειτα παιδί ἀρσενικόν⁵. Καὶ ἐν Κυνουρίᾳ, ἵνα σταματήσῃ ὁ κακὸς δαίμων τῆς θηλυγονίας, συνηθίζονται τὰ ὀνόματα Σ τ α μ á τ α, Σ τ α μ α τ í ν α, Σ τ α μ α τ ο ú⁶. Εἰς τὸν Πόντον εἰς τὴν θάλασσαν ἐδίδετο τὸ ὄνομα Κ α ν ή, προσερχόμενον ἐκ τοῦ κανεῖ (ἀρκεῖ) (ἐκ παρετυμολογίας), διὰ νὰ σταματήσῃ πλέον ἡ γέννησις θηλέων⁷. Εἰς δὲ τὸ Καπλὰν Πάλη (ἐν τῇ νήσῳ τῆς ἀλεβάζουν) σὲ ἄρσενικὸν ἀλογο, πὰ νὰ κάνει ἄρσενικὰ παιδιὰ⁸. Ἐξέως εἰς τὰ ἄλλα μέρη ἐπὶ τῆς νηπτικῆς παστάδος καθίζουν ἢ κυλίουν ἀρσενικὸν παιδί. Το αὐτὸ συνηθίζουν καὶ «μὲ τὰ προικιά».

Ὅπως παρ' ἡμῖν σήμερον, οὕτω καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀρχαιοτέρων ἐλληνικῶν καὶ ἰουδαϊκῶν ἀντιλήψεων, ἡ γέννησις θήλεος οὔτε εἰς τοὺς γονεῖς οὔτε εἰς τοὺς συγγενεῖς ἦτο εὐχάριστος, προκειμένου ὅμως μία γυνὴ νὰ στερηθῇ κληρονόμων προετίμα, φυσικά, καὶ θήλεος τὴν ἀπόκτησιν⁹. Ἀντιθέτως, καὶ τότε χοροὺς καὶ κρότους ἐποιοῦν ἐπὶ τῇ γεννήσει ἄρρενος καὶ δὴ καὶ βασιλόπαιδος¹⁰. Οἱ ὑπήκοοι ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς γεννήσεως διαδόχου συνέχαιρον ἀλλή-

1. Ν. Νίτσου, Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἡπείρῳ κώμης τοῦ Τσαμαντᾶ, ἐν Ἀθήναις 1926, σ. 110.

2. ΚΑ, ἀρ. 1571, σ. 301 (συλλ. Δ. Παπᾶ, Ζαγόριον, 1940).

3. ΚΑ, ἀρ. 2389, σ. 24 (συλλ. Κ. Χ. Σιόντη, Τσαμουριά Θεσπρωτίας, 1961).

4. ΚΑ, ἀρ. 1566, ἐνθ' ἀν., σ. 2.

5. Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ Γεωργίου Κασκαβέλη.

6. Κ. Ζησίου, ἐνθ' ἀν., σ. 245.

7. Βλ. Στίλπ. Π. Κυριακίδην, ἐν Λαογραφίᾳ, τόμ. Ε', 1915/16, σ. 358.

8. ΚΑ, ἀρ. 1378, σ. 94 (συλλ. Γεωργίας Ταρσούλη, 1939).

9. Φ. Ί. Κουκουλέ, ἐνθ' ἀν., σ. 14 - 15.

10. Ἐνθ' ἀν., σ. 15.

λους καὶ ἐπεκρότου. Ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς ἐν «Τῷ ἐπὶ τῶν κρίσεων» ἀναφωνεῖ : «ἄρρεν τὸ ἀρτίτοκον βρεφύλλιον, ἄρρεν, ὦ γῆ καὶ ἥλιε»¹. Ἡ δὲ Ἀννα ἡ Κομνηνὴ ἐπὶ τῇ γεννήσει βασιλόπαιδος λέγει : «Τίκεται καὶ τούτοις ἄρρεν. Εὐθὺς οὖν οἱ μὲν γονεῖς ἐγεγήθησαν· τὸ δὲ ὑπήκοον ἅπαν ἐσκίρων, συνέχαιρον ἀλλήλοις, ἐγεγήθησαν, καὶ ἦν ἰδεῖν τὰ βασιλεία χαρμονῆς ἀνάπλεω»². Οἱ στερούμενοι ἄρρενος παιδὸς ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ ἐν γένει ἐθλίβοντο ἐπὶ τούτῳ καὶ προσηύχοντο εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὴν γέννησιν τοιοῦτου, ὡς π.χ. οἱ γονεῖς τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου (6 αἰ.)³.

Ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς κατωτερότητος τῆς γυναικὸς καὶ προτιμήσεως αὐτῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ. Οὕτως ὁ Παῦλος (Πρὸς Κορινθίους Α', 11, 8) λέγει : «ἡ γυνὴ δὲ δόξα ἀνδρός ἐστίν. οὐ γάρ ἐστιν ἀνὴρ ἐκ γυναικός, ἀλλὰ γυνὴ ἐξ ἀνδρός καὶ γὰρ οὕκ ἐκτίσθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναικα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα». Καὶ κατωτέρω (14, 34) «αἱ γυναῖκες ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν. οὐ γὰρ ἐπιτρέπεται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλὰ ὑποτασέσθωσαν καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει». Καὶ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ του (2, 11) ὁ αὐτὸς Παῦλος λέγει : «γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μανθανέτω ἐν πάσῃ ὑποταγῇ».

Ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι προσετιμῶντο τῶν θηλέων τὰ ἄρρενα. Ὁ Εὐριπίδης λέγει : «στῦλοι γὰρ οἶκον εἰσι παῖδες ἄρσενες»⁴. Οὗτοι, ὡς γνωστόν, ἤδυναντο ἐν ἀναγκῇ, αὐτοῦσας τῆς ἐκείνων, καὶ πρόζωσαν τὰ τοῦ βίου, ἐνῶ τὰ θήλεα δυσκόλως ὑπανδρεύοντο, ἂν ἐστερούντο ἰσχυρὸς προικός, πρόξενον δ' οὐχὶ μικρᾶς δαπάνης εἰς τὸν πατέρα ἐγίνοντο. Ἐνεκα τούτου καὶ ὁ κωμικὸς Ποσειδίππος ἔλεγεν :

Υἱὸν τρέφει πᾶς, κἄν πένης τις ὦν τύχη·
θυγατέρα δ' ἐκτίθῃσι, κἄν ᾗ πλούσιος⁵.

Τὰ θήλεα λοιπὸν καὶ παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι περιφρονούμενα καὶ κατώτερα τῶν ἀρρένων θεωρούμενα ἐξετίθεντο. Καὶ συνέβαινε μὲν ποτε ν' ἀναγνωρίζουν τὰ ἐκθετα ὡς ἴδια ἄτεκνοι γονεῖς, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο μᾶλλον ζήτημα τύχης, τὸ δ' ἐκθετον δούλη τοῦ ἀναδεξαμένου ἐγίνετο.

Ὅπως βλέπομεν, ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ἐπι-

1. Βλ. ἐν Κ. Σάθια, Μεσαιων. Βιβλιοθήκη, τόμ. Ε', ἐν Βενετίᾳ - Παρίσις 1876, σ. 409. Φ. Γ. Κουκουλέ, ἐνθ' ἀν., σ. 14.

2. Ἀννης Κομνηνῆς, Ἀλεξιάς Σ', 8, Ν. Γ. Πολίτου, ἐνθ' ἀν., σ. 210, σημ. 3.

3. Γ. Κ. Σπυριδάκης, Τὰ κατὰ τὴν γέννησιν, τὴν βάπτισιν καὶ τὸν γάμον ἔθιμα τῶν Βυζαντινῶν ἐκ τῶν ἀγιολογικῶν πηγῶν, Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχεῖου, τόμ. Ζ', 1952, σ. 110.

4. Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις, στίχ. 57.

5. Παρὰ Σοφοκίῳ, 77,7.

κρατεῖ ἐν Ἑλλάδι τὸ ἔθιμον καὶ ἡ ἀντίληψις τῆς προτιμήσεως τοῦ ἄρρενος ἀντὶ τοῦ θήλεος, ὅπερ κυρίως ὀφείλεται εἰς λόγους κοινωνικούς. Ἡ καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς κυρίαρχος τοῦ ἀνδρὸς θέσις ἐν τε τῷ οἴκῳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ διεμορφώθη ὑπὸ ποικίλων παραγόντων, ὡς εἶναι π.χ. ἡ συνέχισις τοῦ γένους καὶ τῆς οἰκογενειακῆς λατρείας καὶ ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἠθικὴ αὐτοῦ συμβολὴ καὶ συμπαραστάσις εἰς τὴν συντήρησιν καὶ προστασίαν τῆς γυναικὸς καὶ τῶν ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας. Οἱ παράγοντες οὗτοι συνετέλεσαν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐθίμων τῆς προτιμήσεως τοῦ ἄρρενος.

Τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὰ θήλεα καὶ τὸν πόθον διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἀρρένων τέκνων ἀπαντῶμεν καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς¹. Οὕτως ἐν τῷ Κοράνιῳ λόγου γενομένου περὶ τῶν Ἀράβων εἰδωλολατρῶν, οἵτινες ἐθεώρουν τοὺς ἀγγέλους ὡς θυγατέρας τοῦ Θεοῦ, ἀναγινώσκομεν : « Ἀποδίδουσι θυγατέρας τῷ Θεῷ· δόξα Σοι, Κύριε ! ἐνῷ δὲ ἐπιθυμοῦσι τοιαύτας δι' ἑαυτοῦς. Ἐὰν ἀναγγείλωσιν εἰς τινὰ ἐξ αὐτῶν τὴν γέννησιν θυγατρὸς, οὗτος ἀμέσως ὠχρεῖ καὶ καθίσταται ὡς κεραυνόπληκτος ἐκ τῆς λύπης. Κρύπτεται ἀπὸ τὸν λαὸν ἕνεκα τῆς ὀλέθρας ἀγγελίας. Ὅφειλει τηρῶν αὐτὴν (τὴν θυγατέρα) νὰ ὑποστῇ τὴν αἰσχύνην ἢ νὰ τὴν ἐνταφιάσῃ εἰς τὴν κόνιν². Ὡς πόσον εἶναι ἀδικαιολόγητοι οἱ ἰσχυρισμοὶ τῶν Ἰνδῶν. Πῶς θεωρεῖ δὲ ὁ Τοῦρκος γενικῶς τὴν γυναῖκα; ἄρχεῖ νὰ τὴν ἀποδείξῃ ἡ ἀπεκρίσις τοῦ Μαυριτανίου Ὁτ-Μοκρανί, τὴν ὁποῖαν ἀναφέρει πού ὁ Δουμά : « — Πόσους υἱοὺς ἔχεις ; τὸν ἠρώτησεν ὁ Γάλλος. — Τρεῖς, ἀπεκρίθη ὁ Ἀφρικανός. — Καὶ πάσαι θυγατέρας ; — Δὲν ἤξεύρω⁴ ». Ἐκτοτε βεβαίως παρῆλθον ἀρκεταὶ δεκάδες ἐτῶν, ἀλλ' ἡ νοοτροπία δὲν μετεβλήθη καὶ τόσον, ἰδίᾳ ἐν ὑπαίθρῳ, ἔνθα ἡ γυνὴ ἐξακολουθεῖ εἰσέτι νὰ εὐρίσκεται εἰς θέσιν κοινωνικῶς μειονεκτοῦσαν ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνδρα. Καὶ εἰς τὰς πρὸς βορρᾶν τῆς Ἑλλάδος βαλκανικὰς χώρας — ἐξαίρεσει τινῶν διαμερισμάτων τῆς Ρουμανίας — τοῦ-

1. Βλ. Handwörterbuch des Deutschen Aberglaubens, vol. IV, Berlin und Leipzig 1931, στ. 1377 κ. ἐξ. Heinrich Ploss - B. Renz, Das Kind im Brauch und Sitte der Völker, ἔκδ. 3η, vol. I, Leipzig 1911, σ. 1 κ.ἐξ., Γ. Κ. Σπυριδάκης, ἔνθ' ἄν., σ. 110.

2. Ὡς σημειωθῇ ὅτι «παρὰ ταῖς νομαδικαῖς φυλαῖς τῶν Ἀράβων πολυθεϊστῶν ἡ γέννησις θυγατρὸς ἐθεωρεῖτο ὡς δυστύχημα, τοῦ φύλου τῆς παρέχοντος ἀφ' ἑνὸς μικροῦ λόγου ὑπηρεσίαν εἰς πλάνητα καὶ ληστρικὸν βίον, καὶ ἀφ' ἑτέρου δυναμένης νὰ ἐπενέγκῃ συμφορὰς εἰς τὴν οἰκογενεῖαν αὐτῆς ὡς ἐκ τῆς κακοηθείας ἢ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς. Ἀφορμαὶ ὅθεν ἀπανθρώπου ἀγωγῆς συμμιγεῖσθαι ἴσως μετὰ τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν αἰσθημάτων, παρέσυρον τούτους νὰ προσφέρωσι θ ἡ λ ε α ν ἡ π ι α εἰς θυσίαν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν ἢ νὰ τὰ θάπτωσι ζῶντα». (Κοράνιον, μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ κειμένου ὑπὸ Γερασίμου Ἱ. Πεντάκη, ἔκδ. 2α, ἐν Ἀθήναις 1886, σ. 194, σημ. 2).

3. Κοράνιον (ἐνθ' ἄν.), κεφ. 16 § 59 - 61. Πρβλ. καὶ κεφ. 43 § 16, κεφ. 81 § 8.

4. Σκαρλ. Δ. Βυζαντίου, Ἡ Κωνσταντινούπολις, τόμ. Γ', Ἀθήνησιν 1869, σ. 385 - 6.

λάχιστον μέχρι τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου αἱ αὐταὶ περίπου κοινωνικαὶ συνθήκαι τοῦ παρελθόντος διεμόρφωσαν ἀνάλογα πρὸς τὰ ἑλληνικὰ περὶ θηλυγονίας ἔθιμα. Τῷ ὄντι διαφοραὶ καὶ ἰδιομορφίαι εἰς τὰς λεπτομερείας ἐπεκράτουν καὶ ἐπικρατοῦν ἀπὸ λαοῦ εἰς λαόν¹, ἀλλ' ἀπὸ γενικῆς ἐπόψεως τὰ πράγματα δὲν παρουσιάζουν καὶ τόσον οὐσιώδεις διαφοράς. Εἶπον «ἐξαιρέσει τινῶν διαμερισμάτων τῆς Ρουμανίας», διότι ἐκεῖ ἀπὸ αἰώνων δι' ἱστορικοὺς λόγους ἡ γυνὴ διῆγε καὶ διάγει ἐλευθεριώτερον καὶ περισσότερον χειραφετημένη. Ἐπίσης καὶ εἰς χώρας τῆς Εὐρώπης παλαιότερον, μάλιστα δὲ πρὸ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, ἡ γυνὴ ἐμειονέκτει καὶ εἶχε θέσιν κοινωνικὴν σχετικῶς περιορισμένην καὶ ἐτίθετο εἰς κατωτέραν μοῖραν, τοῦ ἀνδρὸς προτιμωμένου κατὰ τὴν γέννησιν, ὡς π.χ. ἐν Ἰταλίᾳ καὶ δὴ εἰς τὰς νοτιωτέρας τῆς χώρας ταύτης περιοχάς², ἐν Ἑλβετίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ³ καὶ αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ, τῇ διακρινομένῃ διὰ τὸ στερεὸν καὶ εὐρὺ πνεῦμα τῆς φιλελευθέρας ζωῆς καὶ τῆς κατ' ἀκολουθίαν βαθείας τοῦ ἀνδρὸς ἐκτιμήσεως καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν γυναῖκα, ὡς μητέρα καὶ ὡς θυγατέρα⁴.

Θὰ ἐμήκυνα ἀρκετὰ τὸν λόγον, ἐὰν ἡσυχάζοιεν ἐνταῦθα καὶ μὲ ἔθιμα πρωτογόνων καὶ ἡμιπολιτισμένων λαῶν, σχετικὰ πρὸς τὴν θηλυγονίαν καὶ τὴν ἐν γένει κοινωνικὴν τῆς γυναικὸς θέσιν, περιορίζομαι δὲ μόνον δείγματος χάριν ν' ἀναφέρω ὅτι εἰς τὰς τῶν ἐν λόγῳ λαῶν ἡ γυνὴ καὶ δὴ ἡ κόρη εἶναι τόσον ἀσχημὲς καὶ περιορισμένη, ὥστε στερεῖται καὶ ἰδίου προσωπικοῦ ὀνόματος, δι' οὗ συνήθως διακρίνεται τῶν ὁμοίων τοῦ τῷ ἄτομον εἰς τὰς πεπολιτισμένους κοινωνίας.

Οὕτως εἰς πρωτόγονον πληθυσμὸν τῆς Νοτιοανατολικῆς Σιβηρίας, τοὺς Γ ι α κ ο υ τ έ, μόνον οἱ ἄρρενες λαμβάνουν ὀνόματα. Αἱ θήλειες οὐδὲν προσωπικὸν ὄνομα ἔχουν. Ὅταν δ' ἀπευθύνεται τις εἰς αὐτάς, ἐρωτῶν πῶς ὀνομάζονται, ἀπαντῶσι «γυναῖκα» ἢ «κόρη τοῦ δεῖνα», ἀναφέρουσαι τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς των⁵. Ἐὰν δὲν ἔχωμεν ἐνταῦθα τὸ φαινόμενον τῆς ἀποκρύψεως ἢ ἀπαγορεύσεως τύπου ταμπού⁶, ἐνεργουμένης διὰ τὰ ὀνόματα, τὰ ὅποια μετὰ τοσαύτης φροντίδος ἀποκρύπτονται

1. Βλ. π.χ. τὰ ἐν Ἀλβανίᾳ ἐθιζόμενα: A b a z D o j a k a, La condition de la femme en famille dans les regions de montagne de notre pays. Deuxième conference des études albanologiques, τόμ. II, Tirana 1970, σ. 221 - 27.

2. A. de G u b e r n a t i s, Storia comparata degli usi natalizi, Milano 1878, σ. 48 κ.ἐξ.

3. Die Frau als Mensch zweiter Ordnung, ἐν Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens, vol. II, Berlin und Leipzig 1929, στ. 1742 - 46.

4. Βλ. J. M i c h e l e t, Origines du droit français, vol. I, Paris 1838, σ. 22.

5. G. B u s c h a n, Die Sitten der Völker, vol. II, σ. 256, παρὰ P. C a r a m a n, Les bases mystiques de l'anthroponymie, Balcania, τόμ. III, Bucarest 1943, σ. 465.

6. S t i t h T h o m p s o n, Motif - Index of Folk - Literature, τόμ. I, Copenhagen 1955, C 430 κ.ἐξ. C 32,2.1. C 51.3.1. C. 824, τόμ. II, 1956, D 511.

εἰς τοὺς ξένους ὑπὸ τῶν πρωτογόνων ἢ ἡμιπολιτισμένων λαῶν¹, τότε δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τὴν σημερινὴν κοινωνικὴν τῆς γυναικὸς θέσιν εἰς τὰς πρωτογόνους κοινωνίας.

Β'. ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΚΟΡΗΣ ΕΝ Τῇ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΥΜΦΗΣ ΕΝ Τῇ ΟΙΚΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΒΡΟΥ

Ἐκτὸς τῶν περὶ θηλυγονίας ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἔθιμα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ἐξ ὧν δυνάμεθα εὐκρινῶς ἐπίσης ν' ἀντιληφθῶμεν τὴν κοινωνικὴν θέσιν τῆς γυναικὸς. Τοιαῦτα εἶναι τ' ἀφορῶντα εἰς τὸν γάμον τῆς κόρης καὶ τὴν θέσιν αὐτῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γαμβροῦ.

Ὅπου ἡ οἰκογένεια διατηρεῖ εἰσέτι τὸν πατριαρχικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, ἰδίᾳ εἰς τοὺς ὀρεινοὺς πληθυσμοὺς τῶν ποιμένων, ὁ γάμος γίνεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μετὰ συμφωνίαν τῶν γονέων τῶν δύο ἐνδιαφερομένων μερῶν. Οὕτω παρὰ τοῖς Σαρακατσάνοις οἱ γονεῖς ἀποφασίζουν περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν τέκνων των χωρὶς νὰ ἐρωτοῦν καθόλου τὴν γνώμην των. Καὶ ἐν Ζαγορίῳ τῆς Ἡπείρου τὰ συνοικέσια παλαιότερον ἐγίνοντο κατὰ κανόνα καὶ γίνονται ἀκόμη «μὲ προξενιά», διότι παρ' ὅσον τὸν χρυσοπολιτισμὸν τῶν ἐνταυρῶνεν Ζαγοριστικῶν τὰ ἔθνη ἤσαν αὐστηρότατα καὶ ἡ ἄμεσος ἐπαφὴ μετὰ τῶν ἐλευθέρων νέων καὶ τῶν δύο φύλων ἦτο, ἂν ὄχι ἀδύνατος, πάντως ὅμως δυσκολώτατη. Ἀλοίμονον εἰς τὴν κόρην, ἥτις θὰ ἐφωρᾶτο νὰ συνομιλῇ ἢ καὶ νὰ καλημερίζῃ ἀκόμη νέον, ὅστις δὲν θὰ ἦτο πολὺ πλησίον συγγενῆς της². «Τὰ κορίτσα (παλαιότερον) τὰ πάντρευαν στὸ Ζαγόρι ἀπὸ 14 ἐτῶν καὶ ἄνω, τὶς περισσότερες φορὲς δὲν ἐγνώριζεν ὁ γαμπρὸς τὴν νύφ' οὔτε ἡ νύφη τὸ γαμπρό»³. Ἐπίσης «οὐδέποτε λάβαιναν ὑπ' ὄψιν τοὺς τῇ θέλησιν τοῦ κοριτσιοῦ, γι' αὐτὸ καὶ σπάνια ἀγάπησαν οἱ γυναῖκες τοὺς ἄντρες τοὺς, γιὰτὶ δὲν τοὺς ἤξεραν. Ἐπειτα ἔφευγαν, ταξίδευαν καὶ δὲν ἀλληλογραφοῦσαν μαζί τους»⁴.

Ἐν Καρυαῖς Καβακλῆς, ὡς γράφει κατὰ τὸ 1903 ὁ Μ. Λουλουδόπουλος, «ἡ συγκατάθεσις τῆς νέας δὲν ἀποτελεῖ οὐσιῶδες μέρος τῆς ἀποκαταστάσεώς της, καθ' ὅσον οἱ γονεῖς καὶ δὴ ὁ πατὴρ κατὰ τὸ δοκοῦν πλειστάκις ἐκλέγει τὸν γαμβρόν, ὡς καὶ ὁ τοῦ γαμβροῦ πατὴρ τὴν νύμφην, διὸ συχνὸν παρουσιάζεται φαινόμενον ἡ

1. Δ. Β. Οἰκονομίδου, "Ὄνομα καὶ ὀνοματοθεσία...", ἐνθ' ἄν., σ. 505.

2. Βλ. Φ. Γ. Τριανταφυλλίδην, ἐν Μακεδονικῷ Ἡμερολογίῳ, ἔτ. 1938, σ. 138.

3. ΚΑ, ἀρ. 2753, σ. 218 (Δ. Β. Οἰκονομίδου, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Κεντρικὸν Ζαγόρι, 1963).

4. Ἐνθ' ἄν., σ. 218 - 19.

ἀπαγωγή»¹. Ἐν Ἀγία Ἄννη Εὐβοίας «τὸν θέλει δὲν τὸν θέλει μὲ τὸ ζόρι θὰ παντρευτῇ ἢ κόρη ἐκεῖνον ποὺ θέλει ὁ πατέρας. Τώρα ὅμως συμβαίνουν πολλές ἐξαιρέσεις τοῦ ἐθίμου τούτου»². Εἰς δὲ τὸ χωρίον Κουρκουλοῦς παρὰ τὴν Λίμνην Εὐβοίας συνηθίζουν ν' ἀρραβωνιάζουν τὰ παιδιὰ των ἀπὸ πολὺ μικρᾶς ἡλικίας· ἔτσι «πουνιοῦνται σιγὰ - σιγὰ καὶ γνωρίζονται καλὰ ὥς ποὺ νὰ ἔρθουν σὲ ἡλικία γάμου. Καὶ τώρα στὴν Κεράμεια 14, 15 ἐτῶν συνήθως παντρεύονται τὰ κορίτσια, στοὺς Κουρκουλοῦς ἀπὸ 12»³. Ἐν Μάνη ἐπίσης «ζήτημα θελήσεως κοριτσιοῦ (πρὸς ἀποκατάστασιν) δὲν εἶχε δημιουργηθῇ ποτὲ παλαιά. Τὰ κορίτσια δὲν τὰ ρωτοῦσαν καὶ δὲν εἶχαν παρὰ νὰ ὑποταχθοῦν, γιατί τὰ συνοικέσια ἄλλοτε ἐτακτοποιοῦσαν οἰκογενειακὲς σχέσεις καὶ ζητήματα σχετικὰ μὲ τὶς Μανιάτικες ἔχθρες ... Τώρα τελευταῖα μόνον ἔχουμε μερικὰ παραδείγματα ἀντιγνωμίας ποὺ δείχνουν χαρακτηριστικὰ τὴν ὕπαρξιν κάποιας γυναικείας ἀτομικότητος καὶ στὴν Μάνη»⁴. Κατὰ κανόνα «ἡ πρότασις ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τοῦ νέου, ὁ ὁποῖος σχεδὸν πάντοτε συνέβαινε νὰ ἔχη ἰδῇ τὸ κορίτσι σὲ κανένα κλάμμα ἢ τὸ ἐζήλεψε γιὰ τὰ μοιρολόγια του, τὴ σεμνότητα του καὶ ὅλες τὶς ἄλλες του ἀρετές. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ ἡ οἰκογενειακὴ καταγωγή τοῦ κοριτσιοῦ. Ἐνα κορίτσι ποὺ εἶναι ὅπως λέει καὶ τὸ μοιρολόγι : ἀπὸ ἀντρικὴ γενιά/κ' ἔχει πεντάδα ἀδερφοῦς/16 ποῖτοξἀδερφοί εἶναι πάντα πολὺ προτιμότερο ἀπὸ τὰ πρὶ ὠραῖο κορίτσι ποὺ εἶναι ἀπὸ κἀνὰ τὴν οἰκογένειαν»⁵. Ἡ γυναιὴ ὑπανδρευομένη ἐνταῦθα δὲν παίρνει «παρὰ τὴν κασέλα της μὲ τὰ ροῦχα της καὶ κεῖνα λιγοστά»⁶, διότι «ἡ περιουσία ἀνήκει στὰς σερνικούς»⁷. Ἐν τῷ οἴκῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ (ἐν Μάνη) «βασιλεύει ἡ κυριαρχία τοῦ ἀνδρός», ἡ δὲ γυναιὴ δὲν φθάνει νὰ εἶναι ἀπὸ καλὴν οἰκογένειαν. «Δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι ὁμορφη, δουλευτάρικη, φρόνιμη. Αὐτὰ εἶναι πολὺ καλὰ, ἀλλὰ εἶναι τίποτε, ἂν δὲν κἀνῃ τὰ παιδιὰ σερνικά»⁸. Καὶ ἐν Κυθήροις «οἱ γονεῖς φροντίζουν νὰ ὑπανδρεύσουν τὰς θυγατέρας των εἰς τὴν κανονικὴν ἡλικίαν ἀπὸ 18 ἐτῶν καὶ ἄνω καί, ὅταν προταθῇ συνοικέσιον, τὸ ἀνακοινώνουν εἰς αὐτάς, ἐὰν κατ' ἀρχὴν ἐπέλθῃ συμφωνία μὲ τὸν γαμβρόν. Τὰ κορίτσια δὲν ἐναντιοῦν-

1. Μ. Λουλουδοπούλου, Ἀνέκδοτος συλλογὴ ἡθῶν, ἐθίμων, δημ. ᾠσμάτων, προλήψεων, δεισιδαιμονιῶν, παροιμιῶν, αἰνιγμάτων κτλ. τῶν Καρυῶν (ἐπαρχίας Καβακλῆ), ἐν Βάρνῃ 1903, σ. 171 - 172.

2. ΚΛ, ἀρ. 1475, σ. 95 (συλλ. Μαρίας Ἰωαννίδου, Ἀγία Ἄννα, 1941).

3. Ἐνθ' ἀν., σ. 5.

4. Π. Π. Κλονάροῦ, ἔνθ' ἀν., σ. 34.

5. Ἐνθ' ἀν., σ. 34.

6. Ἐνθ' ἀν., σ. 40.

7. Ἐνθ' ἀν., σ. 40.

8. Ἐνθ' ἀν., σ. 44 - 45.

ται εἰς τὴν θέλησιν τῶν γονέων των. "Ο,τι ὀρίζουν οἱ γονεῖς μου, εἶναι ἡ ἀπάντησίς των»¹.

Ἐν Καρπάθῳ «εἰς παλαιότερους χρόνους, ὅτε ὁ βίος ἦτο εὐκολος καὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐξεניתούντο, ὁ γάμος ἦτο ζήτημα ἡλικίας διὰ μὲν τὰ κορίτσια ἀπὸ τοῦ 11 - 15 ἔτους, διὰ δὲ τοὺς νέους οὐχὶ πέρα τοῦ 20 ἢ 22.... Σήμερον τὰ πράγματα ἔχουν ἀλλάξει καὶ μόνον εἰς τὴν κώμην Μενετὲς ἐξακολουθεῖ ἀκόμη κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἡ παλαιὰ συνήθεια»². Καὶ ἐν Σφακίῳ τῆς Κρήτης «ἡ κόρη ἀπὸ 16 χρόνων θεωρεῖται ὥριμη γιὰ γάμο. Πρὸ 50 ἐτῶν ἐπαντρεύετο καὶ εἰς ἡλικίαν 10 - 12 ἐτῶν καὶ τὴν ἀνέτρεφεν ἡ πενθερά. Ὁ γαμβρὸς εἶναι καὶ τώρα καὶ ἦτο καὶ τότε πολὺ μεγαλύτερος τῆς νύμφης, ἀλλὰ προέβαλλε τὴν δικαιολογίαν ὅτι τὴν θέλει μικρὴ νὰ τὴν κάμῃ τῶν χειρῶν τοῦ, δηλ. νὰ τὴν συνηθίσῃ σύμφωνα μὲ τὰς ἀπόψεις του»³. Ὡσαύτως «πρὸ πενήντα ἐτῶν οὐδέποτε ἡ μνηστευομένη ἐγνώριζε τὸν μνηστῆρα τῆς· αὐτὸς ἦτο κανὼν ἀπαράβατος. Οἱ γονεῖς καὶ τὰ ἀδέρφια τῆς ἀπεφάσιζαν τὴν τύχην τῆς. Οὐτε ὁ γαμβρὸς τὴν ἐγνώριζε παρὰ ἄλλος κανεὶς ἐκ τῶν οἰκείων τοῦ καὶ [ἐπὶ τῇ] βάσει τῶν συστάσεων τοῦ ἐστῆν ἀρραβῶνα. Πολλὰ κόραι ἐφρόντιζον τοῦλάχιστον ἀπὸ τὴν χαραμάδα παρθένου ἢ τέρας νὰ ἰδοῦν ἔστω καὶ ἀμυδρὰ τὸν ἄνδρα μὲ τὸν ὁποῖον θὰ συνέδεον τὴν ζωὴν των»⁴.

Ἡ κατάσταση ἦτο καὶ εἶναι ἀίσιμος πρὸς εἰς τινὰς τῶν ἰονίων νήσων καὶ τὰς Κυκλάδας, ὅπου ἡμερώτερα ἦθη ἐκράτου ἀνέκαθεν. Ἐκεῖ ἠκούετο καὶ ἡ γνώμη τῶν ἐνδιαφερομένων. Ἐν Λέσβῳ δ' ἐπικράτει τὸ περίεργον ἔθιμον τοῦ ἀβρὰ - παζάρ, δηλονότι τοῦ γυναιοπάζαρου. «Κάθε Κυριακὴ ἀμονιάζαν 50 γυναῖκες καὶ παζαρευότανε. Καθίζαν πάν' στὶς καρέκλες στὸ μαχαλά. Οἱ παντρεμένες θὰ καθίσαν κατὰ γῆς, οἱ μπικιάρισσες σὲ καθίσματα, γιὰ νὰ γνωρίζωντι. Πηγαίναμε τὰ παλληκάρια στσοὶ μαχαλάδες. Τρεῖς ὥρες ἦταν αὐτό. Τ' ἀπόγειομα ἀπὸ τς 9 ὡς τὶς 12 ἀλά τούρκα. Φορούσανι τὰ φλουριά, οὐλο φλουρὶ 'πὸ πάνου ὡς κάτω. Παγαίναμε καρσὶ καὶ τὶς βλέπαμε. —Θέλεις με ; —Θέλω σε»⁵.

Αἱ Ἑλληνίδες πολλαχοῦ καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος παλαιότερον (ἤτοι μέχρι τοῦ 1900) ἦσαν τόσον περιορισμέναι, ὥστε οὔτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν μετέβαινον, διὰ νὰ ἐκκλησιασθοῦν. Παρὰ προσφύγων ἐκ Λιβισίου Μάκρης Μικρᾶς Ἀσίας

1. ΚΛ, ἀρ. 2327, σ. 19 (συλλ. Ἰ. Π. Κασιμάτη, Κύθηρα, 1959).

2. Μ. Γ. Μιχαηλίδου - Νουάρου, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Καρπάθου, τόμ. Α', Ἀθήναι 1932, σελ. 73.

3. Αἰκατερίνης Χρυσουλάκη, Ἔθιμα τῶν Σφακιῶν τῆς Κρήτης, Λαογραφία, τόμ. ΙΖ', 1957/58, σ. 384.

4. Ἐνθ' ἄν., σ. 384.

5. ΚΛ, ἀρ. 1446 Γ', σ. 72 (συλλ. Δημ. Λουκάτου, Ἀγιάσος Λέσβου, 1940).

έχομεν τὴν ἐξῆς πληροφορίαν : «Οἱ γυναῖκες τώρα τελευταῖα πάγαιναν στὴν ἐκκλησιά. Πρῶτα ὄχι. Μόνον οἱ παντρεμένες. Τὰ κορίτσια μόνο ὅταν κοινωνοῦσαν. Τὰ κορίτσια πῆγαιναν τὸ βράδυ στὸν παπᾶ καὶ ξομολογιῶνταν. Τὸ πρῶτ' κοινωνοῦσαν ἀλλὰ ὄχι Κυριακὴ ἢ μεγάλη γιορτὴ. Μόνο μικρὲς γιορτές. Οἱ νεόνυφες, ἕως ἓνα χρόνο παντρεμένες, πηγαῖναν σὲ ὠρισμένο μέρος στὸν παστὸ (γυναικωνίτη) στὴ γωνιά νὰ μὴ φαίνωνται· οἱ ἄλλες ντρααῖναν (κοίταζαν) ἀπὸ τὴ σίττα ! Στὴν 'Ανάστασι καὶ τὸν 'Επιτάφιο πῆγαιναν τὰ κορίτσια καὶ πάλι ὄχι ὅλα· τὸ 'χαν σὲ ντροπὴ...»¹. 'Εν Λήμνῳ «στὶς ἐκκλησιὰς ἦταν χωρισμένο μὲ τοῖχο τὸ γυναικεῖο ἀπὸ τὸ ἀντρικό. Δὲν ἔβλεπαν δηλαδὴ παρὰ ἄκουγαν ἀπὸ τὴν πόρτα ποὺ ἦταν στὴ μέση καὶ τὴν ἄφηναν ἀνοιχτή ! 'Απάνω στὸ γυναικεῖο, στὸν παστόν, εἶχε δίχτυ κ' ἔβλεπαν, ἀλλὰ ἐκεῖ δὲν χωροῦσαν ὅλες. Πῆγαιναν τὸ πιὸ πολὺ οἱ γριεὲς γιὰ σεβασμό... Ἦταν αὐστηρὰ χωρισμένοι ἄντρες ἀπὸ γυναῖκες στὴν ἐκκλησίαν»². 'Ενταῦθα «κεῖνα τὰ χρόνια κρύβονταν σὰν τίς 'Θωμανὲς τὰ κορίτσια»³. Εἰς τὰ Κύθηρα «πρὸ 40 - 50 ἐτῶν ἡ κόρη δὲν ἐξήρχετο τῆς οἰκίας ἄνευ συνοδείας. Σήμερα ὅμως ἐξέρχονται. 'Επίσης καὶ ἡ νέα γυναῖκα. Μόνον εἰς ἑορτὰς ἢ πανηγύρεις αἱ νέα γυναῖκες καὶ αἱ κόραι πρέπει νὰ συνοδεύωνται ἀπὸ τοὺς γονεῖς ἢ μεγάλους ἀδελφούς. Σήμερα τὰ κορίτσια πηγαίνουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Παλαιὰ ἐπῆγαιναν πολὺ ἀργά, μόνον κατὰ τὰς ἑορτὰς, καὶ ἐστέκοντο ἔμπροσθεν ἀπὸ τὴν μητέρα των. Εἰς τὸν Ποταμὸν πρὸ 50 - 60 ἐτῶν τὰ κορίτσια δὲν ἐπαρουσιάζοντο εἰς τὰ παραθύρα οὔτε εἰς τοὺς ξένους ἐπισκέπτας. 'Εκκλησιάζοντο μόνον καθημερινὰς ἡμέρας, ὅταν ἱεροῦργει ὁ ἱερεὺς. Κατὰ τὴν περιφορὰν τῆς ἀγίας εἰκόνης τῆς Μυρτιδιωτίσσης εἰς τὸν Ποταμὸν τὰ κορίτσια ἐπῆγαιναν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ προσεκύνουν τὴν ἀγίαν εἰκόνα τὴν νύκτα, μετὰ τὸν ἑσπερινόν, συνοδευόμενα ἀπὸ τὴν μητέρα των»⁴. 'Εν Ζαγορίῳ ἐπίσης ὡς καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα μέρη τῆς 'Ηπείρου, ἐν Μακεδονίᾳ, Θράκῃ, Θεσσαλίᾳ κ.ά., τὰ κορίτσια δὲν ἐπῆγαιναν εἰς τὴν ἐκκλησίαν παρὰ μόνον κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς καὶ κυρίως διὰ νὰ κοινωνήσουν. 'Εν Κονίτσει μού διηγοῦντο ὅτι «ἀλλοτε, τὴν παραμονὴ τοῦ 15 Αὐγoustου, πῆγαιναν ὅλα τὰ κορίτσα (μέρα τῶν κοριτσῶν, τσουπρομάζωμα) στὴν ἐκκλησίαν γιὰ νὰ κοινωνήσουν. "Ὅχι ἄντρες. Οἱ μαννάδες τῶν παιδιῶν, ποὺ ἤθελαν νὰ παντρευτοῦν τὰ παιδιὰ τους, πῆγαιναν καὶ διάλεγαν τίς νύφες, κοιτώντας τὰ κορίτσα. Τὶς ἔβαναν στὸ μάτ' χωρὶς αὐτὲς νὰ ξέρουν τίποτας. 'Εκεῖ τὰ κορίτσα γλεντοῦσαν μόνον

1. ΚΑ, ἀρ. 1480, σ. 89 - 90 (συλλ. Μαρίας 'Ιωαννίδου παρὰ προσφύγων ἐκ Λιβισίου Μάκρης, 1943).

2. ΚΑ, ἀρ. 1160 Δ', σ. 5 (συλλ. Γ.'Α. Μέγα, Κάσπακας Λήμνου, 1938).

3. 'Ενθ' ἀν., σ. 240.

4. ΚΑ, ἀρ. 2327, ἐνθ' ἀν., σ. 20.

τους χωρίς άντρες με τὰ βιολιά, πού παίζαν οί γύφτοι, μόνοι άντρες πού 'ταν ἐκεῖ»¹. Ἐκ τῆς Κονίτσης ὡσαύτως προέρχεται ἡ ἐξῆς πληροφορία : «Τὸ δεκαπενταύγουστο ἔχουμ' ἓνα ἐξωκκλήσι — ἡ Κοίμηση τῆς Θεοτόκου — καὶ πῆγαιναν τὰ κορίτσα χαράη καὶ κοινωνοῦσαν, γιὰ νὰ μὴν τίς βλέπουν άντρες καὶ παιδιὰ καὶ στὸ ἐξωκκλήσι δὲν πῆγαιναν άντρες ἐκτὸς ἀπ' γέρους. Παλιὰ οἱ ἐκκλησίες εἶχαν γυναικωνῖτες με καφάσα. Οἱ άντρες δὲν ἔβλεπαν τίς γυναῖκες. Τὰ κορίτσα ποτὲ δὲν πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία... Μόνον οἱ γυναῖκες πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία καὶ κρύβονταν στὰ καφάσα. "Όταν γίνονταν ἐπίσημα πανηγύρια σὰν στὸν "Αἰ Λιά, 'Αγία Παρασκευή, τότε ὅποιος ἤθελε ἀπὸ τοὺς νεοπαντρεμένους ἔπαιρνε ὅλη τὴν οἰκογένεια καὶ πῆγαινε. "Αν ἦταν νέοι πῆγαιναν με τὰ πόδια, γιὰτὶ εἶναι κοντὰ τὰ ἐξωκκλήσα. "Αν ἦταν μακριὰ, ὁ άντρας καβάλλα στ' ἄλογο κ' ἡ γυναῖκα με τὰ πόδια»². Ἐν Σαμονίβα τοῦ Σουλίου καὶ εἰς τὰ ἄλλα Σουλιωτοχώρια κατὰ τοὺς γάμους καὶ εἰς τὰς πανηγύρεις αἱ γυναῖκες πηγαίνουν με τὰς γυναῖκας καὶ οἱ άνδρες με τοὺς άνδρας, ὡς διεπίστωσα ἐπιτοπίως κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1958. Ἐν Καλεντζίω καὶ εἰς ἄλλα χωρία τῆς νοτίου Ἡπείρου «τὸ τσουπρομάζωμα» γίνεται κατὰ τὸ Πάσχα, ὅτε καὶ τὰ κορίτσια μεθ' ὅλων ὁμοῦ τῶν ὑπολοίπων κατασκευάζουσιν ἑνὸς μέρους εἰς τὸν χορὸν «Καγκελλάρη» καὶ ἔρχονται εἰς κάποιαν γυναικωνῖτα καὶ ἐπαύρην μετὰ τῶν νέων, ἰδίᾳ ὅταν καμνουν τὰ χορευτικὰ ἀκογγέλλια»³ τὰ «κυλῆς».

Ἐν 'Αγία Ἀννη Εὐβοίας «τὰ κορίτσια τῆς παντρεῖας δὲν πᾶνε στὴν ἐκκλησία ἐξὸν τίς μεγάλες γιορτές, Χριστοῦγεννα, Πάσχα κ.ἄ. Τὰ γ ε λ ο ὕ ν ε. Ἐννοεῖται τὸ ὅριον εἶναι πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ ἄλλα χωριά, γιὰτὶ τὰ κορίτσια παντρεύονται μεγάλα. Κ' ἔτσι 16 - 18, 20 ἐτῶν μπορεῖ νὰ πηγαίνει, γιὰτὶ τὸ θεωροῦν μικρό. Ἐπίσης, ἂν ἔχη μεγαλύτερη ἀδερφή ἀνύπαντρη, ἡ μικρότερη πηγαίνει»⁴. Καὶ ἐν Θράκῃ «οἱ γυναῖκες στέκουνταν εἰς τὸν γυναικωνῖτη. Ἡ ἐκκλησία τῆς Σηλυβρίας εἶχε δυὸ γυναικωνίτας με καφάσια (διχτυωτά), τὸν ἓνα κάτω ἀριστερᾷ τῆς εἰσόδου καὶ ἓνα ἐπάνω, ὅπου ἀνέβαιναν με ἐσωτερικὴ σκάλα... Ξένο άντρα στὰ μάτια δὲν ἔβλεπαν' σὰν περνοῦσε άντρας καὶ κεῖνες κάθουνταν, τὸν προσηκώνουνταν ἄς ἦτανε καὶ μικρός»⁵. Εἰς τὴν Ἀνακού τῆς Καππαδοκίας «στὸ γυναικωνῖτη ἀνέβαιναν τὰ κορίτσια ἀπὸ μιὰ μικρὴ πόρτα ἀριστερά. προσκυνῶντας σὲ ἰδιαίτερο προσκυνητᾶρι»⁶.

1. ΚΛ, ἀρ. 1908 Γ', σ. 128 (Δ. Β. Οἰκονομίδου, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Κόνιτσαν, 1953). Βλ. αὐτόθι, σ. 13 - 14.

2. ΚΛ, ἀρ. 1908 Α', ἐνθ' ἀν., σ. 13 - 14.

3. Βλ. Δ. Β. Οἰκονομίδου, ἐν Ἑπετ. Λαογρ. Ἀρχείου, τόμ. ΙΓ' - ΙΔ' (1960 - 61), ἐν Ἀθήναις 1962, σ. 393 - 395.

4. ΚΛ, ἀρ. 1475, ἐνθ' ἀν., σ. 40.

5. Ἐλπινίκη Σταμούλη - Σαραντῆ, ἐνθ' ἀν., σ. 49.

6. Θανάση Κωστάκη, Ἡ Ἀνακού, Ἀθήνα 1963, σ. 199.

‘Αλλ’ οὔτε εἰς τοὺς χοροὺς ἐπήγαιναν τὰ κορίτσια, οὔτε εἰς ὀνομαστικάς ἐορτάς ἐλάμβανον μέρος. «Εἰς τὰ Κύθηρα συνήθως δὲν γίνονται ἐορταὶ τῶν γυναικῶν. Μερικαὶ ὅμως οἰκογένειαι, ἰδίως ὅταν τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς δὲν ἔχῃ ἐορτὴν, ἐορτάζουν τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς ἢ τῆς μεγάλης κόρης, διὰ νὰ ἔχουν καὶ αὐταὶ ἀνοικτὸ τὸ σπίτι των καὶ ἐπικοινωνίαν μὲ ἄλλα σπίτια»¹. Εἰς τὰ ἀρχοντικὰ τῆς Βορείου Ἑλλάδος μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τὰ κορίτσια παρηκολούθουν τὰς ἐν τῇ οἰκίᾳ διασκεδάσεις κρυμμένα ὀπισθεν δικτυωτῶν καφασίων. Καὶ ἐν Σφακίοις πρὸ 50 ἐτῶν ἡ κόρη «δὲν ἐπήγαινε πουθενὰ μόνη παρὰ μὲ συνοδεῖαν τοῦ πατέρα, τοῦ ἀδελφοῦ, ἐξαδέλφου» καὶ σήμερον κατὰ πολὺ ὑφίσταται ἡ συνήθεια αὕτη»². Κατὰ δὲ τὴν τουρκοκρατίαν καθ’ ὅλην τὴν Κρήτην αἱ κόραι ἦσαν αὐστηρότατα ἀποκεκλεισμένα. Τὴν ἡμέραν οὐδέποτε παρατηροῦντο εἰς τοὺς δρόμους, μόνον δὲ τὴν νύκτα ἔκαμνον ἐπισκέψεις, συνοδευόμεναι ὅμως πάντοτε ἀπὸ τοὺς γονεῖς των ἢ τοὺς ὑπηρέτας των, ὡς λέγει ὁ Γάλλος περιηγητὴς Tancoigne³.

Κατὰ τὸν 16ον αἰ., συμφώνως πρὸς πληροφориὰς ἐτέρου Γάλλου περιηγητοῦ, αἱ γυναῖκες εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος παρηκολούθουν τὰς κηδεῖας καὶ τότε ἐδίδετο εἰς αὐτάς εὐκαιρία νὰ παρουσιασθῶν εἰς τοὺς ἄνδρας. Τὰς παρηκολούθουν δὲ καθ’ ὁμάδας χωρισμέναι ἀπὸ αὐτοῦς. Αἱ γυναῖκες ἐπίσης ἐλάμβανον μέρος εἰς τοὺς γάμους, ἀλλὰ καὶ τότε δὲν παρατηρεῖτο ἐπικοινωνία μὲ τοὺς ἄνδρας. Γερμανὸς περιηγητὴς, εὐρισκόμενος εἰς Τένεδον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, περιγράφει γαμήλιον ἐορτὴν, καθ’ ἣν αὐταὶ ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τοῦ ἄνδρος, διηρέθησαν εἰς ὁμάδας καὶ διεσκεδάσαν⁴.

Καὶ ἐν Ἰθάκῃ «οἱ κοπέλλες χωρὶς ἀδερφὸ δὲν ἐπηγαίνανε στὸ χορόν»⁵. Ἐν Ἀθῆναις παλαιότερον (πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ 1827) τὴν ζωὴν τοῦ δρόμου ἡ Ἀθηναία κόρη δὲν τὴν ἐγνώριζε παρὰ μόνον ὅσον ἡδύνατο νὰ τὴν παρακολουθῇ ἀθέατος ἐντελῶς πίσω ἀπὸ τὸ καφασωτὸν παράθυρον⁶.

Ὁ περιορισμὸς τῆς νέας ἦτο καὶ εἶναι ἐλαφροτέρας μορφῆς ἐν Ἑρμιονίδι. Ἐνταῦθα «ἡ κόρη καὶ κάθε νέα γυναῖκα εἶναι ἐλεύθερη νὰ ἐξέρχεται τῆς οἰκίας της μόνη. Πρὸ 40 - 50 ὅμως ἐτῶν καὶ πλέον ἡ ἀνύπανδρος κόρη καὶ δὴ ἡ πρωτότοκος,

1. ΚΑ, ἀρ. 2327, ἐνθ’ ἄν., σ. 21.

2. Αἰκατερίνης Χρυσουλάκη, ἐνθ’ ἄν., σ. 384.

3. Π. Μ. Κοντογιάννη, Αἱ γυναῖκες τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἡμερολ’ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1922, σ. 133.

4. Ἐνθ’ ἄν., σ. 135.

5. ΚΑ, ἀρ. 2194, σ. 257 (Δ. Σ. Λουκάτου, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Ἰθάκην, 1956).

6. Ἐφημερίς «Ἀκρόπολις», Ἀθῆναι, 13 Μαΐου 1937.

όταν αὕτη ἦτο εἰς ἡλικίαν γάμου, ἦτο μὲν ἐλεύθερη νὰ ἐξέρχεται μόνη, ἀλλὰ δὲν ἐπετρέπετο νὰ βγαίνει τακτικά. Εἰς τὰς πανηγύρεις, τὰς ἐορτάς, τὴν ἐκκλησίαν, ἐπισκέψεις κτλ. συνωδεύετο ὑπὸ τῶν γονέων τῆς καὶ δὴ ὑπὸ τῆς μητρός τῆς. Σήμερον τὰ κορίτσια εἶναι ἐλεύθερα νὰ πηγαίνουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἐορτάς μεγάλας ἢ μικράς καὶ ὅπου ἄλλοι»¹. Εἰς σχετικῶς δὲ ὑψηλότεραν καὶ ἐλευθεριωτέραν θέσιν εὐρίσκεται ἡ πρωτότοκος κόρη ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἄλλας τῆς ἀδελφάς. Οὕτως ἐν Ἑρμιονίδι «αὕτη, καλουμένη *πρόβα*, ἐκαλλωπίζετο περισσότερο ἀπὸ τὰς ἄλλας, ἔκαμνεν ἐπισκέψεις μαζί με τὴν μητέρα τῆς, ἐπήγαινε τακτικὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὰς πανηγύρεις κτλ., ἐνῶ αἱ μικρότεραι ἦσαν περιορισμέναι. Σήμερον ὅμως δὲν γίνεται σχεδὸν διάκρισις ὡς πρὸς τοῦτο»². Καὶ ἐν Καρπάθῳ, «ἐπειδὴ ἡ κτηματικὴ περιουσία τῶν γονέων ἀνήκει κατὰ τὸ ἔθιμον εἰς τὸν πρωτότοκον ἢ τὴν πρωτότοκον, ἕκαστος *κανακάρης* ἀποβλέπει εἰς γάμον μετὰ *κανακαρᾶς*, διότι τὰ ἄλλα τέκνα τῆς οἰκογενείας ἄρρενα ἢ θήλεα *κουτροῦλλες* εὐρίσκονται τοιουτοτρόπως εἰς μειονεκτικὴν θέσιν, ὅσον καὶ ἂν ἔχουν φυσικὰ ἢ ἐπὶκτητα προσόντα ἀνώτερα [τῶν προσόντων] τῶν *κανακαρῶν*. Ἡ [δὲ] πρώτη μετὰ τὸν γάμον συγκινητικὴ χαρὰ εἶναι ἡ ἀπόκτησις τέκνου, πρωτόγονοῦ ἢ πρωτοκόρης, *κανακάρη* ἢ *κανακαρᾶς*»³.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Εἰς τὰ περισσότερα μέρη ἰδίᾳ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ὡς π.χ. ἐν Ἡπείρῳ, ἡ νεονύμφη ἦτο παλαιότερον «σκλάβα τῆς πεθερᾶς τῆς. Τοῦτο κάπως ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον»⁴. Ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ «ἡ νύφη μπρὸς στὸν πεθερὸ καὶ στὴν πεθερὰ δὲ μιλοῦσε· μιὰ ποὺ δὲν λογάριεσε τὴν πεθερὰ καὶ μίλησε, ἡ πεθερὰ τὴν καταράστηκε καὶ ἔγινε κάτσινος κι ὡς τώρα βρίσκεται στὶς Φανασάκρες»⁵. Ἐν Ἀνακτοῦ τῆς Καππαδοκίας (πρὸ τοῦ 1922) «ἡ γυναῖκα κουραζόταν ὀλιγώτερο τὸ χειμῶνα παρὰ τὸ καλοκαίρι. Ὅχι γιατί τὸ χειμῶνα ἔλειπαν οἱ γυναικεῖες δουλειές, ἀλλὰ γιατί ἀπὸ τὴν ἀνοιξὴ καὶ πέρα κοντὰ στὶς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ ἔβγαιναν καὶ οἱ ἐξωσπιτικές»⁶. Εἰς τὰ Φερτάκαινα τῆς Καππαδοκίας «*νυφιώτι*» ἔλεγαν τὴν συνήθειαν νὰ μὴ ὁμιλῇ ἡ

1. ΚΑ, ἀρ. 1898, ἐνθ' ἀν., σ. 7, 8.

2. Ἐνθ' ἀν., σ. 6 - 7.

3. Μ. Γ. Μιχαηλίδου - Νουάρου, ἐνθ' ἀν., σ. 74, 97. Τοῦ Αὐτοῦ, Νομικὰ ἔθιμα τῆς νήσου Καρπάθου, ἐν Ἀθήναις 1926, σ. 7-8. Περὶ τῆς ἐξαιρετικῆς καὶ πολλαχῶς ἀξιοζηλεύτου θέσεως τῆς *κανακαρᾶς* ἐν Καρπάθῳ καὶ Κάσῳ βλ. αὐτόθι, σ. 110 κ. ἐξ., ἐν ἄλλαις δὲ νήσοις, σ. 121 κ. ἐξ. Βλ. τοῦ Αὐτοῦ, Τὸ κληρονομικὸν ἔθιμον τῶν *κανακαρῶν* ἐν Δωδεκανήσῳ, Λαογραφία, τόμ. ΚΗ', 1972, σ. 161 κ. ἐξ.

4. ΚΑ, ἀρ. 2753, ἐνθ' ἀν., σ. 210.

5. Ἐλπινίκης Σταμούλη - Σαραντῆ, ἐνθ' ἀν., σ. 73.

6. Ἀνάση Κωστάκη, ἐνθ' ἀν., σ. 199.

νύφη εἰς τὰ πεθερικά εἰμὴ διὰ σχημάτων ἢ διὰ τρίτου προσώπου¹. Εἰς τοὺς "Ελληνας πρόσφυγας ἀπὸ τὸ Κρίμσκι τῆς Ρωσίας «ἡ νύφη μένει μὲ τὸν πενθερό, ἀλλὰ δὲν μιλεῖ, ἂν δὲν τῆς δώσουν τὴν ἄδεια τὰ πεθερικά. Στὸ σπίτι διευθύνει ἡ πενθερά. Κι ἂν παντρέψῃ καὶ δευτέρο γιό, μένει κι αὐτὸς μαζί, ἂν μποροῦν νὰ συνεννοηθοῦν οἱ συνυφάδες. "Αν δὲν συνεννοοῦνται, φεύγει ὁ πρῶτος γιὸς καὶ καθίζει χωριστά»². Καὶ ἐν Σινώπῃ τοῦ Πόντου «ἡ νύφη μπροστὰ στὸν πεθερό τὰ παλιὰ τὰ χρόνια δὲν μιλοῦσε ἀπὸ σεβασμό. Καὶ κάθε πρῶτ' ἡλικιώνονταν μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα κ' ἐπήγαινε κ' ἔχυνε στὴν πεθερά καὶ τὸν πεθερό νερὸ καὶ πλυνόταν, τοὺς ἔδινε καὶ τὸ διπλομάντηλο κ' ἐσκουπίζονταν, ὡς ἓνα χρόνον»³. Ἐν Καστανόφυτῳ Καστορίας «οἱ νύφες δὲν σηκώνουν μάτι νὰ καλοκοιτάξουν τὸν πενθερό τους καὶ τοὺς συζύγους των»⁴. Εἰς δὲ τὸ Βασιλίτσι Πυλίας «ἡ νύφη ὀφείλει νὰ δείχνῃ ἀπόλυτον ὑποταγὴν εἰς τὴν πεθερά καὶ εἰς τὰς συζύγους τῶν πρεσβυτέρων ἀνδραδέλφων, ἂν καὶ κατοικοῦν στὸ ἴδιον σπίτι. Τὶς ἐργασίες τοῦ σπιτιοῦ θὰ τὶς κἀνῃ ὅλες ἡ νύφη μὲ τὴν βοήθειαν τῆς πεθερᾶς. Οἱ ἀνύπαντρες κουνιάδες συνήθως ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν προικιῶν τους. Ἐπίσης ἡ νύφη ὀφείλει σεβασμὸν καὶ ὑποταγὴν στὸν πεθερό της καὶ στοὺς κουνιάδους καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀνύπαντρες καὶ νεώτεροι ἀπὸ τὸν σύζυγό της, ἐφ' ὅσον κατοικοῦν στὸ ἴδιον σπίτι»⁵.

Ἐν Ἰδρά «ἡ νύφη ἔκανε ὅλα τὰ δουλειὰς. Ἐκλῳθε, ἐπλεχε, ὕφαινε στὸν ἀργαλειό, μαγέρευε, σφουγγάριζε, ἐπλενε, καθαλοῦσε τὸ νερὸ ἀπ' τὰ πηγάδια, ὅταν δὲν εἶχανε ἀκόμα φτειάσει στέρνες ἢ ὅταν ἀδειάζανε οἱ στέρνες, κοίταζε τὸν ἄντρα της, τὰ παιδιὰ της, τὰ πεθερικά της, τοὺς γονεῖς της. "Ολα μονάχη της. Ὑπηρέτριες δὲν εἶχανε τότε οὔτε καταδεχόνταν οἱ καλὲς νοικοκυράδες νὰ ἔχουν ὑπηρέτριες. Πο- λὺ ἀργότερα ἀρχίσαν νὰ παίρνουν ὑπηρέτριες»⁶. Ἐν Σαμονίβῃ τοῦ Σουλίου μοῦ ἔλεγον : «Ὁργάνουμε ἓνα χωράφι. Τὸ σπέρνομε. Ἐρχετ' ἡ ὥρα γιὰ τὸ σκάλο. Θὰ τὸ

1. Ἀναστ. Ἀλεκτορίδου, Λεξιλόγιον τοῦ ἐν Φερτακαίνους τῆς Καππαδοκίας γλωσσικοῦ ἰδιώματος, Δελτίον τῆς Ἱστορ. καὶ Ἑθνολ. Ἑταιρ. τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α', 1883, σ. 500.

2. ΚΛ, ἀρ. 1379, σ. 160 - 161 (συλλ. Μαρίας Λιουδάκη, Ἄλευρὰς - Κρίμσκι Ρωσίας [πρόσφυγες], 1939).

3. ΚΛ, ἀρ. 1151, σ. 34 (συλλ. Μαρίας Λιουδάκη παρὰ προσφύγων ἐκ Σινώπης Πόντου, 1938). Βλ. περὶ τοῦ ἐθίμου τῆς ὑποταγῆς, τοῦ σεβασμοῦ τῆς νύμφης πρὸς τὸν πενθερόν, τὴν πενθεράν καὶ ὅλους τοὺς μεγάλους ἐν Π. Σαλαπασίδῃ - (Ψηλάντη), Τὸ μᾶς. Ποντιακὴ Ἔστιά, ἔτ. Β', 1951, σ. 1055 - 6, Ἱ. Τ. Παμπούκη, Μῦθοι τῆς Οἰνῆς τοῦ Πόντου, Ἀθήναι 1963, σ. 157.

4. ΚΛ, ἀρ. 1103, σ. 35 (συλλ. Γ. Μπακάλη, Καστανόφυτον Καστορίας, 1937).

5. ΚΛ, ἀρ. 1159 Β', ἐνθ' ἀν., σ. 111.

6. Ν. Γ. Χαλιόρη, Ὑδρεῖκα λαογραφικά, Πειραιεὺς 1931, σ. 52 - 53, 152.

σκαλίση ἡ γυναῖκα. "Ερχετ' ἡ ὥρα γιὰ τὴν καλαμιὰ. Θὰ τὸ θερίσῃ ἡ γυναῖκα. "Ερχετ' ἡ ὥρα γιὰ τὴ ρόκα, δηλαδὴ νὰ πάρωμε τ' ἀστάχυ τοῦ καλαμποκιοῦ. Θὰ τὸ μαζέψῃ ἡ γυναῖκα, θὰ τὸ ξεφυλλίσῃ καί, ὅταν τὸ στουμπίζῃ, εἶναι κι ὁ ἄντρας μαζί... τὸ λιάζει ἡ γυναῖκα μόνη της, τὸ πάει στὸ μύλο κι ὁ ἄντρας ἀνευθύνεται»¹. 'Επίσης «ἡ γυναῖκα θὰ πάῃ νὰ κόψῃ καὶ νὰ μεταφέρῃ τὰ καυσόξυλα τῆς χρονιάς. Φέρνει τὸ νερὸ ζαλωμένη τὴ βαρέλλα, ποὺ περιέχει 20 - 25 ὀκάδες. Καὶ τὰ καυσόξυλα τὰ ζαλώνεται. "Εχει καὶ τὶς ἐργασίες τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν. "Υπακούει τυφλὰ στὸν πεθερὸ της»². Εἰς τὰ Κύθηρα «παλαιὰ εἰς τὸν Ποταμὸν αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια μετέφερον ἐπὶ τῆς πλάτης των καύσιμα ξύλα, σήμερον ὅμως ὄχι. 'Επίσης μετέφερον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των τὰς κυψέλας τῶν μελισσῶν κατὰ τὴν μεταφορὰν αὐτῶν»³. Εἰς τὰ χωρία τῆς Νάξου αἱ γυναῖκες καὶ καυσόξυλα μεταφέρουν καὶ τὴν στάμναν ἀπὸ τὰ πηγάδια καὶ ἄλλα βάρη ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τῆς κεφαλῆς. 'Εν Σφακίοις τῆς Κρήτης εἰς τὴν γυναῖκα ἐπετρέποντο μόνον τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐπιτηδεύματα, ἥτοι τὸ μαγειρεύειν, τὸ πλύνειν, τὸ ὑφαίνειν κττ.⁴ Εἰς δὲ τὸ Μανιάκι «τὸν παιδεμὸ τῆς γυναίκας», περιγράφουσα ἡ Μαγδαληνὴ Τσάκωνα, λέγει τὰ ἐξῆς: «Τῶν ἀνδρῶν οἱ δουλειές εἶναι πάντα πολλὰ καὶ σκληρὰ. Τῶν γυναικῶν οἱ δουλειές ὅμως εἶναι περισσότερες καὶ σκληρότερες. Γυναικεῖες δουλειές εἶναι ὅλες οἱ δουλειές. Ζυμώνουνε, ὑφαίνουνε, μαγειρεύουνε, μαγαννίζουνε, καθαρίζουνε, γνέθουνε, σπινάζουνε, πηλίζζουνε, χαρακώνουνε, βοτανίζουνε, θερίζουνε, πλύνουνε, φέρνουνε ζαλιές στὴν πλάτη καὶ συγχρόνως ἔχουνε μπροστὰ τοὺς καυτὰμένους τὸ παιδί στὴ νάκα, τὸ σακκούλι μὲ τὸ ψωμί στὸν ὦμο, τὴν τσούμα (ξύλινη κατσαρόλα) μὲ τὸ φαῖ μπροστὰ. 'Η τελευταία αὐτὴ εἰκόνα δείχνει ἐλάχιστα τὸν παιδεμὸ τῆς γυναίκας στὸ Μανιάκι, ὅπως καὶ σ' ὅλα τὰ χωριά. Δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ περισσότερος λόγος ἐδῶ γιὰ τὶς δουλειές τῆς γυναίκας. Μόνο γιὰ τὸν ἀργαλειὸ λίγα. Τὸν ἀργαλειὸ τὸν βάνουν καλοκαίρι, γιατί τὸ χειμῶνα εἶναι νότος καὶ κολλάει τὸ πανί, τὰ μιτάρια, καὶ δὲν ὑφαίνεται εὐκολα τὸ πανί, ἐξὸν καὶ εἶναι χοντρικὸ, μπορεῖ καὶ νὰ τ' ἀφήκῃς. 'Ο ἀργαλειὸς εἶναι δουλειὰ καὶ δουλειὰ. Λένε :

*Τὸ κέντημα εἶναι γλέντισμα
κ' ἡ ρόκα εἶναι σιριάκι
κι ὁ ἀναμμένος ἀργαλειὸς
εἶναι σκλαβιὰ μεγάλη»⁵.*

1. ΚΛ, ἀρ. 2277 Α', σ. 185 - 186 (Δ. Β. Οἰκονομίδου, Λαογραφικὰ ἀποστολὴ εἰς τὰ Σουλιωτοχώρια, 1958).

2. "Ενθ' ἀν., σ. 186.

3. ΚΛ, ἀρ. 2327, ἐνθ' ἀν., σ. 21.

4. Γρ. Παπαδοπετράκη, 'Ιστορία τῶν Σφακίων, 'Αθήναι 1888, σ. 54.

5. ΚΛ, ἀρ. 1478, σ. 115 (συλλ. Μαγδαληνῆς Τσάκωνα, Μανιάκι, 1938). Βλ. καὶ Δ. Λοῦ-

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁ δημοσιογράφος Βλάσιος Γαβριηλίδης εἰς ἄρθρον τοῦ «περὶ γυναικῶν» ἔγραφεν : «Ἡ Ρουμελιώτισσα, ἡ Θεσσαλὶς εἰς τὰ βαρέα τῆς Δήμητρος ἔργα δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι καὶ ὑπερβάλλουν τοὺς ἄνδρας αὐταί. Εἰς τὴν Ρούμελην αἱ γυναῖκες κάμνουν χωράφι· θερίζουν τοὺς ἀγροὺς καὶ δεματίζουν τοὺς στάχους· συχνὰ χρησιμεύουν ὡς ἵπποκόμοι. Συχνότατα κόβουν ξύλα· μάλιστα αἱ Ἀμπλιανιώτισσαι. Αὐταὶ τροφοδοτοῦν ὅλην τὴν ξυλείαν εἰς τὴν Λαμίαν. Ἐνῷ δὲ πωλοῦν τὰ ξύλα περιφερόμεναι εἰς τὰς ὁδοὺς, συγχρόνως γνέθουν μὲ τὴ ρόκα τους, κρατοῦν καὶ δύο - τρία βεδούρια γιαούρτης, ἐνῷ εἰς τὴν ράχην τους φέρουν φορτωμένο τὸ μπεσίκι ὅπου κοιμᾶται τὸ μικρὸ Ἀμπλιανόπουλο... Εἰς τὶς στάνες [οἱ Ἀμπλιανιώτισσες] βοηθοῦν τοὺς ἄνδρες εἰς τὸ ἄρμεγμα, κοπανίζουν τὸ βούτυρον, πῆζουν τυρόν, κουρεύουν αὐταὶ τ' ἄρνια, χρησιμεύουν αἱ ἴδιαι ὡς τσοπάνισσαι μὲ μακρυὰν ἀγκλίτσαν εἰς χεῖρας, τσαρούχια εἰς τοὺς πόδας καὶ κάπαν ἀνδρικήν ἐπ' ὤμων... Ὁ διερχόμενος τὰ διάφορα σταφιδοφόρα κέντρα διὰ τοῦ συρμοῦ τῆς Πελοποννήσου ἀντιλαμβάνεται τὸ τί ἐργασίαν κάμνουν αἱ γυναῖκες εἰς τὰς ἀμπέλους. Εἰς τὰ πλουσιώτερα χωρία τῆς Ἀττικῆς ἡ ἀγροτικὴ τῶν γυναικῶν ἐργασία εἶναι εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν»¹. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, ἀσχολούμενος περαιτέρω μὲ τὰ ἐν Μάνη συμβαίοντα, παρατηρεῖ : «Εἰς τὴν αὐφυστάτην Μάνην, ὡς πρὸς τὰς ἐργασίας τῶν κτημάτων, ἡ γυνὴ κατ' εὐδὴν διαφέρει τοῦ ἀνδρός. Εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ εἶδη τῆς καλλιεργείας, τῆς συλλογῆς τῶν καρπῶν ἵσταται παραλλήλως (τοῦ ἀνδρός) καὶ πολλάκις μάλιστα πρωταγωνιστεῖ. Χωρὶς τὸ τοιοῦτο νὰ τῆς ἀφαιρῇ τὸ βάρος τῶν οἰκιακῶν ἀσχολιῶν. Κόπτουσα τὰς ἐλαίας, ἀλμέγουσα πρόβατα, ἔχει πάντοτε τὴν φροντίδα τοῦ τέκνου, τὴν ὑποχρέωσιν τῆς κατασκευῆς τοῦ φαγητοῦ, τοῦ ζυμώματος, τοῦ ραψίματος, ἀποτελοῦσα ἔκτακτον φαινόμενον οἰκοκυρᾶς. Ὅταν δ' ἀνάψῃ τὸ τουφέκι μεταξὺ ἐχθρικῶν οἰκογενειῶν... ἡ Μανιάτισσα, ἱερὰ καὶ ἀπαρβίαστος διὰ πάντας τοὺς μαχομένους, διέρχεται δι' αὐτῶν βοηθοῦσα τοὺς πληγωμένους ἢ φέρουσα πολεμοφόδια εἰς τοὺς ἰδικούς της»².

Εἰς τὰ Κύθηρα «ἡ σύζυγος καὶ τὰ παιδιὰ ὑπακούουν εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ πατρὸς εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις καὶ τὴν διαχείρισιν τοῦ σπιτιοῦ, καθὼς καὶ εἰς τὴν τῆς μητρὸς εἰς τὴν οἰκοκυρικὴν τοῦ σπιτιοῦ... Ἡ πενθερὰ ἀπέναντι τῆς νύφης

κ ο π ο ὐ λ ο υ, Ποιμενικὰ τῆς Ρούμελης, ἐν Ἀθήναις 1930, σ. 91 : «Τραβᾶμε καὶ μεῖς (οἱ ποιμένες) βάσανα, πού πᾶμε κοντὰ στὸ πρᾶμα ἀλλὰ οἱ γυναῖκες μας τὰ πιὸ πολλά. Αὐτές, βλέπεις, πᾶνε καὶ φορτωμένες σέ ι α. Πολλὲς φορὲς κουβαλοῦν στὸν ὄμο καὶ τὴ σαρμανίτσα μὲ τὸ βυζα-στάρικο παιδί. Ἀφήνω τὰ ζυμώματα καὶ τὰ μαγειρέματα !».

1. Βλ. Γ α β ρ ι η λ ῖ δ ο υ, Αἱ γυναῖκες, ἐν Ἀθήναις 1921, σ. 65 - 66. (Ἀναδημοσίευσις ἁρθρων τοῦ 1896).

2. Ἐνθ' ἀν., σ. 67 - 68. Πρβλ. καὶ Π. Π. Κ α λ ο ν ᾶ ρ ο υ, ἔνθ' ἀν., σ. 50 - 54.

είναι ισχυροτέρα, ἀπέναντι τοῦ γαμβροῦ ἡπιωτέρα, ἀλλὰ πάντοτε ἀπονέμεται ὁ ὀφειλόμενος σεβασμός»¹.

Ἡ κοινωνικὴ ἐν τῷ οἴκῳ θέσις τῆς νεονύμφου φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀποσιωπῆσεως ἢ τοῦ τρόπου ἐκφορᾶς τοῦ ὀνόματός της καὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς προσφωνήσεων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας.

Τὴν νέαν σύζυγον ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ γαμβροῦ (τοῦ συζύγου της) εἰς πλεῖστα μέρη τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν προσφωνοῦν μὲ τὸ ὄνομά της, ἀλλὰ διὰ τοῦ προσηγορικοῦ νύφης ἐν Πόντῳ², νύφη ἐν Βιθυνίᾳ³, νύφη ἐν Σάμῳ⁴, νύφαιδι ἐν Θεσσαλίᾳ⁵, νύφη Γιαννινοῦ ἢ Δημήτραϊνα ἐν Μάνη⁶, νύφη ἐν Πυλῖᾳ, παπαδονύφη δὲ λέγουν ἐν Ἰθάκῃ τὴν νύμφην ἱερέως⁷. Ἐν Κυθήροις «ὁ σύζυγος προσωνυμεῖται ὑπὸ τῆς γυναικὸς ἀπλῶς μὲ τὸ ὄνομά του, π.χ. Γιάννη, ἢ προτάσσεται τὸ μπρέ⁸, π.χ. μπρὲ Γιάννη, ἢ καὶ μόνο τὸ μπρέ. Ὁ σύζυγος κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον προσφωνεῖ τὴν σύζυγόν του ... Ἡ σύζυγος εἰς τοὺς ξένους προσωνυμεῖ τὸν σύζυγόν της : ὁ ἄντρας μου, ὁ ἀνθρωπός μου, ὁ καλός μου, ὁ νοικοκύρης μου, τ' ἀφεντικό μου⁹... Γενικῶς ἡ ὑπανδρος γυνὴ προσωνυμεῖται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνδρός της· π.χ. ἡ Βασίλαινα, ἡ Πετρού, ἡ Ἀντωνίου, ἀλλὰ καμμιά φορὰ καὶ ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ ἐπιθέτου· π.χ. Παπαδέννη, Πατερόννη κτλ. Τὰ κορίτσια προσωνυμεῖται ἐκ τοῦ ἐπιθέτου τῆς οἰκογενείας· π.χ. ἡ Βαροδοπούλα, ἡ κόρη τοῦ Βάρδα, ἡ Γαβρίλοπούλα, ἡ κόρη τοῦ Γαβρίλη. Ὅταν δὲ εἶναι μεγάλες θυγατέρες μιᾶς οἰκογενείας μαζί μὲ τὴν μητέρα τους προσωνυμεῖται : οἱ Ἀντωνιάνισσες, οἱ Βασιλιάνισσες, οἱ Καλουτσιάνισσες, αἱ γυναῖκες τοῦ Ἀντώνη, τοῦ Βασίλη κτλ.»¹⁰.

Ἐν Καστανοφύτῳ Καστορίας «τὰς γυναῖκας τὰς ἀποκαλοῦν οὔτε νύφη οὔτε μὲ τὸ ὄνομά τους, ἀλλὰ Χρήσταινα, Πασχάλαϊνα κττ.»¹¹. Καὶ ἐν Ζαγορίῳ «ὁ πενθερός ἢ ἡ πενθερά προσφωνοῦν τὰς γυναῖκας τῶν υἱῶν των μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρός Χρή-

1. ΚΛ, ἀρ. 2327, ἐνθ' ἀν., σ. 18.

2. ΚΛ, ἀρ. 31, σ. 505 (Ἰ. Βαλαβάνη, Ποντικά, 1912;).

3. ΚΛ, ἀρ. 1148, σ. 136 (συλλ. Μαρίας Λιουδάκη, παρὰ προσφύγων ἐκ Βιθυνίας, 1938).

4. ΚΛ, ἀρ. 753, σ. 331 (Σωτ. Ν. Ἰωαννίδου, Μελέτη καὶ παρατηρήσεις ἰδιώματος Σαμίων, 1921).

5. ΚΛ, ἀρ. 669, σ. 42 (Νικ. Μίνσκη, Ἰδιάζουσαι Θεσσαλικάι λέξεις, 1916).

6. ΚΛ, ἀρ. 1523, σ. 151 (συλλ. Ἰ. Γιαννακούρου, Γέρμα Μάνης, 1929).

7. ΚΛ, ἀρ. 884, σ. 92 (συλλογὴ λέξεων Σ. Μουσούρη, Ἰθάκη, 1924).

8. Ἡ λ. μπρέ δὲν εἶναι προσβλητικὴ. Εἶναι ἐπιφώνημα μὲ δόσιν συμπαθείας, ἐνῶ ἡ λ. βρέ θεωρεῖται προσβλητικὴ.

9. ΚΛ, ἀρ. 2327, ἐνθ' ἀν., σ. 17.

10. Ἐνθ' ἀν., σ. 19.

11. ΚΛ, ἀρ. 1103, ἐνθ' ἀν., σ. 35.

σταινα, Γιάνναινα κττ.»¹. Εἰς δὲ τὸ Βραχώρι Ἑπείρου, «ὅταν παντρευτῇ καμμιά, τῇ φωνάζουνε ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς Κώσταινα, Γιάνναινα, Βασίλαινα κτλ. Κι ὁ ἀνδρας τους τοὺς φωνάζει ἔτσι: "Ὁρ' Γιώργαινα, Κώσταινα κτλ. Δὲν τὴν φωνάζουν τ' ὄνομά της ποτέ»². Ἐν Θεσπρωτίᾳ «ἡ σύζυγος παρ' ἀπάντων τῶν μελῶν καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν τοῦ ἀνδρὸς της καλεῖται νύφ', ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνδρὸς' π.χ. Ἀναστάσαινα, οὕτω δὲ πάντοτε παρὰ τῶν ξένων»³. Ἐν Θεσσαλίᾳ τὰς ὑπάνδρους γυναῖκας καλοῦσι πάντοτε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ συζύγου⁴. Ἐν Ἀγίᾳ Ἀννῇ Εὐβοίας ὁμοίως⁵. Καὶ ἐν Σφακίοις τῆς Κρήτης «ἡ παντρεμένη γυναῖκα παίρνει τὸ ὄνομα πάντοτε ἀπὸ τὸν ἄντρα : ἡ Παπιρογιάνναινα, ἡ Ἀναστασομανούσαινα, ἡ Παντελομανόλαινα· ἀκόμα καὶ τὰ παιδιὰ ἀκούονται μὲ τὴν προσωνυμίαν αὐτὴν, ὡς ὁ Σήφης τῇ Λεντιδομιχάλαινας, ὁ Σταῦρος τῇ Σηφοστρατήνας κττ.»⁶.

Εἰς τὸ Βασιλίτσι Πυλίας «πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς ἄλλης συνυφάδες ἡ νύφη χαρακτηρίζεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς της' π.χ. ἡ Θανάσαινα, ἀλλὰ καὶ ἡ Θανα-sónny. Τὸ δεύτερον τοῦτο συνηθίζεται κυρίως μέσα στὴν οἰκογένεια. Ἀπὸ τοὺς ἔξω ὀνομάζεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ συζύγου, δηλ. ἡ Μαραντόνny, ἡ σύζυγος τοῦ Μα-ράντου, ἀλλὰ καὶ ἡ Θανάσαινα ἡ Μαραντίνα καὶ συχνότερα ἀκόμη ἡ Μαραντοθανά-saina»⁷. Αὐτόθι «ὁ ἄντρας ἀποφεύγει νὰ πῇ ἡ γυναῖκα μου, ἀλλὰ θὰ πῇ ἡ νοικοκυ-ρά μου, ἢ θὰ τὴν ἀναφέρουν μὲ τὸ ὄνομα της ἢ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ συζύγου αὐτῆς' π.χ. ἡ Θανάσαινα, ἡ Γιώργαινα κτλ.»⁸.

Διάφορος εἶναι ἡ κατάστασις εἰς τὰς τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Οὕτω π.χ. ἐν Τήνῳ, ὡς λέγει ὁ Ἀδ. Ἀδαμαντίου, «τὴν γυναῖκα, καὶ ὅταν ἀκόμη ὑπανδρευθῇ, δὲν τὴν λέγουν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ συζύγου της, παρὰ ὡς ὅτε ἦτο ἀνύπαν-δρος μὲ τὸ τοῦ πατρὸς της, καὶ δὲν τὴν λέγουν ὅπως εἰς ἄλλα μέρη π.χ. Γιαννοῦ, ἀν ὁ σύζυγος λέγεται Γιάννης κτλ. Ἀκόμη μεταξύ συζύγων ἐπικρατεῖ τὸ ἔθιμον τοῦτο, δηλ. ὁ σύζυγος φωνάζει τὴν σύζυγον : Φαλτάνα τοῦ Γιώργη καὶ ἐκείνη Κωστῇ τοῦ Μανόλη»⁹. Ἐν Γαλανᾶδες Νάξου «τὰ παιδιὰ ὀνομάζονται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἰσχυρο-τέρου τῶν συζύγων, ἦτοι ἂν εἶναι ἰσχυρότερος ὁ ἀνδρας (ἐὰν δηλ. αὐτὸς διοικῇ τὸν

1. ΚΑ, ἀρ. 2753, ἐνθ' ἄν., σ. 219.

2. ΚΑ, ἀρ. 1432, σ. 397 (συλλ. Μαρίας Λιουδάκη, ἐκ Βραχωρίου Ἑπείρου, 1940).

3. ΚΑ, ἀρ. 423, σ. 103 (συλλ. Λεων. Βαξεβάνη, Θεσπρωτικά, Κωνσταντινούπολις, 1906).

4. Κατ' ἀνακοίνωσιν Εὐαγγέλου Παπαγεωργίου ἐκ Καρδίτσης.

5. ΚΑ, ἀρ. 1479 Β', ἐνθ' ἄν., σ. 37.

6. Αἰκατερ. Χρυσουλάκη, ἐνθ' ἄν., σ. 384.

7. ΚΑ, ἀρ. 1159 Β', ἐνθ' ἄν., σ. 109.

8. Ἐνθ' ἄν., σ. 111.

9. ΚΑ, ἀρ. 1402 ΙΖ', σ. 269 (συλλογὴ Ἀδ. Ἀδαμαντίου, Τήνος, 1895).

οἶκον), τότε ὀνομάζονται μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρός, ἐὰν δὲ εἶναι ἰσχυροτέρα ἢ γυναικί, τότε τὰ παῖδιά ὀνομάζονται μετὰ τὸ ὄνομα τῆς γυναικί, π.χ. ὁ *Γιάννης τῆς Σοφίᾶς*, *τῆς Χρυσάνθης*, *τῆς Κυριακῆς*, *τῆς Παρασκευῆς*, *τῆς Λιανῆς* κττ.»¹. Ἐν δὲ τῇ Ἑρμιονίδι «τὰ παῖδιά καὶ αὐτοὶς ὁ σύζυγος προσωνυμοῦνται ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς γυναικί, π.χ. ὁ *Βασίλης τῆς Γεωργίας*, ἦτοι ὁ ἀνδρας τῆς Γεωργίας κτλ.»². Εἰς τὰ Κύθηρα «τὰ παῖδιά, ὅταν ἡ γυναικί εἶναι χήρα ἢ ὁ ἀνδρας τῆς εἶναι χρόνια ξενιτεμένος, προσωνυμοῦνται μετὰ τὸ ὄνομα τῆς μητρός των· π.χ. Ἑλπίδοπούλα, ἡ κόρη τῆς Ἑλπίδας, ἢ ὁ *Μανόλης τῆς Ἑλπίδας*. Ἐπίσης παραθέτομεν καὶ τὰ ἐξῆς παραδείγματα : Ἐνας εἶχε γυναικί *Ἀγλαίαν* καὶ ἐκαλεῖτο *Ἀγλαῖος* καὶ κατ' ἀντιμετάθεσιν *Ἀγαλῖος*, γνωστὸν παρεπίθετον εἰς τὴν Χώραν. Ἐνας ἄλλος εἶχε γυναικί *Καικιλίαν* καὶ ὀνομάσθη *Καικίλιος* καὶ κατὰ παραφθοράν *Τσιτσιλῖος*, γνωστὸν ἐπίθετον εἰς τὰ Κύθηρα»³.

Ἐν Καρπάθῳ «πολλοὶ υἱοὶ καὶ θυγατέρες φέρουν τὸ ὄνομα τῆς μητρός καὶ οὐχὶ τοῦ πατρὸς ὡς ἐπώνυμον, χωρὶς νὰ εἶναι κατ' ἀνάγκην ὀρφανοί, ἀλλὰ ἀπὸ ἐπιτόπιον συνήθειαν ἐμφανιζομένην κυρίως εἰς τὰ πρῶτα τέκνα καὶ εἰς τὰς οἰκογενεῖας ἐκεῖνας, ἐν αἷς ἡ ὑπεροχὴ τῆς γυναικί ἀπέναντι τοῦ ἀνδρός φαίνεται ἀδιαφιλονίκητος»⁴.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
Ἐν Σάμῳ ἡ διευθυνσις τοῦ οἴκου ἀπεθῆκε εἰς τὴν σύζυγον, ἥτις ἐγένετο ὁ γάμος ρυθμιστὴς τῆς οἰκογενείας. Ὁ σύζυγος ὅλην τὴν ἡμέραν εἰργάζετο εἰς τὰ κτήματα μακρὰν τοῦ χωρίου. Ἐὰν αὐτὰ ἦσαν λίαν ἀπομακρυσμένα, διέμενεν εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ ἐπεσκέπτετο τὸ χωρίον μόνον κατὰ τὰς ἐορτάς. Ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνδρός ἦτο περιορισμένη. Οἱ παῖδες ἤκουον τὸ ὄνομα τῆς μητρός ἀπὸ τῆς παιδικῆς των ἡλικίας καὶ αὐξάνοντες κατὰ τὴν ἡλικίαν δὲν ἐδυσκολεύοντο νὰ λαμβάνουν τοῦτο ὡς ἐπώνυμον. Ἄλλοι λόγοι εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλονται τὰ ἐν Σάμῳ μητρωνυμικὰ εἶναι, κατὰ τὸν Ν. Ζαφειρίου, οἱ ἀκόλουθοι : α) ἡ χρεῖα τῆς μητρός, ἥτις κατελάμβανεν ἐν τῷ οἴκῳ τὴν θέσιν τοῦ προώρως ἀποθανόντος πατρὸς, β) ἡ ἀνάγκη τῆς διακρίσεως ἀπὸ ἄλλους ἔχοντας τὸ αὐτὸ ἐπώνυμον, γ) ὁ γάμος ἀσήμου τὸ γένος ἀνδρὸς μετὰ γυναικὸς εὐγενοῦς τὸ γένος, δ) ὁ γάμος ἐγγραμμάτου γυναικὸς μετ' ἀπαιδεύτου ἀνδρὸς κττ.»⁵

1. ΚΑ, ἀρ. 1466, σ. 17 (συλλ. Δ. Κορακίτου, Γαλανᾶδες Νάξου, 1920).

2. ΚΑ, ἀρ. 1898, ἐνθ' ἀν., σ. 8.

3. ΚΑ, ἀρ. 2327, ἐνθ' ἀν., σ. 19 - 20.

4. Μ. Γ. Μιχαηλίδου - Νουάρου, Νομικὰ ἔθιμα τῆς Καρπάθου..., σ. 131.

5. Ν. Ζαφειρίου, Τὸ μητρικὸν δίκαιον ἐν Σάμῳ, Ἀρχεῖον Σάμου, τόμ. Α', 1946, σ. 134 - 137. Βλ. γενικῶς περὶ τῶν Νεοελληνικῶν μητρωνυμικῶν τὴν μελέτην τοῦ Ν. Κ. Ἀνδρῆ -

Ἦδη ἄς ἴδωμεν πῶς προσφωνεῖ ἡ νύμφη τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ: Ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ «ἡ γυναῖκα δὲν ἔλεγε τοῦ ἀνδρός της τὸ ὄνομα· νὰ τὸ ἔλεγε τὸ εἶχαν ντροπὴ· σὰν τὸ φώναζε, ἔλεγε, ποῦ εἶσαι λεγῶ, ἔλα λεγῶ. Μπρὸς στοὺς ξένους ἔλεγε: ὁ ἀφέντης, ὁ ἀφεντάκης, ὁ δικός μου· ἂν εἶχε παιδιὰ ὁ πατέρας μας, ὁ πατέρας τους. Στὸν ἄντρα της μπροστὰ ροῦχα δὲν ἄλλαζε, τὸ βράδου ἔσβηνε τὸ καντήλι κ' ὕστερα ξεγυμνώνονταν καὶ ἄλλαζε ἀσπρόρρουχα»¹. Ἐν Ἀθήνῃ «ἡ γυναῖκα ὁμιλοῦσα περὶ τοῦ ἀνδρός της εἰς τρίτον (πρόσωπον) λέγει ὁ νοικοκύρης μ'. "Ὅταν τὸν φωνάξῃ, τὸν καλεῖ μὲ τὸ ὄνομά του. Ὁ σύζυγος λέγει ἡ νοικοκυρά μ'"»². Εἰς τὸ Βασιλίτσι Πυλίας, «ὅταν μιλοῦν γιὰ τοὺς ἄντρες των ἐμπρὸς σὲ ξένους, τοὺς ἀναφέρουν μὲ τὸ ὄνομά των· π.χ. ὁ Θανάσης, ὁ Γιώργης, πρᾶγμα τὸ ὅποῖον οὐδέποτε γίνεται εἰς τὴν Κορώνην. Στὴν Κορώνην λέγουν πάντα ὁ νοικοκύρης μου ἢ ὁ πατέρας μας, ὅταν ἀρχίσουν καὶ κάνουν παιδιὰ. Ποτέ, οὐδέποτε θὰ ποῦν ὁ ἄντρας μου»³. Εἰς τὸ Καπλάνι Πυλίας, «ὅταν περνᾷ ἡ ἡλικία, ἀλληλοαποκαλοῦνται γέρος καὶ γριά»⁴. Τὸ ἔθιμον ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἐν δὲ Σελίνῳ Κρήτης ἡ γριά μου σημαίνει ἡ σύζυγος μου καὶ ὁ γέρος μου ὁ ἄντρας μου⁵. Καὶ ἐν Σφακίοις ἡ σύζυγος ἀποκαλεῖ τὸν ἄνδρα της ὁ γέρος μας⁶. Ἐν Ἀγία Ἀννῇ Εὐβοίας «τὰ παλιὰ τὰ χρόνια τὸν πατέρα καὶ τὰ παιδιὰ καὶ ἡ μάνα ἔλεγαν ἀφέντης μου... καὶ τὸν κυριόδο ἀφέντη»⁷. Ἐν Καστορίᾳ ἡ σύζυγος ἔλεγε τὸν κύριό μου, τοῦτέστιν ὁ ἄντρας μου⁸. Ἐν Νάξῳ (χωρ. Καλόξυλος) ὁ τσούρης μου καὶ ἐν Ἀπειρανθῷ τῆς αὐτῆς νήσου ὁ κυοῦρης μου⁹ καὶ ὁ νοικοκυοῦρης μου. Ἡ μητέρα ἐπίσης ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ ἔλεγε πρὸς τὰ παιδιὰ της ἀφέντης σας (ὁ ἀφέντης)¹⁰.

ὡ τ η, Die mittel- und neugriechischen Metronymica. (Atti e memorie dei VII Congresso Internazionale die Scienza Onomastiche, Firenze - Pisa, 1961, τόμ. II, σ. 59 - 66. Βλ. καὶ Δικ. Βαγιακάκου, Σχεδιάσμα περὶ τῶν τοπωνυμικῶν καὶ ἀνθρωπωνυμικῶν σπουδῶν ἐν Ἑλλάδι. 1833 - 1962, Ἀθηνᾶ, τόμ. 67, 1963/64, σ. 184 - 188.

1. Ἐλπιν. Στ α μ ο ὕ λ η - Σ α ρ α ν τ ῆ, ἐνθ' ἀν., σ. 73.
2. ΚΛ, ἀρ. 1160 Α', ἐνθ' ἀν., σ. 149.
3. ΚΛ, ἀρ. 1159 Β', ἐνθ' ἀν., σ. 111.
4. ΚΛ, ἀρ. 1378 Α', ἐνθ' ἀν., σ. 41.
5. ΚΛ, ἀρ. 1567, σ. 14 (συλλ. Ν. Β. Τωμαδάκη, Σέλινον Κρήτης, 1933).
6. Α ἱ κ α τ ε ρ. Χ ρ υ σ ο υ λ ᾶ κ η, ἐνθ' ἀν., σ. 383.
7. ΚΛ, ἀρ. 1479 Γ', ἐνθ' ἀν., σ. 94.
8. ΚΛ, ἀρ. 1100 Ζ', σ. 53 (συλλ. Μαρίας Ἰωαννίδου, Καστοριά, 1937).
9. Πρβλ. τὸ βυζαντινὸν κύρης.

10. Καὶ ἐν Κρήτῃ ἀφέντης. Κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν ἦτο ἐν χρήσει καὶ ἡ λ. ἀφεντίτσης. Πρβλ. καὶ τὸ τοπωνύμιον Ἀφεντικό. Ἡ λ. ἀφέντης ἀπαντᾷ νῦν καὶ ὡς τίτλος κοινωνικῆς διακρίσεως.

Ἐν Ἀμυγδαλιᾷ Αἴνου ἀφέντης προσωμεῖται ὑπὸ τῆς νύμφης καὶ τῶν ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας ὁ πενθερὸς καὶ ὁ ἱερεύς»¹. Ἐν Μαδύτῳ ἀφιντάκης προσεφωνεῖτο ὁ πενθερὸς παρὰ τῆς νύμφης χάριν σεβασμοῦ². Ἐν Λήμνῳ προσφωνεῖται πατέρα καὶ ἡ πεθερὰ μητέρα³. Ἐν Κονίτῃ τὸν πατέρα προσφωνοῦν ἀφέντη καὶ τὴν πενθερὰν κερά⁴. Ἐν Νάξῳ (χωρίον Γαλανᾶδες) ἡ μητέρα λέγεται κυνυρά⁵, εἰς δὲ τὸ Βραχώρι Ἡπείρου κυρὰ φωνάζει ἡ νύμφη τὴν ἀδελφὴν τοῦ ἀνδρός⁶. Ἐν Ἰθάκῃ «τὸν πατέρα τὸν φωνάζουν μῶρ' ἀφέντη καὶ τὴν μητέρα μωρὲ μάννα. Αὐτὸ ἦτανε σέβας. Τῇ νόνα (γιαγιά) τήνε λέγαμε μωρὲ κυρὰ καὶ τὸ νόνο (παπποῦ) μπρὲ παππούλη»⁷. Εἰς τὸ Βασιλίτσι Πυλίας «τὸν πεθερὸ ἡ νύφη φωνάζει ἀφέντη ἢ πατέρα καὶ τὴν πεθερὰ μάννα»⁸. Ἀφέντη ἢ ἀφεντάκη καλεῖ ἡ νύμφη καὶ τὸν ἀνδράδελφόν της ἐν Χατζηγυρίῳ Κεσσάνης⁹. Ἐν Προύσῃ ὁ ἀνδράδελφος προσωνυμεῖτο ἀφεδάκος¹⁰, ἐν Ἀραχόβῃ Παρνασσίδος καὶ Φενεῶ Κορινθίας ἀφέντης¹¹. Ἐν Ἀγία Ἀννῇ Εὐβοίας «ἡ νύφη λέει τὴν κουνιάδα κυρασὺ, ἀφέντη δὲ τὰ κουνιάδια καὶ τὰ ἐξαδέλφια τοῦ ἀνδρός»¹². Εἰς τὸ Βραχώρι Ἡπείρου «κυρὰ φωνάζει ἡ νύφη τὴν ἀδελφὴν τοῦ ἀνδρός»¹³. Ἐν Ἡπείρῳ ἐν γένει αἱ νεώτεραι γυναῖκες προσφωνοῦν τὰς μεγαλυτέρας (πρεσβυτέρας) οὕτως: κυρὰ, Κυραγιάνναινα, Κυρακώσταινα κττ. Καὶ ἐν Θράκῃ τὰς ἡλικιωμένους γυναῖκας ἐλέγον κερά, κοκκῶνα, ἄμνια, θεῖτσα, τὸν δὲ ἡλικιωμένον μπάρμπα, νταῖ καὶ μαστροῦ¹⁴.

Ἀντιθέτως, εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἀιγαίου καὶ μάλιστα τὴν Δωδεκάνησον καὶ τὰς Κυκλάδας, ἔχομεν διαφόρους προσφωνήσεις, ἐκφραζούσας ἀνετωτέραν τὴν θέ-

1. ΚΛ, ἀρ. 405, σ. 16 (συλλ. λέξεων ὑπὸ Σ. Παπακυριακοῦ, Ἀμυγδαλιὰ Αἴνου, 1902).

2. ΚΛ, ἀρ. 933, σ. 16 (συλλ. λέξεων ὑπὸ Ἀποστ. Οἰκονομίδου, Μάδυτος, 1890).

3. ΚΛ, ἀρ. 1160 Α', ἐνθ' ἀν., σ. 149.

4. ΚΛ, ἀρ. 1908 Α', ἐνθ' ἀν., σ. 11 - 12.

5. ΚΛ, ἀρ. 1466, ἐνθ' ἀν., σ. 260.

6. ΚΛ, ἀρ. 1432, ἐνθ' ἀν., σ. 397.

7. ΚΛ, ἀρ. 2194, ἐνθ' ἀν., σ. 555 - 556.

8. ΚΛ, ἀρ. 1159 Β', σ. 109.

9. ΚΛ, ἀρ. 229, σ. 149 (Σ. Μανασσείδου, Βιβλίον ποικίλης γλωσσικῆς ὕλης, Χατζηγυρίον Κεσσάνης, 1880).

10. ΚΛ, ἀρ. 289, σ. 4 (Γ. Μακρῇ, Λεξιλόγιον, Βιθυνία, 1893;).

11. ΚΛ, ἀρ. 1153 Α', ἐνθ' ἀν., σ. 140. ΚΛ, ἀρ. 1098, σ. 198 (συλλ. Ἰ. Κακριδῆ, Κορινθία, 1924).

12. ΚΛ, ἀρ. 1479 Ζ', ἐνθ' ἀν., σ. 80.

13. ΚΛ, ἀρ. 1422, ἐνθ' ἀν., σ. 115 - 116.

14. Ἐλπιν. Σ τ α μ ο ὕ λ η - Σ α ρ α ν τ ῆ, ἐνθ' ἀν., σ. 74.

σιν τῆς νύμφης ἐν τε τῇ οἰκογενείᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ. Οὕτω π.χ. ἐν Νάξῳ ἡ ὑπανδρος γυνὴ ἀποκαλεῖ μὲν τὸν σύζυγον ὁ νοικοκυδούρης μου καὶ ἐκεῖνος αὐτὴν ἡ νοικοκυδουρά μου, ἀλλ' ἡ σύζυγος ἐπίσης διατηρεῖ τὸ βαπτιστικὸν αὐτῆς ὄνομα, ὥς καὶ εἰς τὰς ἄλλας νήσους, καὶ οὐχὶ τὸ προσηγορικόν. Μόνον ὅταν γίνῃ σύστασις ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ εἰς τρίτον πρόσωπον λέγεται ἡ νύφη μου, ὥς συμβαίνει καὶ εἰς τὰς πόλεις. Ἐπειτα εἰς τὰς νήσους ἡ γυνὴ δὲν ἐκδίδεται εἰς γάμον κατὰ τὴν κυριολεξίαν, διότι δὲν ἐγκαθίσταται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ἀλλ' ἀντιθέτως ὁ ἀνὴρ εἰσέρχεται εἰς τὰ σπίτια της, ὥς λέγουν. Οὕτως ἡ θέσις τοῦ γαμβροῦ εἶναι τρόπον τινὰ μειονεκτικὴ ἀπέναντι τῆς γυναικὸς του. «Πρὶν μισέψῃ γιὰ τὰ ξένα τὸ παλληκάρι, γράφει ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης, ἔβανε στεφάνι πρῶτα, εἴτε ἀρραβωνιαζόταν, καὶ μὲ χρόνια γύριζε στὸ νησι καὶ στεφάνωνε τὴν σαστική του (σιάζω - συμφωνῶ). Φεύγοντας ὅμως δὲν καταδεχότανε νὰ χτίσῃ σπίτι, νὰ βαλθῇ ὁ ἴδιος νὰ τὸ χτίσῃ μὲ τὰ χέρια του· ὁ ἀντρας τὸ 'θελε ἔτοιμο νὰ τοῦ τὸ φέρῃ ἡ νιόνυφη. Ἔτσι κι ἄλλοιῶς τὰ νησιὰ ρήμαζαν ἀπὸ τὸν ἀντρικὸ τους πληθυσμὸ καὶ πληθαίνανε τὰ θηλυκὰ σὰν κουνέλια. Ἀποτέλεσμα πρῶτο κοινωνικόν. Οἱ ξενιτεμένοι παραδίνανε θεληματικὰ τὸ κληρονομικὸ μερίδιό τους στὴ μάνα, ἀφοῦ ἄλλη τύχη καλύτερη πηγαίναν αὐτοὶ γυρεύοντας στὰ ξένα. Ἡ μάνα, καὶ νὰ γύριζε ὁ γιὸς ἢ ὁ ἀντρας, ἀναγνωρίζον ἀγραφα ταχτικὸς καὶ μόνος νοικοκύρης διαχειριστὴς καὶ μαλαστής τῆς ὅλης καταστάσεως καὶ κυρίως τῆς προίκας τῆς δικῆς τῆς ὅμως πρῶτο καὶ κύρια κομμάτι τῆς προίκας τῆς μητρικῆς ἦταν τὸ σπίτι, ποὺ δὲ μοιραζότανε, παρὰ περνοῦσε ἑκείνο, κατὰ τὸν ἀγραφο νόμο, ἀπὸ τὴν μάνα στὴν πρώτη θυγατέρα. Ἐρχόταν ὅσοτερά τὸ διαμαντικόν, προῖκα κι αὐτὸ τῆς μάνας, ποὺ δὲν ἔπρεπε νὰ μοιραστῇ παρὰ, κατὰ τὴν παράδοση τὴν ἀριστοκρατικὴ, νὰ μείνῃ ἀμοίραστο καὶ νὰ περνᾷ ἀπὸ μιὰ σ' ἄλλη πρωτότοκη. Ὅσο γιὰ τὰ μικρότερα κορίτσια, πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἢ μέναν ἀνύπαντρα καὶ μαραινόταν ἢ πηγαίνανε καλόγριες... Ἀποτέλεσμα ἠθικόν: ἀμολησιὰ τῶν κοριτσιῶν, ἦθη πολὺ ξανοιγμένα»¹. Ἐν Σκύρῳ παλαιότερον «ἡ πρωτότοκος θυγάτηρ ἐπροικίζετο σχεδὸν μὲ ὅλην τὴν περιουσίαν εἰς τρόπον ὥστε διὰ τὰς λοιπὰς πολλάκις δὲν ἀπελείπετο τίποτε»². Ἐν Σκοπέλῳ «ὕπῃρχεν ἡ συνήθεια νὰ προικίζωνται ὅλαι αἱ θυγατέρες μὲ οἰκίαν»³. Εἰς τὴν Μῆλον τῶν Κυκλάδων αἱ θυγατέρες ἐκληρονόμουν τὴν μητρικὴν, οἱ δὲ υἱοὶ τὴν πατρικὴν περιουσίαν⁴. Τὸ αὐτὸ συνηθίζετο καὶ συνηθίζεται ἀκόμη καὶ εἰς τὰς ἄλλας νήσους τοῦ αὐτοῦ συμπλέγματος.

1. Γιάννης Βλαχογιάννης, ἐνθ' ἀν., σ. 11.

2. Λ. Χρυσανθοπούλου, Συλλογὴ τοπικῶν τῆς Ἑλλάδος συνθηκῶν, Ἀθήνησι 1853, σ. 8.

3. Ἐνθ' ἀν., σ. 8.

4. Γ. Μαρίδακη, Ἡ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομικὴ διαδοχὴ εἰς τὴν νῆσον Μῆλον κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα... Ἀφιέρωμα εἰς Χ. Ν. Φραγκίσταν, Θεσσαλονίκη 1967 (ἀνάτυπον).

Ἐκτὸς τούτων, ἀξιοπρόσεκτα εἶναι καὶ τὰ ἔθιμα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐπίσκεψιν ξένου εἰς τὴν οἰκίαν, τὴν ἐν τῇ τραπέζῃ ἢ μὴ συμμετοχὴν τῆς γυναικὸς καὶ τὴν ἐν γένει ζώην της ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Οὕτως ἐν Σαμονίβα τοῦ Σουλίου καὶ εἰς τὰ ἄλλα χωρία τῆς ἱστορικῆς ταύτης περιοχῆς, «ὅταν ἔρθῃ μουσαφίρης, ἡ γυναῖκα δὲν παρακάθεται στὸ τραπέζι. Ὑπηρετεῖ μόνον καὶ εἶναι εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ἀνδρός»¹. Καὶ εἰς τὰ σχετικῶς προηγμένα Ζαγοροχώρια, «ἂν φιλοξενῆται ξένος, ἡ γυναῖκα σὲ πολλὰ σπίτια δὲν κάθεται στὸ τραπέζι, οὔτε αὐτὴ οὔτε τὰ θηλυκά. Οἱ γιοί, ὅταν εἶναι ἐνήλικες, κάθονται στὸ τραπέζι μὲ τὸν πατέρα. Ὅλους τοὺς σερβίρει ἡ μητέρα. Τὰ κοριτσια σπανίως παρουσιάζονται»². Ἀς σημειωθῇ ὅμως ὅτι «παλαιότερα στὸ Ζαγορίσιο σπίτι δὲν ἔμπαινε ξένος, γιατί ἡ γυναῖκα στὸ σπίτι ἦταν συνήθως μόνη μὲ τὸν ἄντρα στὴν ξενιτειά... Μόνον ἐφ' ὅσον ὑπῆρχεν ἄντρας μπορούσε νὰ φέρῃ τὸν ξένο στὸ σπίτι νὰ τὸν φιλοξενήσῃ»³. Καὶ ἐν Σφακίῳ τῆς Κρήτης «δὲν παρακάθεται ἡ γυναῖκα μετὰ τῶν ξένων εἰς τὸ τραπέζι, ἀλλὰ μόνον ὁ σύζυγος ἢ, ἂν ἡ οἰκοδέσποινα ποὺ φιλοξενεῖ εἶναι χήρα, εἰς ἀπὸ τὰ ἄρρενα παιδιὰ της, ἐκεῖν, ὃς περιποιεῖται τοὺς ξένους»⁴. Ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ «στὰ χωριά, ὅταν πῆγαν ἐπισκεπταί, ἀφοῦ κάθουνταν στὸ μεντέρι, ἡ νοικοκυρὰ στέκουνταν στὴν ἄκρῃ τῆς πόρτας, ἀπὸ τὸν μεγαλύτερο καὶ ρωτοῦσαν τὸν καλέν μὲ τὴν ἀρχὴν ὅπως ἦταν καθιερωμένη. — Πῶς εἶσθε; — Εὐχαριστῶ, καλὰ ! Ἄν ἦταν καὶ ἄλλες γυναῖκες τοῦ σπιτιοῦ, κατέρα, ἀδελφὴ ἢ κόρη, θὰ στέκουνταν στὴν ἄκρῃ τῆς πόρτας καὶ μὲ τὴν ἀρχὴν ὅλες ρωτοῦσαν, ἂν καὶ ἄκουσαν ποὺ ρώτησε ἡ προηγούμενη. Ὅταν κερνοῦσαν τὸν ἐπισκέπτη, ἡ νοικοκυρὰ, γιὰ νὰ τὸν τιμήσῃ, σηκώνουνταν στὸ πόδι κ' ἔλεγε : — Μὲ τίς ὑγεῖες σας. — Νὰ 'σαι καλὰ»⁵. Ἐν Ἀγίᾳ Ἀννῇ Εὐβοίας παλαιότερον, «ὅταν ἦσαν μουσαφिरαῖοι, ἡ γυναῖκα δὲν παρεκάθητο στὸ τραπέζι»⁶. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, «ὅταν εἶναι ξένος, κάθεται στὸ τραπέζι, ἀφοῦ ὅλα τὰ ἐτοιμάσῃ»⁷. Ἀντιθέτως, ἐν Ἑρμιονίδι «ἡ γυναῖκα δὲν παραγκωνίζεται ὡς πρὸς τὴν θέσιν της ἐν τῇ τραπέζῃ. Καί, ὅταν εἶναι ξένος, ἡ γυναῖκα ἔχει τὴν θέσιν της»⁸. Ἐν Κυθήροις «ἡ γυνὴ παρακάθεται εἰς τὸ τραπέζι»⁹. Ἐν

1. ΚΑ, ἀρ. 2277 Α', ἐνθ' ἀν., σ. 186.

2. ΚΑ, ἀρ. 2753, ἐνθ' ἀν., σ. 220.

3. Ἐνθ' ἀν., σ. 216.

4. Αἰκατερ. Χρυσουλάκη, ἐνθ' ἀν., σ. 384.

5. Ἐλπιν. Σταμούλη-Σαραντῆ, ἐνθ' ἀν., σ. 75.

6. ΚΑ, ἀρ. 1479 Β', ἐνθ' ἀν., σ. 37.

7. ΚΑ, ἀρ. 1475, ἐνθ' ἀν., σ. 95.

8. ΚΑ, ἀρ. 1898, ἐνθ' ἀν., σ. 8.

9. ΚΑ, ἀρ. 2327, ἐνθ' ἀν., σ. 20.

“Υδρα «στό τραπέζι κρατάγανε πάντα αὐστηρή τάξι. Τὶς καθημερινὲς τρώγανε σὲ χαμηλὸ τραπεζάκι καὶ καθόντουσαν σὲ μικρὰ ξύλινα σκαμνάκια χωρὶς ἀκουμπιστήρι τῆς πλάτης. Στὶς ἑορτὲς στρώνανε μεγάλο καὶ ψηλὸ τραπέζι καὶ καθόντουσαν σὲ καρέκλες. Ἀλλοιῶς στρώνανε τὸ τραπέζι στὶς ἑορτὲς κι ἄλλοιῶς τὶς καθημερινές. Ἀλλὰ πάντα ἄλλα μαχαιροπήρουνα, ἄλλα ποτήρια, ὅλα ἀλλοιῶτικα. Ὁ καθένας εἶχε τὴ θέσι του ὀρισμένη στό τραπέζι. Κανονιζότανε τοῦ καθενοῦ ἡ θέσις μιὰ γιὰ πάντα, ἀνάλογα ἀπὸ τὴ θέσι τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας κι ἀπὸ τὴ σειρὰ πού εἶχε ὁ καθένας μέσα στὴ φαμίλια. Δικό του πιάτο, δικό του ποτήρι, δικό του πηρούνι, κουτάλι, μαχαίρι, δικό του σκαμνὶ εἶχε ὁ καθένας. Ὅλα αὐτὰ εἶχανε πάρει τὸ ὄνομά του μέσα στὴ φαμίλια. “Ακουγες τὸ πηρούνι τοῦ πατέρα, τὸ κουτάλι τῆς μητέρας, τὸ πηρουνάκι τοῦ παπποῦ, τὸ πιάτο τῆς γιαγιᾶς καὶ ἄλλα πολλὰ τέτοια»¹. Ἐν Ἰθάκῃ «τὴ μάννα τὴ βάνανε στὴ θέσι τοῦ πατέρα, ἐπειδὴ ἐκεῖνος λείπει καὶ δὲν τὸν ξέρουνε»². Καὶ ἐν Λιβισίῳ Μάκρης Μ. Ἀσίας «παρακαθέταν κ’ ἡ γυναῖκα στό τραπέζι καὶ σὲ διασκεδάσεις, ὅπως τὶς Ἀποκριές»³.

“Ὅπως βλέπομεν, ἐν Ἠπειρῷ ἰδίᾳ ἡ γυναῖκα ἐξακολουθεῖ ἀκόμη σήμερον νὰ μὴ παρακάθεται εἰς τὸ τραπέζι, «ὅταν φιλοῦν ἔσεν». Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦτο ἦτο καθολικώτερον ἐν Ἑλλάδι κατὰ παλαιότερους χρόνους, ὡς διηγείται καὶ διὰ τὴν Κυντογιάννη ἀκόμη ὁ ἀκόμης Marcellus⁴.

Ἐν Ἠπειρῷ ὡσαύτως «οἱ νύφες δὲν πλησίαζαν στὴ γωνιά (ἐστίαν) τὸ χειμῶνα, ὅταν κάθονταν τὰ πεθερικά τους δεξιά καὶ ἀριστερά. Οἱ γάτες, ὡς μοῦ διηγούντο, εἶχαν δικαίωμα, οἱ νύφες ὄχι. Κάποτε πλησίαζαν μόνον τὰ χέρια. Διὸ καὶ ἡ παροιμία : Τὸ κρύο περνáει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ κι ἀπὸ τὰ ποδάρια τῆς νύφης... Στὴν τάβλα πού στρώναν στὴ γωνιά νὰ φάνε κι ὅπως συνήθως ἔβαζαν πίττες μὲ τὸ τεψὶ ὀλόκληρο χωρισμένο σὲ φιλιὰ (τεμάχια), τότε πλησίαζε καὶ ἡ νύφη νὰ φάῃ στό μέσο στρώμα καθισμένη στὰ γόνατα μὲ τὰ πόδια πίσω. Ἔτσι τὰ πόδια τῆς ἦταν πάντα κρύα»⁵.

Διὰ τὴν νύμφην κυκλοῦνται ἐν Ἠπειρῷ καὶ αἱ ἀκόλουθοι παροιμίαι, χαρακτηριστικαὶ τῆς ὑποδεεστέρας ἐν τῇ οἰκίᾳ θέσεώς της, τῆς καταπίεσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας της καὶ τῆς βασανισμένης ἐκ τῶν ποικίλων ἐργασιῶν καὶ εὐθυνῶν ζωῆς της : 1) *Τὰ στραβὰ καρβέλια ἡ νύφ’ τὰ κán’*. 2) *Ὅπως ἡῶρες, νύφ’, ὄχι ὅπως ἡῶρες*. 3) — *Φάε, νύφ’, ζουμί*. — *Καλά ’ν’ καὶ τὰ κοψίδια*. Ἡ τελευταία αὕτη

1. Ν. Γ. Χαλιορῆ, ἐνθ’ ἀν., σ. 154 - 155.

2. ΚΛ, ἀρ. 2194, ἐνθ’ ἀν., σ. 64.

3. ΚΛ, ἀρ. 1480, ἐνθ’ ἀν., σ. 89.

4. Π. Μ. Κυντογιάννη, ἐνθ’ ἀν., σ. 133.

5. ΚΛ, ἀρ. 2753, ἐνθ’ ἀν., σ. 216 - 217.

παροιμία ἔχει τὴν ἐξῆς προέλευσιν : ὡς γνωστόν, ἡ καλὴ ἀγωγή ἐπέβαλλεν, ὅπως τὰ μικρὰ παιδιὰ καὶ ἡ νύμφη ἀφήνουν τὰ κοψίδια (τοῦ κρέατος) διὰ τοὺς μεγάλους, πλὴν πολλάκις ἔκαναν τὸν βλάκα, χάριν τοῦ ἰδίου των συμφέροντος¹.

Ἐντύπωσιν ἐξαιρετικὴν προκαλεῖ καὶ ἡ συνήθεια ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν μέρει ἀκόμη καὶ σήμερον ἐν Ἡπείρῳ ἀνὰ πααίνῃ ἡ γυναῖκα μὲ τὰ πόδια κι ὁ ἄντρας καβάλλα. «Εἶδα στὸ Καπέτσοβο προχθές, μοῦ ἔλεγε μίαν ἡμέραν τοῦ παρελθόντος θέρους ὁ κ. Παπάζογλους, γραμματεὺς τῆς κοινότητος Τσεπελόβου (1963), μιὰ μητέρα νὰ πααίνῃ μὲ τὰ πόδια καὶ τὸ γιό της εἰκοσιπεντάρη καβάλλα»². Καὶ ἐγὼ τοῦ εἶπον ὅτι τὸ αὐτὸ ἐπανειλημμένως εἶδον εἰς τὰ Σουλιωτοχώρια καὶ ὅπου ἄλλοῦ τῆς Ἡπείρου μετέβην πρὸς ἀποθησαύρισιν λαογραφικοῦ ὕλικου. Ἀντιθέτως, εἰς τὰς νήσους καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς ἐν Λιβισίῳ Μάκρης Μ. Ἀσίας, «ἡ γυναῖκα πῆγαινε καβάλλα κι ὁ ἄντρας πεζῇ κι ἀπὸ παλιά καὶ τώρα»³.

Σημαντικὰ διὰ τὸ θέμα μας εἶναι καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ λαοῦ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀκλήρη καὶ τὴν ἐρχομένην εἰς δεύτερον γάμον χήραν, τὸ τῆς σύγκριαις ἐν Μάνῃ καὶ τὸ πολλαχοῦ ἀπανωπροίκι ἢ παλληκαριάτικον. Ἀλλὰ περὶ τούτων δὲν θὰ κάμω λόγον ἐνταῦθα, περιοριζόμενος μόνον νὰ παραπέμψω εἰς τὰς σχετικὰς περὶ αὐτῶν μελέτας τοῦ Α. Ἀ. Πετροπούλου⁴ καὶ τοῦ Π. Ι. Ζέπου⁵.

Ἐκ πάντων τῶν ἐθιμῶν τούτων σαφὲς κατὰφαίνεται ἡ προτίμησις τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡ ἐν σχέσει πρὸς αὐτὸν μειονεκτικὴ θέσις τῆς γυναικός. Τὸ κοινωνικὸν τοῦτο φαινόμενον ἔχει ἀκόμη ἀπὸ τοὺς παλαιότερους χρόνους ἰσχυρὰς ρίζας ἐκεῖ ὅπου ὁ βίος τοῦ λαοῦ διετήρησε περισσότερα στοιχεῖα ἀπὸ τὴν παράδοσιν καὶ συντηρητικότητά του, ὡς δὲ διαπιστοῦται ἐκ τῶν ὡς ἄνω παρατεθέντων παραδειγμάτων ἐκ διαφόρων τοῦ Ἑλληνισμοῦ περιοχῶν, ἡ ἡπειρωτικὴ Ἑλλάς ἔχει τὰ πρωτεῖα τῆς συντηρητικότητος καὶ καθυστερήσεως ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν νησιωτικὴν, ἐνθα αἰετοτε ἐπνευσεν ἄνεμος ἡμερωτέρων ἐθῶν, εὐρυτέρων ἀντιλήψεων, μεγαλυτέρας ἐλευθερίας καὶ χειραφετήσεως τῆς γυναικός.

Εἰς παλαιότερους χρόνους, καὶ δὴ κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν, αἱ γυναῖκες τῆς Ἑλλάδος εἶς τε τὰ χωρία καὶ τὰς πόλεις, ὅπως καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, καὶ ἐντὸς τοῦ οἴκου ἀκόμη δὲν συνεχρωτίζοντο μετὰ τῶν ἀνδρῶν. Τὰς ἡμέρας τὰς διήρχοντο

1. ΚΛ, ἀρ. 2740, ἐνθ' ἀν., σ. 14,17.

2. ΚΛ, ἀρ. 2753, ἐνθ' ἀν., σ. 221.

3. ΚΛ, ἀρ. 1480, ἐνθ' ἀν., σ. 90.

4. Δ. Ἀ. Πετροπούλου, Ἡ ἀκλήρη εἰς τὰ ἔθιμα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, Ἐπετηρ. Λαογραφ. Ἀρχείου, τόμ. Ζ' (1952), ἐν Ἀθήναις 1953, σ. 28 - 44.

5. Π. Ι. Ζέπου, «Παλληκαριάτικον» ἢ «ἀγριλίκιον», Πελοποννησιακά, τόμ. Ε', 1962, σ. 322 - 347.

εἰς ἴδια δωμάτια μόναι¹. Εἰς τὰς δύο ἀντιμετώπους πλευρὰς τῆς κυρίας αἰθούσης, ἢ ὅποια κατεῖχεν εὐρύτατον χώρον τῆς οἰκίας, ἔκειντο τὰ ἰδιαίτερα δωμάτια τῶν ἀνδρῶν εἰς τὴν μίαν καὶ τῶν γυναικῶν εἰς τὴν ἄλλην. Μόνον δὲ κατὰ τὰς ἐπισήμους ἐορτὰς καὶ κατὰ τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ πατρὸς — ὁ πατὴρ κυρίως ἐώρταζε τὴν ὀνομαστικὴν του — συνεκεντροῦντο [εἰς τὰς πόλεις] ἄνδρες καὶ γυναῖκες εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν καὶ συνεώρταζον καὶ συνευθύνουν². Ἀντιθέτως, εἰς τὰ χωρία αὐται παρηκολούθουν τὰ τῆς ἐορτῆς τοῦ πατρὸς εὐρισκόμεναι ὀπισθεν τῶν καφασίων τῶν οἰκιῶν. Τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου ἐν τῇ οἰκίᾳ διήρχοντο εἰς τὰ προωρισμένα δι' αὐτὰς δωμάτια κλεισται καὶ ἀθέατοι εἰς τοὺς ἄνδρας. Ἐκεῖ ἐπεδίδοντο εἰς τὰ οἰκιακὰ ἔργα. Ἐκεῖ ἔρραπτον, ἐκέντων, ἐκλῳθον καὶ ὕφαινον, ὡς καὶ κατὰ τοὺς Ὀμηρικοὺς χρόνους. Ἀπαραιτήτως εἶχον πλησίον των καὶ τὸν ἀργαλειόν, μὲ τὸν ὅποιον εἰργάζοντο, ἐνῶ συγχρόνως ἐτραγούδουν πολλάκις³. Καὶ ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν δωματίων τούτων, ὅταν ἦσαν πρὸς τὸν δρόμον, ἔβλεπαν τοὺς περαστικούς. Ἡ θεὰ δὲ αὕτη ἦτο μία ἀπὸ τὰς συνήθεις ψυχαγωγίας των. Τὰ παράθυρα ὅμως εἶχαν δικτυωτὰ καφάσια, ὥστε αἱ γυναῖκες παρετήρουν μὲν τοὺς περαστικούς, δὲν παρετηροῦντο ὅμως ὑπ' αὐτῶν⁴. Ἴδιον καλῆς ἀνατροφῆς ἐθεωροῦτο νὰ μὴ ἐκτίθενται αἱ γυναῖκες εἰς τὰ βλέμματα τῶν ἀνδρῶν, καὶ τῶν οἰκείων ἀνδρῶν, ἐκτὸς ἂν ἦσαν ἡλικιωμένοι πλέον.

Αἱ γυναῖκες μάλιστα σπανίως παρουσιάζοντο καὶ ἀκόμη σπανιότερον ἐξήρχοντο⁵. Κύριος λόγος τοῦ περιορισμοῦ τῶν γυναικῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ὅτι οἱ Τοῦρκοι, ἔχοντες καὶ οὗτοι τὰς γυναῖκάς των περιορισμένας ἐντὸς τῶν οἰκιῶν, δὲν ἠνείχοντο νὰ βλέπουν νὰ περιφέρωνται εἰς τοὺς δρόμους αἱ χριστιαναί, ἀκάλυπτοι μάλιστα καὶ ἀδιάφοροι πρὸς τὰ βλέμματα τῶν ἀνδρῶν. Καὶ τὰς ἐνοχλοῦσαν οὐ μόνον μὲ ἄσεμνα βλέμματα, ἀλλὰ καὶ μὲ λόγους ἀπρεπεῖς καὶ ἄλλα τολμηρότερα πειράγματα⁶.

Ἡ ἀπομόνωσις αὕτη εἶχεν, ὡς ἦτο ἐπόμενονον, δυσάρεστα ἀποτελέσματα. Καὶ πρῶτον αἱ γυναῖκες ὑπεβιβάζοντο οὕτως εἰς πρόσωπα ὑπηρετικά. Ἡ ἀπουσία τῆς γυναικὸς ἀπὸ τὴν ἐν γένει κοινωνικὴν κίνησιν, ἰδίᾳ εἰς τὰ χωρία, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα, ὅτε συνέβαινε νὰ παρουσιάζωνται ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς οἰκειοτάτους των, νὰ καταλαμβάνωνται ἀπὸ τόσῃν συστολῇ, «ὥστε καμμία εὐχαρίστησις δὲν προήρχετο οὔτε εἰς αὐτὰς οὔτε εἰς τοὺς ἄνδρας⁷».

1. Π. Μ. Κοντογιάννη, ἐνθ' ἀν., σ. 132.

2. Ἐνθ' ἀν., σ. 132.

3. Ἐνθ' ἀν., σ. 132.

4. Ἐνθ' ἀν., σ. 132 - 133.

5. Ἐνθ' ἀν., σ. 133.

6. Ἐνθ' ἀν., σ. 133 - 134.

7. Ἐνθ' ἀν., σ. 134.

Κατάλοιπα τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας εἶναι τὰ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἰσχύοντα ἔθιμα τοῦ περιορισμοῦ τῆς νεαρᾶς γυναικὸς καὶ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῆς ὡς ὑπηρετικοῦ σχεδὸν προσώπου ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, τῆς συστολῆς καὶ δουλείας τῆς νεονύμφου ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γαμβροῦ, τῆς ὑποτιμήσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν πενθερικῶν τῆς καὶ τοῦ ὑπερβολικοῦ σεβασμοῦ τῆς πρὸς τὸν ἄνδρα, τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς οἰκείους του.

“Ὅτι ἡ ὑποτίμησις καὶ μειονεκτικὴ τῆς γυναικὸς θέσις ἐν τῷ οἴκῳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ δὲν ἀπαντᾷ μόνον κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν, ἀλλ’ ἀσφαλῶς καὶ εἰς παλαιότερους χρόνους, δὲν δύναται, νομίζω, ν’ ἀμφισβητηθῇ. Ὡς εἶδομεν, ἡ γέννησις θήλεος καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους δὲν ἦτο εὐχάριστον γεγονός, παιδιὰ δὲ τότε, ὡς καὶ σήμερον πολλαχοῦ, ἐλέγοντο μόνον τὰ ἄρρενα¹. Ὁ δὲ περιορισμὸς τῶν γυναικῶν ἐν τῷ οἴκῳ, ἡ θαλάμεισις, ἦτο καὶ τότε συνήθης, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

Ὡς εἶναι γνωστὸν, ὁ Φωκυλίδης ἔλεγε : «Παρθενικὴν δὲ φύλασσε πολυκλείστοις θαλάμοισι μηδέ μιν ἄχρι γάμων πρὸς δομῶν ὀφθῆναι ἐάσης»².

Ἀποτέλεσμα τῶν ἀντιλήψεων περὶ περιορισμοῦ τῶν γυναικῶν ἦτο ὁ χωρισμὸς τῶν φύλων εἰς περιστάσεις, καθ’ ἃς συνέπιπτε νὰ συγκεντρωθοῦν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Ἄπρεπε π.χ. ἐθεωρεῖτο παρὰ Βυζαντινοῖς ὁπανδρός γυνὴ νὰ παρευρίσκηται εἰς συμπόσιον ἀνδρῶν, ἔτι δ’ ἀπρεπεστερόν σι γονεῖς νὰ καθίζουσιν τὰς θυγατέρας των εἰς τράπεζαν διασκεδάζοντων. Ἐπίσης ἡ παρθένος σπανίως ἔπρεπε νὰ ἐξέρχεται τοῦ οἴκου, νὰ ἐκθυρίζῃ, ὡς ἔλεγον. Αἱ γυναῖκες ἐξήρχοντο ἐλευθέρως μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, ὡς ἐν καιρῷ σεισμοῦ, ἐφόδου πολεμίων, ἀλώσεως πόλεων κλπ.³ Τὸ αὐτὸ ἔθος ἐπεκράτει καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὡς π.χ. συνέβη κατὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ ἤτταν τῶν Ἀθηναίων· μόλις ἔφθασεν ἡ εἰδησις εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁ ρήτωρ Λυκοῦργος λέγει ὅτι ἐξῆλθον αἱ γυναῖκες εἰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν ἐρωτῶσαι ἂν ἔζων ὁ σύζυγος, ὁ πατὴρ κττ.⁴

Ὡσαύτως, κατ’ ἀρχαῖον ἐλληνικὸν ἔθος, τῆς γυναικὸς κύριον γνώρισμα ἐθεωρεῖτο τὸ σιωπᾶν· ὁ Αἴας ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δράματι τοῦ Σοφοκλέους λέγει πρὸς τὴν

1. Φ. Ἰ. Κορυλλέ, Τὰ κατὰ τὴν γέννησιν καὶ τὴν βάπτισιν ἔθιμα τῶν Βυζαντινῶν, Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμ. ΙΔ’, 1938, σ. 90 - 91. Τοῦ Αὐτοῦ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς, τόμ. Β’, μέρ. ΙΙ, ἐν Ἀθήναις 1948, σ. 164 - 165.

2. Παλατινὴ Ἀνθολογία, 474.

3. Φ. Ἰ. Κορυλλέ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς..., ἐνθ’ ἂν., σ. 173.

4. Χ. Βουλοδήμου, Δοκίμιον περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τόμ. Α’, ἐν Ὁδησσῷ 1875, σ. 163, ἐνθα αἱ σχετικαὶ παραπομπαὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς.

Τέκμησσαν (στίχ. 293): «γύναι, γυναιξὶ κόσμον ἢ σιγὴ φέρει»¹. Ἡ παρρησία, κυριώτατον γνώρισμα τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας, ἔλειπε καὶ ἀπὸ τὰς γυναῖκας τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, διότι ὁ Τηλέμαχος λέγει πρὸς τὴν μητέρα :

ἀλλ' εἰς οἶκον ἰοῦσα τὰ σαντῆς ἔργα κόμιζε,
 ἰστὸν τ' ἡλικάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
 ἔργον ἐποίχεσθαι τόξον δ' ἄνδρεσσι μελήσει².

Σημειωτέον δ' ὅτι παρὰ ταῦτα τόσον ὁ Ὅμηρος, ὅσον καὶ οἱ κατόπιν τραγικοὶ ποιηταὶ τῆς ἀρχαιότητος παροισιάζουν τὰς γυναῖκας τῆς ἐποχῆς των νὰ ἔχουν μίαν ἀνεξαρτησίαν, συνδυαζομένην μὲ τὴν ἀξιοπρέπειαν. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι εἰς τὴν δημοκρατικὴν πολιτείαν τῶν Ἀθηνῶν αἱ γυναῖκες ἦσαν μᾶλλον περιορισμέναι³, ἐνῶ εἰς τὴν ὀλιγαρχικὴν πολιτείαν τῆς Σπάρτης ἦσαν περισσότερο ἐλεύθεραι, διότι ἡ θήλεια νεολαία μετεῖχε καὶ τῶν γυμνασίων τῆς ἄρρενος. Εἰς τὰ γυμναστήρια, ἐνθα ἡσχοῦντο αἱ νεάνιδες, ἐγνωρίζοντο μὲ τοὺς παῖδας, τοὺς ὁποίους κατόπιν ἐλάμβανον ὡς συζύγους. Ἐνῶ ὅμως ὑπῆρχεν ἐλευθερία εἰς τὰς παρθένους, ὅπως ἀνατρέφονται οὕτω μετὰ τῶν νέων, ἀντιθέτως διὰ τὰς ἐργασίας λαχὼν περιορισμοὶ κατὰ τὰς ἐξόδους των ἐκ τοῦ οἴκου, διότι ὑπεχρεοῦντο μάλιστα κατ' αὐτὰς νὰ καλύπτουν τὸ πρόσωπον. Τὸ ἔθιμον τοῦτο, κατὰ τὸν Χάριλλον, βασιλέα τῆς Σπάρτης, ἐδημιουργήθη ἐκ τῆς ἀνάγκης, ἵνα σὶ μὲν κόραι εὗρουν συζύγους, αἱ δ' ἔγγαμοι τοὺς διατηρήσουν⁴.

Εἰς τὴν βασιλευομένην ἀρχαίαν Μακεδονίαν αἱ γυναῖκες εἶχον σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν οἰκογενειακὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν, ἀπὸ τὰ μακεδονικὰ δὲ ἔθιμα ἐπηρεάσθη ἡ θέσις τῆς γυναικὸς καὶ κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους. Οἱ στωικοὶ ἔτειναν εἰς τὴν γυναικεῖαν χειραφέτησιν. Ἡ ἐκπαίδευσις διὰ τὰς γυναῖκας ἦτο δικαίωμα, εὐρίσκομεν δὲ μετὰ τῶν μαθητῶν τῶν φιλοσόφων καὶ πλείστας μαθητρίδας, ὅπως καὶ σπουδαίας ζωγράφους καὶ ποιητρίδας. Ἀλλ' αὐτὰ δὲν ἦσαν κανόν, ἦσαν ἐξαιρέσεις.

Ὡς πρὸς τὸν γάμον καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους τὸν λόγον εἶχον οἱ γονεῖς. Ἡ βυζαντινὴ ἡδύνατο νὰ ὑπανδρευθῇ, ὅτε συνε-

1. Πρβλ. καὶ Π α ὕ λ ο ν, Πρὸς Κορινθίους Α', 14, 34.

2. Ὁδυσσ. φ. 350 - 352.

3. Μόνον ἡ ἐκτέλεσις θρησκευτικοῦ καθήκοντος ἀπετέλει περίπτωσιν ἀνεκτὴν ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς διὰ τὴν ἐξόδον τῆς γυναικὸς ἐκ τῆς οἰκίας. Οὕτω π.χ. εἰς τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων μετεῖχον νεάνιδες κανηφόροι καὶ φέρουσai ὕδρας. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἀναγκαίως πληρώσεως βιοτικῶν ἀναγκῶν ἐξήρχοντο τοῦ οἴκου.

4. Π λ ο υ τ ᾱ ρ χ ο υ, Ἠθικά Λακων. ἀποφθέγματα, Χάριλλος 2.

πλήρωνε τὸ 12ον ἢ 13ον ἔτος τῆς ἡλικίας της, ἔσχυε δὲ δι' αὐτὴν ὅ,τι λέγει ὁ Εὐριπίδης ἐν τῇ 'Ανδομάχῃ (στ. 987) :

*νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς
μέριμναν ἔξει κοῦκ ἐμὸν κρίνειν τάδε.*

'Εν δὲ τῇ οἰκίᾳ «ἡ σύζυγος τοῦ ιδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλὰ δούλη ἐστὶ τοῦ ἀνδρός»¹. Ὅπως δὲ συμβαίνει σήμερον εἰς πολλὰ χωρία τῆς 'Ελλάδος, οὕτω καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ὁ σύζυγος ἀπεκαλεῖτο ὑπ' αὐτῆς αὐθέντης².

Πρὸς τούτοις ἐν τῷ συνόλῳ των καὶ παλαιότερον καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους αἱ γυναῖκες ἰδίᾳ τῆς ὑπαίθρου ἐστεροῦντο γραμματικῶν γνώσεων. 'Επίσης σπανιώτατα ἐξενιτεύοντο ἐκ τῶν χωρίων εἰς τὰς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ ἢ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἐξαιρέσει νησιωτισσῶν, αἱ ὁποῖαι μετέβαινον εἰς τὰς πόλεις ὡς ὑπηρέτριαι. Καὶ αὐτὰ συνέτεινον εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς κοινωνικῆς τῆς γυναικὸς καταστάσεως. Καθ' ὅσον ὅμως προώδευε καὶ προοδεύει ἡ ἐξημέρωσις τῶν ἡθῶν καὶ ὁ ἄλλος ἐξευγενισμός, περιωρίζετο καὶ παρεμείζετο ὁ περιορισμός καὶ ἡ μείωσις τῆς γυναικὸς³.

Τὴν μεταβολὴν ἐπέφεραν ἡ ἀλλαγὴ τῶν οικονομικῶν καὶ τεχνικῶν ὄρων διαβιώσεως, ἡ ἀνάπτυξις τῆς συγκοινωνίας, τῆς παιδείας, καὶ ἡ εἰσαγωγή τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τρόπου ζωῆς, ὁ ὁποῖος ὡς ἀκατάσχετος χεῖμαρρος κατεπλημμύρισε καὶ τὴν 'Ελλάδα, ἀφ' ἧς κυρίως ἀπηλευθερώθημεν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ ἀφ' ἧς ἐπυκνώθη ἡ ἐπικοινωνία μας μετ' τὸν ἑξῶ κόσμον ἰδίᾳ κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς.

'Αθῆναι, Μάϊος 1965.

RÉSUMÉ

La situation sociale de la femme grecque d'après quelques coutumes populaires

par Dem. B. Economidis

L' étude comporte deux chapitres. Dans le premier l'auteur cite et examine des coutumes actuelles et des conceptions provenant de différentes régions du monde grec et se rapportant à la préférence des enfants

1. 'Ιω. Χρυσόστομος, Migne P. G., τόμ. 61, στ. 152.

2. Φ. 'Ι. Κουκουλέ, ἐνθ' ἀν., σ. 192.

3. Εἰς τὰς πόλεις μάλιστα ἐδημιουργήθησαν σωματεῖα καὶ ὁργανώσεις χειραφετήσεως τῆς γυναικὸς. Βλ. π.χ. Δ. 'Α. Γληνὸς, Γυναικεῖος ἀνθρωπισμός, 'Αθῆναι 1921.

mâles, aux coutumes relatives à la naissance d'un enfant, à la qualification de la fille comme «l'élément faible» de la famille, aux rites magiques auxquels on recourt pour éviter les naissances successives de filles, aux proverbes et phrases proverbiales concernant l'existence d'une ou de plusieurs filles dans une famille. Ensuite l'auteur remonte à l'époque byzantine et donne un bref aperçu des coutumes analogues de cette époque ; il accepte l'influence de concepts grecs anciens et juifs sur les coutumes byzantines. Suit un examen de coutumes et de conceptions identiques des Grecs anciens, des Turcs et d'autres peuples européens et primitifs concernant la naissance d'une fille. D'après ces coutumes on peut tirer des conclusions quant à la situation de la femme tant à l'époque actuelle qu'aux temps plus anciens.

Dans le second chapitre l'auteur examine les coutumes du peuple grec relatives au mariage de la jeune fille et à sa situation en tant que femme mariée dans la maison conjugale et dans la société. Il parle longuement de l'internement de la femme grecque, surtout pendant les années qui ont précédé la 2ème guerre mondiale, des régions de la Grèce où cet internement a été plus strict ou, au contraire, moins rigoureux et mentionne les causes de ce phénomène. Les renseignements à propos des occupations auxquelles s'adonna pendant des siècles et continue à s'adonner, dans les campagnes, la femme grecque, sont très intéressants.

La situation sociale de la femme dans la maison, dit l'auteur, se manifeste, entre autres, dans le passage sous silence de son nom et dans la façon dont elle est appelée par les membres de la famille de son époux. Il est souligné que les appellations de la femme mariée chez les insulaires démontrent une situation plus aisée et plus libre de celle-ci par comparaison à la «servitude» de la femme de la Grèce continentale. Les coutumes mentionnées, surtout les coutumes de l'Épire, sont caractéristiques de ce fait : ce qu'on observe pendant la visite d'un étranger à la maison, la participation ou non de la femme à la table pendant les repas et, en général, sa vie dans la maison de son mari.

Avant de terminer le second chapitre l'auteur remonte de nouveau à l'époque de la domination turque, à Byzance et à la Grèce antique. En parlant de la «θαλάμεισις» des anciens et de l'internement des femmes chez les Byzantins et les Grecs de l'époque post-byzantine, il trouve dans ces coutumes les racines de coutumes observées aujourd'hui.

Aux derniers temps la claustration a été abandonnée, tout comme la dépréciation de la femme grecque. Ce changement est dû au changement des conditions économiques et techniques de la vie, au développement des communications et de l'instruction et à l'introduction de la civilisation et de la façon de vivre occidentales en Grèce, en particulier après la révolution grecque (1821) et depuis que les relations avec l'étranger sont devenues plus intenses.

Π Ρ Ο Σ Θ Η Κ Η

εἰς τὰς σελ. 79 καὶ 95 τοῦ 9/10 τόμου τῆς Ἑπετ.
τοῦ Λαογρ. Ἀρχ., (1955 / 57) ἐν Ἀθήναις 1958.

Εἰς τὰς δημῳδαὶς ἐλληνικὰς παραδόσεις περὶ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς προσ-
θένται καὶ τὰς περιλαμβανομένας εἰς τὰ ἔθνη δημοσιάσματα καὶ λαογραφικὰ χειρό-
γραφα : 1) Ἀλ. Ξ. Κ. Χατζηγάκης, Παραδόσεις τ' Ἀσπροποτάμου, Τρί-
καλα 1948, σ. 116 - 127. 2) Τοῦ Αὐτοῦ, Ἑλληνιστὲς Κρήτης, Παραδόσεις,
Ρέθυμνο 1954, σ. 103 - 108, 132, 177 - 178. 3) Γ. Βογιατζίδου, Γλῶσ-
σα καὶ λαογραφία τῆς νήσου Ἀνδρου. Α' ἐν Ἀθήναις 1949, σ. 212. 4) Γ. Ἀ. Μέ-
γα, Ἡ Ἀγία Παρασκευὴ (παραδόσεις ἀπὸ τοῦ Βλαχώρα τῆς Θεσπρωτίας), Λαογρα-
φία, τόμ. ΙΖ', ἐν Ἀθήναις 1957 - 1958, σ. 616 - 617. 5) Ἀγγελικῆς Με-
ταλλινοῦ, Θρύλος περὶ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς τῶν Βασιλικῶν Χαλκιδικῆς,
Χρον. Χαλκιδικῆς, τευχ. 2, 1961, σ. 228 - 229. 6) ΚΛ (Κέντρον Λαογραφίας τῆς
Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), ἀρ. 2277 Α', σ. 140 (συλλ. Δ. Β. Οἰκονομίδου, Σουλιο-
τοχώρια, 1958). 7) ΚΛ, ἀρ. 2303, σ. 6 - 7, 168, (συλλ. Στεφ. Ἡμέλλου, Νάξος
[Φιλότι] 1959). 8) ΚΛ, ἀρ. 2392, σ. 26 - 73 (τοῦ Αὐτοῦ, Θράκη [Ἀβδηρα] 1961). 9) ΚΛ, ἀρ. 2250, σ. 21 (συλλ. Δ. Λουκάτου, Παξοί, 1957). 10) ΚΛ, ἀρ.
2340, σ. 183 - 185 (Γ. Κ. Σπυριδάκης, Λαογραφ. ἀποστολὴ εἰς Κέα, 1960). 11)
Χ. Γ. Κατσάλιδου, Ἡ Δωδώνη, τόμ. Α' (1931 - 1932), Ἀλεξάνδρεια
Αἰγύπτου 1931, σ. 194 - 195. 12) ΚΛ, ἀρ. 2301, σ. 163 (συλλ. Δ. Λουκά-
του, Σμόκοβον Καρδίτσης 1959).

Εἰς δὲ τὰ λατρευτικὰ ἔθιμα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν Ἀγίαν,
ἃς προστεθοῦν καὶ τὰ γινόμενα κατὰ τὴν 26ην Ἰουλίου εἰς τὸ Πλατανόρρευ-
μα (πρώην Ὀρτάκι, χωρίον κείμενον εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Πιερίων), εἰς τὸ πλη-
σίον Μοσχολώριον, ἐν Κυθήροις, ἐν Ζαβέρδα καὶ ἐν Ἀγία Κυ-

ριακή Θεσπρωτίας (πρώην Ποπόβω). ΚΛ, αρ. 2331, σ. 6 (συλλ. Ν. Παπαευαγγέλου, Πλατανόρρευμα, 1960). ΚΛ, αρ. 2327, σ. 345 - 346 (συλλ. 'Ι. Π. Κασιμάτη, Κύθηρα, 1959). Δ. Λουκάτος, ἐν 'Επετ. Λαογρ. 'Αρχ., τόμ. 11 - 12, σ. 166, σημ. 1. ΚΛ, αρ. 2277 Δ', σ. 140 κ. ἐξ. (συλλ. Δ. Β. Οἰκονομίδου, Σουλιωτοχώρια, 1958).

Δ. Β. Οἰκονομίδης

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΑΡ ΑΙΩΡΑΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΛΟΙΠΟΥΣ ΛΑΟΥΣ ΤΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ*

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

Ἡ αἰώρησις παραλλήλως πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς ὥς μέσου διασκεδάσεως, ἰδίᾳ τῶν μικρῶν παιδιῶν, πολλαχοῦ καὶ διὰ τὴν λίκνισιν τοῦ βρέφους πρὸς ὕπνον, ἀπαντᾶται ἔτι καὶ ὑπὸ μορφὴν τελετουργικὴν εἰς εἰδικὰς περιστάσεις τοῦ βίου. Ὑπὸ τὴν τελευταίαν μορφὴν ἤσκειτο αὕτη εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον μέχρι καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων (μάλιστα ἕως τὸ 1920, εἰς τινὰς τόπους ἀκόμη καὶ μετὰ τὸ 1950), ἔπειτα δὲ καὶ εἰς ἄλλους λαούς, τόσον τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ὅσον καὶ ἄλλων περιοχῶν τῆς Εὐρώπης (Ρωσίας, Βαλτικῶν χωρῶν (Ἑσθονία, Λεττονία, Λιθουανία), Ἰταλίας (Καλαβρία), Ἰσπανίας), ἔπειτα τῆς Βραζιλίου Ἀφρικῆς, μάλιστα δὲ τῆς Ἀσίας (Ἰνδία, Σιάμ, Ἰνδονησία, Κορέα), τῆς Βορείου Ἀμερικῆς κ.ἄ.¹

Εἰς τὸν ἡπειρωτικὸν χῶρον τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ εἰς τὸν νησιωτικὸν ἕως τὴν Κύπρον πρὸς ἀνατολὰς, ἔπειτα καὶ εἰς τὸν ἐλληνισμὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἕως τὴν Τραπεζοῦντα καὶ τὴν Καππαδοκίαν πρὸς ἀνατολὰς, ὡς καὶ εἰς τὸν τῆς Ἀν. Θράκης (ἐκ τῆς πολεμικῆς καταστροφῆς τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1922 μεταναστεύσαντα καὶ ἐγκατασταθέντα εἰς αὐτὴν τὸ 1923) ἡ αἰώρα αὕτη, δηλ. ἡ μὲ τελετουργικὸν τυπικόν, ἐλάμβανε χώραν κυρίως κατὰ τὸ Πάσχα, ἀπὸ τῆς Κυριακῆς ἢ τῶν ἐπομένων ἡμερῶν, τῆς Δευτέρας ἢ τῆς Τρίτης εἰς τὴν Ἀνατολ. Θράκην, Μικρὰν Ἀσίαν (Σμύρ-

Συνομογραφίαι:

J. G. Frazer = James George Frazer, The Golden Bough, A Study in Magic and Religion, Part III (The dying Cod)², New York 1966.

ΚΛ = Κέντρον Ἑρέυνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν).

ΣΛ = Σπουδαστήριον Λαογραφίας μετὰ προσηρητημένης Λαογραφικῆς Συλλογῆς (Ἀρχεῖον Λαογραφικῆς ὕλης) τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΧΦ. = χειρόγραφος ἢ δακτυλογραφημένη Λαογραφικὴ συλλογὴ.

* Ἡ μελέτη αὕτη ἀποτελεῖ εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν συντόμου ἀνακοινώσεως ἐπὶ τοῦ θέματος εἰς τὸ Γ' Διεθνὲς Συμπόσιον Βαλκανικῆς Λαογραφίας εἰς Ἀχρίδα Γιουγκοσλαβίας τὴν 7-8 Ἰουλίου 1973.

1. Βλ. εἰς J. G. Frazer, σ. 150 ἐξ., 156 ἐξ., 277 ἐξ. Sartori, Schaukeln, Handw. d. deutschen Aberggl. VII, Berlin - Leipzig 1935/36, στ. 1017 - 19.

νη, Ἀδραμύτιον, Κυδωνίαι, Βιθυνία, Πόντος) ¹, εἰς Λῆμνον, Ἴον, Χίον, Κάρπαθον, Κρήτην, Μῆλον, Ἀρκαδίαν (Καρύταιναν), Κύπρον κ.ά.², ἀπαραιτήτως δὲ κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, ὡς εἰς Ρόδον, Ἡλείαν (Κούμουρα, Λαμπέτιον), Μεσσηνίαν (Βασιλίτσι, Κορώνη, Καπλάνι, Μανιάκι, Τζατζι), Εὐβοίαν, Ἐλασσόνα (Κρυόβρυσση), Ζαγοράν, Καστορίαν (Ζευγοστάσιον), Δ. Θράκην (Ἀβδηρα, Κιμμέρια), Ἀνατ. καὶ Βορ. Θράκην (πρόσφυγες ἐκ Βιζύης, Κεσσάνης, Χρούπιστας, Μεσημβρίας), Μακεδονίαν (περιοχαὶ νομῶν Πέλλης, Φλωρίνης, εἰς Μαλάφτσαν κ.ά.), Ἀἰβαλί Μ. Ἀσίας κ.ά.³ Διήρκει δὲ ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα, ἥτοι ἕως τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ (Νάξος, Σάμος)⁴, ἢ ἐπὶ 40 ἡμέρας μέχρι τῆς Ἀναλήψεως: Σάμος, Ρόδος.

1. Λαογρ. 10 (1929), σ. 267. ΚΛ, χφ. 229, σ. 276 (Αἶνος). Ν. Καρτσωνάκη - Νάκη, Θυμᾶμαι τῇ Σμύρνῃ, (Ἀθῆναι 1972), σ. 16. Ξενοφ. Ἀκρογέλου, Λαογραφικὰ Κοτυώρων, Ἀθῆναι 1939, σ. 285 - 286. ΚΛ, χφ. 1358, σ. 109 - 110, 157 (Κυδωνίαι), χφ. 1441, σ. 4 (Σινώπη), χφ. 1132, σ. 42 (Βιθυνία), χφ. 1440, σ. 136 (Ἀδραμύτιον Μ. Ἀσίας).

2. ΚΛ, χφ. 3357, σ. 20 - 21 (Στ. Ἡμελλος, 1968). ΣΛ, χφ. 1924, σ. 31 (συλλ. Εὐδοξία Σκούλλου, Πυλὲς Καρπάθου, 1973), χφ. 1493, σ. 48 (συλλ. Ὑπατία Γιαννούλου, Βροντάδες Χίου, 1973), χφ. 1932, σ. 63 - 65 (συλλ. Μάρια Γεωργιάδου, Τρυπητὴ Μήλου, 1973), χφ. 2042, σ. 19 (συλλ. Εὐφροσύνη Χρονοπούλου, Καρύταινα Ἀρκαδίας, 1973). Γ. Χ. Παπαχαραλάμπους, Κυπριακὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου 1965, σ. 189 - 190. Πάνος Σπάλας, Οἱ κούνιες τῆς Λαμπρῆς, Νέα Ἑστὶς 47 (1950) 499 - 500.

3. J. G. Frazer, σ. 283. ΚΛ: χφ. 1508, σ. 54 (συλλ. Μ. Τσάκωνα, 1944), χφ. 1159 Β, σ. 106, 1159 Ε, σ. 52. 1378 Α, σ. 37, 173 (συλλ. Γεωργία Ταρσούλη 1938, 1939), χφ. 1612, σ. 7 (Δ. Οἰκονομίδης, 1949). Λαογρ. 10 (1929/30), σ. 267 - 68. ΚΛ: χφ. 1971, σ. 61 - 62 (Α. Τσέλιος, 1953), χφ. 303, σ. 108 (Π. Αἰλιανός, Ζαγορά, 1874), χφ. 2459, σ. 108 (Ζ. Μαγκλάρας, Ζευγοστάσιον Καστορίας, 1962), χφ. 176, σ. 82 (Σ. Δημοσθενόπουλος, 1889), 1100 Δ, σ. 18 - 19 (Μαρία Ἰωαννίδου, 1937). ΣΛ: χφ. 1950, σ. 76 (Βασιλικὴ Γουβαλάρη, ἐκ προσφ. ἐξ Ἀἰβαλί Μ. Ἀσίας, Χαλάνδριον Ἀττικῆς, 1973), χφ. 1887, σ. 22 (Βασιλικὴ Ἀθανασοπούλου, Λαμπέτιον Ἡλείας, 1973). ΚΛ, χφ. 2392, σ. 217, 377 (Στ. Ἡμελλος, 1961), χφ. 1104 Γ, σ. 133 - 231 (Γ. Μέγας, 1937). Λαογρ. 11 (1934/37), σ. 232 (Ἀν. Βρόντης). Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχείου: 13/14 (1960/61), ἐν Ἀθήναις 1962, σ. 379 (Γ. Κ. Σπυριδάκης), 17 (1964), ἐν Ἀθήναις 1965, σ. 236 (Ἀγγ. Δευτεραῖος). Μακεδονικά 6 (1964/65), ἐν Θεσσαλονίκῃ 1965, σ. 227 (Ν. Κοσμᾶς). Ἀριστοτέλης, τευχ. 14 (1959), ἐν Φλωρίνῃ, σ. 52-54.

Δεδομένου ὅτι ἡ ἐορτὴ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου τελεῖται ἐκ μεταθέσεως τὴν Δευτέραν τοῦ Πάσχα, ὅταν, ὡς συμβαίνει συνήθως, ἡ 23ῃ Ἀπριλίου, ἡμερομηνία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐορτασμοῦ, ἐμπίπτῃ εἰς τὴν Μεγ. Τεσσαρακοστήν, ἢ, εἰς ἀντίθετον περίπτωσιν, ἐορτάζεται καθ' ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος τῆς Διακαινησίμου ἢ μετ' αὐτήν, εἶναι αὐτονόητον ὅτι καὶ εἰς ἄλλους τόπους ἔνθα ἀναφέρεται ἡ αἰώρησις ὡς ἔθιμον ἀπλῶς τοῦ Πάσχα, εἶναι τοῦτο συγχρόνως καὶ τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἀγ. Γεωργίου.

4. Ἀναστ. Βρόντης, Τὸ παιδί στὴ Σάμο, Λαογρ. 16 (1956/57), σ. 240. ΚΛ, χφ. 2342, σελ. 110, 120 (Στ. Ἡμελλος, Νάξος, 1960).

Μῆλος, πρόσφ. ἐκ Μ. Ἀσίας: Κυδωνίαι, Κοτύωρα Πόντου κ. ἄ. ἐτελεῖτο δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἰδίᾳ κατὰ τὸ ἐσπέρας ἐκάστου Σαββάτου, τὰς Κυριακὰς ἢ ἄλλας ἑορτάς¹.

Ἐνιαχοῦ ἡ αἰώρα ἐλάμβανε χώραν πρὸ τοῦ Πάσχα, ὡς εἰς Κάρπαθον κατὰ τὴν Μεγ. Τεσσαρακοστήν, εἰδικῶς κατὰ τὰς Κυριακὰς μέχρι τῆς τῶν Βαῖων ἢ τὴν ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (25ῃ Μαρτίου)², ἢ κατὰ τὰς Ἀπόκρεως (Κυριακὴν τῆς Κρεοφάγου καὶ Κυριακὴν τῆς Τυροφάγου) εἰς Κύπρον (Κακοπετριά)³ καὶ εἰς Ἀνασελίτσαν Μακεδονίας⁴, εἰς Καράμακκαν Μ. Ἀσίας (πρόσφυγες) τὴν Πρωτομαγιάν⁵, εἰς Μανταμάδον δὲ τῆς Λέσβου μετὰ τὸ Πάσχα τὴν 29 καὶ 30 Ἰουνίου, ἑορτάς τῶν Πέτρου καὶ Παύλου καὶ τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων⁶.

Ἡ αἰώρα μὲ τὸ ὄνομα *κούνια*, εἰς τινὰς δὲ τόπους καὶ μὲ εἰδικώτερα ὀνόματα, ὡς σοῦσα εἰς Κύπρον⁷, ἀναλόγως δὲ τῆς μορφῆς καὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ καθίσματος ἐπ' αὐτῆς: *σελλιᾶστρα* καὶ *σανιδωτὴ* (Ρόδος)⁸, *σανικόκλα*, *μονόκλα* καὶ *ἀνεμόκλα* (Σάμος)⁹, *παρακαμούδα* (Λέσβος)¹⁰ κ. ἄ., κατεσκευάζετο συνήθως τὸ Μέγα Σάββατον ἢ τὴν Κυριακὴν τῆς Ἀσπερῆς (τοῦ Πάσχα) εἰς τὴν αὐλὴν ἢ ἐντὸς τῆς οἰκίας ἢ εἰς πλατεῖαν ἢ ἔξω τοῦ χωρίου. Ἀποτελεῖτο ἐκ δύο σχοινίων (ἢ ἐνός), τῶν ὁποίων τὰ δύο ἄκρα ἐδέοντο εἰς δύο ὑψηλοὺς κλάδους δένδρου ἢ εἰς δοκοὺς τῆς στεγῆς τῆς οἰκίας¹¹. Εἰς τὰ ἕτερα ἄκρα αὐτῶν προσδένετο σανὶς (εἰκ. 1) ἢ ἐτοποθετεῖτο μετὰ τὴν πρόσδεσιν τῶν σχοινίων προσκεφάλαιον, ὡς κάθισμα τῶν αἰωρουμένων.

1. Ξενοφ. Ἀκογλου, ἐνθ' ἄν., σ. 181 - 82, 285 - 86. Λαογρ. 11 (1934/37), σ. 232 (Ρόδος). ΚΛ, χφ. 2339, σ. 167 - 69 (Κ. Βῆχος, Μῆλος, 1960).

2. Jane E. Harrison, *Mythology and Monuments of Ancient Athen*, London 1890, σ. XLIII, J. G. Frazer, σ. 284, Μ. Γ. Μιχαηλίδης - Νουάρος, Λαογραφικὰ σύμμεικτα Καρπάθου, τόμ. Α', Ἀθήναι 1932 [φωτ. ἀνατ. 1969], σ. 110 - 16. Βλ. καὶ εἰς Λαογρ. 16 (1956/57), σ. 126.

3. ΚΛ, χφ. 2351, σ. 628 (Γ. Κ. Σπυριδάκης, 1960).

4. ΚΛ, χφ. 1100 B, σ. 93 (Μαρία Ἰωαννίδου, 1937).

5. ΣΛ, χφ. 1892, σ. 92 (Καλλιόπη Γεδεών, Ἀθήναι 1973).

6. Σπ. Ἀναγνωστοῦ, Λεσβιακά, ἐν Ἀθήναις 1903, σ. 256 - 262.

7. Γ. Λουκάς, Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις, ἐν Ἀθήναις 1874, σ. 123, Γ. Παπαχαράλαμπος, ἐνθ' ἄν., σ. 189-90, Λαογρ. 15 (1953/54), σ. 439, σημ. 1., τόμ. 19 (1960/61), σ. 540, ἀρ. 48.

8. Βλ. ἐν Λαογρ. 11 (1934/37), σ. 590, σημ. 4.

9. Ἀναστ. Βρόντης, ἐνθ' ἄν., σ. 240.

10. Σπ. Ἀναγνωστοῦ, ἐνθ' ἄν., σ. 259.

11. Ἡ αἰώρα ἠδύνατο ἐτι νὰ στηθῇ καὶ εἰς στενωποὺς ἐντὸς τοῦ συνοικισμοῦ διὰ τῆς ἐφαρτάσεως δύο σχοινίων ἀπὸ τῶν ἐκαστέρωθεν πόλων τῶν αἰνῶν.

Ἀντιστοίχως πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἡ αἰώρα αὕτη ἀπαντᾷ ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς λοιπούς, ὡς ἐλέχθη, λαοὺς τῆς χερσονήσου τοῦ Αἰμοῦ (Ἀλβανούς, Βουλγάρους, Γιουγκοσλάβους, Βλάχους καὶ Ρουμάνους), ἐκτὸς δ' αὐτῆς καὶ εἰς τοὺς Ρώσους,

Εἰκ. 1. Σχεδιάσμα τῆς αἰώρας εἰς τὴν Ἰωνίαν.

(N. Καρτσωνάκη - Νάκη, Θυμᾶμαι τῇ Σμύρνῃ, σ. 15).

τελουμένη ὁμοίως κατὰ τὴν ἀνοιξιν, εἰδικῶς δὲ κατὰ τὸ Πάσχα καὶ κατ' ἐξοχὴν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἀγ. Γεωργίου¹. Εἰς Ἀλβανίαν εἰδικώτερον τὸ ἔθι-

1. Βλ. K. L. Lübeck, Die Krankheitsdämonen der Balkanvölker, Zeitschrift des Ver. f. Volkskunde, Bd. IX, Berlin 1899, p. 62. M. Arnaudoff, Die bulgarischen Festbräuche, Leipzig 1917, σ. 44. Paul Eisner, Volkslieder der Slawen, Leipzig (1926), σ. 514 - 15. E. Schneeweis, Serbokroatische Volkskunde, Erster Teil, Berlin 1961, σ. 137. Ion Popinceanu, Religion, Glaube und Aberglaube in der rumänischen Sprache (Kallmünz) 1964, σ. 80. Gustav Weigand, Die Aromunen, II, Leipzig 1894, σ. 126. Eug. Fehrle, Feste und Volksbräuche in Jahreslaufeuropäischer Völker, Kassel 1935, σ. 135.

Περὶ τῆς τελέσεως τῆς αἰώρας μετὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς συνηθείας εἰς τοὺς Γιουγκοσλάβους (εἰς Skopska Grna, Gora) νὰ φέρουν οἱ αἰωρούμενοι πασχάλινον αὐγὸ ὑπὸ τὴν μασχάλην των κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου (βλ. E. Schneeweis, σ. 137). Εἰς δημῶδες βουλγαρικὸν ᾄσμα ἐρωτᾶται νέος, εὐρισκόμενος εἰς τὴν ξενιτείαν, διατὶ δὲν ἐπιστρέφει εἰς τὴν οἰκογένειάν του κατὰ τὸ Πάσχα ἢ κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. G. Rosen, Bulgarische Volksdichtungen, Leipzig 1879, σ. 215, ἀρ. 83. Βλ. καὶ ἕτερον σχετικὸν ᾄσμα εἰς M. Arnaudoff, ἐνθ' ἀν., σ. 39 - 40.

μον τοῦτο ἐλάμβανε χώραν κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν νέων φύλλων εἰς τὰ δένδρα, ἢ ὅποια καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀρχὴ τοῦ χρόνου καὶ συνέπιπτεν εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου. Ἡ ἐν λόγῳ αἰώρα συνωδεύετο ἐπίσης μὲ τραγούδια ἐνταῦθα λυρικά, ἐρωτικά καὶ σατιρικά ¹. (Εἰκ. 2).

Τέλεσις τῆς αἰώρας ἀναφέρεται εἰς τοὺς Γιουγκοσλάβους, ὡς εἰς τὴν Ἑλλάδα (Κάρπαθος), κατὰ τὴν Μεγ. Τεσσαρακοστὴν, εἰδικῶς τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου, εἰς περιοχὰς τῆς Βοσνίας, τῆς Ἑρζεγοβίνης καὶ τῆς Σερβίας ², πρὸς δὲ καὶ εἰς

Εἰκ. 2. Παράστασις αἰώρας εἰς Σκόδραν (ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ Βαλκανικοῦ Λαογραφικοῦ Συνεδρίου εἰς Τίρανα ἀπὸ τῆς 17-18 Ἰουνίου 1966). (Βλ. Πρακτ. Ἀκαδημ. Ἀθηνῶν 41, 1966, σ. 634).

τοὺς Βουλγάρους, εἷς τινὰς τόπους τὴν Κυριακὴν τῆς Βαΐφόρου ³, μετὰ δὲ τὸ Πάσχα καὶ ἕως τὴν Πεντηκοστὴν ἢ καὶ μέχρι τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου (24 Ἰουνίου) εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Εὐρώπης (Βεστωφιλία, Μεκλεμβούργον, Ἑσθονία καὶ Λετ-

1. Πληροφορίαι ἐκ σχετικῆς ἐπιστολῆς τοῦ κ. Zihni Sako, διευθυντοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου Λαογραφίας εἰς Τίρανα. Τοῦτον εὐχαριστῶ θερμῶς καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς.

2. Ludwig Deubner, Russische Volkskunde, Archiv f. Religionswiss. Bd. 9, 1906, σ. 452. Πρβλ. καὶ Sartori, Schaukeln, Handw. d. deutsch. Aberggl. VII, 1935/36, σ. 1017.

3. M. Arnaudoff, ἐνθ' ἀν., σ. 38.

τονία)¹. Πρόκειται οὕτω περὶ ἐθίμου συνδεδεμένου μὲ τὸ ἔαρ, τὸ ὁποῖον τόσον εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, ὅσον καὶ εἰς τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς, Ἀλβανούς, Βουλγάρους καὶ Γιουγκοσλάβους, τελεῖται κυρίως ὑπὸ ἀγάμων νέων ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλάμβανον θέσιν ἐπὶ τῆς αἰώρας κυρίως αἱ νεάνιδες (εἰκ. 1). Ἐκ τῶν παρισταμένων νέων ἕκαστος ὠθεῖ πρὸς κίνησιν τὴν αἰώραν ἐπὶ τῆς ὁποίας κάθεται πολλάκις ἐκείνη μὲ τὴν ὁποίαν συνδέεται αἰσθηματικῶς, ἄδονται δὲ συγχρόνως ἐξ ὑπαμοιβῆς τραγοῦδια σχετικὰ πρὸς τὴν περίστασιν, πρὸς ἔπαινον τῆς αἰωρουμένης κόρης καὶ τοῦ παρ' αὐτὴν νέου, ὡς καὶ πρὸς ἔκφρασιν τοῦ ἀμοιβαίου ἐρωτικοῦ αἰσθήματός των².

Παρατίθεται ἡ μουσικὴ τῶν ᾠσμάτων τούτων εἰς Μανταμάδον Λέσβου³.

1. Βλ. J. G. Frazer, σ. 280, Sartori, σ. 1017 - 18. Εἰς χωρία ἔτι τῆς Καλαβρίας ἐν Ἰταλίᾳ, εἰς Κάδιξ τῆς Ἰσπανίας καὶ εἰς Altheim ἐτελεῖτο ἡ αἰώρα κατὰ τὰ Χριστούγεννα (βλ. J. G. Frazer, σ. 284 - 285, Sartori, σ. 1018). Πρόκειται πιθανῶς ἐνταῦθα περὶ συνηθείας ἡ ὁποία ἐξεκίνησεν, ὡς εἰς τὸ Altheim, ἀπὸ τοῦ ἔθους τῆς τοποθετήσεως ἐντὸς λίκνου πλαγγόνος, ἡ ὁποία παρίστανε τὸν Χριστὸν ὡς βρέφος, καὶ τῆς λικνίσεώς της ὑπὸ παιδίων.

2. α') *Θεὲ, καὶ νὰ λυτεν ἡ λαμπρή, τ' ἀλλάξουν οἱ παπῆδες,
νὰ βγάλουν τὴν Ἀνάστασι με τὲς χρυσοῦς λαμπάδες.
Γιὰν τὴμ μεγάλην Κυριακὴν πὺ ν' ὁλλες οἱ ἡμέρες
ποὺ ἁλλάσσουσιν οἱ λεύτερες, κι ὁλλες οἱ παντρεμένες.
Κούνια μου, κούνησέ μού τη γὰ νὰ βραδυάση ἡ μέρα,
νὰ ξημερώση νὰ τῆδ' ὀδῶ, νὰ πάρη ὁ νοῦς μου ἀέρα.*

(Ρόδος, Λαογρ. Β', 1910, σ. 455)

β') 1. Τραγουδεῖ ὁ νέος :

*Κουνιέται καὶ τὸ μάλαμα, κουνιέται καὶ τ' ἀσήμι,
κουνιέται κ' ἡ ἀγάπη μου μὲ τὸ χρυσὸ σιτζίμι.*

2. Ἡ ἐπὶ τῆς αἰώρας ἀπαντᾷ ἄδουσα :

*Ποὺ νὰ χαρῆς τὰ χέρια σου τὰ μαργαριταρένια,
ποὺ κούνησαν κι ἄλλες πολλές, τώρα κουνοῦν κ' ἐμένα.*

Ἀναστ. Βρόντης, Ροδιακὰ λαογραφικά, τόμ. Β', Ρόδος 1950, σ. 41, ἀρ. 3. Βλ. ἄλλα ᾠσματα τῆς κούνιας: Μιχ. Γ. Μιχαηλίδης - Νουάρος, ἔνθ' ἀν., σ. 113 - 116, Γ. Χ. Παπαχαρλάμπους, ἔνθ' ἀν., σ. 190. ΚΛ, χφ. 1358, σ. 57 - 58, 109 - 110 (Κυδωνίαι Μ. Ἀσίας (πρόσφυγες), συλλ. Μ. Λιουδάκη, 1939). Ἀναστ. Βρόντης, Τὸ παιδὶ στὴ Σάμο, ἔνθ' ἀν., σ. 240 - 41 κλπ.

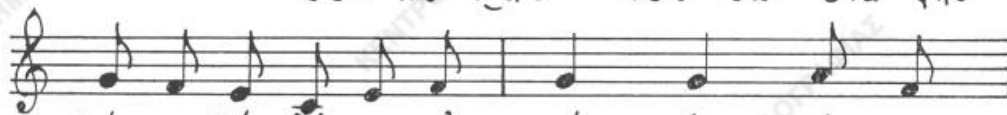
3. ΚΛ, ἀρ. εἰς. μουσ. 8038 καὶ 8039. Ἠχογράφησις ὑπὸ Σταύρου Καρακάση, Μανταμάδος 1963. (Μουσικὴ καταγραφή ὑπὸ συντ. - μουσικοῦ Σπυρ. Περιστέρη).

♩ = 112

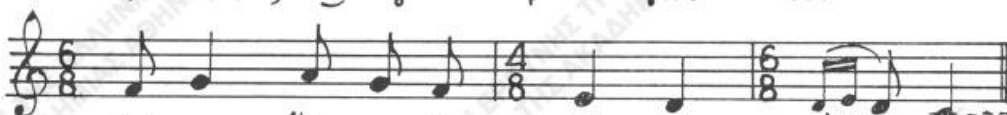
θέ- λω ν' ἄ - νέ - βω στὰ ψη -

- λά, κα- λέ, δέ- λω ν' ἄ - νέ - βω στὰ ψη -

- λά, κα- λέ, στ' Ἀ- γίου Γιωρ - γιουῦ του

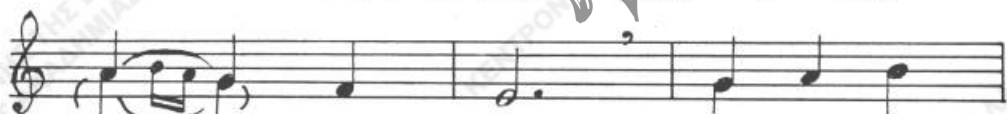
δῶ - μα, στ' Ἀ- γίου Γιωρ - γιουῦ του δῶ - μα ...

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

πά - νω στήν - κού - νια

κά - τσα - νε τέσ - σι - ρα

μαῦ - - ρα μά - τια, τέσ - σι - ρα

φρύ - δια σὰ - σπα - διὰ - κι

δυὸ κορ - μιὰ - ρη - γὰ - τα .

Εἷς τινὰς τόπους, ὥς εἰς τὴν νῆσον Κάρπαθον, ὑπὸ τῶν αἰωρουμένων ἀπευθύνονται μὲ ἄσματα οἱ παρὰ τὴν αἰώραν καὶ εἰς ἄλλα παριστάμενα πρόσωπα, ὥς εἰς τὸν δῆμαρχον, τὸν διδάσκαλον κ.ἄ.¹

Σκοπὸς γενικῶς τῆς αἰώρησεως ἦτο ὁ τῆς κοινωνικῆς κατ' ἀρχὴν ἐπαφῆς μεταξὺ τῶν ἀγάμων νέων, ἀρρένων καὶ θηλέων, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἐκφράσεως ἐκατέρωθεν τῶν ἰδίων αἰσθημάτων, ἰδίᾳ τοῦ ἐρωτικοῦ, μὲ εἰδικὰ ἐγκωμιαστικά καὶ εὐχετικά ἄσματα².

Πολλαχοῦ ἐγένετο χρῆσις τῆς αἰώρας καὶ μὲ μαγικὴν ἔννοιαν, ὥς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας εἰς Αἶνον Ἀνατολ. Θράκης, πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς παραγωγῆς σησάμου³, εἰς Ζαγοράν Πηλίου πρὸς ἀποδιώξιν τῶν ὄφεων ἀπὸ τὸν οἶκον δι' ἐπωδῆς κατὰ τὴν αἰώρησιν⁴, εἴτα ὑπὲρ τῆς υἰείας τῶν αἰωρουμένων, πρὸς προστασίαν ἀπὸ ὀσφυαλγίαν κατὰ τὸ θέρος (Μανιάκι Μεσσηνίας)⁵, ἢ καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ἐνοχλήματα εἰς τὴν ὀσφὺν καὶ τὸν αὐχένα (Λαμπέτιον Ἡλείας)⁶. Εἰς Μεσημβρίαν (Θράκης) ἐθεωρεῖτο ὅτι ἡ αἰώρησις συνετέλει «σὲ καλά»⁷, ἥτοι ὑπὲρ υἰείας καὶ πλουσίας ἐσοδείας. Τὴν σημασίαν ταύτην θὰ εἶχαν ὁμοίως ἡ ἐξάρτησις τῆς αἰώρας ἀπὸ χλωρὸν κλῶνον δένδρου (πρόσφ. ἐκ Βιζύης Ἀνατ. Θράκης)⁸, ἢ ζύγισις πολλαχοῦ τοῦ βάρους τοῦ σώματος κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Γεωργίου (Κασσάνη Ἀνατ. Θράκης (πρόσφ.), Μεσημβρία Θράκης (πρόσφ.), Βασιλίτσα Μεσσηνίας, Γαλατοῦδες Εὐβοίας, Κρυόβρυση Ἐλασσόνας κ.ἄ.), πρὸς δὲ καὶ μαγικὰ ἐνέργειαι ὑπὸ τοῦ καθημένου ἐπὶ τῆς αἰώρας ὑπὲρ τῆς υἰείας του κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους (Κρυόβρυση Ἐλασσόνας)⁹.

Εἰς τοὺς πρὸς βορρᾶν γειτονικοὺς λαοὺς (Ἀλβανούς, Βουλγάρους καὶ Γιουγκοσλάβους) ἡ αἰώρα παρὰ τὸ κοινωνικὸν ὥς ἀνωτέρω περιεχόμενον αὐτῆς ἀπαντᾷται ὡσαύτως καὶ ὥς μαγικὴ πρᾶξις ὁμοίως πρὸς εὐκαρπίαν τῆς γῆς, πλουσίαν ἀπόδοσιν ἐκ τῆς κτηνοτροφίας, τῆς ἀλιείας, ἐπιτυχίαν εἰς τὸ κυνήγιον, ἀπόκρουσιν καταστρε-

1. Μ. Γ. Μιχαηλίδης - Νουᾶρος, ἐνθ' ἀν., σ. 111, 115 - 116.

2. Πολλαχοῦ αἰωροῦνται καὶ οἱ νεόνυμφοι, ἔπειτα καὶ ἄτομα μέσης ἢ προβεβηκυίας ἡλικίας (Κάρπαθος, Κρυόβρυση Ἐλασσόνας, Σινώπη καὶ Κοτύωρα Πόντου Μ. Ἀσίας (πρόσφ.) κ.ἄ.).

3. Συμ. Μανασσείδης, Λαογραφικά Αἶνου, Ἀρχεῖον Θρακ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θησαυροῦ, τόμ. Γ' (1936/37), σ. 79, ἀρ. 7. ΚΑ, χφ. 229, σ. 267 (Μανασσείδης).

4. ΚΑ, χφ. 303, σ. 108 (Π. Αἰλιανός, Ζαγορά, 1874).

5. ΚΑ, χφ. 1508, σ. 53 (Μ. Τσάκωνα, Μανιάκι, 1944).

6. ΣΛ, χφ. 1887, σ. 22 (Βασιλικὴ Ἀθανασοπούλου, Λαμπέτιον Ὀλυμπίας, 1973).

7. ΚΑ, χφ. 1104Γ, σ. 231, (Γ. Μέγας, 1937).

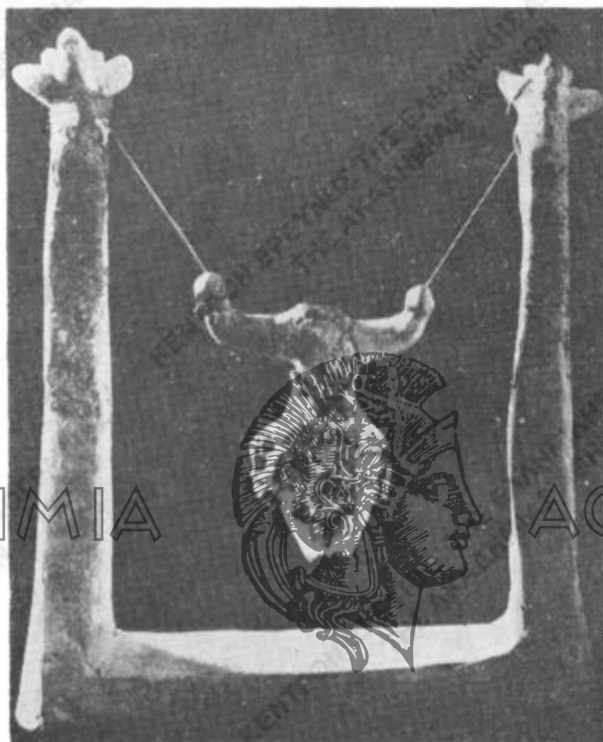
8. «Μὴ κουνιέσαι», λέγει ἡ μητέρα εἰς τὸ παιδί της, «στὸ ξερό» (= δένδρον). «Νὰ κουνῇς στὸ χλωρό». Βλ. εἰς Λαογρ. 10 (1929/1930), σ. 267.

9. ΚΑ, χφ. 1971, σ. 61 - 162 (Λ. Τσέλιος, 1953).

πτικῆς βροχῆς κ.ἄ., προστασίαν τῆς υἱείας τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν της ζῶων κλπ. Μὲ ἀναλόγους χρήσεις εὐρίσκεται ὁμοίως ἡ ἐθιμικὴ πρᾶξις αὕτη καὶ εἰς ἄλλους ἔτι λαούς, ὡς ἀνωτέρω, τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας κ. ἄ.

Τελετουργικὴ αἰώρησις εἶναι γνωστὴ μέχρι τοῦδε τὸ πρῶτον ἐκ τῆς μινωϊκῆς Κρήτης, τῆς μετανакτορικῆς περιόδου 1400 - 1100 π.Χ. Εἰς τετρακόταν ἐκ τῆς

Εἰκ. 3. Μινωϊκὴ αἰώρα ἐκ τῆς Ἀγίας Τριάδος Κρήτης. (Chr. Zervos, Πίν. ἀρ. 578).

Ἀγίας Τριάδος (ἐπαρχίας Πυργιωτίσσης Ἡρακλείου) τῶν χρόνων τούτων παρίσταται γυναικεία μορφή αἰωρουμένη (εἰκ. 3). Αἱ ἅκραι τοῦ σχοινίου διὰ τὴν συγκράτησιν τῆς αἰώρας εἶναι ἐξηρητημέναι ἀπὸ δύο ἐκατέρωθεν πασσάλους, οἱ ὅποιοι πιστεύεται ὅτι συμβολίζουν δένδρα.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Μινωῖται ἐθεώρουν τὸ δένδρον ὡς τόπον διαμονῆς τῆς θεᾶς τῆς γονιμότητος τῆς γῆς καὶ τῶν ζῶων τῶν γεωργῶν¹. Οὕτως ἡ καθημένη μορφή ἐπὶ τῆς αἰώρας ὑποστηρίζεται ὅτι παριστᾷ τὴν θεὰν ταύτην διὰ τῆς τελετουργ-

1. Christian Zervos, *L'art de la Crète Néolithique et Minoenne*, Paris (1956), σ. 45.

γικῆς αἰωρήσεως τῆς ὁποίας θὰ ἀπεσκοπεῖτο ἡ εὐόδωσις τῆς ἐν γένει παραγωγῆς, γεωργικῆς, κτηνοτροφικῆς κ.ἄ.¹

Ἀπὸ τοὺς κατόπιν χρόνους τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος γνωρίζομεν περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς αἰώρας εἰς τὸν ἰωνικὸν κόσμον, ἀναφερομένης εἰς Κολοφῶνα καὶ εἰς Ἀθῆνας². Εἰς τὴν τελευταίαν πόλιν ἐτελεῖτο κατὰ τὰ Ἀνθεστήρια αἰώρησις τῶν νεανίδων μὲ συμμετοχὴν εἰς αὐτὴν νέων καὶ μὲ συνοδείαν ἄσματος ποῦ ἐκαλεῖτο ἀλῆ-
τις³, ἀνηρτῶντο δ' ἔτι εἰς τὰ δένδρα πρὸς αἰώρησιν καὶ πλαγγόνες⁴.

Ἀντιστοίχως πρὸς τὰς γραμματειακὰς πηγὰς περὶ τῆς αἰώρας⁵ ἔχουν περι-
σωθῇ ἔτι καὶ παραστάσεις αὐτῆς ἐπὶ ἀγγείων (5 - 4 αἰ. π.Χ.)⁶, ἐξ ὧν αἱ κατω-
τέρω.

Ἐπὶ ἀττικοῦ σκύφου, ὁ ὁποῖος ἀπόκειται εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Βερολίνου⁷,
παρίσταται νεᾶνις ἐπὶ αἰώρας, παρ' αὐτὴν δὲ Σάτυρος φέρων στέφανον (εἰκ. 4).

1. Βλ. M. Nilsson, *Minoan - Mycenaean Religion and its survival in Greek Religion*, ed. 2, Lund 1950, σ. 331 - 32, note 7. Ἀρ. Fur Evans, *The Palace of Minos*, vol. IV, part I, London 1935, σ. 24 - 27. Ch. F. Th. Zervos, σ. 45. 'Ο L. Deubner (*Attische Feste*, Hildesheim 1966, σ. 121, σημ. 4, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν γνώμην αὐτῆς τοῦ M. Nilsson ὡς καὶ τὴν τοῦ W. H. D. Rostkowski (*Der Glaube der Hellenen*, I, 260, σημ. 4) ἐπὶ τοῦ θέματος, ἀμφιβάλλει περὶ ὑπάρξεως τελετουργικῆς αἰώρας εἰς τοὺς Μινωικοὺς χρόνους, νομίζει δὲ ὅτι ἔχομεν εἰς τὴν παράστασιν ταύτην ἀπλὴν διασκέδασιν. Τὴν ἀποψιν ταύτην διετύπωσε πρῶτος ὁ A. Evans (σ. 27), ὅπως νὰ ἐπιμείνῃ εἰς αὐτὴν, δεχθεὶς ἔτσι τὴν παράστασιν ὡς εἰκονίζουσαν ἔθιμον τελετουργικόν.

2. Ἀθῆν. 618 e - f. Πολυδ., Ὀνομ. 4, 55. Πρβλ. καὶ M. Nilsson, *Die Anthesterien und die Aiora*. *Eranos* 15, 1916, 181 ἐξ., 199 = *Opuscula I*, Lund 1951, σελ. 145 ἐξ., 165.

3. Ἀθῆν. 618 e - f. Πολυδ., Ὀνομ. 4, 55. Βλ. καὶ Lud. Deubner, σ. 118.

4. Ἡ ἀνάρτησις πλαγγόνων πρὸς αἰώρησιν ἀναφέρεται καὶ ὡς ἀρχαῖον ρωμαϊκὸν ἔθιμον, τὸ ὁποῖον ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἐθεωρεῖτο ὅτι παρελήφθη ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας. (Βλ. Fr. Altheim, *Terra mater. Untersuchungen zur altitalischen Religionsgeschichte*, Giessen 1931, σ. 90, J. G. Frazer, σ. 282 - 83).

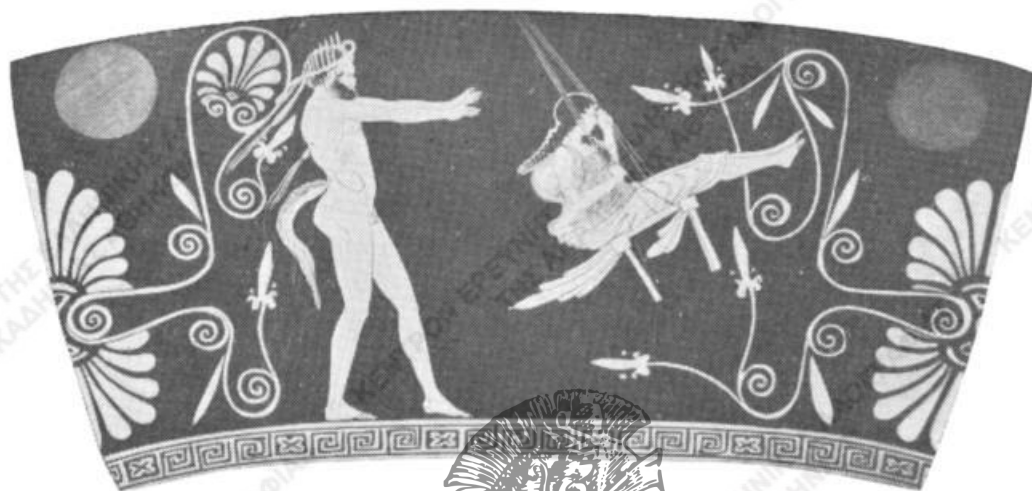
5. Βλ. εἰς M. Nilsson, *Die Anthesterien*, *Eranos*, σ. 181 - 200 (= *Opuscula I*, σ. 145 - 165), Lud. Deubner, ἔνθ' ἄν., σ. 118 - 121.

6. Βλ. Lud. Deubner, σ. 118 ἐξ., Walter Burkert, *Homo necans. Interpretationen altgriechischer Opferriten und Mythen*. Berlin - New York 1972, σ. 206 - 207, σημ. 11 (Rg.V.V. Bd. XXXII). (Τὴν ὑπόδειξιν τοῦ βιβλίου ὡς καὶ τοῦ δημοσιεύματος τοῦ Σπ. Μαρινάτου, ὡς κατωτέρω, ὀφείλω εἰς τὸν καθηγητὴν Γεώργ. Στ. Κορρέν).

7. Adolf Furtwängler - Karl Reichhold, *Griechische Vasenmalerei*, Serie III, Tafeln. München 1932, Tafel 125. Πρβλ. καί, ὡς κατωτέρω, Serie III, Text, σ. 28 - 32.

Οὗτος, ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ τὴν ὅλην στάσιν τοῦ σώματος, ἔχει ὠθήσει τὴν αἰώραν πρὸς ταλάντευσιν. Οἱ Σάτυροι ὅμως ἦσαν ἐκ τῶν ἀκολουθῶν τοῦ Διονύσου, ἡ παρουσία δ' αὐτοῦ ἐστεφανωμένου σημαίνει ὅτι πρόκειται εἰς τὴν σκηνὴν ταύτην περὶ ἐκδηλώσεως κατὰ ἐορτὴν, αὕτη δ' ἦτο, ὡς εἶναι γνωστόν, ἡ ἐορτὴ τῶν Ἀνθεστη-

Εἰκ. 4. Αἰώρα ἐπὶ κεφαλῇ σάτυρου.

(A. Furtwängler, K. Reichhold, Griech. Vasenm., III, 29, 125)

ρίων. Οὕτως ἡ αἰώρα, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς παραστάσεως ταύτης, ἀπετέλει στοιχεῖον εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν γενικώτερον τῆς Διονυσιακῆς λατρείας ¹.

Περὶ τῆς συστάσεως τῆς ἐν λόγῳ αἰώρας ἐκυκλεῖτο εἰς Ἀθήνας αἰτιολογικὸς μῦθος καθ' ὃν ὁ Διόνυσος, ἐλθὼν εἰς τὸν δῆμον Ἰκαρίας τῆς Ἀττικῆς, ἐδίδαξεν εἰς τὸν ἐκεῖ βασιλέα, ὀνόματι Ἰκάριον, τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου καὶ τὸν τρόπον παρασκευῆς οἴνου ἀπὸ τὸν καρπὸν τῆς, χαριζόμενος εἰς αὐτὸν διὰ προσφερθεῖσαν φιλοξενίαν.

Ὁ Ἰκάριος ἀργότερον ἔδωκεν ἀπὸ τὸν παρασκευασθέντα ὑπ' αὐτοῦ οἶνον νὰ πίνουν καὶ τινες ποιμένες. Οὗτοι ὅμως, καταληφθέντες ὑπὸ μέθης καὶ νομίσαντες ὅτι εἶχον δηλητηριασθῇ, ἐφόνευσαν τὸν Ἰκάριον, τὸν ὁποῖον κατόπιν ἔθαψαν, ὅτε εἶχον συνέλθει ἀπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ οἴνου.

Ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἡριγόνῃ, ἀφοῦ ἐπὶ πολὺ ἀνεζήτησε τὸν ἐξαφανισθέντα πατέρα τῆς καὶ ἐπέτυχε τέλος τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ τάφου του, ἀκολουθοῦσα τὴν Μαῖραν, πιστὴν κύναν τοῦ Ἰκαρίου, κατελήφθη ὑπὸ ἀπελπισίας καὶ ἀπηγγονίσθη ἐκ τοῦ δέν-

1. Βλ. A. Furtwängler, Friedrich Hauser und Karl Reichhold, Griechische Vasenmalerei, Serie III. Text, München 1932, σ. 29 - 30.

δρου πού ὑπῆρχε παρὰ τὸν τάφον του. Ἀμέσως αἱ νεάνιδες εἰς Ἀθήνας ἔνεκα κα-
τάρας τοῦ Ἰκαρίου κατελήφθησαν ἀπὸ μανίαν καὶ ἤρχισαν νὰ ἀπαγχονίζωνται. Τὸ
μαντεῖον τῶν Δελφῶν, ἐρωτηθὲν περὶ τῆς αἰτίας τοῦ κακοῦ, συνεβούλευσε τὴν
καθιέρωσιν τῆς αἰώρας πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς πόλεως ἐξ αὐτοῦ ¹.

Κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον σκοπὸς τῆς καθιερώσεως τῆς τελετῆς ταύτης ὑπῆρ-
ξεν ἡ ἀποτροπὴ τοῦ κακοῦ διὰ τῆς ἐξιλεώσεως τῆς ψυχῆς τῆς Ἡριγόνης ². Ἡ αἰτιο-
λογία αὕτη ἔχω τὴν γνώμην ὅτι προσεδόθη εἰς τὸ ἔθιμον, ἀφοῦ τοῦτο εἶχε πλέον
καθιερωθῇ ὡς τελετουργικὸν στοιχεῖον τῶν Ἀνθεστηρίων ³, πιθανώτατα δὲ τῆς
τρίτης ἡμέρας αὐτῶν, τῶν Χύτρων ⁴, ἡ ὁποία ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν λατρείαν,
πλὴν τοῦ Διονύσου, τῶν ψυχῶν τῶν νεκρῶν καὶ τοῦ Ἑρμοῦ ὡς ψυχοπομποῦ. Ἐχο-
μεν οὕτω προσαρμογὴν πρὸς τὴν ἀστικὴν ἐορτὴν ταύτην τοῦ τε ἐθίμου ὡς καὶ τοῦ
λαϊκοῦ μύθου, αἰτιολογικοῦ αὐτοῦ ⁵, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν αἰώραν θὰ ὑπῆρχε διαδεδομένος
ὕπὸ ἀπλουστέραν ἢ διάφορον μορφήν εἰς τοὺς ἀγρότας τῆς Ἀττικῆς, ἀσφαλῶς δὲ
καὶ εἰς ἄλλους τόπους, ὡς εἰς Κολοφῶνα ⁶.

Ὑπὸ τὴν ἀπλουστέραν, τὴν λαϊκὴν μορφήν της εὐρίσκεται, ὡς πιστεύω,
εἰς δύο ἀγγειογραφίας ἐπὶ ὕδριων, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ μία ἀπόκειται εἰς τὸ μουσεῖον

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

1. Βλ. Ern. Maass, *Analecta Eratosthenica*, Berlin 1883. (De Eratosthenis
Erigona, σ. 83 - 84). Hygin. Fab. 130 (ἐκδ. H. J. Hase), Ἀπολλοδ. Βιβλ. 11,7.

2. Ern. Maass, *An. Erat.*, σ. 83 - 84, Hygin., Fab. 130. Βλ. καὶ Lud.
Deubner, σ. 118 ἐξ., W. Burkert, ἐνθ' ἄν., σ. 267.

3. Τὰ Ἀνθεστήρια ἦσαν, ὡς γνωστόν, τριήμερος ἐορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου ἀλλὰ
καὶ τῆς Δήμητρος, ἡγοντο δὲ ἀπὸ τῆς 11 - 13 τοῦ μηνὸς Ἀνθεστηριῶνος, ὁ ὁποῖος ἀντιστοιχεῖ
πρὸς τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς 15 Φεβρουαρίου ἕως τὴν 15 Μαρτίου.

4. Βλ. Lud. Deubner, ἐνθ' ἄν., σ. 121. Ὁ D. C. Dieterich (*Hermes*, 89, 1961,
σελ. 44, 50) ὑποστηρίζει ὅτι ἡ αἰώρα ἐλάμβανε χώραν κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῶν Ἀνθεστη-
ρίων, τὴν τῶν Χοῶν, εἶχε δὲ σκοπὸν καθαρμοῦ, πρὸς δὲ καὶ καθαγιασμοῦ τοῦ οἴνου. Ἀντιθέτως ὁ
Reichhold, ἐνθ' ἄν., III, Text, σ. 29, ἐκφράζει τὴν γνώμην ὅτι αὕτη ἐγίνετο κατὰ τὴν πρώτην
ἡμέραν, τὰ Πιθοίγια.

5. Μετὰ τὴν ἐνταξιν τῆς αἰώρας εἰς τὰ Ἀνθεστήρια μὲ τὸ ἀστικὸν των τυπικὸν ὁ παλαι-
ότερος αἰτιολογικὸς μῦθος περὶ τῆς Ἡριγόνης (βλ. Lud. Deubner, σ. 118) ἦτο εὐκόλῳ πλέον νὰ
διασκευασθῇ ὑπὸ τῶν ποιητῶν, ὥστε αὕτη νὰ ἀναφέρεται καὶ ὡς θυγάτηρ τῆς Κλυταιμῆστρας ἐκ
τοῦ Αἰγίσθου. (Ἀπολλ. Βιβλ. VI, 25 - 28, Πausan. 11, 18, 6, Ἰωάνν. Τζέτζης, Σχόλ. εἰς Λυκόφρ.
1374. Βλ. καὶ Lud. Deubner, σ. 118, W. Burkert, σ. 267).

6. Περὶ τῆς αἰώρας εἰς Κολοφῶνα : Πολυδ. Ὄνομ. IV, 55, Ἀθῆν. ΙΔ', 10 (p. 618e).
Βλ. καὶ Lud. Deubner, σ. 119 - 120, σημ. 2. M. Nilsson, *Geschichte der griechi-
schen Religion*, Bd. 1, München 1955, σ. 585.

Εικ. 5. Αιώρων ἐπὶ ὑδρίας. (Μουσείον Βερολίνου). (Βλ. κατωτ. σελ. 126, σχ.μ. 1. Είλ. σελ. 242).

Εικ. 6. Αιώρων ἐπὶ ὑδρίας. (Μουσείον Βερολίνου). (Α. Furtwängler, F. Hauser, K. Reichhold, Griech. Vasenm. III, Text., σ. 28).

τοῦ Λούβρου ¹ (εἰκ. 5), ἡ δ' ἑτέρα εἰς τὸ μουσεῖον Βερολίνου ² (εἰκ. 6). Εἰς τὴν πρώτην παριστάνεται ὁ Ἔρως γυμνός, ἕτοιμος νὰ ὠθήσῃ πρὸς κίνησιν τὴν αἰώραν ἐπὶ τῆς ὁποίας κάθεται παρθένος, εἰς δὲ τὴν δευτέραν νέος ἀναμένει ὁμοίως νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ὠθησιν τῆς αἰώρας ἐπὶ τῆς ὁποίας εὐρίσκεται νεᾶνις.

Αἱ παραστάσεις αὗται ἐκ τῆς ὑπάρξεως εἰς αὐτὰς πίθου, ὁ ὁποῖος ἐνθυμίζει τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τῶν Ἀνθεστηρίων, ἡ ὁποία ἐκαλεῖτο Πιθοίγια, ἥτοι ἡμέρα ἀνοίγματος τῶν πίθων τοῦ νέου οἴνου ³, συνδέονται, ὡς καὶ ἡ ὑπ' ἄρ. 4, μὲ τὴν ἐορτὴν ταύτην.

Πλὴν ὅμως τῶν στοιχείων τούτων περὶ τῆς αἰώρας ἐκ τῆς Μινωικῆς Κρήτης καὶ τῶν κατόπιν ἱστορικῶν χρόνων, ἔχομεν προσέτι ἐξ ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων τῶν προϊστορικῶν χρόνων εἰς τὸν σημερινὸν ἑλληνικὸν χῶρον, εἰς τὸν βουλγαρικὸν καὶ ρουμανικόν, ἀκόμη δὲ πρὸς βορρᾶν ἕως εἰς τὸ Κίεβον καὶ τὴν Μοραβίαν, ὡς καὶ εἰς τὴν Ἑγγὺς Ἀνατολὴν (Μ. Ἀσίαν καὶ Μεσοποταμίαν) ἐνδείξεις περὶ αὐτῆς εἰς μορφὰς γυναικείας ἐξ ὁπτῆς γῆς μὲ ὁπὴν διαμπερῇ εἰς αὐτὰς πρὸς ἀνάρτησιν ⁴.

Ὁ Delvoye ⁵, ἐξετάσας τὸ ὑλικὸν τοῦτο, ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τυπικοῦ ἐθίμου, τὸ ὁποῖον ἐτελείτο πρὸς τόνωσιν τῆς γονιμότητος τῆς φύσεως. Τὴν γνώμην ταύτην ἀντέκρουσεν ὁ Μ. Nilsson, παρατηρήσας ὁρθῶς ὅτι ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν εἰδωλίων τούτων, προωρισμένων δι' ἀνάρτησιν, ὡς ἐμφανίζεται ἐκ τῆς ὁπῆς ἐπ' αὐτῶν, δὲν μπορούμεν νὰ εἰμεθα βέβαιοι ὅτι ἐγίνετο καὶ τελετουργικὴ αἰώρησις τῶν ⁶.

Ἐπεκτείνων ὁ Σπυρ. Μαρινᾶτος τὴν ἔρευναν ἐπὶ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ὑλικοῦ τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Delvoye, πρὸς δὲ καὶ ἐπὶ ἄλλων ἀντικειμένων, ὁμοίως ἐκ τῶν προϊστορικῶν χρόνων, τὰ ὁποῖα θεωρεῖ ὅτι ἦσαν προωρισμένα δι' ἀνάρτησιν καὶ αἰώρησιν, παρατηρεῖ ὅτι πλὴν τῶν ἤδη γνωστῶν ἐκ τῆς Ἀρχαιότητος φιλολογι-

1. Βλ. εἰς Corpus Vasorum Antiquorum. France. Musée du Louvre, fasc. 9. III, Id, p. 37, Planche 50.1,2.

2. A. Furtwängler, Fr. Hauser, K. Reichhold, Griech. Vasenmal. III, Text, σ. 28.

3. Βλ. εἰς A. Furtwängler, Fr. Hauser, K. Reichhold, III, Text, σ. 29. Ὑπὸ τοῦ Fr. Hauser (σ. 29) ὑποστηρίζεται ὅτι ὁ πίθος συμβολίζει ἐνταῦθα τὴν κατόπιν ἀφαιρέσεως τοῦ καλύμματος αὐτοῦ ἔξοδον τῶν ψυχῶν ἐκ τοῦ Ἄδου εἰς τὴν γῆν κατὰ τὴν ἐορτὴν.

4. Delvoye, Rite de fécondité dans les religions préhelléniques. Bull de Corr. Hell. LXX, 1946, σ. 120 - 131. Βλ. καὶ Charles Picard, Les religions préhelléniques (Crète et Mycènes), Paris 1948, σ. 196 - 197.

5. Delvoye, σ. 120 ἐξ.

6. Minoan and Mycenaean Religion, ed. 2, Lund. 1950, σ. 332, σημ. 7.

κῶν μαρτυριῶν περὶ τῆς αἰώρας, ἀναφέρεται περὶ αὐτῆς καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον Ἰνδικὸν ἔπος τῆς Mahabharata ¹.

Εἰς τὴν ἐπιτομὴν τοῦ ἔπους, τὴν Valabharata, παρατηρεῖ ὁ Μαρ. ὅτι, εἰς τὸ κεφ. 7ον ², ἐνθα ἡ περιγραφὴ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἀνοιξέως ἐντὸς ἱεροῦ ἄλλους, ἀναφέρεται τέλεσις αἰώρας ὑπὸ νεανίδων μὲ συμμετοχὴν καὶ νέων ³, πρὸς δὲ ὅτι τὸ ἀρχαῖον τοῦτο Ἰνδικὸν ἔθιμον, ὡς πρὸς τὸν τρόπον ὡς καὶ τὸν χρόνον τελέσεώς του, ἦτοι κατὰ τὴν ἀνοιξιν, ἀντιστοιχεῖ ἀπολύτως πρὸς τὴν αἰώραν τῆς Ἀρχαιότητος καὶ τὴν εἰς τοὺς νεωτέρους Ἑλλήνας.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι εἰς τὴν αἰώραν τῆς Valabharata πρόκειται σαφῶς περὶ παιγνίου κατὰ τὸ ἔαρ πρὸς τέρψιν τῶν νέων ἀμφοτέρων τῶν φύλων ⁴. Ἐν τούτοις δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θὰ ὑπῆρχεν ἀντιστοιχῶς καὶ τελετουργικὴ αἰώρα. Περὶ τούτου συνάγεται τόσον ἐκ βεδιχῆς ἱεροτελεστίας, ἀναφερομένης εἰς τὴν Rig-Veda, καθ' ἣν ὁ ἱερεὺς ἐκάθητο ἐπὶ αἰώρας, ὅσον καὶ ἐκ παραδοσιακῆς σήμερον ἑορτῆς εἰς Ἰνδίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ Krichna, τοῦ ὁποῖου ὁμοίωμα ἀποτίθεται ἐπὶ τοῦ καθίσματος αἰώρας πρὸς αἰώρησιν ⁵.

Ἐπιζητούμενος ἀρχικῶς σκοπὸς μὲ τὴν τελετουργικὴν αἰώρησιν κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους καὶ τοὺς κατόπιν τῆς Ἀρχαιότητος, ὡς γνωρίζομεν περὶ αὐτῆς εἰς τοὺς Πόντας, δὲν μπορεῖ νὰ ᾖ τὰ διακρίσει ἀπὸ τῶν κῶν Ἀνθεστηριῶν, τῆς Διονυσιακῆς ἑορτῆς εἰς Ἀθήνας, δηλ. ὁ τῆς καρποφορίας τῆς ἀμπέλου καὶ γενικώτερον τῆς γονιμότητος ὅλων τῶν παραγωγικῶν μέσων τοῦ φυτικοῦ καὶ τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου. Ἐπομένως ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς αἰώρας ὡς μαγικῆς πρὸς τοῦτο πράξεως ⁶ εὐρίσκεται πλησιέστερον πρὸς τὸν ἐξ ἀρχῆς σκοπὸν τοῦτον τῆς καθιερώσεώς της, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατόπιν ἦτο εὐκόλον νὰ προέλθουν ἄλλοι, ὡς οἱ πρὸς ἀποτροπὴν νόσου, προστασίαν τῆς υγείας τοῦ αἰωρουμένου, τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, τῶν ζώων αὐτῆς κλπ.

Ὁ Frazer, ἔχων ὑπ' ὄψιν πλὴν τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν πηγῶν καὶ εἰδήσεις ἐκ τῶν νεωτέρων χρόνων εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἰ-

1. Sp. Marinatos, Αἰώρα. Antichthon 2 (1969), σ. 1 - 14.

2. Βλ. εἰς τὴν ἐλληνικὴν μετάφρασιν ὑπὸ Δημητρίου Γαλανοῦ Ἀθηναίου, Βαλαβαράτα ἢ συντομὴ τῆς Μαχαβαράτας, μεταγλωττισθεῖσα ὑπὸ —, ἐν Ἀθήναις 1847, σ. 141 ἐξ. Βλ. καὶ Sp. Marinatos, ἐνθ' ἀν., σ. 12 ἐξ.

3. Δημήτριος Γαλανὸς Ἀθηναῖος, ἐνθ' ἀν., σ. 145 - 157 (ἀρ. 20, 52 - 57, 59, 60, 62 - 84).

4. Ἐνθ' ἀν., σ. 156 - 157 (ἀρ. 80 - 84).

5. J. G. Frazer, σ. 279. Πρβλ. καὶ Sp. Marinatos, σ. 14.

6. Βλ. M. Nilsson, Geschichte, σ. 585 - 86.

μου, ὡς καὶ εἰς ἄλλους τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας κλπ., ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι ἡ αἰώρα ἀπετέλει μέσον ἐξιλασμοῦ ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐετηρίαν διὰ τοῦ καθαρμοῦ τοῦ ἀέρος ἐκ τῶν κακοποιῶν δι' αὐτοῦ ἐπενεργειῶν ψυχῶν νεκρῶν, ποὺ ἔχουν στερηθῇ ταφῆς, ἢ πνευμάτων ἐχθρικῶς διακειμένων πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν βλάστησιν τῆς γῆς¹. Μὲ τὴν σύνδεσιν ταύτην τῆς αἰώρας πρὸς τὸν ἀέρα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἡλιακὴν τροχίαν, καταλήγει ὁ Frazer καὶ εἰς ἑτέραν ἐρμηνείαν ὅτι ἐπεδιώκετο δι' αὐτῆς, συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμοιοπαθητικῆς μαγείας, ἡ ἐξασφάλις δροσεροῦ ἀνέμου κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πνιγροῦ καύσωνος τοῦ ἀκολουθοῦντος θέρους².

Τὴν τελευταίαν ἀποψιν ταύτην τοῦ Frazer ἐξετάζομεν κατωτέρω εἰδικώτερον, ἐπειδὴ θεωροῦμεν ὅτι εὐρίσκεται πλέον ἐγγὺς πρὸς τὰ πράγματα ἐν σχέσει πρὸς ἑτέρας ὑποθέσεις αὐτοῦ, ὡς περὶ καθαρμοῦ, ὡς ἐλέχθη, τοῦ ἀέρος ἐκ ψυχῶν νεκρῶν ἢ ἄλλων πνευμάτων ἢ ὑποβοηθήσεως μὲ τὴν αἰώρησιν τῆς ἀνυψώσεως κατὰ τὴν ἀνοιξιν εἰς τὸ διάστημα τῆς τροχιάς τοῦ ἡλίου³ καὶ ἑτέρας παρ' ἄλλων⁴.

Ὁ ἄνθρωπος ἤδη κατὰ τὰ πρῶτα βήματα τοῦ πολιτισμοῦ του θὰ εἶχεν ἀντιληφθῇ ἐκ τῆς βιοτικῆς ἐμπειρίας του τὰς ἐπιπτώσεις εἰς τὸ σύστημα ὀργανώσεως τοῦ καθ' ἡμέραν βίου του τῶν μετεωρολογικῶν ἀλλαγῶν, ἥτοι τὸ μὲν τῆς κανονικῶς πιπτούσης βροχῆς, τῶν μετρίων πνεύμων ἀνέμων, τῆς μέσης θερμοκρασίας, τοῦ δὲ τῶν πλημυρῶν καὶ τῶν καταρραδῶν τῆς ἀνομβρίας τοῦ ὁλοηρινοῦ ἀνέμου, ὡς θυέλλης, ἢ τῆς ἀπνοίας, τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας ἢ τῆς πτώσεως αὐτῆς πρὸς παγετὸν κλπ.

Ἡ μετεωρολογικὴ κατάστασις ὑπὸ τὴν πρώτην μορφήν συνετέλει ἀναλόγως εἰς παραγωγὴν ὑπὸ τῆς γῆς εἰδῶν συντηρήσεως τοῦ ἀνθρώπου, πρὸς διευκόλυνσιν του εἰς μετακινήσεις διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, εἰς συντήρησιν τῆς υἱείας του κ.ἄ., ὑπὸ δὲ τὴν δευτέραν ἐπέφερε καταστροφὰς εἰς τὸ φυσικὸν περιβάλλον τῆς διαβιώσεώς του, ἐδημιούργει ἐμπόδια καὶ κινδύνους εἰς καθόλου ἐνεργείας καὶ πράξεις διὰ τὴν ὑπαρξίν του καὶ τὴν πολιτιστικὴν του ἀνάπτυξιν.

Τὰς ἐπιπτώσεις ταύτας ἡσθάνετο κατ' ἐξοχὴν ἡ ἀγροτικὴ ὑπὸ γενικωτέραν ἔννοιαν κοινωνία, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἀπὸ ἀπόψεως ὀργανώσεως τῆς ζωῆς εὐρί-

1. J. G. Frazer, σ. 283.

2. Βλ. J. G. Frazer, σ. 284 - 285.

3. J. G. Frazer, σελ. 280, 283. Βλ. καὶ L ü b k e, ἐνθ' ἀν., σ. 62 - 63.

4. Βλ. περὶ τῆς ἀρχαίας αἰώρας : Lud. Deubner, σ. 120 - 121. M. Nilsson, α) Die Anthesterien, σ. 197 = Opuscula I, σ. 162. β) Geschichte, σ. 585 - 86. D. C. Dieterich, σ. 40. Delvoye, σ. 122 - 23, 131. W. F (auth), Aiora ἐν K. Ziegler - W. Sontheimer, Der kleine Pauly, I, 1964, σ. 188 - 89. Wald. Liungman, Traditionswanderungen Euphrat-Rhein, Teil I, Helsinki 1937, σ. 372 - 73 (F.F.C. No 118).

σκονται εἰς ἄμεσον ἐξάρτησιν ἀπὸ τὴν γύρω φύσιν καὶ τὰ συμβαίνοντα εἰς αὐτήν. Οἱ ἀγρόται ἔτσι καὶ οἱ κτηνοτρόφοι εἶχαν, ὡς καὶ σήμερον, ἐστραμμένην μὲ ζωηράν ἀνησυχίαν τὴν προσοχὴν εἰς τὴν μετεωρολογικὴν κατάστασιν ποῦ θὰ ἐπεκράτει κατὰ τὴν κρίσιμον περίοδον, ὡς ἐπὶ παραδ. εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀλλαχοῦ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, πολὺ δὲ παλαιότερον εἰς τὴν Μινωϊκὴν Κρήτην, ἀπὸ τοῦ Μαρτίου ἕως τὸν Μάιον.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐθεωρεῖτο ἀπολύτως ἀναγκαία ἡ ὑπαρξίς εὐνοϊκῶν μετεωρολογικῶν συνθηκῶν, ἰδίᾳ δροσεροῦ ἀέρος, πρὸς προστασίαν τῆς ὑπὸ ἐξέλιξιν νέας παραγωγῆς ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς καταστροφῆς ἕνεκα τῆς τυχὸν ἐπικρατήσεως ξηρασίας ἢ ὑψηλῆς θερμοκρασίας¹. Τὴν πνοὴν τοῦ ποθητοῦ τούτου ἀέρος παρετήρει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ ἀπλοῦν φαινόμενον τῆς διὰ τοῦ ἀνέμου ταλαντώσεως τῶν κλάδων καὶ τοῦ φυλλώματος τῶν φυτῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐπὶ ἀπνοίας κατάστασιν ἀκινήσιας αὐτῶν.

Τοῦ φυσικοῦ φαινομένου τούτου καὶ ἄλλων, ὡς καὶ γεγονότων, ἀναζητῶν ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος λογικὴν ἐρμηνείαν ἐπίστανσε καὶ ἔπλασε κατόπιν τὸν μῦθον περὶ προελεύσεως τῶν ἀπὸ ὑπερφυσικῶν ὄντων, πνεύματα, μὲ εὐμενῇ ἀναλόγως ἢ δυσμενῇ διάθεσιν πρὸς αὐτόν. Μετὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς πίστεως ταύτης ἐκινήθη οὗτος εἰς ἐνέργειαν καὶ πράξεις μὲ μαγικὸν καὶ λατρευτικὸν χαρακτῆρα πρὸς τὸν σκοπὸν δεσμεύσεως ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ τῆς ὑπὸ τὸ φαινόμενον τοῦ ἀνέμου δράσεως τῶν ὄντων τούτων². Πρὸς τοῦτο κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναλογικῆς ἢ ὁμοιοπαθητικῆς μαγείας ἐσκέφθη ὅτι μὲ τὴν πρόκλησιν παρ' αὐτοῦ ταλαντώσεων τῶν κλώνων δένδρου διὰ τελετουργικῆς αἰωρήσεως ἐκ τούτων νεανίδων μὲ συμμετοχὴν εἰς αὐτήν καὶ νέων ἀρρένων ἢ μὲ τὴν συμβολικὴν πρὸς τοῦτο ἐξάρτησιν πλαγγόνων, ὡς κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα εἰς Ἀθήνας κατὰ τὰ Ἀνθεστήρια, θὰ ἠδύνατο διὰ τῆς πράξεως ταύτης, μιμήσεως τῶν παλινδρομικῶν κινήσεων τοῦ δένδρου, τῶν προκαλουμένων ὑπὸ τοῦ «πνεύματος - ἀνέμου», νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν δυναμικὴν ἐνίσχυσιν ἢ εἰς τὸν

1. Περὶ καταστροφῶν ἐκ δυσμενῶν μετεωρολογικῶν καταστάσεων τῆς παραγωγῆς τῆς γῆς καὶ περὶ τῆς ἐκ τούτων ἀγωνίας τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν ἐπιβίωσιν του παρατίθεται ἐνδεικτικῶς σχετικὸν χωρίον ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἀγίου Νικολάου. «Μετὰ τὴν κοίμησιν τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἐπὶ ἔτη πέντε ἐγένετο ἄβροχία καὶ κράτησις ἀέρος ἐπὶ μῆνας ἑννέα ἐπὶ πάσης τῆς παραθαλασσίας καὶ ἐπὶ τοὺς πεδινούς τόπους καὶ εἰς τὴν πόλιν τῶν Μυρῶν ἔνθα ὁ ἅγιος Νικόλαος ἔκειτο καὶ ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς καὶ πάντες ἀπὸ λιμοῦ ἀπώλοντο καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἐτελεύτησαν». (Gustav Anrich, Hagios Nikolaos, I, Leipzig u. Berlin 1913, σ. 288 - 89).

2. Ἐκ τῶν πρωίμων ἐλληνικῶν χρόνων εἶναι γνωστὴ ἡ δέσμευσις ὑπὸ τοῦ Αἰόλου ἐντὸς ἄσκού τῶν ἀντιθέτων πρὸς τὸν πλοῦν τοῦ Ὀδυσσεῶς ἀνέμων. Ὁδ. κ' 19 - 26 : «ἔνθα (ἐνν. εἰς τὸν ἄσκον) δὲ βυκτῶν ἀνέμων κατέδησε κέλευθα» (στ. 20).

ἐξαναγκασμὸν τοῦ «πνεύματος» τοῦ ἀνέμου, ἐπὶ καταστάσεως κυρίως ἀπνοίας, ὅπως πνέῃ ὡς εὐνοϊκός, δροσερός, ἄῃρ, ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ὑπὸ ἐξέλιξιν καρποφορίας τῆς γῆς.

Τοιοῦτον μαγικὸν χαρακτῆρα δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι εἶχεν ἀρχικῶς καὶ ἡ ἀρχαία αἰώρᾳ μὲ σκοπὸν τὴν ἐπικράτησιν εὐκρασίας ἀέρος. Ὁ αἰτιολογικὸς δὲ περὶ αὐτῆς μῦθος τῆς Ἡριγόνης¹ πιστεύω ὅτι ἀποτελεῖ προσαρμογὴν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας κοινωνίας παλαιότερας διηγήσεως περὶ πραγματικῆς ἀντιστοίχως θυσίας νεάνιδος εἰς τοὺς ἀνέμους κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς αἰώρας.

Περὶ ἀνθρωποθυσιῶν καὶ μαγικῶν γενικώτερον τελετουργιῶν εἰς τοὺς ἀνέμους πρὸς πνοὴν ἢ παῦσιν αὐτῶν ὑπάρχουν ἀρκεταὶ σχετικαὶ μαρτυρίαι ἐκ τῆς Ἀρχαιότητος. Θυσία τῆς Ἰφιγενείας ἐν Αὐλίδι, ὡς «παυσάνεμος» (Αἰσχ. Ἀγαμ. 214)· θυσία παίδων εἰς τοὺς ἀνέμους ὑπὸ τοῦ Μενελάου εἰς Αἴγυπτον πρὸς ἀπόπλουν αὐτοῦ (Ἡροδ. II, 119)· κατάπαυσις τοῦ ὀρμητικοῦ ἀνέμου διὰ μαγικοῦ τρόπου (Διογ. Λαέρτ. 8,60). Εἰς τὴν Κόρινθον ἀναφέρεται ὅτι ἐπῆρχεν εὐγενὲς γένος, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη ἐκαλοῦντο «ἀνεμοκοῖται», ὡς ἀποκαμίζοντες, κατευνάζοντες, τοὺς ἀνέμους (Σοῦδα καὶ Ἡσύχ. ἐν λ., Εὐσταθ. εἰς Ὀδύσσ. 1645, 41 ἐξ.) κ.ά.²

Εἰς τὸ ἔθιμον αὐτὸ μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων τῆς τελετουργικῆς κατὰ τὸ ἔαρ αἰωρήσεως, συνοψίζοντες τὰ ἐκτεθέντα, ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι συνεχίζεται παμπάλαια ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων ἀγροτικῆ λατρευτικῆ ἢ μαγικῆ πρᾶξις πρὸς τὸν σκοπὸν ἀρχικῶς διὰ τῆς αἰωρήσεως ἐκ τῶν κλάδων δένδρου καὶ προκλήσεως τάλαντώσεων αὐτῶν, ἀντιστοίχων πρὸς τὰς παρατηρουμένας ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ ἀνέμου, ἐνισχύσεως τοῦ «πνεύματος» τοῦ ἀνέμου, ὅπως πνέῃ εὐνοϊκὸν διὰ τὴν ὑπὸ ἐξέλιξιν παραγωγὴν τῆς γῆς.

1. Ἐξεζητημένη, οὕτω δὲ μὴ ἀνταποκρινομένη πρὸς τὴν ἀλήθειαν, φαίνεται ἡ ἐρμηνεία ὑπὸ τοῦ Ν. Σβορώνου (βλ. ἐν Λαογρ. 7, 1923, σ. 161 ἐξ.) τοῦ μύθου περὶ τῆς ἀπαγχονισθείσης Ἡριγόνης, ὡς λατρευτικῆς προσωποποιήσεως εἰς αὐτὸν τοῦ ἔθους τῆς μεταιωρήσεως ἢ ἀναρτήσεως σκίλλης ἐκ δένδρου πρὸς τὸν σκοπὸν ἐνισχύσεως τῆς μαγικῆς εἰς αὐτὴν δυνάμεως πρὸς ἀποτροπὴν κακοῦ.

2. Βλ. περὶ ἐτέρων σχετικῶν λατρευτικῶν καὶ μαγικῶν ἐνεργειῶν καὶ πράξεων: Paul Stengel, Opferbräuche der Griechen, Berlin u. Leipzig 1910, σελ. 128, 146 - 153, 189, Παναγῆς Λεκατσᾶς, Ἡ καταγωγὴ τῶν θεσμῶν, τῶν ἐθίμων καὶ τῶν δοξασιῶν, Ἀθήνα 1951, σ. 203 - 205, Roland Hampe, Kult der Winde in Athen und Kreta (Sitzungsber. der Heidelb. Akad. d. Wiss. Phil. - Hist. Kl., Jahrgang 1967, I. Abhandlung), Heidelberg 1967, σ. 7 ἐξ., σ. 18 ἐξ. (ἐν σελ. 7 βιβλιογραφία).

RÉSUMÉ

Le balancement printanier chez les Grecs et d'autres peuples de la péninsule balkanique

par Georgios Spyridakis

Cette coutume était encore récemment répandue dans tout le monde grec sur le continent et dans les îles, de même que chez les Grecs d'Asie Mineure, du nord et de l'est de la Thrace, réfugiés en Grèce depuis 1922.

Ce balancement se pratiquait surtout à partir du dimanche de la Résurrection (Jour de Pâques), du lundi ou du jeudi ; il durait une semaine, c'est-à-dire jusqu'au dimanche de l'apôtre Thomas, ou jusqu'à l'ascension ; il avait lieu tous les samedis soirs, les dimanches, et aussi pendant les fêtes ; ainsi, partout en Grèce, c'était pour la Saint Georges.

On installait l'escarpolette dans la cour de la maison, dans la rue, ou sur la place du village, parfois même hors de celui-ci, dans la campagne. On la suspendait aux branches d'un arbre (fig. 1). Quand on se balançait dans la maison on se servait des poutres du toit.

Cet usage était, également, répandu chez les peuples voisins des Grecs : Albanais (fig. 2), Bulgares, Yougoslaves, ainsi que chez les Roumains, les Russes etc. pendant la période pascalle, et plus particulièrement pour la Saint Georges en Albanie, en Bulgarie et en Yougoslavie. Ce balancement était surtout dévolu aux jeunes filles et aux jeunes gens, mais les jeunes filles, principalement, s'asseyaient sur la balançoire.

En Grèce chacun des jeunes gens présents devait pousser la balançoire où était assise la jeune personne à laquelle il était, le plus souvent, lié par un sentiment amoureux ; ce faisant, chacun chantait à tour de rôle des chansons propres à la circonstance, dans lesquelles ils se louaient réciproquement et exprimaient leurs sentiments (voir ci-dessus la musique, p. 119).

Ainsi, cet usage se présentait comme une joyeuse fête entre les deux sexes. Cependant, en d'autres endroits de la Grèce et des Balkans (surtout en Bulgarie et en Yougoslavie) il pouvait revêtir un aspect rituel et religieux, voire magique, destiné à attirer la clémence divine : fertilité du sol, du bétail

etc. expulsion des serpents et des autres êtres malfaisants de la maison, préservation de la santé des membres de la famille etc.

Quant à l'origine historique de ce rite, l'auteur fait remarquer qu'il existait déjà à l'époque préhellénique. Ceci est attesté par la découverte d'une balançoire de terre cuite provenant d'Haghia Triada en Crète (fig. 3) et datant de l'époque minoenne récente (1400 - 1100 av. J. Ch.).

Sur l'escarpolette, suspendue par deux cordes à deux arbres — mâts, se balance (du moins le suppose-t-on) la Déesse - Mère, accomplissant ainsi un acte susceptible de promouvoir la fécondité.

Dans la Grèce antique, après l'époque minoenne, la balançoire appelée Aiôra (Αἰώρα), est citée dans le monde ionien, de même qu'à Athènes, en Attique, et surtout au dème d'Icaria.

A Athènes, durant les Anthestéries (fête printanière de trois jours en l'honneur de Dionysos) les jeunes filles se balançaient en chantant, entre autres, une chanson spéciale, appelée *Αἰώρα*, c'est-à-dire la chanson de l'errante, en l'honneur de l'Erigone. Il en était de même en Icaria.

Parfois, au lieu de jeunes filles, on faisait osciller aux branches des arbres, des statuette de terre cuite. Ceci se passait également à Icaria.

Outre les sources littéraires relatives à ce rite nous citons quelques représentations sur des vases attiques (5e, 4e siècle) (fig. 4. 5. 6).

Fig. 4 : un satyre est prêt à pousser l'escarpolette sur laquelle se balance une jeune fille. Ce Satyre appartient à la suite de Dionysos ; sa couronne indique qu'il s'agit d'un rite dionysiaque de la fête des Anthestéries, au début du printemps (11 - 13 du mois d'Anthestérion). Pour ce qui est de l'origine de ce rite, il y avait en Attique une légende qui se référait à l'Erigone, fille d'Icaros.

Les deux autres représentations sur des hydries (cruches) (fig. 5 et 6) sont également relatives aux Anthestéries. Ces vases devaient servir pour les jours de cette fête, les Choës et les Chytres.

Il est probable que le but de cette coutume n'était pas autre que celui des Anthestéries, fête dionysiaque pour la fécondité non seulement de la vigne, mais de tout le règne végétal et animal. On peut donc penser être proche de l'idée qui présida à son origine, si on interprète le balancement comme un rite religieux, et à but magique. Ensuite d'autres thèmes pouvaient se greffer et se développer : expulsion du mal, santé de la famille, du bétail, etc.

Outre le témoignage de l'époque minoenne crétoise, on peut citer la découverte, lors de fouilles archéologiques dans le sud - est de l'Europe, du Proche - Orient, et des pays au nord du Danube, de figurines en suspension ou perforées dans ce but.

D'après Delvoye, on faisait balancer ces figurines pour stimuler la fécondité de la nature. M. Nilsson fait remarquer à ce propos que «suspension» ne signifie pas obligatoirement «balancement».

Sp. Marinatos dans une étude relative mentionne d' autres statuettes perforées ou non de la période préhistorique, qu' il considère destinées à être suspendues et balancées. Outre les témoignages de sources littéraires de l'antiquité grecque sur l'aiōra, il ajoute d'autres de l'épopée antique des Indes, de Mahabharata.

Dans son épitomé, de ce texte, le Malabharata (chap. 7), nous avons la description d'une fête printanière pendant laquelle on pratiquait le balancement de jeunes gens des deux sexes, principalement des femmes. Il s'agit d'une coutume d'amusement ; pourtant on peut conclure que cela était aussi un rite d'après un témoignage dans le Rig - Vēda d'une cérémonie védique pendant laquelle un prêtre s'asseyait sur une balançoire et aussi d'après la célébration d'une fête du balancement dans les Indes modernes en l'honneur du dieu Krichna.

J. G. Frazer après avoir étudié le thème du balancement rituel chez plusieurs peuples, et par rapport également à l'Aiōra de l'antiquité grecque, considère la coutume en question comme devant apaiser les mauvais esprits, et assurer en même temps une bonne récolte : il devait purifier l'air des influences néfastes de l'âme errante des morts non enterrés, ou des mauvais esprits hostiles à l'homme et à la nature.

De ces corrélations avec l'élément «air», Frazer tire la conclusion que le balancement était un moyen de s'assurer des brises rafraîchissantes au cours des chaleurs torrides de l'été suivant. Cette opinion, que l'auteur juge la plus proche des origines du rite, a été pour lui le départ de recherches plus approfondies.

Depuis l'aube de la civilisation, l'homme aurait compris, par expérience, les influences bienfaisantes ou destructrices d'origine météorologique, déterminant sa vie quotidienne : pluies fortes ou faibles, hausses ou baisses de température, périodes de secheresse, tempêtes etc.

Les paysans, les éleveurs, et tous les autres individus qui en subissaient

les conséquences, devaient prêter constamment une attention particulière, voire même une inquiétude vis - à - vis de la situation météorologique au printemps et au début de l'été. Cette période, est en effet, d'après l'expérience paysanne, la période charnière dont dépendra la récolte. On souhaitait donc des températures favorables et des vents frais, pour assurer l'abondance de la nouvelle récolte.

On voyait cet état météorologique favorable dans le balancement des branches des arbres sous le souffle du vent, par rapport à leur immobilité lorsqu' il n' y a pas d'air, et qu' il règne une chaleur torride.

L'homme primitif, ayant observé ce phénomène désiré pour acquérir une bonne récolte, ignorant tout des causes véritables des phénomènes naturels et de leurs conséquences, croyait qu'ils étaient l'oeuvre d'êtres surnaturels, d'esprits divins bienveillants ou malveillants, et il essayait, par des pratiques magiques et rituelles, de dompter ces esprits. Il croyait, d'après le principe de la magie homéopathe, que si on imitait le balancement des branches des arbres sous le souffle du vent, par la pratique de la balançoire, ou en faisant osciller des statuettes, on pourrait agir sur les esprits et les autres divinités, qui feraient souffler des vents pour le plus grand bien de la nature et des récoltes.

Selon les occupations et la vie quotidienne de chaque société, ce rite magique ou religieux pouvait avoir d'autres buts, comme on a pu le remarquer dans les pays balkaniques et ailleurs.

L'auteur exprime enfin l'opinion que le mythe antique de l'Erigone concernant la naissance de l'Aiôra (du balancement) constitue une adaptation à l'esprit de la société d'Athènes antique, d'un autre mythe antérieur du sacrifice d'une jeune fille au vent favorable pendant l'exécution de l'Aiôra.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1968 - 1971

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓ. Ν. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΟΥ ΚΑΙ ΑΓΓ. Ν. ΔΕΥΤΕΡΑΙΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΕΡΕΥΝΗΘΕΝΤΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΝ ΚΑΙ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΑΙ ΑΥΤΩΝ

Ἀθηνᾶ Σύγγραμμα περιοδικὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑκτιστημονικῆς Ἑταιρείας. Ἐν Ἀθή-
ναις, τόμ. 71 (1969 - 1970) — 72 (1971).

Ἀθηναῖκά Τὰ Ἀθηναῖκά. Περιοδικὴ ἐκδόσις τοῦ Συλλόγου τῶν Ἀθηναίων. Ἀθήναι, τεύχη
39 (1968) — 50 (1971).

Ἀμάλθεια Περιοδικὸν τῆς Ἱστορικῆς - Λαογραφικῆς Ἑταιρείας νομοῦ Λασιθίου. Ἐτ. Α'
(1970) — Β' (1971), τεύχη 1 - 9.

Ἀρχ Εὐβ Μελ Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν. (Ἑταιρεία Εὐβοϊκῶν Μελετῶν). Ἀθήναι, τόμ.
14 (1968) — 17 (1971).

Ἀρχ Κορινθ Μελ Ἀρχεῖον Κορινθιακῶν Μελετῶν. Ἀθήναι, τόμ. Α' (1971).

Ἀρχ Πόντ Ἀρχεῖον Πόντου. Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Πον-
τιακῶν Μελετῶν. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 25 (1966 - 1972) [Εὐρετήριο τόμ. 1 - 24],
29 (1968 - 69), 30 (1970 - 71).

Ἀρχιτεκτονικὴ Περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἀνὰ δίμηνον. Ἀθήναι, ἔτ. 12 (1968) — 14 (1970),
τεύχη 67 - 83.

Balkan Studies Biannual publication of the Institute for Balkan Studies. (Ἰδρυμα Με-
λετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου). Θεσσαλονίκη. Vol. 8 (1967) — 12I (1971).

BNJb Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher. Internationales Wissenschaftliches
Organ unter Mitwirkung zahlreicher Fachgenossen begründet von Prof.
Nikos A Bees (Βέης), hrsg. von einer Kommission. Τόμ. 20 (1970).

Δελτ Ἰστ Ἐθν Ἑταιρ Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος.
Διευθυντῆς : Ν. Β. Τωμαδάκης. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 19 (1967 - 1970).

Δωδεκανησιακά Ἐτήσιο ἱστορικὸ φιλολογικὸ καὶ λαογραφικὸ περιοδικὸ σύγγραμμα. Ἐκδό-
της - διευθυντῆς Ι. Μ. Χατζηφώτης. Ἀθήνα, τόμ. 1 (1966) — 2 (1967).

Ἑλλ Τέχνη Ἑλληνικὴ Λαϊκὴ Τέχνη. Χειροτεχνία - καλλιτεχνία - λαολογία - ἱστορία - ἀρχαιο-
λογία. Τριμηνιαία ἐκδόσις Ἐθνικοῦ Ὁργανισμοῦ Ἑλληνικῆς Χειροτεχνίας. Διευ-
θυντῆς συντάξεως : Κλ. Μαρμαρινός. Ἀθήναι, τεύχη 1 (1970) — 4 (1971).

- Ἑλλην Ψυχὴ** Ἑλληνικὴ Ψυχὴ. Τριμηνιαία λαογραφικὴ ἔκδοσις. Ἰδιοκτῆτης, ἐκδότης καὶ διευθυντής : Διαμαντῆς Ἀ. Δογάνης. Ἀθῆναι, τεύχ. 1 (1971).
- Ἑλληνικά** Φιλολογικόν, ἱστορικόν καὶ λαογραφικόν περιοδικόν σύγγραμμα. (Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν). Διευθύνται τῆς Συντάξεως : Ν. Π. Ἀνδριώτης — Α. Ε. Βακαλόπουλος — Λῖνος Πολίτης. Θεσσαλονίκη, τόμ. 21 (1968) — 24 (1971).
- Ἐπ Βυζ Σπ** Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Ἀθῆναι, ἔτ. 36 (1968) - 38 (1971).
- Ἐπ Ἐπ Φιλ Σχ Ἀθ** Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. ΙΗ' (1967 - 68) — ΚΑ' (1970 - 71).
- Ἐπ Ἐπ Φιλ Σχ Θεσ/κης** Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς ἐκδιδόμενη ὑπὸ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἐν Θεσσαλονίκῃ, τόμ. 10 (1968) — 11 (1969).
- Ἐπ ΚΛ** Ἐπετηρὶς τοῦ Κέντρου Ἑρευνῆς τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας (πρῶν Ἐπετηρὶς Λαογραφικοῦ Ἀρχείου) τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἐκδιδόμενη ἐπιμελείᾳ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. Κ' - ΚΑ' (1967 - 68).
- Ἐπ Κύπρ** Ἐπετηρὶς Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν Κύπρου. Λευκωσία, τόμ. Ι (1967-68) — IV (1970 - 71).
- Ἐπ Λαογρ Ἀρχ Βλ. Ἐπ ΚΛ**
- Ἐπ Στερ Μελ** Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Στερεοελλοδικῶν Μελετῶν. Διευθυντής : καθηγ. Γ. Κ. Κόλιας. Ἀθῆναι, τόμ. Α' (1968) — Β' (1969 - 1970).
- Ἐπετ Ἐταιρ Κυκλ Μελ** Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν. Διευθυντής Στυλ. Γ. Κορρές. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. Ζ' (1968) — Η' (1969 - 70).
- Ἐπετ Καλαβρ** Ἐπετηρὶς τῶν Καλαβρύτων. Ἐτήσια περιοδικὴ ἔκδοσις τῆς «Παγκαλαβρυτικῆς Ἐνώσεως». Ἐτ. Α' (1969) — Γ' (1971).
- Ἐπετ Λευκ** Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Λευκαδικῶν Μελετῶν. Ἔτος ἰδρύσεως 1970. Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ : Γεράσιμος Γρηγόρης, Ἀριστόξενος Σκιαδᾶς, Νῆκος Κ. Κατηφόρης. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. Α' (1971 - 72).
- Ἐπταν Φύλλα** Ἐπτανησιακὰ Φύλλα. Φιλολογικὴ - λαογραφικὴ καὶ ἱστορικὴ ἔκδοσις. Ἰδιοκτῆτης - διευθυντής : Ντῆνος Κονόμος. Ἀθήνα, τόμ. Ε' (1964) — Ζ' (1969).
- Ἐρανιστῆς** Ἐκδοσις τοῦ «Ὁμίλου Μελέτης τοῦ Ἑλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ» (ΟΜΕΔ). Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ : Κ. Θ. Δημαρᾶς, Στέφ. Μακρυμύχalos, Ἀλκης Ἀγγέλου. Ἀθῆναι, ἔτ. Ε' (1967) — Θ' (1971), τεύχη 25 - 54.
- Ἑστιὰς** Περιοδικόν τῶν μαθητριῶν Γυμνασίου Ὡθλέων Ἀμμοχώστου. Τεύχη 8 - 9 (σχολ. ἔτ. 1967 - 68, 1968 - 69), 11 - 12 (σχολ. ἔτ. 1970 - 71, 1971 - 72).
- Ἡπειρ Ἑστ** Ἡπειρωτικὴ Ἑστία. Μηνιαία Ἐπιθεώρησις. Ἰδιοκτῆται - διευθύνται : Χ. Μάνος, Δημοσθ. Κόκκινος. Ἐν Ἰωαννίνοις, ἔτ. ΙΖ' (1968) — Κ' (1971).
- Θεολογία** Σύγγραμμα περιοδικόν, ἐκδιδόμενον κατὰ τριμηνίαν. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 39 (1968) — 42 (1971).
- Θεσσ Χρον** Θεσσαλικά Χρονικά. Δελτίον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρείας τῶν Θεσσαλῶν. Ἀθῆναι, τόμ. 10 (1971).
- Θησαυρίσματα** Θησαυρίσματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν. Βενετία, τόμ. 5 (1968) — 8 (1971).

- Θρακ Χρον** Θρακικά Χρονικά. Τρίμηνη 'Επιθεώρηση. "Ερευνα - 'Επιστήμη - Τέχνη. Ξάνθη. Δ/ντής Στέφανος 'Ιωαννίδης. "Ετ. Ε' (1965) — Ζ' (1967), τεύχη 20 - 27.
- Θρακικά** Σύγγραμμα περιοδικόν, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ ἐν 'Αθήναις «Θρακικοῦ Κέντρου». 'Αθήναι, τόμ. 42 (1968) — 45 (1971).
- Ίόν 'Ηχώ** 'Ιόνιος 'Ηχώ. Μηνιαῖον περιοδικόν. "Όργανον μελέτης καὶ προβολῆς τῶν Ἑπτανησιακῶν ζητημάτων. 'Αθήναι, τεύχη 258 - 293 (1968 - 1970).
- Κερκυρ Χρον** Κερκυραϊκά Χρονικά. 'Εκδότης : Κώστας Δαφνῆς. Κέρκυρα, τόμ. XII (1966) — XV (1970).
- Κιμωλιακά** "Εκδοσις Κληροδοτήματος Γεωργίου Οικονόμου Νικ. 'Αφεντάκη. 'Εν 'Αθήναις, τόμ. Α' (1970). ('Επιμελεία 'Ιωάννου Σπ. Ράμφου, πρωτοπρεσβυτέρου).
- Κόνιτσα** "Όργανον τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης. "Ετ. Ζ' (1968) — Ι' (1971), τεύχη 69 - 107.
- Κρητ 'Εστ** Κρητική 'Εστία. Παγκρήτιο ἱστορικόν, λαογραφικόν καὶ λογοτεχνικόν περιοδικόν. 'Ιδιοκτῆτης - διευθυντής : 'Εμμ. 'Ιδομ. Παπαγρηγοράκης. 'Εν Χανίοις Κρήτης, τεύχη 178 - 195 (1968 - 1969).
- Κρητ Χρον** Κρητικά Χρονικά. 'Εκδότης : 'Ανδρέας Γ. Καλοκαιρινός. 'Ηράκλειον Κρήτης, τόμ. ΙΘ' (1965) — ΚΙ' (1971).
- Κυпр Σπ** Κυπριακαὶ Σπουδαί. Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. 'Εν Λευκωσίᾳ Κύπρου, τόμ. ΛΒ' (1968) — ΛΕ' (1971).
- Λακωνικά** Διμηνιαία 'Επιθεώρησις. "Όργανον τοῦ Συνδέσμου τῶν ἐν 'Αττικῇ Λακεδαιμονίων. 'Αθήναι, ἔτ. Ε' (1968) — Η' (1971), τεύχη 25 - 48.
- Λαογρ** Λαογραφία. Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας. 'Εν 'Αθήναις, τόμ. ΚΙ' (1964) [Εὐρετήριο τ. Α' - Ε'] ΚΕΤ' (1968 - 1969) [εἰς τιμὴν Γ. 'Α. Μέγα], ΚΖ' (1971).
- Λαογρ Κύπρ** Λαογραφικὴ Κύπρος. Τετραμηνιαῖον λαογραφικόν περιοδικόν. (Γενικὸς ὑπεύθυνος Χρυσάνθος Στ. Κυπριανοῦ). Χρον. Α' (1971), τεύχη 1 - 3.
- Λαογρ Σπ** Λαογραφικαὶ Σπουδαί. Χρυσάνθου Σ. Κυπριανοῦ. Λευκωσία, Κύπρος, τόμ. Α' (1968), Β' (1970).
- Μαγνησιακά** Γράμματα - 'Επιστῆμες - Τέχνες. 'Επιτροπὴ ἐκδόσεως : Κων/ῖνος Μπράβος, Εὐάγγελος Ράικος, Νίκος Μπαζιάνας. 'Ετησίᾳ ἐκδοσις Νομαρχίας Μαγνησίας. Τόμ. Α' (1971).
- Μαθ 'Αντίλ** Μαθητικοὶ 'Αντίλαλοι. Περιοδικόν τῶν μαθητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου Θηλέων Παλουριωτίσσης. "Ετ. Θ' (1970 - 71), ἀρ. 17 - 18.
- Μαθ 'Εστ** Μαθητικὴ 'Εστία. Περιοδικόν τῶν μαθητῶν καὶ μαθητῶν τοῦ «Παγκυπρίου Γυμνασίου». Λευκωσία - Κύπρος, ἔτ. ΙΗ' - ΙΘ' (1968 - 69) — ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 45 - 52.
- Μακεδ Ζωή** Μακεδονικὴ Ζωή. Μηνιαῖον εἰκονογραφημένον περιοδικόν ἐκδιδόμενον ἐν Θεσσαλονίκῃ. 'Ιδρυτής : Κλ. Τσούρκας. Τεύχη 1 (1966) - 67 (1971).
- Μακεδονικά** Σύγγραμμα περιοδικόν τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, ἐπιμελεία Δ. Κανατσούλη - Σ. Παπαδοπούλου - Φ. Πέτσα. 'Εν Θεσσαλονίκῃ, τόμ. Η' (1968) — ΙΑ' (1971).
- Μεσσην Γράμμ** Μεσσηνιακά Γράμματα. 'Επιμέλεια Πότῃ Δ. Οἰκονομάκη. Καλαμάτα, τόμ. 2 (1967).

- Μικρ Χρον** Μικρασιατικά Χρονικά. Σύγγραμμα περιοδικόν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ τμήματος Μικρασιατικῶν Μελετῶν τῆς Ἑνώσεως Σμυρναίων. Ἀθήναι, τόμ. 14 (1970).
- Μικρασιατικά** Ἐκδοση λόγου τέχνης καὶ δράσης Μικρασιατῶν. Ἐκδότρια - διευθύντρια Ἰσαβέλλα Ε. Μαλόβρουβα. Ἀθήνα, τόμ. 1 (1970 - 71).
- Μνημοσύνη** Ἐτήσιον περιοδικόν τῆς Ἑταιρείας Ἱστορικῶν Σπουδῶν ἐπὶ τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. Α' (1967) — Γ' (1970 - 71).
- Μόρφωσις** Παγκύπριον ἐκπαιδευτικόν περιοδικόν. Ἐτ. ΚΣΤ' (1971), ἀρ. 308 - 319.
- Ν Ἑστ** Νέα Ἑστία. Διευθυντὴς καὶ ἐκδότης Πέτρος Χάρης. Ἀθήναι, τόμ. 83 - 84 (1968) — 89 - 90 (1971).
- Neo Hellenika** Annual Publication of the Center for Neo - Hellenic Studies. Austin Texas. U.S.A., 1 (1970).
- Νισυριακά** Ἐκδοσις τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν μελετῶν. Ἀθήναι, τόμ. 3 (1969).
- Παρνασσός** Φιλολογικόν περιοδικόν σύγγραμμα κατὰ τριμηνίαν ἐκδιδόμενον. Περίοδος δευτέρα. Ἀθήναι, τόμ. Γ' (1968) — ΙΓ' (1971).
- Πελοποννησιακά** Ἐκδίδονται ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑταιρείας Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν. Ἀθήναι, τόμ. ΣΤ' (1963 - 68) — Η' (1971).
- Πεπραγμ Β' Κρητολ Συνεδρ** Πεπραγμένα τοῦ Β' Διαθενοῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. Α' - Γ' (1968) - Δ' (1969). (Φιλολογικὸς σύλλογος «Ὁ Χρυσόστομος»).
- Πεπραγμ ΔΙΦο** Διεθνὲς Ἰνστιτούτον Φραυριῶν. Πεπραγμένα. Η' Ἐπιστημονικὴ σύνοδος. Ἀθήναι, 25 - 29. 4. 1968. (Ἐκδοσις Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Ἑλλάδος).
- Πλάτων** Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Ἑλληνικῶν Φιλολόγων. Ἀθήναι, ἔτ. Κ' (1968) — ΚΓ' (1971).
- Πνευμ Ἐπ** Πνευματικὴ Ἐπαρχία. Τρίμηνη φιλολογικὴ ἔκδοσις. Ἐκδότης - διευθυντὴς Γιάννης Π. Βουκελάτος. Σέρρες, χρόν. Α' (1971).
- Ποντ Στ** Ποντιακὴ Στοά. Ἐκδοσις Παμποντιακῆς Ἑνώσεως. Ἀθήναι 1971.
- Proverbium** Bulletin d' informations sur les recherches parémiologiques. Helsinki. 10 - 17 (1968 - 1971) [πλὴν τεύχ. 15].
- Ρουμελ Ἡμερολ** Ρουμελιώτικο Ἡμερολόγιο. Ἐτησίᾳ φιλολογικὴ - ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ ἔκδοσις. Διευθυντὴς : Δημήτρης Σταμέλος. Ἀθήνα, χρόν. 14 (1968 - 1970).
- Σαντορίνη** Μιχ. Ἀντ. Δανέζη, Σαντορίνη. Ἀθήναι 1971.
- Σερρ Χρον** Σερραϊκὰ Χρονικά. Σύγγραμμα περιοδικόν τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρείας Σερρῶν - Μελενίκου. Ἀθήναι, τόμ. Ε' (1969 - 70).
- Σιφνιακὴ** Μηνιαία εἰκονογραφημένη ἐπιθεώρησις. Ἐκδότης - διευθυντὴς : Μ. Συμεωνίδης. Ἀθήναι, ἔτ. Β' (1968), Γ' (1969), τεύχη 13 - 36.
- Φιλ Πρωτοχρ** Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά. Ἐτησίᾳ λογοτεχνικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἔκδοσις. Διευθυντὴς : Ἀριστ. Ν. Μαυρίδης. Ἀθήνα, χρόν. 25 (1968) — 27 (1970).
- Φωτ Πορεία** Φωτεινὴ Πορεία. Περιοδικόν τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου Λευκονοϊκοῦ. Ἐτ. Α' (1965 - 66) — Ε' (1969 - 1970).
- Χιακὴ Ἐπιθεώρ** Χιακὴ Ἐπιθεώρησις. Περιοδικὴ ἔκδοσις. Ἐκδόται : Δημ. Α. Μαγγανᾶς — Κ. Δ. Φαφαλίδης — Κ. Ν. Χαβιαρᾶς. Τόμ. 6 (1968) — 8 (1971), τεύχη 16 - 27.
- Χρον Κοσμᾶ** Χρονικά τοῦ Κοσμᾶ (Κυνουρίας). Ἐκδίδονται ὑπὸ Ἐπιτροπῆς. Ἀθήναι 1971.

- Χρον Λαπήθου** Χρονικά τῆς Λαπήθου. Ἑξαμηνιαία περιοδική ἔκδοσις τῆς κοινότητος Λαπήθου Κύπρου. Τόμ. Α' (1970).
- Χρον Τσακ** Χρονικά τῶν Τσακῶνων. Σύγγραμμα περιοδικόν τοῦ «Ἀρχείου τῆς Τσακωνιάς». Τόμ. Γ' (1969).
- Χρον Χαλκ** Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς. Περιοδική ἔκδοσις Ἱστορικῆς - Λαογραφικῆς Ἑταιρείας Χαλκιδικῆς. Θεσσαλονίκη 1969, τεύχη 17 - 18.
- Zeitschrift für Balkanologie**, herausgegeben von Franz Dölger-Günter Reichenkron — Alois Schmaus. Wiesbaden. Jahrgang VI (1968). Hrsg von Norbert Reiter — Alois Schmaus - Stavro Skendi. München. Jahrgang VII (1969 - 70). Hrsg Norbert Reiter — Stavro Skendi. München. Jahrgang VIII (1971 / 72).

Α' ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Μαυρῆς Νικ. Γ.** Δωδεκανησιακή βιβλιογραφία. Τόμ. Α'. Ἀθῆναι 1965. **ΒΒ** Ἐπ ΚΑ **Π** - **ΙΘ** (1965 - 66) σ. 421, αρ. 1/4 **ΑΘΗΝΩΝ**
Κρίσις: Ἑλληνικά 21 (1968) 450 - 454 (Δ. Ν. Τσιρπανλῆς).
- Βαγιακάκος Δικ. Β.** Γλωσσική βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1965 - 1967. Ἀθῆνᾱ 70 (1968) 383 - 422.
- Γιαννόπουλος Ἰω.** Συμβολή εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Ἐπ Στερ Μελ Α' (1968) 385 - 436.
- Δευτεραῖος Ἀγγ. Ν. - Αἰκατερινίδης Γεώργ. Ν.** Βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1966 - 1967. Ἐπ ΚΑ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68) 242 - 304.
- Καραγιώργης Β.** Κυπριακή βιβλιογραφία. 1967 - 1968. Ἀρχαιολογία - Ἀρχαία ἱστορία. Κυπρ Σπ ΑΒ' (1968) 305 - 310, ΑΓ' (1969) 267 - 272.
- Κυπριολογική βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1965 - 1967. Ἐπ Κύπρ Ι (1967 - 68) 149 - 213.
- Λαογραφική καὶ γλωσσική βιβλιογραφία τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἐπ Στερ Μελ Α' (1968) 301 - 384.
- Μαρκόπουλος Ἀθαν.** Βιβλιογραφία περιέχουσα τὰς ὑπὸ Ἑλλήνων δημοσιευθεῖσας μελέτας κατὰ τὸ ἔτος 1968 καὶ σχετιζομένας κατὰ τινα τρόπον μὲν τὸν ὑπὸ τῆς Ἐπετηρίδος ἐπιδιωκόμενον σκοπόν. Ἐπ Βυζ Σπ 36 (1968) 470 - 480.

Ἐν σ. 480 λαογραφική βιβλιογραφία.

9. **Moutsopoulos Nicolas** et **Dimitrokalis Georges** Bibliographie principale des châteaux - forts de la Grèce. Περιοδ. Τεχνικά Χρονικά, τεύχ. 37 (1968), σ. 145 - 148.
Κρίσις: 'Επ 'Εταιρ Κυκλ Μελ Ζ' (1968) 780 - 781 (Γ.ω. Κ. Προμπονάς).
10. **Παπαδόπουλλος Θεόδ.** Εισαγωγή εις τήν κυπριολογικὴν βιβλιογραφίαν. 'Επ Κύπρ I (1967 - 68) 137 - 147.
11. **Βαγενᾶς Θ.** Τσακωνικὴ βιβλιογραφία. Σειρὰ τρίτη. Χρον Τσακ Γ' (1969) 13 - 15.
12. **Κύρρης Κώστ. - Χριστοδούλου Μενέλ.** Κυπριολογικὴ βιβλιογραφία. Συμπλήρωμα ἀναλυτικῆς κατατάξεως. 'Επ Κύπρ II (1968 - 69) 171 - 226.
13. **Μπουμπουλίδης Φαίδ.** Βιβλιογραφία Νεοελληνικῆς Φιλολογίας τοῦ ἔτους 1966. 'Επ 'Επ Φιλ Σχ 'Αθ ΙΘ' (1968 - 69) 35 - 93.
'Εν σελ. 48 - 52, λήμμ. 103 - 143 : Δημῶδη ἄσματα - Μνημεῖα λαϊκοῦ λόγου.
14. Internationale Volkskundliche Bibliographie. International Folklore and Folklife Bibliography. Bibliographie Internationale des Arts et Traditions Populaires für die Jahre 1965 und 1966 mit Nachträgen für die vorausgehenden Jahre. Ouvrage publié par la Société Internationale d' Ethnologie et de Folklore sous les auspices du Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines et avec le concours de l' Unesco. Im Auftrag der Deutschen Gesellschaft für Volkskunde e. V. bearbeitet von **Robert Wildhaber**. Bonn 1969, 8ον, σ. XX + 747. — Für die Jahre 1967 und 1968. Bonn 1970, 8ον, σελ. XX + 840.
Βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ὑπὸ Γ. 'Α. Μέγα.
15. [**Κυπριανοῦ Χρύσ. Στ.**] Μελέτες - Βιβλιογραφήσεις. Οἱ λαογραφικὲς ἐργασίες τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη. Λαογρ Σπ Β' (1970) 28 - 32. — Οἱ λαογραφικὲς ἐργασίες τοῦ Χρυσάνθου Στ. Κυπριανοῦ. Αὐτόθι, σ. 33 - 37.
16. Κυπριολογικὴ βιβλιογραφία τοῦ ἔτους 1969 καὶ συμπληρώματα προηγούμενων ἐτῶν. 'Επ Κύπρ III (1969 - 1970) 286 - 375.
Λαογραφικῶς ἐνδιαφέρουν αἱ σελ. 337 - 375.
17. **Κύρρης Κώστ.** Βιβλιογραφία τῆς Λαπῆθου. Χρον Λαπῆθου Α' (1970) 75 - 76.
18. **Μηλιώρης Νίκ. 'Ε.** Μικρασιατικὴ βιβλιογραφία. Βιβλία Μικρασιατῶν ἢ σχετικὰ μὲ τήν Μικράν Ἀσίαν καὶ Μικρασιάτας. Μικρ Χρον 14 (1970) 574 - 591.

19. **Μπουμπουλίδης Φαίδ.** Βιβλιογραφία Νεοελληνικής Φιλολογίας τοῦ ἔτους 1967. 'Επ' Ἐπ Φιλ Σχ' Αθ Κ' (1969 - 70) 62 - 119.
'Εν σελ. 77 - 78, λήμμ. 117 - 132 : Δημῶδη ἄσματα - Μνημεῖα λαϊκοῦ λόγου.
20. **Πολίτου Ἑλένη Χρ.** Βιβλιογραφία περιοδικοῦ «Φιλολογία». Μικρ Χρον 14 (1970) 95 - 117.
21. **Ρουσούνιδης Ἄνδρ. Χ.** Κατάλογος τῶν ἐν τοῖς Ἀρχείοις Ἀθηνῶν ἐναποκειμένων χειρογράφων συλλογῶν Κυπριακοῦ γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὕλικου. 'Επ Κύπρ III (1969 - 70) 243 - 266.
22. **Χωματᾶ Αἰκατερίνη** Βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ βιβλιογραφία (1969 - 1970). 'Επ Βυζ Σπ 37 (1969 - 70) 534 - 561.
'Εν σελ. 539 - 540 : Δημῶδης Φιλολογία, 540 - 542 : Γλῶσσα, 558 - 559 : Λαογραφία.
23. **Βαγιακάκος Δικ. Β.** Γλωσσικὴ βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1968 - 1970. Ἀθηνᾶ 72 (1971) 282 - 331.
'Ενδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.
24. Bulletin Analytique de Bibliographie Hellenique. Tome XXIX, année bibliographique 1968. Sciences humaines II. Droit - questions économiques - histoire - divers. (Collection de l'Institut Français d'Athènes). Athènes 1971, 8ον, σελ. 16 - 387 - 921.
Βιβλιογραφικὴ ἀνάλυσις εἰς τὴν γαλλικὴν ἑλληνικῶν ἐκδόσεων. 'Ενδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.
Κρίσις : Ἑλλ Τέχνη 4 (1971) 255 - 256 (Κλ. Μαρμαρινός).
25. **Καραγιώργης Β.** Κυπριακὴ βιβλιογραφία. Κυπρ Σπ ΛΕ' (1971) 279 - 283.
26. Κυπριολογικὴ βιβλιογραφία τοῦ ἔτους 1970 καὶ συμπληρώματα προηγούμενων ἐτῶν. 'Επ Κύπρ IV (1970 - 1971) 471 - 522.
Λαογραφικῶς ἐνδιαφέρουν αἱ σελ. 507 - 521.
27. **Loukatos Démétrios** Proverbes grecs (néohelleniques) en langues étrangères. (Choix de bibliographie depuis 1800). Proverbium 16 (1971) 588 - 589.
28. **Πλατάκης Ἐλευθ. Κ.** Περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδες τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Ἀμάλθεια Β' (1971), τεῦχ. 4, σ. 17 - 32.
29. **Χασιώτης Ι. Κ.** Θεσσαλικὴ βιβλιογραφία. Πρώτη καταγραφή (1636 - 1962). Βόλος 1971, 8ον, σελ. 248.
'Εν σελ. 137 - 155 βιβλιogr. Λαογραφίας.
30. **Χωματᾶ Αἰκατερίνη** Βυζαντινὴ καὶ Μεταβυζαντινὴ βιβλιογραφία. 'Επ Βυζ Σπ 38 (1971) 476 - 499.
'Εν σελ. 482 : Δημῶδης φιλολογία, σ. 483 : Γλῶσσα, σ. 496 : Λαογραφία.

Β' ΓΕΝΙΚΑ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

α') Γενικά.

31. **Λέτσας 'Αλέξ.** 'Επικήδειος λόγος εἰς Στίλπωνα Κυριακίδην. Θρακ Χρον ΣΤ' (1966) 24 - 28.
32. **'Ακρίτας Τάκης** Θρακικὰ πένθη. Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου. ('Ο ἀμετανόητος νοσταλγὸς τῆς Θράκης). Θρακ Χρον Ζ' (1967) 134 - 137.
33. **'Ανδριώτης Νικόλ.** Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου. 'Ο ζωγράφος τῆς θρακικῆς ζωῆς. Θρακ Χρον Ζ' (1967) 125 - 128.
34. **Κουκίδης Κωνστ.** Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου. Θρακ Χρον Ζ' (1967) 138 - 139.
35. **Λουκάτος Δημ. Σ.** Οἱ Τρεῖς 'Ιεράρχες καὶ ὁ λαϊκὸς βυζαντινὸς βίος. Λόγος ἐκφωνηθεὶς τὴν 30ὴν 'Ιανουαρίου 1965 ὑπὸ τοῦ —. ('Αριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσ/κης. Φιλοσοφικὴ Σχολὴ - Τμήμα 'Ιωαννίνων). 'Ιωάννινα 1967, 8ον, σελ. 15.
36. **Μαμώνη Κ[υριακὴ]** Τὸ ἔργο τοῦ Πολύδωρου Παπαχριστοδούλου. Θρακ Χρον Ζ' (1967) 129 - 133.
37. **Π. Π. Χ.** Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου. (Αὐτοβιογραφικὸ σημείωμα). Θρακ Χρον Ζ' (1967) 122 - 123.
38. **Spyridakis Georges** Situation universitaire de la laographie en Grèce. (Reprint, Ethnologia Europaea, Revue Internationale d'Ethnologie Européenne I' (1967), τευχ. 4). (Paris 1967), 8ον, σ. 1.
39. **[Αἰκατερινίδης Γεώργ. Ν.]** Κινηματογραφήσεις ἐκδηλώσεων τοῦ λαϊκοῦ βίου κατὰ τὰ ἔτη 1967 καὶ 1968. 'Επ ΚΛ Κ'-ΚΑ' (1967 - 68) 428 - 430.
40. **Γέροντας Δημ. 'Αλ.** 'Η ἐπιβίωσις τῆς ἀθηναϊκῆς παραδόσεως... 'Αθηναϊκά 41 (1968) 41 - 48.
41. **Δ. Κ.** 'Ηπειρωτικὰ πνευματικὰ πένθη. Εὐάγγελος Μπόγκας. 'Ηπειρ 'Εστ ΙΖ' (1968) 360.
42. 'Ερωτηματολόγιον διὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ κατ' ἔθιμον πυράς. ('Ακαδημία 'Αθηνῶν, Κέντρον 'Ερεῦνης τῆς 'Ελλην. Λαογραφίας). 'Αθῆναι 1968, 8ον, σελ. 32. ('Εκ τοῦ 'Εθνικοῦ Τυπογραφείου).
43. **Κυπριανοῦ Χρύσ. Σ.** 'Ο κ. Νέαρχος Κληρίδης. Λαογρ Σπ Α' (1968) 9-10.
44. — Καταστατικὸν Λαογραφικοῦ 'Ομίλου τῶν μαθητῶν καὶ τῶν μαθητριῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Λαογρ Σπ Α' (1968) 17 - 18.
45. — 'Η Λαογραφικὴ 'Εκθεσις τῆς Σεβερείου Βιβλιοθήκης. Λαογρ Σπ Α' (1968) 85 - 86.

46. **Kyriakides Stilpon P.** Two Studies on Modern Greek Folklore. (Institute for Balkan Studies, No. 97). Thessaloniki 1968, 8ον, σελ. 132 + XIV πίν.
Κρίσις: Balkan Studies 9 (1968) 514 - 517 (Alexis Politis).
47. **Λαζαρίδης Κώστας Π.** Νεκρολογία. Εὐάγγελος Μπόγκας. 'Ηπειρ 'Εστ ΙΖ' (1968) 463 - 464.
48. Λαογραφικαὶ συλλογαὶ κατατεθεῖσαι εἰς τὸ Κέντρον Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας κατὰ τὰ ἔτη 1967 καὶ 1968. 'Επ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68) 415 - 427.
49. **Λουκᾶτος Δημ.** Λαογραφία - Ἑθνογραφία. Στοιχεῖα διδασκαλίας καὶ ἀπόψεις ἀπὸ τὸν ἐναρκτήριον λόγον τῆς ἑδρας του. Φιλοσοφικὴ Σχολή Ἰωαννίνων (13 Ἰαν. 1967). Ἰωάννινα 1968, 8ον, σ. 17.
50. **Μέγας Γεώργ. Ἀ.** Ἡ Ὀμηρικὴ Ἀρχαιολογία καὶ ἡ συμβολὴ τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας εἰς τὴν ἔρευναν αὐτῆς. Ν' Ἑστ 83 (1968) 284 - 287.
51. **Ὀρλάνδος Ἀναστ.** Τὸ ἔργον τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας κατὰ τὴν πεντηκονταετίαν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ (1918 - 1968). 'Επ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68) 5 - 14.
52. **Σέττας Δημ. Χρ.** Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου. 1882 - 1967. [Νεκρολογία]. Ἀρχ Εὐβ Μελ 14 (1968) 221 - 224.
53. **Σπυριδάκης Γεώργ. Κ.** Ἡ πρώτη πεντηκονταετία (1918 - 1968) τῆς λειτουργίας τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας. 'Επ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68) 3 - 4.
54. ——— Ἐκθέσεις πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας κατὰ τὰ ἔτη 1967 καὶ 1968. 'Επ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68) 431 - 443.
55. ——— Τὸ Κέντρον Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας. 'Επ Βυζ Σπ 36 (1968) 463 - 465.
Περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς δραστηριότητος τοῦ Κέντρου κατὰ τὸ ἔτος 1968.
56. Τὸ Λαογραφικὸν καὶ Ἑθνολογικὸν Μουσεῖον Μακεδονίας. Μακεδ Ζωή, τεύχ. 29 (1968), σ. 31 - 32.
57. **Χατζηγιακουμῆς Ἐμμ. Κ.** Νεοελληνικαὶ πηγαὶ τοῦ Σολωμοῦ. Κρητικὴ λογοτεχνία, δημῶδη μεσαιωνικὰ κείμενα, δημοτικὴ ποίησις. Διατριβὴ ἐπὶ διδασκαλία. Ἀθῆναι 1968, 8ον, σελ. 206. (Ἑθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν

Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, Φιλοσοφικὴ Σχολή, Βιβλιοθήκη Σοφίας Ν. Σαριπόλου 1).

Κρίσεις: Ἑλληνικά 24 (1971) 194 - 201 (Λῆνος Πολίτης).

58. **Γλέζ[ος] Π.** Μιὰ δίκαιη τιμή. Ν Ἔστ 85 (1969) 679.

Περὶ τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν 50 ἐτῶν ἐπιστημονικῆς δράσεως τοῦ καθηγ. Γ. Ἀ. Μέγα.

59. **Διαμάντης Α.** Μουσεῖον λαϊκῆς τέχνης Κύπρου. Κυπρ Σπ ΛΒ' (1968) 323, ΛΓ' (1969) 283.

60. **Κόντος Πασχ.** Τὸ Λαογραφικὸν Μουσεῖον Διδυμοτείχου. Θρακικά 43 (1969) 55 - 106.

61. **Κυπριανοῦ Χρῦς. Σ.** Νέαρχος Κληρίδης. Μαθ Ἔστ ΙΘ' (1969) 5/301 - 6/302.

62. **Λιανίδης Σῖμος** Ἡ Α' ἀποστολὴ συλλογῆς λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ ὕλικου. Ἀρχ Πόντ 29 (1968 - 69) 382 - 421.

63. **Μιχαήλ Μωϋσῆς** Δραστηριότητες τοῦ Λαογραφικοῦ Ὁμίλου τῶν μαθητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Μαθ Ἔστ ΙΘ' (1969) 63/359 - 64/360.

64. **Παπαδόπουλλος Θεόδ.** Τὸ Α' Διεθνὲς Κυπριολογικὸν Συνέδριον. Ἐπ Κύπρ Π (1968 - 69) 151 - 164.

65. **Πηρουσιὰ Λαογραφικὴ ἐργασία καταρτίσθαις ἐν τῇ πρωτοβαθμίᾳ ἐκπαίδευτικῇ περιφερείᾳ Διδυμοτείχου καὶ ἀφορᾶσα τὴν περιοχὴν Διδυμοτείχου - Σουφλίου.** Θρακικά 43 (1969) 34 - 54.

66. **Χριστοδούλου Μενέλ. Ν. - Κυπριανοῦ Χρῦσανθ. Στ.** Λαογραφικὸν λεξικὸν βασισθὲν ἐπὶ τοῦ ἔργου: Χρυσάνθ. Σ. Κυπριανοῦ «Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον καὶ ἡ Λαογραφία» τόμ. Α' Β' Γ'. (Ἀνάπτυπον ἐκ τοῦ Γ' τόμ. «Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον καὶ ἡ Λαογραφία»). Λευκωσία - Κύπρος 1969, 8ον, σ. 3/83 - 40/120.

67. **Χρυσάνθης Κλ.** Νέαρχος Κληρίδης. Κυπρ Σπ ΛΓ' (1969) V - XI.

68. ***Vlachos Theod. N.** Die Geschichte der byzantinischen Stadt Melnikon. Institute for Balkan Studies. Thessaloniki 1969, 8ον, σελ. 140.
Κρίσεις: Μακεδ Ζωή, τευχ. 50 (1970), σ. 40. Zeitschrift für Balkanologie 8 (1971 - 72) 138 - 139 (Hans - Wilhelm Haussig).

69. **Δραγούμης Μ. Φ.** Ἐνα πρωτοποριακὸ Κέντρο ἐρεῦνης τῆς δημοτικῆς μας μουσικῆς. (Ἀνάτ. ἐκ τοῦ περιοδ. «Τέχνη», τευχ. 4, Δεκέμβρ. 1970). Ἀθῆναι 1970, 8ον, σελ. 15.

Περὶ τοῦ Μουσικοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου (ΜΛΑ) ὑπὸ τὴν δ/σιν τῆς Μέλπως Μερλιέ.

70. **Ἰωαννίδου - Μπαρμπαρίγου Μαρία** Γενικὸν εὔρετῆριον [Λαογραφίας]

- των τόμων Α' - Κ' : 1909 - 1962, συνταχθέν ὑπὸ —. Ἐν Ἀθήναις 1970, 8ον, σελ. 757. (Λαογραφία ΚΓ' (1964)).
- Κρίσεις : Μακεδονικά ΙΑ' (1971) 444 (Χαράλ. Κ. Παπαστάθης).
71. **Κόκκινος Δημ.** Λαογραφικὸ Μουσεῖο Ἰωαννίνων. Ἡπειρ Ἑστ ΙΘ' (1970) 123 - 125.
  72. — Νὰ ἰδρυθῇ λαογραφικὸ μουσεῖο στὰ Ἰωάννινα. Ἑλλ Τέχνη 1 (1970) 58 - 59.
  73. [**Κυπριανοῦ Χρύσ. Σ.**] Μελέτες - Βιβλιογραφήσεις. Ὁ κόσμος τοῦ λαοῦ στὸ «λυρικὸ λόγον» τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη. Λαογρ Σπ Β' (1970) 15 - 27. — Σημειώματα. Γεώργιος Ἀ. Μέγας. (Μιὰ μορφή τοῦ Κυπριολογικοῦ Συνεδρίου). Αὐτόθι, σ. 39 - 40. — Λίγες ἀπλές σκέψεις γιὰ τὸν Νέαρχο Κληρίδη. Αὐτόθι, σ. 40 - 41. — Νέαρχος Κληρίδης (30.1.1892 - 11.4.1969). Αὐτόθι, σ. 42 - 44. — Λαογραφικὰ στοιχεῖα στὴ νουβέλλα τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη «Κληρίδης ὁ Δάσκαλος». Αὐτόθι, σ. 45 - 50.
  74. **Loukatos Démétrios** État actuel des études folkloriques en Grèce. Corapport. (Association Internationale des Études du Sud - Est Européen, IIème Congrès International des Études du Sud - Est Européen, Athènes, 7 - 13 mai 1970). Athènes 1970, 8ον, σελ. 29.
  75. **Λουκάτος Δημ. Σ.** Ἡ ἐπτανησιακὴ λαϊκὴ παράδοση καὶ τὸ σύγχρονο χρέος. Κερκ Χρον 15 (1970) 51 - 66.
  76. **Μέγας Γ. Ἀ.** Διεθνὲς «Συμπόσιον» Βουκουρεστίου (9 - 13 Σεπτεμβρίου 1967). Λαογρ ΚΖ' (1971) 336 - 338. — Α' Διεθνὲς Κυπριολογικὸν Συνέδριον. Λευκωσία, 14 - 19 Ἀπριλίου 1969. Αὐτόθι, σ. 338 - 339. — 3ον Διεθνὲς Συνέδριον πρὸς ἔκδοσιν Λαογραφικοῦ Ἀτλαντος τῆς Εὐρώπης εἰς Helsinki τῆς Φιλλανδίας (11 - 14 Μαΐου 1970). Αὐτόθι, σ. 339 - 341.
  77. **Ξύδης Θεόδ.** Ὁ Μυριβήλης καὶ ἡ Λαογραφία. Ν Ἑστ 88 (1970) 960-966.
  78. **Οἰκονομίδης Δημ.** Οἱ νέοι ἀκαδημαϊκοί. Γ. Ἀ. Μέγας. Ν Ἑστ 87 (1970) 128.
  79. **Παπαδόπουλλος Θεόδ.** Τὸ πεδίου καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς Λαογραφίας διὰ τοῦ ὀρισμοῦ αὐτῆς. Ἐπ Κύπρ ΙΙΙ (1969 - 70) 1 - 62.
Κρίσεις : Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τεῦχ. 1, σ. 49 - 51 (Ν. Σ. Σπανός). Λαογρ ΚΖ' (1971) 349 - 354 (Γ. Ἀ. Μέγας).
  80. **Papadopoulos Théod.** Le deuxième Congrès International des Études du Sud - Est Européen. Ἐπ Κύπρ ΙΙΙ (1969-70) 267 - 272.
  81. Τὸ Λαογραφικὸν καὶ Ἐθνολογικὸν Μουσεῖον Μακεδονίας. Μακεδ Ζωή, τεῦχ. 48 (1970), σ. 16.

82. Τὸ Ἱστορικὸν καὶ Λαογραφικὸν μουσεῖον νομοῦ Κοζάνης. Μακεδ Ζωή, τευχ. 54 (1970), σ. 33.
83. Ἀποτελέσματα Παγκυπρίου διαγωνισμοῦ Λαογραφίας σχολικοῦ ἔτους 1970 - 71. Μαθ Ἑστ. ΚΑ' (1971), ἀρ. 51, σ. 225, ἀρ. 52, σ. 69.
84. **Βρανούσης Λ.** Νεοελληνικὲς Φιλολογικὲς Σπουδές. (Ἀνατύπ. περιοδ. «Κριτικὰ Φύλλα» τόμ. Α' (1971), τευχ. 1, σ. 39 - 51). Ἀθήνα 1971, 8ον, σελ. 18.
85. **Γκαρτζονίκας Δημ.** «Μπουρτζόβλαχου». Οἱ ἐξ Ἀχαιοπελασγῶν τῆς Πίνδου Νεοέλληνες. Ἰωάννινα 1971, 8ον, σελ. 68.
- 85α. Διεθνὲς λαογραφικὸ βραβεῖο στὸν καθηγητὴ Γεώργιο Μέγα. Ἑλληνικά 24 (1971) 533.
86. Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία. Ἐκθεσις πεπραγμένων [1967 - 70]. Λαογρ ΚΖ' (1971) 316 - 334.
- 86α. Ἡ Διεθνὴς Ἑταιρεία Ἐθνολογίας καὶ Λαογραφίας (SIEF). Ἑλληνικά 24 (1971) 531.
87. **Κανακάρης Ἀντ.** Ἡ Λαογραφία τῆς Σαντορίνης. Σαντορίνη (1971), σ. 247.
88. **Κρητικός Παν.** Ἐπίδοσις τιμητικοῦ τόμου εἰς τὸν πρόεδρον [τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας] καθηγητὴν κ. Γ. Ἀ. Μέγαν. Λαογρ ΚΖ' (1971) 334 - 335.
89. **Κυπριανοῦ Χρύσανθ. Στ.** Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον καὶ ἡ Λαογραφία. Τόμ. Α' (1967), Β' (1968), Γ' (1969), Δ' (1971). Λευκωσία - Κύπρος.
Κρίσεις: Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 3, σ. 142 (Κύπρος Χρύσανθης).
Κυπρ Λόγος 2 (1970) 48 (Νάγια Κ. Ρούσσου). Λαογρ. ΚΖ' (1971), 429 - 430 (Γ. Ἀ. Μέγας).
90. — Ἡ Λαογραφικὴ Κύπρος. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 1, σ. 1 - 2.
91. **Κυριαζόπουλος Βασ.** Οἱ συλλογές τοῦ Λαογραφικοῦ Μουσείου τῆς Μυκόνου. Ἑλλ Τέχνη 4 (1971) 214 - 225.
92. Λαογραφικὴ Ὁρολογία. Ὅρος, ὁρολογία, λαογραφία, ἀποφθέγματα, γνωμικὸ, ρητό, παροιμία. Ἑλλ Ψυχὴ 1 (1971) 19 - 21.
93. Λαογραφικὸς Ὅμιλος Παγκυπρίου Γυμνασίου. Εἰδήσεις. Προκήρυξις Διαγωνισμοῦ. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 3, σ. 139.
94. **Λοῖζου Λοῖζος** Ὁ λαογραφικὸς Ὅμιλος. Μαθ Ἑστ. ΚΑ' (1970 - 71), ἀρ. 50, σ. 110, ἀρ. 51, σ. 292 - 293.
95. **Λουκάτος Δημ.** Εὐστάθιος Δ. Μαζαράκης. 1891 - 1970. [Νεκρολογία]. Λαογρ ΚΖ' (1971) 347 - 348.

96. **Μαζαράκης Ε. Δ.** 'Ο σκοπός και ἡ χρησιμότητα τῆς Λαογραφίας. 'Ελλην Ψυχὴ 1 (1971) 14 - 18.
97. **Μέγας Γ. 'Α.** Ben Edwin Perry. 1892 - 1968. [Νεκρολογία]. Λαογρ ΚΖ' (1971) 344 - 345.
98. ——— 'Ελπινίκη Σταμούλη - Σαραντῆ. 1882 - 1971. [Νεκρολογία]. Λαογρ ΚΖ' (1971) 345 - 346.
99. **Μερακλῆς Μιχ.** Οἱ θεωρητικὲς κατευθύνσεις τῆς Λαογραφίας μετὰ τὸν δεῦτερο παγκόσμιον πόλεμο. Λαογρ ΚΖ' (1971) 3 - 23.
100. ——— Διεθνὴς 'Επιτροπὴ γιὰ τὴν λαϊκὴ ποίηση. Λαογρ ΚΖ' (1971) 341 - 343.
101. **Μεταλληνὸς Γεώργ.** Οἱ ἀδελφοὶ 'Ιακωβᾶτοι ὡς συλλογεῖς δημοτικῶν τραγουδιῶν χάριν τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ. Παρνασσὸς ΙΓ' (1971) 90 - 118. [Καὶ αὐτοτελῶς, 'Αθῆναι 1971, 8ον, σελ. 31. (Κείμενα καὶ μελέται Νεοελληνικῆς Φιλολογίας. Δ/ντῆς : καθ. Γ. Θ. Ζώρας, ἀρ. 70)].
102. **Μηλίγκου - Μαρκαντώνη Μαρία** Λαογραφικὸν ἀρχεῖον, μουσειακὴ συλλογὴ καὶ βιβλιοθήκη παρὰ τῇ ἔδρᾳ Λαογραφίας. 'Επ 'Επ Φιλ Σχ 'Αθ ΚΑ' (1970 - 71) 399 - 401.
103. **Θαύμιος Κ.** Λαογραφικὸς 'Ὀμιλὸς Κ.Α.Ο.Ν. Λαογρ Κυπρ Α' (1971), τευχ. 2, σ. 104 - 105.
104. **Παπαδάκη 'Ελευθερία** 'Ο πολιτισμὸς τοῦ χωριοῦ καὶ ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα. 'Ελλ Τέχνη 3 (1971) 188 - 190.
- 104α. Πνευματικὸ μνημόσυνο Ν. Γ. Πολίτου. 'Ελληνικά 24 (1971) 533 - 534.
105. **Ρουσούνιδης 'Ανδρ. Χ.** Περὶ τῆς συντάξεως Κυπριακοῦ Λαογραφικοῦ "Ατλαντος. 'Επ Κύπρ IV (1970 - 71) 431 - 434.
106. **Στυλιανοῦ Π.** Λαογραφικὸν Μηνολόγιον. Κυπρ Λόγος 3 (1971) 137 - 142, 283 - 288.
107. **Ταρσούλη Γεωργία** Νικόλαος Πολίτης. Μιὰ μεγάλη ἑλληνικὴ μορφή. 'Ελλην Ψυχὴ 1 (1971) 7 - 13.
108. **'Αντωνίου 'Αντ.** 'Ο Λαογραφικὸς "Ὀμιλος. Μαθ 'Εστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 148.

β') Σύμμεικτα.

1. Συλλογαί.

109. **Μιχέλης 'Αγγ.** Λημνιакή Λαογραφία. Κάστρον Λήμνου 1950, 8ον, σελ. 57.
- Μέρ. Α' : 'Ο ἀρραβὼν τοῦ κεχαγιᾶ ἐν Λήμνῳ. (Δημοσ. εἰδήσεις περὶ γάμου, γαμήλια

δίστιχα, κάλαντα Θεοφανίων, ἐν προικοσύμφωνον). Μέρ. Β': Λεξικὸν ἀκαταλήπτων λέξεων. Μέρ. Γ': Ὀνομασία καὶ ἱστορία ὄλων τῶν χωρίων τῆς νήσου Δήμου κατὰ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν. Μέρ. Δ': Αἰνίγματα καὶ φράσεις Λημνιακαί. Θεραπευτικὰ βότανα.

110. **Γκατζάρας Ἀστ.** Ἀντίλαλος ἀπὸ τὸ Καταφύγι. Θεσσαλονίκη 1954, 8ον, σελ. 159.

Τοπωνύμια, κύρια ὀνόματα, ἄσματα 10, τοπικὰ ἀνέκδοτα, εἰδήσεις περὶ λατρείας, γάμου, κοινων. ὁργανώσεως, ἐνδυμασίας κ.ἄ.

111. **Παπαχρυσάνθου Γεώργ. Κ.** Κάτω Κλειτορία (Μαζέικα) Καλαβρύτων. Ἱστορία, ἥθη, ἔθιμα, ἀναμνήσεις, ἐξέλιξι, διάφορες στατιστικὲς πληροφορίες, ἐτυμολογικὰ κλπ. Ἀθῆναι, Μάρτιος 1964, σελ. 219.

Κρίσις: Πελοποννησιακὰ Ζ' (1969 - 70) 445 (Τ. Ἀθ. Γρ[ιτσόπουλος]).

112. **Κρικόπουλος Χρ.** Καλαμπάκι. Μακεδ. Ζωή, τευχ. 4 (1966), σ. 31 - 33. Παραδ. 2, εἰδήσεις περὶ λαϊκ. λατρείας καὶ γάμου.

113. **Σαμαρᾶ Θάλεια** Στοῦ Βέρμιου τὴν ἀντάρα. Ἀθήνα 1966, 8ον, σελ. 254. Ὑπὸ διηγηματικὴν μορφήν παρέχονται πληροφορίες περὶ τελευταίας, γάμου, λαϊκῆς λατρείας, δημῶδους ἱατρικῆς, κοινωνικῆς ὁργανώσεως, ὡς καὶ 5 ἄσματα, 10 τετράστιχα καὶ τινὰ δίστιχα.

114. **Γκέρτσος Χαρίδ. Ἀγγ.** Ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη, Μερικὴ καὶ σύντομος ἱστορία αὐτῆς. Τὸ Ἐξάστερον καὶ λαογραφία αὐτοῦ. . . Ἀθῆναι 1967, 8ον, σελ. 133.

Τοπωνύμια, κύρια ὀνόματα, γλωσσάριον, παραδόσεις 5, νανούρισμα 1, προλήψεις 6, παροιμ. 12, ἐπῶδαί 3, εἰδήσεις περὶ λατρείας, γεωργίας, ἀμπελουργίας, γεννήσεως, γάμου, τελευταίας, βιοτεχνίας, μαντικῆς.

115. **Παπακώστας Νικ. Χ.** Ἠπειρωτικά. (Ἱστορία - Λαογραφία - Κοινωνικά). Τόμ. Α'. Ἀθαμανικά. Ἀθῆναι 1967, 8ον, σελ. 648.

Εἰδήσεις περὶ κοινων. ὁργανώσ., κτηνοτροφικοῦ καὶ γεωργικοῦ βίου, κατοικίας, τροφῶν, ἐνδύματος, μαντικῆς, μαγείας, γάμου κ.ἄ.

Κρίσις: Ἑλληνικά 21 (1968) 433 - 436 (Δ. Σ. Λουκᾶτος).

116. ***Ἀθανασιάδης Στάθης** Ἱστορία καὶ λαογραφία τῆς Σάντας. Θεσσαλονίκη, τόμ. Α', 1967, τόμ. Β', 1968.

Κρίσις: Ἀρχ. Πόντ 29 (1968 - 69) 464 - 469 (Στῆμος Λιανίδης).

117. **Ἀναστασίου Ἰωάν.** Ἡ ἐμπορικὴ, πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ στὰ Γιάννινα τοῦ 1812 - 1813. Ἐντυπώσεις τοῦ Ἀγγλου σὲρ Χένρυ Χόλλαντ. Ἠπειρ. Ἔστ. ΙΖ' (1968) 92 - 100.

Πληροφορίαι περὶ κοινων. ὁργανώσεως, λαϊκῶν χορῶν καὶ ἐνδυμασίας.

118. **Βουνᾶς Χρῖστ.** Ἀπὸ τὰ πικάντικα καὶ παράξενα λαογραφικὰ τῆς Κεφαλονιάς. (Προλήψεις - γιαιτροσόφια - δεισιδαιμονίες - ξόρκια - παραμύθια -

ρίμνες - καὶ ἄλλα περίεργα - πρωτάκουστα καὶ εὐθυμα ἀπὸ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ λαοῦ τῆς Κεφαλονιάς). Πάτραι 1968, 8ον, σελ. 56.

119. **Βρανὴ Βασιλικὴ** Λαογραφικὰ Πραγγίου. Γυναικεῖα ἔργα καὶ ἐπιτηδεύματα (λαϊκὰ τέχνη κλπ.). Θρακικά 42 (1968) 211 - 220.

Εἰδήσεις περὶ ὕφαντικῆς, κεντητικῆς, γεωργικοῦ καὶ ποιμενικοῦ βίου, λαϊκῆς λατρείας, μαντικῆς καὶ δημῶδους ἱατρικῆς.

120. **Γρῆσπος Πᾶνος** Ἡ δασικὴ φυσιογνωμία τῶν Κυκλάδων νήσων. Ἐπετ Ἐταιρ Κυκλ Μελ Ζ' (1968) 497 - 544.

Εἰδήσεις περὶ ὕλικοῦ βίου, ὑλοτομίας, γεωργικοῦ βίου, ἀγγειοπλαστικῆς, λαϊκῆς λατρείας, λαϊκοῦ δικαίου, μαγικῶν καὶ δεισιδ. συνηθειῶν, μετεωρολογίας.

121. **Ἑσκιτζόγλου Ἀνάργ.** Λαογραφικὴ μελέτη Σιταρᾶς Διδυμοτείχου. Θρακικά 42 (1968) 259 - 303.

Εἰδήσεις περὶ λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς, οἰκιακῶν σκευῶν, ἐνδύματος, καλλωπισμοῦ, τροφῶν, γεωργ. καὶ ποιμεν. βίου, κοινῶν, ὁργανώσεως, λαϊκοῦ δικαίου, γάμου, γεννήσεως, τελευτῆς, μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων συνηθειῶν, λαϊκῆς λατρείας, δημῶδους ἱατρικῆς, ἀστρολογίας καὶ μετεωρολογίας, μαντικῆς, μουσικῆς, χορῶν ὡς καὶ τινὰ ἄσματα, διηγήσεις, παραδόσεις, αἰνίγματα, κύρια καὶ βαπτιστικὰ ὀνόματα.

122. **Καραλέκας Ἡρακλ. Ε.** Πούλι καὶ ἀγρόφιμα τοῦ τόπου μας. Γεωργικὴ - δασικὴ - κτηνοτροφικὴ - λαογραφικὴ ζωολογία καὶ ζωολογικὰ διάφορα. Ἐκδόσεις Γ'. Ἀθῆναι 1968, 8ον, σελ. 320.

Ἀναδημοσίευσις ἐκ παλαιότερας (ἁ.ε.) ἐκδόσεως τοῦ συγγραφέως. (Μέγα πλῆθος παροιμιῶν, διστίχων, μύθων, ἁσμάτων καὶ προλήψεων, ἀπάντων σχετικῶν μὲ τὸν ζωικὸν κόσμον).

Κρίσις: Λαογρ ΚΖ' (1971) 388 - 389 (Δ. Β. Οἰκονομίδης).

123. **Καρπάθιος Ἐμμ. Ἰ.** Ἐκκλησία Κῶ Δωδεκανήσου. Τόμ. Α', βιβλ. 1. Ἀθῆναι 1968, 8ον, σελ. 564.

Δημοσιεύονται καὶ λαογραφικαὶ εἰδήσεις, ἀναφερόμεναι εἰς τὴν κοιν. ὁργάνωσιν, τὸ λαϊκὸν δίκαιον, τὸν γεωργικὸν καὶ κτηνοτροφικὸν βίον, τὴν λαϊκὴν λατρείαν, τὴν τελευτήν, ὡς καὶ πλῆθος τοπωνυμίων.

124. **Καρυδάκης Κ. Π.** Πηλειορίτικη λαογραφία. Βόλος (1968), 8ον, σελ. 55.

Πληροφορίαι περὶ κοινωνικῆς ὁργανώσεως, λαϊκοῦ δικαίου, ἐνδυμασιῶν, οἰκιακῶν σκευῶν καὶ λαϊκῆς κατοικίας, γεωργικοῦ καὶ κτηνοτροφικοῦ βίου, δημῶδους ἱατρικῆς, μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων συνηθειῶν, παιγνίων, γάμου, γεννήσεως, παιδίου, τελευτῆς, λαϊκῆς λατρείας, ὡς καὶ 14 ἄσματα, 4 διστίχα, 10 τετράστιχα, 17 παροιμ. καὶ 4 ἀραβ. γλωσσάριον.

125. **Κατσιπῆς Φίλ.** Ἱστορικὰ καὶ λαογραφικὰ τῆς νήσου Σαντορίνης. Βυζαντινὰ κατάλοιπα. Φιλ Πρωτοχρ 1968, σ. 321 - 323. [Καὶ αὐτοτελῶς, Ἀθῆναι 1968, 8ον, σελ. 3 ἁ.ἁ.].

Εἰδήσεις περὶ γεωργ. καὶ ναυτικοῦ βίου, ἔθιμα Χριστουγέννων ὡς καὶ ἐν τετράστιχον.

126. **Κομνίδης Γεώργ.** Λαογραφικά Γιατράδων Διδυμοτείχου. Θρακικά 42 (1968) 168 - 185.

Πληροφορίες περί γεννήσεως, βαπτίσεως, δημόδους Ιατρικής, γάμου, τελευτής, μαγικών και δεισιδαιμόνων δοξασιών ως και μία παράδοσις.

127. **Κοσμάς Ν. Β.** 'Ο Λαγκαδάς. 'Ιστορία - Λαογραφία. Θεσσαλονίκη 1968, 8ον, σελ. 136. ('Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών. Μακεδονική Βιβλιοθήκη, αρ. 29).

Κρίσεις: Μακεδονικά Θ' (1969) 357 - 358 (Ν. Α. Κωνσταντινίδης). 'Ελληνικά 23 (1970) 418 - 421 ('Ελεονώρα Σκουτέρη).

128. Λαογραφικά τῆς Ζακύνθου ἐπὶ 'Αγγλοκρατίας. 'Επτὰ Φύλλα ΣΤ' (1968) 133.

Τοπώνυμα, παροιμιώδεις φράσεις, ρίμνες, παροιμίες και δίστιχα Ζακύνθου.

129. Λαογραφικά χωρίου Λύρας Σουφλίου. Συνεργασία διδασκάλων. Θρακικά 42 (1968) 185 - 199.

Πληροφορίες περί λαϊκής κατοικίας, ἐνδύματος, γάμου, γεννήσεως, μαγικών και δεισιδαιμόνων δοξασιών, ως και 10 παροιμίες, 15 αινίγματα και 32 ἄσματα.

130. Λαογραφική μελέτη ἀπὸ τὴν Ζοὴν καὶ τὰ ἔθνη τῶν κατοίκων τοῦ Μικροῦ Δερείου. Συνεργασία δημοδιδασκάλων. Θρακικά 42 (1968) 195 - 199.

Εἰδήσεις περί γάμου, γεννήσεως και λαϊκῆς λατρείας.

131. Λαογραφική συλλογὴ τῆς κωμοπόλεως Λαβάρων γενομένη ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Δημ. Σχολείου Λαβάρων. Θρακικά 42 (1968) 110 - 123.

Εἰδήσεις περί λαϊκῆς κατοικίας, ἐνδύματος, τροφῶν, γάμου, γεννήσεως, λαϊκῆς λατρείας, μαγικών και δεισιδαιμόνων δοξασιών, μουσικῶν ὀργάνων, χορῶν, ως και 13 ἄσματα, 12 αινίγματα και τινες παραδόσεις, εὐχαι και ἀραί.

132. **Μακρῆς Κων/νος** Λαογραφικά Σισανίου - Βοῦτου. 'Αθήναι 1968, 8ον, σελ. 95.

Εἰδήσεις περί κοινων. ὀργαν., λαϊκῆς κατοικίας, γεωργικοῦ και κτηνοτροφικοῦ βίου, βιοτεχνίας, λαϊκῆς λατρείας, ἀστρολογίας και μετεωρολογίας, δημόδους Ιατρικής, μαντικής, μαγείας και δεισιδαιμόνων δοξασιών, γάμου, γεννήσεως, τελευτής, ως και 6 τετράστ., 4 δίστ. και 34 ἄσματα μετὰ λεξιλογίου.

133. **Μανάβης Β.** Λαογραφική ὕλη τοῦ χωρίου Ν. Ψαθάδων. Θρακικά 42 (1968) 199 - 207.

Εἰδήσεις περί λαϊκῆς κατοικίας, ἐνδύματος, καλλωπισμοῦ, λαϊκῆς λατρείας, δεισιδαιμόνων δοξασιών ως και 10 ἄσματα.

134. **Μπαρᾶς Βασ.** Τὸ Δέλβινο τῆς Βορείου 'Ηπείρου... [Βλ. 'Επ ΚΑ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68), σ. 255, αρ. 99].

Κρίσεις: 'Ηπειρ 'Εστ ΙΖ' (1968) 356 - 357 (Κ. Π. Λαζαρίδης).

135. **Παπαγεωργίου Γεώργ. Θ.** 'Η ιστορία τῆς Φτέρης Αιγίου. Μὲ ἀνέκδοτα ἔγγραφα Ἀγωνιστῶν τοῦ 1821. Ἀθήναι 1968, 8ον, σελ. 75.
Δημοσ. πληροφορίες περὶ κοιν. ὄργαν., λαϊκῆς λατρείας, γάμου, τοπωνυμίων, μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων συνηθειῶν, λαϊκ. κατοικίας, γεωργικοῦ βίου.
136. **Παπαναοῦμ Δημ. Ν.** Λαογραφικὰ Σιατιστῆς. (Βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν). (Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη. Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, ἀρ. 27). Θεσσαλονίκη 1968, 8ον, σελ. 79.
Πληροφορίαι περὶ γάμου, γεννήσεως, δημόδους ἱατρικῆς, μαγείας καὶ δεισιδαιμόνων συνηθειῶν, λαϊκῆς λατρείας, ἐπιδῶν, ὡς καὶ 1 παράδοσις, ἄσματα γάμου 12, λατρευτικὰ 21 μετὰ γλωσσarioύ.
Κρίσεις: Μακεδονικὰ Η' (1968) 428 - 429 (Ν. Α. Κωνσταντινίδης). Αὐτόθι, ΙΑ' (1971) 480 - 481 (Β. Δ. Φόρης).
137. **Φλούδας Νικ. Ί.** Βυζικιώτικα ... [Βλ. Ἐπ Λαογρ Ἀρχ ΙΖ' (1964), σ. 127, ἀρ. 72].
Κρίσεις: Ἑλληνικά 21 (1968) 222 - 224 (Δ. Α. Πετρόπουλος).
138. **Χασιακὸς Γεώργ. Ἀναστ.** Ἱστορικὰ καὶ λαογραφικὰ τῆς Κουκουβίστας (Καλοσκοπῆς Φωκίδος). Ἀθήναι 1968, 8ον, σελ. 160.
Δημοσιεύονται πληροφορίες περὶ κοιν. ὄργαν., λαϊκ. δικαίου, γεωργ., ποιμεν., μελισσοκ. καὶ κυνηγ. βίου, λαϊκ. κατοικίας, ἐνδύματος, τοσφῶν, γεωργ. ἐργαλείων, λαϊκ. βιοτεχν. γάρμ. γενν., τέλει., λαϊκ. λατρ., δημ. ἱατρ., μετ. καὶ δεισιδ. συνηθειῶν, μαντ., μετεωρολ. καὶ ἀστρολ., ὡς καὶ πλῆθος εὐτραπέλων διηγήσ. ἀνέκδ., παροιμ., διστίχ., τετραστ. καὶ λοιπῶν ἁσμάτων.
139. **Χατζηπαυλίδου Ἀναστασία** Στοιχεῖα λαογραφικῆς ἐρεύνης Διδυμοτείχου. Θρακικά 42 (1968) 207 - 211.
Πληροφορίαι περὶ ἐνδυμασίας, λαϊκῆς λατρείας, γάμου καὶ δεισιδαιμόνων δοξασιῶν.
140. **Χρηστίδου Χρυσή** Ἡθῆ καὶ ἔθιμα τοῦ Λαγοῦ. Θρακικά 42 (1968) 220 - 258.
Δημοσιεύονται εἰδήσεις περὶ λαϊκῆς κατοικίας, ἐνδύματος, ὑποδέσεως, καλλωπισμοῦ, γεννήσεως, γάμου, λαϊκῆς λατρείας, μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων συνηθειῶν, μετεωρολογίας, χορῶν, μουσικῆς, ὡς καὶ 33 ποικίλα ἄσματα μετὰ λεξιλογίου.
141. **Abbott G. F.** Macedonian Folklore. Chicago, Argonaut Inc., 1969, 8ον, σελ. XI + 372. (Institute for Balkan Studies). (Φωτοτ. ἀνατ. Α' τόμ. τοῦ 1903).
Κρίσεις: Balkan Studies 10 (1969) 212 - 216 (Alke Kyriakidou - Nestoros).
142. **Ἀποστολάκης Σταμ.** «Κάτα - ξυλόκατα». Κρητ Ἑστ τεῦχ. 191 - 192 (1969), σ. 57 - 61.
I. Τραγούδια - μαντινάδες. II. Ἡ γάτα στὰ παρατηρήματα. III. Ἡ γ. στὴ λαϊκὴ μετεωρολογία. IV. Ἡ γ. στὰ παραμύθια καὶ στοὺς μύθους. V. Ἡ γ. στὶς παροιμίες - παροιμ. φράσεις. VI. Ἡ γ. στὸ καθημερινὸ λεξιλόγιο. VII. Ἡ γ. στὴν λαϊκὴ χειροτεχνία.

143. **Γραμματίκογλου Έλένη** Λαϊκή λατρεία εις Πύθιον Διδυμοτείχου. Θρακικά 43 (1969) 180 - 203.
Δημοσιεύονται πληροφορίες περί λαϊκής λατρείας, μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων συνηθειῶν ὡς καὶ τινες παραδόσεις καὶ ἄσματα.
144. **Ἡλιάδης Βασ.** Τὸ Ἀδάμ. Ἱστορικά - λαογραφικά. Θεσσαλονίκη [1969], 8ον, σελ. 192.
Τοπωνύμια, παραδόσεις, ἄσματα, παραμύθια, παροιμίαι, αἰνίγματα, εἰδήσεις περί λαϊκῆς κατοικίας, ὕφαντικῆς, λαϊκ. λατρείας καὶ δεισιδαιμ., τροφῶν, δημῶδ. ἱατρικῆς, λαϊκῶν χορῶν κ.ἄ.
Κρίσις: Μακεδ Ζωή, τεύχ. 47 (1970), σ. 40 (Γ. Κ. Ζωγράφης).
145. **Κοσμῆς Ἀγγ.** Ὁ Μάρτης. Σιφνιακή 3 (1969), τεύχ. 27 - 28, σ. 16.
Παραδόσεις 3, παροιμίαι 6.
146. **Κουτσούκης Κλεομ. Σ.** Τὸ Μικρὸ Χωριὸ Εὐρυτανίας. Ἱστορικὴ - λαογραφικὴ ἔρευνα. Ἀθῆναι 1969, 8ον, σελ. 255.
Εἰδήσεις περί γεννήσεως, γάμου, τελευτῆς, καινῶν ὀργαν., λαϊκ. δικαίου, λαϊκ. ἱατρικῆς, λατρείας καὶ δεισιδ., μαντικῆς, μαγείας, μετεωρολογίας, γεωργικοῦ καὶ κτηνοτροφικοῦ βίου, ἔτι δὲ παραδόσεις, ἄσματα, τοπωνύμια, παροιμίαι, ἄροι κλπ., λεξιλόγιον κ.ἄ. ὕλη.
147. **Κτενίδης Δ. - Θεοδοσιόγλου Β.** Λαογραφικὰ στοιχεῖα τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Ὀχυρίου, περιφέρειας Διδυμοτείχου. Θρακικά 43 (1969) 107-145.
Δημοσιεύονται πληροφορίες περί γεωργ. καὶ ποιμενικοῦ βίου, λαϊκῆς κατοικίας, ἐνδύματος, καλλωπισμοῦ, τροφῶν, κοινῶν ὀργανώσεων, δημῶδους ἱατρικῆς, ἀστρολογίας καὶ μετεωρολογίας, μουσικῆς, λαϊκῆς λατρείας, γάμου, γεννήσεως, τελευτῆς, ὡς καὶ τινες παραδόσεις καὶ παιδιὰ.
148. **Κώνστας Κ. Σ.** Ἡπειρωτικὲς ἐπιδράσεις στὸν λαϊκὸ βίον τῶν Αἰτωλοακαρνανῶν. Ἡπειρ Ἑστ ΙΗ' (1969) 109 - 121.
Δημοσ. πληροφορίες περί ἀργυροχοίας, ἀνδρικῆς ἐνδυμασίας καὶ δημ. ἱατρικῆς.
149. **Λαογραφικὰ Κουφοβούνου Διδυμοτείχου.** Θρακικά 43 (1969) 222 - 258.
Δημοσ. πληροφορίες περί λαϊκῆς κατοικίας, ἐνδύματος, κομμώσεως καὶ καλλωπισμοῦ, τροφῶν, γεωργικοῦ βίου, ἀμπελουργίας, βιοτεχνίας, λαϊκῆς λατρείας, μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων δοξασιῶν, γάμου, γεννήσεως, τελευτῆς, ὡς καὶ τινὰ ἄσματα μετὰ λεξιλογίου.
150. **Μιχαηλίδης Νουάρος Μιχ. Γ.** Καρπαθιακὰ μνημεῖα. Β'. Λαογραφικὰ σύμμεικτα Καρπάθου ὑπὸ —. Δευτέρα ἔκδοσις. Τόμος πρῶτος. Ἀθῆναι 1969, 8ον, σελ. 400.
Φωτοτυπικὴ ἀνατύπωσις τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ ἔτους 1932. [Βλ. Ἑπ Λαογρ Ἀρχ Θ' - Ι' (1955 - 57), σ. 163, ἀρ. 227].
151. **Μορφιαδάκης Ἐμμ. Δ.** Λαογραφία Στεiriοῦ Βοιωτίας. Ἀθῆναι 1969, 8ον, σελ. 71.
Παραδόσεις, τοπωνύμια, παροιμίαι, προσωνύμια, ἀνέκδοτα, εἰδήσεις περί λαϊκῆς λατρείας καὶ δεισιδαιμονίας, γάμου, βαπτίσεως, τελευτῆς, μαγείας καὶ μαντικῆς.

152. **Μπελλαράς Νικ. Γ.** Τὸ Ἑλύμνιον (Λίμνη Εὐβοίας). Ἀθῆναι 1969², 8ον, σελ. 256.
 Λαϊκὴ λατρεία, τροφαί, κοινων. ὀργάνωσις, γάμος, ὀνόματα, ἄσματα 11, παροιμίαι 93.
 Κρίσις: Ἀρχ Εὐβ Μελ 15 (1969) 213 (Π. Γ. Γκιγκας).
153. **Οὔσταμανωλάκη - Δανδουλάκη Ἑλένη - Οὔσταγιαννάκη - Ταταχάκη Εἰρήνη** Λαογραφικὰ Ἀρχανῶν Κρήτης. Ἀρχάναι 1969, 8ον, σελ. 187.
 Τοπωνύμια, παραδόσεις, δεισιδαιμ. δοξασίαι, ἐπωδαί (γῆθειες) 17, παροιμίαι καὶ αἰνίγματα, εἰδήσεις περὶ λαϊκ. λατρείας, γάμου, μαντικῆς, ἀστρολογίας καὶ μετεωρολογίας, δημ. ιατρικῆς, λεξιλόγιον.
154. **Παπαθανασόπουλος Θαν.** Ἱστορικὰ καὶ λαογραφικὰ τῆς Περίστας... [Βλ. Ἐπ ΚΑ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68), σ. 260, ἀρ. 133].
 Κρίσις: Ἡπειρ Ἑστ ΙΗ' (1969) 189.
155. — Οἱ μπουλιαραῖοι καὶ τὰ μπουλιάρικα. «Ἑλληνικὰ Θέματα», Ἀθῆναι 1969, 8ον, σελ. 12. [Ἀνάτυπον].
 Περιεχόμενα: 1. Ἡ κοινωνικὴ αἵρεσις. 2. Χωριὰ τῆς Ναυπακτίας καὶ Κραβαροχώρια. 3. Ἱστορίαι μπουλιαραίων. 4. Ὁ Καριακιστὴς καὶ ὁ «Ζητιάνος» του. 5. Λίγα γιὰ τὴ μπουλιάρικη συνθηματικὴ γλῶσσα. 6. Γλωσσὰ μπουλιάρικης συνθηματικῆς γλώσσης.
156. **Παπαχριστοδούλου Χρ. Γ.** Λαογραφικὰ καὶ λαογραφικὰ Ρόδου... Ἀθῆναι 1969, 8ον, σελ. 304. (Λαογραφία Παράρτημα 76)
 Εἰς τὰ λήμματα περιλαμβάνονται ποικίλαι λαογραφικαὶ εἰδήσεις ἀναφερόμεναι ἰδίᾳ εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν λατρείαν, τὴν μαγειρίαν καὶ δεισιδαιμονίαν, τὴν ἀμπελουργίαν, δεισιδαιμονίαν, βιοτεχνίαν, σπηροτροφίαν, μελισσοκομίαν, κτηνοτροφίαν, κατοικίαν, τροφάς, εἰς τὸν ζωϊκὸν καὶ φυτικὸν κόσμον, τὴν ἀστρονομίαν καὶ μετεωρολογίαν. Δημοσιεύονται προσέτι παροιμίαι, ἐπωδαί, ἄσματα, εὐχαὶ κ.ἄ.
157. **Πολύδωρος Α. Γ.** Ξυλοφάγου. Λευκωσία 1969, 8ον, σελ. 60.
 Πληροφορίαι περὶ λαϊκ. κατοικ., κοιν. ὄργαν., ἐπαγγελματικοῦ βίου, σκευῶν, ἐνδύματος, ὡς καὶ τοπωνύμια, ἄσματα, παραδόσεις καὶ δίστιχα.
 Κρίσις: Λαογρ Σπ Β' (1970) 66 - 68 ([Χρύσ. Στ. Κυπριανοῦ]).
158. **Σπυρόπουλος Ἀπόστ. Γ.** Λαογραφικὰ σύμμεικτα τοῦ Βασιλοπούλου... Ἀστακός (1969), 8ον, σελ. 15.
 Τοπωνύμια καὶ παραδόσεις.
159. **Σπυρόπουλος Ἀπόστ. - Καραμεσίνης Μενέλ.** Ἀντίλαλοι ἀπὸ τὰ περασμένα τοῦ Ἀστακοῦ καὶ τῆς περιοχῆς του. (Τοπωνύμια - ἔθιμα - παραδόσεις - τραγούδια). Ἀθῆναι 1969, 8ον, σελ. 112.
 Κρίσις: Ἡπειρ Ἑστ ΙΗ' (1969) 494 (Δ. Κόκκινος).
160. **Τόλης Δημήτρ. Στ.** Τὸ χωριὸ Καροπλέσι καὶ ἡ περιοχὴ Ἀγράφων. Ἱστορία - Λαογραφία. Θεσσαλονίκη 1969, 8ον, σελ. 299.
 Πληροφορίαι περὶ κοιν. ὄργαν., λαϊκ. δικαίου, βιοτεχνίας, γεωργικοῦ καὶ κτηνοτροφικοῦ βίου, γάμου, λαϊκῆς λατρείας, μαγειρίας καὶ δεισιδ. συνηθειῶν, μαντικῆς, μετεωρολ. καὶ

ἀστρολογίας, δημ. ιατρικῆς, ὡς καὶ παραμύθια, μῦθοι, παραδόσεις, αἰνίγματα, παροιμίες, εὐχαί, ἀραὶ καὶ πλῆθος ἄσμάτων μετὰ σχετικῶν πληροφοριῶν περὶ χορῶν.

161. **Τσακίρη Ἀ.** Λαογραφικὰ Διδυμοτείχου. Θρακικὰ 43 (1969) 146 - 167. Εἰδήσεις περὶ λαϊκῆς λατρείας, γάμου, βαπτίσεως, μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων συνηθειῶν 4 ἄσματα καὶ τινες παραδόσεις.

162. **Τσακνάκης Ἀθαν. Θ.** Ἐπανομή. Ἱστορία - Λαογραφία. Χρον Χαλκ τεύχ. 17 - 18 (1969), σ. 5 - 209.

Δημοσ. πληροφορίαι περὶ λαϊκῆς κατοικίας, τροφῶν, ἐνδύματος, ὕφαντικῆς, γεωργικῶν ἐργαλείων, κοινωνικῆς ὁργανώσεως, γάμου, γεννήσεως καὶ τελευτῆς, παιδικοῦ βίου, λαϊκοῦ δικαίου, λαϊκῆς λατρείας, μουσικῶν ὁργάνων, ὡς καὶ δημῶδη ἄσματα, παροιμίες, ὕβριστικά σχήματα καὶ φράσεις, τοπωνύμια, κύρια ὀνόματα. Παρατίθεται ἐν τέλει καὶ γλωσσάριον.

Κρίσις : Ἑλληνικά 24 (1970) 328 - 329 (Ν. Α. Κωνσταντίνιδης).

163. **Φραγκάκη Εὐαγγελία Κ.** Συμβολὴ εἰς τὴν δημῶδη ὁρολογίαν τῶν φυτῶν. (Φυτὰ τῆς Κρήτης αὐτοφυῆ, ἐγκλιματισμένα, φαρμακευτικά, βαφικά, καλλωπιστικά, ἐδώδιμα). Ἀθῆναι 1969, Σαφ. σελ. 242.

Πλὴν τῶν δημῶδων ὀνομάτων δημοσιεύονται καὶ παραδόσεις, παροιμίες, αἰνίγματα, δίστιχα, δεισιδ. συνηθεῖαι, εἰδήσεις περὶ τροφῶν, καλλωπισμοῦ, λαϊκῆς λατρείας, ιατρικῆς κ.ἄ. Κρίσις : Κρητ. Ποστ. τεύχ. 190 (1969) σ. 43 - 44 (Δ. Ε. Ορφανόμειδης).

164. **Χατζόπουλος Γ. Κ.** Λαογραφικὰ χωρίου Ἀντρεάντων. Ἀρχ Πόντ 29 (1968 - 69) 16 - 63.

Δημοσιεύονται πληροφορίαι περὶ λαϊκῆς κατοικίας, τροφῆς, σκευῶν, γεωργ. ἐργαλείων, γεωργικοῦ, κτηνοτροφικοῦ, ἀμπελοφυτικῶν καὶ μελισσοκομικοῦ βίου, δημῶδους ιατρικῆς, ὡς καὶ τινὰ ὀνόματα.

165. **Βασδραβέλλης Ἰωάν. Κ.** Διάφορα ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τῆς Μακεδονίας. Ἑλληνικά 23 (1970) 257 - 271.

Δημοσιεύονται : 1. Πωλητήριον τοῦ ἔτους 1843 ἐκ Ναούσης. 2. Διαθήκη τοῦ ἔτους 1868 ἐκ Στρούγκας. 3. Παραίνεσις περὶ κοινωνικῆς ὁργανώσεως τῶν Ἑλλήνων Θεσσαλονίκης τοῦ ἔτους 1872. 4. Ἐπιστολὴ τοῦ ἔτους 1878 ἐκ Μεγαρόβου περὶ τῶν Κουτσοβλάχων. 5. Δύο ἐπιστολαὶ ἱστορικοῦ περιεχομένου.

166. **Βαφειδῆς Κων. Δ.** Ἀνάλεκτα Καλλιπόλεως. Θρακικὰ 44 (1970) 32 - 135. Εἰδήσεις περὶ κοινων. ὁργανώσεως, λαϊκῆς κατοικίας, ἐνδύματος, τροφῶν, λαϊκοῦ δικαίου, λαϊκῆς λατρείας, τοπωνυμίων, ἐπωνύμων, ὡς καὶ τινὰ παιδικὰ ἄσματα.

167. **Βογιατζίδης Ἰω. Κ.** Κίμωλος, ἱστορικαὶ ἔρευναι περὶ τῆς νήσου. Κιμωλιακά Α' (1970) 49 - 107.

Ἀναδημοσίευσις ἐκ τοῦ περιοδ. Ἀθηνᾶ, τ. 35 (1923), σ. 67 - 124. [Βλ. Ἐπ Λαογρ Ἀρχ ΙΑ' - ΙΒ' (1958 - 59), σ. 153, ἀρ. 140].

168. **Γεωργούλας Σωκρ. Γ.** Λαογραφικὰ Ἀνατολικοῦ Ξηροβουνίου Ἡπείρου.

Ἡπειρ Ἑστ ΙΖ' (1968) 50 - 59, 140 - 148, 229 - 235, 322 - 323. ΙΘ' (1970) 331 - 339.

Ειδήσεις κοιν. ὀργανώσεως, γάμου, γεννήσεως, λαϊκῆς λατρείας, μετεωρολογίας καὶ ἀστρολογίας, δημόδους ἱατρικῆς, λαϊκῶν χορῶν καὶ μουσικῶν ὀργάνων, ἐνδύματος ὡς καὶ παραδόσεις 2, παροιμ. 100, ἀνίγμ. 21, λαϊκὰ προβλήματα 8, γλωσσοδέται 3.

169. ——— Σπλάντζα - Spiaggia - Ἀμμουδιά. Ἡπειρ Ἑστ ΙΗ' (1969) 435 - 442. ΙΘ' (1970) 72 - 77, 331 - 339.

Ἐπώνυμα, τοπωνύμια, ἄσματα, προλήψεις, εἰδήσεις περὶ ἐνδύματος, λαϊκ. λατρείας, κοινων. ὀργανώσεως, γάμου, γεννήσεως, τελευτῆς.

170. **Δημητριάδης Γ.** Ἀναμνήσεις τοῦ χωριοῦ [Δραμεσοὶ Δωδώνης] ἱστορικὲς καὶ παιδικὲς ἀπ' τὰ παλαιὰ χρόνια ὡς τὰ σήμερα καὶ συλλογὴ ποιημάτων τοῦ τόπου μας. Ἀθῆναι 1970, 8ον, σελ. 126.

Πληροφορίαι περὶ κοινωνικῆς ὀργανώσεως, λαϊκοῦ δικαίου, γεωργικοῦ καὶ κτηνοτροφικοῦ βίου, ἐνδύματος, τροφῶν, γάμου, παιδίου, τελευτῆς, μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων συνηθειῶν, ἱατρικῆς, μουσικῶν ὀργάνων καὶ χορῶν, ὀνόματα ζώων καὶ δένδρων, εὐχαί, ἀραί, τοπωνύμια, λεξιλόγιον.

171. **Διαλεκτὸς Ντόρης** Προλήψεις καὶ δοξαστεῖς στὴ Λέσβο. Μυτιλήνη [1970], 8ον, σελ. 89.

Πληροφορίαι περὶ κοιν. ὀργανώσεως, γάμου, γεννήσεως, τελευτῆς, λαϊκῆς λατρείας, ξενητείας, τροφῶν, ἐνδύματος, λαϊκῆς ἱατρικῆς, ἀστρολογίας, μετεωρολογίας, μαγείας καὶ δεισιδαιμόνων δοξασιῶν, λατρείας, γεωργικοῦ καὶ κτηνοτροφικοῦ βίου, λεξιλόγιον.

172. **Ζάππας Τάσος** Λαογραφικὰ τῶν Καψάλων. Ἀρχ Εὐβ Μελ 16 (1970) 130 - 148.

Ἔθιμα τελευτῆς, 3 ἄσματα, 53 δίστιχα, 2 ἐπωδαί.

173. **Ζιώτας Παν.** Ἀη - Γιώργης ὁ Καβαλλάρης. Παραδόσεις καὶ ἔθιμα Πενταλόφου Βοῦτου. Μακεδ Ζωή, τευχ. 47 (1970), σ. 33 - 34.

Παράδ. 1, εἰδήσεις λατρείας, εἰκόνες τοπικῶν ἐνδυμασιῶν.

174. **Κοσμετᾶτος - Φωκᾶς Νικόλ.** Ἀπὸ τὴν παλαιότεραν ἱστορίαν τῆς Κεφαλῆς. Παρνασσὸς 12 (1970) 588 - 593.

Εἰδήσεις περὶ λαϊκοῦ θεάτρου, χορῶν, κοινων. ὀργανώσεως, λαϊκ. λατρείας, κύρια ὀνόματα.

175. **Κώνστας Κ. Σ.** Λαογραφικὰ στὸν Μακρυγιάννη. Ν Ἑστ 87 (1970) 235 - 245.

Παροιμίαι, παρωνύμια, μῦθοι, ὄνειρα, «παιδεμοί», γιαιτροσόφια, ἄσματα.

176. ——— Λαογραφικὰ στὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ. Ν Ἑστ 88 (1970) 295 - 303.

Παραδόσεις, λατρευτικὰ ἔθιμα, εἰδήσεις περὶ ἱατρικῆς, μαγείας, τελευτῆς, μαντικῆς.

177. Λαογραφικὰ Μαυροκκλησίου Διδυμοτείχου. Θρακικὰ 44 (1970) 217 - 274.

Δημοσιεύονται πληροφορίες περὶ τροφῶν, ἐνδύματος, ὑποδέσεως, κομμώσεως, λαϊκῆς κατοικίας, βιοτεχνίας, χορῶν καὶ μουσικῶν ὀργάνων, μαντικῆς, ἀστρολογίας καὶ μετεω-

ρολογίας, ιατρικής, λαϊκής λατρείας, μαγείας και δεισιδαιμόνων συνηθειών, γάμου, γεννήσεως και τελευτής, ως και 3 παραμύθ., 7 αινίγμ., 14 παιδικά ἀθλήματα, 2 νανουρίσμ., 2 μοιρολ., 2 δίστιχα και 50 ἄσματα.

178. : **Μάκιστος (Παπαχαράλμπους) Κώστ.** Ἡ Σελλάδα τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς Λέσβου. Ἱστορική και λαογραφική ἔρευνα. Μὲ βιβλιογραφικὸ ἐπίμετρο Μίλτη Παρασκευαΐδη. Ἀθῆναι 1970, 8ον, σελ. 292.

Ποικίλαι εἰδήσεις ἱστορικοῦ και λαογραφικοῦ ἐνδιαφέροντος.

179. **Μηλιαράκης Ἀντών.** Ὑπομνήματα περιγραφικὰ τῶν Κυκλάδων νήσων κατὰ μέρος, Κίμωλος. Κιμωλιακά Α' (1970) 3 - 48 [= Δελτ Ἴστ Ἐθν Ἑταιρ 6 (1901), σ. 3 - 48].

Κοινωνική ὁργάνωσις, γεωργικός, ποιμενικός και ναυτικός βίος, ἔνδυμα, τροφαί, λατρεία, ὀνόματα.

180. **Μηλιώρης Νίκ. Ε.** Τὰ ἑλληνικὰ χωριά τῆς περιοχῆς τῶν Βουρλῶν Μ. Ἀσίας. Μικρ Χρον 14 (1970) 177 - 225.

Πληροφορίαι περὶ κοινων. ὁργανώσε., γεωργικοῦ και κτηνοτροφικοῦ βίου, λαϊκῆς κατοικίας, μαγείας και δεισιδ. συνηθειῶν, δημῶδους ἱατρικῆς, λαϊκῆς λατρείας, παιδικοῦ βίου, γάμου, γεννήσεως και τελευτής, παραδόσεις, τοπωνύμια, ἄσματα τινά.

181. **Μιχαηλίδου Ἀγνή** Τὸ παλιὸ Βαράσι. Εἰκόνες μιᾶς ἐποχῆς. Λευκωσία 1970, 8ον, σελ. 192 + 24 εἰκ.

Πληροφορίαι περὶ λαϊκῆς κατοικίας, ἐνδύματος, τροφῶν και κοινων. ὁργανώσεως.

Κρίσεις: Κυπρ Σπ ΛΔ' (1970) 213 (Γ. Ν. Ρουσσοῦνίδης).

182. **Μίχας Λέανδρος Νικοκλῆ** Τὰ Τραπεζοῦνα. Ὁ ἱστορικός λόφος τῆς Πόλης. Ἀθῆναι 1970, 8ον, σελ. 116 + 10 εἰκ.

Εἰδήσεις περὶ κοινων. ὁργανώσεως, ἐπαγγελματικοῦ βίου, δημῶδους ἱατρικῆς, τελευτής, τοπωνυμίων, βαπτιστικῶν ὀνομάτων, λαϊκῆς λατρείας, λαϊκοῦ θεάτρου, λαϊκῆς κατοικίας, παιδικοῦ βίου, ὡς και 4 ἄσματα.

183. **Μουσαίου - Μπουγιούκου Καλλιόπη** Ἡθιμα, δοξασίες, προλήψεις στὸ Λιβίσι και τῇ Μάκρῃ. Μικρ Χρον 14 (1970) 50 - 94.

Ἐπῳδαί, νανουρίσματα, παιδιὰ, παιδικὰ ἄσματα, λαϊκ. ἱατρική, μαγεία και δεισιδαιμονία.

184. **Μουσελίδης Σπῦρ.** Τὸ Πόποβο. [Συνέχεια]. Ἡπειρ Ἑστ ΙΗ' (1969) 242 - 248, 340 - 350, 443 - 450, 570 - 576. ΙΘ' (1970) 78 - 83, 177 - 184, 317 - 322. [Και αὐτοτελῶς, Γιάννινα 1970, 8ον, σελ. 152].

Παραδόσεις, μῦθοι, παραμύθια, γνωμικά, παροιμίαι, εὐχαί και ἀραί, λαϊκὴ λατρεία, τελευτή, αἰνίγματα.

Κρίσεις: Ἡπειρ Ἑστ Κ' (1971) 310 - 311 (Δ. Κόκκινος).

185. **Μυλωνάκος Σταῦρ.** Τὸ Δαφνὶ τῆς Σπάρτης... [Βλ. Ἐπ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68), σ. 255, ἀρ. 102].

Κρίσεις: Πελοποννησιακά Ζ' (1969 - 70) 442 (Τ. Ἀθ. Γρ[ιτσοπούλος]).

186. **Οικονόμου Βασ. Κ.** 'Η Ζίτσα. 'Αθήναι 1970, 8ον, σελ. 280.
Κρίσις: 'Ηπειρ 'Εστ ΙΘ' (1970) 506 - 507 ('Ιω. Γ. Θεοχάρης).
187. **Παπαθεοδώρου 'Απόστ. Π.** 'Εκ Δωδώνης αντίλαλοι. Δραμεσίτικα. (Θρησκεία - Παιδεία - Εὐεργέται - 'Αρχεῖα - Λαογραφία κλπ.). 'Αθήναι 1970, 8ον, σελ. 157.
Εἰδήσεις περὶ κοινων. ὁργανώσεως, λαϊκοῦ δικαίου, λαϊκῆς λατρείας, 6 ἄσματα, τοπωνύμια, παραδόσεις περὶ ἐκκλησιῶν.
188. **Παπανικολάου Φώτης** Λαογραφικὰ θέματα. 'Η βροχή. Μακεδ Ζωή, τεῦχ. 54 (1970), σ. 48.
Παροιμ. φράσεις καὶ παροιμίαι, μετεωρολ. παρατηρ., μαγεία («πιρπιρούνα»).
189. **Παπαντωνίου Κώστ.** Τὸ χωριό μας Δάρα - 'Αρκαδίας. [Βλ. 'Επ ΚΛ ΙΗ' - ΙΘ' (1965 - 66), σ. 129, ἄρ. 84].
Κρίσις: Πελοποννησιακὰ Ζ' (1969 - 70) 440 - 442 (Τ. 'Αθ. Γρ[ιτσόπουλος]).
190. **Παπαρρηγόπουλος Πάνος** Λαογραφικὰ Καλαβρύτων. 'Αθήνα 1970, 8ον, σελ. 254.
Εἰδήσεις περὶ κοινωνικῆς ὁργανώσεως, λαϊκοῦ δικαίου, λαϊκῆς κατοικίας, γεωργικοῦ, κτηνοτροφικοῦ καὶ ἐπαγγελματικοῦ βίου, μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων συνηθειῶν, λαϊκῆς λατρείας, δημόδους ἱατρικῆς, γάμου, γεννήσεως, τελευτῆς, παιδίου, ὡς καὶ 39 παραδόσεις, 6 εἰρησένοι διηγήσεις, 10 παραμῦθια, 36 τοπωνύμια, 247 παροιμίαι, 8 ἐπῶδαί, 12 μοιρολόγια, 7 νανουρίσματα, 17 τετράστιχα, 156 παικίλια ἄλλα ἄσματα.
Κρίσις: Πελοποννησιακὰ Η' (1971) 506 (Τ. 'Αθ. Γρ[ιτσόπουλος]).
191. **Πέτροβιτς Νατάλης 'Εμμ.** Σερρών λαογραφικὰ σύμμεικτα. Σερρ Χρον Ε' (1969 - 70) 149 - 165.
Εἰδήσεις λαϊκ. λατρείας καὶ κοινων. ὁργανώσεως, 1 παραμῦθι, 2 παραδ.
192. **Σπυρόπουλος 'Απόστ.** 'Η Φανερωμένη Παναγία τῆς Καλχίτσας. Ρουμελ 'Ημερολ 14 (1968 - 70) 97 - 102.
Εἰδήσεις λαϊκ. λατρείας, τοπωνύμια, λεξιλόγιον.
193. **Σταμάτης Χαρ.** 'Ο 'Ιανουάριος στὴν Λαογραφία μας. Ρουμελ 'Ημερολ 14 (1968 - 70) 113 - 126.
Παροιμίαι, δεισιδ. δοξασίαι, λατρεία, παραδόσεις, γεωργικὸς βίος κ.ἄ.
194. **Ταουσιάνης Χρῖστ. Ν.** Λαογραφικὰ Ριζοκαρπάσου μετὰ 31 εἰκόνων. Αἰγιαλοῦσα - Κύπρος 1970, 8ον, σελ. 254.
Δημοσιεύονται πληροφορίες περὶ λαϊκῆς κατοικίας, ἐνδύματος, τροφῶν, βιοτεχνίας, γεωργικοῦ, κτηνοτροφικοῦ καὶ ἀλιευτικοῦ βίου, λαϊκῆς τέχνης, μετεωρολογίας καὶ ἀστρολογίας, μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων συνηθειῶν, δημόδους ἱατρικῆς, λαϊκῆς λατρείας, γάμου, γεννήσεως, τελευτῆς, ὡς καὶ 204 παροιμίαι, 79 αἰνίγματα, 7 παραδόσεις, 17 παραμῦθια, 14 ἐπῶδαί, 234 δίστιχα, 1 λογοπαίγνιον, 6 παιδικὰ ἄσματα καὶ 44 διάφορα λοιπὰ ἄσματα.
Κρίσις: Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τεῦχ. 1, σ. 54 ('Ανδρ. Χ. Ρουσούνιδης).

195. **Φάλμπος Φίλ. Κ.** 'Ο Φραγκομαχαλάς τῆς Σμύρνης. 'Ιστορική μελέτη. 'Αθήναι 1970, 8ον σελ. 294.
Τοπωνύμια, κοινων. ὀργάνωσις, ἐπαγγέλματα, κύρια ὀνόματα, λαϊκή ἀρχιτεκτονική, ἀνέκδοτα κ.ἄ. 'Εν σελ. 186 - 215 : Φραγκοχιώτικα βιβλία.
196. **Χριστόπουλος Σπυρ.** 'Η ἱστορία τῆς Σκοτάνης. 'Επετ Καλαβρ Β' (1970) 217 - 225.
Τοπωνύμια, 1 παροιμ. φράσις, κύρια ὀνόματα.
197. **'Αναστασίου 'Ιω.** 'Ο πολιτισμὸς τῆς 'Ηπείρου στὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας. Ν 'Εστ 89 (1971) 587 - 595.
Εἰδήσεις περὶ κοινων. ὀργανώσεως, λαϊκῆς τέχνης, ἀρχιτεκτονικῆς, ἄσματα 3, ὀνόματα.
198. **Anthony Anne** Greece hut und highrise. Athens, Greece 1971, 8ον, σελ. 372 + 2 χάρτ. + 45 εἰκ.
Δημοσιεύονται καὶ εἰδήσεις περὶ λατρείας, τροφῶν, ἀρχιτεκτονικῆς κ.ἄ.
199. **Καλλιάνης Δ. Γ.** 'Απὸ τῆ λαϊκῆς μας παράδοσι. Λακωνικὰ Η' (1971), τευχ. 44, σ. 58. [Τοπων., παράδ. 1, ἀνέκδ. 2]. — 'Ιστορίες καὶ πληροφορίες. Αὐτόθι, τευχ. 48, σ. 183. [Σκοτεινὰ, ἀνέκδ., παρων., τοπων.].
200. **Κατσιπῆς Φιλ.** Βυζαντινὰ κατὰ κράτος στὴ Σαντορίνη. Σαντορίνη (1971), σ. 251 - 257.
'Εθιμα γάμου, θρησκευτ. παραδόσεις, πανηγύρεις, λέξεις κ.ἄ.
201. **Κούσιος Μεν.** 'Η ἱστορία τοῦ χωρίου μου [Μόλιστα Κονίτσης]. 'Αθήναι 1971, 8ον, σελ. 271 + 8 εἰκ.
Παρέχονται εἰς λογοτεχνικὸν ὕφος καὶ διάφορα λαογραφικὰ στοιχεῖα, ἥτοι τοπωνύμια, εἰδήσεις περὶ ποιμενικοῦ βίου, κοινων. ὀργανώσεως, γάμου, λατρείας, δεισιδαιμονίας κ.ἄ.
Κρίσις : Κόνιτσα Ι' (1971), ἀρ. 105 - 107, σ. 12.
202. **Κώνστας Κ. Σ.** Λαογραφικὰ περὶ τὸν ἅγιον Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό. Λαογρ ΚΖ' (1971) 213 - 278.
Παραδόσεις 72, «προφητεῖες» 117, ἐνθυμίσεις 27, εἰκόνες τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ, τοπωνύμια 18, παροιμίαι 4, προσευχαί 2, ἄσματα 2.
203. — Λαογραφικὰ στοιχεῖα εἰς τὰ κείμενα τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. Πελοποννησιακὰ Η' (1971) 176 - 200.
Προλήψεις, ἀνέκδοτα, παροιμίαι καὶ παροιμ. φρ. 51, παρωνύμια 17, μῦθοι 9, ἄσματα 2.
204. Λαογραφικὰ Πρωτοκκλησίου Διδυμοτείου. Θρακικὰ 45 (1971) 237 - 255.
Δημοσιεύονται πληροφορίες περὶ κοινων. ὀργανώσεως, λαϊκ. κατοικ., τροφῶν, γεωργ. καὶ κτηνοτρ. βίου, ἐνδύματος καὶ ὑποδέσεως, βιοτεχνίας, γάμου, γεννήσεως, λαϊκ. λατρ., μουσικῆς, ὡς καὶ τινα ἄσματα.
205. **Λυγνὸς 'Εμμ. 'Αντ.** Λαογραφικὰ τῆς Σαντορίνης. Σαντορίνη (1971), σ. 248 - 250.

Δίστιχα 17, έπωδαί 7, παροιμίαι 8, «γλωσσόκομποι» 2, παιδ. άσματα 2, 1 ρίμα, 1 παροιμ., ειδήσεις περί μαντικής και μαγείας.

206. **Μποντάς Γεώργ. Μ.** Σιάτιστα. 'Ελλην Ψυχή 1 (1971) 68 - 72.

Ειδήσεις περί λαϊκής κατοικίας, κοινωνικής οργάνωσης, λατρείας, 25 άσματα.

207. **Νασίκας Γρηγ. 'Αθ.** 'Η Σμίξη (Γρεβενών). 'Ιστορία, ήθη και έθιμα. 'Αθήνα 1971, 8ον, σελ. 168.

Γενικά και ιστορικά πληροφ., όνόματα, άσχολiai κατοίκων, τοπωνύμια, άσματα διάφ. 168, παραδόσεις 5, ειδήσεις περί κοινων. όργαν., γεννήσεως, γάμου, τελευτής, λατρείας, ένδύματος.

208. **Νάστος Κλεάνθης 'Αθαν.** Καταφύγι Πιερίων - Κοζάνης. 'Ιστορική - λαογραφική έπισκόπησι. Θεσσαλονίκη 1971, 8ον, σελ. 250.

Τοπωνύμια, κύρια όνόματα, άσματα 170, παραδόσεις τινές, άσχολiai κατοίκων, ειδήσεις περί γάμου, κοινων. οργάνωσης κ.ά.

Κρίσεις : Μακεδ Ζωή, τεύχ. 62 (1971), σ. 36.

209. **Παπαδημητράκης Κων. Θεμ.** 'Ιστορία - Λαογραφία Μέσα Διδύμας Χίου. Χίος 1971, 8ον, σελ. 64.

'Ανέκδοτα 6, άσματα 11, δίστιχα, παροιμίαι 12, παραδόσεις 3, τοπωνύμια, ειδήσεις περί γάμου, τελευτής, λατρείας, ένδύματος κ.ά.

210. **Παπαδημητρίου - Πολιτσάκη Σουλτάνα** Το Βογιαλίκι - Ευλαγανή τής 'Ανατολικής Ρωμυλίας. Θρακικά 45 (1971) 99 - 142.

Πληροφορία περί κοινωνικής οργάνωσης, επαγγελματικού βίου, γάμου, γεννήσεως και τελευτής, λαϊκής λατρείας, ένδύματος, δημώδη άσματα.

211. **Παπαμιτσάκη 'Ι.** Μαγεία - λαϊκή ιατρική - σκωπτικά ποιήματα. 'Ελλην Ψυχή 1 (1971) 63 - 64.

4 γητεΐαι, 2 σκωπτικά άσματα ως και πληροφορίες δημώδους ιατρικής.

212. **Παπασταματίου Χρ.** Λαογραφικά Σουφλίου. Θρακικά 45 (1971) 143 - 194.

'Ανέκδοτα, παροιμιώδεις φράσεις, παροιμίαι, ειδήσεις περί κοινων. οργάνωσης, λαϊκής λατρείας, επαγγελματικού βίου, αινίγματα.

213. **Parkins Alta Ann** Είκόνες τής Μάνης. Pictures of the Mani. 'Επιμέλεια : **Στυλ. Γ. Παπαδόπουλος.** ('Αθήναι 1971), 8ον, σελ. 160.

214. **Πασχάλης Κοντός, Λασπίδου Μεταξία και Βαρβατζίκη 'Ελισάβετ** Λαογραφικά τοῦ χωρίου 'Ισαάκιον (Διδυμοτείχου). Θρακικά 45 (1971) 195 - 236.

Πληροφορία περί λαϊκής κατοικ., τροφών, γεωργ. και κτηνοτρ. βίου, κοινων. όργαν., λαϊκής λατρείας, μαγείας και δεισιδ. δοξασιών, έθιμων γάμου, γεννήσεως και τελευτής, δημώδη άσματα.

215. **Πατσέλης Νικ. Β.** Λαογραφικά Δελβινακίου. 'Ηπειρ 'Εστ Κ' (1971) 65-74, 208 - 221, 366 - 379, 933 - 944.

Ειδήσεις γάμου, τελευτῆς, λαϊκῆς λατρείας ὡς καὶ πλῆθος δημωδῶν ᾠσμάτων.

216. **Σιταρᾶς 'Απόστ.** 'Η Μάδυτος. Πόλις τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου ἐπὶ τοῦ 'Ελλησπόντου. 'Επιμελεία **Μιχ. Χρ. Κατζάκη.** 'Αθῆναι 1971, 8ον, σελ. 510.

Πλὴν τῆς λοιπῆς ὕλης δημοσ. : τοπωνύμια, κύρια ὀνόματα, παροιμίαι 12, εὐχαί, ἀραί, παιδιὰ 21, ᾠσματα καὶ στίχοι ᾠσμάτων, προσέτι καὶ εἰδήσεις περὶ γλώσσης, μαντικῆς, ἱατρικῆς, λαϊκῆς λατρείας, δεισιδαιμονίας, μαγείας, κοινων. ὁργανώσεως, ἀσχολιῶν τῶν κατοίκων, κατοικίας, ἐνδύματος, τροφῶν, γεννήσεως, γάμου, τελευτῆς κ.ἄ.

217. **Τσατσιοπούλος Λάμπρ. 'Α.** Τὸ Κομπότι 'Αρτης (427 π.Χ. - 1971 μ.Χ.). 'Ιστορικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωή. - Ν. Σκουφᾶς - Ε. καὶ Κ. Γεροστάθης. 'Ιωάννινα 1971, 8ον, σελ. 190 + 1 χάρτ.

Δημοσιεύονται πληροφορίες περὶ κοινων. ὁργανώσεως, ἐνδύματος, λαϊκῆς κατοικίας, γεωργικῶν ἐργαλείων (εἰκόνες), λαϊκῆς λατρείας, γάμου, τελευτῆς, ὡς καὶ πλῆθος εὐχῶν, τοπωνυμίων καὶ 8 μοιρολόγια.

218. **Τσοῦχλος Κωστ.** Λαογραφικὰ τῆς Τσάκωνιᾶς. 'Ελλην Ψυχὴ 1 (1971) 73 - 74.

Λαϊκὴ λατρεία, μαντικὴ, γάμος, ᾠσματα κ.

219. **Φραγκινέας Νικόλ. Γ.** Λακωνικὴ γῆ. 'Αθῆνα 1971, 8ον, σελ. 461.

Πλὴν τῆς λοιπῆς ὕλης — ἰδίᾳ ἀρχαιολογικῆς καὶ ἱστορικῆς — δημοσιεύονται καὶ 25 ᾠσματα, τοπωνύμια, κύρια ὀνόματα, δεισιδαιμονίαι, παραδόσεις, εἰδήσεις περὶ κοινων. ὁργανώσεως κ.ἄ.

Κρίσεις : Λακωνικά Η' (1971), τεύχ. 44, σ. 91 - 92 (Δ. 'Αστερινός). Αὐτόθι, τεύχ. 47, σ. 155 ('Αλ. Βασιλείου).

220. **Φωτεινόπουλος Θ.** 'Ο 'Ελληνικὸς Πόντος. Ποντ Στ 1971, σ. 245.

Δημοσιεύονται πληροφορίες περὶ γάμου, τελευτῆς, μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων συνθηθειῶν ὡς καὶ μία παράδοσις «περὶ Κύκλωπος».

221. **Χατζόπουλος Γ. Κ.** Λαογραφικὰ χωρίου 'Αντρεάντων. 'Αρχ Πόντ 30 (1970 - 71) 34 - 70.

Δημοσιεύονται πληροφορίες περὶ μεταμφίσεων, λαϊκῆς λατρείας, μαντικῆς καὶ δὴ ὄνειρομαντείας ὡς καὶ περὶ μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων συνθηθειῶν.

2. Μελέται.

222. **Αἰκατερινίδης Γεώργ. Ν.** 'Εκθεσις εἰδικῆς λαογραφικῆς ἐρεῦνης εἰς τὸν νομὸν Σερρών (26 Φεβρ. - 8 Μαρτ. 1967). 'Επ ΚΛ Κ'-ΚΑ' (1967-68) 324-336. — 'Εκθεσις λαογραφικῆς ἐρεῦνης εἰς νομὸν Λασιθίου Κρήτης (26

- Αύγ. - 18 Σεπτ. 1967). Αὐτόθι, σ. 336 - 343. — "Εκθεσις λαογραφικῆς ἀποστολῆς εἰς Ἀετὸν Ξηρομέρου Αἰτωλοακαρνανίας (25 - 27 Νοεμβρ. 1967). Αὐτόθι, σ. 344 - 347. — "Εκθεσις λαογραφικῆς ἀποστολῆς εἰς τὸν νομὸν Ρεθύμνης Κρήτης (26 Αύγ. - 14 Σεπτ. 1968). Αὐτόθι, σ. 406 - 414.
223. **Δευτεραῖος Ἀγγ. Ν.** "Εκθεσις λαογραφικῆς ἐρεύνης εἰς τὴν περιοχὴν βορείως τῆς Κοζάνης (Δυτ. Μακεδονίας) (7 Αύγ. - 1 Σεπτ. 1967). Ἐπ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68) 347 - 359. — "Εκθεσις λαογραφικῆς ἐρεύνης εἰς τὸ χωρίον Σισάνιον τοῦ νομοῦ Κοζάνης (15 Ἰουλ. - 3 Αύγ. 1968). Αὐτόθι, σ. 379 - 391.
224. **Ἡμελλος Στέφ. Δ.** "Εκθεσις λαογραφικῆς ἀποστολῆς εἰς τὴν νῆσον Σέριφον (2 - 9 Ὀκτ. 1967). Ἐπ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68) 305 - 310. — "Εκθεσις λαογραφικῆς ἀποστολῆς εἰς τὴν νῆσον Ἴον (19 - 27 Σεπτ. 1968). Αὐτόθι, σ. 376 - 379.
225. **Παπαμιχαήλ Ἀννα Ἰ.** "Εκθεσις λαογραφικῆς ἐρεύνης εἰς τὴν ἐπαρχίαν Τρικάλων (16 Σεπτ. - 3 Ὀκτ. 1967). Ἐπ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68) 310 - 324. — "Εκθεσις λαογραφικῆς ἐρεύνης εἰς τὴν ἐπαρχίαν Τρικάλων (16 Αύγ. - 2 Σεπτ. 1968). Αὐτόθι, σ. 391 - 405.
226. **Κρίνα Πολυπολιτικά στοάζια εἰς τὴν λαϊκὴν παραδοσιν τῆς Δωδεκανήσου καὶ τῆς Κρήτης.** Πεπραγμ. Β' Κρητολ. Συνεδρ. Δ' (1969) 379 - 385.
227. **Χατζηϊωάννου Κυρ. Π.** Τὰ ἐν διασπορᾷ. Τόμος τιμητικός. Λευκωσία, Κύπρος 1969, 8ον, σελ. κζ' + 583.
- Περιέχονται : Ἀναγραφή δημοσιευμάτων (σελ. ιθ' - κζ'). Γεωργικά καὶ ποιμενικά τῆς Κύπρου (σ. 5 - 49). Σύμμεικτα λαογραφικά ἀπὸ τοὺς Κυπριῶτες χρονογράφους (50 - 61). Τὰ παραμύθια (62 - 69). Ἡ μεσαιωνικὴ καὶ δημώδης κυπριακὴ ποίησις (70 - 88). Κριτικά καὶ ἐρμηνευτικά (89 - 99). Δυὸ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Κύπρου μὲ θέμα τὸ Χάρο (100 - 116). Ὁ Λιπέρτης κ' ἡ Κυπριακὴ πραγματικότητα (117 - 138). Ἐπιβιώσεις τοτεμισμού στὴν Κύπρο (139 - 145). Αἱ παραστάσεις τῶν κολαζομένων εἰς τοὺς βυζαντινοὺς καὶ μεταβυζαντινοὺς ναοὺς τῆς Κύπρου (146 - 155). Κύπρια μελετήματα (156 - 164). Αἱ ἑορταὶ τοῦ Κατακλυσμοῦ ἐν Κύπρῳ καὶ ἡ καταγωγή των (165 - 171). Σύμμεικτα ἐτυμολογικά (172 - 183). Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς Πιτσουλιάς Κύπρου (184 - 200). Γλωσσικά καὶ λαογραφικά σταχυολογήματα (201 - 215). Ἡ ἑλληνικότης τῆς Κύπρου βάσει τῶν γλωσσικῶν κριτηρίων (216 - 242). Γενικὴ ἐπισκόπησις τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι σήμερον (243 - 253). Κριτικὰ διάφορα (257 - 318). Βιβλιογραφία τῆς Κυπριακῆς λαογραφίας καὶ γλωσσολογίας μεσαιωνικῆς καὶ νέας διαλέκτου (319 - 420). Εἰκόνες (423 - 449). Language, Race and Nationality (458-471). The Mediaeval and Modern Greek Cypriot dialect (492 - 506). The beginning of the Modern Greek Cypriot dialect as it appears in the Greek text of the Assises, in

the 13th century A.D. (509 - 523). The Cataclysmos feasts in Cyprus and their origin (527 - 531). Four types of External Soul in Greek and other Folk - narratives (532 - 541).

Κρίσεις: Λαογρ Σπ Β' (1970) 63 ([Χρύσ. Κ. Κυπριανού]). Κυπρ Λόγος 2 (1970) 47 (Νάγια Κ. Ρούσου). Λαογρ ΚΖ' (1971) 402 - 405 (Δ. Λουκάτος).

228. **Μενάρδος Σίμ.** Τοπωνυμικαὶ καὶ λαογραφικαὶ μελέται. Λευκωσία 1970, 8ον, σελ. XVI + 375. (Δημοσιεύματα τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν, IV).

Περιέχονται ἐν τῷ τόμῳ: Προλογικὸν σημείωμα ὑπὸ Μεν. Χριστοδούλου (σελ. VII - XVI). Τοπωνυμικὸν τῆς Κύπρου (σ. 1 - 103). Κούκλεια (104 - 105). Λεμεσὸς (106 - 112). Where did Aphrodite find the Body of Adonis? (113 - 118). Ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαὶ ἐκ Κύπρου (119 - 143). Γολγοὶ καὶ Ἑβραῖοι (144 - 151). Φουντάνα Μωρώζα (152 - 157). Περί τῶν τοπικῶν ἐπιθέτων τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς (158 - 180). Τοπωνύμια τῆς νήσου Τήνου (181 - 188). Τοπωνυμικὸν τῆς Μυκόνου (189 - 201). Περί τῶν συνθέτων ἀπὸ τοῦ ἔσω καὶ ἔξω τοπωνυμίων (202 - 205). Κυπριώτικα τραγούδια (206 - 222). Πλουμιστήρα (222 - 225). Ἡ Ρήγαινα (226 - 251). Περί τῶν ὀνομάτων τῶν Κυπρίων (252 - 281). Ὁ Διγενὴς τῆς Κύπρου (282 - 287). Ὁ ἄνθρωπος τῆς Κύπρου (288 - 314). Ἡ ἁγία Ἑλένη εἰς τὴν Κύπρον (315 - 340). Χολλὰ (341 - 345). Μασραῆς (346 - 347). Τὸ τραοῦδιν τῆς Ζωγγραφού (348 - 364). Ἱστορικαὶ παρουσίαι τῶν Κυπρίων (365 - 370). Βουρβούλακας (371 - 374).

Κρίσεις: Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 1, σ. 52 (Ν. Παναγιώτου).

Γ' ΥΛΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

1. Συνοικισμός, οἰκία καὶ αὐλή. Ἐπιπλα καὶ σκευή.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 115, 121, 124, 129, 131, 132, 133, 135, 138, 140, 144, 147, 149, 156, 157, 162, 164, 166, 171, 177, 180, 181, 182, 190, 194, 204, 206, 214, 216, 217, 285, 333, 345]

229. **Βιολάρη Βέρα** Περιγραφή ἑνὸς χωριάτικου σπιτιοῦ. Φωτ Πορεία Α' (1965 - 66) 34 - 35.
230. **Ἰωαννίδης Στέφ.** Σπίτια καὶ δρόμοι στὴν παλιὰ Ξάνθη. Θρακ Χρον ΣΤ' (1966) 30 - 34. [20 εἰκόνες].
231. **Μουτσόπουλος Νικ. Κ.** Ἀρχοντικὰ σπίτια τῆς Μακεδονίας. Μακεδ Ζωή, τευχ. 1 (1966), σ. 9 - 11, τευχ. 2 (1966), σ. 19 - 21.
232. **Γλύστρας Χρ.** Ὑλικὸς βίος καὶ τέχνη τοῦ λαοῦ Σουφλίου. Θρακικὰ 42 (1968) 135 - 137.
Πληροφορίαι περὶ λαϊκῆς κατοικίας.
233. **Κωστάκης Θαν. Π.** Τὰ παλιὰ σπίτια τῶν Φούρνων (Ἰκαρίας) καὶ τοῦ Ἀγαθονησιοῦ. Ἑλληνικὰ 21 (1968) 75 - 108.

234. **Παπαχαραλάμπους Γ. Χ.** Ἡ Κυπριακὴ οἰκία. Προλεγόμενα Θ. Παπαδοπούλλου. Λευκωσία 1968, 8ον, σελ. 30 + 77 + LVIII πίν. + 1 χάρτ. (Δημοσιεύματα τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν, II).
235. **Καδῆ Ἀνδρεανῆ** Λαϊκὴ κατοικία. Λαϊκὴ ἐνδυμασία. Λαϊκὴ τροφή. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 53 - 54.
236. **Μέγας Γεώργ. Ἀ.** Σκοποὶ καὶ μέθοδοι διὰ τὴν ἔρευναν τῆς λαϊκῆς οἰκοδομίας. Λαογρ ΚΣΤ' (1969) 3 - 12. (= Χωροταξία Β', 1942, σ. 41 - 44 = Λαογρ Κ', 1962, σ. 293 - 302).
237. ——— Θρακικαὶ οἰκῆσεις. Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς βορειοελληνικῆς ἀγροτικῆς οἰκίας. Λαογρ ΚΣΤ' (1969) 15 - 59 + πίν. ΙΑ'. (= Ἐπ Λαογρ Ἀρχ ἔτ. Α', 1939, σ. 5 - 49).
238. ——— Ἡ λαϊκὴ οἰκοδομία τῆς Λήμνου. Λαογρ ΚΣΤ' (1969) 61 - 87 + πίν. Η'. (= Ἐπ Λαογρ Ἀρχ ἔτ. Β', 1940, σ. 3 - 29).
239. ——— Θεσσαλικά οἰκῆσεις. Λαογρ ΚΣΤ' (1969) 89 - 201 + πίν. ΜΣΤ'. (= Σειρὰ ἐκδόσεων τοῦ Ὑφυπουργ. Ἀνοικοδομήσεως, ἀρ. 4, Ἀθῆναι 1946, σελ. 113 + πίν. 46).
240. ——— Ἡ λαϊκὴ κατοικία τῆς Δωδεκανήσου. Λαογρ ΚΣΤ' (1969) 203 - 264 + πίν. ΙΣΤ'. (= Ἐπ Λαογρ Ἀρχ ἔτ. Β', Ἀθῆναι 1949, σ. 33 - 92. Σειρὰ ἐκδόσεων Ὑφυπουργ. Ἀνοικοδομήσεως, ἀρ. 22, σελ. 60 + πίν. 16).
241. ——— Ἡ Ἑλληνικὴ οἰκία. Ἱστορικὴ αὐτῆς ἐξέλιξις καὶ σχέσις πρὸς τὴν οἰκοδομίαν τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς. Λαογρ ΚΣΤ' (1969) 265 - 409 + πίν. ΙΗ'. (= Σειρὰ ἐκδόσεων Ὑφυπουργ. Ἀνοικοδομήσεως, ἀρ. 37. Ἀθῆναι 1949, σελ. 134 + πίν. 18).
242. ——— Τὸ ἀρχοντικὸν τοῦ Σκούταρη τῆς Καστορίας. Λαογρ ΚΣΤ' (1969) 431 - 437 + πίν. 23 - 25. (= Ἀέρας Ἀντωνίου Κεραμοπούλλου, Ἀθῆναι 1953, σ. 503 - 509 + πίν. 3).
243. ——— La funzione del vestibolo nella composizione della casa rustica greca e le sua relazione con la casa greca antica. Λαογρ ΚΣΤ' (1969) 439 - 446 + πίν. XVII. (= Annali del Museo Pitre, XIV - XV, 1963 - 64. Palermo 1964, pp. 99 - 104 + tav. XVII).
244. ——— Αἱ ἀγροτικαὶ οἰκῆσεις τῆς Ἀνδρου. Λαογρ ΚΣΤ' (1969) 447 - 486 + πίν. XVI - XXXVI. (= Χαριστήριον εἰς Ἀναστάσιον Ὁρλάνδον, τόμ. Δ', 1967, σ. 83 - 118 + πίν. XVI - XXXVI).
245. **Ἀθανασίου Λεων.** Ἐθιμα θεμελίων καὶ στέγης στὴν Ἡπειρο. Ἡπειρ Ἔστ ΙΘ' (1970) 701 - 713.

246. **Ίωαννίδης Έλευθ.** Ἡ Χαλκίδα καὶ οἱ δρόμοι της. Ἀρχ Εὐβ Μελ 16 (1970) 11 - 76.
247. **Καλαθήρης Τάσ.** Ἀρχοντικὸ στὴ Χαλκίδα. Ἀρχ Εὐβ Μελ 16 (1970) 149 - 182.
248. **Λειμών - Τρεμπέλα Ἑλένη** Τὸ λαϊκὸ Καρπάθικο σπῖτι. Θεσσαλονίκη 1970. (Παράρτημα τοῦ Δ' τόμου (1969 - 1970) τῆς Ἑπιστημονικῆς Ἑπετηρίδος τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς). Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορία, δον, σελ. 69, εἰκ. 48, πίν. 44.
Κρίσις: Λαογρ ΚΖ' (1971) 423 - 424 (Δ. Α. Πετρόπουλος).
249. **Βασιλειάδης Δ.** Τὸ σπῖτι τοῦ Παπαδιαμάντη στὴ Σκιάθου. Ν Ἑστ 89 (1971) 804 - 811.
250. **Δημακόπουλος Ἰορδ.** Τὸ σπῖτι τοῦ Γιαννούλη Χαλεπᾶ στὸν Πύργο τῆς Τήνου. Ν Ἑστ 90 (1971) 927 - 936.
251. **Θωμᾶς Γ.** Μαντηλώματα σπιτιῶν στὸ Πήλιο. Μαγνησιακὰ Α' (1971) 115 - 116.
252. **Μανουσάκης Γ.** Ἐντυπώσεις ἀπὸ τὰ Σφακιά. Σπίτια στὴ Σκαλωτή. Πνευμ Ἑπ Α' (1971) 95 - 96.
253. **Κατσίωνᾶς Στυλ.** Ἡ οἰκία τῆς Πισαλίας. Λαογρ Εὐβο Α' (1971), τευχ. 1, σ. 26 - 28.

2. Ἐνδύματα.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 110. 117. 121. 124. 129. 131. 133. 138. 139. 140. 147. 148. 149. 157. 162. 166. 168. 169. 170. 171. 173. 177. 179. 181. 194. 204. 207. 209. 210. 216. 217. 235. 274. 296. 333. 366. 596. 1153]

254. **Παπαδάκη Ἑλευθερία** Ἡ φορεσιὰ τῆς Καστοριάς. Ἡ φορεσιὰ τοῦ Ἀνταρτικοῦ. Μακεδ Ζωή, τευχ. 2 (1966), σ. 40 - 41.
255. **Ίωαννίδης Στέφ.** Ἐκθεση λαϊκῆς θρακιώτικης ἐνδυμασίας καὶ λαϊκῆς χειροτεχνίας. Θρακ Χρον Ζ' (1967) 66 - 69.
256. **Παραφεντίδου Ἀλεξάνδρα** Ἡ Πυλαία. Β' «ὁ σαγιᾶς», ἡ παλιὰ γυναικεία φορεσιὰ. Μακεδ Ζωή, τευχ. 20 (1968), σ. 31 - 34.
257. **Πιταούλης Γεώργ.** Ἀποστολὴ ἐνδυμασιῶν Πυργίου εἰς Ἐθνολογικὸν Μουσεῖον. Χιακὴ Ἐπιθεώρ 6 (1968), τευχ. 16, σ. 52 - 54.
258. **Τσαλίκη Χρυσή** Τοπικὴ Σουφλιώτικη ἐνδυμασία καὶ καλλωπισμός. Θρακικὰ 42 (1968) 137 - 143.
259. **Παραφεντίδου Ἀλεξάνδρα** Ὁ «σαγιᾶς» τῆς Πυλαίας. Ἑλλ Τέχνη 1 (1970) 55 - 57.

260. **Κασσωτάκης Ἄνδρ.** Ἐνδυμασίες, καλλωπισμός καὶ ἐργαλεῖα τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Γρηγορίας Ἡρακλείου Κρήτης. Ἑλλην Ψυχὴ 1 (1971) 23 - 24.
261. **Κυθρεώτης Ἰάκ.** Τὸ «χόλλιασμαν». Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 1, σ. 7 - 8.
262. **Τσιτρουλῆ Αἰκατερίνη** Γυναικεῖα ἔνδυμασία Τσιαρσαμπᾶ Κοζάνης. Μακεδ Ζωή, τευχ. 62 (1971), σ. 27 - 29.
263. **Χριστοδούλου Μενέλ. Ν.** Ἡ καταγωγὴ τῆς βράκας. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 3, σ. 109 - 112.

3. Τροφαὶ καὶ ποτά.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 115. 121. 131. 138. 144. 149. 152. 156. 162. 163. 164. 166. 170. 171. 177. 179. 181. 194. 198. 204. 214. 216. 235]

264. **Σγουρίτσας Ἀγ.** Τριφτάδια καὶ νερυχλόπιττες. Λακωνικά Ε' (1968), τευχ. 26, σ. 55.
265. **Βραχᾶς Γιάνν.** Τὸ χαμοκούκι. Ρομολ. Ἡμερολ 14 (1968 - 70) 103 - 104.
266. **Κυπριανοῦ Χρυσάνθος Στ.** Μερικὲς κυπριακὲς τροφὲς τοῦ χωρίου Τσακκιστρά. Τόμος ΣΤ'. Ἐκδόσεις Γυναικείου Λαπῆθου. Λαπῆθος 1970, 8ον μικρ., σελ. 34.
267. **Κυθρεώτης Ἰάκ.** «Σημειθιά» μετὰ τὰ «κουκκουρούθκια». Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 2, σ. 80.
268. **Χατζιωνᾶς Στυλ.** Τὸ φαγητὸ στὴν Ἀλωνά. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 3, σ. 118 - 121.
269. **Δράκος Ἄνδρ.** Κατασκευαὶ ἐκ χοιρινοῦ κρέατος. Μαθ Ἑστ. ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 71.

4. Βίοι.

(Γεωργικός, ποιμενικός, μελισσοκομικός, ναυτικός, ἀλιευτικός κλπ.)

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 114. 115. 119. 120. 121. 123. 124. 125. 132. 135. 138. 146. 147. 149. 155. 156. 157. 160. 162. 164. 165. 170. 171. 179. 180. 182. 190. 192. 194. 195. 201. 204. 208. 210. 212. 214. 216. 217. 227. 260. 869. 898. 899. 1175]

270. **Λιασίδης Κυρ.** Τὸ ξυλάλετρο καὶ ἡ ὁρολογία του. Φωτ Πορεία Α' (1965 - 66) 36.
271. **Παπανικολάου Φώτ.** Ὁ τζομπάνος. Μακεδ Ζωή, τευχ. 2 (1966), σ. 17-18. — Ἡ γίδα. Αὐτόθι, τευχ. 4, σ. 34 - 35.

272. **Ζάππας Τάσος** 'Αλιευτικό χρονικό τοῦ Εὐβοϊκοῦ. 'Αρχ Εὐβ Μελ 14 (1968) 3 - 86.
273. **Κωνσταντινίδου Μάρθα** Τὸ ράσισμα τῶν ψαριῶν. Μακεδ Ζωή, τεῦχ. 26 (1968), σ. 31 - 32.
274. **Μάτσας Νέστωρ** Στέγη ἀπὸ οὐρανό. (Σαρακατσάνικο ὁδοιπορικό). 'Αθήνα 1968, 8ον, σελ. 110 + 24 εἰκ.
Λογοτεχνική περιγραφή τοῦ βίου τῶν Σαρακατσάνων μὲ παρεμβαλλόμενα πλεῖστα λαογραφικὰ στοιχεῖα, ἤτοι παραδόσεις, ἄσματα, εἰδήσεις περὶ λαϊκῆς λατρείας, μουσικῶν ὀργάνων, ἐνδύματος, δεισιδαιμόνων συνηθειῶν κ.ἄ.
Κρίσεις: 'Ηπειρ 'Εστ ΙΗ' (1969) 188 - 189. Μακεδ Ζωή, τεῦχ. 33 (1969), σ. 46 - 47. Ν 'Εστ 85 (1969) 608 (Χατζ[ίνης Γ.]).
275. **Ζάππας Τάσος** Νερόμυλοι καὶ ἀνεμόμυλοι στὴ νότια Καρυστία. 'Αρχ Εὐβ Μελ 15 (1969) 103 - 118.
276. **Τοπαλίδης Νικ.** 'Η μελισσοκομία στὴ Σάντα. 'Αρχ Πόντ 29 (1968 - 69) 332 - 339.
Δημοσιεύεται ἐνταῦθα καὶ συμπληρωματικὴ βιβλιογραφία ὑπὸ Σ. Λιανίδη.
277. **Γοργορίνης Γεώργ.** Τὸ Μεσολογγινικὸ πετάλι. Ρουμελ 'Ημερολ 14 (1968 - 70) 77 - 80.
278. **Γρηγόρης Γερ.** Παγίδες γιὰ πουλά. Ρουμελ 'Ημερολ 14 (1968 - 70) 43 - 46.
279. **Κωνσταντινόπουλος Χρήστ. Γ.** Οἱ Λαγκαδινοὶ μαστόροι. 'Ιστοριοκολλογραφικὴ μελέτη. 'Αθήνα 1970, 8ον, σελ. 56.
Κρίσεις: Λαογρ ΚΖ' (1971) 422 - 423 (Δ. Α. Πετρόπουλος).
280. **Παπαρρηγόπουλος Πάνος** Μορφές τοῦ τόπου μας. Οἱ καλαντζῆδες. 'Επετ Καλαβρ Β' (1970) 138 - 141.
281. **Σαχᾶ Μαρία Νικ.** Οἱ νερόμυλοι τῆς Κωμιακῆς Νάξου. 'Επετ 'Εταιρ Κυκλ Μελ Η' (1969 - 70) 633 - 643.
282. **Σταμέλος Δημ.** 'Αλώνισμα τοῦ παλιοῦ καιροῦ. Ρουμελ 'Ημερολ 14 (1968 - 70) 153 - 158.
283. **'Αρχιγένης Δημ. 'Ι.** Λαογραφικὸ Σμύρνης. Τὰ κάρβουνα στὴ Σμύρνη. Μικρασιατικὰ 1 (1970 - 71) 71 - 78.
284. **Βαγενᾶς Θ.** Οἱ περίφημοι Κοσμίτες λιθοτόμοι καὶ λαγουμιτζῆδες. Χρον Κοσμᾶ (1971) 242 - 245.
285. **Γιαννακόπουλος Βλ.** Κατοικία, γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ ἐργασίες τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Πραστός Κυνουρίας τοῦ νομοῦ 'Αρκαδίας. 'Ελλην Ψυχὴ 1 (1971) 24 - 25.

286. **Κατσιπής Φίλ.** Ἀπὸ τὸ χρονικὸ τοῦ κάμπου μας. Σαντορίνη (1971), σ. 237 - 245. — Ἀπόχες καὶ λίμνες. Αὐτόθι, σ. 261 - 262.
287. **Παπανικολάου Φώτ.** Τὰ κουδούνια. Μακεδ Ζωή, τευχ. 62 (1971), σ. 42.
288. **Πολυχρονίου Γ.** Τὰ βερκά. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 2, σ. 69 - 74. Κατασκευή, χρήσις, στήσιμο, συντήρησις καὶ ποιότης τῶν οὕτως ὀνομαζομένων παγίδων πρὸς σύλληψιν πουλιῶν.
289. **Ροῦσσος Μάρκ.** Μποργιανοὶ τρατάρηδες. Σαντορίνη (1971), σ. 259 - 260.
290. **Χαραλάμπους Χ.** Τὸ λίνον (λινάριν). Καλλιέργεια, κατεργασία καὶ ὕφανσις αὐτοῦ ἐν Κύπρῳ. Βοῦφα - ἀρκαστῆριν καὶ ὀρολογία τμημάτων τούτων. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 2, σ. 63 - 68.
291. **Δράκος Ἄνδρ.** Τσαγκάρης. Μαθ Ἑστ ἔτ. KB' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 70.

5. Βιοτεχνία καὶ λαϊκὴ τέχνη.

(Ἀρχιτεκτονική, χειροτεχνία, ὕφανσις, κεντητικὴ, ξυλογλυπτικὴ, ἀγγειοπλαστικὴ, μεταλλουργία, λαϊκὰ ἐπιτηδεύματα).

- Βλ. καὶ π. 114. 119. 120. 121. 132. 138. 142. 143. 148. 149. 156. 160. 162. 177. 194. 195. 197. 198. 204. 218. 290. 425. 467. 1153]
292. **Κεφαλᾶς Κ.** Ἡ ἐλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη. Μακεδ Ζωή, τευχ. 7 (1966), σ. 31 - 32.
  293. **Κωτσάκη Ἰωάννα** Κεντήματα καὶ ὕφαντά. Μακεδ Ζωή, τευχ. 1 (1966), σ. 41 - 43.
  294. **Γιακουμέττη Σωτηρία** Ὁ ἀργαλειὸς καὶ ἡ ὀρολογία του. Φωτ Πορεία Β' (1966 - 67) 84.
  295. **Φιλιππίδη Ἑλένη** Τὸ Σαρακατσάνικο διακοσμητικὸ μοτίβο στοὺς τάπητες τύπου «Θράκης». Θρακ Χρον Ζ' (1967) 80 - 82.
  296. **Ἀναγνωστοπούλου Ἀρχοντούλα** Λαογραφικὰ Διδυμοτείχου. Θρακικὰ 42 (1968) 143 - 148.
Δημοσιεύονται πληροφορίες περὶ ὕφαντικῆς, πλεκτικῆς, κεντητικῆς, ξυλογλυπτικῆς, κεραμικῆς, χρυσοχοίας καὶ ἐνδύματος.
  297. **Connell Patrick** Greek Ornament. Translation and introduction by—. London (1968), 8ον, σελ. 127.
Λαογραφικῶς ἐνδιαφέρουν αἱ σελ. 103 κέξ.
  298. **Κουμανούδης Ἰω. Ν.** Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῆς κατασκευῆς τινῶν μεταβυζαντινῶν ναῶν. Ἡ σημασία των. (Ἀνάτυπον ἐκ τῶν

«Τεχνικῶν Χρονικῶν», τεύχ. 1ον, Ἰανουάριος 1968). Ἀθῆναι 1968, 8ον, σελ. 24.

299. ——— Θέματα ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ζυγός». [Ἀθῆναι], 1968, 8ον, σελ. 36.

Περιλαμβάνει : α) Κερκυραϊκὰ καμπαναριὰ (σ. 3 - 19). β) Τὸ καμπαναριὸ τοῦ Ἀθ-
Βησοῦρου στὴ Νέα Φιλιππιάδα (20 - 26). γ) Ἀγνωστοὶ μεταβυζαντινοὶ ναοὶ Ἀττικῆς
καὶ Βοιωτίας (27 - 36).

300. **Κωτσάκη Ἰωάννα** Τὸ ἐλληνικὸ κέντημα. Μακεδ Ζωή, τεύχ. 23 (1968), σ. 46 - 47.

301. **Λιναρδάκη Ἐλευθερία** Α' Παγκρήτιος ἐκθεσις ἔργων λαϊκῆς τέχνης πα-
λαιᾶς καὶ συγχρόνου... Κρητ Ἔστ τεύχ. 181 (1968) 172 - 178.

302. **Megas Georg. A** Überlieferung und Erneuerung in der Volksarchi-
tektur Südost - Europas. Zeitschrift für Balkanologie 6 (1968) 74 - 82 +
22 Taf.

303. **Μελετόπουλος Ἰωάν. Ἀλεξ.** Ἡ ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος εἰς
τὴν λαϊκὴν εἰκονογραφίαν ὑπὸ —. Ἀθῆναι 1968, 8ον, σελ. 24 + 15 ἄ. ἄ.
+ 41 εἰκ.

304. **Παπαμιχαήλ Ἀννα Ἰ.** Κρεαζωτὰ δαπέδα τῆς Σούλας. Ἐπ ΚΑ ΚΑ ΚΑ
(1967 - 68) 223 - 241.

305. **Πιερράκου - Μαρούδα Σούλα** (Π) ὁρμητικὴ τέχνη εἰς τὸ Γεράκι. Λακω-
νικὰ Ε' (1968), τεύχ. 26, σ. 106 - 108.

306. **Αἰκατερινίδης Γεώργ. Ν.** Τὰ πιθάρια τῆς Κρήτης. Τεχνικὴ τῆς κατα-
σκευῆς των. Ἡὼς 110 (1969) 5 - 12.

307. **Γεωργίου Κων.** Πῶς κατασκευάζεται τὸ φουρκάλι στὸ χωριό μου Δίκωμο.
Μαθ Ἔστ ΙΘ' (1969) 51/347.

308. **Δωρῆς Μιχ.** Ἀνώνυμη ἀρχιτεκτονικὴ. Γέφυρες. Ἀρχιτεκτονικὴ 13 (1969),
τεύχ. 77, σ. 50 - 61.

Ἡ γέφυρα τοῦ Ἀγίου Βησσαρίωνα στὴν Πόρτα Παναγιᾶ (Τρίκαλα) (σ. 51 - 53). Τὸ
«γιοφύρι» τῆς Κόνιτσας (σ. 54 - 55). Οἱ γέφυρες τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ τοῦ Δρίνου (σ. 56).
Τὸ γιοφύρι τῆς Ἀρτας (σ. 58· ἐν σελ. 57 παραλλαγή τοῦ ὁμωνύμου ἄσματος). Ἄλλα μικρό-
τερα γιοφύρια (σ. 58, εἰκόν. 59 - 61).

309. **Εὐαγγελίδης Δημ. Ε.** Ἡ Ἑλληνικὴ Τέχνη. Ἀθῆναι 1969, 4ον, σελ. 218.
Κρίσις : Ἡπειρ Ἔστ ΙΗ' (1969) 490 - 491 (Δ. Κόκκινος).

310. **Ἰγνατίου Ἀνδρ. Ε.** Πῶς γίνονται τὰ πιθάρια στὸ χωριό μου Παναγιᾶ.
Μαθ Ἔστ ΙΘ' (1969) 52/348 - 53/349.

311. **Καρεκλᾶς Ἀνδρ.** Πῶς κατασκευάζεται ἡ καρέκλα. Μαθ Ἔστ ΙΘ' (1969)
47/343 - 48/344.

312. **Καχραμάνος Χάρης** 'Η ἱστορία τοῦ χαλιοῦ. 'Αθῆναι 1969, 8ον, σελ. 370.
Κρίσεις: 'Ελλ Τέχνη 1 (1970) 61 - 67 (Κλ. Μαρμαρινός).
313. **Κοκκίνης Σπ.** 'Ιστορικά μνημεῖα καὶ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ στὴ Χαλκίδα.
'Αρχ Εὐβ Μελ 15 (1969) 169 - 248.
314. **Κυριακίδου - Νέστορος 'Αλκη** Τὸ πετεινάρι στὰ λαϊκὰ κεντήματα τῶν Βαλκανίων. 'Αρχιτεκτονικὴ 13 (1969), τεύχ. 72, σ. 87 - 95.
315. **Μέγας Γ. 'Α.** Ζητήματα 'Ελληνικῆς Λαϊκῆς 'Αρχιτεκτονικῆς. Λαογρ ΚΣΤ' (1969) 411 - 428. (= Λαογρ ΙΔ', 1952, σ. 304 - 317).
316. ——— Überlieferung und Erneuerung in der Volksarchitektur Südost - Europas. Λαογρ ΚΣΤ' (1969) 487 - 502 + πίν. 3 - 24. (= Zeitschrift für Balkanologie, Jahrg. VI, 1968, Heft 1. Wiesbaden, pp. 74 - 87, Taf. 3 - 24).
317. **Μουζούρης Γεώργ.** Πῶς κατασκευάζονται τὰ ἀγγεῖα στὸν Κόρνο. Μαθ 'Εστ ΙΘ' (1969) 50/346.
318. Νεοελληνικὴ Χειροτεχνία. 'Εθνικὴ Τράπεζα τῆς 'Ελλάδος. (Διεύθυνση ἐκδόσεως: **Στέλιος Α. Παπαδόπουλος** Καλλιτεχνικὴ ἐπιμέλεια: **Τάκης Κατσουλίδης**. Συνεργάτες τοῦ τμήματος: **Π. Ζώρα, Χ. Καχραμάνος, Β. Κυριακόπουλος, Κ. Μακρῆς, Σ. Α. Παπαδόπουλος, Α. Κατζηνικό- λάου**). ('Αθῆναι 1969), 4ον, σελ. 335 + 1 χάρτ. (εἰκόνες 251).
Νεοελληνικὴ χειροτεχνία (σ. 12 - 29). Λαογραφικὴ (30 - 40). Ξυλογλυπτικὴ (48 - 87). Κεραμικὴ (88 - 123). Ὑφαντικὴ (124 - 159). Κεντητικὴ (160 - 219). Μεταλλοτεχνία (220 - 239). 'Αργυροχοῖα (240 - 275). Ταπητουργία (276 - 295). Συλλογὲς ἔργων νεοελλ. χειροτεχνίας (296 - 308). Σημειώσεις (311 - 320). Λεξιλόγιο τεχνικῶν ὄρων (321). Βιβλιογραφία (323 - 326). Εὐρετήριο (327 κέξ.).
Κρίσεις: Ν 'Εστ 87 (1970) 542 (Χ). 'Ελλ Τέχνη 1 (1970) 60 - 61 (Κλ. Μαρμαρινός). Χιακὴ 'Επιθεώρ 8 (1970), τεύχ. 23, σ. 137 - 138 (Σταμάτ. Μανδαλάκας).
319. **Σπύρου Μάριος** Πῶς κατασκευάζονται τὰ καλάθια στὸ χωριό μου Φιλοῦσα (Κελοκεδάρων Πάφου). Μαθ 'Εστ ΙΘ' (1969) 48/344 - 49/345.
320. **Τζιακούρης Δημ. Ν.** Πῶς κατασκευάζεται ἡ σαρκὰ στὸ χωριό μου Τύμπου. Μαθ 'Εστ ΙΘ' (1969) 51/347 - 52/348.
321. **Βασιλειάδης Δ.** Γύρω ἀπὸ τὴ Ζακυθινὴ ἀρχιτεκτονικὴ. Ν 'Εστ 88 (1970) 1622 - 1632.
322. **Γιαγκουλλῆς Κων/ῖνος Γ.** Τὸ κυπριακὸ σάμα - στρατούρι καὶ δισάκκι. Κυπρ Λόγος 2 (1970) 63 - 65.
323. **Δημακόπουλος 'Ιορδ.** «Μεγάλῃ Βρύση», μιὰ βενετσιάνικη κρήνη τοῦ Ρεθύμνου. Κρητ Χρον ΚΒ' (1970) 322 - 343.

324. **Δωρῆς Μιχ.** Ἀνώνυμη ἀρχιτεκτονική. Κρήνες. Ἀρχιτεκτονική 14 (1970), τευχ. 78, σ. 49 - 60. — Ὑδρόμυλοι. Αὐτόθι, τευχ. 79, σ. 57 - 68. — Ἐκκλησίες περιοχῆς Πεδιάδος Ἡρακλείου Κρήτης. Αὐτόθι, τευχ. 82, σ. 37 - 52. — Ἡ πέτρα καὶ ὁ ἄνθρωπος. Αὐτόθι, τευχ. 83, σ. 60 - 73 (εἰκόνες οἰκιῶν κλπ. ἔργων λαϊκῶν).
325. Ἑθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος. Μουσεῖα καὶ Συλλογές τῆς Ἑλλάδος. Εἰκονογραφημένος ὁδηγός. Ἀθῆναι 1970, 8ον, σελ. 63.
Κρίσις: Ἑλλ Τέχνη 1 (1970) 63 (Κλ. Μαρμαρινός).
326. **Ζήβας Διον.** Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Ζακύνθου ἀπὸ τὸν ΙΣΤ' μέχρι τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Ἀθῆναι 1970, 4ον, σελ. 201. (Τεχνικὸν Ἐπιμελητήριον τῆς Ἑλλάδος).
327. **Κεφαλᾶς Κων/ῖνος Π.** Ἡ μακεδονικὴ χειροτεχνία τὸν καιρὸ τῆς τουρκοκρατίας. Ἑλλ Τέχνη 1 (1970) 50 - 54.
Δημοσιεύονται πληροφορίες περὶ ὕφαντικῆς, κεραμικῆς, χρυσοκεντητικῆς, χαλκοτεχνίας καὶ κεραμικῆς.
328. **Κουμανούδης Ἰ. Ν.** Περίγραμμα ἀνωτέρων θηραϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Οἱ οἰκισμοὶ καὶ ἡ κατοικία. Ἑπεν Ἑταιρ. Κυκλ Μελ Η' (1969 - 70) 9 - 53.
329. **Κυριαζοπούλος Βασ.** Τὰ μυκονιάτικα ὕφανα. Ἑλλ Τέχνη 1 (1970) 15 - 18.
330. **Παπαδάκη Ἐλευθερία** Τὸ κέντρο ἀπὸ τὴν παράδοσι στὴν βιοτεχνία. Μακεδ Ζωή, τευχ. 54 (1970), σ. 28 - 29.
331. **Παπαδημητρίου Ἑλένη** Εἰσαγωγὴ στὴν ξυλογλυπτικὴ - ξυλουργικὴ τῆς περιοχῆς Λαπήθου. Χρον Λαπήθου Α' (1970) 24 - 31. — Ὑφαντικὴ περιοχῆς Λαπήθου. Αὐτόθι, σ. 124 - 130 καὶ 252. [Ἐν σ. 252 δημοσ. καὶ λεξιλόγιον ὕφαντικῆς Λαπήθου].
332. **Ταρσούλη Ἀθηνᾶ** Ἡ κυπριακὴ λαϊκὴ τέχνη. Ἑλλ Τέχνη 1 (1970) 2 - 14.
Δημοσιεύονται πληροφορίες περὶ λαϊκῆς κατοικίας, ἐνδύματος, ὕφαντικῆς, κεραμικῆς, ξυλογλυπτικῆς, μεταλλουργικῆς.
333. **Τσαγγαρίδης Ὁδ.** Βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς κυπριακῆς λαϊκῆς τέχνης. Χρον Λαπήθου Α' (1970) 266 - 267.
334. **Χασιακὸς Γεώργ.** Τὸ σπαρτόγνεμα. Ρουμελ Ἡμερολ 14 (1968 - 70) 91 - 96.
335. **Χατζημιχάλη Ἀγγελικὴ** Ὁ φυτικὸς διάκοσμος τῆς λαϊκῆς μας τέχνης. Ἑλλ Τέχνη 1 (1970) 19 - 22.
336. **Βακαλόπουλος Κ. Α.** Μία ἄγνωστη λαϊκὴ λιθογραφία τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ Γρηγορίου Ε'. Ἑλληνικά 24 (1971) 390 - 396, πίν. ἀρ. 14.

337. **Βασιλείου Σπύρ.** Τὸ καράβι στὴν ἐλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη. 'Ελλ Τέχνη 2 (1971) 101 - 103.
338. **Βρέλλης Παῦλ.** Τὸ ἔπος τοῦ 21 στὴ λαϊκὴ τέχνη. 'Ηπειρ 'Εστ Κ' (1971) 232/716 - 234/718.
339. **Δημητρίου 'Ελένη** Τὸ Μουσεῖον Λαϊκῆς Τέχνης τοῦ Γυμνασίου Λαπήθου. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), ἀρ. 2, σ. 81 - 84. — Ὑφαντικὴ Ριζοκαρπάσου. [Βαμβακερά, μεταξωτά, μάλλινα]. Αὐτόθι, ἀρ. 3, σ. 135 - 38.
340. **Διδασκάλου 'Ιφιγένεια** Ὁ ἀργαλειὸς καὶ οἱ προλήψεις του. 'Ελλ Τέχνη 2 (1971) 120 - 122.
341. **Κανταρτζῆς 'Αφ.** Τὸ κουδούνι καὶ τὰ ζῶα. 'Ελλ Τέχνη 3 (1971) 181 - 187.
342. **Καραγιαννάκος 'Απ.** Ὁ ἀργαλειὸς καὶ τὰ τραγούδια του. Λακωνικά Η' (1971), τευχ. 48, σ. 181 - 82.
343. **Καхраμάνος Χάρης** Τὰ λάθη στὰ χαλιά. 'Ελλ Τέχνη 2 (1971) 104-107. — Ἡ ἐλληνικότητα τῶν Μικρασιατικῶν παπῆτων. Αὐτόθι 5 (1971) 259-269.
344. **Κονταρᾶτος Σάββας** Ἡ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Σαντορίνης. Σαντορίνη (1971), σ. 221 - 223.
345. **Κουμανούδης 'Ιω. Ν.** Τὰ λαϊκά σπέρματα καὶ οἱ ἐκκλησιαστικὴς Σαντορίνης. Σαντορίνη (1971), σ. 209 - 218.
346. **Κυριαζόπουλος Βασ.** Παλιὰ ἐπιτομὴ καὶ κρεμαστάρια φαναριῶν ἀπὸ τὴν Μύκονο. 'Ελλ Τέχνη 2 (1971) 91 - 95.
347. **Κωνσταντινίδης Δημήτρ.** Σήμαντρα καὶ κώδωνες. 'Ελλ Τέχνη 2 (1971) 80 - 90. — Κωδωνοστάσια. Αὐτόθι 3 (1971) 148 - 60. — Κηροστάται καὶ πολυκάνδηλα. Αὐτόθι 4 (1971) 202 - 213.
348. **Λαμπαδαρίδης Νικ. Σωτ.** Ἡ λαϊκὴ χειροτεχνία στὰ νησιά τοῦ Μαρμαρᾶ. 'Ελλ Τέχνη 3 (1971) 130 - 138.
349. **Λάμπας 'Αριστ.** Χειροτεχνία, λαϊκὴ τέχνη καὶ ἡ σύγχρονη ἐποχὴ μας. 'Ελλ Τέχνη 2 (1971) 108 - 112.
350. **Loukatos Dim.** Précautions superstitieuses sur le tissage en Grèce. (Separatum Actes du Premier Congrès International des Études Balkaniques et Sud - Est Europeennes. Éditions de l' Academié Bulgare des Sciences). Sofia 1971, 8ον, σελ. 471 - 476.
351. **Μαρμαρινὸς Κλ.** Τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα στὴ λαϊκὴ μας τέχνη. 'Ελλ Τέχνη 5 (1971) 257 - 258.
352. **Οἰκονομίδης Δημ. Β.** Ἡ βαρελοποιία εἰς τὴν Σαντορίνην. Σαντορίνη (1971), σ. 231 - 236.

353. **Παναγιωτόπουλος 'Ι. Μ.** 'Η 'Ελληνική 'Επανάσταση καὶ ἡ λαϊκὴ τέχνη. 'Ελλ Τέχνη 4 (1971) 194 - 201.
354. **Παπαδάκη 'Ελευθερία** Τὸ πηγαῖο στὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη. 'Ελλ Τέχνη 2 (1971) 116 - 119. — 'Η λαϊκὴ τέχνη στὰ ἔθιμα καὶ τὶς παραδόσεις τοῦ χωριοῦ. Αὐτόθι 5 (1971) 298 - 299.
355. ——— Τὸ κέντημα ἀπὸ τὴν παράδοσι στὴν βιοτεχνία. Μακεδ Ζωή, τεῦχ. 54 (1971), σ. 27 - 29.
356. **Παπαδάκης Νικ.** 'Ελληνικὰ λαϊκὰ ἀργυρώματα. 'Εθιμολογικὴ ἐνημέρωση. 'Απὸ τὴν ἀνώνυμη τέχνη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. 'Αθήνα 1971, 8ον, σελ. 120. Πρόλογος : σελ. 9 - 36, εἰκόνες : σ. 39 - 107, παρατηρήσεις : σ. 108 - 116. Κρίσεις : 'Ελλ Τέχνη, ἀρ. 7 (1972), σ. 127 - 128 (Κλ. Μαρμαρινός).
357. **Παπαδημητρίου - Δημητρίου 'Ελένη** Κύπριοι χειροτέχνες. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τεῦχ. 1, σ. 45 - 46.
- 357α. **Σακελλίων Γ.** 'Η ὕφαντουργία στὴν 'Αγιά κατὰ τὴν τουρκοκρατία. 'Ελλ Τέχνη 2 (1971) 123 - 125.
358. **Σκλαβενίτης Χριστόφ.** 'Η ἑλληνικὴ μεταλλοτεχνία. 'Ελλ Τέχνη 5 (1971) 270 - 282.
359. **Σταθάκη - Κούμαρη Ροδούλα** Οἱ ὄψαντες πετσοῦτες τῆς Κρήτης. 'Ελλ Τέχνη 2 (1971) 113 - 115. — Τὰ χαράβια στὸν διάκοσμο τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς τέχνης. Αὐτόθι 3 (1971) 161 - 165.
360. **Σταθάκης Στάθ. Δ.** 'Η Κοσμίτικη λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ. Χρον Κοσμᾶ (1971) 54 - 68.
361. **Στεργίου 'Αρτεμης** Μιὰ προσπάθεια ἐθνικῆς πνοῆς. 'Η ἀναβίωση τῆς Μικρασιατικῆς χειροτεχνίας. Μικρασιατικὰ 1 (1970 - 71) 196 - 197.
362. **Ταρσούλη 'Αθηνᾶ** Κεντήματα καὶ δαντέλες τῆς οἰκοτεχνίας Κύπρου. 'Ελλ Τέχνη 4 (1971) 226 - 229.
363. **Τζελέπης Πάνος - Νικολῆς** Λαϊκὴ ἑλληνικὴ ἀρχιτεκτονικὴ. 'Αθήνα 1971, 4ον, σελ. 17 + 30 πίν.
364. **Τσολομήτης Δημ.** Τὰ ὕφαντὰ τοῦ Κοσμᾶ. Χρον Κοσμᾶ (1971) 129 - 132.
365. **Χατζηγεωργίου Γεώργ.** Κύπριοι χειροτέχνες. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τεῦχ. 2, σ. 75 - 76.
366. **Χατζημιχάλη 'Αγγελικὴ** 'Η λαϊκὴ τέχνη τῆς Κύπρου. ('Η μακραίωνη κληρονομιά της). 'Ελλ Τέχνη 2 (1971) 66 - 79.
Δημοσιεύονται πληροφορίες περὶ χρυσοχοϊκῆς, ὕφαντικῆς, ἀγγειοπλαστικῆς, ἀνδρικῆς καὶ γυναικείας ἐνδυμασίας, κεραμικῶν, πλεχτῶν κ.ἄ.

367. **Ἀργυροῦ Κυριακούλα, Λευκόκοίλος Σπυρ., Φίλιππα Μαριγώ** Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Λευκάδος. Ἐπετ Λευκ Α' (1971 - 72) 175 - 278.

Δ' ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

1. Λαϊκὴ πίστις.

α') Θρησκευτικαὶ καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι τοῦ λαοῦ.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 114. 118. 120. 121. 122. 124. 126. 129. 131. 132. 133. 135. 136. 138. 139. 140. 142. 143. 149. 153. 160. 161. 169. 170. 171. 177. 180. 183. 188. 190. 192. 194. 201. 203. 214. 219. 220. 221. 274]

368. **Γιαγκοζῆς Φαίδ.** Τὰ εἰκονοστάσια τῶν αὐτοκινητοδρόμων. Μακεδ Ζωή, τεύχ. 1 (1966), σ. 23.

369. **Kakridis Johannes Theoph.** Die alten Hellenen im neugriechischen Volksglauben. Tusculum - Schriftenreihe : Heinrich Dörrie. München (1967), 8ον μικρ., σελ. 88.

370. **Μάρκου Σοφία** Προλήψεις γυναικῶν στὸ Λευκόνοικο. Φωτ. Πορεία Β' (1966 - 67) 85.

371. ***Πανάρετος Ἀνθιμ.** Ἡ δεισιδαιμονία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα. Ἐκδοσὴ Φιλοδασικοῦ Συλλόγου Κύπρου. Λευκωσία 1969.
Κρίσις : Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τεύχ. 1, σ. 55 - 56 (Χρῆστ. Χ. Γεωργιάδης).

372. **Ριρή Θεοδώρα** Διάφορες προλήψεις ἀπὸ τὸ Λευκόνοικο. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 79 - 80.

373. **Φραγκινέας Νικ.** Ἡ ἀποφράς ἡμέρα Τρίτη καὶ ἡ σημασία της. Λακωνικά ΣΤ' (1969), τεύχ. 32, σ. 52 - 54. — Σπουδὴ τῶν παλαιῶν δοξασιῶν καὶ ἐθνικῶν παραδόσεων. Αὐτόθι, τεύχ. 33, σ. 80 - 81. [Περὶ «κωνσταντινάτων»].

374. **Βελούση Ἀννα** Προλήψεις [Λευκονοίκου 15, Περιστερώνας 13]. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 73 - 74.

375. **Blum Richard and Eva** The dangerous hour. The lore of crisis and mystery in rural Greece. With fieldwork assistance by Anna Amera and Sophie Kallifatidou. With a foreword by H.R.H. Prince Peter of Greece. London 1970, 8ον, σελ. 410.

Κρίσις : Contemporary Psychology vol. 16 (1971) 432 - 434 (George and Vasso G. Vassiliou).

376. **Μαγνήτη Παναγιώτα** Προλήψεις [5]. Μαθ Ἀντίλ Η' (1969 - 70), ἀρ. 15 - 16, σ. 71.

377. **Μυλωνά 'Ελένη** Προλήψεις [45]. Μαθ 'Αντίλ Η' (1969 - 70), ἀρ. 15 - 16, σ. 69 - 71.
378. **Παυλίδης Βασίλ. Π.** Λαογραφικά Παραμυθίας. (Προλήψεις και δεισιδαιμονίαι). 'Ηπειρ 'Εστ ΙΗ' (1969) 428 - 434, 552 - 557. ΙΘ' (1970) 169 - 176, 308 - 316, 464 - 469, 576 - 584.
379. Προλήψεις [19]. Μαθ 'Αντίλ Θ' (1970 - 71) 155.
380. **Ρουσούνιδης 'Ανδρ. Χ.** Περί κυπριακῆς λαϊκῆς ἀψιφοβίας. Κυπρ Σπ ΛΕ' (1971) 251 - 254.

β') Μαγεία. 'Επωδαί.

1. Μαγεία.

[Βλ. και τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 115. 120. 132. 146. 151. 156. 160. 168.
175. 177. 180. 183. 205. 214. 216]

381. **Παπαδογιάννης Μαν.** Τὸ νταβέτι (Μαγικὲς τελετὲς στὴν Κρήτη). Κρητ 'Εστ τευχ. 189 (1968) σ. 539 - 542.
382. **Παπαχαλαμπίου Γεώργ. Χ.** Τροποπεράσματα. 'Επ Κύπρ III (1969) 70-139 - 144.
- 382α. **Οὔσταγιαννάκη - Ταχατάκη Εἰρήνη** Προσευχές - δεσίματα - λυσιματά τῶν Ἀρχανῶν Ἡρακλείου Κρήτης. 'Ελλ Ψυχὴ 1 (1971) 57 - 62.
383. **Πετρόπουλος Δ. Α.** Εὐφημισμοί. 'Ελληνικά 24 (1971) 337-350. [Μελέτη].

2. 'Επωδαί.

[Βλ. και τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 114. 118. 136. 153. 156. 172.
183. 190. 194. 205. 211]

384. **Λοῖζου Μαρία** 'Η γηθκειὰ τῶν βουθκιῶν. Φωτ Πορεία Β' (1966 - 67) 87.
385. **Μαρκόπουλος Θεόδ.** Ξόρκια και παραμύθια. Μεσσην Γράμμ 2 (1967) 325 - 329.
386. **Ριρῆ Θεοδώρα** Τὸ ἔφκαρμαν τοῦ φόου. Τὸ ζανίν. Φωτ Πορεία Β' (1966 - 67) 87.
387. **Χουτρῆς Γλαῦκος** Πῶς γητεύουν τὸν ἀλοῦπον. — τὴν κουφήν. — τὸ τζανί. — τὸν λιμπουράν. — τὸ μέλι. Φωτ Πορεία Β' (1966 - 67) 88.
388. **Κουρουκλάρη Εἰρήνη** 'Η γηδκειὰ γιὰ τὸν φτόνον τζιαὶ τ' ἀμμάτιν. Μαθ 'Αντίλ ΣΤ' (1967 - 68), ἀρ. 11 - 12, σ. 38.

389. [Κυπριανοῦ Χρύσ. Σ.] Ἀνέκδοτον λαογραφικὸν ὕλικόν. Γητειαὶ [2]. Λαογρ Σπ Α' (1968) 107.
390. Νικολάου Σωτηρία Γηθκειὰ τοῦ φτόνου. — τῶν κουβαρκῶν. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 61 - 62.
391. Εὐρκια. Σιφνιακὴ 2 (1968), τεῦχ. 13, σ. 16· τεῦχ. 16, σ. 72.
392. Παπαγιάννη Παρασκ. Γηθκειὰ τοῦ πόνου τῶν βουδκιῶν. Μαθ Ἐστ ΙΗ' (1968) 186.
393. Παπαπέτρου Μαρία Γηθκειὸς τοῦ ζυθκιοῦ. — τῶν σκαθθάρων. — τοῦ παμπακᾶ. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 61.
394. Σταυριανοῦ Χρυστάλλα Γηθκειὰ τοῦ σκανθάρου. Γηθκειὰ τοῦ ἀμμαθ-κιοῦ ἢ τοῦ φθόνου. Γιά τὸν πόνον τῶν χτηνῶν. Μαθ Ἀντίλ ΣΤ' (1967 - 68), ἀρ. 11 - 12, σ. 40. — Γιά τὸ δέσιμο τῆς ἀλεποῦς. Αὐτόθι, σ. 40 - 41.
395. Σταύρου Ἰω. [Γηθειὰ] Γιά τὸν κεφαλόπονον. Μαθ Ἐστ ΙΗ' (1968) 186.
396. Σῶζου Ἀθανασία Πῶς γητεύκουν τὸ ντζαννίν. Μαθ Ἀντίλ ΣΤ' (1967 - 68), ἀρ. 11 - 12, σ. 39. — Ἡ γηθκειὰ τῆς κουφῆς. Αὐτόθι.
397. Ἐρωτόκριτος Γεώργ. Ἡ γηθκειὰ τῆς ἐλιᾶς. Μαθ Ἐστ ΙΘ' (1969) 32/328 - 33/329.
398. Καραμάνου Στυλιανή Γηθκειὰς. Γηθκειὰ γιά τὸ πονόλαιμον τοῦ κατσινό-ρου. Λέγεται σὲ περίπτωσιν που ἀκέντροις κάποιον σκορπιός. Μαθ Ἀντίλ Ζ' (1968 - 69), ἀρ. 13 - 14, σ. 67 - 68.
399. Μαγνήτου Ἀνθοῦσα Ἡ γηθκειὰ τῶν ἀμυγδαλῶν. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 80 - 81.
400. Μάρκου Βασιλική Ἡ γηθκειὰ τοῦ πονόλαιμου. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 80. — Ἡ γηθκειὰ τῆς ἐλιᾶς. Αὐτόθι, σ. 80 - 81.
401. Ὁρθοδόξου Σωτήρ. Ἡ γητειαὶ τοῦ στομάτου. Μαθ Ἐστ ΙΘ' (1969) 15.
402. Παπαμιχαήλ Μιχ. Εὐτζ'ιτὴ γιά τὸν φτόνον. — Εὐτζ'ιτὴ γιά τὸν τζ'εφαλόπονο. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 81.
403. Πίγγουρας Χριστόδ. Γητειαὶ γιά τὸν σφήκουα. Μαθ Ἐστ ΙΘ' (1969) 18/314.
404. Πιπέρας Ἀνδρ. Γηθκειὰ τοῦ πόνου τῶν ἐντέρων ἀνθρώπου. Μαθ Ἐστ Κ' (1969) 36.
405. Ταπεινοῦ Μερόπη Γηθκειὰ τοῦ τζ'εφαλόπονου. — τοῦ τζανιοῦ. — τοῦ κατσινιόρου. — τοῦ ἄλουπού. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 82.
406. Τσιάκας Γιάγκος Ἡ γηθκειὰ τοῦ λίμπουρου. Μαθ Ἐστ Κ' (1969) 38.
407. Χρυσάνθου Ἀγγελικὴ Γητέματα. Γήτεμα τοῦ πόνου. Γήτεμα τῶν βουδκιῶν. Μαθ Ἀντίλ Ζ' (1968 - 69), ἀρ. 13 - 14, σ. 65.

408. **Ἀνδρέου Κωνσταντῖνα** Γήτεμα τοῦ ντζανιοῦ. Γήτεμα τοῦ σκανθαρίου. Μαθ Ἀντίλ Η' (1969 - 70), ἀρ. 15 - 16, σ. 74.
409. **Βελούση Ἀννα** Γηθκειὰ τοῦ πόνου τῶν κτηνῶν. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 74 - 75. — τοῦ φθόνου. Αὐτόθι, σ. 76.
410. **Νικολάου Σωτηρία** Γηθκειὰ τοῦ τζανίου. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 75. — τοῦ νήλιου. Αὐτόθι. — τοῦ νήλιου. Αὐτόθι, σ. 75 - 76. — τοῦ ἀλουπού. Αὐτόθι, σ. 77.
411. **Οἰκονόμου Ἀνδρεανή** Ἡ γηθκειὰ τῶν μωρῶν τοῦ Σταφυλίτη. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 75. — τοῦ φτόνου. Αὐτόθι, σ. 76 - 77.
412. **Περάκης Γεώργ.** Δημώδης ἱατρική. Ἀμάλθεια Α' (1970), τεῦχ. 2, σ. 54 - 59.
Δημοσ. 9 γηθειές (ἐπωδαί) μετὰ τινων σχολίων.
413. **Φοραδάρης Γεώργ.** Ἡ γητειὰ τοῦ κατσινιόρου. Μαθ Ἐστ Κ' (1969 - 70) 168.
414. **Γιασεμίδου Εὐδοκία** Γητειὰ γιὰ τὸν πόνο τῶν ζώων. Μαθ Ἀντίλ Θ' (1970 - 71) 153. — Γητειὰ γιὰ τὸν πόνο τοῦ κεφαλιοῦ. Αὐτόθι, σ. 154.
415. **Καζαζή Ἑλένη** Γητειὰ. Μαθ Ἀντίλ Θ' (1970 - 71) 153.
416. **Κολλυφᾶς Γεώργ.** Ἡ γητειὰ τοῦ φόβου. Μαθ Ἐστ ΚΑ' (1970 - 71) 236. — Γητειὰ τοῦ νήλιου. Αὐτόθι.
417. **Τζιακούρης Δημήτρ.** Γηθκειὰ τοῦ πόνου. Μαθ Ἐστ ΚΑ' (1970 - 71) 83.
418. **Φραγκίσκου Ἀντ.** Γητέματα. Μορφώσεις ΚΖ' (1971), τεῦχ. 313 - 314, σ. 23, τεῦχ. 315 - 316, σ. 21.
419. **Ἰγνατίου Ἀνδρέας** Γηθκειές [5]. Μαθ Ἐστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 82 - 83.
420. **Παπαδημητρίου Θεόδουλος** Γηθκειὰ τῆς Αἰγίας. Μαθ Ἐστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 83.

γ') Μαντική.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 114. 115. 119. 121. 132. 138. 146. 151. 153. 160. 175. 176. 177. 202. 205. 216. 218. 221]

421. **Γκλέκας Γ. Δ.** Μαντέματα. Λακωνικά Ζ' (1970), τεῦχ. 42, σ. 170 - 171.

2. Λαϊκὴ κοσμοθεωρία καὶ ἐπιστήμη.

α') Κοσμογονικοὶ καὶ ἀστρολογικοὶ μῦθοι. — Μετεωρολογία.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 120. 121. 132. 138. 140. 142. 147. 153. 156. 160. 168. 171. 177. 188. 194]

422. **Δρανδάκης Ἰω.** Πῶς βρίσκεται τὸ φεγγάρι. Κρητ Ἐστ τεῦχ. 188 (1968), σ. 511 - 512, 528.

423. **Χατζηγιάννη 'Ιωάννα** Πρόγνωση τοῦ καιροῦ. Φωτ Πορεία Γ' (1967-68) 60.
424. **Μαλδογιάννης Θεόδ.** Διοσημεῖα ἢ σημεῖα καιροῦ περιοχῆς λεκανοπέδιου 'Ιωαννίνων. 'Ηπειρ 'Εστ ΙΘ' (1970) 442 - 449. Κ' (1971) 86 - 97.

β') Δημώδης ἱατρική.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 109. 113. 118. 119. 121. 124. 126. 132. 136. 138. 144. 146. 147. 148. 153. 160. 163. 164. 168. 170. 171. 175. 176. 177. 182. 183. 190. 194. 211. 216]

425. **Καδῆ 'Ανδρεανῆ** Λαϊκὴ ἱατρική. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 50 - 52.
426. **Τυφορίδου Μ.** Λαογραφικὰ Σουφλίου. Θρακικὰ 42 (1968) 123 - 135. Δημοσιεύονται πληροφορίες περὶ ὑφαντικῆς καὶ δημώδους ἱατρικῆς.
427. **Γκανιάτσας Κων.** Βοτανικὰ ἔρυναι ἐπὶ τῆς χαράδρας τοῦ Βίκου. 'Ηπειρ 'Εστ Κ' (1971) 250 - 275.
428. **Δράκος 'Ανδρ.** Λαϊκὴ ἱατρική. Μνηθ 'Εστ ΚΑ' (1970 - 71), ἀρ. 51, σ. 237.
429. **Πουρναρόπουλος Γεώργ. Κ.** 'Η ἱατρική τοῦ 'Αγῶνος. Παρνασσὸς ΙΓ' (1971) 289 - 317.
'Εν σελ. 301 - 7 : «Πρακτικοὶ καὶ ἐμπειρικοὶ ἱατροὶ». Δημοσ. προσέτι πλῆθος κυρίων ὀνομάτων.
430. **Χατζηγεωργίου Κώστ.** Λαϊκὲς ἰδέες καὶ ἀντιλήψεις σχετικὰ μὲ ὀρισμένες ἀρρώστειες. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τεῦχ. 3, σ. 149.

3. Δημώδης φιλολογία καὶ γλῶσσα.

α') ᾠσματα.

1. Συλλογαί.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 109. 110. 113. 114. 121. 122. 124. 125. 128. 129. 131. 132. 133. 136. 138. 140. 142. 143. 144. 146. 149. 152. 156. 157. 159. 160. 161. 162. 166. 169. 172. 175. 177. 180. 182. 183. 187. 190. 194. 197. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 210. 211. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 227. 228. 274. 653. 672. 823. 1032. 1033. 1034. 1035. 1041. 1042. 1044. 1046. 1047. 1049. 1052. 1053. 1054. 1055. 1056. 1057. 1062. 1066. 1068. 1070. 1076. 1080. 1122. 1124. 1134. 1150. 1153]

431. **'Αγγελῆς Νῆκ.** Κρητικὸς λαϊκὸς θρῆνος. Μοιρολόγια καὶ μοιρολογῆτρες. 'Αθῆναι 1966, 8ον, σελ. 32.

432. **Ἰωάννου Γ.** Τὰ δημοτικά μας τραγούδια. Ἐκλογή - εἰσαγωγή - σχόλια. Ἐκδοση «Ταχυδρόμου». [Ἀθῆναι 1966], 8ον, σελ. 525.
Συλλογὴ ᾠσμάτων μετ' εἰσαγωγῆς, παραληφθέντων κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ γνωστῶν δημοσιευμάτων.
Κρίσις: Ἑλληνικά 21 (1958) 217 - 222 (Γ. Γ. Ἀλίσανδρᾱτος).
433. **Οἰκονομίδης Δ. Β.** Κάλαντα στὴν Δυτικὴ Μακεδονία. Μακεδ Ζωή, τεύχ. 7 (1966), σ. 19.
434. **Οἰκονόμου Εὐγενία** Ἡ Ροδαμνοῦ. Φωτ Πορεία Α' (1965 - 66) 41 - 42.
435. **Χαραλάμπους Μαγδαληνὴ** Τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Φωτ Πορεία Α' (1965 - 66) 40 - 41.
436. **Χριστοφῆ Ἀνδρεανὴ** Ὁ Μανώλης. Φωτ Πορεία Α' (1965 - 66) 43.
437. **Γιακουμέττη Αἰκατερίνη** Τῆς Παναγίας. Φωτ Πορεία Β' (1966 - 67) 91.
438. **Γιομπλάκης Ἀθ.** [Δημοτικὸ τραγούδι] τῆς Ναούσης. Μακεδ Ζωή, τεύχ. 11 (1967), σ. 47.
439. Europäische Balladen. Ph. Reclam Jung Verlag. Stuttgart 1967, 8ον, σελ. 544.
Περιλαμβάνονται ἑξ ἑλληνικαὶ παραλλαγὴ ἐν μετάφρασει μετ' εἰσαγωγῆς κατ' ἐκλογὴν
Ἡ Δεῖτε περὶ
Κρίσις: Ἑλληνικά 21 (1968) 457 (Ν. Β.)
440. **Καφούρης Νικόλ.** Ἀρματωλός. Φωτ Πορεία Β' (1966 - 67) 94 - 95.
441. **Μηλιώτης Γεώργ.** Ἡ συνομιλία τῶν ζώων. Φωτ Πορεία Β' (1966 - 67) 95.
442. **Μόδης Γ.** Ἐνα δημοτικὸ τραγούδι διὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878 εἰς Μακεδονίαν. Μακεδ Ζωή, τεύχ. 12 (1967), σ. 49.
443. **Παντελῆ Δέσποινα** Τραγούδια τοῦ λαοῦ. Μαθ Ἀντίλ Ε' (1966 - 67), ἀρ. 10, σ. 36. [10 τετράστιχα].
444. **Ριρῆ Θεοδώρα** Ὁ Κωσταντατζιῆς ὁ μικρός, ὁ Μικροκωσταντατζιῆς. Φωτ Πορεία Β' (1966 - 67) 92 - 94.
445. **Τζεμαῖλας Γ.** Ἐνας ἥρωας τῶν Σερρῶν. Καπετὰν Μητρούσης. Μακεδ Ζωή, τεύχ. 14 (1967), σ. 41.
Ἐν ᾄσμα μετὰ καταγραφῆς τῆς μελωδίας του ὑπὸ Ἰω. Βαττοῦ.
446. **Τσιακκίλου Εὐφροσύνη** Τ' ἁγίου Γεωργίου. Φωτ Πορεία Β' (1966 - 67) 89 - 91.
447. **Χατζησάββα Ἀγγελικὴ** Ὁ Γιαννακός. Φωτ Πορεία Β' (1966 - 67) 91 - 92.
448. **Ἀγαπίου Ἑλένη** Σ' ἰαγκαρλῆς. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 55.
449. **Γεωργίου Γεωργία** Προσευχὲς τοῦ λαοῦ [2]. Μαθ Ἔστ ΙΗ' (1968) 181.

450. **Γιομπλάκης 'Αθαν.** Λεωνίδας Χατζημπύρρος ὁ Σαμαρινιώτης. Μακεδ Ζωή, τευχ. 28 (1968), σ. 22 - 25.
451. **Δαμιανάκος Γεώργ.** Τὰ μοιρολόγια εἰς τὴν Μάνην. 'Ο Μαυροειδής. Λακωνικά Ε' (1968), τευχ. 27, σ. 68. — Τραγούδια - μοιρολόγια τῆς Μάνης. Αὐτόθι, τευχ. 29, σ. 160. — Μοιρολόγια ἀπὸ τὴν 'Αν. Μάνην. Αὐτόθι, τευχ. 30, σ. 192.
452. **Δημητρίου 'Αναστασία** 'Η Λυγερή. Μαθ 'Εστ ΙΗ' (1968) 183.
453. **Δημητρίου Δημ.** Τὰ 'Ιεροσόλυμα. Μαθ 'Εστ ΙΗ' (1968) 182.
454. **Εὐαγγέλου Σταυρούλλα** Τὸ τραγούδι τοῦ Κωνσταντᾶ. Μαθ 'Εστ ΙΗ' (1968) 180.
455. **Ζαμπακκίδης Παντελ.** 'Ο Διγενής. Μαθ 'Εστ ΙΗ' (1968) 179.
456. **Κανακάρης 'Αντών.** Λαογραφικά τῆς Σίφνου. Τραγούδια τῆς ἀγάπης - νανουρίσματα. 'Επ 'Εταιρ Κυκλ Μελ Ζ' (1968) 614 - 641.
307 δίστιχα ὡς καὶ τινὰ «τσακίσματα» μετὰ λεξιλογίου καὶ 109 νανουρίσματα.
457. — Καρυστινὴ λαογραφία. Τραγούδια τῆς ἀγάπης. 'Αρχ Εὐβ Μελ 14 (1968) 206 - 220.
458. **Καραγιάννη Μαρία** Τὰ τρία ἀδέρφια. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 56.
459. **Κασάπης Χρ.** Τὸ τραγούδι τοῦ ἀγίου Γεωργίου. Μαθ 'Εστ ΙΗ' (1968) 176 - 177.
460. **Κιαφκιουλλῆς 'Ιω.** Κλιμακωτό. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 58.
461. **Κληρίδης Νέαρχος** Κυπριακὰ δημοτικὰ τραγούδια. Τόμ. Β'. Λευκωσία 1968, 8ον, σελ. 72.
Κρίσεις: Λαογρ Σπ Β' (1970) 51 - 52 ([Χρύσ. Στ. Κυπριανοῦ]). 'Ελληνικά 23 (1970) 421 - 23 (Κων. Γιαγκουλλῆς).
462. **Κουρουκλάρη Εἰρήνη** 'Ο φουρκᾶς. Μαθ 'Αντίλ ΣΤ' (1967 - 68), ἀρ. 11 - 12, σ. 33. — Προσευχή. 'Η Τζιυρά μου ἡ Παρθένα. Αὐτόθι, σ. 33 - 34.
463. **Κουτσόφτα Μαρία** 'Ο Μαυρόπουλλος. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 59.
464. **[Κυπριανοῦ Χρύσ. Σ.]** 'Ακριτικὸν τραγούδι. Θάνατος τοῦ Διενῆ. [Μετὰ λεξιλογίου]. Λαογρ Σπ Α' (1968) 116 - 117.
465. **Λαζάρου 'Ανδρ.** ᾠσμα τῆς Χρηστινοῦς. Μαθ 'Εστ ΙΗ' (1968) 174 - 175.
466. **Μηλιώτης Γεώργ.** Τὸ γιοφύριν τζι' ἡ Μαρουλλού. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 52 - 53.
467. **Μουτλιᾶ 'Αλκμήνη** 'Ασχολίες γυναικῶν τῶν Λαγυνῶν καὶ [6] τραγούδια. Θρακικά 42 (1968) 152 - 159.
Πληροφορίαι καὶ περὶ ὕφαντικῆς.

468. **Ναθαναήλ Ἀνδρεανή** Τὸ ἀλφάβητο καὶ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 58.
469. **Ξηχείλου Μαρία** Ὁ ἅγιος Γεώργιος. Μαθ Ἑστ ΙΗ' (1968) 175 - 176.
470. **Παπαγεωργίου Ἐλισάβετ** Ὁ Παράδεισος. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 57 - 58.
471. **Παπαγιάννη Παρασκευή** Ἡ ἁγία Ἑβδομάδα. Μαθ Ἑστ ΙΗ' (1968) 183.
472. **Παπαδογιάννης Μαν.** Τραγούδι τοῦ γάμου. Κρητ Ἑστ τεῦχ. 179 (1968), σ. 50.
473. **Πατσαλίδου Πολυξένη** Ἀη - Γιώρκη. Μαθ Ἑστ ΙΗ' (1968) 181.
474. **Πετρόπουλος Δημ. Α.** Δημοτικὰ τραγούδια τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγώνα [56]. Μακεδονικὰ Η' (1968) 323 - 364.
475. **Ρότσκος Κων.** Ὁ καπετὰν Λεωνίδας. Μακεδ Ζωή, τεῦχ. 29 (1968), σ. 39.
476. **Σακαλλῆ Σοφία** Ἡ πέρτικα. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 59.
477. **Σακελλαρίδης Κ.** Τὸ Νισυρικό δημοτικὸ τραγούδι. [Βλ. Ἑπ ΚΛ ΙΗ' - ΙΘ' (1965-66), σ. 146, ἀρ. 278].
Κρίσις: Ἑλληνικά 21 (1968) 459 - 461 (Δ. Α. Πετρόπουλος).
478. **Σκουφά-Δεσπώ** τῆς Παναγίας. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 56.
479. **Σολομωνίδης Χρήστ.** Τὰ Χριστουγεννα στὴν Τέχνη. Ζωγραφικὴ - γλυπτικὴ - μουσικὴ - ὕμνολογία - παίξιμα. Ἀθῆναι 1968, 8ον, σελ. 136.
Ἐν σελ. 102 κέξ. παραλλαγαὶ καλάντων Χριστουγέννων ἐκ διαφόρων τόπων τῆς Ἑλλάδος.
480. **Σούρλας Εὐριπ.** Κλεφτοαρματωλισμός στὴν ἐπαρχία Κονίτσης [2]. Κό- νιτσα Ζ' (1968), ἀρ. 71, σ. 1 - 4.
481. **Σταυρινοῦ Χρυστάλλα** Νανουρίσματα [7]. Μαθ Ἀντίλ ΣΤ' (1967 - 68), ἀρ. 11 - 12, σ. 34 - 35. — Κυνηγός. Χήρα. [2]. Αὐτόθι, σ. 35. — Δημο- τικὰ τραγούδια [4]. Αὐτόθι, σ. 36. — Ταχυδρόμος [1]. Αὐτόθι, σ. 37. — Ἡ κακὴ ἢ πεθερὰ [2]. Αὐτόθι, σ. 37.
482. **Τουμάνη Νίκη** Ὁ Χριστοφῆς τζι' ἢ Ἑμινέ. Μαθ Ἑστ ΙΗ' (1968) 178 - 179.
483. **Τροῦλλος Ἀντών. Γ.** Τὰ λαϊκὰ χορευτικὰ τραγούδια τῆς Σίφνου. Ἀθῆ- ναι Ἰούλιος 1968, 8ον, σελ. 32.
Κρίσις: Ἑπετ Ἑταιρ Κυκλ Μελ Η' (1969 - 70) 670 - 671 (Δ. Β. Οἰκονομίδης).
484. **Χαράκτα Χρυστάλλα** Τὸ τραγούδι τῆς Παναγίας. Μαθ Ἀντίλ ΣΤ' (1967- 68), ἀρ. 11 - 12, σ. 29 - 30. — Τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ. Αὐτόθι, σ. 31 - 32. — Ἡ Μαρία ἢ Παρθένας. Αὐτόθι, σ. 32.
485. **Χατζηγιάνη Ἰωάννα** Τὸ ναυτόπουλο. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 53-54.

486. **Hilary Pym** Songs of Greece. Collected and translated. Illustrated by Rossemary Grimble. The Sunday Times. London 1968, 8ον, σελ. 96. Κρίσις: Balkan Studies 9 (1968) 524 - 526 (Rex Witt).
487. **Ἀνδρονίκου Ἀνθῆ** Ὁ Μανώλης. Μαθ' Ἐστ ἸΘ' (1969) 16.
488. **Βαγενᾶς Θ.** Δημήτριος Καλιοντζῆς, ὁ Σιταϊνιώτης κλέφτης [3]. Χρον Τσακ Γ' (1969) 93 - 99.
489. **Βασδραβέλλης Ἰ. Κ.** Ἀνέκδοτη ρίμα γιὰ τὸν ἅγιο Γεώργιο. Μακεδονικά Θ' (1969) 341 - 342.
490. **Βιολάρης Χριστόφ.** Ὁ Διγενῆς στέλλει προζένια. Μαθ' Ἐστ ἸΘ' (1969) 23 - 24.
491. **Γεωργίου Ὀλυμπιάς** Τὰ ἡλιοβουττήματα, δηλαδή τὰ γηρατειά. — «Δεν τρὸν ποὺ σῆται τζαὶ σὺβκει καμμιὰ φουρτούνα ἔν τὸ ρίφκει». — Τραγούδια τσιαττισμάτων. Μαθ' Ἐστ ἸΘ' (1969) 19/315 - 21/317.
492. **Γεωργίου Χρυστάλλα** Προσευχή. Μαθ' Ἐστ ἸΘ' (1969) 38/334. — Προσευχή καὶ ἀλφάβητον. Αὐτόθι, σ. 38/334 - 39/335.
493. **Γιακουμέττη Αἰκατερίνη** Ὁ Μαυροπούλας. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 60.
494. **Γιομπλάκης Ἀθαν.** Γεώργιος Νταβέλης, ὁ σταυραεὶς τῆς Γαλατίνης [6]. Μακεδ Ζωή, τευχ. 32 (1969) σ. 6 - 13.
495. **Δαμιανάκος Γεώργ.** Τραγούδια τῆς Ἀνατολικῆς Μάνης [2]. Λακωνικά Ε' (1969), τευχ. 31, σ. 27. — Μοιρολόγια ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Μάνην [1]. Αὐτόθι, τευχ. 32, σ. 35. — Μοιρολόγια ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Μάνην [2]. Αὐτόθι, τευχ. 34, σ. 113.
496. **Δράκος Ἀνδρ.** Ὁ Ἀνδρόνικος. Μαθ' Ἐστ ἸΘ' (1969) 59/355 - 61/357.
497. **Δράκου Ἐλευθερία** Ὁ Γιάννης ὁ Μωρόγιαννος. Μαθ' Ἀντίλ Ζ' (1968 - 69), ἀρ. 13 - 14, σ. 63 - 64.
498. **Ἐρωτόκριτος Γεώργ.** Ἡ Γρυσταλλοῦ. — Ἡ Μαρουδκιά. — Ὁ Μαυρῆς. — Ἐρωτικό. Μαθ' Ἐστ ἸΘ' (1969) 28/324 - 31/327.
499. **Εὐαγγέλου Σταυρούλλα** Παιδικὰ ἄσματα [2]. Μαθ' Ἐστ ἸΘ' (1969) 17. — Τ' ἄη Γιωρκοῦ τοῦ Σπόρου. Αὐτόθι, σ. 24.
500. **Καραμάνου Στυλιανῆ** Γιὰ τὴν Παναγίαν τοῦ Κύκκου. Μαθ' Ἀντίλ Ζ' (1968 - 69), ἀρ. 13 - 14, σ. 59.
501. **Καρεκλᾶς Ἀνδρ.** Τὸ ὄραμαν τοῦ ἐρωτευμένου. Μαθ' Ἐστ ἸΘ' (1969) 61/357.
502. **Κατσιολούδη Ἀντουανέττα** Τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Μαθ' Ἐστ ἸΘ' (1969) 54/350 - 56/352.

503. **Καψωμένος Γεώργ.** Τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ. Κρητ' Ἔστ τεῦχ. 193 - 195 (1969) 181 - 182.
504. **Κουρῆ Ζηνοβία** Τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέα. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 63 - 65.
505. **Κουρῆ Παναγιώτα** Ὁ Κοντός. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 55.
506. **Κυριακίδης Νικόλ.** Ἐρωτικό. Μαθ' Ἔστ Κ' (1969) 33 - 35.
507. **Κωνσταντινίδης Ἀνδρ.** Οἱ τρελλομάνες. Μαθ' Ἔστ ΙΘ' (1969) 59/355.
508. **Λυσικάτος Δημ.** Τσακωνικά μοιρολόγια [1]. Χρον Τσακ Γ' (1969) 77 - 84.
509. **Μαγνήτου Ἀνθοῦσα** Ἡ Λυγερή. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 54.
510. **Μάρκου Βασιλική** Ὁ ἀνεμόποας. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 56.
511. **Μιχαήλ Ἀνδρ.** Κάτω στὰ Ἱεροσόλυμα. — Κάτω Ἱεροσόλυμα. — Ἀνδρονίκη. Μαθ' Ἔστ ΙΘ' (1969) 26/322 - 27/323.
512. **Μπουροζίκας Γιάνν.** Χαμένες πατρίδες. Τὸ κάλαντα στὴν Ἀνατολικὴ Ρωμυλία. Μακεδ Ζωή, τεῦχ. 43 (1969), σ. 16 - 19.
513. **Ξενοφώντος Ἑλένη** Τὰ πρῶτα [1]. Μαθ' Ἔστ ΙΘ' (1969) 54/350.
514. **Ξυνάρη Νίκη** Ἐρωτικό. Μαθ' Ἔστ Κ' (1969) 36. — Τὸ ὄρομαν. Αὐτόθι, σ. 167.
515. **Οἰκονομίδου Αἰκατερίνη** Ὁ Παναγιώτης. Μαθ' Ἀντίλ Ζ' (1968 - 69), ἀρ. 13 - 14, σ. 13. — Ὁ Γιάννης ὁ Μουδρανός. Αὐτόθι, σ. 60. — Τοῦ ἄη Γιωρκοῦ. Αὐτόθι, σ. 60 - 61. — Ὁ Γιαννατζής. Αὐτόθι, σ. 61. — Ἡ μάννα ἡ πελλοκαταροῦσα. Αὐτόθι, σ. 61 - 62. — Ὁ φόβος. Αὐτόθι, σ. 63.
516. **Παπαμιχαήλ Ἀνδρ.** Τὸ τραγούδι τῆς Ἀνάστασης. Μαθ' Ἔστ Κ' (1969) 31.
517. **Παπαμιχαήλ Μιχ.** Ὁ Λάζαρος. Μαθ' Ἔστ Κ' (1969) 29 - 30.
518. **Παπανικολάου Φώτ.** Τραγούδια τῆς Σαμαρίνας [2]. Μακεδ Ζωή, τεῦχ. 40 (1969), σ. 38. — Τραγούδια τῶν Χριστουγέννων. Αὐτόθι, τεῦχ. 43 (1969), σ. 5.
519. **Παραφεντίδου Ἀλεξάνδρα** Δύο ἀνέκδοτα τραγούδια τοῦ ἡρωικοῦ Λιτόχωρου. Μακεδ Ζωή, τεῦχ. 34 (1969), σ. 18.
520. **Παστός Ἰω.** Ὁ Γιαννακὸς τζαὶ ἡ κάλλη του. Μαθ' Ἔστ ΙΘ' (1969) 39/335.
521. **Πασχάλης Γεώργ.** Νιὸςπραματευτής. Μαθ' Ἔστ Κ' (1969) 29.
522. **Πετρόπουλος Δημ.** Δημοτικὰ τραγούδια γιὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα [10]. Μακεδ Ζωή, τεῦχ. 37 (1969), σ. 42.
- Ἀναδημ. ἐκ τοῦ περ. «Μακεδονικά», τόμ. Η' (1968). Βλ. ἄνωτ. λῆμμα ὑπ' ἀριθμ. 474.

523. **Πίγγουρας Χριστόδ.** Τὰ ἑκατὸν λόγια. — Τὸ τραοῦν τοῦ ἁῖ Γιώργη. Μαθ 'Εστ ΙΘ' (1969) 16/312 - 17/313. — Βραδυνή προσευχή. Αὐτόθι, σ. 173.
524. **Ρήγα Κυριακή** 'Η Μαρικκού τζ'ιαὶ ὁ Μουλλαλῆς. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 65 - 66.
525. **Ριρή Θεοδώρα** 'Ο θάνατος τοῦ Διγενῆ. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 57 - 58. — 'Η Ροδαφνοῦ. Αὐτόθι, σ. 58 - 60.
526. **Ρουσούνιδης Α. Χ.** [8] Στιχουργήματα τοῦ λαϊκοῦ ποιητοῦ Α. Π. Μαρπούρα. Κυπρ Σπ ΛΓ' (1969) 189 - 196.
527. **Ρωσσίδης Κων.** Τὰ ἑκατὸν λόγια. Μαθ 'Εστ ΙΘ' (1969) 18 - 21.
528. **Σταύρου 'Ελένη** Τραγούδι τῆς Παναγίας. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 61 - 63. — Τρεῖς καλοῖροι. Αὐτόθι, σ. 68 - 69.
529. **Στυλιανοῦ Γεώργ.** 'Ο Κοντός. Μαθ 'Εστ Κ' (1969) 32 - 33.
530. **Συμέου Γεώργ.** 'Ο γάρος τοῦ Σωτήρη. Μαθ 'Εστ ΙΘ' (1969) 15.
531. **Ταπεινοῦ Μερόπη** 'Η πέρτικα. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 63. — 'Ο Πρόσφυρκας. Αὐτόθι, σ. 57.
532. **Ταραμούντα 'Ελένη** 'Ο Μανώλης. Μαθ 'Εστ ΙΘ' (1969) 16 - 17.
533. **Τερλῆς Χαράλ.** 'Ο Κυπριακὸς γάμος καὶ τὸ δίστυχο. Μαθ 'Εστ ΙΘ' (1969) 57/353 - 58/354.
5 γαμήλια ἄσματα.
534. **Τσάκωνας Μ.** 'Η Τσακωνοπούλα. Χρον Τσακ Γ' (1969) 66.
535. **Τσοῦχλος Κ.** Τὸ τσακόνικο μοιρολόγι : «Τοῦ Μοναχογιοῦ». Χρον Τσακ Γ' (1969) 32.
536. **Φλαμουδιώτου Εὐαγγελία** Ρουβιθᾶς. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 68.
537. **Χατζηγιάνκου 'Ιω.** 'Ο Γιάννης ὁ Μωρόγιαννος. Μαθ 'Εστ ΙΘ' (1969) 13 - 14. — 'Απ' ὅσῃ δὲν νικιὰν νοικοτζυράν. Αὐτόθι, σ. 14 - 15.
538. **Χριστοδούλου Σπυρούλα** 'Ο ἄππαρος τζ'ι' ὁ ἀφέντης του. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 60.
539. **Χρυσάνθου Χρῖστ.** Πνιγμένα ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 67 - 68.
540. **Χρυσοστόμου Τασούλλα** 'Ο Φαζαγῆς. — 'Ο Πανωῆς τζ'ι' ὁ Κατωῆς. — 'Η πεθερὰ ποὺ ψάτζεψε τὴν νύφη. Μαθ 'Εστ ΙΘ' (1969) 33/329 - 35/331.
541. **'Αντωνιάδου Εὐα** Τὸ τραγούδι τῆς Παναγίας. Μαθ 'Εστ Κ' (1969 - 70) 165 - 166.
542. **Βασιλείου Μαρία** 'Η Λυγερή. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 58 - 59. — Οἱ 'Εβραιοποῦλες. Αὐτόθι, σ. 64 - 65.

543. **Βελούση Ἀννα** Ὁ Μανωλάκης. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 61.
544. **Γεωργιάδου Ἀγάθη** Τὸ τραγούδι τοῦ Γιαννάτζι τζιαὶ τῆς Ἑλέγκους. Μαθ Ἀντίλ Η' (1969 - 70), ἀρ. 15 - 16, σ. 65 - 66.
545. **Ἡμίσου Μαρία** Τῆς Ἀρετῆς. Μαθ Ἀντίλ Η' (1969 - 70), ἀρ. 15 - 16, σ. 64 - 65.
546. **Καδῆ Ἀνδρεανῆ** Ἡ Λυγερή. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 57 - 58. — Μαυρόπουλος. Αὐτόθι, σ. 62. — Κόρη Ἑβραιοπούλα. Αὐτόθι, σ. 65.
547. **Καραγιαννάκος Ἀπόστ.** Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Λακεδαίμονος. Λακωνικά ΣΤ' (1969), τεῦχ. 36, σ. 172 - 173. Ζ' (1970), τεῦχ. 37, σ. 26.
548. **Κλειτοῦ Σόνια** Ὁ Κίτσιος. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 61 - 62.
549. **Κυδωνάκη - Μαστοράκη Εἰρήνη** Οἰκογενειακὴ τιμὴ [1]. Ἀμάλθεια Α' (1970), τεῦχ. 2, σ. 71 - 72.
550. **[Κυπριανοῦ Χρῦς. Σ.]** Ἀθ θέν νὰ παντρευτῆς. Λαογρ Σπ Β' (1970) 72. — [5] Μοιρολόγια [μετὰ γλωσσαρίου]. Αὐτόθι, σ. 76 - 77. — Μερικὰ παιδικὰ ποιήματα [12]. Αὐτόθι, σ. 77 - 79. — Σατιρικὰ ποιήματα [μετὰ λεξιλογίου]. Αὐτόθι, σ. 79 - 81.
551. **Κυριακοῦ Δέσποινα** Τὸ τραγούδι τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Μαθ Ἀντίλ Η' (1969 - 70), ἀρ. 15 - 16, σ. 67 - 69.
552. **Κύρρης Δημοσθ. Π.** Ἐπείσαντα ἑλληνικὰ ᾠσματα ἐκ Λαπῆθου [3]. Χρον Λαπῆθου Α' (1970) 96 - 99.
553. **Λεωνίδου Κυριακῆ** Πραματευτῆς. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 59 - 60.
554. **Μαγνήτη Παναγιώτα** Ὁ Χατζησάββας. Μαθ Ἀντίλ Η' (1969 - 70), ἀρ. 15 - 16, σ. 73.
555. **Μιχαηλία Ξένη** Τὸ τραγούδι τῆς Ἀρετῆς. Μαθ Ἀντίλ Η' (1969 - 70), ἀρ. 15 - 16, σ. 62 - 63.
556. **Παραφεντίδου Ἀλεξάνδρα** Τραγούδια καὶ χοροί. Ἱστορικὲς μαρτυρίες συγκλονιστικῶν γεγονότων [2]. Μακεδ Ζωή, τεῦχ. 46 (1970), σ. 12 - 13.
557. **Πελεκάνου Μαρία** Ἡ Λυγερὴ τζιαὶ ὁ Χάροντας. Μαθ Ἀντίλ Η' (1969-70), ἀρ. 15 - 16, σ. 66 - 67.
558. **Πετρίδου Γεωργία** Ὁ πραματευτῆς. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 59.
559. **Πίγγουρας Χριστόδουλος** Μιὰ κόρη τζ' ἕνας ἄουρος. Μαθ Ἑστ Κ' (1969 - 70) 171 - 172.
560. **Ρήγα Κυριακῆ** Ἡ Ἀντρονίκη. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 60. — Ἡ κοτζιάκαρη τζί' ἡ παίαινα. Αὐτόθι, σ. 63 - 64.
561. **Ριρῆς Φωκᾶς** Κλιμακωτό. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 71 - 72.
562. **Spyridakis George C. - Petropoulos Dimitri A.** Anthologie des

chansons populaires grecques. Introduction de —. Traduction et notes de **Jean - Luc Leclanche**. [Paris] (1970), 8ον, σελ. 342.

Δημοσιεύονται ἐν γαλλικῇ μεταφράσει 169 ᾠσματα.

Κρίσις: Yearbook of the International Folk Music Council vol. 2 (1970) 163 - 165 (Solon Michaelides).

563. **Σταύρου Ἑλένη** Τοῦ ἀγίου Γεωργίου. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 56 - 57. — Προσφυγούλλα. Αὐτόθι, σ. 61.

564. **Τροῦλλος Ἀντών. Γ.** Σιφνιακὴ λαογραφία. Τὰ κάλαντα τῆς Παναγιᾶς τοῦ Κάτω Πεταλιοῦ Σίφνου (1880 - 1970). Ἀθῆναι 1970, 8ον, σελ. 95.

Κρίσις: Ἐπετ Ἐταιρ Κυκλ Μελ Η' (1969 - 70) 670 - 671 (Δ. Β. Οἰκονομίδης).

565. **Τσίλη Καλλιόπη** Τραγούδια τοῦ Λαζάρου [2]. Ἦπειρ Ἑστ ΙΘ' (1970) 193.

566. **Φωτίου Στυλιανή** Ἡ πέρτικα. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 62. — Φοάρ-τας. Αὐτόθι, σ. 63.

567. **Ἀργυροῦ Σωτ.** Ὁ Χάρος. Μαθ Ἑστ ΚΑ' (1970 - 71), ἀρ. 50, σ. 73.

568. **Βυζάκος Μιχ.** Ὁ Χαρζαντής. Μαθ Ἑστ ΚΑ' (1971), ἀρ. 51, σ. 228 - 229.

569. **Γιαγκουλλῆς Κων.** Κυρκελεησον. Κάπε Δόγος 3 (1971) 164 - 166.

570. — Ἐργατικὰ τραγούδια. Τοῦ ἑορταίου. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τεῦχ. 1, σ. 33 - 35. — Ὁ ποιητάρης Μιχαήλ Θ. Πλαστήρας. Ἡ εἰρηνικὴ συμβίωση. Αὐτόθι, τεῦχ. 3, σ. 114 - 117.

571. **Γιομπλάκη Ἀλκμήνη** Πρωτομαγιά στὴν Ἐράτουρα [4]. Μακεδ Ζωή, τεῦχ. 60 (1971), σ. 32.

572. **Γρηγοράκης Μιχ.** Κρητικὰ κανακίσματα [22]. Λαογρ ΚΖ' (1971) 310-311.

573. **Δαμιανάκος Γ.** Μοιρολόγια ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Μάνη [2]. Λακωνικὰ Η' (1971), τεῦχ. 44, σ. 53.

574. **Δετοράκης Θεοχ. Εὐστ.** Ἡ πανώλης ἐν Κρήτῃ [3]. Ἐπ Ἐπ Φιλ Σχ Ἀθ ΚΑ' (1970 - 71) 118 - 136.

575. **Δογάνης Διαμ. Ἀ.** Ζαχαίικα μοιρολόγια ἤτοι μοιρολόγια τῆς Καλλιθέας (Ζάχας) Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Ἡλείας. Ἑλλην Ψυχὴ 1 (1971) 96 - 117.

Δημοσιεύονται 104 μοιρολόγια, πλῆθος διστίχων ὡς καὶ πληροφορίες περὶ τελευτῆς, μετὰ γλωσσάρου.

576. **Θεοδώρου Κυριάκ.** Ἡ Λυερή. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τεῦχ. 1, σ. 2.

577. **Ἰωαννίδης Κώστ. Δ.** [33] Θύραθεν ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι. (Συμπλήρωμα). Ἐπ Κύπρ IV (1970 - 71) 435 - 460.

578. **Ἰωάννου Μαρία** Τρεῖς καλογέροι Κρητικοί. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1971), ἀρ. 51, σ. 233.
579. **Καζαζή Ἑλένη** Ὁ Παγδρουδής. Μαθ 'Αντίλ Θ' (1970 - 71) 149 - 151. — Τραγούδι τῆς Παναγίας. Αὐτόθι, σ. 152 - 153.
580. **Κολλυφᾶς Γεώργ.** Τὸ ἄκροστον. Ὁ κουκκουφιάος [2]. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1970 - 71), ἀρ. 50, σ. 76.
581. **Κυπριανοῦ Παναγ.** Τρία τραγούδια τοῦ Παλαικύθρου. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τεῦχ. 1, σ. 20.
582. **Κώνστας Κ.** Λαογραφικά ἐξ Αἰτωλίας. Λαογραφία ΚΖ' (1971) 295 - 303. Παραδόσεις 3, μοιρολόγια καὶ τραγούδια τοῦ Χάρου 60.
583. **Παπαγιάννη Ἀναστασία** Τὸ Καλοηρίν. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1970 - 71), ἀρ. 50, σ. 73 - 75. — Κερκελέησον. Αὐτόθι, σ. 76 - 77.
584. **Παπαλουκάς Στ.** Μαρία καὶ Μεχμὰ Πασᾶ. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1971), ἀρ. 51, σ. 232.
585. **Παραφεντίδου Ἀλεξάνδρα** Δυὶ τραγούδια τοῦ Λιτόχωρου. Μακεδ Ζωή, τεῦχ. 67 (1971), σ. 28 - 29.
586. **Πίγγουρας Χριστόδ.** Τὰ τέσσαρα παιλῆμακα. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1971), ἀρ. 51, σ. 232. — Ὁ μάστες ποντικός. Αὐτόθι, σ. 233.
587. **Πίπη Δήμητρα** Γνωμικὴ παίδη [3]. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1971), ἀρ. 51, σ. 231.
588. **Πιφάνη Σαρρῇ Μυροφόρα** Τὸ τραγούδι τῆς Παναΐας τοῦ Τζιούκκου. Μόρφωσις ΚΖ' (1971), τεῦχ. 315 - 316, σ. 22.
589. **Πουλλῇ Γεωργία** Πείραγμα τοὺς Λεμυθκιῶτες [1]. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1970 - 71), ἀρ. 50, σ. 75.
590. **Πυργιανὸς Ματθ.** Τὸ τραγούδι τῆς ξηνητιᾶς. Σαντορίνη (1971), σ. 229.
591. **Σπύρου Ἄννα** Ὁ Κολιός. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1971), ἀρ. 51, σ. 231.
592. **Σταμέλος Ἰ.** Δημοτικὰ τραγούδια Κύμης Εὐβοίας. Ἑλλην Ψυχὴ 1 (1971) 93 - 95.
Δημοσιεύονται πληροφορίες περὶ γάμου ὡς καὶ τινὰ δημῶδη ᾄσματα καὶ πλῆθος διστίχων.
593. **Σταύρου Κατίνα** Δημῶδες. Τῆς νύμφης πὺ κακότυχε. Μόρφωσις ΚΖ' (1971), τεῦχ. 318 - 319, σ. 27.
594. **Στυλιανοῦ Γεώργ.** Ἡ Ἑμινὲ τζι ὁ Χριστοφής. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1971), ἀρ. 51, σ. 230.
595. **Τσιαντᾶς Κ.** Τὰ ἀγωνίσματα τῶν κλεφταρματολῶν ὡς προσφορὰ καὶ ὡς ἔπος στὴν ἐθνεγερσία. Ἠπειρ 'Εστ Κ' (1971) 208/692 - 231/715.
Πλῆθος στίχων δημῶδων ᾄσμάτων.

596. **Φωτιάδης Γεώργ. Κ.** Τὸ Δάσκειο Ἡμαθίας. Λαογραφικὴ παρουσίασι καὶ 266 δημοτικὰ τραγούδια. Βέροια 1971, 8ον, σελ. 130.
Πλὴν τῶν ἁσμάτων δημοσιεύονται καὶ τοπωνύμια, λεξιλόγιον καὶ εἰδήσεις περὶ ἐνδύματος, λατρείας, γάμου.
597. **Χατζηαγαθαγγέλου Ἀγγελικὴ** Ὁ Κκαρναζής. Μαθ' Ἐστ ΚΑ' (1971), ἀρ. 51, σ. 227 - 228.
598. Χριστουγεννιάτικα κάλαντα τοῦ Μαρμαραῖ. Ἑλλ Τέχνη 5 (1971) 294.
599. **Ἰακωβίδης Κυρ.** Ἡ Μαρουλλοῦ. Μαθ' Ἐστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 71 - 73.
600. **Μελᾶ Μαρίτσα** Τὸ τραοῦν τ' ἄϊ Γιωρκοῦ. Ἐστιάς 12 (1971 - 72) 60.
601. **Ὀνουφρίου Ἀθηνᾶ** Τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ξενιτεμένου συζύγου. Ἐστιάς 12 (1971 - 72) 16 - 18.
602. **Ὀρθοδόξου Σωτήρ.** Μοιρολόγια [7]. Μαθ' Ἐστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 74.
603. **Παναγίδου Νίκη** Ὁ πραγματευτής. Ἐστιάς 12 (1971 - 72) 60 - 61.
604. **Πατσάλου Κατερίνα** Ἡ Παναγία. Ἐστιάς 12 (1971 - 72) 59 - 60.
605. **Τομάζου Εἰρήνη** Ἑρμηνεῖα Ἀναστάτου. Μαθ' Ἐστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 73.
- 2. Μελέται.**
606. **Γιαγκουλλῆς Κων.** Κύπριοι ποιητὰς. Μελέτη. Λευκωσία 1965, 8ον, σελ. 15.
Κρίσις: Ἑλληνικά 21 (1968) 224 - 225 (Δ. Α. Πετρόπουλος).
607. **Baggally John W.** Greek historical folksongs. The kleptic ballads in relation to Greek history (1715 - 1821) by —. Chicago MCMLXVIII, 8ον, σελ. XIV + 109. (Ἀνατύπωσις τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1936).
608. **Deter - Grohmann Ismene** Das neugriechische Volkslied dargestellt am Beispiel ausgewählter Gattungen. München (1968), 8ον, σελ. 100.
Κρίσις: Balkan Studies 9 (1968) 553 - 555 (Κ. Mitsakis).
609. **Ioannides C. D.** A short collection of Cyprus folksongs. Κυπρ Σπ ΑΒ' (1968) 265 - 300.
610. **Κουρμούλης Γεώργ.** Τὸ λαϊκὸν στοιχεῖον εἰς τὴν ἐπικὴν ποίησιν. Χιακὴ Ἐπιθεώρ 6 (1968), τευχ. 17 - 18, σ. 85 - 104.
611. **Κυπριανοῦ Χρῦς. Σ.** Ἡ νεοελληνικὴ δημοτικὴ ποίησις. Λαογρ Σπ Α' (1968) 87 - 97.
612. **Οἰκονομίδης Δημ. Β.** Ἡ λαϊκὴ ὁρολογία τοῦ ἑλληνικοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Ἐπ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68) 126 - 150.

613. **Παναγιωτούνης Π.** Τὸ Μανιάτικο μοιρολόγι καὶ τραγούδι. Ἀθήνα 1968, 8ον, σελ. 68.
Κρίσις: Ἡπειρ 'Εστ ΙΖ' (1968) 262 - 263 (Ἰωάν. Γ. Θεοχάρης).
614. **Πανταζόπουλος Πέτρ.** Ὁ Χάρος στὴ δημοτικὴ μας ποίηση. (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδ. «Διδαχὴ», τεύχ. Ὀκτωβρίου 1968). Καλαμάτα 1968, 8ον, σελ. 16.
615. **Πατριαρχέας Β.Δ.** Τὸ ἡρωϊκὸν καὶ πατριωτικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν λαϊκὴν ποίησιν τῆς Μάνης. Λακωνικά Ε' (1968), τεύχ. 26, σ. 73 - 74.
616. **Πολίτης Νικόλ.** Γνωστοὶ ποιηταὶ δημοτικῶν ᾠσμάτων. Παρνασσός Ι' (1968) 173 - 199. [Ἀναδημοσίευσis].
617. **Ρωμαῖος Κώστ.** Ἡ ποίηση ἑνὸς λαοῦ. Ἀθήνα 1968, 8ον, σελ. 282. [Δημοσιεύματα Λαογραφικοῦ Ἰνστιτούτου Ἑλληνικῆς Περιγηγητικῆς Λέσχης, ἄρ. 1].
Κρίσις: Ἑλληνικά 23 (1970) 140 - 149 (Ἀλκ. Κυριακίδου - Νέστορος).
618. ——— Ἡ γέννησις τοῦ ὀκτασύλλαβου στὰ μοιρολόγια τῆς Μάνης. Πελοποννησιακὰ ΣΤ' (1963 - 68) 103 - 128.
619. **Σπυριδάκης Γεώργ. Κ.** Τὸ ᾠσμα τῆς γελιδόνας (χελιδόνισμα) τὴν πρώτην Μαρτίου. Ἐπ. ΚΑ Κ - ΚΑ' (1967 - 68) 15 - 54.
620. **Spyridakis Georgios** Volksliedforschung in Griechenland. Jahrbuch für Volksliedforschung, Jahrg. 43, 1968, σ. 181 - 192.
621. **Γιαγκουλλῆς Κων.** Ἡ συνέχεια τῆς λαϊκῆς ποιητικῆς μας παράδοσης. Κυπρ Λόγος 1 (1969) 158 - 163.
622. **Κρανιδιώτης Ν.** Ἡ κυπριακὴ ποίησις. Παρνασσός ΙΑ' (1969) 30 - 55.
'Αναφέρεται καὶ εἰς τὴν δημώδη ποίησιν.
623. **Οἰκονομίδης Δημ. Β.** Ἀνώνυμον κρητικὸν στιχοῦργημα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν προφορικὴν παράδοσιν. Πεπραγμ Β' Κρητολογ Συνεδρ Δ' (1969) 335 - 343.
624. **Παπαγρηγοράκης Ἰδομ.** Τὰ κρητικὰ ριζίτικα τραγούδια. Πεπραγμ Β' Κρητολ Συνεδρ Δ' (1969) 344 - 346. — Τραγούδι τῆς μάχης τῆς Θερύσου (1821). Αὐτόθι, σ. 347 - 352.
625. **Παπαχαλαμάπους Γεώργ.** Σύμμεικτα. Ἐπ Κύπρ II (1968 - 69) 15 - 16.
626. **Σπυριδάκης Γεώργ. Κ.** Δημώδη ᾠσματα καὶ λαϊκὰ ποιήματα περὶ τὴν πυρπόλησιν τῆς Μονῆς Ἀρκαδίου (9 Νοεμβρίου 1866). Πεπραγμ Β' Κρητολ Συνεδρ Δ' (1969) 430 - 437.
627. **Σταύρου Πάτρ.** Ἡ Παναγία στὰ τραγούδια τῶν Ἑλλήνων. Κυπρ Λόγος 1 (1969) 185 - 190, 255 - 261.

628. **Herzfeld Mich.** Τὸ ἄσμα τῆς πολιορκίας τῆς Ρόδου καὶ αἱ παραλλαγáι του. Κρητ Χρον ΚΑ' (1969) 494 - 498.
629. **Γιαγκουλλῆς Κων. Γ.** Ἡ Ἀρετοῦσα : Μιὰ ἄγνωστη κυπριακὴ παραλογή. Κυπρ Λόγος 2 (1970) 2 - 7. — Κυπρίες ποιητάρισσες. Αὐτόθι, σ. 165 - 166.
630. **Κυπριανοῦ Χρύσανθ. Στ.** Ὁ Κωσταντᾶς. Κυπρ Λόγος 2 (1970) 31 - 32.
631. **Κωτσαδάμ Γ.** Ὁ ἔρωτας στὴ δημοτικὴ μας ποίηση. Ν Ἑστ 87 (1970) 463 - 467.
632. **Λουκᾶτος Δημ. Σ.** Τὰ πρῶτα τραγουδήματα τοῦ Εἰκοσιένα (κείμενα ἀπὸ τὸν Φωριέλ). Ν Ἑστ 88 (1970) 246 - 261.
633. — «Τὸ χαρισμένο γαϊτάνι». Κερκυραϊκὴ παραλλαγὴ τραγουδιοῦ μὲ χορογραφικὸ θέμα. (Ἀνάτυπον Δελτίου Ἀναγνωστικῆς Ἑταιρείας Κερκύρας 1970, ἔτος 7, ἀρ. 7). [Ἀθῆναι 1970], 8ον, σ. 43 - 49.
634. **Megas Georgios A.** Die Ballade von der Artas - Brücke. Zeitschrift für Balkanologie 7 (1969 - 70) 43 - 54.
635. **Μπίλλιας Βασίλ. Ἰ.** Τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Διᾱλέξεις ποὺ ἔγινε στὴ Μεγάλη ἐκθούρα τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός» καὶ στὴ σειρά τῶν διαλέξεων τοῦ Φιλολογικοῦ καὶ Ἀρχαιολογικοῦ Τμήματος αὐτοῦ τὴν 8ην Ἀπριλίου 1963. Ἀθῆναι 1970, 8ον, σελ. 30.
636. **Μποτετζαγιᾶς Ἀλέξ.** Τὸ Κερκυραϊκὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ἰόν Ἠχώ, τευχ. 288 - 289 (1970), σ. 92 (20) - 94 (22).
637. **Ξύδης Θεόδ.** Δημοτικὸς καὶ ἐντεχνος ποιητικὸς ἐγκωμιασμός τῆς Παλιγγενεσίας. Ν Ἑστ 88 (1970) 200 - 211.
638. **Παπαδόπουλλος Θεόδ.** Θρησκευτικὰ ποιήματα ἐκ Κυπριακοῦ χειρογράφου. Κυπρ Σπ ΛΔ' (1970) 83 - 122.
Μελετῶνται ἐξ δημῶδη ἄσματα, παρατίθεται δὲ μετρικὸν ὑπόμνημα καὶ σχετικὸν γλωσσάριον.
639. **Αἰκατερινίδης Γεώργ. Ν.** Τὸ τραγούδι τῆς δρακοντοκτονίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Ἀμάλθεια Β' (1971), τευχ. 6, σ. 129 - 135. — Ὁ «Προσφύρης». Αὐτόθι, τευχ. 9, σ. 247 - 250.
640. **Δασκαλόπουλος Ἀ. Ν.** Ἀντίθετα συναισθήματα στὴν ψυχολογία τῶν λαῶν. Ἀδριανούπολη, θρῆνος καὶ ἀγαλλίαση. Παρνασσός ΙΓ' (1971) 629 - 634.
641. **Ζήσης Σπ.** Ἡ προέλευση τῶν κλέφτικων τραγουδιῶν. Θεσσ Χρον 10 (1971) 259 - 262.

642. **Κομνηνός Μιχ.** Τὰ μοιρολόγια τοῦ Καστελλόριζου. Σχέδια Γιώργου Θεοχάρους. Ἀθήνα 1971, 8ον, σελ. 99.
643. **Κύρρης Κώστ.** Ἀνέκδοτη παραλλαγή τοῦ «Τραγουδιοῦ τῶν Δεσποτάδων» κι ἄλλα στοιχεῖα γιὰ τὶς σφαγές τοῦ 1821 στὴν Κύπρο. Κυπρ Λόγος 3 (1971) 88 - 95, 143 - 149.
644. **Λουκάτος Δημ. Σ.** Ὁ συμβολικὸς «πλάτανος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ». Τὸ τραγούδι καὶ οἱ παραδόσεις του. Ἡπειρ Ἑστ Κ' (1971) 198/682 - 207/691.
645. **Μέγας Γεώργ.** Ἀ. Τὸ τραγούδι τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἀρτας. Συγκριτικὴ μελέτη ὑπὸ —. Λαογρ ΚΖ' (1971) 25 - 212 + πίν. Δ' + χάρτ. 1.
Κρίσις: Μακεδ Ζωή, τευχ. 67 (1971), σ. 32.
646. ——— Ὁ Ἀηβασίλης ζευγολάτης. Λαογρ ΚΖ' (1971) 290 - 294. (=N Ἑστ 25 (1939) 36 - 38).
647. **Μηνᾶς Κ.** Τὰ κάλαντα τῆς Καρπάθου. Λαογρ ΚΖ' (1971) 283 - 289.
648. **Μιχαηλίδης Δημ.** Οἱ τραπεζοντακοὶ θοῆνοι γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀρχ Πόντ 30 (1970 - 71) 71 - 88. — Σημείωμα γιὰ τὸ τραγούδι τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἀρτας. Αὐτόθι, σ. 89 - 93.
649. **Ξανθάκη - Καλοπίση Βίτα** Ἀναζητῶντας δημοτικὰ τραγούδια στὴ Χίο. (Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο «Πὺξ παραδεισο τῆς δημοτικῆς ποιήσεως» τῆς Ἐντβίγγης Λύντεκε). Χιακὴ Ἐπιστολὴ 8 (1971), τευχ. 25, σ. 10 - 20.
Ὁ πλήρης τίτλος τῆς γερμανικῆς ἐκδόσεως: Hedwig Lüdeke, In Paradies der Volksdichtung, Minerva - Verlag. Berlin 1948.
650. **Παπαρρηγόπουλος Π.** Καλαβρυτινὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς κλεφτουριάς καὶ τοῦ ξεσηκωμοῦ. Ἐπετ Καλαβρ Γ' (1971) 153 - 167.
651. **Παρασκευόπουλος Θεόδ.** Χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς ποιήσεως τοῦ Πόντου. Ἑλλην Ψυχὴ 1 (1971) 65 - 68.
652. **Σταυρινίδης Νικ.** Τὸ τραγούδι τοῦ Μαζλοῦμ Ἀγᾶ ἢ Μπαλουζῆ. Ἀμάλθεια Β' (1971), τευχ. 5, σ. 51 - 63.
653. **Στυλιανοῦ Θεόδ.** Τὸ τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ κ' ἡ παράδοσή του στὴ Κύπρο. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 1, σ. 21 - 25.
Δημοσιεύεται καὶ μία κυπριακὴ παραλλαγή τοῦ ᾠσματος.
654. **Ψυχογιοῦ - Ἰωαννίδη Ἑλένη** Ἱστορικὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἡλείας. Παρνασσός ΙΓ' (1971) 475 - 484.
655. **Πιτταρὸς Χαράλ.** Ἀκριτικὰ δημοτικὰ τραγούδια. Μαθ Ἑστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 111 - 113.

β') Δίστιχα.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 113. 122. 124. 128. 132. 138. 142. 157. 163. 172. 177. 194. 205. 209. 456. 457. 477. 575. 592. 1066. 1068. 1153]

656. **Βιολάρη Βέρα** Δίστιχα. Φωτ Πορεία Β' (1966 - 67) 96 - 97.
Α' Τῆς ξενιτειᾶς [6]. Β' Μοιρολόγια [8]. Γ' Τοῦ γάμου [7]. Δ' Ττιαττιστά [6].
657. **Κουντούρης Θέμος** Τὰ πεισματικά τῶν βοσκῶν τῆς νήσου Καλύμνου [70]. Δωδεκανησιακά 2 (1967) 51 - 52.
658. **Κουφάκης Π.** Κρητικὲς μαντινάδες [4]. Κρητ' Ἑστ τεῦχ. 179 (1968) 137.
659. **Μιχαὴλ Ἄνδρ.** Τραγούδια τῆς ἀγάπης [130]. Μαθ' Ἑστ ΙΗ' (1968) 173 - 174.
660. **Ἐρωτόκριτος Γεώργ.** Τραγούδια τῆς ἀγάπης [11]. Μαθ' Ἑστ ΙΘ' (1969) 32/328.
661. **Θεράποντος Χρυστάλλα** Δίστιχα [10]. Μαθ' Ἑστ Ζ' (1968 - 69), ἀρ. 13 - 14, σ. 66 - 67.
662. **Καραμάνου Στυλιανή** Τραγούδια τῆς ἀγάπης [13]. Μαθ' Ἀντίλ Ζ' (1968-69), ἀρ. 13 - 14, σ. 68 - 69.
663. **Κωμοδρόμου Ἑλένη** Μοιρολόγια [8]. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 69.
664. **Κωνσταντινίδης Ἄνδρ.** Δίστιχα [4]. Μαθ' Ἑστ ΙΘ' (1969) 58/354.
665. **Μηχανικός Γεώργ.** Τραγούδια τῆς σούσας [10]. Μαθ' Ἑστ ΙΘ' (1969) 36/332.
666. **Ξενοφῶντος Ἑλένη** Τραγούδια τῆς σούσας [5]. Μαθ' Ἑστ ΙΘ' (1969) 56/352.
667. **Ξυνάρη Νίκη** Δίστιχα [8]. Μαθ' Ἑστ Κ' (1969) 36.
668. **Πίγγουρας Χιστόδ.** Τραγούδια τῆς ἀγάπης [12]. Μαθ' Ἑστ ΙΘ' (1969) 15/311.
669. **Συκὴ Χαρούλα** Δίστιχα τῆς ἀγάπης [19]. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 70 - 71.
670. **Τολλοῦ Μαρία** Δίστιχα [8]. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 71.
671. **Βελούση Ἄννα** Μοιρολόγια [1]. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 66.— Δίστιχα τῆς ἀγάπης [42]. Αὐτόθι, σ. 66 - 68.
672. **Βόρκα Οὐρανία** Δίστιχα [11]. Μαθ' Ἀντίλ Η' (1969 - 70), ἀρ. 15 - 16, σ. 61 - 62.
Δημοσιεύονται ἐπίσης 3 τετράστιχα ὡς καὶ ἐν ᾠσμάτιον.
673. **Καδῆ Ἀνδρεανή** Μοιρολόγια. [Δίστιχα 15]. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 65 - 66. — Δίστιχα τῆς ἀγάπης [24]. Αὐτόθι, σ. 68 - 69.

674. **Καρμέλλος Ἰωακείμ** Δίστιχα τῆς ἀγάπης [9]. Μαθ 'Εστ Κ' (1969 - 70) 166 - 167.
675. **Λεωνίδου Κυριακή** Μοιρολόγια. [2 Δίστιχα]. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 66. — Δίστιχα τῆς ἀγάπης [4]. Αὐτόθι, σ. 71.
676. **Μαυροκορδάτος Γεώργ.** Δίστιχα τῆς ἀγάπης [11]. Μαθ 'Εστ Κ' (1969 - 70) 165.
677. **Παπαμιχαήλ Παρασκευή** Δίστιχα τῆς ἀγάπης [7]. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 70.
678. **Πιτσιλλίδου Ἑλένη** Δίστιχα τῆς ἀγάπης [22]. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 69 - 70.
679. **Ρήγα Κυριακή** Δίστιχα τῆς ἀγάπης [13]. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 70. — Δίστιχα τῆς ξενητειᾶς [7]. Αὐτόθι, σ. 71.
680. **Ριρῆς Φωκάς** Δίστιχα τῆς ἀγάπης [5]. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 71.
681. **Ἀναστασιάδης Νικόλ.** Δίστιχα τῆς ἀγάπης [19]. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1970 - 71), ἀρ. 50, σ. 78.
682. **Μηχαλίδης Μ.** Τέσσερα Δίστιχα ἀπὸ τὸ Καϊμακλί. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τεύχ. 1, σ. 6.
683. **Σταθάκης Σταθ.** Πανουρίσματα ἀπὸ τὸν Κρημᾶ. Χρον Κασμᾶ (1971) 48. 6 δίστ., 1 τετράστ., 3 «γυρίσματα».
684. **Ταουσιάνης Χρῖστ.** Δίστιχα τῆς ἀγάπης ἀπὸ τὸ Ριζοκάρπασον [30]. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τεύχ. 2, σ. 85 - 86.
685. **Ὁρθοδόξου Σωτήρ.** Δίστιχα τῆς ξενητειᾶς [8]. Μαθ 'Εστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 74.

γ') Ἐπωδαί. (Βλ. Μαγεία).

δ') Μῦθοι ζώων.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 122. 160. 175. 184. 203]

686. **Κληρίδης Νέαρχ.** Ἱστορίες τῶν ζώων τῆς Κύπρου. Κυπρ Σπ ΛΓ' (1969) α' - ρμα'.
- Κρίσεις : Λαογρ Σπ Β' (1970) 57 - 61 ([Χρύσ. Στ. Κυπριανοῦ]).
687. **Τουολάκου Γεωργία** Τὸ χελιδόνι, ἡ κουκουβάγια καὶ τὸ τρυγόνι. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 79.

ε') Παραμύθια.

1. Συλλογαί.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 118. 142. 144. 160. 177.

184. 190. 191. 194. 205. 227]

688. **Μηλιόπουλος Παρ.** Παραμύθι Αὐγερινοῦ, ἐπαρχίας Βοτῶν. Τὰ τρία ρωτήματα. Μακεδ Ζωή, τευχ. 12 (1967), σ. 51. — Λαϊκὸ παραμύθι τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Τὸ δρεπάνι, ὁ πετεινὸς καὶ ὁ γάτος. Αὐτόθι, τευχ. 16, σ. 52.
689. **Κληρίδης Νέαρχ.** Δέκα κυπριακὰ παραμύθια. Κυπρ Σπ ΛΒ' (1968) 201 - 226.
690. **Megas Georgios A.** Begegnung der Völker im Märchen. Unveröffentlichte Quellen. Band 3, Griechenland - Deutschland. Zusammenstellung und Bearbeitung von ... (Hers. von der Gesellschaft zur Pflege des Märchengutes der europäischen Völker e.Y.). Münster (1968), 8ον, σελ. 255.
- Ἄρ. τίτλος, πλὴν τῆς γερμανικῆς, εἰς γαλλικὴν καὶ ἀγγλικὴν γλῶσσαν. Μετὰ ἀπὸ εἰσαγωγὴν ἐν σελ. 5 - 9 δημοσιεύονται ἐλληνιστὶ καὶ γερμανιστὶ 30 παραμύθια.
691. **Μηλιόπουλος Π.** Εὐχαριστίαι στὴν Τύχη. Μακεδ Ζωή, τευχ. 21 (1968), σ. 54.
- Παραμύθι ἐκ Ραδοχωρίου Βοτῶν Κοζάνης, διασκευασμένον λογοτεχνικῶς.
692. **Σκανδάλης Χρ.** Παραμύθια τῆς ἐπαρχίας: Ἡ κακιά νύφη. Κόνιτσα Ζ' (1968), ἀρ. 71, σ. 12 - 14.
693. **Καλλιγιάννη Θάλεια** Τὸ κρητικὸ παραμύθι. Ἡ Βορβώνα [1]. Κρητ Ἑστ τευχ. 193 - 195 (1969) 185 - 188.
694. **Καλοταρίδου Ἑλένη** Οἱ σαράντα δράκοι τζαὶ ὁ ἔξυπνος βοσκός. Μαθ Ἑστ ΙΘ' (1969) 37/333 - 38/334.
695. **Μιχαήλ Ἀνδρ.** Παραμύθι. Ἡ Τύχη. Μαθ Ἑστ ΙΘ' (1969) 24/320 - 25/321.
696. **Πετράκη - Ἐπιφανίου Στέλλα** Λαογραφικά. Παραμύθια τῆς Σμύρνης. Βιβλίον τέταρτο. Ἀθῆναι 1969, 8ον, σελ. 266.
- Δημοσ. τὰ κείμενα 25 παραμυθίων. Ἐν τέλει γλωσσάριον καὶ πίναξ κατατάξεως τῶν παραμυθίων αὐτῶν ὑπὸ Γ. Ἀ. Μέρλα.
697. **Πίγγουρας Χριστόδ.** Παραμύθια [2]. Μαθ Ἑστ ΙΘ' (1969) 18/314.
698. **Ριρῆ Θεοδώρα** «Οἰδίπους Τύραννος» [1]. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 78.
699. **Συμέου Γεώργ.** Ὁ Γιαννακός. Μαθ Ἑστ ΙΘ' (1969) 15.
700. **Σωτηρόπουλος Κων.** Ἡ Δρακούννα. Μαθ Ἑστ ΙΘ' (1969) 22.

701. **Klaar Marianne** Tochter des Zitronenbaums. Märchen aus Rhodos. Aus dem Sammlung Anastassios Vrontis und der eigenen, hrs von —. (28. «Das Gesicht der Völker» hrs von Dr. Diether Roth). Kassel (1970), 8ον, σελ. 184.
Δημοσιεύονται 25 παραμύθια μετά τινων σημειώσεων ἐν σελ. 164 - 183.
702. **Κυριακίδης Θ.** Τὰ χρυσᾶ μῆλα τοῦ βασιλιᾶ. (Κυπριακὸ παραμῦθι τοῦ Παλαιοχωρίου). Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 3, σ. 127 - 133.
703. **Λαμπρινουδάκης Βασ.** Παραμῦθι τῆς Κρήνης Μ. Ἀσίας. Τὸ ποντικαλάκι. Λαογρ ΚΖ' (1971) 314 - 315.
704. **Παπαγιάννη Ἀναστασία** Τὸ ψωμὶ μετὴν ρεγγούλα. Μαθ Ἑστ ΚΑ' (1970 - 71), ἀρ. 50, σ. 82.
705. **Ἰγνατίου Ἀνδρ.** Ἡ Κυραλακκοῦ. Μαθ Ἑστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 80 - 82.

2. Μελέται.

[Βλ. καὶ τὸ ἔργο τοῦ ἀπ' αὐτοῦ, 696]

706. **Megas Georgios A.** Der Pflegesohn des Waldgeistes (AT 667). Eine griechische und balkanische Parallele. (Sonderdruck aus Volksüberlieferung Festschrift für Kurt Ranke zur Vollendung des 60. Lebensjahres hrs von Fritz Harkort, Karel C. Peeters und Robert Wildhaber). Göttingen 1968, 8ον, σ. 211 - 231.
707. — Folktales of Greece. Edited by —. Translated by **Helen Colaclides**. Foreword by Richard M. Dorson. Chicago and London (1970), 8ον, σελ. LVII + 287.
708. **Δασκαλάκη Κατερίνα** «Κόκκινη κλωστή δεμένη...». (Πηγὴ καὶ νόημα τοῦ παραμυθιοῦ). Ἑλλ Τέχνη 5 (1971) 283 - 288.
709. **Megas Georgios A.** Das Märchen von Amor und Psyche in der griechischen Volksüberlieferung (Aarne - Thompson 425, 428 & 432). Ἀθῆναι 1971, 8ον, σελ. XVI + 207 + 7 χάρτ. (Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 30).
Κρίσις: Ν Ἑστ 90 (1971) 1177 - 1181 (Π. Φλωρος).
710. **Μέγας Γ. Ἀ.** Κυπριακὸ παραμῦθι. «Ὁ γιὸς τοῦ Κάτσε - καρτέρα». Λαογρ ΚΖ' (1971) 312 - 313.
711. **Μερακλῆς Μ. Γ.** Τὸ παραμῦθι ὡς ἀντικείμενο φιλολογικῆς ἐρευνας. Παρνασσός ΙΓ' (1971) 521 - 532.

στ') Εὐτράπελοι διηγήσεις. Ἀνέκδοτα. Περιπαίγματα.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 110. 118. 121. 138.

151. 155. 190. 195. 199. 203. 209. 212]

712. **Λοῖζου Μαρία** Κυπριακοὶ μῦθοι. Φωτ Πορεία Β' (1966 - 67) 85 - 86.
1 παροιμία, 1 διήγησις.
713. **Καζαμία Ἀνδρεανή** Κυπριακοὶ μῦθοι [2]. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 60.
714. **Γρηγοράκης Μ.** Εὐθυμες Κρητικὲς ἱστορίες καὶ ἀνέκδοτα. (Σειρὰ Β').
Χανιά 1968, 8ον, (σελ. 16). Σειρὰ Γ'. Χανιά 1969, 8ον, (σελ. 16).
715. **Ἀπαλοδήμας Ἀντών.** Πηγαδιώτικες ἱστορίες [6]. Χρον Κοσμᾶ (1971)
222 - 225.
716. **Σταθάκης Στάθ. Δ.** Ἀλησμόνητοι «τύποι» κι ἀνέκδοτα τοῦ Κοσμᾶ [12]
Χρον Κοσμᾶ (1971) 152 - 166.

ζ') Παροιμιαὶ καὶ γνῶμαι. Παροιμιώδεις ἐκφράσεις.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

1. Συλλογαί.

ΑΘΗΝΩΝ

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 114. 122. 124. 128. 129. 138. 142.

144. 145. 146. 151. 152. 153. 156. 160. 162. 163. 168. 175. 184.

188. 190. 193. 194. 196. 202. 203. 205. 209. 212. 216. 228. 844]

717. **Παπαθεοδώρου Παναγιώτα** Παροιμίες [20]. Φωτ Πορεία Α' (1965 - 66)
39.
718. **Κουρουκλάρη Εἰρήνη** Παροιμίες [40]. Μαθ Ἀντίλ Ε' (1966 - 67), ἀρ.
10, σ. 36 - 37.
719. **Λοῖζου Μαρία** Παροιμίες ἀπὸ τὸ Λευκόνοικον [8]. Φωτ Πορεία Β' (1966 -
67) 86.
720. **Μηλιώτης Γεώργ.** Παροιμίες ἀπὸ τῇ Μηλιά [20]. Φωτ Πορεία Β' (1966 -
67) 86.
721. **Χατζησάββα Σωτηρία** Παροιμίες ἀπὸ τὴν Ἀκανθοῦ [18]. Φωτ Πορεία Β'
(1966 - 67) 86.
722. Γνωμικά. Σιφνιακὴ 2 (1968), τεῦχ. 13, σ. 16· τεῦχ. 16, σ. 69· τεῦχ.
22 - 23, σ. 146.
723. Κρητικὲς παροιμίες [19]. Κρητ Ἑστ τεῦχ. 184 (1968) 323· τεῦχ. 186
(1968) 423.

724. [Κυπριανού Χρυσ. Σ.] 'Ανέκδοτον λαογραφικόν ύλικόν. Γνωμικά καὶ παροιμίαι [108]. Λαογρ Σπ Α' (1968) 108 - 115.
725. Παροιμίες [60]. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 62 - 63.
726. Τσαρνᾶς Ἴω. Δ. 'Ο λαὸς ὡς παιδαγωγός. ('Η παιδαγωγικὴ ἀξία τῶν παροιμιῶν). 'Αθῆναι 1968, 8ον, σελ. 47.
Δημοσ. ὑπὲρ τὰς 200 παροιμίας.
727. 'Αδάμου Γιάνν. 'Αθ. Λαϊκὲς παροιμίες τῆς ἐπαρχίας 'Ελασσόνο. 'Ελασσόνα 1969, 16ον, σελ. 23 + 2 ἄ.ἄ. + 3 εἰκ.
Συλλογὴ 444 παροιμιῶν κατατεταγμένων ἀλφαβητικῶς.
728. Λαμπριᾶς Χρ. Παροιμίαι [4]. Μαθ 'Εστ Κ (1969) 37.
729. Παροιμίες ἀπὸ τὸ Λευκόνειο [70]. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 83 - 84.
730. Πασχάλης Γεώργ. Παροιμίαι [4]. Μαθ 'Εστ Κ' (1969) 35.
731. Πάτα "Αννα Παροιμίες [6]. Μαθ 'Αντίλ Ζ' (1968 - 69), ἀρ 13 - 14, σ. 65 - 66.
732. Τσίλη Καλλιόπη Παροιμίες [62]. 'Ηπειρ 'Εστ ΙΗ' (1969) 61 - 63.
733. Τσιῶτος Ἴω. Λαϊκαὶ παροιμίαι τῆς ἐπαρχίας μας. 'Επετ Καλαβρ Α' (1969) 154 - 157.
734. Χάρης Χαρίλαος Παροιμίαι [10]. Μαθ 'Εστ Κ' (1969) 37.
735. 'Αγαπίου 'Ελένη Παροιμίες ἀπὸ τὴν Πηγὴν [54]. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 77 - 78.
736. Κανακάρης 'Αντών. Λαογραφικά τῆς Σίφνου. Παροιμίαι - παροιμιώδεις φράσεις - γνωμικά [857]. 'Επετ 'Εταιρ Κυκλ Μελ Η' (1969 - 70) 106 - 150.
737. Κυπριανού Χρυσ. Στ. Γνωμικά καὶ παροιμίες [60]. Κυπρ Λόγος 1 (1969) 38 - 41, 153 - 155. — Γνωμικά καὶ παροιμίαι [125]. [Μετὰ σημειώσεων]. Λαογρ Σπ Β' (1970) 74 - 75, 81 - 84, 87 - 88, 89 - 91, 95 - 97.
738. Λουκᾶ Ζωούλα Παροιμίες [8]. Μαθ 'Αντίλ Η' (1969 - 70), ἀρ. 15 - 16, σ. 73.
739. Μαγνήτη Παναγιώτα Παροιμίες [2]. Μαθ 'Αντίλ Η' (1969 - 70), ἀρ. 15 - 16, σ. 74.
740. Ρήγα Κυριακὴ Παροιμίες ἀπὸ τὸ Λευκόνειον [6]. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 78.
741. Τσίλη Καλλιόπη Παροιμίαι [246]. 'Ηπειρ 'Εστ ΙΘ' (1970) 450 - 455.
742. Κατσιπης Φίλ. 'Εκκλησιαστικὲς ἐκφράσεις καὶ παροιμίες. Σαντορίνη (1971), σ. 265 - 266.

743. **Κλοκάρης Ρένος** Κυπριακές παροιμίες [20]. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τεύχ. 1, σ. 26.
744. **Κολλυφᾶς Γεώργ.** Παροιμίες ἀπὸ τὸ "Ἐξω Μετόχι [16]. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1971), ἀρ. 51, σ. 238.
745. **Παπαλουκάς Π.** Παροιμίες ἀπὸ τὰ Λύμπια [85]. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1971), ἀρ. 51, σ. 237 - 238.
- 745α. Παροιμίες [10]. Μαθ 'Αντίλ Θ' (1970 - 71) 154.
746. **Πίγγουρας Χριστόδ.** Κυπριακαὶ παροιμίαι προελθοῦσαι ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1971), ἀρ. 51, σ. 226 - 227.
747. **Ταουσιάνης Χρίστ.** Λαογραφικὰ Ριζοκαρπάσου. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τεύχ. 3, σ. 134. [15 παροιμ., 15 ἀραί].
748. **Τζιακούρης Δημήτρ.** Παροιμίες ἀπὸ τὴν Τύμβου [10]. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1971), ἀρ. 52, σ. 238.
749. Παροιμίες [28]. 'Εστιας 12 (1971 - 72) 64.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

2. Μελέται

ΑΘΗΝΩΝ

[Βλ. καὶ τὸ ἄρθρον ὑπ' ἀριθμ. 844]

750. **Κωστάκης Θαν. Π.** Παροιμίες καὶ παροιμιακὲς φράσεις στὸν Ἀριστοφάνη (κατὰ τοὺς Σχολιαστὲς καὶ τοὺς Παροιμιογράφους). [Βλ. 'Επ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68), σ. 282, ἀρ. 407].
Κρίσις: Proverbium 10 (1968) 252 - 253 (D. S. Loukatos).
751. **Φραγκινέας Ν.** Ἐγινε τοῦ Κουτρούλη ὁ γάμος. Λακωνικὰ Ε' (1968), τεύχ. 30, σ. 182 - 183.
752. **Κύρρης Κώστ. Π.** Ὁ Uluç Ali καὶ ὁ Sebastian Veniero εἰς δύο κυπριακὰς παροιμιακὰς φράσεις. Κυπρ Λόγος 1 (1969), ἀρ. 1, σ. 30 - 37.
753. **Παπαζήσης Δημ.** Παρθένιος Γκατζιούλης, ὁ παροιμιογράφος. Ἡπειρ 'Εστ ΙΗ' (1969) 417 - 419.
754. **Kakridis Phanis J.** Neun Öffnungen. Proverbium 17 (1971) 642.
755. **Λουκάτος Δημ. Σ.** Ἑλληνικοὶ θεοφυλαγμοί. Ἑλληνικὰ 24 (1971) 94 - 106.

η') Παραδόσεις.

1. Συλλογαί.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 112. 114. 121. 125. 131. 143. 144.
145. 146. 147. 151. 153. 157. 159. 160. 161. 163. 168. 173. 176.
180. 184. 187. 190. 191. 192. 194. 199. 200. 202. 207. 208. 209.
219. 220. 228. 274. 582. 869]

756. **Γιακουμέττη Σωτηρία** Πῶς πῆρε τὸ ὄνομα ἡ Περιστερωνοπηγή. Φωτ Πορεία Α' (1965 - 66) 37.
757. **Παπαπέτρου Μαρία** Πῶς πῆρε τ' ὄνομά του τὸ Λευκόνειο. Φωτ Πορεία Α' (1965 - 66) 37.
758. **Χατζησάββα Ἀγγελικὴ** Θρύλοι τῆς Ἀκανθοῦς. Φωτ Πορεία Α' (1965 - 66) 38.
759. **Ζιώτας Π.** Ὁ βράχος τῆς Μαργαρίτας. Μακεδ Ζωή, τευχ. 11 (1967), σ. 51.
760. **Κωνσταντινίδης Νικ.** Κατεκλάνζασι. Μακεδ Ζωή, τευχ. 8 (1967), σ. 31 - 33.
761. **Δρανδάκης Ἰ.** Ὁ θρύλος τοῦ Προσχάρακα. Κρητ Ἑστ τευχ. 179 (1968) 81 - 82.
762. **Ζαμπακκίδης Παντ.** Πῶς ἐπῆρε τὸ ὄνομά του ὁ Πενταδάκτυλος. Μαθ Ἑστ ΙΗ' (1968) 185.
763. **Ἰωάννου Δέσποινα** Θαῦμα τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Μαθ Ἑστ ΙΗ' (1968) 185.
764. **Καραγιαννάκος Ἀπ.** Τοῦ Ἑλληνα τ' ἀχνάρι. Λακωνικά Ε' (1968), τευχ. 29, σ. 143.
765. **Κεφαλληνιάδης Ν.** Τὸ μοναστήρι τοῦ Φωτοδότη στὸ Δανακὸ - Νάξου. Ἀθήνα 1968, 8ον, σελ. 62 + 4 εἰκ.
Δημοσιεύονται 10 λαϊκὰ παραδόσεις σχετικὰ μὲ τὸ μοναστήριον.
Κρίσις: Ἐπ Ἐταιρ Κυκλ Μελ Ζ' (1968) 777 - 778 (Δ. Β. Οἰκονομίδης).
766. **Κουμπαρίδου Ἀναστ.** Παραδόσεις περὶ διασώσεως φορητῶν εἰκόνων [7]. Κυπρ Σπ ΑΒ' (1968) 87 - 97.
767. **Παπαϊωάννου Δημήτρ.** Τὸ βουνὸν τῆς ἁγίας Μαύρας. Ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας τοῦ χωριοῦ μου (1826). Γιατί τὰ δόντια τοὺς Ἀθηναῖτες εἶναι κίτρινα. Μαθ Ἑστ ΙΗ' (1968) 184 - 185.

768. **Ποῦρος Θεόδ.** Πῶς ιδρύθηκεν ἡ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ «Λατσιά». Μαθ 'Εστ ΙΗ' (1968) 184.
769. **Φραγκεδάκης Έμμ.** 'Ο Διάβολος δημιουργὸς [1]. Κρητ 'Εστ τεῦχ. 185 (1968) 376.
770. **Χατζηγάκης 'Αλέξ. Κ.** Τὸ γεφύρι τῆς Γριᾶς. Φιλ Πρωτοχρ 25 (1968) 190.
771. **'Αποστολάκης Σταμ.** "Άγιος 'Ονούφριος Καμπανοῦ [1]. Κρητ 'Εστ τεῦχ. 193 - 195 (1969) 138 - 141.
772. **'Αρκουδάρη - Τσουρδοῦ Κλοτίλδη** 'Ο Δροσουλίτης. Κρητ 'Εστ τεῦχ. 193 - 195 (1969) 189 - 191.
Παραδόσεις εἰς κρητικὸν ἰδίωμα.
773. **'Αχλῆς Νικὸλ.** Πῶς βρέθηκε ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς 'Αθηαίνου. Μαθ 'Εστ ΙΘ' (1969) 15.
774. **Βιολάρης Γλαῦκος** Δυὸ κυπριακοὶ μῦθοι γιὰ τὸ πεπρωμένον. Κυπρ Λόγος 1 (1969) 53 - 54.
775. **Γιακουμέττη Αἰκατερίνη** 'Ιστορία γιὰ τοὺς καλλικαντζάρους. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 74.
776. **Κώνστας Κ. Σ.** Λαογραφικὰ στὸν ἅγιον Κοσμᾶ Αἰτωλό. Μιά σειρὰ ἀπὸ τοπωνυμίες καὶ παραδόσεις. Ν 'Εστ 85 (1969) 1228 - 31.
777. **Νικολάου Παναγιώτα** Γιατί λαλοῦσι τ' αἱ Γιωρκοῦ τοῦ Σπόρου. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 74.
778. **Οἰκονόμου 'Αντ.** Τὸ γραφικὸ Λενίδι τῆς Τσακωνιάς. 'Ολίγη ἱστορία του καὶ ὀλίγα γιὰ τὰ φανταστικὰ στοιχεῖά του, τὰ ἀερικά του καὶ τὰ φαντάσματά του. Χρον Τσακ Γ' (1969) 48 - 50.
779. **Παπαϊακώβου Σταῦρ.** Τὸ μοναστήρι τοῦ χωριοῦ μου καὶ ὁ «Κρεμμὸς τοῦ 'Εμίρη». Μαθ 'Εστ ΙΘ' (1969) 21 - 22.
780. **Πεταλιανὸς Γ.** Τὸ σφουγγάτο τοῦ 'Αγίου [Γεωργίου]. Σιφνιακὴ 3 (1969), τεῦχ. 25, σ. 22 - 23.
781. **Πίγγουρας Χριστόδ.** Παραδόσεις [4]. Μαθ 'Εστ ΙΘ' (1969) 14/310 - 15/311.
782. **Συμεωνίδης Σῖμ.** 'Η Κυρία Βρυσιανή. Σιφνιακὴ 3 (1969), τεῦχ. 27 - 28, σ. 11 - 14.
'Εν σελ. 11 - 12 παράδοσις περὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς μονῆς.
783. Τὰ θαύματα τῆς Χρυσοπηγῆς [2]. Σιφνιακὴ 3 (1969), τεῦχ. 29 - 30, σ. 9.
784. **Ταπεινοῦ Μερόπη** 'Ο 'Ατσουπᾶς. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 74.

785. **Φλαμουδιώτου Εὐαγγελία** 'Η τοποθεσία «Μελίσσα». Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 73 - 74.
786. **Ἀθανασόπουλος Ἰ.** Παραδόσεις τῆς Λαπήθου [2]. Χρον Λαπήθου Α' (1970) 100.
787. **Καραγιαννάκος Ἀπόστ.** Τὸ ξύλο μὲ τὸ Σταυρὸ στὴν Τρύπη. Λακωνικά Ζ' (1970), τευχ. 37, σ. 6 - 8.
788. **Κολλυφᾶς Γεώργ.** Πῶς ἐπῆρε τὸ χωριό μου τὸ ὄνομα Ἐξω Μετόχι [2]. Μαθ 'Εστ Κ' (1969 - 70) 168.
789. **Μαστοράκης Ἰω.** Παναγία ἡ Παπλινιώτισσα. (Ἱστορία - θρύλοι - παραδόσεις) [1]. Ἀμάλθεια Α' (1970), τευχ. 1, σ. 11 - 12.
790. **Μαυρῆς Δημ.** Ἡ λαϊκὴ παράδοσις περὶ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς «ἀπὸ τὸ Ντομαβίστι» [2]. Μακεδ Ζωή, τευχ. 46 (1970), σ. 36 - 37.
791. **Μπουροζίκας Γ.** Ἡ Χολέρα καὶ ὁ χαλασμός τῆς Λόκοβης [1]. Μακεδ Ζωή, τευχ. 55 (1970), σ. 42 - 43.
792. **Πεδιαδίτης Μιχ.** Λαογραφικὸ τὸν Ἀθινῶν Σητείας [1]. Ἀμάλθεια Α' (1970), τευχ. 3, σ. 140.
793. **Περάκης Γεώργ.** Νεράιδες (Νεραίδες) [1]. Ἀμάλθεια Α' (1970), τευχ. 1, σ. 38 - 39.
794. **Πορτούλας Παν.** Τ' ἀντρεπωμένα δέντρα τοῦ Κουτσοῦρου. Ρουμελ Ἡμερολ 14 (1968 - 70) 47 - 48.
Μία παράδοσις διεσκευασμένη λογοτεχνικῶς
795. **Φραγκινέας Νικόλ.** Παραδόσεις τῶν Βρεσθενῶν Λακεδαίμονος [2]. Λακωνικά Ζ' (1970), τευχ. 38, σ. 48 - 49.
796. **Ἀντωνιάδης Ἀνδρ.** Παναγία τοῦ Ἀρακα. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1970 - 71), ἀρ. 50, σ. 80.
797. **Βλάχος Νικόλ.** Περὶ τῶν καλλικαντζάρων ἐν Θήρᾳ. Σαντορίνη (1971), σ. 227 - 229.
798. **Γιαγκουλλῆς Κων.** Ὁ ποιητάρης Ἀναστάσης Γρίβας. Μιά παράδοση γιὰ τὴν ἔδρυσή τῆς Μονῆς Κύκκου. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 2, σ. 89 - 93.
799. **Γκλέκας Γ. Δ.** Οἱ Νεραίδες. Λακωνικά Η' (1971), τευχ. 48, σ. 171-172.
800. **Ζαφείρογλου Πλάτ.** Ἡ Παναγία τῆς Πέτρας [Λέσβου] [3]. Πέτρα 1971, 16ον, σελ. 24.
801. **Θεοφάνους Σωτήρ.** Ἡ ἱστορία τοῦ γέρου πού τὴν Ἀταλα τῆς Τουρτζιάς. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1971), ἀρ. 51, σ. 235.
802. **Καδιανάκης Ἐμμ.** Ἀπὸ τοὺς θρύλους τῆς Βιάννου [2]. Ἀμάλθεια Β' (1971), τευχ. 9, σ. 255 - 256.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

803. **Κατσιπης Φιλ.** Νῆσοι τῆς Κολάσεως. (Μιά Χιώτικη παράδοσι γιὰ τὶς Καμένες τῆς Σαντορίνης). Σαντορίνη (1971), σ. 47 - 48. — Ἡ Σαντορινιὰ σκλάβαι κι ὁ αἰ Νικήτας. Αὐτόθι, σ. 266.
804. **Κυριακίδης Ἰω.** Ἱστορία γιὰ τὴν Ἀγία Σοφία. Μαθ' Ἐστ ΚΑ' (1970 - 71), ἀρ. 50, σ. 81.
805. **Κύρρης Κώστ. Π.** [2] Παραδόσεις. Βιαιότητες ἐπὶ τουρκοκρατίας. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 1, σ. 37 - 38.
806. **Παπαδημητρακόπουλος Π.** Παραδόσεις περὶ τῆς δηώσεως τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τοῦ Ἰμπραήμ [2]. Ἐπετ Καλαβρ Γ' (1971) 198 - 200.
807. **Παπαντωνίου Σάββας** Γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὸν τόπο μας. Ὁ ἅγιος Μάμας. Μόρφωσις, ἔτ. ΚΖ' (1971), τευχ. 313 - 314, σ. 22 - 23.
808. **Περάκης Γεώργ.** Στοιχεῖα [7]. Ἀμάθεια Β' (1971), τευχ. 4, σ. 38 - 41.
809. **Ρουσούνιδης Ἀ. Χ.** Λαϊκὴ παράδοσις περὶ τῆς ἁγίας Φωτεινῆς. Μόρφωσις, ἔτ. ΚΖ' (1971), τευχ. 318 - 319, σ. 25.
810. **Σέπος Λοῖζος** Ὁ Δρακοντόσπηλιος. Μαθ' Ἐστ ΚΑ' (1970 - 71), ἀρ. 50, σ. 80 - 81.
811. **Σιμιτζῆς Χρήστ.** Ὁ ἱερὸς ἐνοριακὸς ναὸς οἱ Ἅγιοι Ἀνδρόνικος [2]. Χρον Κοσμᾶ (1971) 199 - 204.
812. **Σταθάκης Στάθ. Δ.** Λαϊκὲς Κοσμητικὲς παραδόσεις [3]. Χρον Κοσμᾶ (1971) 198.
813. **Στυλιανοῦ Π.** Γραπταὶ καὶ προφορικαὶ τινες πηγαὶ περὶ τοῦ ἁγίου Δημητρίου [2]. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 3, σ. 124 - 126.
814. **Ταρσούλη Ἀθηνᾶ** Ἐνας ἄγνωστος λαϊκὸς θρύλος γιὰ τὴν Κόρινθο. Πνευμ' Ἐπ Α' (1971) 67 - 68.
815. **Φλόγα Χρυσάνθη** Ἅγιος Γεώργιος ὁ Σπηλιώτης. Μαθ' Ἐστ ΚΑ' (1970 - 71), ἀρ. 50, σ. 80.
816. **Δημητρίου Γεώργ.** Ἅγιος Ἀρτέμιος Ἀφάνειας. Μαθ' Ἐστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 76.
817. **Εὐτυχίου Εὐτ.** Ὁ Δρακοντόσπηλιος. Μαθ' Ἐστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 77.
818. **Κανικλῆς Σωτήρ.** Ἡ παράδοσις τῆς Παναγίας τῆς Ἀρμένικης. Μαθ' Ἐστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 77.
819. **Κογκόλης Γεώργ.** Τὸ χωριὸ Ἀγία Νάπα [1]. Ἐστιὰς 12 (1971 - 72) 59.
820. **Σταύρου Σταῦρ.** Ἐνα θαῦμα τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας τῆς Χρυσελεούσας. Μαθ' Ἐστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 77 - 78.

- 820α. **Χατζηκωστής Γεώργ.** Παμπούλιν τῆς ἐκκλησιᾶς. Μαθ 'Εστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 77.

2. Μελέται.

821. **Faure Paul** Le mythe des Cyclopes dans la Grèce contemporaine. Bulletin de l' Association Guillaume Budé. Supplément Lettres d' humanité. Tome XXVI (1967), Série 4ème, σ. 384 - 407.
822. **Vayakakos Dikaïos V.** Les forteresses et les tours le plus considerables de Laconie de l'époque de la domination franque jusqu' à nos jours. Πεπραγμ ΔΙΦρ (1968) 107 - 126.
823. **Ἡμελλος Στέφ. Δ.** 'Η περὶ πειρατῶν λαϊκὴ παράδοσις. Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. (Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας, ἀρ. 52). 'Εν Ἀθήναις 1968, 8ον, σελ. 160.
- Κρίσεις: 'Επετ 'Εταιρ Κυκλ Μετ Η' (1969 - 70) 667 - 668 ('Ι[ωάνν.] Κ. Π[ρομ-πονᾶς]). 'Ελληνικά 24 (1971) 463 - 464 (Α. Α. Πολίτης).
824. **Π. Δαμιανοπούλις** τῶν Σαρακενῶν ἐν Κρήτῃ. 'Επ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68) 113 - 125.
825. **Kretzenbacher Leopold** Kynocephale Dämonen Südosteuropäischen Volksdichtung. Vergleichende Studien zu Mythen, Sagen, Maskenbräuchen um Kynocephaloi. Werwölfe und südslawische Pesoglavci von —. Mit 10 Abbild. im Text und 7 Kunstdrucktafeln. Dr. Rudolf Trofenik. München 1968, 8ον, σελ. 147. (Φωτομηχ. ἀναντύπ. τῆς ἐκδόσ. Ferdinand Oechelhäuser, Kempten Allgäu).
826. [**Κυπριανοῦ Χρῦς. Σ.**] Αἱ νεοελληνικαὶ παραδόσεις. Λαογρ Σπ Α' (1968) 11 - 16.
827. **Λουκάτος Δημ. Σ.** Ἀργίαι καὶ "Ἄγιοι τιμωροί. 'Επ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68) 55 - 105.
828. **Ἐconomides D. B.** Legendes populaires neo - helleniques sur les chateaux en ruines. Πεπραγμ ΔΙΦρ (1968) 51 - 54.
829. **Romeos Const.** Folklore of the Greek castles. Πεπραγμ ΔΙΦρ (1968) 157 - 160.
830. **Spyridakis G.** Volkserzählungen über Festungen und Burgen im Griechischen Inselraum. Λαϊκαὶ διηγήσεις περὶ φρουρίων καὶ πύργων εἰς τὸν ἑλληνικὸν νησιωτικὸν χώρον. Πεπραγμ ΔΙΦρ (1968) 191 - 198.

831. **Ἡμελλος Στέφ. Δ.** Παρατηρήσεις εἰς δημῶδη παράδοσιν ἐκ Κρήτης. Πεπραγμ Β' Κρητολ Συνεδρ Δ' (1969) 192 - 197.
832. **Κληρίδης Νέαρχ.** 25 μοναστήρια στὴν Κύπρο. Λευκωσία 1969, 8ον, σελ. 32.
Ἐνδιαφέρον καὶ λαογραφικῶς διὰ παρεμβαλλομένας λαϊκὰς παραδόσεις.
Κρίσεις: Λαογρ Σπ Β' (1970) 55 - 59 ([Χρύσανθ. Στ. Κυπριανοῦ]).
833. **Λουκάτος Δημ. Σ.** Θαλασσινὲς παραδόσεις στὴν Ἑπτάνησο. (Ἀνάτυπον ἐκ τῶν Πρακτικῶν τοῦ Τρίτου Πανιονίου Συνεδρίου). Ἀθήναι 1969, 8ον, σ. 58 - 68.
834. **Παπαχαλαάμπους Γεώργ.** Ἡ κόκκινη μηλιά. Ἐπ Κύπρ II (1968 - 69) 9 - 14.
835. ——— Κυπριακαὶ παραδόσεις διὰ τὴν τιμωρίαν ἱεροσύλων. Κυπρ Σπ ΛΓ' (1969) 181 - 187.
836. **Σπυριδάκης Γεώργ. Κ.** Θεότητες τῆς λαϊκῆς θρησκείας τῶν ὁμηρικῶν χρόνων εἰς τὴν παράδοσιν τῶν Νεοελλήνων. Ἑλλήνων. Χιακὴ Ἐπιθεώρ 7 (1969), τευχ. 19, σ. 15 - 18.
837. **Γκλέκας Γεώργ.** Οἱ σκυλοκέφαλοι [4]. Αρχαϊκὰ Ζ' (1970), τευχ. 39, σ. 88 - 89.
838. **Κυριακίδης Στίλπ. Π.** Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ τὰ λουλούδια. Ἑλλ Τέχνη 1 (1970) 36 - 41. [Ἀναδημοσίευσις].
839. **Λυπουρλῆς Δ.** Ὁ Ἱπποκράτης σὲ μιὰ παράδοση τῆς Κῶ. Ἑλληνικά 23 (1970) 108 - 114.
840. **Κεφαλληνιάδης Νικ. Ἄνδρ.** Οἱ ἐκκλησίαι τῆς Νάξου καὶ οἱ θρύλοι τῶν. Τόμ. Α'. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς ἐφημ. «Κυκλαδικὸν Φῶς». Ἀθήναι 1971, 8ον, σελ. 207.
Ἐξετάζονται κυρίως δημῶδεις παραδόσεις ἀναφερόμεναι εἰς 118 ναοὺς τῆς Νάξου.
Κρίσεις: Ἑλλ Τέχνη 6 (1972) 62 (Κλ. Μαρμαρινός).
841. **Οἰκονομίδης Δημ. Β.** Ἡ λίμνη τοῦ Καϊάφα. Λαογρ ΚΖ' (1971) 279 - 282.

θ') Αἰνίγματα - Λογοπαίγνια.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 109. 121. 129. 131. 144.
153. 160. 163. 168. 177. 184. 194. 205. 212]

842. **Χατζησάββα Σωτηρία** Αἰνίγματα [4]. Φωτ Πορεία Β' (1966 - 67) 97.
843. **Κατσούρης Ἐμμ.** «Παραλογές» ἀπὸ τὸν Κυνίδαρον τῆς Νάξου. Ἐπ Ἐταιρ Κυκλ Μελ Ζ' (1968) 752 - 768. [168 αἰνίγματα].

844. **Παπαχαραλάμπους Γεώργ.** Παρατηρήσεις ἐπὶ ὑποτιθεμένου σατιρικοῦ ἔξματος. Ἐπ Κύπρ I (1967 - 68) 53 - 58.
Μελετῶνται κυπριακὰ αἰνίγματα ὡς καὶ τινες κυπριακαὶ παροιμίαι.
845. **Σιούφτα Δέσπω** Καθαρογλωσσισὲς [2]. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 60.
846. **Γεωργίου Χρυστάλλα** Αἰνίγματα [13]. Μαθ Ἀντίλ Ζ' (1968 - 69), ἀρ. 13 - 14, σ. 69 - 70.
847. Καθαρογλωσσισὲς [13]. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 72.
848. **Ριρῇ Θεοδώρα** Αἰνίγματα [7]. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 82 - 83.
849. **Ἀνδρέου Κωνσταντῖνα** Αἰνίγματα [5]. Μαθ Ἀντίλ Η' (1969 - 70), ἀρ. 15 - 16, σ. 75.
850. **Κυριακίδης Θ.** Αἰνίγματα ἀπὸ τὸ Παλαιοχώρι [3]. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τεῦχ. 1, σ. 12.
851. **Ἀντωνίου Ἀντ.** Αἰνίγματα [14]. Μαθ Ἐστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 84.

ι') Εὐχαί. Χαιρετισμοί. Κατάραι. Ὀρκοί. Βλασφημίαι.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 124, 131, 146.

160, 162, 170, 184, 216, 217, 247, 905]

852. **Παπαπέτρου Μαρία** Κατάραι [12]. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 60.
853. **Λαμπριάς Χρῖστ.** Κατάραι [4]. Μαθ Ἐστ Κ' (1969) 37.
854. **Ρήγα Κυριακῇ** Κατάραι [8]. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 77.
855. **Τσιακκίλου Εὐφροσύνη** Εὐχῆς [6]. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 77. — Κατάραι [15]. Αὐτόθι, σ. 78.
856. **Καδῇ Ἀνδρεανῇ** Κατάραι [10]. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 73.
857. **Μυλωνᾶ Ἐλένη** Κατάραι [32]. Μαθ Ἀντίλ Η' (1969-70), ἀρ. 15-16, σ. 72.
858. **Φωτιάδης Ἀδωνίς** Κατάραι [8]. Μαθ Ἐστ ΚΑ' (1971), ἀρ. 51, σ. 235. — Κατάραι ἀπὸ τὸ Διόριος [14]. Αὐτόθι ΚΒ' (1971-72), ἀρ. 52, σ. 80.

ια') Γλῶσσα.

1. Συνθηματικαὶ γλῶσσαι. Ὄνόματα: κύρια, ἐπώνυμα, παρωνύμια κλπ.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 110, 114, 121, 151, 152, 155, 162, 164, 166, 169, 174, 179, 182, 195, 196, 197, 199, 203, 207, 208, 216, 219, 227, 228, 429, 868, 931, 961, 963, 989, 1177, 1179, 1211]

859. **Τόλλος Δημ.** Τὰ παραγκώμια τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς Λευκονοίκου. Φωτ Πορεία Β' (1966 - 67) 82.

860. **Τριανταφύλλου Κ.** Πατρινοὶ πρόσφυγες εἰς Ἑπτάνησον τῷ 1821. Κερκυρ Χρον XIII (1967) 225 - 228. [Ὀνόματα].
861. **Βαγιακάκος Δικ. Β.** Νεοελληνικῶν τινῶν ἐπωνύμων ἐτυμολογία. Ἀθηνᾶ 70 (1968) 146 - 178.
862. ——— Τὰ νεοελληνικὰ ἐπώνυμα. Ν Ἑστ 84 (1968) 1097 - 1106.
Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐργασίας τοῦ Ἰ. Θωμοπούλου (βλ. ἄρθρ. ὑπ' ἀριθμ. 866).
863. **Βλάχος Γ.** Τὰ ἐπώνυμα οἰκογενειῶν τῆς Βούρμπιανης. Κόνιτσα Ζ' (1968), ἄρ. 73, σ. 11 - 12· ἄρ. 74, σ. 10.
864. **Δεπάστας Ἰω.** Οἱ ἐφημέριοι Σίφνου μιᾶς ἑκατονταετίας (1857 - 1967). Σιφνιακὴ 2 (1968), τευχ. 19, σ. 108 - 109· τευχ. 20 - 21, σ. 123 - 124.
865. **Δρανδάκης Ἰω.** Τὰ παρατσούκλια. Κρητ Ἑστ τευχ 184 (1968) 311 - 315.
866. **Θωμόπουλος Ἰ. Α.** Τὰ νεοελληνικὰ ἐπώνυμα. Ν Ἑστ 83 (1968) 611 - 614, 737 - 744. 84 (1968) 1025 - 1026, 1087 - 1089, 1166 - 1169, 1572 - 1573.
867. **[Κυπριανοῦ Χρῦς. Σ.]** Παρωνύμια [3η]. Λαογρ Σπ Α' (1968) 118 - 119.
868. **Κώνστας Κ. Σ.** Ἱστορικὰ ἔγγραφα Μεσολογγιτῶν τῆς «Ἐξόδου» 1826 - 1833. Ἐπ Στερ Μελ Α' (1968) 101 - 203.
Ἐν σελ. 203 κέξ. πίναξ κυρίων ὀνομάτων.
869. **Κωστάκης Θαν. Π.** Οἱ γιωργατζάδες τοῦ Κοσμᾶ καὶ ἡ γλώσσα τους. Πελοποννησιακὰ ΣΤ' (1963 - 68) 43 - 91.
Πλὴν τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν «γιωργατζάδων», ἤτοι τῶν κατασκευαστῶν «χτενιῶν» διὰ τοὺς ἀργαλειούς, ἐξετάζονται τὰ σύνεργα καὶ ἡ τεχνικὴ τῆς κατασκευῆς τῶν χτενιῶν, δημοσ. δὲ καὶ τρεῖς παραδόσεις σχετικαὶ μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς τέχνης αὐτῆς εἰς τὸν Κοσμᾶν Κυνουρίας.
870. **: Ὁ Ἱστορικὸς Αἰ** κρητικαὶ οἰκογένειαι τῶν Χανίων τὸ ἔτος 1644. (Ἀπὸ τὸ «Χρονικὸν» τοῦ Ἑνετοῦ Δουκικοῦ Νοταρίου Ἀντωνίου Τριβάν). Κρητ Ἑστ τευχ. 178 (1968) 578 - 581.
871. **Παπατρέχας Γερ. Ἥλ.** Ἑθνικὰ καὶ ἀνθρωπωνυμικὰ Ξηρομέρου. Ἐπ Στερ Μελ Α' (1968) 245 - 255.
872. **Παπαχαρίσης Ἀθαν.** Σύμμεικτα. Πλάτων Κ' (1968) 256 - 262.
Ἐν σελ. 258 κέξ : Βαπτιστικὰ ἐν Ζαγορίῳ ὀνόματα.
873. **Προμπονᾶς Ἰω. Κ.** Μικρασιᾶται εἰς Νάξον. Παρνασσὸς Ι' (1968) 246 - 253.
874. **Σιδέρης Ἀριστείδ.** Ἀνθρωπωνύμια. Τὰ ὀνόματα (ἐπώνυμα) τῶν Ἑλλήνων. Κερκυρ Χρον XIV (1968) 84 - 94.

875. **Τωμαδάκης Νικ. Β.** 'Αποθησαυρίσματα. 10. Τὸ ξύλον. 'Αθηνᾶ 70 (1968) 3 - 36.
Αἱ σημασίαι τῆς λ. ἐν τῇ Γραφῇ, τῇ Ὑμνογραφίᾳ, ἐπὶ ἱερῶν προσώπων κλπ. χρήσεις τῆς λέξεως, δημοσιεύεται δὲ καὶ πίναξ ἐπωνύμων καὶ τοπωνυμίων μὲ α' ἢ β' συνθετικὸν τὴν λ. ξύλο ἢ παράγωγα τῆς λ.
876. **'Ανδριώτης Ν. Π.** 'Ο σχηματισμὸς τῶν ὑποκοριστικῶν ἐπωνύμων σὲ -δάκης. Πεπραγμ Β' Κρητολ Συνεδρ Δ' (1969) 94 - 98.
- 876α. 'Επώνυμα [παρωνύμια] μαθητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Μαθ 'Εστ ΙΘ' (1969) 40/336 - 46/342.
877. **Θωμόπουλος 'Ι. Α.** Τὰ νεοελληνικὰ ἐπώνυμα. Ν 'Εστ 86 (1969) 952-953, 1492 - 1494.
878. **Κυπριανοῦ Χρύσαθ. Σ.** Λαογραφικὴ ἔρευνα. Παρατσούκλια [40]. ('Απὸ τὰ χωριά Κάμπος, Τσακίστρα, Μηλικούρι). Κυπρ Λόγος 1 (1969) 85 - 86.
— 'Επώνυμα ἐκ φυτῶν. Αὐτόθι, σ. 231 - 232.
879. **Μερικάκης Στυλ.** Τσακωνικὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Χρον Τσακ Γ' (1969) 7 - 12.
'Εν σελ. 1θ καὶ κατάλογος τσακωνικῶν ἐπωνύμων.
880. **Ντελόπουλος Κυρ.** Νεοελληνικὰ φιλολογικὰ ψευδώνυμα. Πρώτη ἐκδόσις. 'Αθῆναι 1969, 8ον, σελ. 144. (Βιβλιοθήκη Κολλεγίου 'Αθηνῶν, 'Εγχειρίδια Βιβλιοθηκονομίας, 3).
Κρίσις: 'Ελληνικὰ 23 (1970) 155 - 168 (Ξ. Α. Κοκλόης). Αὐτόθι, σ. 158 κέξ., συμπληρωματικὸς πίναξ ψευδωνύμων (221 ψευδῶν., ἀνήκοντα εἰς 136 ὀνόματα).
881. **Παπαδόπουλος Θωμᾶς** 'Επτανήσιοι μαθηταὶ τοῦ ἐν Ρώμῃ 'Ελληνικοῦ Κολλεγίου τοῦ 'Αγίου 'Αθανασίου. Παρνασσὸς 11 (1969) 621 - 629.
882. **Σαδικάκης Θεόδ. Χ.** 'Η χορήγησις ρωμαϊκῆς πολιτείας εἰς τοὺς Χίους. 'Επ 'Επ Φιλ Σχ Θεσ/κης 11 (1969) 169 - 208.
Συγκέντρωσις ρωμαϊκῶν ὀνομάτων ἀπαντῶντων ἐν Χίῳ.
883. **Συμεωνίδης Σῆμ.** Περὶ τῶν δύο, ἐν Σίφνῳ, σχολείων : «κοινοῦ» καὶ «ἀλλοδιδακτικοῦ». Σιφνιακὴ 3 (1969), τεῦχ. 35 - 36, σ. 4 - 8.
'Εν σελ. 7 - 8 : Κατάλογος μαθητῶν τῶν σχολείων.
884. **Σφυρόερας Βασ. Βλ.** Κρητικὰ ἐπώνυμα εἰς τὰς Κυκλάδας. Πεπραγμ Β' Κρητολ Συνεδρ Δ' (1969) 457 - 466.
885. **† 'Ατέσης Βασίλ. Γ.,** Μητροπολίτης πρ. Λήμνου, Σύμμικτα Εὐβοϊκά. 'Εκκλησιαστικὰ ἱστορικὰ σημειώματα τῆς Κύμης. 'Αρχ Εὐβ Μελ 16 (1970) 418 - 421.
Εἰς τὰς σελ. 419 - 421 πλεῖστα ὀνοματεπώνυμα κατοίκων τῆς Κύμης.

886. **Βαγιακάκος Δικ.** Οἱ Μανιάται τῆς Κορσικῆς. Πελοποννησιακά Ζ' (1969 - 70) 271 - 388. [Ὀνόματα].
887. **Βλάχος Θεόδ. Ν.** Κατάλογος οἰκογενειῶν τῆς πόλεως Μελενίκου, αἱ ὁποῖαι ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν των τὸν Αὐγουστον τοῦ 1913 κατόπιν τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ Σιδηρόκαστρον τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Σερρ Χρον Ε' (1969 - 70) 123 - 128.
888. **Δημητροκάλλης Γεώργ.** Τὰ περὶ ἐγκαταστάσεως Μικρασιατῶν εἰς Νάξον. Παρνασσός 12 (1970) 416 - 19. [Ἐπώνυμα].
889. **Θωμόπουλος Ἰ. Α.** Τὰ νεοελληνικά ἐπώνυμα. Ἐπώνυμα πατριδωνυμικά ξένα. Ν Ἐστ 88 (1970) 886 - 888.
890. **Κακουλίδη Ἑλένη Δ.** Ὁ Ἰωάννης Μορεζῆνος καὶ τὸ ἔργον του. Κρητ Χρον ΚΒ' (1970) 389 - 506.
'Εν σελ. 490 κέξ. πίνακες κυρίων ὀνομάτων, τοπωνυμίων καὶ γλωσσάριον.
891. **[Κυπριανοῦ Χρῦς. Στ.] Παραπομπὴ ἀπὸ τὰ χωριά Κάμπος, Τσακκίστρα, Μηλικούρι [40].** Λαογρ Σπ Β' (1970) 73, 85 - 86. - Ἐπώνυμα ἐκ φυτῶν. Αὐτόθι, σ. 92 - 94. - Δύο κυπριακές λέξεις. Αὐτόθι, σ. 97 - 99.
892. **Μανούσάκας Μ. Γ.** Ἐγγραφα ἀγνώστων νοταρίων τοῦ Ρεθεμνίου (1535 - 1550). Κρητ Χρον ΚΒ' (1970) 285 - 297.
'Εν σελ. 296 - 97 πίνακες κυρίων ὀνομάτων καὶ λέξεων.
893. **Παπαδόπουλος Θ.** Κρήτες μαθηταὶ τοῦ ἐν Ρώμῃ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου. Κρητ Χρον ΚΒ' (1970) 236 - 243.
894. **Παπαθανασόπουλος Ἡλ.** Ὁ Γεωργάκης Γιατράκος ἐπληρώθη πολεμώντας ἐναντίον τοῦ Ἱμπραήμ. Λακωνικά Ζ' (1970), τευχ. 37, σ. 11 - 13. [Κύρια ὀνόματα, ἐπώνυμα, τοπωνύμια]. — Ἡ «χρηματολογία» τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Αὐτόθι, τευχ. 38, σ. 41 - 42. [Ἐπώνυμα]. — Λάκωνες αἰχμάλωτοι τοῦ αἱμοσταγοῦς Ἱμπραήμ. Αὐτόθι, τευχ. 41, σ. 139 - 142· τευχ. 42, σ. 172 - 175. [Κύρια ὀνόματα, ἐπώνυμα, τοπωνύμια].
895. **Πίγγουρος Χριστόδουλος** Παρωνύμια τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ Ἁγίος Βασίλειος [33]. Μαθ Ἐστ Κ' (1969 - 70) 162 - 163.
896. **Προμπονάς Ἰω. Κ.** Καὶ πάλιν περὶ τῶν Μικρασιατῶν εἰς Νάξον. Παρνασσός 12 (1970) 625 - 632. [Ἐπώνυμα].
897. **Φιλοπούλου Κωνσταντῖνα** Βαπτιστικά ὀνόματα ἐκ τῆς «παρρησίας» καὶ «προθέσεως» τῶν Ἱερῶν Μονῶν Βαρνακόβης καὶ Προυσσοῦ. Ἐπ Στερ Μελ Β' (1969 - 70) 267 - 279.

898. **Βαγενᾶς Θ.** Οἱ «γεωργατζάδες» καὶ ἡ «γλώσσα» τους. Χρον Κοσμᾶ (1971) 232 - 237.
899. **Γούναρης Ἀναστ.** Μιὰ συντεχνική συνθηματική γλῶσσα τῆς Δυτ. Θεσσαλίας : Τὰ «Κουδαρίτικα» τῆς Δρακότρυπας. Θεσσ Χρον 10 (1971) 211 - 246.
900. Θύματα τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου κλπ. Χρον Κοσμᾶ (1971) 303 - 304. [Ἐπώνυμα].
901. † **Καρανικόλας Σωτ. Ἀλ.**, Πρωτοπρεσβύτερος, Συμαϊκὸν ὀνοματολόγιον., Ἐπιμελεῖα **Ἀλεξ. Σ. Καρανικόλα**. Συμαϊκὴ Βιβλιοθήκη 2. Ἐκδοσις συλλόγου Συμαίων Πειραιῶς «Ὁ Πανορμίτης». Ἀθῆναι 1971, 8ον, σελ. 72. Κρίσις : Ν Ἐστ 90 (1971) 1321 (Ἀντ. Φ. Κατσουρός).
902. **Κολλυφᾶς Γεώργ.** Παρατσούκλια κατοίκων Ἐξω Μετοχίου [60]. Μαθ Ἐστ ΚΑ' (1970 - 71), ἀρ. 50, σ. 83 - 84.
903. Κοσμῖτες ἐπιστήμονες καὶ διανοούμενοι. Χρον Κοσμᾶ (1971) 338 - 347.
904. **Κυπριανοῦ Χρύσανθ. Σ.** Μερικὰ ἐπώνυμα ἀπὸ τὸ ζωϊκὸ κόσμος. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 1, σ. 17 - 19. Πειράγματα ἀπὸ τὴ Λάπηθο. Αὐτόθι, τευχ. 2, σ. 94 - 96. Γλῶσσα Λαπήθου. Κύρια βαφτιστικὰ ὀνόματα συνθετὰ ἀπὸ τὸ «Θεὸς» καὶ «Χριστὸς» τῆς περιοχῆς Λαπήθου. Αὐτόθι, τευχ. 3, σ. 122 - 123.
905. **Κωνσταντινόπουλος Χρ.** Παρατσούκλια καὶ ὑβριστικοὶ χαρακτηρισμοὶ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. Ν Ἐστ (1971) 1077 - 1080.
906. **Παπαθανασόπουλος Ἡλίας** Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Σχολεῖα στὸ Μυστρά. Λακωνικὰ Η' (1971), τευχ. 44, σ. 41 - 42. [Κύρια ὀνόματα].
907. **Πλουμίδης Γ. Σ.** Αἱ πράξεις ἐγγραφῆς τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παδούης. Ἐπ Βυζ Σπ 37 (1969 - 70) 260 - 336. 38 (1971) 84 - 206.
Πίνακες κυρίων ὀνομάτων.
908. **Σπύρου Νικόλ.** Αἱ θυσίαι τῶν ἀποδήμων Κοσμιτῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος των. Χρον Κοσμᾶ (1971) 179 - 197. [Κύρια ὀνόματα].
909. **Τερζελίδης Γεώργ.** Οἰκογένειες τῆς Ἀνω Ματσούκας. Ἀρχ. Πόντ 30 (1970 - 71) 117 - 227.
Πλῆθος ἐπωνύμων, παρωνυμίων καὶ ὀνομάτων.
910. **Τσαμαλῆς Χρ.** Ἐκατὸ χρόνια μεταναστεύσεως τῶν Κοσμιτῶν. Χρον Κοσμᾶ (1971) 167 - 178. [Κύρια ὀνόματα].
911. **Φωτιάδης Ἀδωνις** Παρατσούκλια ἀπὸ τὸ Δόριος [22]. Μαθ Ἐστ ΚΑ' (1971), ἀρ. 51, σ. 236 - 237.

912. **Χαλβατζάκης Μαν.** Τὸ λησμονημένο οἰκογενειακὸ ὄνομα τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ ἡ Παναγία ἡ Κουνίστρα. Ν Έστ 89 (1971) 812 - 815.

2. Τοπωνύμια.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 109. 110. 111. 114. 123. 128. 135. 144. 146. 151. 153. 157. 159. 162. 166. 170. 180. 182. 187. 190. 192. 195. 196. 199. 201. 202. 208. 209. 213. 216. 217. 219. 227. 228. 596. 875. 890. 894. 1177. 1211]

913. **Σουγλῆ Έλένη** Τοπωνύμια Λευκονοίκου. Φωτ Πορεία Α' (1965 - 66) 33 - 34.
914. **Γεωργιάδου Έωάννα** Τοπωνύμια. Μαθ Έντίλ Ε' (1966 - 67), ἀρ. 10, σ. 37 - 38.
915. **Ζαννετῆ Έλένη** Τοπωνύμια. Μαθ Έντίλ Ε' (1966 - 67), ἀρ. 10, σ. 38.
916. **Κομπορόζος Θ.** Μεσσηνιακὰ τοπωνύμια (βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ). Μεσσην Γράμμ 2 (1967) 356 - 382.
917. **Κουρουκλάρη Εἰρήνη** Τοπωνύμια. Μαθ Έντίλ Ε' (1966 - 67), ἀρ. 10, σ. 38.
918. **Μάρκου Ρουμπῖνα** Τοπωνύμια. Φωτ Πορεία Β' (1966 - 67) 83.
919. **Έντίπας Παναγ.** Τοπωνυμικά Κεφαλληνίας. Έόν Έχώ, τεῦχ. 267 - 268 (1968), σ. (9) 137.
920. **Έντωνίου Χριστόφ.** Τοπωνύμιο : Κώμη Κεπίρ. Μαθ Έστ ΙΗ' (1968) 184.
921. **Έποστολάκης Σταμ.** Τοπωνύμια Καμπανοῦ. [Συνέχεια]. Κρητ Έστ τεῦχ. 178 (1968) 576 - 577· τεῦχ. 179, σ. 66 - 75. [Καὶ αὐτοτελῶς : Αθῆναι 1968, 8ον, σελ. 39].
Δημοσιεύονται μετὰ σχολίων 385 τοπωνύμια.
922. **Βαγιακάκος Δικ. Β.** Τοπωνύμια Λακεδαίμονος. (Έγριᾶνοι, Γκοριτσά, Βουτιᾶνοι, Σουστιᾶνοι). Λακωνικά Ε' (1968), τεῦχ. 28, σ. 115 - 117· τεῦχ. 29, σ. 140 - 142· τεῦχ. 30, σ. 177 - 179.
923. **Βρανούσης Λ.** Έστορικά καὶ τοπογραφικά τοῦ μεσαιωνικοῦ Κάστρου τῶν Έωαννίνων. Έκδόσεις Έταιρείας Έπειρωτικῶν Μελετῶν. Αθῆναι 1968, 8ον, σελ. 88 + 18 εἰκ.
«Τὸ κύριον σῶμα τῆς παρούσης ἐργασίας ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ χαριστήριον εἰς Α. Κ. Έορλάνδον, τόμ. Δ', σελ. 439 - 515, πίν. CX - CXXIV» (σ. 88).
Κρίσεις : Έπ Βυζ Σπ 36 (1968) 444 - 446 (Ν. Β. Έωμαδάκης). Έλληνικά 24 (1971) 177 - 184 (Σωτ. Ι. Δάκαρης).

924. **Georgacas Dem. J. and McDonald Will. A.** Place names of southwest Peloponnesus. Register and indexes by—. (Τοπωνύμια τῆς Νοτιοδυτικῆς Πελοποννήσου. Κατάλογος καὶ εὑρετήριο). Athens 1967, 8ον, σελ. 403. (Παράρτημα περ. «Πελοποννησιακά», τ. ΣΤ' (1963 - 1968)).
925. **Γκλέκας Γ.** Τοῦ Μώρου καὶ πάλι. Λακωνικά Ε' (1968), τευχ. 25, σ. 13 - 14. — Ἡ Βορδώνια καὶ τὸ Νίκλι. Αὐτόθι, τευχ. 26, σ. 44 - 45. — Παρδάλη - Σεντενῆκος. Αὐτόθι, τευχ. 28, σ. 111 - 112.
926. **Παπαχριστοδούλου Χρ.** Μία διευκρίνισις. Ν Ἑστ 84 (1968) 1177. Περὶ τοῦ τοπων. Βραχάτης.
927. **Πουλάκης Ζώρης** Τὰ τοπωνύμια τοῦ Βροντάδου. Χιακή Ἐπιθεώρ 6 (1968), τευχ. 17 - 18, σ. 188 - 198. Δημοσιεύονται 423 τοπωνύμια μετὰ σημειώσεων.
928. **Σειστάκης Γεώργ.** Τοπωνυμικά. Τὰ Τσισκιανά. Κρητ Ἑστ τευχ. 185 (1968) 352 - 356. — Τὸ φαράγγι τῆς Ἀγίας Εἰρήνης (Σελίνου). Αὐτόθι, τευχ. 186 (1968) 406 - 410. — Ὁ Λαζαράς Σγουράφος. Αὐτόθι, τευχ. 188 (1968) 497 - 501.
929. **Συμεωνίδης Χ. Π.** Μυστράς. Πελοποννησιακά ΣΤ' (1963 - 68) 92 - 102.
930. **Χαιρέτη Μαρία Κ.** Ἡ ἀπογραφὴ τῶν ναῶν καὶ τῶν μονῶν τῆς περιουχῆς Χανίων τοῦ ἔτους 1637. Ἐπ Βυζ Σπ 36 (1968) 335 - 338. [Τοπωνύμια].
931. — Μία ἀπογραφὴ τῶν ναῶν καὶ τῶν μονῶν τοῦ διαμερίσματος Χανίων διὰ τὸ ἔτος 1637. Πεπραγμ Β' Κρητοῦ Συνεδρ Γ' (1968) 305 - 311. Τοπωνύμια καὶ κύρια ὀνόματα.
932. **Ἀβτζῆς Γεώργ. Κ.** Μακεδονικά τοπωνύμια. Τὸ Ροδολίβος καὶ ἄλλα τοπωνύμια. Ἱστορία - γλωσσολογία - μυθολογία. Ἀθῆναι 1969, 8ον, σελ. 24.
933. **Ἀθανασιάδης Εὐστ.** Τοπωνύμια τῆς Σάντας. Ἀρχ Πόντ 29 (1968 - 69) 133 - 157. Δημοσιεύονται περὶ τὰ 240 τοπωνύμια μετὰ σημειώσεων.
934. **Ἀντίπας Παναγ.** Τοπωνυμικά σφάλματα. Πῶς τὸ ἱστορικὸ χωριὸ Βασιλικᾶδες, ἔγινε Βασιλικιᾶδες. Ἴον Ἠχώ, τευχ. 274 - 275 (1969), σ. 57 (11).
935. **Βαγενᾶς Θ.** Γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς τσακωνικῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Νικολάου, τῆς καλουμένης «Σύντζας». Χρον Τσακ Γ' (1969) 125 - 127. — Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως τοῦ «Λεωνιδίου» καὶ ὁ «Ἅγιος Λεωνίδης» (16 Ἀπριλίου). Αὐτόθι, σ. 33 - 40.
936. **Βαγιακάκος Δικ. Β.** Πῶς πρέπει νὰ γράφεται ἡ λέξις «Καστόρειον». Λακωνικά ΣΤ' (1969), τευχ. 34, σ. 107.
937. **Βασιλείου Παν. Ι.** Χωρία τῆς Εὐρυτανίας ποὺ καταστράφηκαν καὶ ἐρη-

- μώθηκαν. Ἀθήναι 1969, 8ον, σελ. 16. (Ἀνάτυπον ἀπὸ τὸ περ. «Στερεὰ Ἑλλάς» Ἀπρ. 1969, σ. 12 - 21).
938. **Γιαγκουλλῆς Κων.** Τοπωνυμικὸ τοῦ Γερόλακκου. Κυπρ Λόγος 1 (1969) 203 - 212.
Κρίσις: Λογορ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 1, σ. 47-48 (Γεώργ. Κ. Δράκος).
939. ——— Λεμίθου: ἱστορικὰ - τοπωνυμικά. Κυπρ Λόγος 1 (1969) 314-317.
940. **Γκλέκας Γ.Δ.** Ἡ Κονιδίτσα. Λακωνικά ΣΤ' (1969), τευχ. 35, σ. 154.
941. **Ἐλευθεριάδης Ἀθ. - Γεωργαλᾶς Γεώργ.** Τοπωνύμια Τραχωνιοῦ Κυθρέας. Μαθ Ἐστ Κ' (1969) 38.
942. **Ἰγναντίου Ἀνδρ.** Τοπωνύμια τοῦ χωριοῦ Παναγιᾶ τῆς Πάφου. Μαθ Ἐστ ΙΘ' (1969) 62/358.
943. **Καλλιάνης Δ.** Διάφορα τοπωνύμια. Λακωνικά ΣΤ' (1969), τευχ. 31, σ. 10.
944. **Καφεντζῆς Ἐπαμ.** Μνημεῖα καὶ τοπωνύμια τῆς Ἀγόριανης. Λακωνικά ΣΤ' (1969), τευχ. 33, σ. 71 - 73.
945. **Κωνσταντινόπουλος Χρ.** Γύρω στὴ σημασία τῶν λέξεων «Τσακωνιά» καὶ «Τσάκωνας». Χρον Τσακ Γ' (1969) 67 - 76.
946. **Λαζάρου Ἀχ.** Παράγοντες χειρόγραφου Κυπαρίσσι (Χιακὴ Ἐπιθεώρ 7) (1969), τευχ. 21, σ. 162 - 173.
947. **Λαμπριάς Χρ.** Τοπωνύμια τοῦ Νέου Χωρίου Κυθρέας. Μαθ Ἐστ Κ' (1969) 38.
948. **Λάμπρος Σπ. Π.** Περισυλλέξατε τὰς Λακωνικάς τοπωνυμίας. Λακωνικά ΣΤ' (1969), τευχ. 35, σ. 152 - 153.
Ἀναδημοσ. ἐκ τοῦ «Σπαρτιατικοῦ Ἡμερολογίου» 1909.
949. **Λιανίδης Σῆμ.** Εὐρετήριον τῶν τοπωνυμίων Σάντας. Ἀρχ Πόντ 29 (1968 - 69) 158 - 161.
950. **Μιχαήλ Ἀνδρ.** Τοπωνύμια τοῦ χωριοῦ Λυθοδρόντας. Μαθ Ἐστ ΙΘ' (1969) 22/318 - 24/320.
951. **Παπαγεωργίου Βασίλ.** Πόθεν ἡ ὀνομασία τῆς Κερπινῆς. Ἐπετ Καλαβρ Α' (1969) 84 - 86.
952. **Παπαχριστοδούλου Χ. Ι.** Τοπωνυμικὸ Νισύρου. Νισυριακά 3 (1969) 230 - 268.
953. **Πίγγουρας Χριστόδ.** Τοπωνύμια Ἀγίου Βασιλείου. Μαθ Ἐστ ΙΘ' (1969) 13/309 - 14/310.
954. **Πουλάκης Ζώρξης Αἰ** ὕδρωνυμια τοῦ Βροντάδου. Χιακὴ Ἐπιθεώρ 7 (1969), τευχ. 21, σ. 202 - 203.

955. **Σαλιάρης 'Α.** Τοπωνύμια τῆς Χίου καὶ παρεπόμενα. Χιακή 'Επιθεώρ 7 (1969), τευχ. 19, σ. 23 - 37.
956. **Σειστάκης Γ.** Τοπωνυμικά. Τὸ 'Επανωχώρι Σελίνου. Κρητ 'Εστ τευχ. 191 - 192 (1969) 76 - 85.
957. **Σούρλας Εὐρ.** Πλάναι περὶ τῆς ὀνομασίας τῆς Κονίτσης. Κόνιτσα Η' (1969), ἀρ. 82 - 83, σ. 1 - 4.
958. **Φασουλάκης Στέριος** Γλωσσικὰ σημειώματα. 'Αγνοῦσσα - 'Εγνοῦσσα. Χιακή 'Επιθεώρ 7 (1969), τευχ. 20, σ. 113 - 114.
959. **Χριστοδούλου Μενέλ. Ν.** Μεταγραφή γεωγραφικῶν ὀνομάτων τῆς Κύπρου. Κυπρ Λόγος 1 (1969) 102 - 112, 125 - 131.
960. **Χριστοδούλου Σωτηρία** Τοπωνύμια 'Ακανθοῦς. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 72 - 73.
961. **Βαγιακάκος Δικ. Β.** Τὰ ἀριθμητικὰ εἰς τὸν σχηματισμὸν τοπωνυμίων καὶ ὀνομάτων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ, βυζαντινῇ καὶ νεωτέρᾳ ἐλληνικῇ γλώσσῃ. 'Αθηνᾶ 71 (1969 - 70) 387 - 440.
962. **Βοκοτόπουλος Π.** 'Η Βυζαντινὴ τέχνη στὰ 'Επτάνησα. Κερκυρ Χρον XV (1970) 148 - 180. [Τοπωνύμια].
963. **Γιαγκουλλῆς Κων.** 'Αγίος 'Αμβρόσιος. Ἱστορικὰ - τοπωνυμικά. Χρον Λαπῆθου Α' (1970) 113 - 123. [32 τοπωνύμια, 19 ἐπώνυμα].
964. **Γκλέκας Γ. Δ.** Μάλα - Μαλεάττα - Μαλεβός. Λακωνικά Ζ' (1970), τευχ. 37, σ. 19.
965. **Διαμαντόπουλος Νικ.** 'Η ἐπαρχία Καλαβρύτων ὡς χώρα τουρισμοῦ. 'Επετ Καλαβρ Β' (1970) 130 - 137.
966. **Ζερβογιάννης Ν.** Τοπωνυμικά. Λασιθί. 'Αμάλθεια Α' (1970), τευχ. 1, σ. 29 - 30. — Σπιναλόγκα. Αὐτόθι, τευχ. 3, σ. 113 - 115.
967. **Θεοδωρίδης Θεόδ.** Τοπωνύμια καὶ λαογραφικά τῶν Φαράσων τῆς Καππαδοκίας. Μικρ Χρον 14 (1970) 118 - 166.
Δημοσιεύονται περὶ τὰ 180 τοπωνύμια μετὰ σχετικῶν σημειώσεων.
968. **Κολλυφᾶς Γεώργ.** Τοπωνύμια τοῦ χωριοῦ 'Εξω Μετόχι. Μαθ 'Εστ Κ' (1969 - 70) 159 - 160.
969. **Κωνσταντινίδης 'Ανδρ.** Τοπωνύμια τοῦ χωρίου 'Αλώνα. Μαθ 'Εστ Κ' (1969 - 70) 168 - 171.
970. **Λοῖζου Λοῖζος** Τοπωνύμια τοῦ χωριοῦ 'Ασσιας. Μαθ 'Εστ Κ' (1969 - 70) 161 - 162.
971. **Μαυροκορδάτος Γεώργ.** Τοπωνύμια Δικώμου. Μαθ 'Εστ Κ' (1969 - 70) 163 - 164.

972. **Μιχαήλ Ἀνδρ.** Τοπωνύμια τοῦ χωριοῦ Γούρρι. Μαθ Ἑστ Κ' (1969 - 70) 163.
973. **Νικολάου Σωτηρία** Τοπωνύμια Ἀγίου Νικολάου. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 72.
974. **Παπατρέχας Γερ. Ἡρ.** Τοπωνυμικά Ξηρομέρου. Ἐπ Στερ Μελ Β' (1969 - 1970) 199 - 230.
975. **Παπαχαρίσης Ἀθ.** Σύμμεικτα. Πλάτων 22 (1970) 241 - 244.
'Εν σ. 243 περὶ τῆς ἐκφράσεως «ξενοκρένει», σ. 244 περὶ γραφῆς Βίσιανη καὶ Τσοτύλιον.
976. **Πλατάκης Ἐλευθ.** Στρούμπουλας — Τίμιος Σταυρὸς — Ἅγιος Παῦλος. Τοπογραφικὴ καὶ ἱστορικὴ ἔρευνα. Κρητ Χρον ΚΒ' (1970) 298 - 315.
977. **Σαλιάρης Ἀ.** Ὄνόματα τόπων τῆς Χίου. Χιακὴ Ἐπιθεώρ 8 (1970), τεῦχ. 23, σ. 85 - 92.
978. **Σπανάκης Στέργ.** Τοπωνυμικά. Τὰ Μπουτσουνάρια. Ἀμάλθεια Α' (1970), τεῦχ. 3, σ. 107 - 108.
979. **Σταυρινίδης Νικ.** Ἀπογραφικοὶ πίνακες τῆς Κρήτης [τοῦ ἔτους 1659]. Κρητ Χρον ΚΒ' (1970) 119 - 132.
980. **Τομασίδης Κ.** Τοπωνύμια τοῦ χωριοῦ Πέρα Ὀρεινῆς. Μαθ Ἑστ Κ' (1969 - 70) 164 - 165.
981. **† Χρυσόστομος Θεμελῆς**, Μητροπολίτης Μεσσηνίας, Περί Ἰστιαίας - Ξηροχωρίου. (Ἑτυμολογικὴ μελέτη). Ἀρχ Εὐβ Μελ 16 (1970) 371 - 394.
982. **Βαγενᾶς Θ.** Τὰ παλαιὰ χρόνια τῆς περιχώρης τοῦ Σελινουῦντα. Χρον Κοσμᾶ (1971) 9 - 18.
'Εν σελ. 10 - 11 ἐτυμολογικὰ τῆς λέξεως «Σελινουῦς».
983. **Γεωργακᾶς Δημ.** Τὰ ὀνόματα τῆς ομάδας τῶν νησιῶν τῆς Σαντορίνης Θήρα - Σαντορίνη, Θηρασία, Καμένες, Ἀσπρονήσι, Φιρά. Σαντορίνη (1971), σ. 267 - 272.
984. **Γιαγκουλλῆς Κων.** Λαογραφικά ἄτακτα. Κυπρ Λόγος 3 (1971) 44 - 47.
985. **Γιωρτσῆς Γεώργ.** Ναοὶ καὶ προσκυνήματα. Χρον Κοσμᾶ (1971) 83 - 93.
986. **Γκλέκας Γ.Δ.** Χρύσαφα - Βρέστενα. Λακωνικά Η' (1971), τεῦχ. 44, σ. 40.
987. **Κατσιπῆς Φίλ.** Τὰ καστέλια καὶ ἡ προστάτις των Ἀγία Θεοδοσία, βίγλες καὶ γουλάδες, καταφύγια. Σαντορίνη (1971), σ. 121 - 124. — Ἡ ὀνομασία Σαντορίνη. Αὐτόθι, σ. 273 - 274.
988. **Κούσουλος Κων.** Διοικητικὴ διάρθρωσις τῆς Κορινθίας ἀπὸ τὸ ἔτος 1833 ἕως τὸ 1964. Ἀρχ Κορινθ Μελ Α' (1971) 405 - 427.
989. **Λασιθιωτάκης Κ.** Ἐκκλησίαι τῆς Δυτικῆς Κρήτης. Κρητ Χρον ΚΑ' (1969) 177 - 233, πίν. ΚΒ' - ΞΑ', σ. 459 - 493, πίν. ΟΒ' - ἡΘ' - ΚΒ'

(1970) 133 - 210, πίν. ΙΓ' - ΟΔ', σ. 347 - 388, πίν. ΗΒ' - ΡΛΑ'· ΚΓ'
(1971) 95 - 177.

Πίνακες εις ΚΓ' (1971) 152 - 177 : Ι. Ἐκκλησιῶν. ΙΙ. Τοπογραφικός. ΙΙΙ. Θεμάτων ἀγιογραφικῶν καὶ ἄλλων. ΙV. Ὀνομάτων. V. Χρονολογικός.

990. **Λουκαΐδης Χρ.** Τοπωνύμια τοῦ χωριοῦ Πέτρα (Σολέας). Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1970 - 71), ἀρ. 50, σ. 79.
991. **Μπίρης Κ. Η.** Αἱ τοπωνυμῖαι τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων τῶν Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι 1971, 8ον, σελ. 122 + 1 πίν. (Γενικὴ Δ/νσις Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως. Δημοσιεύματα τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου, ἀρ. 17).
992. **Πίγγουρας Χριστόδ.** Τοπωνύμια τοῦ χωρίου Πηγαίνα Τηλλυριᾶς. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1971), ἀρ. 51, σ. 234.
993. **Σαλιάρης Ἀ.** Ἐτυμολογικά, Χιακὰ καὶ ἐξωχιακὰ. Χιακὴ Ἐπιθεώρ 8 (1971), τεῦχ. 25, σ. 66 - 77.
994. **Σολωμοῦ Ἀνδρ.** 5 τοπωνύμια τοῦ χωριοῦ Φιλιᾶς. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1970 - 71), ἀρ. 50, σ. 80.
995. **Σπυρόπουλος Ἀπ. Γ.** Ἐτυμολογικά Νεοχωρίου Παραχελωνίδος. Ἐκδόσεις κοινότητος Νεοχωρίου Παραχελωνίδος, 2. Ἀθῆναι 1971, 8ον, σελ. 100.
996. **Σταθάκης Στάθ. Δ.** Νεώτερα διοικητικὰ τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Σελινοῦντος. Χρον Κοσμᾶ (1971) 46 - 48. — Τόποι καὶ τοπωνύμια τοῦ Κοσμᾶ. Αὐτόθι, σ. 49 - 53.
997. **Ταουσιάνης Χρῖστ.** Τοπωνύμια Ριζοκαρπάσου. Μόρφωσις ἔτ. ΚΖ' (1971) τεῦχ. 317, σ. 18.
998. **Τζιακούρης Δημήτρ.** Τοπωνύμια τῆς Τύμβου. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1970 - 71), ἀρ. 50, σ. 79.
999. **Φωτιάδης Ἀδωνις** Τοπωνύμια τοῦ χωριοῦ Διόριος. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1971), ἀρ. 51, σ. 234 - 235.
1000. **Χριστοδουλίδης Νικόλ.** Γιατί λέγεται Τύμβου τὸ χωριό μου. Μαθ 'Εστ ΚΑ' (1970 - 71), ἀρ. 50, σ. 79.
1001. **Γεωργίου Ἀνδρ.** Τοπωνύμια τοῦ χωρίου Γούρρι. Μαθ 'Εστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 75 - 76.
1002. **Φωτιάδης Ἀδωνις** Τοπωνύμια ἀπὸ τὸ Διόριος. Μαθ 'Εστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 76.

3. Γλωσσάρια. Λέξεις καὶ φράσεις λαογραφικῆς σημασίας.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 109. 114. 124. 132. 136. 140.

142. 146. 149. 153. 162. 163. 170. 171. 192. 200. 227. 331.

456. 575. 596. 638. 696. 890. 891. 892. 1068]

1003. **Πλατάκης 'Ελ.** Τὰ ὀνόματα τῶν σπηλαίων καὶ ἄλλων καρστικῶν μορφῶν τῆς Κρήτης. Κρητ Χρον Κ' (1966) 254 - 294.
1004. **Πάγκαλος Γεώργ. 'Εμμ.** Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος τῆς Κρήτης. Τόμ. 5ος, Α' ἡμίτομος (Εἰσαγωγή - Συμπλήρωμα γλωσσarioῦ Α — βουϊδαδέρα). 'Εν 'Αθήναις 1968, 8ον, σελ. 256.
1005. **Παπαθεοδώρου Παναγιώτα - Γιακουμέτη Σωτηρία** Λέξεις τῆς Κυπριακῆς προερχόμεναι ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν 'Ελληνικὴν. Φωτ Πορεία Γ' (1967 - 68) 21 - 22.
1006. **Σταυρακάκης Γιάνν.** Προέλευσις τοῦ σημερινοῦ κρητικοῦ λαοῦ. Κρητ 'Εστ τεῦχ. 178 (1968) 558 - 560· τεῦχ. 179, σ. 54 - 56· τεῦχ. 180, σ. 116 - 124.

1007. **Σιφνέικο γλωσσάριο.** Σιφνιακὴ 2 (1968), τεῦχ. 13, σ. 17· τεῦχ. 14 - 15, σ. 39 - 40· τεῦχ. 16, σ. 71· τεῦχ. 17, σ. 91· τεῦχ. 20 - 21, σ. 127· τεῦχ. 22 - 23, σ. 146· ἔτ. 3 (1969), τεῦχ. 27 - 28, σ. 17.
1008. **Σαλιάρης 'Α.** 'Ετυμολογίαι χιακοῦ λεξιλογίου. Χιακὴ 'Επιθεώρ 7 (1969), τεῦχ. 20, σ. 88 - 102.
1009. **Σταυρακάκης Γιάνν.** Γλωσσολογικὰ ψήγματα. Κρητ 'Εστ τεῦχ. 190 (1969) 34.
1010. **Βασιλᾶς 'Ηλ.** Συμπληρώματα εἰς τὸ θησαύρισμα τοῦ Νικ. Τσάκα : «Πάργα - Στεριά». 'Ηπειρ 'Εστ ΙΘ' (1970) 62 - 63.
1011. **Βογιατζίδης 'Ιω. Κ.** Γλωσσάριον Κιμώλου. Κιμωλιακὰ Α' (1970) 161 - 323.
 Δημοσίευσις γλωσσικῆς ὕλης χειρογράφου τοῦ 'Ιστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν προερχομένης ἐξ ἀποστολῆς τοῦ συγγρ. κατὰ τὸ 1920.
1012. **Γρῆσπος Π.** 'Επιστημονικὸς προσδιορισμὸς φυτωνυμιῶν τῆς 'Αν Θράκης. Θρακικὰ 44 (1970) 20 - 31.
1013. **Κολίτσης 'Ανδρ.** 'Ετυμολογικά. 'Επ Κύπρ III (1969 - 70) 111 - 117.
1014. **Κυπριανοῦ Χρῦς. Στ.** Δέκα κυπριακὲς λέξεις. Κυπρ Λόγος 2 (1970) 74 - 75.

1015. **Λαζάρης Χριστόφ.** Τὰ Λευκαδίτικα. Ἑτυμολογικὸν καὶ ἐρμηνευτικὸν λεξιλόγιον τῶν γλωσσικῶν ιδιωμάτων τῆς νήσου Λευκάδος. Ἰωάνινα 1970, 8ον, σελ. 210.
1016. **Παπαποστόλου Τάσ.** Ἡ γλῶσσα Αἰδηψοῦ - Ἰστιαίας. Ἀρχ Εὐβ Μελ 16 (1970) 329 - 348. [Λεξιλόγιον].
1017. **Σαλιάρης Ἀ.** Ἑτυμολογικά. Χιακὰ καὶ μῆ. Χιακὴ Ἐπιθεώρ 8 (1970), τευχ. 22, σ. 30 - 45. — Κατὰ τὸ πλεῖστον Χιακὰ. Αὐτόθι, τευχ. 24, σ. 194 - 209.
1018. **Πανάρετος Ἀνθιμος** Κυπριακὲς λέξεις. (Προσθῆκες στὸ ἀνάτυπο «Κυπριακῶν Σπουδῶν» τόμ. ΚΖ', 1963). Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 1, σ. 9 - 12. — Χλωρίδα τοῦ τόπου μας. (Προσθῆκες στὸ 10ο μέρος τῆς «Κυπριακῆς Γεωργικῆς Λαογραφίας»). Αὐτόθι, τευχ. 2, σ. 87 - 88.
1019. **Ταουσιάνης Χρῖστ.** Λαογραφικὰ Ριζοκαρπάσου. Ἐπιφθέγματα. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 1, σ. 16.
1020. **Τσάκας Ν.** Πάργα - Στεργιά. [Λεξιλόγιον]. Ἡπειρ Ἑστ ΙΖ' (1968) 44 - 49, 149 - 152, 236 - 239, 318 - 321, 406 - 409. ΙΗ' (1969) 57 - 60, 162 - 165, 236 - 239, 356 - 359, 460 - 465. ΙΘ' (1970) 55 - 62, 323 - 330, 585 - 591, 723 - 725. Κ' (1971) 82 - 85.
1021. **Χρυσάνθης Κύπρος** Ὀνομασίες τῶν ὀστέων τοῦ ἀνθρωπίνου σκελετοῦ. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 1, σ. 3 - 6.
1022. — Κυπριακὲς λέξεις στὴν ποίηση τοῦ Γ. Σεφέρη. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 3, σ. 113.

ιβ') Θέατρον.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 174. 182]

1023. Ἀπὸ τῆ θαυμασίᾳ μελέτῃ τοῦ Γ. Μαρή γιὰ τὸν Καραγκιόζη. Ὁ Καραγκιόζης, ὁ Μεγαλέξανδρος καὶ ὁ καταραμένος ὄφις τοῦ Χαρίδημου. Κυπρ Λόγος 2 (1970) 170.

ιγ') Δημῶδη βιβλία.

[Βλ. καὶ τὸ ἄρθρον ὑπ' ἀριθμ. 195]

1024. [Βλαστός Π.] Ὁ Ροδάρης. (Βουκολικό). Κρητ Ἑστ τευχ. 178 (1968) 588 - 89. τευχ. 179, σ. 83 - 85. τευχ. 180, σ. 131 - 33. τευχ. 181, σ. 180 - 82. τευχ. 183, σ. 272 - 74. τευχ. 184, σ. 324 - 26. τευχ. 185, σ. 371 - 72.

τεῦχ. 186, σ. 418 - 20· τεῦχ. 187, σ. 471· τεῦχ. 188, σ. 515 - 16· τεῦχ. 189, σ. 563 - 66.

1025. **Ἀγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητὸς** Γεωπονικόν. Κρητ' Ἑστ τεῦχ. 178 (1968) 590 - 91· τεῦχ. 179, σ. 88· τεῦχ. 180, σ. 135· τεῦχ. 181, σ. 183· τεῦχ. 182, σ. 231· τεῦχ. 183, σ. 279· τεῦχ. 184, σ. 327· τεῦχ. 185, σ. 374· τεῦχ. 186, σ. 421· τεῦχ. 187, σ. 472· τεῦχ. 188, σ. 517· τεῦχ. 189, σ. 567· τεῦχ. 90 (1969) 38· τεῦχ. 191 - 2, σ. 105.

1026. **Ζώρας Γεώργ. Θ.** Ἱταλικὸς θρῆνος περὶ τῆς Ἀλώσεως (κῶδιξ 1720 τῆς Ρικκαρδιανῆς Βιβλιοθήκης Φλωρεντίας). Παρνασσὸς ΙΑ' (1969) 108 - 125.

1027. **Παπαδόπουλος Θωμ.** Νέα παραλλαγή τῆς «Βοσκοπούλας». Πεπραγμ Β' Κρητολ Συνεδρ Δ' (1969) 353 - 378.

1028. **Δετοράκης Θ.** Μιχαὴλ τοῦ Ἀγαπητοῦ, εἰς τοὺς ἁγίους Δέκα Μεγαλομάρτυρας τῆς Κρήτης μαρτύριον. Κρητ Χρον ΚΓ' (1971) 58 - 85.

1029. **Morgan Gareth** Τὰ ἐμβλήματα τοῦ «Ἐρωτόκριτου» Μετάφρ. **N. M. Παναγιωτάκη.** Κρητ Χρον ΚΓ' (1971) 9 - 51.

1030. **Σαλμανίδης Πρόδρ.** Ἀγνωστὸν κρητικὸν «Προσκυνητάριον» τοῦ δεκάτου ἑννίου αἰῶνος. Παρνασσὸς Η' (1971) 450 - 461. [Καὶ αὐτοτελὲς, Ἀθήναι 1971, 8ον, σελ. 14. (Κείμενα καὶ μελετὰ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας. Δ/ντῆς : καθηγ. Γ. Θ. Ζώρας, ἀρ. 71)].

1031. **Trapp Erich** Digenes Akrites. Synoptische Ausgabe der ältesten Versionen. (Wiener byzantinistische Studien, Band VIII. Österreichische Akademie der Wissenschaften. Kommission für Byzantinistik. Institut für Byzantinistik der Universität Wien). Wien 1971, 8ον, σελ. 393.

4. Μουσική καὶ χοροί.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 117. 121. 131. 140. 144. 147. 160. 162. 168. 170. 174. 177. 204. 274. 445. 483. 1066. 1117. 1118. 1121. 1153]

1032. **Συμεὼν Τάσος Α.** Δημοτικὰ τραγούδια περιοχῆς Κατερίνης. Ἀθήναι, ἄ.ἔ., 8ον, σελ. 31.

Κείμενα καὶ μουσικὴ καταγραφὴ 29 ᾠσμάτων.

1033. **Frye Ellen** A sampler of Greek folk - songs. Ἀ. τ. 1965, 16ον, σελ. 14 ἄ.ἄ.

Δημοσ. μετὰ μουσικῆς καταγραφῆς καὶ μεταφράσεως εἰς τὴν ἀγγλικὴν 14 δημῶδη ᾠσματα.

1034. **Alevizos Susan** and **Ted** Folk songs of Greece. Work songs, love songs, dances, historical ballads, singing games, lullabies, holiday songs. 52 songs in Greek and English compiled, arranged and translated by —. New York, N.Y. 1968, 4ον, σελ. 96.
1035. **Ἀμαργιανάκης Γεώργ.** Λαϊκὸν στιχοῦργημα τοῦ θρήνου τῆς Θεοτόκου εἰς τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ. Ἐπ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68) 185 - 222.
1036. **Ἀνδρέopoulos Ἀργ.** Μακεδονικὸς χορὸς Καπουτζήδων. Μακεδ Ζωή, τεῦχ. 20 (1968), σ. 33.
Μουσικὴ καὶ βήματα.
1037. **Baud - Bovy Sam.** Equivalences métriques dans la musique vocale grecque antique et moderne. Revue de Musicologie, tome LIV (1968) σ. 3 - 15.
1038. **Buchner Alex.** Musikinstrumente der Völker. Artia (Prag 1968), 8ον, σελ. 295.
Τὰ ἑλληνικὰ μουσικὰ ὄργανα εἰς τὰς σελ. 269 - 272.
1039. **Καρακάσης Σταῦρ.** Μουσικὴ καὶ λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Κεφαλληνίαν (16 - 28 Σεπτ. 1967). Ἐπ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68) 359 - 375.
1040. **Radulescu N.** Choreios Alogos (Χορείος Ἀλόγος) Contemporanéité et protohistoire dans la rythmique musicale. Ἐπ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68) 171 - 184.
1041. **Σπυριδάκης Γεώργ. Κ. καὶ Περιστερῆς Σπυρ. Δ.** Ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια. Τόμ. Γ' (Μουσικὴ Ἐκλογή) ὑπὸ —. (Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Δημοσιεύματα τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, ἀριθμ. 10). Ἐν Ἀθήναις 1968, 8ον, σελ. ν' + 437 + 4 ἄ.ἄ. + 5 δίσκοι.
Κρίσεις: Ἀρχ Πόντ 30 (1970 - 71) 433 - 435 (Σ. Λιανίδης). Λαογρ ΚΖ' (1971) 374 - 383 (S. Baud - Bovy, ἑλληνιστὶ - γαλλιστὶ).
1042. **Ἀμαργιανάκης Γεώργ. Σ.** Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς δημώδους κρητικῆς μουσικῆς. [Βλ. Ἐπ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967-68), σ. 290-291, ἀρ. 508].
Κρίσεις: Κρητ Ἐστ τεῦχ. 193 - 5 (1969) 199 - 200 (Δημ. Ζαδές).
1043. **Baud - Bovy Sam.** La chanson crétoise de la «tavla». Πεπραγμ Β' Κρητολ Συνεδρ Δ' (1969) 114 - 120.
1044. **Ioannides C D.** Quasi - liturgikal hymns. Κυπρ Σπ ΛΓ' (1969) 53 - 126.
Δημοσιεύονται 38 ᾠσματα μετὰ μουσικῆς καταγραφῆς καὶ μεταφράσεως αὐτῶν εἰς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν.
1045. **Μπίκος Ἀθαν.** Ἑλληνικοὶ χοροί. Ἀνάλυσις κινήσεων - χορογράφημα - μουσικὴ. Ἐκδοσις δευτέρα. Ἀθῆναι 1969, 8ον, σελ. 167.

1046. **Ἀμαργιανάκης Γεώργ.** Ἡ δημώδης ἑλληνικὴ μουσικὴ Μάκρης καὶ Λιβισίου Μ. Ἀσίας. Μικρ Χρον 14 (1970) 257 - 272.
1047. **Ioannides C. D.** Quasi - liturgical hymns. Κυπρ Σπ ΑΔ' (1970) 47 - 77.
Δημοσιεύονται 32 θρησκευτικὰ ᾠσματα μετὰ τῆς μουσικῆς καταγραφῆς των.
1048. **Καρακάσης Σταῦρ.** Ἑλληνικὰ μουσικὰ ὄργανα. Ἀρχαῖα - βυζαντινὰ - μεταβυζαντινὰ - σύγχρονα. Μὲ 136 εἰκόνες. Μουσικολογικὴ, λαογραφικὴ καὶ γλωσσολογικὴ μελέτη. Ἀθήνα 1970, 8ον, σελ. 214.
1049. **Κοκκάλης Παντ. Α'** Μελωδίες καὶ τραγούδια τῆς Χίου. Χιακὴ Ἐπιθεώρ 8 (1970), τεῦχ. 23, σ. 98 - 101.
1050. **Τερλᾶς Χαράλ.** Κυπριακοὶ λαϊκοὶ χοροί. Μαθ Ἐστ Κ' (1969 - 70) 194 - 195.
Δημοσιεύονται πληροφορίες διὰ τοὺς χορούς: «καρτζηλαμάδες», «συρτός», «ζεῖμπέκιος», «σούστα», «τὸ μῆλον», «τοῦ μαχαιριῶν», «δρεπανιοῦ» καὶ «τῆς τατσιας».
1051. **Ἀνδρέου Χρ.** Κυπριακοὶ χοροὶ. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τεῦχ. 2, σ. 77 - 79.
Μετὰ ἀπὸ μικρὰν εἰσαγωγὴν ἐξετάζονται οἱ χοροὶ ἀντικρυστοί, ἀνδρικοὶ ἀντικρυστοὶ καὶ γυναικεῖοι ἀντικρυστοί.
1052. **Βαγενᾶς Θ.** Ἀγῶνες καὶ θυσίαι Κοσμητῶν ἡρώων. Χρον Κοσμᾶ (1971) 289 - 302.
2 ᾠσματα, ἐξ ὧν τὸ ἓν μετὰ τῆς μουσικῆς καταγραφῆς του ὑπὸ Ἀ. Παναγιωτοπούλου, ἐπίσης δὲ κύρια ὀνόματα.
1053. **† Δημήτριος, Μητροπολίτης Πέτρας, Τὰ Κάλαντα.** Ἀμάλθεια Β' (1971), τεῦχ. 4, σ. 1 - 2.
Μουσικὴ καταγραφὴ εἰς βυζ. παρασημαντικὴν ὑπὸ Εὐαγγ. Παχυγιαννάκη τῶν καλάντων τῶν ψαλλομένων εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον κατὰ τὴν Πρωτοχρονίαν.
1054. **Ἰωαννίδης Κ. Δ.** Ὁ Κωνσταντῖνος. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τεῦχ. 1, σ. 57 - 58.
Μελετᾶται ἐν ἱστορικὸν ᾠσμα τοῦ πολέμου τοῦ 1912 καὶ '13, τοῦ ὁποῦ παρατίθεται καὶ ἡ μουσικὴ καταγραφὴ.
1055. **Μνήμη Παύλου Μελά.** Μακεδ Ζωή, τεῦχ. 65 (1971), σ. 36 - 38.
Ἐν σελ. 38 δημοσ. ᾠσμα διὰ τὸν Παῦλον Μελᾶν μετὰ τῆς μουσικῆς καταγραφῆς του.
1056. **Σταθάκης Σταθ. Δ.** Ἡ τραγουδισμένη βρῦση τοῦ Κοσμᾶ. Χρον Κοσμᾶ (1971) 94 - 98.
Δημοσ. 2 ᾠσματα μετὰ τῆς μουσικῆς καταγραφῆς των ὑπὸ Ἀλ. Παναγιωτοπούλου.

1057. **Σταθάκης Στάθ. Δ.** Κοσμίτικο τραγούδι τοῦ γάμου : στὰ «Λούσματα». Χρον Κοσμά (1971) 306.

Ἔθσμα μετὰ τῆς μουσικ. καταγραφῆς του ὑπὸ Ἄλ. Παναγιωτοπούλου.

Ε'. Κοινωνικὸς βίος.

1. Οἱ κύριοι σταθμοὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Γέννησις, γάμος, τελευτή.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 109. 110. 112. 113. 114. 115. 121. 123. 124. 126. 129. 130. 131. 132. 135. 136. 138. 139. 140. 146. 147. 149. 151. 152. 153. 160. 161. 162. 168. 169. 170. 171. 172. 175. 177. 180. 184. 190. 194. 200. 201. 204. 207. 208. 209. 210. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 220. 575. 592. 596. 1107. 1153. 1170]

1058. **Παπαδάκη Ἑλευθερία** Ὁ γάμος στὴν Σιάτιστα. Μακεδ Ζωή, τευχ. 4 (1966), σ. 40.

1059. **Σαμαρᾶ Θάλεια** Νιάουστα [Ναούστα]. Μακεδ Ζωή, τευχ. 11 (1967), σ. 52 - 53. τευχ. 12, σ. 52 - 53. τευχ. 13, σ. 50 - 52. Ἔθσμα βαπτίσεως καὶ γάμου.

1060. **Δευτεραῖος Ἄγγ. Ν.** Γαμήλιοι ἄρται. Ἐπ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68) 151 - 170. [Μελέτη].

1061. † **Εἰρηναῖος**, Μητροπολίτης Κισσάμου, Ἡ συντεκνιά. Κρητ Ἑστ τευχ. 183 (1968) 266 - 268.

Ἔθσμα βαπτίσεως.

1062. **Παπαρρηγόπουλος Π.** Ὁ γάμος στὰ Καλάβρυτα. Φιλολ Πρωτοχρ 25 (1968) 271 - 276.

- 1062α. Λαογραφικὰ Πολιᾶς Διδυμοτείχου. Θρακικὰ 43 (1969) 168 - 179.

Εἰδήσεις περὶ γάμου. Δημοσιεύονται ἐπίσης καὶ τινὰ ἄσματα.

1063. **Παπαρρηγόπουλος Π.** Ὁ γάμος στὰ Καλάβρυτα. Ἐπετ Καλαβρ Α' (1969) 127 - 135.

1064. **Ριρῆ Θεοδώρα** Μερικὰ ἔθσμα καὶ προλήψεις τοῦ γάμου. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 77.

1065. **Στήκα Γεωργία** Νεκρικὰ ἔθσμα. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 75 - 76. — Περιγραφὴ τοῦ πρωτινοῦ «χαρτώματος». Αὐτόθι, σ. 76. — Περιγραφὴ τοῦ πρωτινοῦ γάμου. Αὐτόθι, σ. 76 - 77.

1066. **Ζερζελίδης Γ.** 'Ο γάμος στη Ματσούκα τοῦ Πόντου. Ποντ Στ 1970, σ. 141 - 182.
Πλὴν τῶν ἐθίμων τοῦ γάμου δημοσιεύονται 14 δίστιχ. καὶ 7 ἄσμ. ἐξ ὧν 4 γαμήλια μετὰ τῆς μουσικῆς αὐτῶν καταγραφῆς.
1067. **Κυριακόπουλος Βασίλ.** 'Εθιμα γάμου ἐπαρχίας Καλαβρύτων. 'Επετ Καλαβρ Β' (1970) 153 - 155.
1068. **Λαμπαδαρίδης Νικόλ.** Μαρμαρονησιώτικη ἐθιμογραφία. 'Ηθη - ἔθιμα - παραδόσεις τοῦ βίου τῶν κατοίκων τῶν νησιῶν τοῦ Μαρμαρᾶ (τ. 'Εκκλησιαστικὴ ἐπαρχία Προικονησίου) Μ. 'Ασίας. Μικρ Χρον 14 (1970) 273 - 370. [Καὶ ἀνάτυπον, 'Αθήνα 1970, 8ον, σελ. 97].
Δημοσιεύονται κυρίως ἔθιμα γάμου ὡς καὶ γαμήλια ἄσματα καὶ 162 γαμήλια δίστιχα μετὰ σχετικοῦ γλωσσarioύ.
Κρίσεις: 'Ελλ Τέχνη 3 (1974) 191 (Κλ. Μαρμαρινός).
1069. **Rapacharalampous G. Ch.** Perideipna in Cyprus: Ancient custom by —. Neo - Hellenika 1 (1970) 55 - 67.
1070. **Παπαρρηγόπουλος Π.** Καλαβρυτινὰ ἠθῆ καὶ ἔθιμα. Φιλολ Πρωτοχρ 27 (1970) 232 - 236.
1071. **Ρουσούνιδης 'Α. Χ.** "Εθιμὰ τινὰ ἐκ τοῦ κύκλου τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἐν Κύπρῳ. Κυπρ Λόγος 1 (1969) 332 - 333 - 2 (1970) 11 - 15, 78 - 79.
1072. **Ρουσούνιδης 'Α. Χ. - 'Ιωαννίδου Ε. Α.** Τὸ γαμήλιον ἔθιμον τῆς Μηλιάς. Χρον Λαπήθου Α' (1970) 101.
1073. **Τσαμπαζῆς Π.** Νύφες ἀπὸ τὴν πατρίδα. Καὶ μετὰ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου μας. Μακεδ Ζωή, τεῦχ. 53 (1970), σ. 44 - 45.
Γαμήλια ἔθιμα Φλαμπούρου Φλωρίνης.
1074. **Φλογαῖτης 'Ιω.** 'Ο Λευκαδίτικος γάμος στὰ παλῆὰ τὰ χρόνια. 'Ιόν 'Ηχώ, τεῦχ. 292 - 93 (1970) 134 (14) - 135 (15).
1075. **Γιαννακόπουλος Βλάσ.** 'Ο γάμος εἰς τὸ χωρίον Φίλια τῶν Καλαβρύτων. 'Ελλην Ψυχὴ 1 (1971) 38 - 44.
1076. **Ζερζελίδης Γ.** 'Ο γάμος στὴ Ματσούκα τοῦ Πόντου. Ποντ Στ 1971, σ. 141 - 179.
Δημοσιεύονται καὶ τινὰ γαμήλια ἄσματα.
1077. **Κωσσωτάκης 'Ανδρ.** "Εθιμα τοῦ γάμου τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Γρηγορίας Κρήτης. 'Ελλην Ψυχὴ 1 (1971) 35 - 37.
1078. **Λυγνός 'Εμμ.** Σαντορινιὸς γάμος. Σαντορίνη (1971), σ. 263 - 264.
1079. **Καφταντζῆς Γ.** 'Ο γάμος στὴν Τοπόλιανη [Χρυσὸν Σερρών]. Πνευμ 'Επ Α' (1971) 6 - 11.

1080. **Μπενέκος Πέτρ.** Λαογραφικά Χουλιαράδων. 'Ηπειρ 'Εστ Κ' (1971) 189 - 199, 390 - 404.
 Δημοσ. πληροφορίες ἐθίμων γάμου καὶ πλῆθος γαμηλίων ἄσμάτων.
1081. **Παπαδάκη 'Ελευθερία** 'Ο λόγος καὶ ὁ ἄρραβώνας στὴν Κατερίνη καὶ τὴ Βλάχση. Μακεδ Ζωή, τευχ. 60 (1971), σ. 24 - 26.
1082. **Παπαχαλαάμπους Γ. Χ.** 'Ο Χάρωνος ὀβολός. Κυπρ Σπ ΛΕ' (1971) 213 - 250.
1083. **Ρήνας Διαμ.** Τὸ αἰώνιο αἶνιγμα. 'Αγόρι ἢ κορίτσι ; 'Ελλην Ψυχὴ 1 (1971) 45 - 47.
1084. **Φίτζιος Χαρίλ.** "Εθιμα γεννήσεως καὶ βαπτίσεως τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Λεχόβου Κοζάνης. 'Ελλην Ψυχὴ 1 (1971) 26 - 30. — "Εθιμα τοῦ γάμου τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Λεχόβου Κοζάνης. Αὐτόθι, σ. 30 - 32. — Δοξασίες γιὰ τὸ θάνατο τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Λεχόβου Κοζάνης. Αὐτόθι, σ. 33 - 34.
1085. **Κοντομίχης Πανταζῆς** 'Ο Λευκαδότης γάμος. 'Επετ Λευκ Α' (1971 - 72) 115 - 152.

Δημοσιεύονται καὶ πλεῖστα γαμήλια ἄσματα, ὡς καὶ σχετικὰ δίστιχα.

2. Ὁρησκευτικὴ ζωὴ. Λαϊκὴ λατρεία.

α') Σύλλογοι.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 110. 112. 113. 114. 119. 120. 121. 123. 124. 125. 130. 131. 132. 133. 135. 136. 138. 139. 140. 143. 144. 146. 147. 149. 151. 152. 153. 156. 160. 161. 162. 163. 166. 168. 169. 171. 173. 174. 176. 177. 179. 182. 184. 187. 190. 191. 192. 193. 194. 198. 201. 204. 206. 207. 209. 210. 212. 213. 214. 216. 217. 218. 221. 227. 274. 596]

1086. **Γκανούλης Γεώργ.** Χριστούγεννα στὴν Δυτ. Μακεδονία. Μακεδ Ζωή, τευχ. 7 (1966), σ. 33 - 34.
1087. **'Αλευράς Νάσ.** Ποῦ τ'ς ἀνάβουν τὶς φουτιές τὶς τρανές τὶς 'Απουκριές ; 'Ο Φανός στὴν Κοζάνη. Μακεδ Ζωή, τευχ. 10 (1967), σ. 21.
1088. **'Αραμπατζῆς Δ.** Πῶς γιορτάζεται ἡ πρώτη τοῦ ἔτους εἰς τὴν Πεντάπολιν Σερρών. Μακεδ Ζωή, τευχ. 8 (1967), σ. 42.
 Λογοτεχνικὴ περιγραφὴ.
1089. **'Ασημομύτης Βασίλ.** 'Η λαογραφία τῆς Θράκης καὶ οἱ ἀποκριάτικες ἐορτές. Θρακ Χρον Ζ' (1967) 70 - 78.
1090. **Γιομπλάκης 'Αθ.** Τὰ κόλιαντα εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν. Μακεδ Ζωή, τευχ. 19 (1967), σ. 45.

1091. **Καλετσάρης Κων.** Ἡ Παναγία τοῦ Μικρόκαστρου καὶ ἡ θαυματουργὴ εἰκόνα της. Πῶς γιόρταζε πρὶν ἀπὸ ἐξήντα χρόνια. Μακεδ Ζωή, τευχ. 15 (1967), σ. 47 - 48.
1092. **Καραμανώλης Χαρ.** Τὸ καρναβάλι στὴν Στρώμνιτσα. Μακεδ Ζωή, τευχ. 10 (1967), σ. 40 - 41.
1093. **Κωτσάκη Ἰωάννα** Χριστούγεννα καὶ Πρωτοχρονιὰ στὴ Θεσσαλονίκη. Μακεδ Ζωή, τευχ. 8 (1967), σ. 24 - 25.
Σύγχρονα ἔθιμα.
1094. **Παπαδάκη Ἐλευθερία** Ὁ Σοχὸς καὶ τὸ καρναβάλι. Μακεδ Ζωή, τευχ. 10 (1967), σ. 44. — Πασχαλινὰ ἔθιμα γύρω στὴν Θεσσαλονίκη. Αὐτόθι, τευχ. 12 (1967), σ. 40 - 41.
1095. **Παπανικολάου Φώτ.** Λαογραφικὸ Βοῦτο. Τὰ γιαννάκια. Μακεδ Ζωή, τευχ. 13 (1967), σ. 39.
Λατρευτικὸν ἔθιμον τῆς 24ης Ἰουνίου.
1096. **Παπαχριστοδούλου Πολύδ.** Ὁ Κλειδωνας ἢ ὁ Γιάγιανος στὴ Θράκη. Θρακ Χρον Ζ' (1967) 142 - 144.
1097. **Σαμσάρης Δημ.** Ἐνα ἀρχαῖον ἔθιμο ποὺ ἐπιζῇ στὴν Μονοκκλησιὰ Σερβίων. Παναγιωτοκρατία, Μακεδ Ζωή, τευχ. 8 (1967), σ. 16 - 18.
1098. **Τριάρχης Φώτ.** Πασχαλιὰ στὴ Θάσο. Μακεδ Ζωή, τευχ. 11 (1967), σ. 20 - 21.
1099. **Χαριζόπουλος Ἰω.** Ἡ γιορτὴ τοῦ προφήτη Ἡλίας στὴ Μακεδονία. Μακεδ Ζωή, τευχ. 14 (1967), σ. 25.
1100. **Χιώνης Κ.** Πρωτοχρονιάτικα ἔθιμα εἰς τὴν Μακεδονίαν. Μακεδ Ζωή, τευχ. 8 (1967), σ. 12 - 15.
1101. **Αἰκατερινίδης Γεώργ. Ν.** Ὁ Ἰούδας εἰς τὴν δημώδη παράδοσιν τῆς Κρήτης. Κρητ Ἐστ τευχ. 187 (1968) 460 - 463.
1102. **Ἀντουράκης Γεώργ.** Ἡ ἐορτὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου στὴν Ἀσῇ Γωνιά Χανίων. Κρητ Ἐστ τευχ. 181 (1968) 163 - 167.
1103. Ἀφιέρωση ἁγίας εἰκόνας τῆς Θεοτόκου (1818). Ἐπταν Φύλλα ΣΤ' (1968) 68.
1104. **Δημητριάδης Κ.** Τὸ καρναβάλι στὴν Ἀθήνα τὴν παλιά. Ἀθηναϊκά, τευχ. 41 (1968), σ. 15 - 19.
1105. **Ζάνδες Ἀντών.** Οἱ γιορτὲς στὸ χωριὸ Κρανίδια τῶν Σερβίων. Οἱ Λαζαρίνες. Μακεδ Ζωή, τευχ. 23 (1968), σ. 19.
1106. **Γιομπλάκης Ἀθαν.** Οἱ γιορτὲς στὴν Ἐράτυρα. Μακεδ Ζωή, τευχ. 20 (1968), σ. 37 - 38.

1107. Ἡ κοινωνικὴ ζωὴ τῆς Ζακύνθου ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας. (Ἀπὸ τὸν ἀνέκδοτο κώδικα τοῦ Ἀνδρέα Γαήτα). Ἑπτὰ Φύλλα ΣΤ' (1968) 85 - 103.
Πληροφ. περὶ λαϊκῆς λατρείας καὶ βαπτίσεως.
1108. **Κωνσταντίδης Ν.** Οἱ μεταμφιέσεις τοῦ δωδεκαημέρου στὸ χωριὸ Μοναστηράκι τῆς Δράμας. Μακεδ Ζωή, τευχ. 22 (1968), σ. 22 - 23.
1109. **Μηλιόπουλος Παρ.** Πρωτοχρονιὰ στὴν Δυτικὴ Μακεδονία. Πῶς τὴν γιορτάζουν στὴν Βουχωρίνα. Μακεδ Ζωή, τευχ. 20 (1968), σ. 35 - 36.
1110. **Μουχταρίδου Σταματία** Ἔθιμα τοῦ λαϊκοῦ ἐορτολογίου Σουφλίου. Θρακικά 42 (1968) 148 - 152.
1111. **Νικόπουλος Β.** Ἀποκρηγές στὴν Κόνιτσα. Κόνιτσα Ζ' (1968), ἀρ. 71, σ. 10 - 12.
1112. Πανηγύρια καὶ λιτανεῖες στὴ Ζάκυνθο (1830). Ἑπτὰ Φύλλα ΣΤ' (1968) 67.
1113. **Παπανικολάου Φώτ.** Πάσχα στὸ χωριό. Μακεδ Ζωή, τευχ. 23 (1968), σ. 16 - 18.
1114. **Σκοπετέας Σταῦρ.** Πάσχα Μανιάτικῶν. Λακωνικά Ε' (1968), τευχ. 26, σ. 56 - 58.
1115. **Βεβουάρ Γ.** Τὰ Προσέλεια καὶ τὸ Πάσχα τῆς παλαιᾶς Ἀθήνας. Ἀθηναϊκά, τευχ. 44 (1968) σ. 28 - 30.
1116. **Τσακνάκης Ἀθαν.** Ἑορταστικὰ καὶ ἄλλα ἔθιμα Ἐπανωμῆς. Μακεδ Ζωή, τευχ. 23 (1968), σ. 22 - 23. — Οἱ ἀγρότες καὶ ἡ ἐλληνικὴ φυσιολατρικὴ Πρωτομαγιά. Αὐτόθι, τευχ. 24 (1968), σ. 22 - 23.
1117. **Αἰκατερινίδης Γεώργ. Ν.** Κρητικὰ ἔθιμα τῆς Πρωτοχρονιάς. Κρητ' Ἑστ τευχ. 190 (1969) 3 - 9.
Δημοσ. καὶ ἡ μουσικὴ καταγραφή παραλλ. καλάντων ὑπὸ Σ π υ ρ. Π ε ρ ι σ τ έ ρ η.
1118. — Κρητικὰ ἔθιμα καὶ κάλαντα τῶν Φώτων. Κρητ' Ἑστ τευχ. 193 - 5 (1969) 127 - 135.
Δημοσ. καὶ ἡ μουσικὴ καταγραφή παραλλ. καλάντων ὑπὸ Σ π υ ρ. Π ε ρ ι σ τ έ ρ η.
1119. — Ὁ ἅγιος Νικόλαος τῶν ναυτιλλομένων προστάτης. «Χρονογράφος» Πειραιῶς, 31/12/1969, [σ. 50 - 51].
1120. **Γιομπλάκης Ἀθαν.** Τὸ Πάσχα εἰς τὴν Ἐράτυραν. Μακεδ Ζωή, τευχ. 39 (1969), σ. 51.
1121. **Μπακάλης Λουκ.** Ἀπὸ τὴν περιοχὴ Ἀνω Καμήλας Σερρών. Ἔθιμα τοῦ Μαρτίου. Σύγκρισις μὲ τὰ ἀντίστοιχα ἀρχαῖα ἔθιμα. Μακεδ Ζωή, τευχ. 34 (1969), σ. 51 - 52.
Δημοσ. καὶ ἡ μουσικὴ καταγραφή ἐνὸς ὄσματος.

1122. **Νοτίδου - Δρίτσου 'Αγαθή** Τὰ τραγούδια τοῦ Λαζάρου καὶ τ' αὐγά. 'Ηπειρ 'Εστ ΙΗ' (1969) 166 - 168.
1123. **Παπαδάκη 'Ελευθερία** Τὸ Πάσχα στὴν Θεσσαλονίκη καὶ τὴν Σιάτιστα στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας. Μακεδ Ζωή, τευχ. 35 (1969), σ. 52.
1124. **Παπάζογλου 'Απ.** Τὰ «Ρουγκάτσια» (τῶν Λαβάρων Διδυμοτείχου). Θρακικά 43 (1969) 204 - 221.
Δημοσιεύονται καὶ πλεῖστα ἄσματα.
1125. **Παπαθανασίου Μαρούλα** Τὸ πανηγύρι τῆς Παναγίας ψηλὰ στὴν Σαμαρίνα. Μακεδ Ζωή, τευχ. 40 (1969), σ. 39 - 40.
1126. **Παπανικολάου Φώτ.** Οἱ Λαζαρίνες. Μακεδ Ζωή, τευχ. 35 (1969), σ. 49 - 50.
1127. **Σιήκα Γεωργία** Ἔθιμα τῆς Πρωτοχρονιάς. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 74 - 75.
1128. **Στάκας Δημ.** Οἱ ἀπόκριες στὰ χωριά τῆς Χίου. Χιακὴ Ἐπιθεώρ 7 (1969), τευχ. 19, σ. 19 - 20.
1129. **Τολλοῦ Μαρία** Πασχαλινὰ ἔθιμα. Φωτ Πορεία Δ' (1968 - 69) 75.
1130. **Τσικνόπουλος 'Ιω.** Ἡ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Τρύφωνος. Κυπρ Σπ ΛΓ' (1969) 199 - 227.
1131. **Χατζηγιάννης Χριστόφας Δ.** Τὸ πανηγύρι τοῦ Ταύρου Ἀγίας Παρασκευῆς Λέσβου. Ἐκδοση Κοινότητος Ἀγίας Παρασκευῆς. Μυτιλήνη 1969, 8ον, σελ. 20.
1132. **'Αντωνιάδης Ξενοφ.** Ἐνα παράδοξο ἀποκριάτικο ἔθιμο στὴ Σκύρο (χαρὰκτηριστικὲς περιγραφὲς ξένων ἐπισκεπτῶν τοῦ 1900). Ἀρχ Εὐβ Μελ 16 (1970) 395 - 415.
1133. **Βελούση Ἄννα** Πασχαλινὰ ἔθιμα τοῦ Λευκονοίκου. Φωτ Πορεία Ε' (1969 - 70) 72 - 73.
1134. **Γκατσόπουλος Σταῦρ.** Ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Λαζάρου ἐν Ἡπείρῳ. Ἡπειρ 'Εστ ΙΘ' (1970) 159 - 166.
Δημοσιεύονται καὶ 6, σχετικὰ μὲ τὴν ἑορτὴν, δημῶδη ἄσματα.
1135. **Κόκκαλης Παντ.** Ἀπὸ τὸ ἀρχεῖον Πολεμίδη. Χιώτικες διασκεδάσεις. Χιακὴ Ἐπιθεώρ 8 (1971), τευχ. 27, σ. 233 - 238.
1136. **Κύρρης Κ. Π.** Χριστόψωμα καὶ λαμπροκουλλοῦραι μὲ μορφὴν παιδιοῦ ἢ ζώου. Χρον Λαπήθου Α' (1970) 102 - 103.
1137. **Κωτσιώρης Βασίλ.** Ἱερὰ μονὴ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Βραγκιανῶν - Ἀργιθέας. Ἐκδοσις Α', Ἀθῆναι 1970, 8ον, σελ. 24.

1138. **Μποντᾶς Γεώργ.** Τὸ πανηγύρι τῆς Παναγίας εἰς τὴν Σιάτισταν. Μακεδ Ζωή, τευχ. 52 (1970), σ. 42.
1139. **Νικόπουλος Βασ.** Τὸ «χτύπημα» τῶν εἰκόνων. Κόνιτσα Θ' (1970), ἀρ. 102 - 104, σ. 8 - 12.
1140. **Παραφεντίδου Ἀλεξάνδρα** Ἡ Πρωτομαγιά. Μιὰ βαθύτατα ἐλληνικὴ γιορτὴ. Μακεδ Ζωή, τευχ. 48 (1970), σ. 25 - 26.
1141. Συνεστίασις ἐόρτιος ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ τοῦ 1969. Ἐπ Στερ Μελ Β' (1969 - 70) 443 - 447.
Ὁμιλία «Περὶ τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῆς πρώτης τοῦ ἔτους» ὑπὸ Γ. Τ. Κόλια.
1142. **Ἀποστολάκης Σταμ.** Λαογραφικὰ ἐορτῶν τοῦ Πάσχα τῆς περιοχῆς Καμπανοῦ Σελίνου Κρήτης. Ἑλλην Ψυχὴ 1 (1971) 54 - 56.
1143. **Ἐξαδακτύλου Ἀνδρούλα** Κυπριακὴ Λαογραφία. Ἔθιμα τοῦ Δωδεκαημέρου στὴν περιοχὴ Κυρηναίας Κύπρου. Μόρφωσις ἔτ. ΚΣΤ' (1971), τευχ. 308 - 309, σ. 12 - 14. — Οἱ «σήκωσες» στὴν περιοχὴ τῆς Κερηνείας. Αὐτόθι, τευχ. 310, σ. 9 - 10, καὶ τευχ. 311, σ. 16 - 17. — Λαμπριάτικα ἔθιμα στὴν περιοχὴ τῆς Κερυνείας. Αὐτόθι, τευχ. 312, σ. 16 - 17. — Ἡ γιορτὴ τοῦ κατακλυσμοῦ στὴν περιοχὴ Κερυνείας. Αὐτόθι, ἔτ. ΚΖ' (1971), τευχ. 313 - 314, σ. 19 - 21.
1144. **Θεοδωρίδης Θεόδ.** Τὰ Φαρασάτικα κάλαντα. Μικρασιατικὰ 1 (1970 - 71) 133 - 135.
1145. **Καλούδης Μηνᾶς** Βακχικὰ καὶ Ἀδωνικὰ στοιχεῖα κατὰ τὰς Ἀπόκρεω εἰς τὸ χωρίον μου Καμπιά. Χιακὴ Ἐπιθεώρ 8 (1971), τευχ. 26, σ. 170 - 177.
1146. **Κουμπαρίδου Ἀναστασία** Λαϊκὴ λατρεία. Ἀντιλήψεις τοῦ λαοῦ μας διὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 1, σ. 59 - 61.
1147. **Λαμπαδαρίδης Νικ. Σωτ.** Χριστουγεννιάτικα ἔθιμα καὶ ἡθὴ στὰ Μαρμαρονήσια. Ἑλλ Τέχνη 5 (1971) 289 - 293.
1148. **Νοητάκης Κ.** Τ' αἰ Γιαννιοῦ τοῦ Κλήδονα στὸ Ἐμπορεῖο. Σαντορίνη (1971), σ. 258.
1149. **Παῖσιος Γεώργ.** Ἑορτολογικὰ σύμμεικτα ἐκ Χιονάδων Κονίτσης. Λαογρ ΚΖ' (1971) 304 - 309.
1150. **Παπαδάκη Ἐλευθερία** Τὰ κάλαντα τοῦ Πολυγύρου. Μακεδ Ζωή, τευχ. 56 (1971), σ. 27.
Στίχοι καλάντων καὶ περιγραφὴ τοῦ ἐθίμου.
1151. **Ρουσούνιδης Ἀνδρ. Χ.** Ἔθιμα τοῦ Κατακλυσμοῦ. Κυπρ Λόγος 3 (1971) 54 - 55.

1152. **Ρουσούνιδης Ἄνδρ. Χ.** Ἡ Σήκωση τοῦ Σαρανταμέρου. Μόρφωσις ἔτ. ΚΖ' (1971), τευχ. 318 - 319, σ. 25.
1153. **Σιαμπανόπουλος Κωνστ.** Οἱ Λαζαρίνες. Ἑλλην Ψυχὴ 1 (1971) 75 - 92. Δημοσιεύονται πληροφορίες ἰδίᾳ περὶ λαϊκῆς λατρείας, ἐπίσης δὲ περὶ ἐνδύματος, γάμου, λαϊκῆς τέχνης, χοροῦ ὡς καὶ ᾄσματα τινὰ καὶ πλῆθος διστίχων.
1154. **Σκανδάλης Δημ.** Ἡ Μόστρα τῶν Θυμιαῶν. Χιακὴ Ἐπιθεώρ 8 (1971), τευχ. 26, 103 - 107.
1155. **Σπυρόπουλος Ἀπόστ.** Τὸ λεβεντοπανηγύρι τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τοῦ Νεοχωρίου Μεσολογγίου. Ἑλλην Ψυχὴ 1 (1971) 49 - 53.
1156. **Σταθάκης Στάθ. Δ.** Τὸ πανηγύρι τοῦ Κοσμίτικου αἰ - Λιᾶ. Χρον Κοσμᾶ (1971) 69 - 74. — Τὸ πανηγύρι τῶν ἁγίων Ἀναργύρων καὶ οἱ ἀπόδημοι Κοσμίτες. Αὐτόθι, σ. 123 - 126. — Κοσμίτικες γιορτὲς καὶ ἔθιμα. Αὐτόθι, σ. 269 - 274.
1157. **Χατζηγεωργίου Γεώργ.** Ἀπὸ τὰ ἁγιάσματά μας. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 1, σ. 39 - 44.
1158. **Χατζηκωστῆς Γεώργ.** Παλαιὰ ἔθνη. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 1, σ. 13 - 15.
1159. **Χατζόπουλος Γ. Κ.** Τὰ «Ἀναστενάρια» εἰς Μαυροθλακίην τοῦ νομοῦ Δράμας. Μακεδ Ζωή, τευχ. 61 (1971), σ. 29 - 32.

β') Μελέται

1160. **Loukatos D. S.** Masques et déguisements populaires en Grèce. Masken und Maskenbrauch aus Ost - und Südosteuropa. Im Auftrag der Schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde hrs von Robert Wildhaber. Basel 1968, 8ον, σελ. (51) 177 - 184 (58).
1161. **Πετρόπουλος Δημ.** Μητραγύρται - Μηναγύρται. Ἐπ ΚΛ Κ' - ΚΑ' (1967 - 68) 106 - 112.
1162. **Κουρέτας Δ.** Τὰ Ἀναστενάρια. Ψυχοφυσιολογικὴ ἐρμηνεία. (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἱατρικὰ Χρονικά», τόμ. 9, τευχ. 79, Ἰουλ. 1969, σ. 614 - 620). Ἀθῆναι 1969, 8ον, σελ. 7.
1163. **Spyridakis Georg.** La légende de Saint Cassien chez les peuples Grec, Bulgare et Russe. III. (Association Internationale d' Études du Sud - Est Européen). (Editions de l' Academie Bulgare des Sciences). Sofia 1969, 8ον, σ. 253 - 257.
1164. **Αἰκατερινίδης Γεώργ. Ν.** Ὁ ἑορτασμός τοῦ ἁγίου Γεωργίου εἰς Νέον Σούλι Σερρών. Σερρ Χρον Ε' (1969 - 70) 129 - 148.

1165. **Εὐαγγέλου Ἰάσων** Ἡ γοητεία τοῦ μυστηρίου. Πρόλογος Δ. Κουρέτα. Ἀθήνα (1970), 8ον, σελ. 253.
Λαογραφικῶς ἐνδιαφέρει τὸ κεφάλαιον : «Τὰ Ἀναστενάρια καὶ ἡ ἀκατα τῶν πυροβατῶν» (σ. 85 - 162).
1166. **Brewster P. G.** The foudation sacrifice motif in legend, folksong, game, and dances by —. (Sonderdruck : Zeitschrift für Ethnologie, Band 69, Heft 1, Braunschweig 1971), 8ον, σελ. 71 - 89.

3. Κοινωνικὴ ζωὴ.

α') Κοινωνικὴ ὀργάνωσις.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 110. 113. 115. 117. 121. 123. 124. 132. 135. 138. 146. 147. 152. 157. 160. 162. 165. 166. 168. 169. 170. 171. 174. 179. 180. 181. 182. 187. 190. 191. 195. 197. 204. 206. 207. 208. 210. 212. 214. 216. 217. 219]

1167. **Γουδέλης Γ.** Τὰ μάτια τῆς διδύμης. Μεσσην Γράμμ. 2 (1967) 204 - 208.
1168. **Δανδαλίδης Δημ.** Ἀβδηρα. Θρακ. Χρόν. Ζ' (1967) 91 - 92.
1169. **Χιονίδης Γ.** Τὰ ὄργανα αὐτοδιουκίσεως τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος Βεροίας ἐπὶ τουρκοκρατίας. Μακεδ. Ζωή, τευχ. 8 (1967), σ. 44 - 45.
1170. **Ἀθανασίου Π.** Περιληπτικὴ λαογραφία Κοτρωνιάς - Σουφλίου. Θρακικά 42 (1968) 164 - 168.
Δημοσιεύονται πληροφορίες καὶ περὶ γάμου.
1171. **Παπανικολάου Φώτ.** Ἡ ξενιτιά. Α' Ὁ ἀποχωρισμός. Μακεδ. Ζωή, τευχ. 17 (1967), σ. 47. — Β' Ὁ κλαψύδεντρος. Αὐτόθι, τευχ. 18, σ. 31. — Γ' Νοσταλγία. Αὐτόθι, τευχ. 19, σ. 49. — Δ' Οἱ γραφές. Αὐτόθι, τευχ. 20 (1968), σ. 39. — Ε' Ὁ γυρισμός. Αὐτόθι, τευχ. 21, σ. 46 - 47.
1172. **Πετρόπουλος Δημ. Ἀ.** Ὅρια ἱερὰ - σταυράτα. Ἐπ' Ἐπ. Φιλ. Σχ. Θεσ/κης 11 (1969) 227 - 244. [Μελέτη].
1173. **Βάος Ζαφ. Ἀ.** Τὸ Κάστρον, ἡ κοινωνία του καὶ τὸ ἔθιμον τοῦ ἀρραβῶνος. Ἐπετ. Ἐταιρ. Κυκλ. Μελ. Η' (1969 - 70) 567 - 589.
1174. **Κραβαρτόγιαννος Δρόσος** Χοροστάσια καὶ νυφοπάζαρα στὰ Σάλωνα. Ρουμελ. Ἡμερολ. 14 (1968 - 70) 139 - 140.
1175. **Κύρρης Κ. Π.** Ἐπαγγέλματα, χαρακτηρισμοί, χαρακτηῆρες καὶ μορφαὶ τοῦ λαϊκοῦ οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τῶν Κυπρίων. Κυπρ. Λόγος 1 (1969) 92 - 99, 171 - 174, 235 - 238, 288 - 291, 328 - 331. 2 (1970) 51 - 43, 80 - 84.

1176. **Πασχάλης Δημ. Π.** 'Η ἐν Ἀνδρῷ δημογεροντία ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ Καποδίστρια. Ἐπετ Ἐταιρ Κυκλ Μελ Η' (1969 - 70) 305 - 319.
1177. **Πέννας Πέτρ. Θ.** Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Μελενίκου. I. Τὸ «Κτηματολόγιον» τοῦ Κοινοῦ Μελενίκου. II. Κατάλογος δωρητῶν καὶ εὐεργετῶν τοῦ Κοινοῦ καὶ τῶν Ἐκπαιδευτηρίων. Σερρ Χρον Ε' (1969 - 70) 89 - 122. Τοπωνύμια, κύρια ὀνόματα, εἰδήσεις κοινων. ὀργανώσεως.
1178. **Φραγκινέας Νικόλ.** Ἡ ἀδελφοποιεῖα εἰς τὴν Μάνην. Λακωνικά Ζ' (1970), τεύχ. 37, σ. 16 - 18.
1179. **Χιονίδης Γ. Χ.** Τρεῖς κανονισμοὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς Βεροίας κατὰ τὰ τέλη τῆς τουρκοκρατίας. Ἑλληνικά 23 (1970) 97 - 142. Ἐνδιαφέρει καὶ ὡς πρὸς τὰ δημοσιεύμενα ὀνόματα.
1180. **Βαενᾶς Δημ.** Ἡ γυναῖκα στὸ θεσσαλικὸ χωριὸ σὰν σύζυγος, μητέρα καὶ παράγοντας κοινωνικῆς ζωῆς. Μαγνησιακά Α' (1971) 117 - 121.
1181. **Καρανικόλας Ἀλέξ. Σ.** Νότιες Σποράδες. Σελίδες ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν προνομίων τους. Παρνασσὸς ΙΓ' (1971) 423 - 449.
1182. **Κύρρης Κ. Π.** Οἱ Τηλλυροὶ καὶ ἡ Τηλυμαχία. Κυπρ Λόγος 3 (1971) 7 - 9, 186 - 188.
1183. **Χατζηγάκης Ἀλέξ. Κ.** Ἀστροποταμνίτικα λαογραφικά. Θεσσ Χρον ΙΘ' (1971) 187 - 189.

β') **Λαϊκὸν δίκαιον.**

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 120. 121. 123. 124. 138. 146. 160. 162. 165. 166. 170. 174. 187. 190]

1184. **Μέρτζιος Κ. Δ.** Κρητικὰ συμβόλαια τῶν χρόνων τῆς ἐνετοκρατίας. Κρητ Χρον ΙΘ' (1965) 111 - 145.
1185. **Ζέπος Παν. Ἰ.** Μεσσηνιακὰ νομικὰ ἔθιμα. (Καταγγελία συμβάσεως μισθώσεως). Μεσσην Γράμμ 2 (1967) 235 - 239.
1186. **Μέρτζιος Κ. Δ.** Ὁκτὼ διαθῆκαι Ἑλλήνων τῆς Βενετίας (1535 - 1547). Μνημοσύνη Α' (1967) 174 - 198.
1187. **Alexiou Chr.** Survivals of tribal custom in ownership and division of property in modern Greece. Antiquitas Graeco - Romana ac tempora nostra. Acta Congressus Internationalis habiti Brunae diebus 12 - 16 mensis Aprilis MCMLXVI, Pragae MCMLXVIII, σ. 73 - 81.
1188. **Δελλα - Ρόκκας Ἰω.** Τὸ δίκαιον τῆς Νάξου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας. Ἐπ Ἐταιρ Κυκλ Μελ Ζ' (1968) 426 - 481.

1189. **Κατσουρός 'Αντ.** Ναξιακά δικαιοπρακτικά έγγραφα τοῦ 17ου αἰῶνος. 'Επετ 'Εταιρ Κυκλ Μελ Ζ' (1968) 24 - 337.
1190. **Κισκήρας 'Ιω.** 'Η σύμβασις μαθητείας ἐν τῇ βενετοκρατούμενῃ Κρήτῃ. (Μετ' ἀνεκδότων ἐγγράφων ἐκ τοῦ Archivio di stato τῆς Βενετίας). 'Αθῆναι 1968, 8ον, σελ. 20.
1191. **Λίνος Δημ.** 'Η ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ἰδιαίτερώς εἰς τὴν Χίον. Χιακὴ 'Επιθεώρ 6 (1968), τευχ. 17 - 18, σ. 163 - 175.
1192. **Μέρτζιος Κ. Δ.** Οἱ 'Αθηναῖοι Περούληδες ἐν Βενετίᾳ. 'Αθηναϊκά, τευχ. 41 (1968), σ. 1 - 8.
"Εν ἐγγραφον ἀπογραφῆς καὶ ἐκτιμήσεως ἀντικειμένων τοῦ 1708.
1193. **Συμεωνίδης Σῆμ.** Δύο νοταριακὰ ἐγγράφα. Σιφνιακὴ 2 (1968), τευχ. 14, σ. 22.
1194. **Λώλης Νικόλ.** 'Ο σέμπρος. Μιὰ μορφή ἐταιρίας ἐθιμικοῦ λαϊκοῦ δικαίου. 'Ηπειρ 'Εστ ΙΗ' (1969) 240 - 244.
1195. **Μακρυμίχαλος Στέφ.** Τὸ ἀπονόβουλον. Μία ἀθησαύριστος λέξις. Παρασσός 11 (1969) 407 - 410.
1196. **Τσακωνικό-προϊκοσύμωνο.** Χρον Τσακ Γ' (1969) 47.
1197. **Συμεωνίδης Σῆμ.** Δυὸ παλαιὰ ἐγγράφα Σίφνου. Σιφνιακὴ 3 (1969), τευχ. 27 - 28, σ. 15.
Τὸ α' ἐγγραφον : συμφωνητικὸν πακτώσεως.
1198. **Γιανναροπούλου 'Ιωάννα** 'Η παρὰ τὴν Ζάχολην Κορινθίας μονὴ τοῦ προφήτου 'Ηλίου. Πελοποννησιακὰ Ζ' (1969 - 70) 69 - 124.
Πωλητήρια, διαθήκαι, ἐγγράφα.
1199. **Κύρρης Κ.** Πωλητήριον ἐγγραφον τοῦ 1881 ἐκ Λαπῆθου. Χρον Λαπῆθου Α' (1970) 32 - 46.
1200. **Κύρρης Κώστ. - Καϊμακάμης Φριῆξ.** 'Ανέκδοτα ἐγγράφα ἀπὸ τὸ ἀρχεῖον τοῦ Δήμου Λαπῆθου ὡς συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ. Χρον Λαπῆθου Α' (1970) 47 - 74.
1201. **Κύρρης Λεων.** 'Ιδιοκτησία καὶ διανομή νεροῦ ἀπὸ τὴν βρύσην τοῦ «Δράκοντα» (Λαπῆθου). Χρον Λαπῆθου Α' (1970) 95.
1202. **Παπαδημητρακόπουλος Π.** Δύο ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα γνωστὰ ἐγγράφα ἀφορῶντα τὴν Δάφνην Καλαβρύτων. 'Επετ Καλαβρ Β' (1970) 77 - 79.
"Εν πωλητήριον ἐγγραφον καὶ ἐν ἀνταλλαγῆς περιουσιῶν.
1203. **Παπαδογιάννης Ν.** Πατριαρχικὸν ἐπιτίμιον τῶν ἱερῶν μονῶν Βωσάκου καὶ Χαλέπας. Κρητ Χρον ΚΒ' (1970) 507 - 510.

1204. **Τριανταφύλλου Κων.** "Εγγραφοι έτους 1736 συμβιβασμοῦ χωρίων Περιστεράς καὶ Μεσορρουγίου. 'Επετ Καλαβρ Β' (1970) 173 - 177.
1205. **Χαλατσᾶς Δημ.** Τὸ δίκαιο στὰ ὄρεινὰ χωριά τῆς κεντρικῆς Ρούμελης ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ρουμελ 'Ημερολ 14 (1968 - 70) 81 - 89.
1206. **Γιανναροπούλου 'Ιωάννα** Δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα ἐκ τῆς μονῆς Ρεοντινοῦ. Πελοποννησιακὰ Η' (1971) 201 - 238.
1207. **Δρακάκης 'Ανδρ.** Θηραϊκὴ διαθήκη τοῦ 17ου αἰῶνος. Σαντορίνη (1971), σ. 131 - 133.
1208. **Ζερβογιάννης Ν.** Κρητικὰ συμβόλαια ἐνετοκρατίας. (Τῆς Μονῆς 'Αρετίου - Μεραμπέλλου). 'Αμάλθεια Β' (1971), τεῦχ. 4, σ. 46 - 48· τεῦχ. 6, σ. 124 - 128· τεῦχ. 7, σ. 181 - 185· τεῦχ. 8, σ. 235 - 238· τεῦχ. 9, σ. 251 - 254. [Συνεχίζεται].
1209. **Κατσουρὸς 'Αντ.** Διαθήκη Γουλιέλμου ντὰ Κορόνια. Σαντορίνη (1971), σ. 135 - 138.
1210. **Κοσμίτης Σ.** Προικοσύμφωνον τοῦ 1837. Χρον Κοσμᾶ (1971) 237 - 238.
1211. **Κουτίβαρ Σταύρ.** 'Η παρά τῶν Φενεῶν Κορινθίας μονὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου. 'Αρχ Κορινθ Μελ Α' (1971) 70 - 144.
- 'Απὸ σελ. 107 κἑξ.: Δικαιοπρακτικὰ καὶ ἄλλα ἔγγραφα τῆς Μονῆς, ἐνθα εἰδήσεις λαϊκοῦ δικαίου, τοπωνύμια καὶ κύρια ὀνόματα.
1212. **Λυγνὸς 'Εμμ. 'Αντ.** "Εγγραφοι περὶ «ἀντιγίου» (ἀνταλλαγῆς). Σαντορίνη (1971), σ. 141 - 142.
1213. **Μακρυμίχαλος Στέφ. 'Ι.** Τσακωνικά προικοσύμφωνα τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνος. Πελοποννησιακὰ Η' (1971) 277 - 410.

4. Παιδικὴ ζωὴ. Παιδιάι.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 124. 147. 177. 194. 216]

1214. **Βασιλᾶς 'Ηλ.** Πῶς παίζαμε τὰ κότσια. 'Ηπειρ 'Εστ ΙΗ' (1969) 457-459.
1215. **Παπαθανασόπουλος 'Ηλ.** Παιγνίδια στὸ Γιωργίτσι. Λακωνικά ΣΤ' (1969), τεῦχ. 35, σ. 149 - 151. [Λογοτεχνικὴ περιγραφή].
1216. **Βασιλᾶς 'Ηλ.** Παιδικὰ παίχνια [2]. 'Ηπειρ 'Εστ ΙΘ' (1970) 167 - 168.
1217. **Ρουσούνιδης 'Α. Χ.** Δύο ἔθιμα μεταπεσόντα εἰς λαϊκὰ παίγνια. Κυπρ Σπ ΛΔ' (1970) 141 - 144.

1218. **Λοδόμματος Ἴνδρ.** Κινητικὰ παιγνίδια - κατασκευές. Λαογρ Κύπρ Α' (1971), τευχ. 1, σ. 29 - 32. — Παιγνίδια - ὄπλα ἀπὸ τῇ Λάπηθο, ἐπαρχία Κερήνειας. Αὐτόθι, τευχ. 2, σ. 97 - 98.
1219. **Χαραλαμπάκης Χριστόφ.** Περιωρισμένης χρήσεως λαϊκὰ παιγνίδια εἰς τὸν νομὸν Λασιθίου. Ἰμάλθεια Β' (1971), τευχ. 8, σ. 211 - 223.
1220. **Ἰρτέμης Ἰνδρ.** Ἡ συκιά. Μαθ Ἰστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 79.
1221. **Γεωργίου Γεώργ.** Βεζύρης. Μαθ Ἰστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 78.
1222. **Εὐτυχίου Εὐτ.** Κιττὶ ἡ βασιλείον. Μαθ Ἰστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 78. — Μαρμαρωτόν. Αὐτόθι, σ. 79.
1223. **Ἰωάννου Ἰω.** Λιγκρί. Μαθ Ἰστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 79.
1224. **Κυριακοῦ Κυρ.** Τὸ χωστό. Μαθ Ἰστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 80.
1225. **Πιερῆς Κων.** Τὸ φιλικουτούνι. Μαθ Ἰστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 80.
1226. **Σταυρῆς Παναγ.** Σκατούλια. Μαθ Ἰστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 79. — Τσιάμπουρος. Αὐτόθι, σ. 80.
1227. **Χάρης Μηνᾶς** Ἀσχιελωστόν. Μαθ Ἰστ ΚΒ' (1971 - 72), ἀρ. 52, σ. 78.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Α΄. ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΩΝ

- Abbott G. F. 141
- Ἀβτζῆς Γ. Κ. 932
- Ἀγάπιος Μοναχὸς ὁ Κρής 1025
- Ἀγαπίου Ἑλένη 448, 735
- Ἀγγελῆς Ν. 431
- Ἀδάμου Γιάνν. 727
- Ἀθανασιάδης Εὐστάθ. 116, 933
- Ἀθανασίου Λεωνίδας 245
- Ἀθανασίου Π. 1170
- Ἀθανασόπουλος Ἰ. 786
- Αἰκατερινίδης Γεώργ. Ν. 4, 39, 222, 306, 639, 1101, 1447, 1418, 1149, 1164
- Ἀκρίτας Τάκης 32
- Alevizos Susan 1034
- Alevizos Ted 1034
- Ἀλευρᾶς Νάσ. 1087
- Alexiou Chr. 1187
- Ἀλυσανδράτος Γ. 432
- Ἀμαργιανάκης Γεώργ. Στ. 1035, 1042, 1046
- Ἀναγνωστοπούλου Ἀρχοντούλα 296
- Ἀναστασιάδης Νικὸλ. 681
- Ἀναστασίου Ἰω. 117, 197
- Ἀνδρεόπουλος Ἀργ. 1036
- Ἀνδρέου Κωνσταντῖνα 408, 849
- Ἀνδρέου Χρ. 1051
- Ἀνδριώτης Νικὸλ. 33, 876
- Ἀνδρονίκου Ἀνθῆ 487
- Ἀντίπας Παν. 919, 934
- Anthony Anne 198
- Ἀντουράκης Γεώργ. 1102
- Ἀντωνιάδης Ἀνδρ. 796
- Ἀντωνιάδης Ξενοφ. 1132
- Ἀντωνιάδου Εὐα 541
- Ἀντωνίου Ἀντών. 108, 851
- Ἀντωνίου Χριστόφ. 920
- Ἀπαλοδήμας Ἀντών. 715
- Ἀποστολάκης Σταμ. 142, 771, 921, 1142
- Ἀραμπατζῆς Δ. 1088
- Ἀργυροῦ Κυριακούλα 367
- Ἀργυροῦ Σωτ. 567
- Ἀρκαούδης - Τσουρδοῦ Κλοτίλδη 772
- Ἀρτέμις Ἀνδρ. 1220
- Ἀρχιτένης Δημ. 283
- Ἀσημουήτης Βασίλ. 1089
- Ἀσπτερινός Δ. 219
- Ἀτέσης Βασίλ., Μητροπ. πρ. Λήμνου, 885
- Ἀχλῆς Νικὸλ. 773
- Baggally John 607
- Βαγενᾶς Θ. 11, 284, 488, 898, 935, 982, 1052
- Βαγιακάκος Δικ. Β. 2, 23, 137, 822, 861, 862, 886, 922, 936, 961
- Vayakakos Dic. Βλ. Βαγιακάκος Δικ. Β.
- Βαενᾶς Δημ. 1180
- Βάος Ζαφ. Ἀντ. 1173
- Βαρβατζίκη Ἐλισάβετ 214
- Βάιος Ἰω. 445
- Βακαλόπουλος Κ. Α. 336
- Βασδραβέλλης Ἰω. Κ. 165, 489
- Βασιλᾶς Ἡλ. 1010, 1214, 1216
- Βασιλειάδης Δ. 249, 321
- Βασιλείου Ἀλ. 219
- Βασιλείου Μαρία 542
- Βασιλείου Παν. 937

- Βασιλείου Σπύρ. 337
 Vassiliou Vasso 375
 Vassiliou Georg. 375
 Βαφείδης Κων. 166
 Baud-Bovy Sam. 1037, 1041, 1043
 Βελούση Άννα 374, 409, 543, 671, 1133
 Wildhaber Robert 14
 Βιολάρη Βέρα 229, 656
 Βιολάρης Γλαῦκος 774
 Βιολάρης Χριστόφ. 490
 Vitt Rex 486
 Vlachos Theod. Βλ. Βλάχος Θεόδ.
 Βλαστός Π. 1024
 Βλάχος Γ. 863
 Βλάχος Θεόδ. 68, 887
 Βλάχος Νικόλ. 797
 Blum Eva 375
 Blum Rich. 375
 Βογιατζίδης Ίω. Κ. 167, 1011
 Βοκοτόπουλος Π. 962
 Βορνα Ούρανια 672
 Βουρνᾶς Χριστ. 118
 Βρανή Βασιλική 119
 Βρανούσης Α. 84, 923
 Βραχᾶς Γιάνν. 265
 Βρέλλης Παῦλ. 338
 Brewster P. G. 1166
 Buchner Alex. 1038
 Βυζάκος Μιχ. 568
 Connell Patrick 297
 Γάλλος Δημ. 859
 Georgacas Dem. Βλ. Γεωργακάς Δημ. Ί.
 Γέροντας Δημ. Άλ. 40
 Γεωργακάς Δημ. Ί. 924, 983
 Γεωργαλάς Γεώργ. 941
 Γεωργιάδης Χρ. 371
 Γεωργιάδου Άγαθή 544
 Γεωργιάδου Ίωάννα 914
 Γεωργίου Άνδρ. 1001
 Γεωργίου Γεωργία 449
 Γεωργίου Γεώργ. 1221
 Γεωργίου Κων. 307
 Γεωργίου Όλυμπιάς 491
 Γεωργίου Χρυστάλλα 492, 846
 Γεωργούλας Σωκρ. 168, 169
 Γιαγκιοζής Φαίδ. 368
 Γιαγκουλλής Κων. Γ. 322, 461, 569,
 570, 606, 621, 629, 798, 938, 939,
 963, 984
 Γιακουμέττη Αικατερίνη 437, 493, 775
 Γιακουμέττη Σωτηρία 294, 756, 1005
 Γιαννακόπουλος Βλ. 285, 1075
 Γιανναροπούλου Ίωάννα 1198, 1206
 Γιαννόπουλος Ίω. 3
 Γιασεμίδου Εὐδοκία 414
 Γιομπλάκη Άλκιμήνη 571
 Γιομπλάκης Άθ. 438, 450, 494, 1090,
 1106, 1120
 Γιωβαννής Γεώργ. 985
 Γιωνιάδης Κων. 427
 Γιαννούλης Γεώργ. 1086
 Γκαρτζονίκας Δημ. 85
 Γκατζάρας Άστ. 110
 Γκατσόπουλος Σταῦρ. 1134
 Γκέρτσος Χαρίδ. 114
 Γκίκας Π. 152
 Γκλέκας Γ. Α. 421, 799, 837, 925, 940,
 964, 986
 Γλέζος Π. 58
 Γλύστρας Χρ. 232
 Γοργορίνης Γεώργ. 277
 Γουδέλης Γ. 1167
 Γούναρης Άναστ. 899
 Γραμματίκογλου Έλένη 143
 Γρηγοράκης Μιχ. 572, 714
 Γρηγόρης Γερ. 278
 Γρηγορίνης Γεώργ. 277
 Γριῖσπος Π. 120, 1012
 Γριτσόπουλος Τ. Άθ. 111, 185, 189, 190
 Δάκαρης Σωτ. 923
 Δαμιανάκος Γ. 451, 495, 573

Δανδαλίδης Δημ. 1168
 Δασκαλάκη Κατερίνα 708
 Δασκαλόπουλος 'Α. Ν. 640
 Δελλα - Ρόγκας 'Ιω. 1188
 Δεπάστας 'Ιω. 864
 Deter - Grohmann Ismene 608
 Δετοράκης Θεοχ. 574, 1028
 Δευτεραίος 'Αγγ. Ν. 4, 223, 1060
 Δημακόπουλος 'Ιορδ. 250, 323
 Δημητριάδης Γ. 170
 Δημητριάδης Κ. 1104
 † Δημήτριος, Μητροπολίτης Πέτρας, 1053
 Δημητρίου 'Αναστασία 452
 Δημητρίου Γεώργ. 816
 Δημητρίου Δημ. 453
 Δημητρίου 'Ελένη 339
 Δημητροκάλλης Γεώργ. 9, 888
 Διαλεκτός Ντόρης 171
 Διαμάντης Α. 59

Διαμαντόπουλος Νικ. 965
 Διδρακάκης Πριγγένια 340

Dimitrocallis G. Βλ. Δημητροκάλλης Γεώργ.
 Δογάνης Διαμ. 575
 Dorson Rich. 707
 Δραγούμης Μ. Φ. 69
 Δρακάκης 'Ανδρ. 1207
 Δράκος 'Ανδρ. 269, 291, 428, 496
 Δράκος Γεώργ. 937
 Δράκου 'Ελευθερία 497
 Δρανδάκης 'Ιω. 422, 761, 865
 Δωρής Μιχ. 308, 324

Eideneier H. 439
 † Ειρηνάιος, Μητροπολίτης Κισσάμου, 1061
 'Ελευθεριάδης 'Αθ. 941
 'Εξαδακτύλου 'Ανδρούλα 1143
 'Ερωτόκριτος Γεώργ. 397, 498, 660
 'Εσκιτζόγλου 'Ανάργ. 121
 Εὐαγγελᾶτος Χρ. Γ. 216
 Εὐαγγελίδης Δημ. 309
 Εὐαγγέλου 'Ιάσ. 1165
 Εὐαγγέλου Σταυρούλα 454, 499

Εὐτυχίου Εὐτ. 817, 1222
 Ζαδὲς Δημ. 1042
 Ζαμπακλίδης Παντ. 455, 762
 Ζαννετῆ 'Ελένη 915
 Ζάππας Τάσος 172, 272, 275
 Ζαφειρογλου Πλάτ. 800
 Ζέπος Παν. 1185
 Ζερβογιάννης Ν. 966, 1208
 Ζερζελίδης Γ. 1066, 1076
 Ζήβας Διον. 326
 Ζήσης Σπ. 641
 Ζιώτας Παν. 173, 759
 Ζωγραφάκης Γ. Κ. 144
 Ζώρα Πόπη 318
 Ζώρας Γεώργ. Θ. 1026

Ηλιάδης Βασ. 144
 'Ημιλλος Στέφ. Δ. 224, 823, 824, 831
 'Ητσου Μαρία 545
 Θεοδοσιάδης Β. 147
 Θεοδορίδης Θεόδ. 967, 1144
 Θεοδώρου Κυριάκ. 576
 Θεοφάνους Σωτήρ. 801
 Θεοχάρης 'Ιω. 186, 613
 Θεράποντος Χρυστάλλα 661
 Θωμάς Γ. 251
 Θωμόπουλος 'Ι. 866, 877, 889

'Ιακωβίδης Κυρ. 599
 'Ιγνατίου 'Ανδρ. 310, 419, 705, 942
 Ioannides C. D. Βλ. 'Ιωαννίδης Κώστ. Δ.
 'Ιωαννίδης 'Ελευθ. 246
 'Ιωαννίδης Κώστ. Δ. 577, 609, 1044,
 1047, 1054
 'Ιωαννίδης Στέφ. 230, 255
 'Ιωαννίδου - Μπαρμπαρίγου Μαρία 70
 'Ιωάννου Γ. 432
 'Ιωάννου Δέσποινα 763
 'Ιωάννου 'Ιω. 1223
 'Ιωάννου Μαρία 578

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
 ΑΘΗΝΩΝ

Καδῆ Ἀνδρεανή 235, 425, 546, 673, 856
 Καδιανάκης Ἐμμ. 802
 Καζαζῆ Ἑλένη 415, 579
 Καζαμία Ἀνδρεανή 713
 Καϊμακάμης Φρῆξ. 1200
 Κακουλίδη Ἑλένη 890
 Kakridis Johann. Th. 369
 Kakridis Phanis J. 754
 Καλαθέρης Τάσ. 247
 Καλετσάρης Κων. 1091
 Καλλιάνης Δ. 199, 943
 Καλλιγιάννη Θάλεια 693
 Καλοταρίδου Ἑλένη 694
 Καλούδης Μηνᾶς 1145
 Κανακάρης Ἀντ. 87, 456, 457, 736
 Κανικλῆς Σωτ. 818
 Κανταρτζῆς Ἀφ. 341
 Καραγιαννάκος Ἀπ. 342, 547, 764, 787
 Καραγιάννη Μαρία 458
 Καραγιώργης Β. 5, 25
 Καραλάσσης Σταῦρ. 1039, 1048
 Καραλέκας Ἡρακλ. 122
 Καραμάνου Στυλιανή 398, 500, 662
 Καραμανώλης Χαρ. 1092
 Καραμεσίνης Μενέλ. 159
 Καρανικόλας Ἀλέξ. Σ. 901, 1181
 † Καρανικόλας Σωτ. Ἀλ. 901
 Καρεκλᾶς Ἀνδρ. 311, 501
 Καρμέλλος Ἰωακείμ 674
 Καρπάθιος Ἐμμ. Ἰ. 123
 Καρυδάκης Κ. 124
 Κασάπης Χρ. 459
 Κασσωτάκης Ἀνδρ. 260, 1077
 Κατζάκης Μιχ. 216
 Κατσιολούδη Ἀντουανέττα 502
 Κατσίπης Φίλ. 125, 200, 286, 742, 803, 987
 Κατσουλίδης Τ. 318
 Κατσούρης Ἐμμ. 843
 Κατσουνός Ἀντ. 901, 1189, 1209
 Καφεντζῆς Ἐπαμ. 944
 Καφούρης Νικόλ. 440
 Καφταντζῆς Γ. 1079

Καχραμάνος Χάρης 312, 318, 343
 Καψωμένος Γεώργ. 503
 Κεφαλᾶς Κ. 292, 327
 Κεφαλληνιάδης Ν. 765, 840
 Κιαφκιουλλῆς Ἰω. 460
 Κισκήρας Ἰω. 1190
 Klaar Marianne 701
 Κλειτοῦ Σόνια 548
 Κληρίδης Νέαρχος 461, 686, 689, 832
 Κλοκκάρης Ρένος 743
 Κογκόλης Γεώργ. 819
 Κοκκάλης Παντ. 1049, 1135
 Κοκκίνης Σπ. 313
 Κόκκινος Δ. 71, 72, 159, 184, 309
 Κοκόλης Ξ. 880
 Colaclides Helen 707
 Κόλλιας Γ. Τ. 1141
 Κολιάνης Ἀνδρ. 1013
 Κολιούρας Γεώργ. 416, 580, 744, 788, 902, 968
 Κομνηνός Μιχ. 642
 Κορινθίος Γεώργ. 126
 Κομπορόζος Φ. 916
 Κονταράτος Σάββας 344
 Κοντομίχης Πανταζῆς 1085
 Κόντος Πασχ. 60
 Κοσμᾶς Ν. 127
 Κοσμετάτος - Φωκᾶς Νικόλ. 174
 Κοσμῆς Ἀγγ. 145
 Κοσμίτης Σ. 1210
 Κουκίδης Κωνστ. 34
 Κουμανούδης Ἰω. Ν. 298, 299, 328, 345
 Κουμπαρίδου Ἀναστασία 766, 1146
 Κουντούρης Θέμος 657
 Κουρέτας Δ. 1162
 Κουρῆ Ζηνοβία 504
 Κουρῆ Παναγιώτα 505
 Κουρμούλης Γεώργ. 610
 Κουρουκλάρη Εἰρήνη 388, 462, 718, 917
 Κούσιος Μεν. 201
 Κούσουλος Κων. 988
 Κουτίβας Σταῦρ. 1211

ΑΘΗΝΩΝ

- Κουτσούκης Κλεομ. 146
 Κουτσόφτα Μαρία 463
 Κουφάκης Π. 658
 Κραβαρτόγιαννος Δρόσος 1174
 Κρανιδιώτης Ν. 622
 Kretzenbacher Leop. 825
 Κρητικός Παν. 88
 Κρικόπουλος Χρ. 112
 Κτενίδης Δ. 147
 Κυδωνάκη - Μαστοράκη Ειρήνη 549
 Κυθρεώτης 'Ιάκ. 261, 267
 Κυπριανού Παν. 581
 Κυπριανού Χρυσ. Σ. 15, 43, 44, 45, 61, 66, 73, 89, 90, 157, 227, 266, 389, 461, 464, 550, 611, 630, 686, 724, 737, 826, 833, 867, 878, 891, 904, 1014
 Κυριαζόπουλος Βασ. 91, 346
 Κυριαζοπούλου Βασ. 329
 Κυριακίδης Θωμάς 702, 850
 Κυριακίδης 'Ιω. 804
 Κυριακίδης Νικόλ. 506
 Kyriakides Stilp. Βλ. Κυριακίδης Στίλπ. Π.
 Κυριακίδης Στίλπ. Π. 46, 838
 Kyriakidou - Nestoros Alke Βλ. Κυριακίδου - Νέστορος 'Αλκη
 Κυριακίδου - Νέστορος 'Αλκη 141, 314, 617
 Κυριακόπουλος Βασίλ. 318, 1067
 Κυριακού Δέσποινα 551
 Κυριακού Κυρ. 1224
 Κύρρης Δημοσθ. 552
 Κύρρης Κ. Π. 12, 17, 643, 752, 805, 1136, 1175, 1182, 1199, 1200, 1201
 Κύρρης Λεων. 1201
 Κωμοδρόμου 'Ελένη 663
 Κωνσταντινίδης 'Ανδρ. 507, 664, 969
 Κωνσταντινίδης Δημ. 347
 Κωνσταντινίδης Ν. 127, 136, 162, 760, 1108
 Κωνσταντινίδου Μάρθα 273
 Κωνσταντινόπουλος Χρ. Γ. 279, 905, 945
 Κώνστας Κ. Σ. 148, 175, 176, 202, 203, 582, 776, 868
 Κωστάκης Θαν. Π. 233, 750, 869
 Κωτσαδάμ Γιάνν. 631
 Κωτσάκη 'Ιωάννα 293, 300, 1093
 Κωτσιώρης Βασίλ. 1137
 Λαδόμματος 'Ανδρ. 1218
 Λαζάρης Χριστόφ. 1015
 Λαζαρίδης Κ. 47, 134
 Λαζάρου 'Ανδρ. 465, 946
 Λαμπαδαρίδης Νικ. 348, 1068, 1147
 Λαμπριάς Χρ. 728, 853, 946
 Λαμπρινουδάκης Βασ. 703
 Λάμπρος Σπ. Π. 948
 Λάππας 'Αριστ. 349
 Λασπίδου Μεταξία 214
 Λασσιθιωτάκης Κ. 989
 Leclanche Jean-Luc 562
 Λεβάντα - Τρεμπέλα 'Ελένη 248
 Λεβάντας 'Αλέξ. 31
 Λευκόστολος Σπυρ. 367
 Λεωνίδα Κυριακή 553, 675
 Λεωνίδης Σίμος 62, 116, 226, 945, 1041
 Λιακίδης Κυρ. 270
 Λιναροδάκη 'Ελευθερία 301
 Λίνος Δημ. 1191
 Λοτζου Λοτζος 94, 970
 Λοτζου Μαρία 384, 712, 719
 Λουκά Ζωούλα 738
 Λουκαΐδης Χρ. 990
 Loukatos Dem. Βλ. Λουκάτος Δημ. Σ.
 Λουκάτος Δημ. Σ. 27, 35, 49, 74, 75, 95, 115, 227, 350, 632, 633, 644, 750, 755, 827, 833, 1160
 Λυγνός 'Εμμ. 205, 1078, 1212
 Λυπουρλής Δ. 839
 Λυσικάτος Δημ. 508
 Λώλης Νικόλ. 1194
 Lüdeke Hedwig 649
 Μαγνήτη Παναγιώτα 376, 554, 739
 Μαγνήτου 'Ανθοῦσα 399, 509
 Μαζαράκης Ε. Δ. 96
 : Μάκιστος (Παπαχαραλάμπος) Κώστ. 178

- Μακρῆς Κων. 132, 318
 Μακρυμύχλος Στέφ. 1195, 1213
 Μαλδογιάννης Θεόδ. 424
 Μαμώνη Κυριακή 36
 Μανάβης Β. 133
 Μανδαλάκας Σταματ. 318
 Μανούσας Μ. Ι. 892
 Μανουσάκης Γ. 252
 Μαρκόπουλος 'Αθ. 8
 Μαρκόπουλος Θεόδ. 385
 Μάρκου Βασιλική 400, 510
 Μάρκου Ρουπίνα 918
 Μάρκου Σοφία 370
 Μαρμαρινός Κλ. 24, 312, 318, 325, 351, 356, 840, 1068
 Μαστοράκης 'Ιω. 789
 Μάτσας Νέστωρ 274
 Μαυρῆς Δημ. 790
 Μαυρῆς Νικ. Γ. 1
 Μαυροκορδάτος Γεώργ. 676, 971
 Mc Donald Will. A. 924
 Μέγας Γ. 'Α. 14, 50, 76, 79, 97, 98, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 302, 315, 316, 634, 645, 646, 690, 696, 706, 707, 709, 710
 Megas G. A. Βλ. Μέγας Γ. 'Α.
 Μελά Μαρίτσα 600
 Μελετόπουλος 'Ιω. 303
 Μενάρδος Σῆμ. 228
 Μερακλῆς Μιχ. 99, 100, 711
 Μερικάκης Στυλ. 879
 Μέρτζιος Κ. Δ. 1184, 1186, 1192
 Μεταλληνός Γεώργ. 101
 Μηλιαράκης 'Αντ. 179
 Μηλίγκου - Μαρκαντώνη Μαρία 102
 Μηλιόπουλος Παρ. 688, 691, 1109
 Μηλιώρης Νικ. 18, 180
 Μηλιώτης Γεώργ. 441, 466, 720
 Μηνᾶς Κ. 647
 Michaelides S. 562
 Mitsakis K. 608
 Μηχανικός Γεώργ. 665
 Μιχαήλ 'Ανδρ. 511, 659, 695, 950, 972
 Μιχαήλ Μωϋσῆς 63
 Μιχαηλία Ξένη 555
 Μιχαηλίδης Δημ. 648
 Μιχαηλίδης Μ. 682
 Μιχαηλίδης - Νουάρος Μιχ. Γ. 150
 Μιχαηλίδου 'Αγνή 181
 Μίχας Λέανδρος Νικολῆ 182
 Μιχέλης 'Αγγ. 109
 Μόδης Γ. 442
 Morgan Careth 1029
 Μορφιαδάκης 'Εμμ. 151
 Μουζούρης Γεώργ. 317
 Μουσαίου - Μπουγιούκου Καλλιόπη 183
 Μουσελίκης Σπ. 184
 Μουτλιᾶ 'Αλκμήνη 467
 Μουτσόπουλος Ν. Βλ. Μουτσόπουλος Νικ. Κ.
 Μουτσόπουλος Νικ. Κ. 9, 231
 Μουτσοπούλου Σταματία 1110
 Μπαβλάς Λουκ. 1124
 Μπαβᾶς Βασ. 154
 Μπαλαράς Νικ. 152
 Μπένεκος Πέτρ. 1080
 Μπίκος 'Αθαν. 1045
 Μπίλλιας Βασίλ. 635
 Μπίρης Κ. Η. 991
 Μπόγκας Εὐάγγ. 41, 47
 Μπόντας Γεώργ. 206, 1138
 Μποτετζαγιᾶς 'Αλέξ. 636
 Μπουμπουλίδης Φαίδ. 13, 19
 Μπουροζίκας Γ. 512, 791
 Μυλωνᾶ 'Ελένη 377, 857
 Μυλωνάκος Σταῦρ. 185
 Ναθαναήλ 'Ανδρεανή 468
 Νασίκας Γρηγ. 207
 Νάστος Κλεάνθ. 208
 Νικολάου Παναγιώτα 777
 Νικολάου Σωτηρία 390, 410, 973
 Νικόπουλος Β. 1111, 1139
 Νοητάκης Κ. 1148
 Νοτίδου - Δρίτσου 'Αγαθή 1122

Ντελόπουλος Κυρ. 880

Ξανθάκη - Καλοπίση Βίτα 649

Ξενοφώντας 'Ελένη 513, 666

Ξηλείου Μαρία 469

Ξύδης Θεόδ. 77, 637

Ξυνάρη Νίκη 514, 667

Oeconomides D. B. Βλ. Οικονομίδης Δ.Β.

Οικονομίδης Δημ. Β. 78, 122, 163, 352,

433, 564, 612, 623, 765, 828, 841

Οικονομίδου Αικατερίνη 515

Οικονόμου 'Ανδρεανή 411

Οικονόμου 'Αντ. 778

Οικονόμου Βασ. 186

Οικονόμου Εὐγενία 434

'Ολύμπιος Κ. 103

'Ονουφρίου 'Αθηνᾶ 601

'Ορθοδόξου Σωτ. 401, 602, 685

'Ορλάνδος 'Αντιστ. 51

Ούσταγιαννάκη - Ταχατάκη Ειρήνη 385

Ούσταμανωλάκη - Δανδουλάκη 'Ελένη 153

Πάγκαλος Γεώργ. 'Εμμ. 1004

Παΐσιος Γεώργ. 1149

Παναγίδου Νίκη 603

Παναγιωτάκης Ν. Μ. 1029

Παναγιωτόπουλος 'Α. 1052, 1056, 1057

Παναγιωτόπουλος 'Ι. Μ. 353

Παναγιώτου Ν. 228

Παναγιωτούνης Π. 613

Πανάρετος 'Ανθιμ. 371, 1018

Πανταζόπουλος Π. 614

Παντελή Δέσποινα 443

Παουσιάνης Χρ. 997

Παπαγεωργίου Βασ. 951

Παπαγεωργίου Γεώργ. 135

Παπαγεωργίου 'Ελισάβετ 470

Παπαγιάννη 'Αναστασία 583, 704

Παπαγιάννη Παρασκευή 392, 471

Παπαγρηγοράκης 'Ιδομ. 624

Παπαδάκη 'Ελευθερία 104, 254, 330, 354,
355, 1058, 1081, 1094, 1123, 1150

Παπαδάκης Νικ. 356

Παπαδημητράκης Κων. 209

Παπαδημητράκοπουλος Π. 806, 1202

Παπαδημητρίου 'Ελένη 331

Παπαδημητρίου - Δημητρίου 'Ελένη 357

Παπαδημητρίου Θεόδουλος 420

Παπαδημητρίου - Πολιτσάκη Σουλτάνα 210

Παπαδογιαννάκης Ν. 1203

Παπαδογιάννης Μ. 381, 472

Papadopoulos Th. βλ. Παπαδόπουλλος Θ.

Παπαδόπουλλος Θεόδ. 10, 64, 79, 80, 234,
638

Παπαδόπουλος Θωμ. 881, 893, 1027

Παπαδόπουλος Στ. Α. 318

Παπαδόπουλος Στυλ. Γ. 213

Παπαδόπουλης Δημ. 753

Παπαδόπουλου 'Απ. 1124

Παπαθανασίου Μαρούλα 1123

Παπαθανασόπουλος Θαν. 154, 155

Παπαθανασόπουλος 'Ηλ. 894, 906, 1215

Παπαθεοδώρου 'Απόστ. 187

Παπαθεοδώρου Παναγιώτα 717, 1005

Παπαϊακώβου Σταῦρ. 779

Παπαϊωάννου Δημήτρ. 767

Παπακώστας Νικ. 115

Παπαλουκάς Π. 745

Παπαλουκάς Στ. 584

Παπαμιτσάκη 'Ι. 211

Παπαμιχαήλ 'Ανδρ. 516

Παπαμιχαήλ 'Αννα 'Ι. 225, 226, 304

Παπαμιχαήλ Μιχ. 402, 517

Παπαμιχαήλ Παρασκευή 677

Παπανασούμ Δημ. 136

Παπανικολάου Φώτ. 188, 271, 287, 518,
1095, 1113, 1126, 1171

Παπαντωνίου Κ. 189

Παπαντωνίου Σ. 807

Παπαπέτρου Μαρία 393, 757, 852

Παπαποστόλου Τάσ. 1016

- Παπαρρηγόπουλος Π. 190, 280, 650, 1062, 1063, 1070
- Παπαστάθης Χαράλ. 70
- Παπασταματίου Χρ. 212
- Παπατρέχας Γερ. 871, 974
- Papacharalampous C. Ch. βλ. Παπα-
χαραλάμπους Γ. Χ.
- Παπαχαραλάμπους Γ. Χ. 234, 382, 625, 834, 835, 844, 1069, 1082
- Παπαχαρίσης 'Αθ. 872, 975
- Παπαχριστοδούλου Πολ. 37, 1096
- Παπαχριστοδούλου Χρ. Ι. 156, 926, 952
- Παπαχρυσάνθου Γεώργ. 111
- Παρασκευαΐδης Μίλτ. 178
- Παρασκευόπουλος Θεόδ. 651
- Παραφεντίδου 'Αλεξάνδρα 256, 259, 519, 556, 585, 1140
- Parkins Alta Ann 213
- Παστός 'Ιω. 520
- Πασχάλης Γεώργ. 521, 730
- Πασχάλης Δημ. 1176
- Πασχάλης Κοντός 214
- Πάτα "Αννα 731
- Πατριαρχέας Β. Δ. 615
- Πατσαλίδου Πολυξένη 473
- Πατσάλου Κατερίνα 604
- Πατσέλης Ν. 215
- Παυλίδης Βασίλ. 378
- Παχυγιαννάκης Εύαγγ. 1053
- Πεδιαδίτης Μιχ. 792
- Πελεκάνου Μαρία 557
- Πέννας Πέτρ. Θ. 1177
- Περάκης Γεώργ. 412, 793, 808
- Περιστέρης Σπ. 1041, 1117, 1118
- Πεταλιανός Γ. 780
- Πετράκη - 'Επιφανίου Στέλλα 696
- Πετρίδου Γεωργία 558
- Πέτροβιτς Νατάλης 191
- Petropoulos Dim. Βλ. Πετρόπουλος Δ. Α.
- Πετρόπουλος Δ. Α. 137, 248, 279, 383, 474, 477, 522, 562, 606, 1161, 1172
- Πίγγουρας Χριστόφ. 403, 523, 559, 586, 668, 697, 746, 781, 895, 953, 992
- Πιερής Κων. 1225
- Πιερράκου - Μαρούδα Σούλα 305
- Πιπέρας 'Ανδρ. 404
- Πίπη Δήμητρα 587
- Πιταούλης Γεώργ. 257
- Πιτσιλλίδου 'Ελένη 678
- Πιτταρός Χαράλ. 655
- Πιφάνη Σαρρή Μυροφόρα 588
- Πλατάκης 'Ελευθ. Κ. 28, 976, 1003
- Πλουμίδης Γ. 907
- Πολίτης 'Αλ. 46, 823
- Politis Al. Βλ. Πολίτης 'Αλ.
- Πολίτης Λίνος 57
- Πολίτης Νικ. 616
- Πολίτου 'Ελένη 20
- Πολυδώρος Α. 157
- Πολυχρονίου Γ. 288
- Πορτολάκη Παν. 794
- Πουλάκης Ζ. 927, 954
- Πουλλή Γεωργία 589
- Πορναρόπουλος Γεώργ. 429
- Πούρος Θεόδ. 768
- Προμπονάς 'Ι. Κ. 9, 823, 873, 896
- Πυργιανός Ματθ. 590
- Radulescu N. 1040
- Ρήγα Κυριακή 524, 560, 679, 740, 854
- Ρήνας Διαμ. 1083
- ΡΙβουάρ Ι. 1115
- ΡΙρῆ Θεοδώρα 372, 386, 444, 525, 698, 848, 1064
- ΡΙρῆς Φωκᾶς 561, 680
- Romeos C. Βλ. Ρωμαῖος Κ.
- Ρότσκος Κων. 475
- Ρουσούνιδης 'Ανδρ. Χ. 21, 105, 181, 194, 380, 526, 809, 1071, 1151, 1152, 1217
- Ρούσσοις Μ. 289
- Ρούσσου Νάγια 89, 227
- Ρωμαῖος Κ. 617, 618, 829

Ρωσσίδης Κ. 527

Σακαλλή Σοφία 476

Σακελλαρίδης Κ. 477

Σακελλίων Γ. 357α

Σαλιάρης Α. 954, 977, 993, 1008, 1017

Σαλμανίδης Πρόδρ. 1030

Σαμαρά Θάλεια 113, 1059

Σαμσάρης Δημ. 1097

Σαρινάκης Θεόδ. 882

Σαχᾶ Μαρία 281

Σγουρίτσας Αγ. 264

Σειστάκης Γεώργ. 928, 956

Σέπος Λοῖζος 810

Σέττας Δημ. 52

Σιαμπανόπουλος Κων. 1153

Σιδέρης Αριστ. 874

Σιήκα Γεωργία 1127

Σιμιτζής Χρήστ. 811

Σιούφτα Δέσπω 478, 845

Σιταρᾶς Απόστ. 216

Σκανδάλης Δημ. 1154

Σκανδάλης Χρ. 692

Σκλαβενίτης Χριστόφ. 358

Σκοπετέας Σταῦρ. 1114

Σκουτέρη Έλεονώρα 127

Σολωμονίδης Χρήστ. 479

Σολωμού Ανδρ. 994

Σουγλή Έλένη 913

Σούρλας Εύριπ. 480, 957

Σπανάκης Στέργ. 978

Σπανός Νικ. 79

Σπυριδάκης Γ. Κ. 38, 53, 54, 562, 619,
620, 626, 830, 836, 1041, 1163

Spyridakis G. Βλ. Σπυριδάκης Γ. Κ.

Σπυρόπουλος Απόστ. 158, 159, 192,
995, 1155

Σπύρου Άννα 591

Σπύρου Μ. 319

Σπύρου Νικόλ. 908

Σταθάκη - Κούμαρη Ροδούλα 359

Σταθάκης Σταθ. Δ. 360, 683, 716, 812,
996, 1056, 1057, 1156

Στάκιος Δημ. 1128

Σταμάτης Χαρ. 193

Σταμέλος Δημ. 282, 592

Σταμέλος Ι. 592

Σταμούλη - Σαραντῆ Έλπινίκη 98

Σταυρακάκης Γιάνν. 1006, 1009

Σταυρή Παναγ. 1226

Σταυριανού Χρυστάλλα 394, 481

Σταυρινίδης Νικ. 652, 979

Σταυρόπουλος Απόστ. 1155

Σταύρου Έλένη 528, 563

Σταύρου Ίω. 395

Σταύρου Κατίνα 593

Σταύρου Πάτρ. 627

Σταύρου Σταῦρος 820

Στεργίου Άρτεμις 361

Στήκα Γεωργία 1065

Σταυριανού Γεώργ. 529, 594

Σταυριανού Θεόδ. 653

Σταυριανού Π. 106, 813

Συκή Καρούλα 669

Συμεων Γεώργ. 530, 699

Συμεων Τάσ. 1032

Συμεωνίδης Χ. 929

Συμεωνίδης Σ. 782, 883, 1193, 1197

Σφυρόερας Βασ. Βλ. 884

Σώζου Αθανασία 396

Σωτηρόπουλος Κ. 700

Ταουσιάνης Χρ. 194, 684, 747, 997, 1019

Ταπεινού Μερόπη 405, 531, 784

Ταραμούντα Έλένη 532

Ταρσούλη Αθηνᾶ 332, 362, 814

Ταρσούλη Γεωργία 107

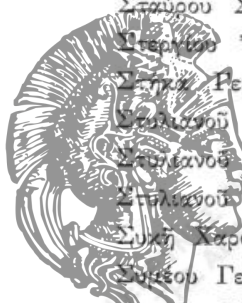
Τατσιοόπουλος Λάμπρ. 217

Τερζελίδης Γεώργ. 909

Τερλᾶς Χαρ. 533, 1055

Τζελέπης Πάνος - Νικολής 363

Τζεμαίλας Γ. 445

Τζιακούρης Δημ. 320, 417, 478, 998

Τόλης Δημ. 160

Τόλλος Δημ. 859

Τολλοῦ Μαρία 670, 1129

Τομάζου Ειρήνη 605

Τομασίδης Κ. 980

Τουλάκου Γεωργία 687

Τοπαλίδης Νικ. 276

Τουμάνη Νίκη 482

Τριανταφύλλου Κ. 860, 1204

Τριάρχης Φώτ. 1098

Τροῦλλος Ἀντ. 483, 564

Trofenik Rud. 825

Τσαγγαρίδης Ὁδ. 333

Τσάκας Ν. 1020

Τσακίρη Α. 161

Τσακνάκης Ἀθ. 162, 1116

Τσάκωνας Μ. 534

Τσαλίκη Χρυσή 258

Τσαμαλῆς Χρ. 910

Τσαμπαζῆς Π. 1073

Trapp Erich 1031

Τσαρνᾶς Ἰω. 726

Τσιάνκας Γ. 406

Τσιακίλου Εὐφροσύνη 446, 855

Τσιαντᾶς Κ. 595

Τσικνόπουλος Ἰω. 1130

Τσίλη Καλλιόπη 565, 732, 741

Τσιρπανλῆς Ι. 1

Τσιτρουλῆ Αἰκατερίνη 262

Τσιῶτος Ἰω. 733

Τσολομήτης Δημ. 364

Τσοῦχος Κωνστ. 218, 535

Τυφορίδου Μ. 426

Τωμαδάκης Ν. 875, 923

Φάλμπος Φίλ. 195

Faur P. 821

Φασουλάκης Στέριος 958

Φίλιππα Μαριγώ 367

Φιλιππίδη Ἑλένη 295

Φιλοπούλου Κωνσταντῖνα 897

Φίτζιος Χαρίλ. 1084

Φλαμουδιώτου Εὐαγγελία 536, 785

Φλόγα Χρυσάνθη 815

Φλογαίτης Ἰω. 1074

Φλούδας Νικ. 137

Φλώρος Π. 709

Φοραδάρης Γεώργ. 413

Φόρης Βασ. 136

Φραγκάκι Εὐαγγελία 163

Φραγκεδάκης Ἐμμ. 769

Φραγκινέας Νικόλ. 219, 373, 751, 795,
1178

Φραγκίσκου Ἀντ. 418

Frye Ellen 1033

Φωτεινόπουλος Θ. 220

Φωτιάδης Ἀδωνις 858, 911, 999, 1002

Φωτιάδης Γεώργ. 596

Φωτίου Στυλιανή 566

Χαϊρέτ, Μαρία 930, 931

Χαλατσᾶς Δημ. 1205

Χαλατσάκης Μαν. 912

Χαράκτα Χρυστάλλα 484

Χαραλαμπίκης Χριστόφ. 1219

Χαραλάμπους Μαγδαληνή 435

Χαραλάμπους Χ. 290

Χάρης Μην. 1227

Χάρης Χαρίλ. 734

Χαριζόπουλος Ἰω. 1099

Χασιακὸς Γεώργ. 138, 334

Χασιώτης Ι. 29

Χατζεγαθαγγέλου Ἀγγελικὴ 597

Χατζηγιάκης Ἀλέξ. Κ. 770, 1183

Χατζηγεωργίου Γεώργ. 365, 1157

Χατζηγεωργίου Κ. 430

Χατζηγιάνκου Ἰω. 537

Χατζηγιακουμῆς Ἐμμ. 57

Χατζηγιάννη Ἰωάννα 423, 485

Χατζηγιάννης Χριστόφας 1131

Χατζηϊωάννου Κυρ. 227

Χατζηκωστῆς Γεώργ. 820α, 1158

Χατζημιχάλη Ἀγγελικὴ 335, 366

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

- Χατζηνικολάου Α. 318
 Χατζηπαυλίδου 'Αναστασία 139
 Χατζησάββα 'Αγγελική 447, 758
 Χατζησάββα Σωτηρία 721, 842
 Χατζίνης Γ. 274
 Χατζιωναῖς Στ. 253, 268
 Χατζόπουλος Γ. 164, 221, 1159
 Haussing Hans - Wilhelm 68
 Herzefeld Mich. 628
 Hilary Pym 486
 Χιόνης Κων. 1100
 Χιονίδης Γ. 1169, 1179
 Χουτρήs Γλαῦκος 387
 Χρηστίδου Χρυσή 140
 Χριστοδουλίδης Νικόλ. 1000
 Χριστοδούλου Μενέλ. Ν. 12, 66, 228, 263, 959
 Χριστοδούλου Σπυρούλα 538
 Χριστοδούλου Σωτηρία 960
 Χριστόπουλος Σπυρ. 196
 Χριστοφῆ 'Ανδρεανή 436
 Χρυσάνθης Κλ. 67
 Χρυσάνθης Κύπρος 1021, 1022
 Χρυσάνθου 'Αγγελική 407
 Χρυσάνθου Χρῖστ. 539
 † Χρυσόστομος Θεμελῆς, Μητροπολίτης Μεσσηνίας, 981
 Χρυσοστόμου Τασούλλα 540
 Χωματᾶ Αἰκατερίνη 22, 30
 Ξαρχαίου - 'Ιωαννίδη 'Ελένη 654

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Β'. ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Περιοδικὰ ἐρευνηθέντα διὰ τὴν βιβλιογραφίαν καὶ βραχυγραφίαι αὐτῶν Σελ. 135

Α' Βιβλιογραφία . . . . . » 139

Β' Γενικά καὶ σύμμεικτα

α') Γενικά . . . . . » 142

β') Σύμμεικτα . . . . . » 147

1. Συλλογαὶ . . . . . » 147

2. Μελέται . . . . . » 160

Γ' Ὑλικὸς βίος καὶ τέχνη τοῦ λαοῦ

1. Συνοικισμός, οἰκία καὶ αὐλή, Ἐπιπλα καὶ σκεύη . . . » 162

2. Ἐνδύματα . . . . . » 164

3. Προσφαὶ καὶ ποτὰ . . . . . » 165

4. Βίοι. (Γεωργικὸς, ποιμενικὸς, μελισσοκομικὸς, ναυτι-
κός, ἀλιευτικὸς κλπ.). . . . . » 165

5. Βιοτεχνία καὶ λαϊκὴ τέχνη. (Ἀρχιτεκτονικὴ, χειροτε-
χνία, ὕφαντικὴ, κεντητικὴ, ξυλογλυπτικὴ, ἀγγειοπλα-
στικὴ, μεταλλουργικὴ, λαϊκὰ ἐπιτηδεύματα) . . . » 167

Δ' Πνευματικὸς βίος

1. Λαϊκὴ πίστις . . . . . » 173

α) Ὁρησκειυτικαὶ καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι τοῦ λαοῦ » 173

β') Μαγεία. Ἐπωδαὶ . . . . . » 174

1. Μαγεία . . . . . » 174

2. Ἐπωδαὶ . . . . . » 174

γ') Μαντικὴ . . . . . » 176

2. Λαϊκὴ κοσμοθεωρία καὶ ἐπιστήμη . . . . . » 176

α') Κοσμογονικοὶ καὶ ἀστρολογικοὶ μῦθοι. - Μετεω-
ρολογία . . . . . » 176

β') Δημόδης ἰατρικὴ . . . . . » 177

3. Δημώδης φιλολογία καὶ γλῶσσα	»	177
α') Ἀσματα	»	177
1. Συλλογαὶ	»	177
2. Μελέται	»	187
β') Δίστιχα	»	191
γ') Ἐπῳδαὶ	»	192
δ') Μῦθοι ζώων	»	192
ε') Παραμύθια	»	193
1. Συλλογαὶ	»	193
2. Μελέται	»	194
στ') Εὐτράπελοι διηγήσεις. Ἀνέκδοτα. Περιπαίγματα	»	195
ζ') Παροιμίαι καὶ γινῶμαι. Παροιμειῶδεις ἐκφράσεις	»	195
1. Συλλογαὶ	»	195
2. Μελέται	»	197
η') Παραδόσεις	»	198
1. Συλλογαὶ	»	198
2. Μελέται	»	202
θ') Αἰνίγματα - Λογοπαίγνια	»	203
ι') Εὐχαί. Χαιρετισμοί. Κατάρσι. Ὀρκοί. Βλασφημίας	»	204
ια') Γλῶσσα	»	204
1. Συνθηματικαὶ γλῶσσαι. Ὀνόματα : κύρια, ἐπώνυμα, παρωνύμια κλπ.	»	204
2. Τοπωνύμια	»	209
3. Γλωσσάρια. Λέξεις καὶ φράσεις λαογραφικῆς σημασίας	»	215
ιβ') Θέατρον	»	216
ιγ') Δημώδη βιβλία	»	216
4. Μουσική καὶ χοροὶ	»	217

Ε' Κοινωνικὸς βίος

1. Οἱ κύριοι σταθμοὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. (Γέννησις, γάμος, τελευτὴ)	»	220
2. Θρησκευτικὴ ζωὴ. Λαϊκὴ λατρεία	»	222
α') Συλλογαὶ	»	222
β') Μελέται	»	227

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

3. Κοινωνική ζωή	»	228
α') Κοινωνική ὀργάνωσις	»	228
β') Λαϊκὸν δίκαιον	»	229
4. Παιδική ζωή. Παιδιαὶ	»	231

Πίνακες

α') Ὀνομάτων τῶν συγγραφέων καὶ μεταφραστῶν	»	233
β') Περιεχομένων τῆς βιβλιογραφίας	»	244

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1969 - 1972

Α'. ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1969¹

Ἡ συντ. Ἀννα Παπαμιχαήλ μεταβᾶσα ἐπὶ 15 ἡμέρας κατὰ τοὺς μῆνας Ἰουλίον καὶ Αὐγουστον εἰς τὴν νῆσον Σύμην κατέγραψε ποικίλην λαογραφικὴν ὕλην εἰς 427 σελ. τετρ., σχήμ. 8ου μεγ., ἤτοι δημῶδη ᾄσματα 110, παραδόσεις 143, παραμύθια 3, παροιμίας 6, εἰδήσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν λαϊκὴν λατρείαν, τὴν λαϊκὴν ἰατρικὴν, τὸν γεωργικὸν βίον κ.ἄ. Ἐπὶ πλεόν ἤχογράφησεν 109 μελωδίας ᾠμάτων καὶ λαϊκῶν χορῶν. Τὸ καταγραφέν καὶ ἠχογραφηθέν τοῦτο ὕλικόν κατετέθη εἰς τὸ Κέντρον Λαογραφίας ὑπ' ἀρ. εἰσ. 3460 καὶ 16482 - 16587 ἀντιστοίχως.

Ἡ συντ. Ἀγγελος Δευτεραῖος ἐπισκέφθη κατὰ τὸ ἀπὸ 11 Αὐγ. - 5 Σεπτ. ἡμερῶν διάστημα τὰ χωρία Τρανόβαλλον, Μικρόβαλλον, Ἐλάτη (πρ. Λευζιανή), Λαζαράδες καὶ Παλιάλωνα ἢ Φρούριον (πρ. Νέισκον) τῆς περιοχῆς Κοζάνης. Κατὰ τὴν ἐνταῦθα ἔρευνάν του περισυνήγαγε παραδόσεις 31, παροιμίας 35, αἰνίγματα 14, εὐχὰς 13, ᾠδὰς 22, δημῶδη ᾄσματα 152, εἰδήσεις σχετιζομένας μὲ τὴν λαϊκὴν κατοικίαν, τὸν ἐπαγγελματικόν, παιμενικόν καὶ γεωργικὸν βίον, τὴν κοινωνικὴν ὁργάνωσιν, τὰς μαγικὰς καὶ δεισιδαίμονας συνηθείας, τὴν δημῶδη ἰατρικὴν, τὴν ἀστρολογίαν, μετεωρολογίαν, μαντικὴν, λαϊκὴν λατρείαν, τοὺς λαϊκοὺς χοροὺς, τὰ μουσικὰ ὄργανα, τὰς τροφὰς, τὴν ἐνδυμασίαν, τὰ κατὰ τὴν γέννησιν, γάμον καὶ τὴν τελευτὴν ἔθιμα κ.ἄ. Ἐγένετο ἔτι ἠχογράφησις μουσικῆς ὕλης συγκειμένης ἐξ 119 μελωδιῶν δημῶδων ᾠμάτων. Τὸ σχηματισθὲν χειρόγραφον κατετέθη εἰς τὸ Κέντρον ὑπ' ἀρ. 3470, ἡ δὲ ἠχογραφηθεῖσα μουσικὴ ὕλη ὑπ' ἀρ. 16362 - 16481.

Ἡ συντ. Γεώργιος Αἰκατερινίδης ἠρεύνησε λαογραφικῶς κατὰ τὴν ἀποστολήν του (10 - 30 Ἰουλ.) τὰ χωρία Κεντρί, Καρύδι καὶ Ἅγιον Γεώργιον (πρ. Τουρτουλλοί) τῶν ἐπαρχιῶν Ἱεραπέτρας καὶ Σητείας Ἀνατ. Κρήτης.

1. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἐρευνητικῶν τούτων ἀποστολῶν εἰς τὴν ὑπαιθρον, σκοπὸς τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἐπιτόπιος μελέτη τῶν λαογραφικῶν φαινομένων καὶ ἡ περισυναγωγή ὕλης πρὸς πλουτισμὸν τῆς ἐν τῷ Κέντρῳ ἀποκειμένης, ἀνατίθεται καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τοὺς συντάκτας τοῦ Κέντρου ὑπὸ τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας μετὰ πρότασιν τῆς οἰκείας Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς.

Τὸ Κεντρί ἀπετέλει μέχρι πρό τιнос ἐν τῶν μεγαλυτέρων κέντρων ἀγγειοπλαστικῆς. Σήμερον ὅμως ἡ ἄσκησις τῆς τέχνης ταύτης εὐρίσκεται ἐν ὑποχωρήσει, λειτουργούντων μόνον τριῶν ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἄλλοτε ἐργαστηρίων. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου ὁ ὡς ἄνω συντάκτης παρηκολούθησε συστηματικῶς τὴν κατασκευὴν τῶν ἀγγείων (σταμνιῶν), ἐφωτογράφησε τὰ στάδια αὐτῆς καὶ κατέγραψε πληροφορίας σχετικὰς πρὸς τὴν κεραμικὴν ἰδίαν ὁρολογία. Πρὸς τοῦτοις κατέγραψεν οὗτος ἐνταῦθα εἰδήσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν λαϊκὴν λατρείαν, τὸν γεωργικὸν βίον, τὴν καλαθοπλεκτικὴν, τὴν ὑφαντικὴν κ. ἄ. ἡχογράφησε δὲ καὶ μελωδίας ᾠσμάτων καὶ λαϊκῶν χορῶν.

Εἰς τὸ χωρίον Καρύδι ἐμελέτησεν οὗτος ἰδίαν τὴν λαϊκὴν κατοικίαν καὶ μάλιστα τὸν τύπον τοῦ καμαρόσπιτου, συγκεντρῶσας φωτογραφικὸν ὕλικόν καὶ ἄλλα στοιχεῖα (καταμετρήσεις, ἀποτυπώσεις) τῶν σωζομένων παλαιῶν οἰκιῶν. Εἰς δὲ τὸ χωρίον Ἅγιος Γεώργιος ἡ ἐρευνά του περιστράφη εἰς θέματα γενικώτερον τοῦ κατὰ παράδοσιν λαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ καταγραφὲν καὶ ἡχογραφηθὲν ὕλικόν κατετέθη εἰς τὸ Κέντρον Λαογραφίας ὑπ' ἀρ. 3467 καὶ 16299 - 16361 ἀντιστοίχως. Τὸ σχηματισθὲν χειρόγραφον, σχ. 8ον μισθ. συγκρίνεται ἐκ σελ. 406, αἱ δὲ ἡχογραφήσεις ἀνέρχονται εἰς τὸν ἀριθμὸν 63.

Ὁ συντ. μουσ. Σπυρ. Περιστέρης ἐπεσπασθὲν ἀπὸ 14 - 18 Ἰουλ. τὴν Σκιάθον πρὸς ἡχογράφησιν ἰδίαν δημῶδους μουσικῆς ὕλης. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποστολῆς του ὁ ἐν λόγῳ συντ. μουσ. ἐπέτυχεν νὰ ἡχογραφήσῃ μελωδίας α') 109 ᾠσμάτων διαφόρων κατηγοριῶν καὶ χορῶν, β') 27 ἐκκλησιαστικῶν τροπαρίων, ψαλλομένων ἐξ ἀκουστικῆς παραδόσεως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Κολλυβάδων, ἱερομονάχων τῆς Μονῆς Εὐαγγελιστρίας Σκιάθου, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συγκρίσεως αὐτῶν πρὸς τὴν σύγχρονον γραπτὴν μουσικὴν παράδοσιν, γ') 8 σκωπτικῶν ἐκκλησιαστικῶν παρῳδιῶν, δ') διστίχων τοῦ Κλήδονα κ. ἄ.

Πρὸς τοῦτοις ἡχογραφήθη ὕλη σχετικὴ πρὸς τὰ τοπωνύμια τῆς νήσου, τὸν χορὸν γαῖτανάκι, τὸ ἔθιμον τοῦ Κλήδονα κ. ἄ. Ἡ ἡχογραφηθεῖσα μουσικὴ ὕλη κατετέθη εἰς τὸ Κέντρον Λαογραφίας ὑπ' ἀρ. 15880 - 16024, τὰ δὲ κείμενα τῶν ᾠσμάτων καὶ ἡ λοιπὴ ὡς ἄνω ὕλη κατετέθησαν ἐν χειρογράφῳ ὑπ' ἀρ. 3461 (σελ. 450 περίπου, σχ. 8ον).

Ὁ ἀπεσπασμένος καθηγητῆς - μουσ. Γεώργιος Ἀμαργιανάκης ἐξετέλεσε τὴν ἀποστολὴν του ἀπὸ 14 Ἰουλ. - 3 Αὐγ. εἰς Ρόδον καὶ εἰδικώτερον εἰς τὰ χωρία : Παραδείσιον, Κοσκινού, Καλυθιές, Μαλῶνα, Ἰστρίον, Προφίλια, Ἀπολακκιά, Σιάννα, Σάλακον καὶ Σορωνή. Ἐγένοντο 174 ἡχογραφήσεις μελωδιῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων καὶ μουσικῆς λαϊκῶν χορῶν (ἀρ. εἰσ. 16119 - 16293) συνελέχθη δὲ καὶ ἄλλη λαογραφικὴ ὕλη, περιλαμβάνουσα 4 πολὺστιχα ᾠσματα, 46 δίστιχα καὶ εἰδήσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν λαϊκὴν λατρείαν, τὴν μαγείαν, τὰς δεισιδαίμονας δοξα-

σίας, τὴν μετεωρολογίαν, τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου καὶ τῶν ἀπόκρεω καὶ τὰ μουσικὰ ὄργανα. Ἡ ὡς ἄνω μουσικὴ καὶ λαογραφικὴ ὕλη κατεγράφη εἰς χειρόγραφον σελ. 259, σχ. 8ου μεγ., τὸ ὁποῖον κατατεθὲν εἰς τὸ Κέντρον ἔλαβε τὸν ἀρ. εἰσ. 3471.

Β'. ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1970

Καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξετελέσθησαν λαογραφικαὶ ἀποστολαὶ καὶ δὴ ὡς ἐξῆς :

Ἡ συντ. Ἀννα Παπαμιχαήλ ἐπραγματοποίησεν ἀποστολὴν εἰς τὴν νῆσον Τήλον διαρκείας 24 ἡμερῶν (22 Ἰουλ. - 14 Αὐγ.), κατὰ τὴν ὁποίαν συνελέχθη ὑπ' αὐτῆς λαογραφικὴ ὕλη εἰς 423 σελ. τετρ., σχήμ. 8ου μεγ. Αὕτη περιλαμβάνει: ᾠσματα 90, ταχταρίσματα-νανουρίσματα 3, παραδόσεις 125, ἐπῳδὴν 1, παροιμίας 4, εἰδήσεις σχετικὰς πρὸς τὴν λαϊκὴν λατρείαν, μαντικὴν, ἀστρολογίαν, μετεωρολογίαν, λαϊκὸν δίκαιον, κοινωνικὴν ὀργάνωσιν, τὸν γάμον, τὸ ἔνδυμα, τὸν γεωργικὸν βίον, τοὺς λαϊκοὺς χοροὺς κ.ἄ. Πρὸς τούτοις ἠχογραφήθησαν αἱ μελωδίαι 88 ᾠμάτων καὶ χορῶν. Ἐκ τοῦ λαογραφικοῦ καὶ μουσικοῦ ὕλικου ἐσχηματίσθη χ/φον, τὸ ὁποῖον κατετέθη εἰς τὸ Κέντρον ὑπ' ἀρ. 3479 (ἀρ. εἰσ. μουσ. ὕλ. 16849 - 16937).

Ἡ συντ. Γεώργιος Αἰκατερινίδης μετέβη εἰς τὸν νομὸν Ἀχαΐας κατὰ τὸ ἀπὸ 20 Ἰουλίου μέχρι 4 Αὐγούστου χρονικὸν διάστημα καὶ εἰς τὰ χωρία Κάτω Ἀχαΐα, Λιμνοχώριον, Χαλανδρίτσαν, Ἄνω Καστρίτσι, Μυρόβρυσσην, Ζήριαν καὶ Λουσιὰ.

Κατὰ τὴν ἀποστολὴν του ταύτην ὁ ὡς ἄνω συντάκτης συνεπλήρωσε 7 ἔντυπα ἐρωτηματολόγια τοῦ Κέντρου διὰ τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰς περιοδικὰς πυρὰς πρὸς πλουτισμὸν τοῦ ὕλικου τοῦ Κέντρου ἐν ὧσιν τῆς ἐκδόσεως λαογραφικῶν χαρτῶν μὲ τὰ ἐν λόγῳ θέματα ἐν τῷ πλασιῶ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Λαογραφικοῦ Ἀτλαντος.

Ἡ συντ.-μουσ. Σπυρίδων Περιστερῆς μετέβη ἀπὸ 21 Αὐγούστου μέχρι 4 Σεπτεμβρίου εἰς τὴν νῆσον Σκόπελον. Οὗτος ἐπέτυχεν νὰ ἠχογραφήσῃ 94 μελωδίας ᾠμάτων καὶ χορῶν, βυζαντινάς τινας ἐκκλησιαστικὰς μελωδίας (τροπάρια), ψαλλόμενα ἐξ ἀκουστικῆς παραδόσεως, κείμενα παραμυθιῶν 10, ὡς καὶ τινὰς εἰδήσεις περὶ γάμου, λαϊκῆς λατρείας καὶ ἄλλων ἐκδηλώσεων τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τῆς νήσου. Ἡ ἠχογραφηθεῖσα μουσικὴ καὶ λαογραφικὴ ὕλη κατετέθη εἰς τὸ Κέντρον Λαογραφίας καὶ ἔλαβε τοὺς ἀρ. εἰσ. 16754-16848 καὶ 3514 ἀντιστοίχως.

Ἡ ἀπεσπασμένος καθηγητὴς μουσ. Γεώργιος Ἀμαργιανάκης εἰργάσθη ἐφέτος ἐπὶ 18 ἡμέρας (22 Ἰουλ. - 8 Αὐγ.) εἰς τὴν νῆσον Κάρπαθον, ἐνθα ἐπραγματοποίησεν 157 ἠχογραφήσεις κατὰ τὸ πλεῖστον δημοδῶν ᾠμάτων. Ἐκ τῶν κειμένων τῶν ὡς ἄνω ᾠμάτων καὶ ἐξ ἄλλων συλλεχθεισῶν εἰδήσεων περὶ γάμου, μουσικῶν ὀργάνων καὶ χορῶν, ποιμενικοῦ καὶ ἀλιευτικοῦ βίου κ.ἄ. ἐσχηματίσθη χει-

ρόγραφον ἐκ 327 σελίδων, σχ. 8ου μεγ., τὸ ὁποῖον κατετέθη εἰς τὸ Κέντρον ὑπ' ἀρ. 3518. Ἐξ ἄλλου ἡ ἡχογραφηθεῖσα μουσικὴ ὕλη ἔλαβε τὸν ἀρ. 17044 - 17181.

Γ'. ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1971

Σκοπὸς τῶν ἀποστολῶν τοῦ 1971 ὑπῆρξεν ἡ περισυλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου καὶ ἰδίᾳ σχετικοῦ μὲ τὴν σύνταξιν τοῦ Λαογραφικοῦ "Ατλαντος τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ συντ. Στέφανος Ἡμελλος ἐπεσκέφθη ἐπὶ 27 ἡμέρας (30 Ἰουλ.-25 Αὐγ.) πρὸς τὸν ὡς ἄνω σκοπὸν τὰ χωρία: Κρινιᾶνοι, Βίταλον, Χαρακόπος, Ὁξύλιθος, Ὅριον, Αὐλωνάριον, Ὁχθωνιά, Νεοχώριον, Λέπουρον καὶ Βέλος τῆς κεντρικῆς Εὐβοίας καὶ συνεπλήρωσε κατὰ τὴν ἀποστολὴν ταύτην 8 ἐρωτηματολόγια περὶ τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ τῶν περιοδικῶν πυρῶν, τὴν ὕλην τῶν ὁποίων συμπληροῦν αἱ ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ἐν λόγῳ περίπτωσιν φωτογραφίαι. Πέρα τούτου κατεγράφη εἰς 168 σελ. τετρ., σχ. 8ου μεγ., ποικίλη λαογραφικὴ ὕλη, περιλαμβάνουσα εἰδικώτερον παραδόσεις 53, ἄσματα διαφόρων κατηγοριῶν 114, δίστιχα 21, ἐπιδάς 14, παροιμίας 10, εἰδήσεις ἀναφερόμενας εἰς τὴν λαϊκὴν λατρείαν, μαγείαν, μαντικὴν, δημῶδη ἱατρικὴν, γέννησιν, γάμον, γεωργικὸν βίον κ.ἄ. (ἀρ. εἰς. χ/φου 3530).

Ὁ συντ. Ἀγγέλος Λευτεραῖος μετέβη καὶ παρέμεινεν ἀπὸ 1 ἰουλίου (9 Αὐγ.-8 Σεπτ.) πρὸς ἀποθησαύρισιν ὕλικου εἰς τὰ χωρία Λεύκην, Κολοκυνθοῦ, Καλοχώριον, Μεσοποταμίαν, Ποριάν, Χιλιόδενδρον, Τρακωνην, Νεστόριον, Πεῦκον, Κοτύλην, Πευκόφυτον, Χρυσὴν καὶ Κυψέλην τῆς περιοχῆς Καστορίας. Συνεπληρώθησαν 13 ἐρωτηματολόγια καὶ ἐλήφθη σχετικὸν φωτογραφικὸν ὕλικόν.

Ὁ συντ. Γεώργιος Αἰκατερινίδης εἰργάσθη ἀπὸ 19 Αὐγ.-18 Σεπτ. εἰς τὰ χωρία Μαγούλαν, Πλατάναν, Αἰγιάς (Κουτουμοῦ), Πλάτανον καὶ Ἅγιον Ἰωάννην τοῦ νομοῦ Λακωνίας, Βλαχέρναν, Βλόγγον, Ζάτουναν, Λευκοχώριον, Πλάκαν, Πλατάναν καὶ Μεσόγειον Ἄστρος τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας καὶ εἰς Ἀνδρίτσαιναν Ἡλείας. Συνεπληρώθησαν 13 ἐρωτηματολόγια καὶ ἐλήφθη μέγας ἀριθμὸς φωτογραφιῶν σχετικῶν πρὸς τὸν γεωργικὸν βίον. Πρὸς τούτοις ὁ ἐν λόγῳ συντ. ἐπραγματοποίησε 3 κινηματογραφῆσεις θεμάτων τοῦ γεωργικοῦ ἰδίᾳ βίου καὶ 125 ἡχογραφῆσεις μελωδιῶν ἁσμάτων, παραμυθίων κ.ἄ. λαογραφικῆς ὕλης. Τὸ σχηματισθὲν χειρόγρ., σχ. 8ου μεγ., συγκείμενον ἐκ σελ. 195, ἔλαβε τὸν ἀρ. 3531.

Δ'. ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1972

Κύριος σκοπὸς τῶν ἀποστολῶν τοῦ 1972 ὑπῆρξεν ἡ περισυλλογὴ δι' ἡχογραφῆσεως ἰδίᾳ μελωδιῶν ἁσμάτων καὶ χορῶν ἐκ τῆς νησιωτικῆς Ἑλλάδος ἐν ὧφει τῆς ἐκδόσεως ὑπὸ τοῦ Κέντρου τόμου δημῶδων μελωδιῶν ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ συντ. "Αγγελος Δευτεραῖος ἐπραγματοποίησεν ἀπὸ 27 Ἰουλίου μέχρι 26 Αὐγούστου ἀποστολὴν εἰς τὰς νήσους Ἰθάκην καὶ Λευκάδα, ἔνθα ἐπέτυχε νὰ ἡχογραφήσῃ 292 μελωδίας δημοδῶν ἁσμάτων — τὰς πλείστας ἐξ Ἰθάκης — καὶ νὰ καταγράψῃ πληροφορίας τινὰς περὶ τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων. Τὸ ἐκ τῆς καταγραφῆς τῶν κειμένων τῶν ἁσμάτων σχηματισθὲν χειρόγραφον, συγκείμενον ἐκ 450 σελ., σχ. 8ου μεγ., κατετέθη εἰς τὸ Κέντρον ὑπ' ἀρ. εἰσ. 3644 (ἀρ. εἰσ. μουσ. ὕλ. 18400 - 18690).

Ὁ συντ. Γεώργιος Αἰκατερινίδης ἐξετέλεσε 30ήμερον ἀποστολὴν εἰς τὰς νήσους Λέσβον (9 - 23 Αὐγ.) καὶ Λήμνον (24 Αὐγ. - 8 Σεπτ.). Εἰδικώτερον εἰργάσθη εἰς τὰ χωρία Ἀγίαν Παρασκευήν, Μιστεγνά, Ἀγιάσον, Μανταμαῶδον, Κάπην, Ἀντισσαν, Σκουτάρων καὶ Θερμὴν Λέσβου, καὶ Νέαν Κούταλην, Καλλιθέαν, Ἀγκαρυῶνες, Πορτιανόν, Πλατύ, Βάρος, Τσιμάνδρια, Κάσπακαν, Δάφνην, Παναγίαν, Πλάκαν καὶ Μοῦδρον Λήμνου.

Ἠχογραφήθησαν 318 δημοδαίς μελωδαί (148 ἐκ Λέσβου καὶ 170 ἐκ Λήμνου). Πρὸς τοῦτοις κατεγράφησαν ὑπὸ τοῦ εἰς ἄνω συντ. 7 παραδόσεις, 9 διάφοροι διηγήσεις, ὡς καὶ εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν λατρείαν καὶ τὴν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν. Ἐκ τοῦ ὡς ἄνω ὕλικου κατεγράφη χειρόγραφον ἐκ σελ. 370, σχ. 8ου μεγ., τὸ ὁποῖον κατατεθὲν μετὰ τῶν σχετικῶν ταινιῶν καὶ φωτογραφιῶν εἰς τὸ Κέντρον ἔλαβε τὸν ἀρ. 3637. Τὸ μουσικὸν ὕλικόν κατετέθη ὑπὸ τὸν ἀρ. 18081 - 18399.

Ὁ συντ. - μουσ. Γεώργιος Ἀμαργιανάκης μετέβη ἐπὶ 30 ἡμέρας (3 Αὐγ. - 1 Σεπτ.) εἰς τὴν νῆσον Κρήτην, ἐργασθεὶς εἰδικώτερον εἰς 14 χωρία τῶν ἐπαρχιῶν Ἱεραπέτρας, Σητείας, Μαλεβιζίου, Σελίνου καὶ Κυδωνίας, ἔνθα ἐπέτυχε νὰ ἡχογραφήσῃ 259 μελωδίας. Πρὸς τοῦτοις κατέγραψεν οὗτος εἰδήσεις ἀφορώσας εἰς τὰ λαϊκὰ μουσικὰ ὄργανα, τοὺς χορούς, τὰ ριζίτικα τραγούδια, παραδόσεις κ. ἄ. Ἐκ τῶν κειμένων τῶν ἡχογραφηθέντων ἁσμάτων καὶ τῶν λοιπῶν εἰδήσεων ἐσχηματίσθη χειρόγραφον ἐκ 424 σελ. τετρ., σχ. 8ου μεγ., τὸ ὁποῖον κατετέθη εἰς τὸ Κέντρον ὑπ' ἀρ. 3634. Τὸ κατατεθὲν μουσικὸν ὕλικόν ἔλαβεν ἐπίσης τὸν ἀριθμὸν 17829 - 18070.

Σ. Δ. Η.

RÉSUMÉ

Rapports sur les missions folkloriques pendant les années

1969 - 1972

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΑΙ ΚΑΤΑΤΕΘΕΙΣΑΙ
ΕΙΣ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1969, 1970, 1971, 1972 ¹

Α'. ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1969

1. **Σοφία Μαράκη**, "Ανω Βιάννος Ἡρακλείου, 1966 - 67, 8ον + 4ον, σ. 129 (Α.Ε. 3364).

2. **Ἀλίκη Μελίδου**, Τρίπολις, 1967, 8ον + 4ον, σ. 19 (Α.Ε. 3365).

3. **Ἀθηνᾶ Σολωμοῦ**, Μαυροματῶν Οἰκῶν καὶ Μάνδρα Ἀττικῆς, 1966 - 67, 8ον + 4ον, σ. 36 (Α.Ε. 3366).

4. **Εἰρήνη Χουρδάκη**, Νεάπολις Λασιθίου, 1967, 8ον + 4ον, σ. 20 (Α.Ε. 3367).

5. **Αἰκατερίνη Καλαρᾶ**, Χίλιμοδιον Κορινθίας, 1967, 8ον + 4ον, σ. 30 (Α.Ε. 3368).

6. **Γεωργία Θεοδωροπούλου**, Περιθιώτισσα καὶ Μακρινή Δωρίδος, Φλώρινα, Κων/πολις, 1967, 8ον + 4ον, σ. 53 (Α.Ε. 3369).

7. **Δάφνη Πολυμέρου**, Γουλέμιον Λοκρίδος, 1967, 8ον + 4ον, σ. 31 (Α.Ε. 3370).

8. **Κυριακή Πατρίκᾱκη**, Σιρίλιον Χανίων καὶ πρόσφυγες ἐξ Ἀγχιάλου, 1967, 8ον + 4ον, σ. 17 (Α.Ε. 3371).

9. **Δήμητρα Ντούμπα**, Σουφλί, 1967, 8ον + 4ον, σ. 34 (Α.Ε. 3372).

10. **Μαρία Πλάτση**, Κάλυμνος, 1967, 8ον + 4ον, σ. 24 (Α.Ε. 3373).

11. **Θεοδώρα Παπαγεωργίου**, Βαλανίδα Ἐλασσόνης, 1966, 8ον + 4ον, σ. 36 (Α.Ε. 3374).

12. **Αἰκατερίνη Σηφάκη**, Ψυχρὸν Λασιθίου, 1967, 8ον + 4ον, σ. 39 (Α.Ε. 3375).

1. Σημειοῦνται : τὸ ὄνομα τοῦ συλλογέως, ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς συλλογῆς, τὸ σχῆμα καὶ αἱ σελίδες τοῦ χειρογράφου, ὁ ἀριθμὸς εἰσαγωγῆς εἰς τὸ οἰκεῖον βιβλίον τοῦ Κέντρου, ὁ καταθέτης ἐὰν οὗτος εἶναι διάφορος τοῦ συλλογέως καὶ ὁ τίτλος ἢ τὸ περιεχόμενον, ἐφ' ὅσον ἡ συλλογὴ δὲν εἶναι γενικὴ ἀλλ' ἀφορᾷ εἰς εἰδικὸν θέμα.

13. **Ἰωάννα Καραγιάννη**, Πλάτανος Ναυπακτίας, 1966, 4ον, σ. 13 (Α.Ε. 3376).

14. **Ἐλευθερία Χάλαρη**, Θήρα (Βουρβοῦλος, Φυροστεφάνι), 1967, 8ον + 4ον, σ. 47 (Α.Ε. 3377).

15. **Μαρία Ρουμελιώτη**, Καλλιάνιον Γορτυνίας, 1967, 8ον + 4ον, σ. 10 (Α.Ε. 3378).

16. **Ἰουλία Κιούση**, Στένωμα Εὐρυτανίας, 1967, 8ον, σ. 3 (Α.Ε. 3379).

17. **Σοφία Ἀγγελάκη**, Μεσκλὰ Χανίων, 1967, 8ον + 4ον, σ. 26 (Α.Ε. 3380).

18. **Ἀναστασία Τσόκα**, Λοφίσκος Αὐλωναρίου Καρυστίας, 1966 - 67, 8ον + 4ον, σ. 13 (Α.Ε. 3381).

19. **Τερέζα Βαρθαλίτου**, Ἀγία Μαύρα Ἡλείας, Βράχα Εὐρυτανίας, Χίος, Πειραιεύς, Θήρα, 1967, 4ον + 8ον, σ. 14 (Α.Ε. 3382).

20. **Στέλλα Φιλιππάκη**, Μεσκλὰ Χανίων, 1966 - 67, 8ον + 4ον, σ. 25 (Α.Ε. 3383).

21. **Ἄννα Χουρδάκη**, Ἐρφαί Ρεθύμνης, 1966 - 67, 8ον, σ. 5 (Α.Ε. 3384).

22. **Ἐλευθερία Παγγέα**, Δρυμός Θεσσαλονίκης, 1967, 4ον, σ. 3 (Α.Ε. 3385).

23. **Ἐλευθερία Βλάχου**, Βατόλοσκος Χανίων, 1967, 8ον, σ. 6 (Α.Ε. 3386).

24. **Ἐλευθερία Κανάκη**, Σαλαμίς, 1967, 4ον, σ. 10 (Α.Ε. 3387).

25. **Δήμητρα Σαμαρᾶ**, Δραμεσιοὶ Δωδώνης, Καλαμπάκα, Διαβολίτσιον Μεσσηνίας, Χίος, 1967, 4ον, σ. 23 (Α.Ε. 3388).

26. **Ἐλένη Παπαλάμπρου**, Παῦλος Λεβαδείας, 1967, 4ον, σ. 4 (Α.Ε. 3389).

27. **Ἐλένη Μαρκετάκη**, Ροῦσσα Ἐκκλησία, Πισκοκέφαλον Σητείας Λασιθίου (γηγ. καὶ πρόσφ. ἐκ Μ. Ἀσίας), 1966 - 67, 8ον, σ. 27 (Α.Ε. 3390).

28. **Ἀμαλία Καψαμπέλη**, Βολίμαι Ζακύνθου, Δράμα, 1967, 8ον, σ. 15 (Α.Ε. 3391).

29. **Εἰρήνη Ροσολάτου**, Πάγος Σύρου, 1966 - 67, 8ον, σ. 3 (Α.Ε. 3392).

30. **Βασιλική Κωτσιογιάννη**, Εὐπάλιον καὶ Κροκύλειον Δωρίδος, Δροσᾶτον Καλαβρύτων, 1966, 8ον, σ. 23 (Α.Ε. 3393).

31. **Μαρία Ζήση**, Καινούργιον Τριχωνίδος, 1967, 8ον, σ. 14 (Α.Ε. 3394).

32. **Διονυσία Κοσμάτου**, Φαρακλᾶτα, Μαρκόπουλον Κρανιάς, Ληξούριον Κεφαλληνίας, Ἅγιος Φλῶρος Καλαμῶν, 1966, 8ον, σ. 25 (Α.Ε. 3395).

33. **Σταυρούλα Κλείδωνα**, Κάμπος, Λιασίνοβα, Καρδαμύλη Μεσσηνίας, Μεσολόγγιον, Ἀγρίνιον, Πάτραι, Κορώνη Πυλίας, 1966, 8ον, σ. 31 (Α.Ε. 3396).

34. **Δ. Καραγιάννη**, Σάμος (γηγ. καὶ πρόσφ. ἐκ Μ. Ἀσίας), 1966, 8ον, σ. 13 (Α.Ε. 3397).

35. **Παναγιώτα Γιαζιτζή**, Σέρραι, Βαμβακοῦσσα, Ἐμμανουὴλ Παππᾶς, Νέον Σούλι, Μαυρόλοφος, Μυρρίνη Σερρῶν (γηγ. καὶ πρόσφ. ἐκ Μ. Ἀσίας), 1966 - 67, 8ον, σ. 67 (Α.Ε. 3398).

36. **Πολυτίμη Τσουκαλᾶ**, Μεγαλόπολις Ἀρκαδίας, Πυργοχώριον καὶ Ἐλευθερούπολις Καβάλας, Κέρκυρα, Χιράδες Ἀρκαδίας, Τρίπολις, Σιδηροχώριον Καβάλας κ. ἄ., 1966, 8ον, σ. 28 (Α.Ε. 3399).

37. **Μαλοῦσα Τσιαντούκα**, Σουφλί, 1966, 8ον, σ. 21 (Α.Ε. 3400).

38. **Εὐδοξία Τσέρου**, Κάλυμνος, 1966, 8ον, σ. 31 (Α.Ε. 3401).

39. **Ἐλευθερία Παγγέα**, Δρυμὸς Ἐλασσόνος, 1966, 8ον, σ. 27 (Α.Ε. 3402).

40. **Ἀναστασία Δημαράκη**, Ἑρμιόνη Ἀργολίδος, 1966, 8ον, σ. 6 (Α.Ε. 3403).

41. **Ἰωάννα Σπανοῦ**, ἀδήλου τόπου, 1966, 8ον, σ. 6 (Α.Ε. 3404).

42. **Ἐλένη Βαρδουλάκη**, "Ἀνδρῶν Παλαιχώρας Χανίων, 1966, 8ον + 4ον, σ. 6 (Α.Ε. 3405).

43. **Βασιλικὴ Ἀσημακοπούλου**, Λαγκαδάς Γορτυνίας, 1967, 8ον, σ. 35 (Α.Ε. 3406).

44. **Ζαχαρούλα Πυρομάλλη**, Σίφνος, 1967, 8ον, σ. 9 (Α.Ε. 3407).

45. **Κυριακὴ Γκρουάζα**, "Υδρα, Τρόπαια Γορτυνίας, 1967, 8ον + 4ον, σ. 16 (Α.Ε. 3408. Ἀριθμ. 1 - 45 καταθ. Γ. Ταρσούλη).

46. **Ἀντών. Χασαπᾶς**, Ἀντίγραφα παλαιῶν μουσικῶν κειμένων ᾠσμάτων κ. ἄ., Μεθώνη, 1969, 4ον, σ. 23 (Α.Ε. 3409).

47. **Ἐμμαν. Πολυχρονιάδης**, Προάστιον Ἐδέσσης, 1969, 4ον, σ. 16 (Α.Ε. 3410).

48. **Κων/νος Σπανὸς - Μολόχας**, Σάικα Ἀγράφων Εὐρυτανίας, 1969, 4ον, σ. 20 (Α.Ε. 3411).

49. Λαογραφικὰ στοιχεῖα κοινοτήτων Μονοκκλησιᾶς καὶ Ἀγίας Ἐλένης Σερρῶν (πρόσφ. ἐκ Θράκης καὶ γηγ.), 1969, 4ον, σ. 8 (Α.Ε. 3412).

50. **Παναγ. Καλούδης**, Φοῦρνοι Ἰκαρίας, 1969, 4ον, σ. 34 (Α.Ε. 3413).

51. **Θεόδ. Πράππας**, Πολυκάστανον Βοῦτου Κοζάνης, 1968, 4ον, σ. 71 (Α.Ε. 3414).

52. **Ἰάκωβος Ἥλιος**, Πάχη Μεγαρίδος, 1968, 4ον, σ. 20 (Α.Ε. 3415).

53. **Λάμπρος Βουρβουριώτης**, Γεράκιον Λακεδαιμόνος, 1968, 4ον, σ. 178 (Α.Ε. 3416).

54. **Χριστόδ. Ντερμάρης**, 'Επισκοπικὸν Δωδώνης, 1968, 4ον, σ. 67 (Α.Ε. 3417).
55. **Εἰρ. Οὐσταγιαννάκη - Ταχατάκη**, 'Αρχάναι 'Ηρακλείου, 1969, 4ον, σ. 190 (Α.Ε. 3418).
56. **'Αλεξ. Γουστουρίδου - Σκεύα**, «'Ο Γάμος στὸ χωριὸ Δάφνος Δωρίδος», 1969, 4ον, σ. 28 (Α.Ε. 3419. Καταθ. Γ. Κ. Σπυριδάκης).
57. **Δημ. Παππᾶς**, Μέγα Περιστέριον Δωδώνης, 1967 - 1968, 4ον, σ. 232 (Α.Ε. 3420).
58. Συλλογαὶ σπουδαστριῶν Ραλλείου Παιδ. 'Ακαδημίας Πειραιῶς, 'Αγρίνιον, Μυτιλήνη, Νέα Κίος 'Αργους, 'Αχαρνὰι 'Αττικῆς, Δεσφίνα Παρνασσίδος, Κέρκυρα, Σῦρος, περ. Εὐρυτανίας κ. ἄ., 1968, 4ον + 8ον, σ. 20 (Α.Ε. 3421).
59. **'Ελένη 'Ηλιοπούλου**, ἐκ διαφόρων τόπων, 1967, 8ον, σ. 12 (Α.Ε. 3422).
60. **'Ελπιν. Μπαρδουνιώτη**, 'Ιστορικὰ Καλαμῶν, 1968, 8ον, σ. 8 (Α.Ε. 3423).
61. **Γεωργία Ζαροκώστα**, Τροχὸς Κυνουρίας, 1967, 8ον, σ. 4 (Α.Ε. 3424).
62. **Χρυσή Τερζάκη**, Κισσάριον Νάξου - Διδυμοτείχου, 1967, 8ον, σ. 3 (Α.Ε. 3425).
63. **Κ. Παπαδέα**, διάφοροι τόποι, 1967, 8ον, σ. 5 (Α.Ε. 3426).
64. **Βενετία 'Αλεξίου**, Πλωμάριον Λαβίου, 1967, 8ον, σ. 8 (Α.Ε. 3427).
65. **Θεοδότη Φραγκούλη**, Κρανίδιον 'Ερμιονίδος, 1968, 8ον, σ. 1 (Α.Ε. 3428).
66. **Σπυριδούλα Γιαννέλου**, ἐπαρχ. Μεσολογγίου, 1968, 8ον, σ. 6 (Α.Ε. 3429).
67. **Βικτωρία Νικολακοπούλου**, Πιτσά Κορινθίας, 1968, 8ον, σ. 5 (Α.Ε. 3430).
68. **Κ. Κοκκίνου**, Νάξος, 1968, 8ον, σ. 6 (Α.Ε. 3431).
69. **Γεωργία Γκουβέλα**, 'Ηπειρος, 1968, 8ον, σ. 6 (Α.Ε. 3432).
70. **Παναγ. Σαμπάνη**, Αὐλὼν 'Αττικῆς, Δροσιὰ Χαλκίδος, 1968, 8ον, σ. 24 (Α.Ε. 3433).
71. **'Αναστασία Πασσιᾶ - Χουσιάδα**, Ρούμελη, 1968, 8ον, σ. 3 (Α.Ε. 3434).
72. **Αἰκατερίνη Κρόκου**, Χίος, 1967 - 68, 8ον, σ. 19 (Α.Ε. 3435).
73. **'Ελευθερία Τσιαντούκα**, Σουφλί, 1968, 8ον, σ. 17 (Α.Ε. 3436).
74. **Αἰκατερίνη Λέγου**, Ρούμελη, Θεσσαλία κ. ἄ., 1968, 8ον, σ. 7 (Α.Ε. 3437).

75. **Ἑλ. Περισοράτη**, Νάουσα, 1968, 8ον, σ. 9 (Α.Ε. 3438).
76. **Βασιλική Θεριανοῦ**, Σάμος, 1968, 8ον, σ. 5 (Α.Ε. 3439).
77. **Σταυρούλα Μπουλούκη**, περιοχ. Ἀγρινίου, 1968, 8ον, σ. 3 (Α.Ε. 3440).
78. **Διονυσία Κοσμάτου**, Κεφαλληνία, Ἅγιος Φλώρος Καλαμῶν κ.ἄ., 1968, 8ον, σ. 13 (Α.Ε. 3441).
79. **Σταυρούλα Πολυμενάκου**, Σιδηρόκαστρον Γυθείου καὶ Μάνη, 1968, 8ον, σ. 5 (Α.Ε. 3442).
80. **Αἰκατερίνη Μόσχοβα**, Λιτόχωρον Πιερίας, 1968, 8ον, σ. 5 (Α.Ε. 3443).
81. **Μαρία Κόκκαρη**, Ἀραχαμῖται Μαντινείας, 1968, 8ον, σ. 2 (Α.Ε. 3444. Ἀριθμ. 58 - 81 καταθ. Γ. Ταρσούλη).
82. **Γεώργ. Ἀμαργιανάκης**, περιοχ. Ἱεραπέτρας Λασιθίου, 1968, 8ον, σ. 173 (Α.Ε. 3445).
83. **Παναγ. Μεντεσιδης**, Ἅγιος Δημήτριος Κοζάνης (πρόσφ. ἐκ Πόντου καὶ Μ. Ἀσίας), 1969, 4ον, σ. 18 (Α.Ε. 3446).
84. **Παναγ. Δακιώτης**, Μύτικας, Ἡπείρος, Βελεντζάκων Ἀοτῆς, 1969, 4ον, σ. 29 (Α.Ε. 3447).
85. **Στάθης Βαλάκος**, Παράκοιλα Λασιθίου, 1956 - 59, 4ον, σ. 37 (Α.Ε. 3448. Καταθ. Μίλτ. Παρασκευαΐδης).
86. **Ἀνδρέας Στεφόπουλος**, «Τὰ ἄγρια λάχανα». Κρανούλα, Τσεπέλοβον, Πωγώνιον Ἡπείρου καὶ Χρυσή Καστορίας, 1969, 4ον, σ. 11 + 37 (Α.Ε. 3449).
87. **Ἀνδρέας Στεφόπουλος**, «Τσιγγάνοι». Ἡπειρος, 1969, 4ον, σ. 11 (Α.Ε. 3450).
88. **Πάνος Καψάλης**, «Ἑμμετρες ἐλληνικὲς παροιμίαι», 1969, 4ον, σ. 31 (Α.Ε. 3451).
89. **Εὐάγγ. Ζορμπᾶς**, Τσούκα Φθιώτιδος, 1969, 4ον + 8ον, σ. 32 (Α.Ε. 3452).
90. **Ἀνδρέας Στεφόπουλος**, Τσεπέλοβον Δωδώνης, Χρυσή Καστορίας, Κρανούλα Δωδώνης, Κουκκούλιον Νικοπόλεως, Παρ. Πρεβέζης, Ἰωάννινα, Φασκομηλιά Πλαταριάς Θεσπρωτίας, Ἀνθοχώριον Δωδώνης, Χρυσοβίτσα Μετσόβου, Παλιουρόφυλλον Λούρου Νικοπ. - Πάργας, Λυκόρραχη Κονίτσης, Μικρὸν Περιστέριον Δωδώνης, 1969, 4ον, σ. 157 (Α.Ε. 3453).
91. **Κώστας Λαζαρίδης**, Κουκκούλιον Ζαγορίου, 1969, 4ον, σ. 158 (Α.Ε. 3454).

92. **Σωκράτης Γεωργούλας**, Πλατανούσσα Δωδώνης, Δαφνωτή Πρεβέζης, 1969, 4ον, σ. 86 (Α.Ε. 3455).
93. **Ντόρης Διαλεκτός**, «Οί προλήψεις μας», Λέσβος, 1969, 4ον, σ. 72 (Α.Ε. 3456).
94. **Ίάκωβος Γιαννιτσάνης**, Δρυοπίς Κύθνου, 1969, 4ον, σ. 117 (Α.Ε. 3457).
95. **Ἑλένη Ούσταμανωλάκη - Δουνδουλάκη**, Ἄνω Ἀρχάναι Ἡρακλείου, Κύπρος, 1968 - 69, 4ον, σ. 115 (Α.Ε. 3458).
96. **Κων/νος Ρακῆς**, Ἀργαλαστή Βόλου, 1969, 8ον, σ. 60 (Α.Ε. 3458α).
97. **Ἰωάννης Μπασλῆς**, Κρανέα Τυρνάβου Λαρίσης, 1969, 8ον, σ. 241 (Α.Ε. 3459).
98. **Ἄννα Παπαμιχαήλ**, Σύμη, 1969, 8ον, σ. 427 (Α.Ε. 3460).
99. **Σπυρίδων Περιστερής**, Σκίαθος, 1969, 8ον, σ. 450 (Α.Ε. 3461).
100. **Δημ. Σέττας**, Εὔβοια, 1964 (Α.Ε. 3462).
101. **Γεώργιος Ἀμαργιανάκης**, Νέσι Μάκρη Ἀττικῆς (πρόσφ. ἐκ Μάκρης Μ. Ἀσίας), 1968 - 69, σ. 55 (Α.Ε. 3463).
102. **Δημήτριος Σέττας**, Βόρ. Εὔβοια, 1967 (Α.Ε. 3464).
103. **Δημήτριος Σέττας**, Ὀμβρὰς Δομοκού, 1967 (Α.Ε. 3465).
104. **Σωτήριος Τσιάνης**, Χρυσοβίτσιον Μαντινείας, 1969, σ. 69 (Α.Ε. 3466).
105. **Γεώργιος Αἰκατερινίδης**, Κεντρ. Ἱεραπέτρας, Καρύδι Σητείας, Ἅγιος Γεώργιος (Τουρτοῦλοι) Σητείας Λασιθίου, 1969, 8ον, σ. 406 (Α.Ε. 3467).
106. **Γεώργιος Αἰκατερινίδης**, Ἀγία Παρασκευὴ Λέσβου, 1969, 8ον, σ. 70 (Α.Ε. 3468).
107. **Γεώργιος Αἰκατερινίδης**, «Κινηματογραφικὰ καὶ φωτογραφικὰ σύμμεικτα», Παράλιον Ἄστρος Κυνουρίας, 1969, 8ον, σ. 17 (Α.Ε. 3469).
108. **Ἄγγελος Δευτεραῖος**, Τρανόβαλτον, Μικρόβαλτον, Ἑλάτη, Λαζαράδες Τρανοβάλτου, Παλιάλωνα Τρανοβάλτου, Βογγόπετρα Κοζάνης, 1969, 8ον, σ. 509 (Α.Ε. 3470).
109. **Γεώργιος Ἀμαργιανάκης**, Παραδείσιον, Καλυθιαί, Κοσκινοῦ, Μαλῶν, Ἰστρίος, Προφίλια, Ἀπολακκιά, Σιάνα, Σάλακος, Σορωνὴ Ρόδου, 1969, 8ον, σ. 259 (Α.Ε. 3471).
110. **Κων/νος Πιπίλας**, Δεσκάτη Ἐλασσόνοος, 1969, 8ον, σ. 215 (Α.Ε. 3472).
111. **Σωκράτης Γεωργούλας**, Πέτρα Πρεβέζης, 1968, 4ον, σ. 103 (Α.Ε. 3473).

112. **Γεώργιος Ἀνέστος**, Κόκκινον Δωρίδος, 1969, 4ον, σ. 268 (Α.Ε. 3474).

113. **Βασ. Τάκης**, Ἀμφιθέα Λαγκαδαίικων Κορινθίας, Γριμπιανὰ Καρδίτσης, Ἀμάραντον Καλαμπάκας, 1969, 4ον, σ. 14 (Α.Ε. 3475).

114. **Ἰωάννης Κακριδῆς**, διάφοροι τόποι, 1931, 1932, 1949, 1952, 1957, 1966, 4ον + 8ον + 16ον, σ. 42 (Α.Ε. 3476).

115. **Ἰφιγένεια Βρανάκη**, «Οἱ τροφές στὴ Δαμασκηνιά, στὴ Βλάστη καὶ στὰ Νάματα Κοζάνης», 1969, 4ον, σ. 110 (Α.Ε. 3477).

116. **Ἀριστείδης Μπακαῖμης**, Ροδιανὴ Κοζάνης, 1969, 4ον, σ. 101 (Α.Ε. 3478).

117. **Κων/νος Μακρῆς**, Σισάνιον Βοῖου Κοζάνης, 1969, 4ον, σ. 149 (Α.Ε. 3479).

118. **Βασίλειος Βετσόπουλος**, Πυρσόγιαννη Κονίτσης, 1968, 4ον, σ. 470 (Α.Ε. 3480).

Β'. ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1970

119. **Ἐλευθ. Μαρινέλλης**, Μοῦρα καὶ Σούλων Πατρῶν Ἀχαΐας, 1970, 4ον, σ. 13 (Α.Ε. 3481).

120. **Ἰωάννης Γιούργαλις**, Πισταροῦστα Χίου, 1969, 4ον, σ. 461 + 412 (Α.Ε. 3482).

121. **Νικόλαος Τσούλης**, Αἰανὴ Κοζάνης, 1970, 4ον, σ. 41 (Α.Ε. 3483).

122. **Γεώργιος Κανελλόπουλος**, Πιάνα Μαντινείας, 1970, 4ον, σ. 15 (Α.Ε. 3484).

123. **Μιχ. Βλάχος**, Σπαθοβούνιον Κορινθίας, 1969, 4ον, σ. 39 (Α.Ε. 3485).

124. **Παναγ. Κακλαμανάκης**, Νόμια Λακωνίας, 1969, 4ον, σ. 28 (Α.Ε. 3486).

125. **Βασίλ. Πολύζος**, Μεσοποταμιὰ Φθιώτιδος, 1970, 4ον, σ. 29 (Α.Ε. 3487).

126. **Κων/νος Κουλίδας**, Βαρλαάμ Ἰωαννίνων, 1970, 8ον, σ. 19 (Α.Ε. 3488).

127. **Εὐαγγελία Τέσση - Συντυχάκη**, Χρυσὸν Παρνασσίδος, 1970, 4ον, σ. 30 (Α.Ε. 3489).

128. **Χαρίλ. Φασούλης**, Βαθύπεδον Δωδώνης, 1970, 4ον, σ. 44 (Α.Ε. 3490).

129. **Ἡλ. Μετοχιανάκης**, Βασιλικά Ἀνώγεια Ἡρακλείου, 1970, 4ον, σ. 83 (Α.Ε. 3491).

130. **Ἀπόστ. Σπυρόπουλος καὶ Μενέλ. Καραμεσίνης**, Ἀστακὸς Βονίτσης - Ξηρομέρου, 1970, 4ον, σ. 87 (Α.Ε. 3492).

131. **Εὐάγγ. Ζορμπᾶς**, Τσούκα Φθιώτιδος, 1966, 4ον, σ. 60 (Α.Ε. 3493).

132. **Θωμᾶς Καραμάνος**, Μπελέτσι Τρικάλων, 1970, 4ον, σ. 98 (Α.Ε. 3494).

133. **Ἐλπ. Σταμούλη-Σαραντῇ**, Σηλυβρία Θράκης κ. ἄ., 1970, 4ον, σ. 147 (Α.Ε. 3495).

134. **Γεώργιος Αἰκατερινίδης**, Καπαρέλλιον Θηβῶν, 1970, 8ον, σ. 18 (Α.Ε. 3496).

135. **Νικόλαος Ψώνης**, Κωνσταντῖνοι Μεσσήνης, 1970, 4ον, σ. 23 (Α.Ε. 3497).

136. **Μιχαήλ Βάμβουκας**, Ροποτὸν Καρδίτσης, 1967, 4ον, σ. 13 (Α.Ε. 3498).

137. **Ἄννα Παπαμιχαήλ**, Τήλος, 1970, 8ον, σ. 423 (Α.Ε. 3499).

138. **Ἀντώνιος Χασαπᾶς**, Τοπωνυμία τῆς Μεθώνης, 1970, 4ον, σ. 4 (Α.Ε. 3500).

139. **Θεόδωρος Μαυροειδής**, Διρράχιον Ἀρκαδίας, 1970, 4ον, σ. 32 (Α.Ε. 3501).

140. **Θεόδωρος Μαυροειδής**, Διρράχιον Ἀρκαδίας, 1970, 4ον, σ. 25 (Α.Ε. 3502).

141. **Θεόδωρος Μαυροειδής**, «Μουσολόγια ἐκ Διρραχίου Ἀρκαδίας», 1970, 4ον, σ. 19 (Α.Ε. 3503).

142. **Νικ. Ζάρακας**, «Ἡ οἰκιακὴ ὑφαντουργία εἰς τὸ Πυλὶ τῆς Κῶ», 1970, 4ον, σ. 61 (Α.Ε. 3504).

143. **Κωνστ. Λαζαρίδης**, Κουκκούλιον Ζαγορίου, 1970, 4ον, σ. 212 (Α.Ε. 3505).

144. **Νικ. Γαρυφαλλάκης**, Λάπιθος Σταυροχωρίου καὶ Μυρσίνη Σητείας, Μάραθος Ἡρακλείου, Λιβάδια Μυλοποτάμου Ρεθύμνης κ. ἄ., 1970, 4ον, σ. 504 (Α.Ε. 3506).

145. **Γ. Χατζόπουλος**, Κρυόνερρον Ἀνατ. Θράκης, 1970, 4ον, σ. 187 (Α.Ε. 3507).

146. **Μενέλαος Καραμεσίνης**, Ἀστακὸς, Καραϊσκάκης, Ἀρχοντοχώριον, Ἀγράμπελα Βονίτσης - Ξηρομέρου, 1970, 4ον, σ. 221 (Α.Ε. 3508).

147. **Διαμάντω Λογαράκη**, «Σολομωνική», Γρηγορία Ἡρακλείου, 1970, 4ον, σ. 202 (Α.Ε. 3509).

148. **Θεόδωρος Μαυροειδής**, Διρράχιον Ἀρκαδίας, 1970, 4ον, σ. 13 (Α.Ε. 3510).

149. **Ἀνδρέας Στεφόπουλος**, «Δημοτική μουσική Ἡπείρου», 1968, 8ον, σ. 16 (Α.Ε. 3511).

150. **Ἑλένη Οὔσταμανωλάκη-Δουνδουλάκη**, Δημοτικά τραγούδια Ἐπά-
νω Ἀρχανῶν Ἡρακλείου, 1969, 8ον, σ. 22 (Α.Ε. 3512).

151. **Δημ. Λουκάτος**, Συλλογή δημοδῶν ᾠμάτων ἐξ Ἀηδονοχωρίου καὶ
Κέδρου Καρδίτσας, 1959, 8ον, σ. 13 (Α.Ε. 3513).

152. **Σπυρ. Περιστέρης**, Σκόπελος, 1970, (Α.Ε. 3514).

153. **Εἰρήνη Παπαμιχαήλ**, Θεσσαλία (Ἀμπελών, Ροδιά κ.ἄ.), 1970, 8ον,
σ. 460 (Α.Ε. 3515).

154. Συλλογή μαθητῶν, Λευκάς, Σίφνος, Ἡράκλειον Κρήτης, Κορωπὶ Ἀτ-
τικῆς, Βίλια Μεγαρίδος, Σάμος, Λέσβος, Ἀσημοχώριον Κονίτσας, Μονοδένδριον
Ζαγορίου κ.ἄ., 1953, 4ον + 8ον, σ. 128 (Α.Ε. 3516. Καταθ. Δ. Κρεκούκας).

155. **Ἰωάννης Γουλές**, Ἀστακὸς καὶ Βάτος Αἰτωλ/νίας, 1970, 4ον,
σ. 547 + 11 + 3 (Α.Ε. 3517).

156. **Γεώργιος Ἀμαργιανάκης**, Κεφάλος, 1970, 8ον, σ. 327 (Α.Ε. 3518).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1971

ΑΘΗΝΩΝ

157. **W. Dietrich**, Θήρα, Νάξος, Πάρος, Δελφοί, 1967, 8ον, σ. 34 (Α.Ε. 3519).

158. **Jean Christian Spalini**, Σκύρος, Πάτμος, Σίφνος, Ἡράκλειον
Κρήτης, 1969, 8ον, σ. 23 (Α.Ε. 3520).

159. **Βασ. Παυλίδης**, περ. Παραμυθιάς, 1971, 8ον, σ. 13 (Α.Ε. 3521).

160. **Δημήτριος Παπανικολάου**, Πεύκη Καλαμπάκας, 1970, 4ον, σ. 130
(Α.Ε. 3522).

161. **Δ. Δᾶνος**, «Ἡθογραφήματα τῆς παιδοζωῆς», Βίτσα Ζαγορίου, 1971,
4ον, σ. 117 (Α.Ε. 3523).

162. **Νικόλαος Ποτήρης**, Κύθηρα, 1971, 4ον, σ. 16 (Α.Ε. 3524).

163. **Κων/νος Κονταξῆς**, πρόσφ. ἐκ Κεπεκκλησίας Τριπόλεως Πόν-
του, Μπαμπαλιδὸν Αἰτωλ/νίας, 1971, 4ον, σ. 69 (Α.Ε. 3525).

164. **Θεοδόσιος Πράππας**, Πολυκάστανον Βοῖτου Κοζάνης, 1971, 4ον, σ. 104
(Α.Ε. 3526).

165. **Ντόρης Διαλεκτός**, «Λεσβιακὲς παροιμίαι», 1971, 4ον, σ. 237 (Α.Ε. 3527).

166. **Γεώργ. Δουγαλῆς**, Λευκοπηγὴ Κοζάνης, 1971 - 72, 4ον, σ. 131 + 49
(Α.Ε. 3528).

167. **Ἀντώνιος Χασαπᾶς**, Μεθώνη Μεσσηνίας, 1971, 4ον, σ. 32 (Α.Ε. 3529).
168. **Στέφανος Ἡμελλος**, Εὐβοία, ἐπαρχ. Καρυστίας (Κρινιᾶνοι, Βίταλον κ. ἄ.), 1971, 8ον, σ. 168 (Α.Ε. 3530).
169. **Γεώργιος Αἰκατερινίδης**, Λακωνία, Ἀρκαδία, 1971, 8ον, σ. 195 (Α.Ε. 3531).
170. **Ἀπόστ. Ψαθᾶς**, Βασιλική Μητρακλῆ - Ψαθᾶ, Σκούταρι Σερρών (πρόσφ. ἐξ Ἀνατ. Θράκης), 1971, 4ον, σ. 60 (Α.Ε. 3532).
171. **Πέτρος Στυλιανοῦ**, «Κυπριακὸν λαογραφικὸν μηνολόγιον», Κύπρος (Κυθραία), 1954, 4ον, σ. 26 (Α.Ε. 3533).
172. **Ἀστέριος Θηλυκός**, Νιγρίτα Σερρών, 1969, 4ον, σ. 6 (Α.Ε. 3534).
173. **Σουλτάνα Πολιτσάκη - Παπαδημητρίου**, Ξυλαγανή Κομοτηνῆς (πρόσφ. ἐξ Ἀνατ. Ρωμυλίας), 1971, 4ον, σ. 131 + κε' (Α.Ε. 3535).
174. **Διαμάντω Λογαράκη**, Κεντρ. Αἰθιοπίας, 1971, 4ον, σ. 129 (Α.Ε. 3536).
175. **Βασίλ. Βετσόπουλος**, Περσέλιανη Κονίτσης, 1971, 8ον, σ. 132 (Α.Ε. 3537).
176. **Βασίλ. Παυλίδης**, «Πρόβατο καὶ γίδα, γάλα καὶ τυρὶ στὴ λαογραφία τοῦ τόπου μου», Ἡπειρος, 1971, 8ον, σ. 109 (Α.Ε. 3538).
177. **Νικ. Δημητρίου**, Σάμος, 1945 - 50, 1960, 1971, 4ον, σ. 52 (Α.Ε. 3539).
178. **Κυριάκος Ἰωαννίδης**, Βαμβακοῦσσα Σερρών, 1971, 4ον, σ. 6 (Α.Ε. 3540).
179. **Εὐάγγελος Μίχος**, Τριάδα Σερρών (πρόσφ. ἐκ Πόντου, Ἀνατ. Θράκης, Καυκάσου), 1971, 4ον, σ. 53 (Α.Ε. 3541).
180. **Νικόλαος Παπαστεφάνου**, Ἀνω Μητρούσιον Σερρών, 1971, 4ον, σ. 22 (Α.Ε. 3542).
181. **Γεώργιος Μουταφίδης**, Κουβούκλια Σερρών (πρόσφ. ἐκ Προύσης Μ. Ἀσίας καὶ Θράκης), 1971, 4ον, σ. 32 (Α.Ε. 3543).
182. **Δημήτριος Μπαξεβάνης**, Νέα Τυρολόη Σερρών (πρόσφ. ἐξ Ἀνατ. Θράκης Πόντου καὶ Καυκάσου), 1971, 4ον, σ. 22 (Α.Ε. 3544).
183. **Ἡλίας Ἀραμπατζίδης**, Ἡράκλεια Σερρών (πρόσφ. ἐκ Τσεσνεϊτροῦ Νικομηδείας Προύσης), 1971, 4ον, σ. 41 (Α.Ε. 3545).
184. **Ἰωάννης Μπαξεβανίδης**, Βαμβακιά Σερρών (γγγ., πρόσφ. Θράκης, Καυκάσου, Σαρακατσάνοι), 1971, 4ον, σ. 20 (Α.Ε. 3546).

185. **Βασίλ. Ἰωαννίδης**, Ἄνω Καμήλα Σερρών, 1971, 4ον, σ. 41 (Α.Ε. 3547).
186. **Ἀναστ. Τζιβελόπουλος**, Ἡράκλεια Σερρών, 1971, 4ον, σ. 41 (Α.Ε. 3548).
187. **Σοφία Κατσούλη**, Ζευγολατειὸν Σερρών (πρόσφ. ἐξ Ἀνατ. Θράκης), 1971, 4ον, σ. 69 (Α.Ε. 3549).
188. **Πολύβιος Φυντανίδης**, Λιθότοπος Σερρών (πρόσφ. ἐκ Πόντου καὶ Πάφρας), 1971, 4ον, σ. 51 (Α.Ε. 3550).
189. **Εὐάγγ. Σιαψάλης**, Σιμὼν Ποντισμένου Σερρών (πρόσφ. ἐξ Ἀνατ. Θράκης), 1971, 4ον, σ. 32 (Α.Ε. 3551).
190. **Γεώργιος Βέκιος**, Κουμαριὰ Σερρών (πρόσφ. ἐξ Ἀνατ. Θράκης καὶ Μ. Ἀσίας), 1971, 4ον, σ. 22 (Α.Ε. 3552).
191. **Περικλῆς Γιαντσελίδης**, Δασοχώριον Σερρών, 1971, 4ον, σ. 38 (Α.Ε. 3553).
192. **Ἰορδ. Ρούμτσιος**, Βαμβακάρων Σερρών, 1971, 4ον, σ. 86 (Α.Ε. 3554).
193. **Ἀλέξανδρος Βενέτης**, Περιοπιδὼν Σερρών, 1971, 4ον, σ. 25 (Α.Ε. 3555).
194. **Βασίλ. Σπυρίδης**, Προβλίκον Σερρών, 1971, 4ον, σ. 35 (Α.Ε. 3556).
195. **Βασίλ. Παναγιωτόπουλος**, Δασοχώραφα Σερρών (πρόσφ. ἐκ Σαραντα Ἐκκλησιῶν Ἀνατ. Θράκης), 1971, 4ον, σ. 31 (Α.Ε. 3557).
196. **Κων/νος Μελλίδης**, Καλὰ Δένδρα Σερρών, 1971, 4ον, σ. 34 (Α.Ε. 3558).
197. **Νικόλαος Βακουφάρης**, Ἀδελφικὸν Σερρών (πρόσφ. ἐκ Μ. Ἀσίας καὶ Θράκης), 1971, 4ον, σ. 53 (Α.Ε. 3559).
198. **Κων/νος Μπακιρτζῆς**, Ποντισμένον Σιντικῆς, 1971, 8ον, σ. 35 (Α.Ε. 3560).
199. **Ἰωάννης Ἀδαμόπουλος**, Ἀναγέννησις Σερρών (γηγ., πρόσφ. ἐκ Καυκάσου, Ἀνατ. Θράκης, Σαρακατσάνοι), 1971, 4ον, σ. 80 (Α.Ε. 3561).
200. **Χρήστος Γερμανόπουλος**, Ξηρότοπος Ὀρεινῆς Σερρών, 1971, 4ον, σ. 56 (Α.Ε. 3562).
201. **Χρήστος Λεοντίδης**, Στρυμονικὴν Σερρών, 1971, 4ον, σ. 39 (Α.Ε. 3563).
202. **Ἀναστάσιος Μυρωνίδης**, Ἀμμουδιὰ Σερρών (πρόσφ. ἐκ Πόντου), 1971, 4ον, σ. 94 (Α.Ε. 3564).
203. **Ἑλένη Τσαγκαράκη**, Βαλτερὸν Σερρών, 1971, 4ον, σ. 49 (Α.Ε. 3565).

204. **Γεώργιος Σπασέγκος**, Ψωμοτόπιον Δασοχωρίου Σερρών, 1971, 4ον, σ. 38 (Α.Ε. 3566).
205. **Βλαδίμηρος Λαμπριανίδης**, Παλαιόκαστρον Σερρών (πρόσφ. ἐκ Πόντου), 1971, 4ον, σ. 34 (Α.Ε. 3567).
206. **Δημήτρ. Καλδάνης**, Κάτω Χριστός Σερρών, 1971, 4ον, σ. 15 (Α.Ε. 3568).
207. **Γεώργ. Μαραβελάκης**, Μονοκκλησιὰ Σερρών (πρόσφ. ἐκ Πέτρας Ἀνατ. Θράκης), 1971, 4ον, σ. 29 (Α.Ε. 3569).
208. **Εὐγενία Ἀδαμοπούλου**, Κάτω Μητρούσιον Σερρών, 1971, 4ον, σ. 28 (Α.Ε. 3570).
209. **Νικόλαος Καραταράκης**, Μελενικίσιον Σερρών, 1971, 4ον, σ. 17 (Α.Ε. 3571).
210. **Ἀπόστ. Βασδέκης**, Μετόχιον Σερρών, 1971, 4ον, σ. 32 (Α.Ε. 3572).
211. **Βλάσ. Τσιαντῆς**, Σκοτοῦσσα Σερρών, 1971, 4ον, σ. 26 (Α.Ε. 3573).
- Ἀριθμ. 177-210 καταθ. Κ. Χανιώτης)
212. **Σωτήριος Ἀλ. Καρανικόλας**, «Παροιμίαι καὶ παροιμιακαὶ ἐκφράσεις ἐκ τῆς γλῶσσης Σμυρῆς», 1955, 4ον, σ. 330 (Α.Ε. 3574. Καταθ. Ἀλ. Καρανικόλας).
213. **Ἰάκ. Ἡλίας**, «Δεισιδαιμονία καὶ δεισιδαιμονικά», Μέγαρο, 1971, 4ον, σ. 2 (Α.Ε. 3575).

Δ'. ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1972

214. **Γεώργιος Αἰκατερινίδης**, «Κινηματογράφησις τοῦ ἐθίμου τῶν Προδρομιτῶν», συν. «Καταφυγιώτικα» Κατερίνης, 1972, 8ον, σ. 57 (Α.Ε. 3576).
215. **Ἰωάννης Γουλές**, Ἀστακὸς Αἰτωλοακαρνανίας, 1972, 4ον, σ. 504 (Α.Ε. 3577).
216. **Γεώργιος Ἀμαργιανάκης**, «Μουσικὴ ὕλη», Ἱεράπετρα Λασιθίου, 1971, 8ον, σ. 6 (Α.Ε. 3578).
217. **Πηνελ. Ψάνη**, Πολιχνίτος Λέσβου, 1971, 8ον, σ. 581 (Α.Ε. 3579).
218. **Κέντρον Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν Κύπρου**, Κύπρος, 1964, 8ον, σ. 785 (Α.Ε. 3580).
219. **Ἰωάννης (John) Ἀνδρομέδας**, «Ἠχογραφημένα ᾠσματα», Μάνη, 1960, 8ον, σ. 54 (Α.Ε. 3581).
220. **Παναγ. Καραγιαννίδης**, Ἀψαλὸς Πέλλης, 1972, 8ον, σ. 26 (Α.Ε. 3582).

221. **Genichi Tsugé** καὶ **Σωτήρ. Τσιάνης**, "Ηπειρος, Κάσος, Κρήτη, 1968, 8ον, σ. 53 (A.E. 3583).

222. **Ἀναστάσιος Ἀλειφερόπουλος**, Καστανιά Κορινθίας, 1972, 8ον, σ. 39 (A.E. 3584).

223. **Ἀθανάσιος Μπουγιούκος**, Καλύβια, Πανόραμα καὶ Φενεὸς Κορινθίας, 1971, 8ον, σ. 60 (A.E. 3585).

224. **Σπυρίδων Καραγιάννης**, Γκούρα Κορινθίας, 1972, 8ον, σ. 100 (A.E. 3586).

225. **Ἀνδρέας Κριῖγκος**, Πεταλοῦ Κορινθίας, 1971, 4ον, σ. 15 (A.E. 3587).

226. **Γ. Μάρκελλος**, "Ἅγιοι Θεόδωροι Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 37 (A.E. 3588).

227. **Ἐλευθ. Χατζῆς**, Γελινιάτικα Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 45 (A.E. 3589).

228. **Νικόλαος Ντάλης**, Πιτσά Κορινθίας, 1971, 4ον, σ. 11 (A.E. 3590).

229. **Θεόδ. Βουρτσιάνης**, Πύργος Κορινθίας, 1971, 4ον, σ. 14 (A.E. 3591).

230. **Χαράλ. Κουρεμπές**, Λεόντιον Κορινθίας, 1971, 4ον, σ. 6 (A.E. 3592).

231. **Μιχ. Γκάνας**, Ἀρχαία Ναύα Κορινθίας, 1971, 4ον, σ. 7 (A.E. 3593).

232. **Χρῖστος Μανιρῆς**, Λυγία Κορινθίας, 1971, 4ον, σ. 13 (A.E. 3594).

233. **Σπυρίδων Κώρος**, Ἀθήνα Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 42 (A.E. 3595).

234. **Χρῖστος Χαλκιᾶς**, Κοκκωνία καὶ Πύργος Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 81 (A.E. 3596).

235. **Δημήτριος Καλαράς**, Χιλιομόδιον Κορινθίας, 1971, 4ον, σ. 30 (A.E. 3597).

236. **Παναγ. Κοσκωλέττος**, "Ἄσσος, Κάτω Ἄλσος, Ζευγολατεῖον, Βραχάτιον, Περιγιάλιον, Λεχαῖον καὶ Βεληνιάτικα Κορινθίας, 1971, 4ον, σ. 77 (A.E. 3598).

237. **Κων/νος Λαγογιάννης**, Κιάτον Κορινθίας κ.ἄ., 1971, 4ον, σ. 4 + 8' + 163 (A.E. 3599).

238. **Δημήτρ. Τασιόπουλος**, Στιμάγκα Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 64 (A.E. 3600).

239. **Ἀθαν. Ἀγγέλου**, Καλαμάκιον Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 2 (A.E. 3601).

240. **Ἀπόστ. Σταύρου**, Μεγάλος Βάλτος καὶ Λαλιώτης Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 22 (A.E. 3602).

241. **Βλάσιος Κακούρης**, Ἐξαμίλλια Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 22 (A.E. 3603).

242. **Νικόλαος Παπανδρεάδης**, Ζαχόλη Κορινθίας, 1971, 4ον, σ. 48 (A.E. 3604).

243. **Παναγ. Παντελέων**, Λουτράκι Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 10 (Α.Ε. 3605).
244. **Ἰωάννης Πέρρας**, Ἴσθμια Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 16 (Α.Ε. 3606).
245. **Ἰωάννης Παπαντωνίου**, Στεφάνιον Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 54 (Α.Ε. 3607).
246. **Ἀθαν. Κουμπέτσος**, Ξυλόκαστρον Κορινθίας, 1971, 4ον, σ. 39 (Α.Ε. 3608).
247. **Βασίλ. Ξένος**, Κάτω Λουτρὸν Κορινθίας, 1971, 4ον, σ. 34 (Α.Ε. 3609).
248. **Σπυρ. Οἰκονομόπουλος**, Λαύκα Κορινθίας, 1971, 4ον, σ. 93 (Α.Ε. 3610).
249. **Ἀναστάσιος Ἀδάμ**, Βέλον, Ταρσινά, Καισάριον, Βελίνα Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 64 (Α.Ε. 3611).
250. **Δημήτρ. Χριστοδούλου**, Μικρὸς Βάλτος, Μεγάλος Βάλτος, Λαλιώτης, Θροφάριον, Σούλιον, Θολερὸν, Στύλια (ἢ Βλαντούσια), Κλημέντιον, Μελίσσιον, Συκέα, Καριώτικα, Ξυλόκαστρον Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 152 (Α.Ε. 3612).
251. **Δημ. Γκιώνης**, Περαιχώρα Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 152 (Α.Ε. 3613).
252. **Σωτήριος Μπελιτσης**, Κεφαλάριον Κορινθίας, 1971, 4ον, σ. 96 (Α.Ε. 3614).
253. **Χρ. Παπανικολάου**, Κρυονέριον, Περὰ Μονὴ Κοιμ. Θεοτόκου Λεχόβης, Σούλιον, Παραδείσιον καὶ Γονοῦσσα Κορινθίας, 1971, 4ον, σ. 164 (Α.Ε. 3615).
254. **Θωμᾶς Δασκαλάκης**, Σοφικὸν Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 82 (Α.Ε. 3616).
255. **Νικόλ. Ξύδης**, Μεσινὸν καὶ Ἀρχαία Κόρινθος Κορινθίας, 1971, 4ον, σ. 36 (Α.Ε. 3617).
256. **Κων/νος Καρβελάς**, Ρίζα Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 37 (Α.Ε. 3618).
257. **Ὅθων Νίκας**, Δροσποηγὴ Κορινθίας, 1971, 4ον, σ. β' + 106 (Α.Ε. 3619).
258. **Βαρθολομαῖος Γαρούφης**, Φενεδς Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 46 (Α.Ε. 3620).
259. **Γεώργιος Τοτώνης**, Πελλήνη καὶ Δενδρὸν Κορινθίας, 1971, 4ον, σ. 80 (Α.Ε. 3621. Ἀριθμ. 221 - 258 καταθ. Μητροπολίτης Κορινθίας Παντελεήμων).
260. **Κωνστ. Βασιλείου**, Κατσανοχώρια Ἰωαννίνων, 1972, 4ον, σ. 31 (Α.Ε. 3622).
261. **Ἰάκωβος Ἡλίας**, «Τὰ χρυσοκεντητὰ τῆς χειρὸς καὶ τοῦ κουσουνέλου», Μέγαρα, 1972, 4ον, σ. 12 (Α.Ε. 3623).

262. **Ἰω. Μπερδαλῆς**, "Ἅγιος Ἀνδρέας Κυνουρίας, 1972, 4ον, σ. 23 (Α.Ε. 3624).
263. **Ἰω. Δούπας**, Συλλογὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν, Ἑλληνοχώριον Διδυμοτείχου, 1972, 4ον, σ. 23 (Α.Ε. 3625).
264. **Πέτρος Λεονταρίδης**, Ἀρτοπούλα Δωδώνης, 1972, 4ον, σ. 7 (Α.Ε. 3626).
265. **Παναγ. Ἀνδρεαδάκης**, Μαράσια, Μικρὰ Δοξιπάρια, Μηλέα, Ν. Βύσσα Ἐβρου, 1963, 4ον, σ. 16 + 6 (Α.Ε. 3627).
266. **Μιχ. Βλάικος**, Ἀλόννησος, 1972, 4ον, σ. 72 (Α.Ε. 3628).
267. **Χαρίλ. Φίτζιος**, Λέχοβον (Ἡρωικὸν) Φλωρίνης, 1968, 4ον, σ. 179 (Α.Ε. 3629).
268. **Βασίλειος Γιαννόπουλος**, Κορφιώτισσα Κορινθίας, 1972, 4ον, σ. 62 + 1 πίν. (Α.Ε. 3630).
269. **Ἀλέξ. Χουρδάκης**, Νιπιδιτὸς Ἡρακλείου, 1972, 4ον, σ. 74 (Α.Ε. 3631).
270. **Νικόλ. Χριστινίδης**, Ἀργάνη Ἡρακλείου, 1972, 4ον, σ. 116) Α.Ε. 3632).
271. **Φρίξος Νικολακάκης**, Ἀβδοῦ Ἡρακλείου κ.ἄ. χωρὶα νομῶν Ἡρακλείου καὶ Λασιθίου, 1972, 4ον, σ. 116 (Α.Ε. 3633).
272. **Γεώργ. Ἀμαργιανάκης**, Ἅγιος Ἰωάννης, Ἀνατολή, Ἱεράπετρα, Καλαμαύκα, Μάλαι, Μεσελέροι, Ὀρεινόν, Σχινοκάψαλα, Χριστὸς νομοῦ Λασιθίου, Ἡράκλειον, Ροδιὰ ν. Ἡρακλείου, Κάντανος, Λάκκοι, Παλαιοχώρα, Χανιά, 1972, 8ον, σ. 424 (Α.Ε. 3634).
273. **Γεώργ. Κατσᾶνος**, Γάβρος Ναυπακτίας, 1972, 8ον, σ. 195 (Α.Ε. 3635).
274. **Γεώργ. Ἀμαργιανάκης**, «Δημῶδης μουσική», "Ἅγιος Γεώργιος (πρ. Τουρτοῦλοι) Σητείας Λασιθίου, 1972, 8ον, σ. 6 (Α.Ε. 3636).
275. **Γεώργ. Αἰκατερινίδης**, α') Ἀγία Παρασκευή, Μιστεγνά, Ἀγιάσος, Μανταμάδος, Κάπη, Ἀντισσα, Σκουτάρως (ν. Κουστάρως), Θερμὴ Λέσβου. β') Ν. Κούταλη, Καλλιθέα, Ἀγκαρυῶνες, Πορτιανόν, Πλατύ, Βάρος, Τσιμάνδρια, Κάσπακας, Δάφνη, Παναγία, Πλάκα, Μοῦδρος Λήμνου, 1972, 8ον, σ. 370 (Α.Ε. 3637).
276. **Γεώργιος Ζημιανίτης**, Ρούμελη, 1972, 4ον, σ. 26 (Α.Ε. 3638).
277. **Θεοφάνης Δημητριάδης**, Ποροβίτσα Αἰγιαλείας, 1972, 4ον, σ. 95 (Α.Ε. 3639).
278. **Βασίλειος Μπούρμπουλας**, Δρυμὼν Τριγωνίδος, 1972, 4ον, σ. 27 (Α.Ε. 3640).

279. **Ἰωάννης Γιάννος**, "Ἅγιος Εὐστράτιος, 1972, 4ον, σ. 80 (Α.Ε. 3641).
280. **Ἀπόστολος Κάτσενος**, Κάβαλλος Λευκάδος, 1972, 4ον, σ. 110 + 4 πίν. (Α.Ε. 3642).
281. **Ἀστέριος Θηλυκός**, Νιγρίτα Σερρών, 1972, 4ον, σ. 4 (Α.Ε. 3643).
282. **Ἄγγελος Δευτεραῖος**, α') Ἰθάκη (Βαθύ, Πλατηρθριάς, Ἐξωγή, Ἅγιοι Σαράντα, Σταυρός, Ἀνωγή, Περαιχώριον, Κιόνιον). β') Νυδρίον, Χαραδιά-
τικα Λευκάδος, 1972, 8ον, σ. 450 (Α.Ε. 3644).
283. **Γεώργιος Αἰκατερινίδης**, «Κινηματογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Σπάτα Ἀττικῆς», 1971, 8ον, σ. 19 (Α.Ε. 3645).
284. **Μενέλαος Καραμεσίνης**, "Ἅγιος Γεώργιος Γρεβενῶν, 1972, 4ον, σ. 240 + 70 (Α.Ε. 3646).
285. **Βλάσιος Γιαννακόπουλος**, **Ἀλεξάνδρα Γιαννακοπούλου**, Φίλια Καλαβρύτων, 1972, 8ον, σ. 132 (Α.Ε. 3647).
286. **Βλάσιος Γιαννακόπουλος**, Φίλια Καλαβρύτων, Πραστός Κυνουρίας, 1972, 8ον, σ. 98 (Α.Ε. 3648).
287. **Δημήτρ. Θεοδορόπουλος**, «Συλλογὴ ἀνεκδότων», 1972, 8ον, σ. 142 (Α.Ε. 3649).
288. **Σοφία Ρουσάλη-Διατσίνου**, Γεζωνιά, 1872, 4ον, σ. 286 (Α.Ε. 3650).

RÉSUMÉ

Collections de materiel folklorique, déposées au Centre
de Recherches du Folklore Hellénique pendant les années
1969 - 1972

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ
ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1969 - 1972¹

Α'. ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1969

Τὸ κατὰ τὸ ὥς ἄνω χρονικὸν διάστημα ἐπιτελεσθὲν ἔργον εἰς τὸ Κέντρον Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ὑπῆρξε, γενικῶς θεωρούμενον, λίαν ικανοποιητικόν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ εἰς αὐτὸ ὑπηρετοῦντος ἀνεπαρκοῦς εἰς ἀριθμὸν ἐπιστημονικοῦ καὶ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ λήγοντος ἔτους ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας ὁ διευθυντὴς τοῦ Κέντρου καθηγητὴς κ. Γεώργιος Σπυριδάκης, ἡ δὲ Ἀκαδημία ἐπέθεσε τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ εἰς τὸν ἀρχαιότερον συντάκτην ὑφηγητὴν κ. Δημήτριον Οἰκονομίδην.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἀναλύεται ἐν συντομίᾳ ὡς κατωτέρω:

Εἰσαγωγὴ λαογραφικῆς ὕλης.

α') Εἰς τὸ ἀρχεῖον λαογραφικῆς ὕλης εἰσῆχθησαν 107 συλλογαὶ (χειρόγραφοι ἢ δακτυλογραφημένοι) ἐκ σελίδων ἐν συνόλῳ 5526. Ἐκ τῶν συλλογῶν τούτων 27 ἀπεστάλησαν ὑπὸ ἐκπαιδευτικῶν, ἰδίᾳ τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, 73 ὑπὸ διαφόρων προσώπων, ἐχόντων λαογραφικὸν διαφέρον, καὶ αἱ ὑπόλοιποι 7 προῆλθον ἐκ περισυλλογῆς στοιχείων τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Κέντρου, κατὰ τὰς εἰδικὰς, ὡς κατωτέρω, ἐρευνητικὰς ἀποστολάς του εἰς τὴν ὑπαιθρον.

β') Τὸ ἀρχεῖον τοῦ τμήματος τῆς δημοδου μουσικῆς ἐπλουτίσθη διὰ 1257 νέων ἡχογραφήσεων (695 γενομένων ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω προσωπικοῦ τοῦ Κέντρου καὶ 562 ἐκ μεταγραφῆς ἡχογραφημένης μουσικῆς ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ἀλλοδαπῶν συλλογέων, οἱ ὅποιοι ἐχορήγησαν ἀντίγραφον αὐτῆς πρὸς χρῆσιν ὑπὸ τοῦ Κέντρου).

γ') Εἰς τὴν Δισκοθήκην, πλουτιζομένην συμφώνως πρὸς τὴν σχετικὴν

1. Ἐκ τῶν ἐκθέσεων τούτων αἱ Α' καὶ Β' συνετάχθησαν ὑπὸ τοῦ πρώην διευθυντοῦ Δημ. Οἰκονομίδου, ἡ Γ' ὑπὸ τοῦ ἐπίσης πρώην διευθυντοῦ Ἐλευθ. Πρεβελάκη καὶ ἡ Δ' ὑπὸ τοῦ νῦν διευθυντοῦ Στεφ. Ἡμέλλου.

διάταξιν τοῦ Νόμου 4545/1966, κατετέθησαν ὑπὸ διαφόρων παραγωγῶν μέσῳ τοῦ ἐργοστασίου τῆς Ἑλληνικῆς Φωνογραφικῆς Ἑταιρείας «Κολούμπια» 693 δίσκοι, εἰς διπλοῦν ἕκαστος, αὐξηθέντος οὕτω τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν μέχρι σήμερον εἰς 3830.

δ') Τὸ τμήμα Κινηματογράφου ἐπλουτίσθη μὲ τὰ ἐξῆς θέματα : 1) Μορφαὶ ἀλιευτικοῦ βίου τοῦ λαοῦ ἐκ τῆς κοινότητος Παραλίου Ἀστρους Κυνουρίας (60 μ.). 2) Ἔθιμον τῆς θυσίας ταύρου εἰς Ἀγίαν Παρασκευὴν Λέσβου (240 μ.). 3) Τρόπος ἐκτελέσεως «ὀργανικῶν» μελωδιῶν μὲ κρητικὴν λύραν (30 μ.) καὶ 4) Εἰκόνες κρητικῆς ὑφαντικῆς (30 μ.).

ε') Εἰς τὴν Μουσικὴν συλλογὴν, ἀπαραίτητον τμήμα ὑπὸ ἔποψιν ἐπιστημονικῆς σημασίας διὰ τὸ Κέντρον, προσετέθησαν διὰ δωρεᾶς κατὰ τὸ πλεῖστον 9 νέα ἀντικείμενα τῆς λαϊκῆς τέχνης (ἐκ τούτων 3 σεντούκια ἐκ Θάσου). Ἐκ τῶν ἐν λόγῳ ἀντικειμένων τὰ 2 ἐδωρήθησαν ὑπὸ τοῦ «Συλλόγου τῶν Φίλων τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου».

Εἰς τὸ ὡς ἄνω ἔργον τῆς περισυλλογῆς ὕλης διὰ καταγραφῆς, φωτογραφήσεως, ἡχογραφήσεως καὶ κινηματογραφήσεως συνετέλεσαν ἐκ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Κέντρου, ἐκτελέσαντες ἐρευνητικὰς ἀποστολάς : 1) εἰς τὴν νῆσον Σκιάθον ὁ συντ. - μουσικὸς Σπυρ. Περιστέρης, 2) εἰς τὴν νῆσον Σάμην Δαδεκανήσου ὁ συντ. - λαογρ. Παπαμ. Χαλῆλ, 3) εἰς γῆρας τοῦ νομοῦ Κοζάνης ὁ συντ. - λαογρ. Γεωργ. Δευτεράϊος, 4) εἰς τὸν καλὸν Ἀσπίθου Κρήτης καὶ εἰς Λέσβον ὁ συντ. Γεώργ. Αἰκατερινίδης καὶ 5) εἰς Ρόδον ὁ ἀπεσπασμένος εἰς τὸ Κέντρον Λαογραφίας θεολόγος - μουσικὸς Γεώργ. Ἀμαργιανᾶκης.

Τὸ ἀρχεῖακὸν καὶ εὐρύτερον ἐπιστημονικὸν ἔργον.

Ἡ ἐργασία τῆς ἀποδελτιώσεως λαογραφικῆς ὕλης ἐξ ἀνεκδότων ἢ ἐκδεδομένων συλλογῶν, εἶτα δὲ τῆς κατατάξεως κατ' εἶδη καὶ τῆς κατόπιν ἐπεξεργασίας ταξινομήσεως αὐτῆς εἰς τὰ οἰκεία ἀρχεῖα, ἐγένετο, ὡς πρὸς τὸ πρῶτον μέρος, διὰ τῶν γραφῶν, οἱ ὅποιοι ἀπεδελτίωσαν ἐκ 58 χειρογράφων συλλογῶν ποικίλου περιεχομένου λαογραφικὴν ὕλην ἐπὶ 7912 δελτίων, ὡς πρὸς δὲ τὸ δεύτερον μέρος, δηλ. τῆς ἀρχεῖακῆς κατατάξεως, διὰ τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ. Ἀνάλογος ἐργασία διεξήχθη ἐπίσης καὶ εἰς τὸ τμήμα τῆς δημώδους μουσικῆς διὰ τὸ ἡχογραφηθὲν νέον ὕλικόν, γενομένης καὶ καταγραφῆς ἐκ ταινιῶν μαγνητοφώνου τῆς μουσικῆς 125 δημωδῶν ᾠσμάτων εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφὴν.

Τὸ ἐπιστημονικὸν προσωπικόν, παραλλήλως πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο, ἡσχολήθη προσέτι εἰς τὴν ἐκλογὴν ὕλης ἐκ τοῦ ἀρχείου ᾠμάτων καὶ ἐπιστημονικὴν ἐπεξεργασίαν αὐτῆς διὰ τὴν παρασκευὴν πρὸς ἔκδοσιν τοῦ Β' τόμου τῶν Ἑλληνικῶν Δημοτικῶν Τραγουδιῶν. Πρὸς τοῦτο ἐμελετήθησαν ἐν συνόλῳ αἱ παραλλαγαὶ 38 ᾠμάτων.

Δημοσιεύματα.

α') Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρέχοντος ἔτους εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τὸ βιβλίον «Ἑλληνικὰ Δημοτικὰ Τραγούδια», τόμ. Γ' (Μουσικὴ Ἑκλογὴ) μετὰ προσηρτημένων εἰς αὐτὸ 5 δίσκων, ἐφ' ὧν ἔχει ἀποτυπωθῇ ἡ μουσικὴ 56 ᾠμάτων, καὶ β') ἐξετυπώθη καὶ ἀπεστάλη εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσως Ἑρωτηματολόγιον περὶ γεωργικοῦ βίου τοῦ λαοῦ καὶ κατ' ἔθιμον πυρῶν μετὰ σχετικῆς συστατικῆς ἐγκυκλίου τῆς Ἀκαδημίας διὰ τὴν ἐναρξιν συντάξεως Λαογραφικοῦ Ἀτλαντος τῆς Ἑλλάδος.

Βιβλιοθήκη.

Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου, περιλαμβάνουσιν βιβλία καὶ περιοδικὰ λαογραφικοῦ κυρίως περιεχομένου, εἰσῆχθησαν 100 τόμοι περιοδικῶν, βιβλίων καὶ φυλλαδίων (ἀρ. 4650 - 4750) ἐξ ἀγορᾶς, ἀνταλλαγῆς πρὸς τὴν Ἑπετηρίδα τοῦ Κέντρου καὶ δωρεῶν.

Ἐπιστημονικὰ συνέδρια κ. ᾧ.

Ἡ Κέντρον ἀνταπροσπεύθη εἰς τὰς εἰς ἐπιστημονικὰ Συνεδρία: 1) Πρὸς τὸ Ἀ' Διεθνὲς Κυπριολογικὸν διὰ τοῦ διευθυντοῦ κ. Δημ. Οἰκονομίδου καὶ τῶν συντακτῶν Κων. Ρωμαίου καὶ Στ. Ἀγγέλης Παπαμιχαήλ, οἵτινες προέβησαν εἰς σχετικὰς ἀνακοινώσεις, καὶ 2) εἰς τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ συνελθὼν Ε' Διεθνὲς Συνέδριον διὰ τὴν ἔρευναν τῶν λαϊκῶν διηγήσεων διὰ τοῦ συντάκτου κ. Στ. Φ. Ἡμέλλου, ὅστις προέβη καὶ εἰς σχετικὴν ἀνακοίνωσιν. Ὁ διευθυντὴς κ. Δημ. Οἰκονομίδης καὶ ἡ συντ. δ/ς Ἀννα Παπαμιχαήλ συμμετέσχον ἐπίσης εἰς αὐτὸ μόνον διὰ τῆς ἀποστολῆς τῶν λαογραφικῶν τῶν ἀνακοινώσεων, αἵτινες θὰ δημοσιευθοῦν εἰς τὰ Πρακτικὰ τοῦ ἐν λόγῳ Συνεδρίου.

Τὰς συλλογὰς ὕλικου καὶ τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου, εὐρύτατα γνωστοῦ οὐ μόνον παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ διεθνὲς ἐπιστημονικὸν κοινόν, ἐχρησιμοποίησαν ἀρκετοὶ ἡμέτεροι καὶ ἄλλοδαποὶ λαογράφοι ἐρευνηταί. Πρὸς τούτοις παρεσχέθησαν καὶ δι' ἀλληλογραφίας ἐπιστημονικαὶ πληροφορίες ἐπὶ διαφόρων λαογραφικῶν θεμάτων.

Β'. ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1970

Τὸ εἰς τὸ Κέντρον Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ἐπιτελεσθὲν ἔργον κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ὑπῆρξε, γενικῶς θεωρούμενον, ἱκανοποιητικόν, καίτοι ἡ ἐν αὐτῷ ἐργασία ἐγένετο μὲ ἡλαττωμένας δυνάμεις, διότι ἐκ μὲν τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσω-

πικοῦ 1) ὁ συντ. Κ. Ρωμαῖος εἰργάσθη μόνον μέχρι τοῦ Ἰουλίου, παραιτηθεὶς τῆς ὑπηρεσίας, 2) ὁ συντ. Στέφανος Ἡμελλος ἀνέλαβε ὑπηρεσίαν τὴν 1ην Σεπτεμβρίου, ὅτε ἔληξεν ἡ ἐν Δυτ. Γερμανίᾳ ἐκπαιδευτικὴ του ἄδεια, 3) ὁ ἐκ τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ἀπεσπασμένος καθηγητὴς Γ. Ἀμαργιανᾶκης εἰργάσθη μόνον μέχρι τῆς 31ης Αὐγούστου, ὅτε ἤρθη ἡ ἀπόσπασίς του, ἐκ δὲ τοῦ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ ἡ γραφεὺς Ἀλίκη Γιαννοπούλου προσέφερεν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ Κέντρον μικρὸν μόνον χρονικὸν διάστημα, διότι, ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰργάσθη εἰς τὴν Γραμματείαν τῆς Ἀκαδημίας ἐπὶ πολλοὺς μῆνας, ἀφ' ἑτέρου δ' ἔλαβε μακροχρόνιον αναρρωτικὴν ἄδειαν λόγῳ ἀσθενείας.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἀναλύεται ἐν συντόμῳ ὡς κατωτέρω :

Εἰσαγωγή λαογραφικῆς ὕλης.

α') Εἰς τὸ ἀρχεῖον Λαογρ. ὕλης εἰσῆχθησαν 26 συλλογαὶ (χειρόγραφοι ἢ δακτυλογραφημένοι) ἐκ σελίδων ἐν συνόλῳ 2867. Ἐκ τῶν συλλογῶν τούτων 18 ἀπεστάλησαν ὑπὸ ἐκπαιδευτικῶν, ἰδίᾳ τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, 4 ὑπὸ διαφόρων προσώπων, ἐχόντων λαογραφικὸν διαφέρον, καὶ αἱ υπόλοιποι 4 προῆλθον ἐκ περι-
ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΑΘΗΝΩΝ

β') Τὸ ἀρχεῖον τοῦ τμήματος τῆς Διευθύνσεως μουσικῆς ἐπλουτίσθη δι' 623 νέων ἡχογραφήσεων (350 γενομένων ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Κέντρου, 103 ἐκ προσφορᾶς ὑπὸ τῶν φίλων τοῦ Κέντρου κυρίων Παν. Καρζῆ, Ἰ. Μπασιῆ καὶ Γ. Καραγκιοζοπούλου, τέλος δὲ 170 ἐκ μεταγραφῆς ἡχογραφημένης μουσικῆς ὕλης ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ἄλλοδαπῶν συλλογέων).

γ') Εἰς τὴν Διςκοθήκην, πλουτιζομένην συμφώνως πρὸς τὴν σχετικὴν διάταξιν τοῦ Νόμου 4545/1966, κατετέθησαν ὑπὸ διαφόρων παραγωγῶν μέσῳ τοῦ ἐργοστασίου τῆς Ἑλληνικῆς Φωνογραφικῆς Ἑταιρείας «Κολούμπια» 580 δίσκοι, εἰς διπλοῦν ἕκαστος, αὐξηθέντος οὕτω τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν μέχρι σήμερον εἰς 5035.

δ') Τὸ τμήμα Κινηματογραφῆσεων ἐπλουτίσθη δι' εἰδικῶν ἐπὶ τόπου ἀποστολῶν ὑπὸ τοῦ συντ. Γ. Αἰκατερινίδου μετὰ κάτωθι θέματα :

- 1) Ἡ τελετὴ τῆς καταδύσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ κατὰ τὰ Θεοφάνια εἰς Παράλιον Ἀστρος Κυνουρίας (60 μ.).
- 2) Ἀγερμὸς παίδων κατὰ τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου εἰς Καπαρέλλι Θηβῶν (50 μ.) καὶ
- 3) Λαϊκὴ ἀγορὰ εἰς συνοικίαν «Πηγάδα» Πειραιῶς (40 μ.).

ε') Εἰς τὴν Μουσικὴν συλλογὴν τοῦ Κέντρου, σημαντικὴν καὶ ἀπαραίτητον ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἑποψιν, προσετέθησαν 5 μόνον τεμάχια ἐξ ἀγορᾶς καὶ 1 ἐκ δωρεᾶς ὑπὸ τοῦ πρώην συντ. Στ. Καρακᾶση.

Εἰς τὸ ὡς ἄνω ἔργον τῆς περισυλλογῆς ὕλης διὰ καταγραφῆς, φωτογραφήσεως, ἡχογραφήσεως καὶ κινηματογραφήσεως, συνετέλεσαν ἐκ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Κέντρου, ἐκτελέσαντες ἐρευνητικὰς ἀποστολὰς 1) εἰς τὴν νῆσον Σκόπελον ὁ συντ. - μουσικὸς Σ π υ ρ. Π ε ρ ι σ τ έ ρ η ς, 2) εἰς τὴν νῆσον Τῆλον Δωδεκανήσου ἡ συντ. Ἀ ν ν α Π α π α μ ι χ α ή λ., 3) εἰς τὸν νομὸν Ἀχαΐας ὁ συντ. Γ. Αἰ κ α τ ε ρ ι ν ί δ η ς καὶ 4) εἰς τὴν νῆσον Κάρπαθον ὁ ἀπεσπασμένος εἰς τὸ Κέντρον θεολόγος μουσικὸς Γ ε ώ ρ γ. Ἀ μ α ρ γ ι α ν ά κ η ς.

Τὸ ἀρχεῖακὸν καὶ εὐρύτερον ἐπιστημονικὸν ἔργον.

Ἡ ἐργασία τῆς ἀποδελτιώσεως λαογραφικῆς ὕλης ἐξ ἀνεκδότων ἢ ἐκδεδωμένων συλλογῶν, εἴτα δὲ τῆς κατατάξεως κατ' εἶδη καὶ τῆς κατόπιν ἐπεξεργασίας καὶ ταξινομήσεως αὐτῆς εἰς τὰ οἰκεία ἀρχεῖα, ἐγένετο, ὡς πρὸς τὸ πρῶτον μέρος, διὰ τῶν γραφῶν, οἱ ὅποιοι ἀπεδελτίωσαν ἐκ 14 χειρογράφων συλλογῶν ποικίλου περιεχομένου λαογραφικὴν ὕλην ἐπὶ 2299 ἀσμάτων, ὡς πρὸς δὲ τὸ δεύτερον μέρος, δηλ. τῆς ἀρχεῖακῆς κατατάξεως, διὰ τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ. Ἀνάλογος ἐργασία διεξήχθη ἐπίσης καὶ εἰς τὸ πεδίο τῆς δημοδους μουσικῆς διὰ τὸ ἡχογραφῆσαι τὸν ὕμνον, γινόμενης καὶ καταγραφῆς ἐκ ταινιῶν μαγνητοφώνου τῆς μουσικῆς 46 δημοδῶν ἀσμάτων εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφὴν.

Τὸ ἐπιστημονικὸν προσωπικόν, παραλείπων πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο, ἡσχολήθη προσέτι α') εἰς τὴν ἐκλογὴν ὕλης ἐκ τοῦ ἀρχείου ἀσμάτων πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐπεξεργασίαν αὐτῆς 1) διὰ τὴν παρασκευὴν πρὸς ἔκδοσιν τοῦ Β' τόμου Ἐκλογῆς τῶν Ἑλληνικῶν Δημοτικῶν Τραγουδιῶν, 2) διὰ τὴν προγραμματισθεῖσαν ἔκδοσιν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τόμου ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἐορτασμοῦ τῆς 150ετηρίδος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ β') εἰς τὴν σύνταξιν Ἑλληνικοῦ Λαογραφικοῦ Ἀτλαντος, ὁ ὁποῖος συντασσόμενος ἐπὶ τῇ βάσει κοινοῦ εὐρωπαϊκοῦ προγράμματος, θὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν σύνθεσιν ἐνιαίου Ἀτλαντος δι' ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης.

Δημοσιεύματα.

Ἐντὸς τῶν ἡμερῶν περατοῦται ἡ ἐκτύπωσις τοῦ διπλοῦ Κ' - ΚΑ' τόμου τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Κέντρου «ΕΠΕΤΗΡΙΣ» διὰ τὰ ἔτη 1967 - 1968.

Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου, περιλαμβάνουσιν βιβλία καὶ περιοδικὰ λαογραφικοῦ κυρίως περιεχομένου, εἰσῆχθησαν 164 τόμοι βιβλίων καὶ φυλλαδίων (ἀρ. ἐγγρ. 4773 - 4937) ἐξ ἀγορᾶς, ἀνταλλαγῆς πρὸς τὴν «Ἐπετηρίδα» καὶ δωρεᾶς.

Ἑπιστημονικά συνέδρια κ.ἄ.

Τὸ Κέντρον ἀντεπροσωπεύθη εἰς τὸ ἐνταῦθα συνελθὸν ἀπὸ 7 - 13 Μαΐου ἐ.ε. 2ον διεθνὲς Συνέδριον Σπουδῶν Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης διὰ τοῦ διευθυντοῦ Δημ. Οἰκονομίδου, τοῦ συντ. Κωνστ. Ρωμαίου καὶ τῆς συντ. Ἀννης Παπαμιχαήλ, οἵτινες καὶ προέβησαν εἰς σχετικὰς ἀνακοινώσεις.

Τὸ ἡμέτερον Κέντρον εὐρύτατα καὶ ἔξω τῆς Ἑλλάδος γνωστόν, προσέφερε καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὰς ὑπηρεσίας του οὐ μόνον εἰς Ἕλληνας ἐρευνητάς, ἀσχολουμένους μὲ λαογραφικὰ θέματα, ἀλλὰ καὶ εἰς ξένους εἰδικούς ἐπιστήμονας καὶ ὁμοειδῆ ἰδρύματα τῆς ἀλλοδαπῆς.

Γ'. ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1971

Τὸ Κέντρον Ἑρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας εἰργάσθη καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1971 μὲ ὀλιγάριθμον ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἐπιδιωκόμενους ὑπ' αὐτοῦ σκοποὺς προσωπικόν. Τὴν 29ην Ἰανουαρίου ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας ὁ συντάκτης - μουσικὸς κ. Σπυρίδων Περιστέρης, τὴν 21ην Ἀπριλίου ὁ διευθυντὴς κ. Δημήτριος Οἰκονομίδης, τῆς διευθύνσεως τοῦ Κέντρον ἀνατεθείσης προσωρινῶς εἰς τὸν διευθυντὴν τοῦ Κέντρον Ἑρεύνης τῆς ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ κ. Ἐλευθέριον Πρεβελάκη, καὶ τὴν 30ὴν Σεπτεμβρίου ὁ γραφεὺς κ. Γρηγόριος Δημητρόπουλος. Τὴν 31ην Ἰουλίου ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν ὡς συντάκτης - μουσικὸς ὁ κ. Γεώργιος Ἀμαργιανάκης.

Ἐπιτελεσθὲν ἔργον :

Εἰσαγωγή λαογραφικῆς ὕλης.

Εἰς τὸ Κέντρον εἰσῆχθησαν :

1) 17 λαογραφικαὶ συλλογαὶ (χειρόγραφοι ἢ δακτυλογραφημένοι) ἐκ σελίδων συνολικῶς 1489. Ἐκ τῶν συλλογῶν τούτων αἱ 10 ἀπεστάλησαν ὑπὸ ἐκπαιδευτικῶν, αἱ 5 ὑπὸ διαφόρων ἄλλων συλλογέων καὶ αἱ λοιπαὶ 2 κατηρτίσθησαν ὑπὸ τῶν συντακτῶν τοῦ Κέντρον κ.κ. Στεφάνου Ἡμέλλου καὶ Γεωργίου Αἰκ. Τερινίδου κατὰ τὰς εἰδικὰς ἐρευνητικὰς ἀποστολάς των εἰς τὴν ὕπαιθρον.

2) 245 ἡχογραφήσεις μουσικῆς δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ λαϊκῶν χορῶν. Ἐκ τῶν ἡχογραφήσεων τούτων αἱ 136 ἐξετελέσθησαν ὑπὸ συντακτῶν τοῦ Κέντρον, αἱ δὲ λοιπαὶ προέρχονται ἐκ προσφορᾶς προσώπων ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν δημοτικὴν μουσικὴν.

3) 619 δίσκοι (εἰς διπλοῦν) ἰδίᾳ λαϊκῆς μουσικῆς, κατατεθέντες εἰς τὸ Κέντρον ὑπὸ διαφόρων παραγωγῶν μέσῳ τοῦ ἐργοστασίου τῆς Ἑλληνικῆς Φωνογραφικῆς Ἑταιρείας «Κολούμπια».

4) 4 κινηματογραφικαὶ ταινίαι συνολικοῦ μήκους 150 μέτρων μὲ τὰ ἐξῆς θέματα: α') Παρασκευὴ καὶ διανομὴ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς Σπάτων Ἀττικῆς εἰδικοῦ γεύματος κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου (60 μ.). β') Ζεῦξις ἀρότρου εἰς ζυγὸν εἰς Πλατάναν Λακωνίας (30 μ.). γ') Ζεῦξις ἀρότρου εἰς ζυγὸν καὶ τρόπος ὀργώματος εἰς τὴν ἀγροτικὴν περιοχὴν «Κάμπος» Πλατάνου Λακωνίας (30 μ.). δ') Ἑτησία ζωοπανηγυρίς Μυστρά (30 μ.). Τὰ ὡς ἄνω θέματα ἐκινηματογραφήθησαν ὑπὸ τοῦ συντάκτου κ. Γεωργίου Αἰκατερινίδου.

Ἀρχειακὸν καὶ εὐρύτερον ἐπιστημονικὸν ἔργον.

1) Οἱ γραφεῖς τοῦ Κέντρου ἀπεδελτίωσαν τὴν λαογραφικὴν ὕλην 15 χειρογράφων συλλογῶν ποικίλου περιεχομένου ἐπὶ 2291 δελτίων, οἱ δὲ συντάκται ἐπεξεργάσθησαν καὶ ἐταξινόμησαν αὐτὰν εἰς τὰς ὑπάρχουσας δελτιοθήκας. Ἐπίσης ὁ συντάκτης μουσικὸς κ. Γεωργίου Ἀποστολίδου κατέγραψεν εἰς τὴν ἀρωματικὴν μουσικὴν γραφὴν ἐκ ταινιῶν ἀρχαιογραφῶν 10 μελωδίας δημοδῶν ᾠμάτων.

2) Τὸ ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν ἐσχολήθη προσέτι: α') εἰς τὴν ἐπιλογὴν ὕλης ἐκ τοῦ ἀρχείου ᾠμάτων καὶ ἐπιστημονικὴν ἐπεξεργασίαν αὐτῆς διὰ τὴν παρασκευὴν πρὸς ἔκδοσιν τοῦ τόμου Β' τῆς Ἑκλογῆς Ἑλληνικῶν Δημοτικῶν Τραγουδιῶν, β') εἰς τὴν προκαταρκτικὴν ἐπεξεργασίαν ᾠμάτων τινῶν διὰ τὴν μελλοντικὴν ἔκδοσιν Corpus δημοτικῶν τραγουδιῶν, καὶ γ') εἰς τὴν μουσικολογικὴν ἐπεξεργασίαν 12 ᾠμάτων.

3) Κυκλοφορηθέντος τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὰς περιοδικὰς πυρὰς ὑπ' ἀρ. 1 χάρτου τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀτλαντος, ἤρξατο ἡ προεργασία διὰ τὴν ἔκδοσιν δύο χαρτῶν διὰ τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα.

4) Ἐξετελέσθησαν τρεῖς μηνιαῖαι ἐρευνητικαὶ ἀποστολαὶ εἰς τὴν ὑπαιθρον πρὸς συλλογὴν διὰ καταγραφῆς, φωτογραφήσεως, ἡχογραφήσεως καὶ κινηματογραφήσεως λαογραφικῆς ὕλης, σχετικῆς ἰδίᾳ πρὸς τὸν Λαογραφικὸν Ἀτλαντα, ὑπὸ τῶν συντακτῶν κκ. Στεφάνου Ἡμέλλου (Εὐβοία), Ἀγγέλου Δευτεραίου (Μακεδονία) καὶ Γεωργίου Αἰκατερινίδου (Πελοπόννησος).

5) Ἐπὶ τῇ 150ῃ ἐπετηρίδι ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος τὸ Μουσικὸν τμήμα τοῦ Κέντρου παρεσκεύασε τὴν ἔκδοσιν Ἑκλογῆς ἀπὸ τὰ Κλέφτικα τραγούδια

τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ μετ' ἀποτυπώσεως τῶν μελωδιῶν αὐτῶν ἐπὶ τριῶν μεγάλων δίσκων. Ἡ ἐργασία ἐξετελέσθη δι' ἀναθέσεως τοῦ ἔργου εἰς τὸν τέως συντάκτην - μουσικὸν κ. Σπυρίδωνα Περιστέρην.

Βιβλιοθήκη.

Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου εἰσήχθησαν 112 δημοσιεύματα.

Δημοσιεύματα.

Ἐκυκλοφορήθη ὁ διπλοῦς τόμος Κ' - ΚΑ' (1967 - 68) τῆς Ἑπταηρίδος τοῦ Κέντρου.

Ἐπιστημονικὰ συνέδρια κ. ἄ.

Ἡ συντάκτρια δ. Ἀννα Παπαμιχαήλ μετέσχε τοῦ ἐν Ρεθύμνῳ συνελθόντος Γ' Διεθνoῦς Κρητολογικοῦ συνεδρίου.

Τὸ Κέντρον Λαογραφίας παρέσχε καὶ κατὰ τὸ 1971 τὰς ὑπηρεσίας του εἰς Ἑλλήνας καὶ ξένους ἐρευνητὰς ἐνδιαφερομένους διὰ λαογραφικὰ θέματα, ὡς καὶ εἰς ὁμοεὶδῆ ἱδρύματα τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Δ'. ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1972

Τὸ ἐν τῷ Κέντρῳ Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ἐπιτελεσθὲν ἔργον κατὰ τὸ ληξάν ἔτος 1972 ὑπῆρξε, γενικῶς θεωρούμενον, ἱκανοποιητικόν, παρὰ τὸ ὅτι ἡ ἐν αὐτῷ ἐργασία ἐγένετο μὲ ἡλαττωμένας δυνάμεις. Ἐκ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Κέντρου ἡ συντάκτρια δ. Ἀννα Παπαμιχαήλ ἀνεχώρησε τὴν 21ην Μαρτίου εἰς Ἀγγλίαν δι' εὐρυτέρας σπουδὰς, ἡ γραφεὺς δ. Εὐφροσύνη Καλαβρουζιώτου ἀπεσπάσθη ἐπὶ τετράμηνον εἰς τὸ Κέντρον Ἐκδόσεως Ἔργων Ἑλλήνων Συγγραφέων, ἡ δὲ γραφεὺς δ. Ἀλίκη Γιαννοπούλου ἔλαβε μηνιαίαν ἀναρρωτικὴν ἄδειαν. Κατὰ μῆνα Αὐγουστον ἀνέλαβον ὑπηρεσίαν αἱ διορισθεῖσαι ὡς συντάκτριαι φιλόλογοι Μιράντα Τερζοπούλου - Παπαγεωργίου καὶ Ἑλένη Ψυχोगιοῦ - Ἰωαννίδη, ἐξ ὧν ἡ τελευταία ἐργάζεται ἔκτοτε μὲ μειωμένον κατὰ δύο ὥρας ὡράριον λόγῳ γαλουχίας, τὴν δὲ 23ην Νοεμβρίου ὀρκισθεῖς ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ὡς διευθυντῆς ὁ κ. Στέφανος Ἡμελλος, συντάκτης μέχρι τότε τοῦ Κέντρου.

Ἐπιτελεσθὲν ἔργον :

Εισαγωγή λαογραφικής ύλης.

Είς τὸ Κέντρον εἰσήχθησαν :

1) 67 λαογραφικαὶ συλλογαὶ (χειρόγραφοι ἢ δακτυλογραφημένοι) ἐκ σελίδων συνολικῶς 6782. Ἐκ τῶν συλλογῶν τούτων 21 ἀπεστάλησαν ὑπὸ ἐκπαιδευτικῶν, 38 ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Κορινθίας, 1 ὑπὸ τοῦ Κέντρου Ἐπιστημ. Ἑρευνῶν Κύπρου, αἱ δὲ λοιπαὶ 7 κατηρτίσθησαν ὑπὸ τῶν συντακτῶν τοῦ Κέντρου κκ. Ἀγγέλου Δευτεραίου (1) καὶ Γεωργίου Αἰκατερινίδου (3), ὡς καὶ τοῦ συντάκτου μουσικοῦ κ. Γεωργίου Ἀμαργιανᾶκη (3).

Σημειωτέον ὅτι μετὰ τὴν ὑποβολὴν τῶν πεπραγμένων τοῦ ἔτους 1971 εἰσήχθησαν τεσσαράκοντα συλλογαὶ ἐκ 2080 σελίδων.

2) 1191 ἡχογραφήσεις μουσικῆς δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ λαϊκῶν χορῶν. Ἐκ τῶν ἡχογραφήσεων τούτων αἱ 935 προέρχονται ἐκ συντακτῶν τοῦ Κέντρου αἱ δὲ λοιπαὶ ἐκ προσφορᾶς προσώπων ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν δημοτικὴν μουσικὴν.

3) 729 δίσκοι (εἰς διπλοῦν) ἰδίᾳ λαϊκῆς μουσικῆς, κατατεθέντες εἰς τὸ Κέντρον ὑπὸ διαφόρων παραγωγῶν μέσῳ τοῦ ἐργοστασίου τῆς Ἑλληνικῆς Φωνογραφικῆς Ἑταιρείας «Κολούμπια».

4) 3 κινηματογραφικαὶ ταινίαι συνολικοῦ μήκους 210 μέτρων μετὰ εἰς θέματα : α') Τὸ ἔθιμον τῶν Προδρομιτῶν καὶ γοροὶ Καταφυγίου εἰς τὸν συνοικισμὸν «Καταφυγιώτικα» Κατερίνης (120 μ.). β') Πόσι ἀναπτόμεναι κατὰ τὴν 23ην Ἰουνίου, παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, εἰς περιοχὴν «Πηγάδα» Πειραιῶς (60 μ.). γ') Τρόπος ἐκτελέσεως δημοδῶν μελωδιῶν με σαντούρι καὶ βιολὶ εἰς Λέσβον (30 μ.). Αἱ ἄνωτέρω κινηματογραφήσεις ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τοῦ συντάκτου κ. Γεωργίου Αἰκατερινίδου.

Ἀρχειακὸν καὶ εὐρύτερον ἐπιστημονικὸν ἔργον.

1. α') Οἱ γραφεῖς τοῦ Κέντρου, ὡς καί, ἐπὶ τι διάστημα, αἱ διορισθεῖσαι ὡς ἄνω δύο συντάκτριαι, ἀπεδελτίωσαν δι' ἀντιγραφῆς καὶ ἀποκοπῆς τῶν φύλλων τὴν λαογραφικὴν ὕλην 8 χ/φων συλλογῶν καὶ 7 ἐντύπων ποικίλου περιεχομένου ἐπὶ 10192 δελτίων.

β') Οἱ συντάκται ἐπεξεργάσθησαν καὶ ἐταξινόμησαν 2622 ἄσματα, 4822 παροιμίας καὶ 7197 δελτία ποικίλης λαογραφικῆς ὕλης, ἐτοποθέτησαν δὲ εἰς τὰ οἰκεῖα ἀρχεῖα 3381 ἄσματα, 4097 παροιμίας καὶ 1247 δελτία ποικίλης λαογραφικῆς ὕλης.

γ') Ὁ συντ.-μουσικὸς κατέγραψεν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφὴν ἐκ

ταινιών μαγνητοφώνου 95 μελωδίας δημοδῶν ᾠσμάτων καὶ ἐπεξεργάσθη μουσικο-λογικῶς 25 ἐξ αὐτῶν.

2. Ὁ διευθυντὴς τοῦ Κέντρου ἠσχολήθη προσέτι εἰς τὴν ἐπιλογὴν τῶν καταλλήλων παραλλαγῶν ἐκ τοῦ ἀρχείου ᾠσμάτων καὶ ἐπιστημονικὴν ἐπεξεργασίαν αὐτῶν διὰ τὸν ὑπὸ ἔκδοσιν Β' τόμον τῆς Ἑκλογῆς Ἑλληνικῶν Δημοτικῶν Τραγουδιῶν.

3. α') Ἐξετυπώθη ὁ λαογραφικὸς χάρτης τοῦ ξυλίνου ἀρότρου, παρασκευασθεὶς τῇ ἐποπτεῖᾳ τοῦ διευθυντοῦ ὑπὸ τοῦ ἐπὶ ἀναθέσει ἔργου ἐν τῷ Κέντρῳ ἐργαζομένου κ. Γ ρ η γ. Δ η μ η τ ρ ο π ο ὕ λ ο υ, καὶ ἀπεστάλη πρὸς παρουσίαςιν μετὰ σχετικοῦ ὑπομνήματος εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν εἰς τὸ ἐν Στοκχόλμῃ συνελθὸν συνέδριον τῆς Διεθνoῦς Ὁργανώσεως τοῦ Ἑθνομολογικοῦ Ἀτλαντος τῆς Εὐρώπης.

β') Ἐπερατώθη ἡ προεργασία διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ χάρτου τοῦ ζυγοῦ.

4. Ἐξετελέσθησαν τρεῖς μηνιαῖαι ἐρευνητικαὶ ἀποστολαὶ πρὸς ἡχογράφησιν ἰδίᾳ δημοδῶν ᾠσμάτων καὶ μελωδιῶν ἐκ τῆς νηπαιγωγικῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν συντακτῶν τοῦ Κέντρου κκ. Ἀ γ γ έ λ ο υ Δ ε υ τ ε ρ α ί ο υ (Ἰθάκη, Λευκάς), Γ ε ω ρ γ ί ο υ Α ἰ κ α τ ε ρ ι ν ῖ δ ο υ (Λέσβος, Ἀθήναι) καὶ τοῦ συντάκτου - μουσικοῦ κ. Α Κ Α Δ Ι Α Ο Υ Α μ μ α ρ γ ι α ν ά κ η (Κρήτη).

5. Ἐπερατώθη ἡ ἐργασία ἐκδόσεως τῆς Ἑκλογῆς ἀπὸ τὰ κλέφτικα τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ μετ' ἀποτυπώσεως τῶν μελωδιῶν αὐτῶν ἐπὶ τριῶν μεγάλων δίσκων διὰ τῆς ἐκτυπώσεως εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἀγγλικὴν γλῶσσαν καὶ τοῦ ὑπομνήματος περὶ αὐτῶν, συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Γ. Α. Μ έ γ α.

Βιβλιοθήκη.

Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου εἰσῆχθησαν 119 δημοσιεύματα.

Τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου καὶ τὸ ἐν αὐτῷ ἀποκείμενον ὕλικὸν ἐχρησιμοποίησαν Ἕλληνες καὶ ξένοι ἐρευνηταὶ ἐνδιαφερόμενοι διὰ λαογραφικὰ θέματα. Πρὸς τούτοις παρεσχέθησαν δι' ἀλληλογραφίας εἰς ἄλλοδαποὺς ἐρευνητὰς ἐπιστημονικαὶ πληροφορίαι ἐπὶ διαφόρων θεμάτων, ἀφορώντων εἰς τὸν ἐκ παραδόσεως ἑλληνικὸν λαϊκὸν πολιτισμόν.

RÉSUMÉ

**Exposés sur l'activité du Centre de Recherches
du Folklore Hellénique pendant les années 1969 - 1972.**

ΤΙΜΗΤΙΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ
ΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΕΙΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΥΛΗΣ
ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1969 - 1972

Ἐκ τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1969 - 1972 ἐκπαιδευτικῶν ἰδίᾳ λειτουργῶν, οἱ ὁποῖοι κατέθεσαν εἰς τὸ Κέντρον συλλογὰς λαογραφικῆς ὕλης ἔτυχον τιμητικῶν διακρίσεων μετὰ πρότασιν τῶν διατελεσάντων Διευθυντῶν, εἰσήγησιν τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἀπόφασιν τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας, συμφώνως πρὸς τὴν ὑπ' ἀρ. 27761/1952 ἐγκύκλιον αὐτῆς, οἱ ἐξῆς συλλογεῖς :

Α'. ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1969

I. ΠΡΩΤΟΣ ΕΠΙΑΙΝΟΣ ΜΕΤΑ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ ΔΡΧ. 3.000

Πέτρος Θεοχαρίδης, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Πομάκοι, οἱ Μουσουλμάνοι τῆς Ροδόπης. Ἱστορία, καταγωγή, γλώσσα, θρησκεία, λαογραφικά» ἐκ σελ. 457 καὶ φωτογραφιῶν 197 (ἀρ. χ/φου 3249).

II. ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΕΠΙΑΙΝΟΣ ΜΕΤΑ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ ΔΡΧ. 2.000

1. Ἀθαν. Γεωργόπουλος, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Λαογραφικὰ στοιχεῖα κοινότητος Παπαδάτων ἐκ Πρεβέζης», ἐκ σελ. 209, μετὰ ταινίας ἡχογραφημένων ἀσμάτων (ἀρ. χ/φου 3350).
2. Κωνστ. Λαζαρίδης, συντ. διδ/λος, διὰ τὰς συλλογὰς τοῦ : «Τὸ χωριό μου (Κουκκούλι Ζαγοριοῦ) καὶ ἡ λαογραφία του. Τόμ. Ε'. Ὁ φυτικὸς κόσμος καὶ ὁ ἄνθρωπος», ἐκ σελ. 210 + 41, καὶ «Τόμ. ΣΤ', Λαογραφικὰ ποικίλα», ἐκ σελ. 111 (ἀρ. χ/φον 3229 καὶ 3352).

III. ΤΡΙΤΟΣ ΕΠΙΑΙΝΟΣ ΜΕΤΑ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ ΔΡΧ. 1.500

1. Ἰάκ. Ἡλίας, μουσικός, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Παραβολές, αἰνίγματα, παροιμίες κ.ἄ. ἐκ Μεγάρων, Ἡπείρου καὶ ἄλλων τόπων» ἐκ σελ. 278 (ἀρ. χ/φου 3348).
2. Γεώργ. Μανόπουλος, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐξ Ἀετορράχης Δωδώνης Ἰωαννίνων ἐκ σελ. 138 (ἀρ. χ/φου 3332).

3. Ἀριστ. Μπακαϊμης, διδ/λος, καὶ Ἰφιγένεια Βρανάκη, διδ/σσα, διὰ τὴν συλλογὴν τῶν «Ὁ πνευματικὸς βίος εἰς τὴν λαογραφίαν τῆς Ζώνης Βοῖου Δυτ. Μακεδονίας» ἐκ σελ. 132 (ἀρ. χ/φου 3333).
4. Χρῆστος Παπαδημητρίου, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Λαογραφικὰ τοῦ χωρίου Σπάρτου Ἀμφιλοχίας Αἰτωλ/νίας» ἐκ σελ. 144 (ἀρ. χ/φου 3228).
5. Δημ. Παπανῖκος, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ τοῦ χωρίου Σταγιάδων Καλαμπάκας ἐκ σελ. 115 (ἀρ. χ/φου 3340).
6. Θεόδ. Σιάκας, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Λαογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ χωρίου Φωτεινοῦ Ἄρτης» ἐκ σελ. 111 (ἀρ. χ/φου 3335).
7. Γεώργ. Χασιάκος, διδ/λος, διὰ τὸ δημοσίευσμά του : Ἱστορικὰ καὶ Λαογραφικὰ τῆς Κουκουβίτσας (Καλοσκοπῆς Φωκίδος), Ἀθῆναι 1968, σελ. 64 - 157.

IV. ΕΠΑΙΝΟΣ ΑΝΕΥ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ

1. Ἀλέξ. Ἀδαμίδης, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Δημώδης ἱατρικὴ καὶ μαντικὴ ἐξ Ἀγίου Βασιλείου Λαγκαδᾶ Θεσσαλονίκης καὶ Δαμασκηνέας Βοῖου Κοζάνης» ἐκ σελ. 85 (ἀρ. χ/φου 3224).
2. Νικ. Δασκαλάκης, φιλόλογος καθηγητὴς, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Λαογραφικὰ ἱστορικὰ, δημοτικὰ τραγούδια, παραῶνα» ἐκ σελ. 84 (ἀρ. χ/φου 3225).
3. Κ. Καρυδάκης, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Ἀθηλιορείτικη λαογραφία», Βόλος (1968), ἐκ σελ. 55 (ἀρ. χ/φου 3231).
4. Ἡρακλῆς Κέτσος, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ τῆς περιφερείας Κατσανοχωρίων Ἰωαννίνων ἐκ σελ. 108 (ἀρ. χ/φου 3233).
5. Ἀριστοφ. Κουλερῆς, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Προγονικὴ ζωὴ. Ἥθη καὶ ἔθιμα τοῦ χωρίου Ἀμφία Ροδόπης» ἐκ σελ. 89 (ἀρ. χ/φου 3234).
6. Νικ. Κωτούλας, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Ἡ Σταυροῦπολις Ξάνθης, Λαογράφημα - κοινωνιογράφημα» ἐκ σελ. 147 (ἀρ. χ/φου 3250).
7. Καλλιόπη Τζανιδάκη, διδ/σσα, διὰ τὴν συλλογὴν τῆς ἐκ τῆς περιοχῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης ἐκ σελ. 124 (ἀρ. χ/φου 3334).
8. Γυμνάσιον Μολάων, διὰ τὰς συλλογὰς τῶν μαθητῶν τοῦ ἐκ τῆς περιφερείας Μολάων ἐκ σελ. 949 (ἀρ. χ/φον 3251 - 3320).

Β'. ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1970

Ι. ΠΡΩΤΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ ΜΕΤΑ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ ΔΡΧ. 3.000

Εἰς οὐδένᾳ ἀπονέμεται, διότι οὐδεμία ἐκ τῶν ὑποβληθεῖσων συλλογῶν ἐκρίθη ἄξια τοιαύτης διακρίσεως.

Π. ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ ΜΕΤΑ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ ΔΡΧ. 2.000

1. Γεώργ. Ἀνέστης, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ τοῦ χωρίου Κόκκινον Δωρίδος ἐκ σελ. 268 (ἀρ. χ/φου 3474).
2. Κωνστ. Μακρῆς, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Ἐθιμικὴ οἰκογενειακὴ ζωὴ κοινότητος Σισανίου Βοΐου» ἐκ σελ. 149 (ἀρ. χ/φου 3479).
3. Ἰω. Μπασλῆς, φιλόλογος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ τοῦ χωρίου Κρανέας Τιρ-νάβου ἐκ σελ. 241 (ἀρ. χ/φου 3459).
4. Δημ. Παππᾶς, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Λαογραφικὰ Μεγάλου Περιστε-ρίου Ἰωαννίνων» ἐκ σελ. 232 (ἀρ. χ/φου 3420).

ΠΙ. ΤΡΙΤΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ ΜΕΤΑ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ ΔΡΧ. 1.500

1. Βασ. Βετσόπουλος, συντ. τραπεζικὸς ὑπάλληλος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ χωριοῦ μου Πυρσόγιαννη Ἡπείρου» ἐκ σελ. 470 (ἀρ. χ/φου 3480).
2. Λάμπρος Βουρβουριώτης, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἀπὸ τὸ Γεράκιον Λακε-δαίμονος ἐκ σελ. 178 (ἀρ. χ/φου 3416).
3. Ζαχαρίας Γεωργιάδης, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Πλατανόσση, Λαογρα-φία, ἱστορία, ὁμολογία» ἐκ σελ. 86 (ἀρ. χ/φου 3455).
4. Κωνστ. Λαζαρίδης, συντ. διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Τὸ χωριό μου Κουκκούλι τοῦ Ζαγοριοῦ καὶ ἡ λαογραφία του, τὸν Ζ', Ὁ ζωϊκὸς κόσμος καὶ ὁ ἄνθρω-πος», ἐκ σελ. 158 (ἀρ. χ/φου 3454).
5. Κωνστ. Πιπίλας, φιλόλογος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Δημοτικὰ τραγούδια Δεσκά-της Γρεβενῶν» ἐκ σελ. 215 (ἀρ. χ/φου 3472).
6. Ἀνδρέας Στεφόπουλος, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Ὅ,τι λέει ὁ λαὸς» ἐκ σελ. 157 (ἀρ. χ/φου 3453).

ΙΥ. ΕΠΑΙΝΟΣ ΑΝΕΥ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ

1. Ἰφιγένεια Βρανάκη, διδ/σσα, διὰ τὴν συλλογὴν τῆς «Οἱ τροφές στὴ Δαμασκη-νιά, στὴ Βλάστη καὶ στὰ Νάματα Κοζάνης» ἐκ σελ. 110 (ἀρ. χ/φου 3477).
2. Ντόρης Διαλεκτός, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Οἱ προλήψεις μας» ἐκ σελ. 72 (ἀρ. χ/φου 3456).
3. Κλεομένη Κώνστα, διὰ τὴν κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα ἀποστολὴν εἰς τὸ Κέντρον 150 περίπου ἡχογραφημένων ἐπὶ ταινιῶν μαγνητοφώνου ᾠσμάτων ἐκ τῆς περιοχῆς Μεσολογίου.
4. Ἀριστείδης Μπακαῖμης, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Λαογραφικὸν ὕλικόν

ἐκ τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς Ροδιανῆς Κοζάνης» ἐκ σελ. 101 (ἄρ. χ/φου 3478).

5. Χριστόδουλος Ντερμάρης, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν του ἐκ τῆς περιοχῆς Ἐπισκοπικοῦ Ἰωαννίνων ἐκ σελ. 67 (ἄρ. χ/φου 3417).
6. Θεόδ. Ε. Πράππας, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν του «Λαογραφικὰ Πολυκαστάνου Κοζάνης» ἐκ σελ. 71 (ἄρ. χ/φου 3413).

Γ'. ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1971

Ι. ΠΡΩΤΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ ΜΕΤΑ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ ΔΡΧ. 3.000

1. Ἰωάννης Γιούργαλις, ταξ/χος ἐ.ἀ., διὰ τὴν συλλογὴν του «Ἡ Πισπιλοῦντα τῆς Χίου» ἐκ σελ. 461 + 412 λεξιλόγιον (ἄρ. χ/φου 3482).
2. Νικ. Γαρυφαλλάκης, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν του «Λαογραφικὰ Σητείας» ἐκ σελ. 504 (ἄρ. χ/φου 3506).
3. Εἰρήνη Παπαμιχαήλ, καθηγήτρια, διὰ τὴν συλλογὴν της ἐκ Θεσσαλίας ἐκ σελ. 460 (ἄρ. χ/φου 3515).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΙΙ. ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ ΜΕΤΑ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ ΔΡΧ. 2.000

1. Κωνστ. Λαζαρίδης, συντ. διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν του «Τὸ χωριό μου Κουκούλι τοῦ Ζαγοριεῦ καὶ ἡ λαογραφία του, τόμ. Η', Τὰ τραγούδια», ἐκ σελ. 212 (ἄρ. χ/φου 3505).
2. Γεώργ. Χατζόπουλος, φιλόλογος, διὰ τὴν συλλογὴν του «Λαογραφικὰ Κρουονέρου Ἀνατ. Θράκης, τόμ. Α'», ἐκ σελ. 187 (ἄρ. χ/φου 3507).
3. Μενέλαος Φ. Καραμεσίνης, φιλόλογος, διὰ τὴν συλλογὴν του «Λαογραφικὰ Ξηρομέρου Ἀκαρνανίας καὶ τῶν γειτονικῶν νησιῶν Ἰονίου» ἐκ σελ. 265 (ἄρ. χ/φου 3508).

ΙΙΙ. ΤΡΙΤΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ ΜΕΤΑ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ ΔΡΧ. 1.500

1. Θωμᾶς Καραμάνος, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν του ἐκ τοῦ χωρίου Μπελέτσι Τρικάλων Θεσσαλίας ἐκ σελ. 98 (ἄρ. χ/φου 3494).
2. Διαμάντω Λογαράκη, διδ/σσα, διὰ τὴν συλλογὴν της «Σολομωνική» ἐκ σελ. 202 (ἄρ. χ/φου 3509).
3. Ἰωάννης Γουλές, ἔμπορος, διὰ τὴν συλλογὴν του ἐξ Ἀστακοῦ Αἰτωλ/νίας ἐκ σελ. 556 (ἄρ. χ/φου 3517).

IV. ΕΠΑΙΝΟΣ ΑΝΕΥ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ

1. *Ἡλίας Γ. Μετοχιανάκης*, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Λαογραφικὴ μελέτη ἐκ τοῦ χωρίου Βασιλικὰ Ἀνώγεια Ἡρακλείου» ἐκ σελ. 83 + 8' πίν. (ἀρ. χ/φου 3491).

Ἐπίσης ἔτυχον τιμητικῶν διακρίσεων τῆς Ἀκαδημίας οἱ κάτωθι συλλογεῖς λαογραφικῆς ὕλης, σχετικῆς πρὸς τὸν Λαογραφικὸν Ἀτλαντα (Α' Ἑρωτηματολόγιον διὰ τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰς περιοδικὰς πυράς).

I. ΤΡΙΤΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ ΜΕΤΑ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ ΔΡΧ. 1.500

1. *Πάνος Πολύδερας*, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐξ Ἀμυγδαλέας Γορτυνίας ἐκ σελ. 32 + 128 (ἀρ. Ἑρωτ. Πελ. I, 4).
2. *Δημ. Ἀμδίτης*, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ Καλλιθέας Λήμνου ἐκ σελ. 32 + 85 (ἀρ. Ἑρωτ. Θράκ. νῆς. I, 8).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

1. *Γρηγ. Στεργιούλης*, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ Λαζαρίνας Καρδίτσας ἐκ σελ. 32 + 127 (ἀρ. Ἑρωτ. Θεσσ. ΔΕ, 111).
2. *Δημ. Κρασιώτης*, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐξ Ὀμαλῆς Βοτῶν Κοζάνης ἐκ σελ. 32 + 69 (ἀρ. Ἑρωτ. Μακ. II, 64).
3. *Πολυχρόνης Προύσαλης*, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ Φωτολείβου Δράμας ἐκ σελ. 72 (ἀρ. Ἑρωτ. Μακ. XII, 45).
4. *Παναγ. Κερεζούδης*, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ Πυθίου Διδυμοτείχου ἐκ σελ. 32 + 54 (ἀρ. Ἑρωτ. Θράκ. III, 16).
5. *Σταῦρος Μπονδαλίκας*, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐξ Ἑλληνοχωρίου Διδυμοτείχου ἐκ σελ. 30 + 34 (ἀρ. Ἑρωτ. Θράκ. III, 28).
6. *Δημ. Διάκος*, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ Διδυμοτείχου ἐκ σελ. 32 + 64 (ἀρ. Ἑρωτ. Θράκ. III, 29).
7. *Γεώργ. Παπαστάμος*, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ Μαντουδίου Χαλκίδος ἐκ σελ. 32 + 46 (ἀρ. Ἑρωτ. Εὔβ. I, 29).
8. *Βασ. Μπενέκος*, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ Φορτοσίου Δωδώνης ἐκ σελ. 32 + 16 (ἀρ. Ἑρωτ. Ἡπειρ. IV, 40).
9. *Γεώργ. Γέρμανλης*, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ Γονίμου Σιντικῆς ἐκ σελ. 32 + 66 (ἀρ. Ἑρωτ. Μακ. XI, 9).

10. Δημ. Παλαιολόγος, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ Κοντοπουλίου Λήμνου ἐκ σελ. 32 + 28 (ἀρ. Ἑρωτ. Θρακ. νῆσ. I, 2).
11. Ἀλέξ. Μηλόπουλος, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ Δωματίων Καβάλας ἐκ σελ. 32 + 44 (ἀρ. Ἑρωτ. Μακ. XIII, 6).
12. Δημ. Λαζαρόπουλος, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ Παλαιοπύργου Μαντινείας ἐκ σελ. 60 + 26 (ἀρ. Ἑρωτ. Πελ. I, 87).
13. Φώτιος Κονιστής, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ Δροσάτου καὶ Εὐπαλίου Δωρίδος ἐκ σελ. 32 + 45 (ἀρ. Ἑρωτ. Στερ. III, 14).
14. Ἡρακλῆς Βουλγαράκης, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ Σταμνῶν Πεδιάδος Ἡρακλείου ἐκ σελ. 32 + 33 (ἀρ. Ἑρωτ. Κρήτ. III, 108).
15. Κίμων Χαρίσης, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐξ Αὐγερινοῦ Βοῖου Κοζάνης ἐκ σελ. 32 + 92 (ἀρ. Ἑρωτ. Μακ. II, 56).
16. Ἐμμ. Φαρσάρης, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐξ Ἀνατολῆς Ἱεραπέτρας Λασιθίου ἐκ σελ. 32 + 39 (ἀρ. Ἑρωτ. Κρήτ. IV, 22).
17. Ἀριστοφάνης Χουρδάκης, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐξ Ἀγίας Παρασκευῆς Ἡρακλείου ἐκ σελ. 32 + 80 (ἀρ. Ἑρωτ. Κρήτ. III, 107).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Δ' ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1972

ΑΘΗΝΩΝ

I. ΠΡΩΤΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ ΜΕΤΑ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ ΔΡΧ. 6.000

Κωνστ. Χανιώτης, ἐπιθ/τῆς Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως Β' Ἐκπαιδ. Περιφ. Σερρών, διὰ τὴν ἀποστολὴν λαογραφικοῦ ὕλικου ἐκ τοῦ νομοῦ Σερρῶν ἐκ σελ. 1291 (ἀρ. χ/φων 3540 - 3573).

Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἐπιθ/τοῦ βραβεύονται ἐπίσης οἱ διδάσκαλοι τῆς περιφέρειας του, οἱ ὅποιοι, συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας του, εἰργάσθησαν εἰς τὸν καταρτισμὸν τῶν ὑποβληθεισῶν λαογραφικῶν συλλογῶν.

II. ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ ΜΕΤΑ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ ΔΡΧ. 4.000

1. Δημ. Παπανικολάου, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Λαογραφία τοῦ χωρίου Πεύκης Καλαμπάκας» ἐκ σελ. 130 (ἀρ. χ/φου 3522).
2. Ντόρης Διαλεκτός, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Λεσβιακὲς παροιμίαι» ἐκ σελ. 237 (ἀρ. χ/φου 3527).
3. Σουλτάνα Πολιτσάκη - Παπαδημητρίου, διδ/σσα, διὰ τὴν συλλογὴν τῆς «Ἀπὸ τὸ Μεγάλο Βογιαλίκι τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας στὴν Ξυλαγανὴ τῆς Δυτ. Θράκης» ἐκ σελ. 131 + κς' (ἀρ. χ/φου 3535).

III. ΤΡΙΤΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ ΜΕΤΑ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ ΔΡΧ. 3.000

1. Δημ. Δᾶνος, συντ. διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Ἡθογραφήματα τῆς παιδοζωῆς» ἐκ σελ. 117 (ἀρ. χ/φου 3523).
2. Θεόδ. Πράππας, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Λαϊκὴ παράδοσις, λαϊκὸς πολιτισμὸς Πολυκαστάνου» ἐκ σελ. 104 (ἀρ. χειρ. 3526).
3. Γεώργ. Δουγαλῆς, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Ἡθὴ καὶ ἔθιμα χωρίου Λευκοπηγῆς Κοζάνης» ἐκ σελ. 131 (ἀρ. χ/φου 3528).
4. Διαμάντω Λογαράκη, διδ/σσα, διὰ τὴν συλλογὴν τῆς ἐκ τοῦ χωρίου Κεντρὶ Ἱεραπέτρας Λασιθίου ἐκ σελ. 124 (ἀρ. χ/φου 3536).

IV. ΕΠΑΙΝΟΣ ΑΝΕΥ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ

1. Βασ. Πανλίδης, συντ. διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ «Πρόβατο καὶ γίδα καὶ τυρὶ στὴ λαογραφία τοῦ τόπου μου» ἐκ σελ. 109 (ἀρ. χ/φου 3538).
2. Νικ. Δημητρίου, συντ. διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ τῆς νήσου Σάμου ἐκ σελ. 52 (ἀρ. χ/φου 3539).
3. Γεωργίου Ρομίτσου, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ Βαμβακοφύτου Σερρών ἐκ σελ. 86 (ἀρ. χ/φου 3554).
4. Ἰωάννης Ἀδαμόπουλος, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐξ Ἀναγεννήσεως Σερρών ἐκ σελ. 80 (ἀρ. χ/φου 3561).
5. Ἀναστ. Μυρωνίδης, διδ/λος, διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐξ Ἀμμουδιάς Σιντικῆς Σερρών ἐκ σελ. 94 (ἀρ. χ/φου 3564).

Σ. Δ. Η.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΛΗΦΘΕΝΤΑ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1969, 1970, 1971, 1972
ΕΞ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ,
ΕΚ ΔΩΡΕΩΝ ΚΑΙ ΕΞ ΑΓΟΡΑΣ

(Revue reçues pendant les années 1969, 1970, 1971, 1972
par donations, achat et en échange de l'Annuaire
du Centre de Recherches du Folklore Hellénique)

Α'. ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν. Ἀθῆναι, τόμ. ΙΔ' (1968), ΙΕ' (1969). (Ἐκδο-
σις τῆς Ἑταιρείας Εὐβοϊκῶν Σπουδῶν).

Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος. Ἐν
Ἀθήναις, τόμ. 18 (1965 - 66).

Ἀκαδημία (Κέντρον Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν). *Δελτώσις*, τόμ. ΠΛ (1970),
IV (1971).

Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Ἐν Ἀθήναις, ἔτ. ΛΕ' (1966 -
67), ΛΣΤ' (1968).

Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. ΣΤ' (1967),
Ζ' (1968).

Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Στερεοελλαδικῶν Μελετῶν. Ἀθῆναι, τόμ. Α' (1968),
Β' (1969 - 70).

Ἐπετηρὶς τοῦ Κέντρου Ἑρευνῆς τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.
Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 12 (1968).

Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου
Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. ΙΘ' (1968 - 1969), Κ' (1969 - 1970), ΚΑ' 1970 -
1971).

Ἡὼς. Ἐν Ἀθήναις, ἔτ. 8 (1965), 9 (1966), 10 (1967 - 69).

*Θησαυρίσματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαν-
τινῶν Σπουδῶν.* Βενετία, τόμ. 5 (1968), 6 (1969), 7 (1970), 8 (1971).

Κιμωλιακά. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. Α' (1970), Β' (1972).

Κυπριακαὶ Σπουδαί. Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. Ἐν Λευ-

κωσία Κύπρου, τόμ. ΛΒ' (1968), ΛΓ' (1969), ΛΔ' (1970), ΛΕ' (1971).

Κυπριακὸς Λόγος. Λευκωσία, ἔτ. 1 (1969).

Λαογραφία. Δελτίον τῆς Ἑλλη.ικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. ΚΓ' (1964), ΚΣΤ' (1969), ΚΖ' (1971).

Λαογραφικαὶ Σπουδαί. Λευκωσία - Κύπρος, τόμ. Α' (1968), Β' (1970).

Λαογραφικὴ Κύπρος. Λευκωσία. Χρόν. Α' (1971).

Μαγνησιακά. (Ἀθῆναι), τόμ. Α' (1971).

Μαθητικὴ Ἑστία. Περιοδικὸν τῶν μαθητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Λευκωσία Κύπρου, ἔτ. ΙΣΤ' - ΙΗ' (1966/68), ΙΘ' - Κ' (1969 - 70).

Μακεδονικά. Σύγγραμμα περιοδικὸν τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Ἐν Θεσσαλονίκῃ, τόμ. 7 (1967), 8 (1968), 9 (1969).

Μικρασιατικὰ Χρονικά. Ἀθῆναι, τόμ. 14 (1970).

Νιοχώρι. (Νεοχώριον), ἔτ. Α' (1970), Β' (1971).

Πελοποννησιακά. Ἀθῆναι, τόμ. ΣΤ' (1968), Ζ' (1970).

Πρακτικὰ Τρίτον Πανιονίου Συνεδρίου. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. Α' (1967), Β' (1969).

Ρομμελιώτικο Ἡμερολόγιο. Ἀθῆναι, ἔτ. 1968, 1969, 1970.

Σερραϊκὰ Χρονικά. Ἀθῆναι, τόμ. 3 (1969).

Τὰ Συμαϊκά. Ἀθῆναι, τόμ. Α' (1972).

Χρονικά τῶν Τσακόνων. Ἀθῆναι, τόμ. Γ' (1969).

Β'. Ε Ε Ν Α

Archivos del Folklore Chileno. Santiago de Chile. Fasciculo 2 (1951), 8 (1957), 9 (1970).

Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique. Collection de l' Institut Français d' Athènes. Athènes, tome XXIX (1971).

Bulletin folklorique d' île - de - France. Paris, année XXX (1968).

Ethnographica (Museum Moraviae. Intstitute Ethnographicum Brunae). Tom. VII - VIII (1965 - 68) Studien I and II.

Ethnologia Slavica. Bratislava, tom. I (1970).

Fabula. Zeitschrift für Erzählforschung, hrsg. von Kurt Ranke. Berlin, Bd. 10 (1969), 11 (1970), 12 (1971).

Fataburen. Stockholm 1970, 1971.

FF Communications. Helsinki, No 203 (1968), 204 (1969), 205 - 206 (1969), 207 (1969), 208 (1970), 209 (1971).

Folklore. London, vol. 80 (1969), 81 (1970).

Folklore Americano. Lima - Peru, anôis XV - XVI No 15 (1967 - 1968).

Gottscheer Volkslieder. Mainz, Bd. 1 (1969).

Hessische Blätter für Volkskunde. Giessen, Bd. 60 (1969), 61 (1970).

Internationale Volkskundliche Bibliographie. Bâle, Jahrg. 1948 und 1949, 1950 und 1951, 1952 - 1954, 1955 - 1956, 1957 und 1958.

Jahrbuch für Volksliedforschung. Berlin, Jahrgang 14 (1969), 15 (1970), 16 (1971).

Journal of American Folklore. Philadelphia, vol. 82 (1969), 83 (1970).

Makedonski Folklor (Le Folklor Macédonien). Skopje, 1 (1968), II (1969), III (1970).

Nederlandse Volkskundige Bibliografie. Antwerpen, deel VI (1968), VII (1968), IX (1970), X (1970), XI (1971), XIII (1971).

Österreichische Zeitschrift für Volkskunde. Wien, Bd. 72 (1969), 73 (1970), 74 (1971).

Proverbia (Société de Littérature Finnoise). No 10 (1968), 11 (1968), 12 - 14 (1969), 15 (1970).

Revista de Etnografie și Folklor. București, tom. 14 (1969), 15 (1970), 16 (1971), 17 (1972).

Revue des Études Sud - Est Européennes. București, tom. VII (1969), VIII (1970), IX (1971).

Schweizerisches Archiv für Volkskunde. Basel, Bd. 65 (1969), 66 (1970), 67 (1971).

Studia Fennica. Revue de Linguistique et d' Ethnologie Finnoises. Helsinki, tome 15 (1970), 16 (1971).

Symbolon. Jahrbuch für Symbolforschung. Basel - Stuttgart, Bd. 1 (1960), 2 (1961), 3 (1962), 4 (1964), 5 (1966), 6 (1968), 7 (1971).

Yearbook of the International Folk Music Concil. Vol. 1 (1969), 2 (1970).

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena - Zagreb, Knjiga 41 (1962), 42 (1964), 45 (1971).

Zeitschrift für Volkskunde. Stuttgart, Bd. 63 (1967), 64 (1968), 65 (1969), 66 (1970), 67 (1971).

Π Ρ Ο Σ Θ Η Κ Η

(σ. 8 κέξ.)

Ἡ παράδοσις περὶ τοῦ ὄνου, ὁ ὁποῖος διδάσκει τοὺς ἀνθρώπους τὴν κλάδου-
σιν τῆς ἀμπέλου, εἶναι, ὡς φαίνεται, εὐρύτερον γνωστὴ εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν χῶρον
καὶ ἔχει μόνον εἰς τὴν περιοχὴν Unterwallis τῆς Ἑλβετίας. Μίαν τοιαύτην παρά-
δοσιν ἐκ Τουραίνης τῆς Γαλλίας, συναφῇ πρὸς τὰς ἐξετασθείσας ἐλληνικάς, ἔχει
δημοσιεύσει ὁ Jacques-Marie Rougé (Le folklore de la Touraine, Tours 1931,
σ. 141). Εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην ἀναφέρεται συγκεκριμένως ὅτι ὁ ὄνος ἐνὸς μονα-
χοῦ τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Μαρτίνου ἦτο ὁ καταφαγὼν τὸ κλῆμα καὶ ὁ διδάξας
οὕτω τὴν κλάδουσιν τοῦ φυτοῦ. Ἀλλ' ὡς μετὰ τὴν παραφορῆ δι' ἐπιστολῆς τοῦ ὁ γνω-
στὸς λαογράφος Roger Lecoq, εἰς τὸν ὅποιον ὁρῶ καὶ τὴν ἀνωτέρω παρα-
πομπὴν εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Rougé, εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ παράδοσις σχετίζεται γενι-
κώτερον μετὰ τὴν θαυματουργικὴν παρουσίαν εἰς τὴν Τουραίνην τῶν ἁγίων προστατῶν
τῆς ἀμπέλου καὶ τοῦ οἴνου Βικεντίου καὶ Μαρτίνου, εἰς τοὺς ὄνους τῶν ὁποίων
ἀποδίδεται ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνέργεια.

ΣΤΕΦ. Δ. ΗΜΕΛΛΟΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ

Ἀβδηρα Θράκης 114
Ἀγία Ἄννα Εὐβοίας 79,
88, 91, 98, 100, 101,
103
Ἀγία Κυριακή Θεσπρωτίας
112
Ἀγία Παρασκευή Λέσβου 5,
13
Ἀγία Τριάς Ἡρακλείου 121
Ἀγιάσος Λέσβου 89
Ἀδραμύτιον Μ. Ἀσίας 114
Ἀζοκέραμος Σητείας 28
Ἀθῆναι 78, 92, 107, 108,
122, 123, 124, 127,
129

Ἀββαλὶ Μ. Ἀσίας 114
Αἴγυπτος 130
Αἰδηψός 78
Αἶνος Ἀνατ. Θράκης 120
Ἀλβανία 116
Ἀλμαλί Μαλγάρων Θράκης
79

Altheim 118

Ἀμοργός 59, 68
Ἀμυδαλιὰ Αἴνου 101
Ἀνακού Καππαδοκίας 91,
93
Ἀνασελίτσα Μακεδονίας
115

Ἄνδρος 13
Ἀπείρανθος Νάξου 78, 80,
100
Apulia 20
Ἀράχοβα Παρνασσίδος 79,
101

Ἀργολίς 8, 9
Ἄρδακτος Ρεθύμνης 4
Ἀρκαδία 114
Ἀττική 123, 124, 129
Αὐλὶς 130

Ἀφεντικὸ 100
Ἀχαΐα 4, 77

Wallis 9
Βάρος Δήμου 79
Βασιλικὰ Χαλκιδικῆς 111
Βασιλίτσι Πυλίας 78, 94,
98, 100, 101, 114, 120

Βατσουνιά Καρδίτσης 4
Βερολῖνον 122, 126
Βεσφαλία 117
Westthrazien 19
Βιζύη 114, 120
Βιθυνία 101, 114
Βλαχώρι Θεσπρωτίας 111

Βόιον Κόζανης 6
Βόρειος Ἀμερική 115
Βόρειος Ἀφρική 113
Βόρειος Ἰνδία 113
Βοσνία 117
Βραχώρι Ἡπείρου 78, 98,
101

Βροντᾶδες Χίου 114

Γαλανᾶδες Νάξου 98, 101
Γαλατσαδες Εὐβοίας 120
Γαλλία 86, 288
Γερμανία 86
Γιάλτρα Εὐβοίας 5
Γλογοβίτσα βλ. Θερινὸν
Καρδίτσης
Γορτυνία 67

Δάφνη Δήμου 80
Δελφοὶ 124
Δωδεκάνησος 56, 101

Ἑλασσών 4
Ἑλβετία 86
Ἑξω Ποτάμοι Λασιθίου 72
Ἑρζεγοβίνη 117

Ἑρμιονίς 80, 92, 93, 99,
103
Ἑσθονία 113, 117
Εὐβοία 79, 88, 100, 101,
103, 114

Ζαβέρδα 111
Ζαγορά 114, 120
Ζαγόρι Ἡπείρου 83, 87,
90, 97
Ζαγοροχώρια 103
Ζευγοστάσιον Καστορίας
114
Zypern 20

Ἡεῖα 114
Ἥλις 77

Ἡπειρος 78, 81, 82, 83, 87,
90, 91, 93, 94, 98, 101,
104, 105
Ἡράκλειον Κρήτης 27

Θερινὸν Καρδίτσης 4
Θεσπρωτία 98
Θεσσαλία 90, 97, 98
Θράκη 3, 79, 81, 90, 91,
93, 100, 101, 103, 111,
113

Ἰθάκη 6, 92, 97, 101, 104
Ἰκαρία 5
Ἰκαρία Ἀττικῆς 123
Ἰμβρος 5
Ἰνδία 113
Ἰνδονησία 113
Ἰόνιοι νῆσοι 89
Ἴος 114
Ἰσπανία 113
Ἰταλία 86, 113
Ἰωνία 116

Κάδιξ 'Ισπανίας 118
 Κακοπετριά Κύπρου 115
 Καλαβρία 20, 113, 118
 Kalabria βλ. Καλαβρία
 Καλαμαύκια Λασιθίου 4
 Καλέντζιον 'Ηπείρου 91
 Καλλιθέα Λήμνου 5
 Καλόγηροι Τρικάλων 4
 Καλόξυλος Νάξου 100
 Καμπανός Χανίων 5, 6
 Καπέτσοβον 'Ηπείρου 105
 Καπλάνι Πυλίας 83, 100, 114
 Καππαδοκία 19, 93, 113
 Kappadokien βλ. Καππαδοκία
 Καράμακας Μ. 'Ασίας 115
 Καρατσόλ Τιρνάβου 82
 Καρδίτσα 98
 Κάρπαθος 89, 93, 99, 114, 115, 117, 120
 Καρυαί Καβακλή 87
 Καρύδι Σητείας 27 κέξ.
 Καρύταινα 114
 Καρυσία Λήμνου 5, 79, 80
 Καστανόφυτον Καστορίας 94, 97
 Καστέλλι Πεδιάδος 'Ηρακλείου 4
 Καστορία 100
 Κατσανοχώρια 'Ηπείρου 78
 Κέα 111
 Κεράμεια Εύβοίας 88
 Κεσσάνη 114, 120
 Κεφάλι Καρυδίου Σητείας 39
 Κεφαλληνία 80
 Κίεβον 126
 Κιμμέρια Θράκης 114
 Κλαυθμῶνος κήπος 78
 Kleinasien 20
 Κολοφῶν 122, 124
 Κόνιτσα 90, 91, 101
 Κορέα 113
 Κορινθία 4, 79, 101
 Κόρινθος 130
 Κορώνη 100, 114
 Κοτύωρα 115
 Κούμουρα 'Ηλείας 114
 Κουρκουλός Εύβοίας 88
 Κρανέα 'Ελασσόνας 4

Κρήτη 27, 52, 56, 72, 81, 82, 89, 92, 95, 98, 100, 103, 111, 114
 Κρίμσκι Ρωσίας 94
 Κρούβρυσση 'Ελασσόνας 114, 120
 Κυδωνίαι 114, 115, 118
 Κύθηρα 88, 90, 92, 95, 96, 97, 99, 103, 111, 112
 Κυκλάδες 52, 56, 89, 101
 Κυνουρία 83
 Κύπρος 56, 113, 114, 115
 Λαγκάδα Σητείας 28
 Λαλιώτιον Κορινθίας 4
 Λαμία 96
 Λαμπέτιον 'Ηλείας 114, 120
 Λέρος 78
 Λέσβος 79, 89, 115
 Λεττονία 113, 117
 Λευκάς 81
 Λήμνος 79, 89, 90, 100, 101, 114
 Λιβίσιον 'Αλάς 89, 105, 107
 Λιθουανία 13
 Λίμνη 'Αρκαδίας 13
 Λοῦβρον 125, 126
 Μάδυτος 101
 Μακεδονία 19, 90, 108, 114
 Makedonien βλ. Μακεδονία
 Μαλάφτσα Μακεδονίας 114
 Μάνη 70, 76, 77, 88, 96, 97, 105
 Μανιάκι 13, 77, 82, 83, 95, 114, 120
 Μανταμάδον Λέσβου 115, 118
 Μεγάλος Βάλτος Κορινθίας 4
 Μεγανήσι Λευκάδος 6
 Μεκλεμβούργον 117
 Μενετές Καρπάθου 89
 Μεσημβρία 114, 120
 Μεσολόγγιον 81
 Μεσοποταμία 126
 Μεσοχώριον Πυλίας 80
 Μεσσηνία 79, 114
 Μήλος 102, 114, 115
 Μ. 'Ασία 104, 105, 113, 125

Μοραβία 126
 Μοσχοχώριον Φλωρίνης 111
 Νάξος 3, 13, 78, 80, 95, 98, 100, 101, 111, 114
 Ναυπλία 6
 Ναύπλιον 10
 Νησί Μεσσηνίας 79
 Νιγρίτα 4
 Νικεϊά Νισύρου 5
 'Ορτάκι βλ. Πλατανόρρευμα
 Ostthrazien 23
 Παλαιόκαστρον Σητείας 28
 Παλαιοχώριον Λέσβου 5
 Παξοί 111
 Παραμυθία 'Ηπείρου 81
 Πελοπόννησος 96
 Πετρί Λέσβου 79
 Πεύκη Καλαμπάκας 4
 Πλατανόρρευμα Κοζάνης 111, 112
 Πόντος 19, 83, 84, 97, 114
 Ραπτόν βλ. Πόντος
 Ροπόβον βλ. Αγία Κυριακή Θεσπρωτίας
 Ρόρος 30
 Ποταμός Κυθήρων 90, 95
 Προῦσα 101
 Πυλές Καρπάθου 114
 Πύλη Τρικάλων 4
 Πυλία 97
 Ρόδος 114, 115, 118
 Ρουμανία 85, 86
 Ρωσία 113
 Σαμονίβα Σουλίου 91, 94, 103
 Σάμος 13, 97, 99, 114, 115
 Σβέρδια βλ. Δάφνη Λήμνου
 Σέλινον Κρήτης 100
 Σερβία 117
 Σηλυβρία 91
 Σητεία 27
 Σιάμ 113
 Σιβηρία 86
 Σινώπη Πόντου 94, 114
 Σκόπελος 102

ΔΟΗΝΩΝ

Σκῦρος 102
 Σκόδρα 117
 Σμόκοβον Καρδίτσης 111
 Σμύρνη 113
 Σουλιωτοχώρια 91, 95, 105,
 111, 112
 Σοφικὸν Κορινθίας 4
 Σπάρτη 78, 108
 Südtalien 23
 Σφακιά Κρήτης 89, 92, 95,
 98, 100, 103
 Τένεδος 92
 Τζαίτζι Μεσσηνίας 114
 Thrazien 20
 Τῆνος 98

Τίρανα 117
 Τουραίνη Γαλλίας 288
 Τραπεζοῦς 113
 Τρίκαλα Κορινθίας 79
 Τρυπητὴ Μήλου 114
 Τσαμουριά Θεσπρωτίας 83
 Τσαρίτσανη Ἐλασσόνος 4
 Ὑδρα 94, 104
 Φανάριον Καρδίτσης 4
 Φανασάκρες Ἀν. Θράκης 93
 Φενεδὸς Κορινθίας 101
 Φερτάκαινα Καππαδοχίας 93
 Φθιώτις 83
 Φιλότι Νάξου 111

Φουρνοφάραγγον Ἡρα-
 κλείου 4
 Χαλάνδριον Ἀττικῆς 114
 Χάνδαξ· βλ. Ἡράκλειον
 Χατζηγύριον Κεσσάνης 101
 Χερσόνησος Αἴμου 113 κέξ.
 Χερώνεια 107
 Χίος 114
 Χουλιαροχώρια Ἡπείρου 82
 Χοχλακὲς 28
 Χρούπιστα Θράκης 114
 Χώρα Κυθήρων 99
 Unterwallis Ἑλβετίας 8,
 9, 288

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΙΝΑΞ ΛΕΞΕΩΝ, ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

ἄβρά - παζάρ· βλ. γυναικο-
πάζαρο

Ἁγία Παρασκευή 111

Ἁγιος Βικέντιος 288

Ἁγιος Γεώργιος 114, 116,
117, 120

Ἁγιος Γρηγόριος 84

Ἁγιος Ἰωάννης 117

Ἁγιος Μαρτῖνος 288

Ἁγιος Νικόλαος 129

ἀγκωνή 80

Ἀγορίτσα 83

Ἀγόρω 83

ἀγριλίκιον 105

ἀδραχτορία βλ. ἀδραχτοκρέ-
μαση

ἀδράχτι 40

ἀδραχτοκρέμαση 40

Ἀθιγγανίδες 82

Αἷας 107

Αἰγισθος 124

αἶξ 3 κέξ.

Αἶολος 129

αἰώρα 113 κέξ.

ἄκκληρη 105

ἀκροδοῦχοι 32

ἀλατσερό 40

Ἀλβανοὶ 116, 118, 120

ἀλῆτις 122

ἄλωνίζω 95

ἄμνια 101

ἄμπελος 3 κέξ., 288

Ἀμπλανιώτισσα 96

Ἀνάληψις 114

ἀνεμόκλα 115· βλ. καὶ
αἰώρα

ἀνεμοκοῖται 130

ἀνηφορὰς 32, 37 (καπνο-
δόχος)· 37 (φωτιστικὸν
ἄνοιγμα)

Ἀνθεστήρια 122, 123, 124,
126, 127, 129

ἀντίπρικο 59

ἀνωνίδα 38

ἀπανωπροίκι 105

ἀπόκρεως 115

Ἄραβες 85

ἀργαλειὸς 95, 105

ἀργαστήρι 35, 40· βλ. καὶ
ἀργαλειὸς

ἀργαστηρόσπις 45, 46, 45,
48, 50, 52, 53

Ἀργεῖοι 6

Ἀρμενιστὸς βλ. Περ-
βίλος Ἀρμενιστὸς

ἄρρενος: ἀπρόκλητος 25, 26·
γέννησις 70, 71, 88

ἀποτροπὴ ἀλλοματός
πρὸς γέννησιν 82 — το-
ποθέτησις εἰς κοσκινὸν 77

ἀρσενικὸς 76, 77, 82, 83

Ἀρσινόη 83

ἀσβεστοταράτσα 37

ἀσημώνω 77

ἀσκολιασμοὺς 13

ἄσματτα 60, 61, 63, 64, 67,
70, 72, 95, 118

ἄσμάτων μουσικὴ καταγρα-
φὴ 119

ἄστοιβίδα 38

αὐθέντης 109

ἀφεδάκος 101

ἀφεντάκης 100, 101

ἀφέντης 100, 101

ἀχειρώνας 39, 44, 45, 46,
47, 48, 50, 51, 52, 53

ἀχερονοίχτης 39

ἀχιμάδες 30

ἄχυρον 30, 37, 39

ἀχυρὼν βλ. ἀχειρώνας

Valabharata 127

Βαρβαρόσσας 27

βαρέλλα 95

Basilicata Francesco 27

βεδοῦρι 96

βερνεγάδι 40

βερνεγᾶς 40· βλ. καὶ βερνε-
γάδι

Βιβλιογραφία Ἑλληνικῆς
Λαογραφίας ἐτῶν 1968 -

1971 135 — 246

Βλάχοι 116

βοτανίζω 95

Βουζαράκι 116, 118,
120

βουτσά 37

Βριός· βλ. Ὀβραῖος

Βυζαντινῶν νομοθεσία 62

γάμος 56 κέξ. — ἀπαγόρευ-
σις 62, 64, 66 — δεύτε-
ρος 64, 65 — διαζύγιον 71

κέξ. — ἱερολογία 69 — ἱ-
κανότης 60 κέξ. — κληρι-
κῶν καὶ μοναχῶν 66, 67,

68 — κώλυμα 62, 65, 66,
68 κέξ. — μελλογάμων

συναίνεσις 60 — μελλο-
νύμφων αὐτοπρόσωπος

παράστασις 60 — νουσύν-
των πνευματικῶς 60 —

ὄροι πρὸς σύναψιν 57 κέξ.
— πρῶτος 65 — τρίτος

63 κέξ. — τύπος τελέσεως
69 κέξ. — ὑφιστάμενος

63 κέξ. — Χριστιανῶν
μετ' Ἰουδαίων 62

γαμπρός 60, 61 102, 107

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΟΗΝΩΝ

γεροντοκόρη 77
γέρος 58, 59, 100
Getreideschnitt 18
Γιακουτέ 86
Γιουγκοσλάβοι 116, 117, 118, 120
γλέντισμα 95
γρὰ 100
γρια 58
γυναικοπάζαρο 89
γυναικωνίτης 90, 91
γυνή 'Ελληνίς : ἀπομόνωσις κατὰ τουρκοκρατίαν 105 κέξ.—διαφύλαξις τιμῆς 73 — ἐλευθέρα ἔξοδος 107 — ἐνόχλησις ὑπὸ Τούρκων 106 — ἐργασία 94 κέξ. — ἡθικὴ 73 — ἡλικιωμένης προσφώνησις 101 — κατωτέρωτης 84 — κοινωνικὴ θέσις 75 κέξ.—μυστιγώσεις 79—ξενιτεία 109—ὀνόματος ἑορτὴ 92—περιορισμοὶ 106 κέξ.—σιανίτι 107—σύζυγος μετ' ἀπόντος 60 — ὑπάνδρου προσωνομία 97 κέξ. — ὑποταγὴ 95 — ὑποτίμησις 107 — χειραφέτησις 105, 108

γωνιά 104
γωνιδάκι 39

Δημήτηρ 124
διαζύγιον βλ. γάμος
δίκαιον οἰκογενειακὸν εἰς παροιμίαις καὶ ᾄσματα 57 κέξ.
Διονυσιακὴ λατρεία 123
Διόνυσος 3, 7, 8, 12, 13, 123, 124
δίπλες (γλυκὰ) εἰς γέννησιν ἄρρενος 78
διπλομάνηλο 94
Διώχων 82
δοκάρι 30, 31, 33
Δουμά 85
Dreschen 18
δῶμα 30, 32, 34, 42, 47 —

δῶματος συντήρησις 32 κέξ.
δωματοκόπανο 31
δωματόχωμα 31, 34
'Εβριός· βλ. 'Οβριός
εἰκόνες : 31, 32, 33, 34, 36, 37, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 116, 117, 121, 123, 125
ἐκθυρίζω 107
'Ελληνίδος κοινωνικὴ θέσις· βλ. γυνή 'Ελληνίς
'Ελ — Μοκρανί 85
'Εξάβιβλος 'Αρμενοπούλου 70
ἐξώστης 54
'Ερμῆς 124
'Εστία 8
Εὐαγγελισμοὶ 115
Εὐριπίδης 89, 90, 109
ζαλιές 95
ζαλώνομα 95
ζύγισις βάρους σώματος 120
Handgeräte zur Bodenbearbeitung 18
"Ηρα 6
'Ηριγόνη 12, 13, 123, 124, 130
Hesiod 24
θαλάμεισις 107
θερίζω 95
θηλέων νηπίων ζώντων ταφή 85 — νηπίων θυσία 85
θῆλυ : ἀπόκτησις 80 — γέννησις 77 κέξ., 107 — ἀποφυγὴ γεννήσεως 82 — ρίψις ἐν σταυροδρομίᾳ 83 — τοποθέτησις ἐντὸς σκάφης 77
θηλυγονία 75 κέξ., 83, 86, 87
θυγατρὸς πρωτοτόκου προικισμὸς 102
'Ικάριος 12, 13, 123, 124
'Ιουβενάλης 8

'Ιουδαῖοι 62, 63
'Ιουδαίων γάμος μετὰ Χριστιανῶν· βλ. γάμος
'Ιουλίου Παπίου Ποππαίου νόμος 57
'Ιφιγένεια 130
'Ιωνες 127
Jahresfeuer 17 κέξ.
Καγκελλάρης (χορὸς) 91
καγκέλλις 91
καθέγλες 40
καθρέπτῃς· βλ. καρφύχτης
καλάμια (εἰς στέγασιν) 33
καλαμωτὴ 38
καλομάννα 80
καλόμοιρος 77
καλτιρίμια 29
καμάρα 28, 34, 35, 41, 44, 46, 48, 51, 55, 56 — καταςκευὴ 34 κέξ. — μέσσα κ. 51 — ὄζω κ. 51
καμαρόπορτα 36
καμαρόσιτον, καμαρόσιτον κ. 27 κέξ.
καμαρωτὸς 36
καμινάδα 37, 46
Κάναθος, πηγὴ ἐν Ναυπλίᾳ 6, 7
κανακαρά 93
κανακάρης 93
Κανὴ 83
καντηλιέρης 40
κάπνη 37
καρπέττες 40
καρφύχτης 40
κασ(σ)έλα 40, 88
καταχτά, τὰ 78
κάτσινος 93
κέντημα 95
κερά 101
κιβωτὸς 40
κλάμμα· βλ. μοιρολόγι
κλειδί (εἰς μαγαζίαν) 82
κλειδί καμάρας 34, 35, 46
κλίμαξ λιθινὴ 33, 53, 54 — ξυλινὴ 54
Κλυταιμῆστρα 124
κόκκινος 78
κοκκινόχωμα 37

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΙ

κοκκίωνα 101
 κομμάτα 39
 Κομνηνή "Αννα 84
 κοντάδα 38
 κόντυλοι 37
 Κοράνιον 85
 κόρη 87 κέξ., 92
 κόσκινον 77
 κουλουῖρες 39
 κούνια 115· βλ. καὶ αἰώρα
 κουταλοθήκη 40
 κουτροῦλλες 93
 κουτσουνάρα 32
 κουτσούρια 40
 κοφινίδες 39
 κρασποπίθαρα 38
 Krichna 127
 κριθαροκουλουῖρες 39
 κτένια 40
 κύκλα 91
 κυουρά 101
 κυούρης 100
 κυρά 101
 κυρεῖς 101
 κύρης 100
 Κυριακή : Βαϊφόρου, Βαίων
 115, 117 — Θωμά 114 —
 Κρεοφάγου 115 — Τυρο-
 φάγου 115
 λαδοπίθαρα 38
 λαναρίζω 95
 λαογραφικαὶ συλλογαὶ κα-
 τατεθεῖσαι εἰς τὸ Κέντρον
 Λαογραφίας κατὰ τὰ ἔτη
 1969 - 1972 252 - 267
 λεγῶ (προσφώνησις) 100
 λειμωνόθεν ὄροφοι 33
 λεχώνα 82
 ληνός· βλ. πατητήρι
 λιγροσάτικος 30
 λοντζέτα 54, 55
 Λουκοῦργος 107
 λύχνος 40
 μαγγανίζω 95
 μαγεία ὁμοιομαθητικὴ 78
 Mahabharata 127
 Μαῖρα 123
 μάνταλος 36

μάστρος 101
 μαυροκοπέλλα 78
 μαῦρος πετεινός 82
 Μεγάλη Τεσσαρακοστὴ 117
 Μέγας Κωνσταντῖνος 62
 μελλογάμων συναίνεσις· βλ.
 γάμος
 μελλονύμφων αὐτοπρόσωπος
 παράστασις· βλ. γάμος
 Μενέλαος 130
 μέσα σπάλλα βλ. σπάλλα
 μέσα σπίτι· βλ. σπίτι
 μεστοιχία 29
 μεταξαριὸ 38
 μιγαδερός 39
 Μίδας 7
 Μινωῖται 121
 μισοδόκι 30, 31, 34
 μισοδοκιά 30
 μιτάρια 95
 μοιρολόγι 88
 μοιχαλῖα 73
 μοιχεία 73
 μονογάμος 63, 84
 μονοιάζω 80
 μονόκλα 115· βλ. καὶ αἰώρα
 μουσεῖον : Βεσσαλίου 122,
 126 — Λούβρου 125, 126
 μουσκλώνω 78
 μπεράτης 36
 μπασίκι 96
 μπούκα σταμνιοῦ 38
 μῦθος 123
 Μυρτιδιώτισσα : εἰκόνας πε-
 ριφορά 90
 Μωαμεθανοὶ 62, 63
 νάκκα 95
 Ναυπλιεῖς 6, 10
 νεόνυμφος 97 κέξ.
 Νηφάκος 76
 νομίσματα εἰς φασκιάν νεο-
 γεννήτου παιδὸς 77
 νόνα 101
 νταῆς 101
 ντεμετζάνα 48
 ντουφεκιές εἰς γέννησιν ἄρ-
 ρενος 76, 78· βλ. καὶ πυ-
 ροβολισμοὶ καὶ συμπάρα
 νυφιδιά 97

νύφε 97
 νύφη 61, 83, 93, 94, 97,
 100, 102, 104
 νυφιώτι 93
 ξενιτεῖα 102
 ξερόδωμα 33
 ξεφουρνιά 39
 ζύλων κοπὴ 30
 Ὁβραῖος 62
 Ὁδυσσεύς 129
 ὀθωμανός 71
 οἰκογενεῖας πατριαρχικὸς
 χαρακτήρ 87
 Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχεί-
 ου νομολογία 68
 Ὅμηρος 108
 ὄνος 3 κέξ., 288 — ἐν πέτρᾳ
 πεποιημένος 6
 ὄντᾶς 52, 53, 54, 55
 ὄξω σπίτι· βλ. σπίτι
 παλῖδι 107
 παλληκεία 70
 παλληκαριάτικον 105
 παντρεῖα 71
 πανωπόρτι 36
 παπαδονύφη 97
 παραδόσεις 3-4, 10, 13, 14,
 27, 93, 111 (βιβλιογρ.),
 288
 παραθύρα, - ες 38, 45, 48
 παρακαμουδά 115· βλ. καὶ
 αἰώρα
 παραπατῶ 77
 παράσπιτο 44
 παρασιὰ 37, 42, 43, 44,
 45, 46, 48, 50, 52, 55
 παροιμίαι 5, 6, 13, 58, 59,
 60, 61, 62, 64, 65, 66,
 67, 68, 69, 70, 71, 72,
 73, 80, 81, 104
 παρτσέλωνα 30, 37
 παστός· βλ. γυναικωνίτης
 Πάσχα 113, 115, 116, 117
 πατανίες 40
 πατητές 40
 πατητήρι 35, 38, 43, 44,
 48, 50, 53, 55

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΟΧΝΩΝ

πάτος σπιτιού 37
 Παῦλος ἀπόστολος 84
 Παισανίης 6, 8, 10, 11, 12, 14
 πάχνης 48
 πεζούλα 35, 38, 40, 46, 48
 πειραταὶ 27
 πελέκια 36
 πενθερά 80, 94, 96, 97
 πε(ν)θερικά 104, 107
 πε(ν)θερός 61, 94, 95, 97, 101
 Πεντηκοστή 117
 περιοριστής 61
 πετεινός· βλ. θυσία πετεινοῦ, μαῦρος πετεινός
 πετροχάβανο 40
 Pflug (hölzerner) 17, 22, κέξ.
 Pfluggeräte 18
 πηλορόδωμα 31 κέξ., 34
 πηργιαλικόχωμα 31
 Πιθοίγια 124, 126
 πισσίτης 69
 πλάγιοι 24
 πλαγγόνες 122
 πολυγαμία 64, 65
 πόρτα 36
 Ποσειδιππος 84
 Πρίαπος 7
 πρόβα 93
 προικιά 83· βλ. καὶ προῖξ, προικιά
 προῖξ 38, 78, 80
 προξενεῖο 87
 προσώμι 40
 προικιά 38, 40
 Πρόχειρος Νόμος 70
 πρώτη σπάλλα· βλ. σπάλλα
 πρωτογίος· βλ. κανακάρης
 πρωτοκόρη· βλ. κανακαρά
 Πρωτομαχιά 115
 πρωτότοκος· βλ. κανακάρης, κανακαρά
 πυροβολισμοὶ εἰς γέννησιν ἄρρενος 76, 78· βλ. καὶ ντουφεκιᾶς καὶ συμπάρα
 πυρομάχος 37

Rig - Veda 127
 ροδίκιον 38
 ρόδωμα 31, 33
 ρόκα 95
 Ρουμάνοι 116
 Ρωμαῖοι 8, 9
 Ρῶσοι 116
 Σάββατον Λαζάρου 117
 σανιδωτή 115· βλ. καὶ αἰώρα
 σανικόκλα 115· βλ. καὶ αἰώρα
 Σαρακατσάνοι 87
 σαρμανίτσα 96
 σαστική 102
 Σάτυρος, -οὶ 122, 123
 σεία 96
 σελλιάστρα 115· βλ. καὶ αἰώρα
 σπερί 32
 σερικός· βλ. ἀρσανός
 σερνικός 76, 77, 79, 84, 88
 σιάζω 102
 Σιληνοὶ
 σιμισακὰς· βλ. ἀρσανός
 τοιχία
 σιριάνι 95
 σκαλίζω 95
 σκάλος 94
 σκαμινιά 40
 σκάφη 77
 συμπάρα εἰς γέννησιν ἄρρενος 78· βλ. καὶ ντουφεκιᾶς καὶ πυροβολισμοὶ
 σοῦσα 115· βλ. καὶ αἰώρα
 Σοφοκλῆς 107
 σοφρᾶς 40
 σπάλλα κκαμρόσπιτου 35, 42, 44, 46, 47, 48, 50, 52, 54
 σπασοπίθαρο 37
 σπῆτι· μέσα σπ. 42, 44, 52· ὄξω σπ. 42, 46
 στάβλος 44, 45, 47, 50, 51
 Στάθης 82
 Σταθία 83
 Σταμάτα 82, 83
 Σταμάτης 82
 Σταματῖνα 83
 Σταματοῦ 83
 Σταμάτω 82

σταμναγκάθι 38
 σταμνί 38
 σταμνοτάτης 38, 43, 45, 46, 48, 50, 52
 Στασινή 82
 Σταυρούλα 83
 στέγη 30
 στεγή 33, 47
 στεφανόχαρτα 70
 στεφάνωμα μυστικόν 70
 στουμπίζω 95
 στρούφιγγες 36
 στωικοὶ 108
 σύγκρις 105
 συνυφάδα 94, 98
 ταβλάδο 35, 40, 42, 43, 44, 46, 48, 50, 52, 53
 ταβλάδος· βλ. ταβλάδο
 ταμποῦ 86
 Tancoigne 92
 τηγανίτες εἰς γέννησιν ἄρρενος 78
 Τηλέμαχος 108
 τρυφίνα 24, 30
 Τοῦρκοι 27, 85, 106
 τουρκοκρατία 61, 92, 105, 107
 τράγος 12
 τράπολα 54, 55
 τριγαμία 65
 τσαρούχι 96
 τσιούπρα 78, 81, 82
 τσουκάλι 42
 τσούμα 95
 τσουπρομάζωμα 91
 τσούρης 100
 Ὑγῖνος 7, 8
 φειαλώματα 30, 31, 33
 φηλυκοπαραγωγή 77
 Φλάσιοι 14
 φοῦρνος 47
 Φωκυλίδης 107
 χαλβάς εἰς γέννησιν ἄρρενος 77
 χαρκαῶνος 95
 Χάριλλος 108

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΟΗΝΩΝ

χαρτολῖνες 40

χερόμυλος 40

χιράμια 40

Χοαί 124

χολιάζω 80

χόντρος 40

χορόσπιτο 47

Χριστός 14

Χριστούγεννα 118

χτενοθήκη 40

χυλόπητες εἰς γέννησιν ἄρ-
ρενος 76

Ψελλὸς Μιχαήλ 84

ψευτοταράτσα 34

ψωμοπίθαρα 39

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

(TABLE DES MATIÈRES)

Σελίς

Στέφ. Δ. Ἡμελλος, Ὅνος, αἶξ καὶ κλάδευσις τῆς ἀμπέλου. (L'âne, la chèvre et la taille de la vigne) . . . . . 3 - 16, 218

Steph D. Imellos, Kurzer Kommentar zu den Jahresfeuern und dem hölzernen Pflug des Atlases der Griechischen Volkskunde (AHL). (Βραχὺ ὑπόμνημα περὶ τῶν περιοδικῶν πυρῶν καὶ τοῦ ξυλίνου ἀρότρου τοῦ Ἀτλαντος τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας (ΑΕΛ)) . . . . . 17 - 26

Γεώργ. Ν. Αἰκατερινίδης, Τὰ «καμαρόσπιτα» τοῦ Καρυδίου Σητείας. Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς λαϊκῆς οἰκίας τῆς Κρήτης. (Les «kamarospita» de Karydion Sina) . . . . . 27 - 56

Μενέλαος Α. Τουρτόγλου, Στοιχεῖα δικαγνεϊακοῦ δικαίου εἰς τὰς παροιμίας καὶ τὰ ᾄσματα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. (Éléments de droit civil contenus dans les proverbes et les chansons populaires) . . . . . 57 - 74

Δημ. Β. Οἰκονομίδης, Ἡ κοινωνικὴ θέσις τῆς Ἑλληνίδος κατὰ τινα ἔθιμα τοῦ λαοῦ. (La situation sociale de la femme grecque d'après quelques coutumes populaires) . . . . . 75 - 111

Δημ. Β. Οἰκονομίδης, Προσθήκη. . . . . 111 - 112

Γεώργ. Κ. Σπυριδάκης, Περὶ τῆς κατὰ τὸ ἔαρ αἰώρας εἰς τὸν ἑλληνικὸν καὶ τοὺς λοιποὺς λαοὺς τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου. (Le balancement printanier chez les Grecs et d'autres peuples de la péninsule balkanique) . . . . . 113 - 134

Βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1968 - 1971. (Bibliographie du Folklore grec des années 1968 - 1971) . . . . . 135 - 246

Ἐκθέσεις λαογραφικῶν ἀποστολῶν κατὰ τὰ ἔτη 1969 - 1972. (Rapports sur les missions folkloriques pendant les années 1969 - 1972)	Σελὶς 247 - 251
Λαογραφικαὶ συλλογαὶ κατατεθεῖσαι εἰς τὸ Κέντρον Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας κατὰ τὰ ἔτη 1969, 1970, 1971, 1972. (Collections de material folklorique, déposées au Centre de Recherches du Folklore Hellénique pendant les années 1969 - 1972)	252 - 267
Ἐκθέσεις πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας κατὰ τὰ ἔτη 1969 - 1972. (Exposés sur l'activité du Centre de Recherches du Folklore Hellénique pendant les années 1969 - 1972)	268 - 277
Τιμητικαὶ διακρίσεις εἰς συλλογὰς λαογραφικῆς ὕλης κατὰ τὰ ἔτη 1969 - 1972	278 - 284
Περιοδικὰ ληφθέντα κατὰ τὰ ἔτη 1969 - 1972, ἐξ ἀνταλλαγῆς πρὸς τὴν Ἑπετηρίδα, ἐκ δωρεῶν καὶ ἐξ ἀγορᾶς. (Revues reçues pendant les années 1969 - 1972 par donations, achat et en échange de l'Annuaire du Centre de Recherches du Folklore Hellenique).	285 - 287
Προσθήκη	288
Πίναξ τοπωνυμίων	289 - 291
Πίναξ λέξεων, κυρίων ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	292 - 296
Πίναξ περιεχομένων	297 - 298

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΞΕΔΟΣΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΣΤΕΦ. Δ. ΠΕΛΛΑΟΥ
Κ' ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ ΕΠΕΡΑΤΩΘΗ
ΤΟΝ ΙΟΥΛΙΟΝ 1934

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
(ΠΡΩΗΝ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ)

- 1) Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ, Λαογραφικά σύμμεικτα, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1920, 8ον, σελ. 304.
- 2) Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ, Λαογραφικά σύμμεικτα, τ. Β', ἐν Ἀθήναις 1921, 8ον, σελ. 375.
- 3) ΣΤΙΑΠ. Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Ἑλληνικὴ Λαογραφία. Μέρος Α'. Μνημεῖα τοῦ λόγου. Ἐν Ἀθήναις 1922, 8ον, σελ. 446.
- 5) ΔΗΜ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ, Αἰτωλικά οἰκήσεις, σκευὴ καὶ τροφαί. Μετὰ 77 εἰκόνων καὶ σχεδίων. Ἐν Ἀθήναις 1925, 8ον, σελ. 7' + 145.
- 6) Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ, Λαογραφικά σύμμεικτα, τ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1931, 8ον, σελ. 393.
- 7) (Γ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ, Γ. Α. ΜΕΓΑ, Δ. Α. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ), Ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια (Ἐκλογή), τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1962, 8ον, σελ. λβ' + 517.
- 8) ΣΤΙΑΠ. Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Ἑλληνικὴ Λαογραφία. Μέρος Α'. Μνημεῖα τοῦ λόγου. Ἐκδ. Β'. Ἐν Ἀθήναις 1965, 8ον, σελ. 7' + 433.
- 9) Ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια (Ἐκλογή), τ. Β'. [Παρασκευάζεται].
- 10) ΓΕΩΡΓ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ καὶ ΣΠΥΡ. Δ. ΠΕΡΙΣΤΕΡΗ, Ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια, τ. Γ' (Μουσικὴ ἐκλογή), ἐν Ἀθήναις 1968, 4ον, σελ. μθ' + 417 + 5 δίσκοι μουσικῆς.
- 11) Ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια. Μουσικὴ ἀνθολογία. Ἐκδιδομένη ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ τῆς 150ετηρίδος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἔθνους τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας. (Greek folk songs. A musical anthology. Published to celebrate the 150th anniversary of the outbreak of the struggle for Greek Independence). Ἀπόστολὴ ἐπιμέλεια ΣΠ. ΠΕΡΙΣΤΕΡΗ, εἰσαγωγή καὶ ὑπομνήματα Γ. Α. ΜΕΓΑ, Ἀθήναι 1972, 8ον, σελ. 45 + 3 δίσκοι μουσικῆς.
- 12) ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ ΠΑΣΑΔΑΙΟΥ, Ἡ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Ἰμβρου, Ἀθήναι 1973, 8ον, σελ. 80 + πίν. 22.
- 13) Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ, Λαογραφικά σύμμεικτα, τ. Β', ἔκδ. Β' (ἐκτυποῦται).

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ, ἔτ. Α'					(1939)	Ἐν Ἀθήναις 1939		
»	»	»	»	»	Β'	(1940)	»	» 1940
»	»	»	»	»	Γ' - Δ'	(1941 - 1942)	»	» 1951
»	»	»	»	»	Ε' - ΣΤ'	(1943 - 1944)	»	» 1949
»	»	»	»	τ.	5	(1945 - 1949)	»	» 1950 - 1951
»	»	»	»	»	6	(1950 - 1951)	»	» 1951
»	»	»	»	»	7	(1952)	»	» 1953
»	»	»	»	»	8	(1953 - 1954)	»	» 1956 - 1957
»	»	»	»	»	9/10	(1955 - 1957)	»	» 1958
»	»	»	»	»	11/12	(1958 - 1959)	»	» 1960
»	»	»	»	»	13/14	(1960 - 1961)	»	» 1962
»	»	»	»	»	15/16	(1962 - 1963)	»	» 1964
»	»	»	»	»	17	(1964)	»	» 1965
ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ					» 18/19	(1965 - 1966)	»	» 1967
»	»	»	»	»	» 20/21	(1967 - 1968)	»	» 1969
»	»	»	»	»	» 22	(1969 - 1972)	»	» 1973 - 1974

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ἑκτεροπαιδεία

«Παλαιολόγιστη» Ἑκδοτικὸν Ὑπομνηματεῖον

Ἀθήναι Ἀγ. Παύλου 25 — Τηλ. 532.895

ΑΘΗΝΩΝ

